www.nanafghan.com

د استاد الفت نثري کليات

سريزه او راټولونه

د

محمد اسماعيل يون

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الفت نثري کليات

سريزه او راټولونه

د

محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتــاب نــوم:	د الفت نثري کليات
راټولـــوونــکی:	محمد اسمعیل یون
خــپــرنــدوی:	یون کلتوري یون
چـــاپشمـــېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لــومـــړی چاپ:	۱۳۷۰ل کال
دویـــم چـــاپ:	۱۳۷۸ل کال
درېـــيم چـــاپ:	۱۳۸۷ل کال
د راټـولـوونکي پرله پسې نومره:	(۴)
د خــپـرنــدوی پرله پسې نومره:	(۴)
کـــمـــپوزر:	اسدالله توپان
ډيـــزايـــنر:	ضیاءالرحمن ضیاء

نیولیک

سرلیک	مخ
د دریم چاپ سریزه	۱
یادون	۴
سریزه	۹
غوره نثرونه:	۶۴
د پردې خبرې	۶۵
لاروی	۶۶
ژوند	۶۷
نوی نسل	۶۸
لوی او وړوکی	۶۹
د شاعر تحفه	۷۱
خدمتګار	۷۲
عقل	۷۳
پوهه او هوښیاري	۷۶
احمق څوک دی؟	۸۲
نوی درس	۸۸
درې کاله	۹۰
قوي او ضعیف	۹۴
ښه ګټه	۹۷
د اختر په ورځ	۹۹
خاني لاړه	۱۰۲
یوازې	۱۰۳
فاتح	۱۰۴
لباس	۱۰۶

سرلیک	مخ
خیرات	۱۱۲
د زیارت ډیوې	۱۱۴
د مزار لوحه	۱۱۵
لیاقت	۱۱۶
کوچنیان	۱۲۱
جګ برجونه	۱۲۴
حقیقت	۱۲۶
لویه خدایه	۱۲۹
ماشومان	۱۳۱
شعر او ادب	۱۳۲
د ادب راز	۱۳۷
نوی کال	۱۴۰
زما د لاس نیالګیه!	۱۴۳
د فکر پالونکی	۱۴۵
د ژوند نغمه	۱۴۶
نوی فکر	۱۴۸
زوړ فکر	۱۵۰
ناداني او ناداري	۱۵۱
سیند	۱۵۳
عقیده	۱۵۶
عمل	۱۵۷
عبادت او دعا	۱۵۸
بې زړه	۱۶۰
ملک او ملا	۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ۱۲۳
سبا ۱۲۴
د پسرلي ګله! ۱۲۷
درمې خاونده! ۱۲۹
بې ګناه بندي ۱۷۱
نظر لالا ۱۷۳
جبر او اختيار ۱۷۸
د خان واده ۱۸۴
غم او خوشحالي ۱۸۵
اخلاقي اساس ۱۸۹
ښه او بد ۱۹۲
پخوانۍ ډيوې ۱۹۴
انتخاب ۱۹۷
د عقل برخه په ژوندانه کې ۲۰۲
حسابي خبرې ۲۰۵
شعر او فلسفه ۲۰۲
ولاړې اوبه ۲۰۷
ښه حاکم ۲۱۱
ليکوالي املا او انشا: **۲۱۲**
دوه دهقانان ۲۱۳
دوه جنازې ۲۱۲
مليت او ملي استقلال ۲۱۸
ملي يووالی ۲۲۴
ژوند ۲۲۵
مترقي ژوند ۲۲۷
د خلکو نظر ۲۳۰
د حق اظهار ۲۳۵
ډار ۲۳۷
حقيقت ۲۴۰
زما نظر ۲۴۲
عشق او هوس ۲۴۴
مضر احتياط ۲۴۹
حاکمانو ته وايم ۲۵۳
مليونر خيراتخور ۲۵۷
ګرانه ليکواله! ۲۲۰
بله ډيوه: **۲۶۶**
خپله ژبه ۲۲۷
خپل مليت ساتل ۲۷۰
حرکت او وينبتوب ۲۷۵
لوئيدل او جديت ۲۷۸
پوره ژوندون ۲۸۲
د ژوند مقصد ۲۸۷
ګنډل ۲۹۲
زړه او سترګې ۲۹۵
زړه دې پېژنم ۲۹۸
حقيقت ۳۰۰
د محبت رڼا ۳۰۳
شعر او ادب ۳۰۵
شاعر او عالم ۳۰۷
د تورې رڼا ۳۱۳
کورنۍ مرغه ۳۱۹
خوږ ژوند ۳۲۱
څه ليکل يا ليک پوهه: **۳۲۴**
دعا ۳۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم وکړه! ۳۲۷
سوداګره! ۳۲۹
خلک وپېژنئ! ۳۳۰
د کوم ځای دی؟ ۳۳۳
کوم یو ښه دی؟ ۳۳۵
وښیه څوک دی؟ ۳۳۶
رشوت خوره! ته راپه یاد شوې ۳۳۷
سیاست ۳۳۸
خلک څه وایي؟ ۳۳۹
څوک وایي؟ ۳۴۱
څه وکړو؟ ۳۴۲
ووېرېږئ او مه وېرېږئ! ۳۴۷
استاذ ویل ۳۴۹
عجیب انسان ۳۵۱
خان لالا ۳۵۲
رشوتونه ۳۵۳
د متملقینو منطق ۳۵۴
د ښځو ډار ۳۵۵
موږ په چا پسې نه ځو ۳۵۶
په خرو کې هم الفت شته ۳۵۷
د رجب خان دعوتنامه ۳۵۸
نتیجه یعنې څه؟ ۳۵۹
انسان یعنې څه؟ ۳۶۱
خوشحالي او غم ۳۶۳
ارزو ۳۶۶
اجتماعي نظریات: ۳۶۸
فکر ۳۶۹
کار او عمل ۳۸۰
له کار سره علاقه ۳۸۸
عقیده ۳۹۱
اخلاق ۳۹۳
تعلیم او تربیت ۳۹۷
ذوق ۴۰۰
خیال ۴۰۳
حرص او عشق ۴۰۶
د مشرانو عشق ۴۰۹
یوازېتوب ۴۱۳
زه او ته ۴۱۷
سترګې مه پټوئ! ۴۱۹
د زمانې تعبیر ۴۲۳
برابر نه دي ۴۲۶
د اسلام دردمنو! ۴۲۹
د سبا فکر ۴۳۱
پخوانۍ ډیوې ۴۳۳
ادبي بحثونه:
ادب ۴۳۸
د ادب د کلمې تاریخ ۴۳۹
د ادب تعریف ۴۴۰
د ادب تقسیم ۴۴۱
شعر ۴۴۲
شعرد خوشال په نظر کې ۴۴۴
شعر د حمید په نظر کې ۴۴۷
شعر د شیدا په نظر کې ۴۴۸
شعر د علي خان په نظر کې ۴۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کې د شعر او ادب اغ	۴۵۱
د ادب تاثیر پر اسلامي فقه	۴۶۹
صریح او کنایه	۴۷۲
ظاهر، نص مفسر، محکم	۴۷۳
د استثنا بحث	۴۷۵
لغوي تدقیق	۴۷۷
د ابن زبعري د اعتراض ځواب	۴۷۹
د ادب بڼه او ګاڼه	۴۷۹
فصاحت	۴۸۱
بلاغت	۴۸۲
عواطف	۴۸۳
د عواطفو صدق	۴۸۳
د عواطفو تجلي او ظهور	۴۹۷
د عواطفو ثبات او نه رالوېده	۴۹۸
خیال	۴۹۹
مبتکر خیال	۴۹۹
مصور خیال	۵۰۱
مفسر	۵۰۲
تمثیل	۵۰۶
عامیانه بلاغت	۵۰۸
د پښتو څو لنډۍ	۵۱۲
نوی سبک او نوی ادب:	
د خدای قانون	۵۲۰
د کار فکر	۵۲۱
زه خبر نه وم	۵۲۳
د خیر خاوند	۵۲۵
دیموکراسي	۵۲۶

عشق	۵۲۸
عمل	۵۳۰
د ایمان ځای زړه دی	۵۳۱
زموږ باغ	۵۳۲
بې تمیزي	۵۳۳
د ظالم فلسفه	۵۳۴
دستورالعمل	۵۳۵
اصلي غل	۵۳۷
د غلو منطق	۵۳۸
د غلو ډیوه	۵۴۰
د حاکم اشتباه	۵۴۱
څه لري او څه نه لري	۵۴۲
آمر او مامور	۵۴۳
توره پرده	۵۴۵
د ژوند نغمه	۵۴۶
خوشالي	۵۴۸
لوړ خیالونه او ژور فکرونه:	**۵۴۹**
ازادي	۵۵۰
اجتماعي عیبونه	۵۵۲
ګل ویل	۵۵۳
شپږ زره کاله پخوا	۵۵۴
حضرت محمد (ص)	۵۵۶
له مرګه نه وېرېږم	۵۵۸
د غم خوښي	۵۵۹
د ژوند لوبه	۵۶۰
پوهه	۵۶۰
هر چا وځورولم	۵۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ترانې ۵۲۱
د هوسونو مرګ ۵۲۲
د شاعر حال ۵۲۳
شاعر ته ۵۲۴
ادب او محبت ۵۲۵
د حقیقت اظهار ۵۲۵
پیغمبر ۵۲۶
د نېکانو ارمان ۵۲۷
قبر او ګل ۵۲۸
افتخار ۵۲۹
څه غواړم ۵۷۰
د بډای فقر ۵۷۱
هېرول ۵۷۴
له هرچا نه لرې ۵۷۵
د شاعر خوشبختي ۵۷۵
تسلي ۵۷۶
هابیل او قابیل ۵۷۶
سخاوت ۵۷۸
بې اسرې ۵۷۸
خلک او شاعر ۵۷۹
انسان ۵۸۰
په انګلیستان کې ۵۸۱
غويي ۵۸۲
د ټاګور نغمې ۵۸۳
شاعر او پرښته ۵۸۶
غم او خوشالي ۵۸۹
پارلمان ۵۹۰
ژوند ۵۹۰
قوت او جرئت ۵۹۱
تاریخ ۵۹۱
لوړه پایه ۵۹۱
بدبختي ۵۹۲
عقل ۵۹۲
ترقي او تکامل ۵۹۳
د ژوند ضروري شرطونه ۵۹۳
علم او اخلاق ۵۹۴
فکر او احساسات ۵۹۵
تمسخر او ترحم ۵۹۶
د خلکو انتظار ۵۹۷
خطرناک ۵۹۸
د ژوند مخ او څټ ۵۹۸
لېونتوب او حماقت ۵۹۹
په ځان باور ۵۹۹
تعصب ۶۰۰
ځان وپېژنه! ۶۰۱
شخصیت ۶۰۲
بقا ۶۰۳
کب ۶۰۳
هغه چې دنیا ته رانغله ۶۰۴
څنګه به یو؟ ۶۰۵
ستاسو فکر ۶۰۵
که طبابت ترقي وکړي ۶۰۶
څه غواړئ؟ ۶۰۷
پوه او ناپوه ۶۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرګ ۲۰۸
روح ۲۰۹
افلاطون ۲۱۰
زموږ پوهه ۲۱۱
بدې خبرې ۲۱۱
انساني سلوک ۲۱۲
انساني کمال ۲۱۲
د فکر روزنه ۲۱۳
ښکلېتوب ۲۱۳
ښایست ۲۱۳
سیاستمدار ۲۱۴
غولول ۲۱۴
فکر په شعر کې ۲۱۴
بدبختي او شعر ۲۱۴
عشق او سعادت ۲۱۵
پوهه او عشق ۲۱۵
ښوونځی ۲۱۵
د فکر پانګه ۲۱۶
معرفت ۲۱۶
علم او علما ۲۱۶
ځان ښودل ۲۱۶
د ښه کار علت ۲۱۷
تاج او قلم ۲۱۷
مطبوعات او تاریخ ۲۱۷
حکومت او روزنامه ۲۱۷
د ځان سعادت ۲۱۸
ځان مسعود ګڼل ۲۱۸
اجبار او اختیار ۲۱۸
عقل او زړه ۲۱۹
کینه او مینه ۲۱۹
احتمالي مصیبت ۲۱۹
لیاقت لرل ۲۲۰
لوی خلک ۲۲۰
اجتماع ۲۲۰
د جنګ احساس ۲۲۰
نجیبه غریزه ۲۲۱
شهرت او شرافت ۲۲۱
هدیه قبلول ۲۲۱
هېرول ۲۲۲
ځان غوښتنه ۲۲۲
مکررات ۲۲۳
نېکي ۲۲۳
د طبیعت قوانین ۲۲۵
انساني تکلیف ۲۲۶
ژوند ۲۲۷
هېرول ۲۲۸
حکمت او سعادت ۲۲۹
انشاء ۲۳۱
مطالعه او تفکر ۲۳۱
خوی او خصلت ۲۳۳
دوستانه مناسبات ۲۳۴
بدي او ضرر ۲۳۴
لویه اشتباه ۲۳۵
افتخار ۲۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

غضب او شهوت ۶۳۶
دوستي ۶۳۷
ښکلا ۶۳۹
وحشي او مدني انسان ۶۴۰
کابل مجله: ۶۴۱
ستا شان ۶۴۲
له مدرسې نه ایستل ۶۴۴
انسان څه غواړي؟ ۶۴۵
کارونه ۶۵۲
وده او تکامل ۶۵۶
ماشومان ۶۵۸
ریاکاران ۶۵۹
د شپنو کېږدۍ ۶۶۶
د قضاوت شعور ۶۶۸
بختوره ۶۷۱
ځان ساتل ۶۷۴
کتهوری ۷۸۰
د شاعر مقام ۶۸۳
څنګه ژوند کوو؟ ۶۹۰
کورنۍ ۶۹۶
فکرونه هم تغیر مومي ۷۰۲
شاعرانه خیال ۷۰۶
تیاره او رڼا ۷۰۸
بله دنیا ۷۱۰
د بشریت قافله او منزل مقصود ۷۱۲
د محبت لېوال ۷۱۵
پوهه او معرفت ۷۲۰
د زړه پوښتنې ۷۲۹
د ژوندانه روح ۷۳۰
د مشرانو عشق ۷۳۳
ستر قوت ۷۳۹
له کار سره علاقه ۷۴۶
د پوهې غرور ۷۵۲
عقل، قانون، غرایز ۷۵۸
اجتماعي نظام ۷۶۶
د ځان مینه ۷۷۴
افغان جریده: ۷۸۳
د خان ناظر ۷۸۴
کمیت پېژندنه ۷۸۷
اداري سیاست ۷۹۰
اشتباه ۷۹۵
خان او بډای ۷۹۶
ولس جریده: ۸۰۱
څنګه حاکم؟ رښتیا وایم ۸۰۲
فکر او کار ۸۰۵
وطن ۸۰۷
ملت ۸۱۰
حقیقي غل ۸۱۳
بندیوانه ۸۱۵
اصلاح ورځپاڼه: ۸۱۹
ملي ناموس ۸۲۰
نوې رڼا: ۸۲۲
پښتون د ملت نوم دی د قام نوم نه دی ۸۲۳
د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه ۸۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دريم چاپ سريزه

(۱۳۶۷-۱۳۷۰) کلونه، زه د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل وم، دامهال دا فکر را سره و، چې زه بايد د استاد الفت نثري کليات راټول کړم. نږدې دوه کاله مې پرې کار وکړ، د ۱۳۷۰ل کال په بهير کې يې پر بشپړاوي بريالی شوم.

د همغه کال په وروستيو کې مې په ډېرو منډو ترړو ددې امکانات پيدا کړل، چې دا اثر د دولت په امکاناتو چاپ کړم. هغه وخت له چاپ څخه زما مقصد دا و، چې دا اثر له مرګه وژغورل شي، ځکه ټولو دا اټکل کاوه، چې نظام د ړنګېدو يا بدلون په حال کې دی او دا هم څرګنده وه، چې ګډوډي به رامنځته کېږي.

د ۱۳۷۱ل کال د ثور پر ۲مه نېټه کتاب چاپ او د دولتي چاپخونې په يوه خونه کې کېښودل شو، دوه درې ورځې وروسته پر دولتي چاپخونې توغندي ولګېد او هر څه لولپه شول، خو د خدای(ج) په فضل، دا کتاب يو چېرته په يوه ګوټ کې خوندي پاتې شوی و. دا چې څه ډول مې دا کتاب ترلاسه کړ، دا يوه اوږده کيسه ده. خوشاله پر دې وم، چې کتاب له مرګه ژغورل شوی و. ۸ کاله وروسته (۱۳۷۸ل کال) په پېښور

کې د پښتو ټکړه خدمتګار او د دانش خپرندويه ټولنې مشر (اسدالله دانش) مانه هيله وکړه، چې زه غواړم دا کتاب له سره چاپ کړم، خو که څه نوې زياتونې هم په کې وکړې. د هغه په وړانديز مې د استاد الفت ځينې نورې ليکنې هم په کې زياتې کړې او هغه دا کتاب د تېر په انډول دا ځل ډېر ښکلی چاپ کړ. تر هغه وروسته د همدې دويم چاپ له مخې دا کتاب بيا هم چاپ شو، خو دې سره سره د څو کلونو په ترڅ کې ددې کتاب د چاپ بيابيا غوښتنه کېدله. اوس چې ما خپل او زما په زيار

د نورو ليکوالو راټول شوي اثار له سره چاپول او دانټرنيټ څپو ته مې سپارل، نو ددې اثر بيا چاپ مې هم ډېر ضروري وګاڼه، دلته لازمه او ضروري بولم، چې د هېواد له پياوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ښاغلي صديق کاوون څخه مننه وکړم، چې ددې اثر لومړي چاپ کې يې د زړه له تله همکاري وکړه، که پر هغه وخت، د کاوون صيب همکاري نه واى، نو خداى(ج) خبر، چې دا اثر په دې ښه تر موږه رارسېدلاى واى. په دويم ګام کې له ګران اسد دانش څخه مننه کوم، چې دا اثر يې د دويم ځل لپاره، تر پخوانۍ ښې ډېر ښه چاپ کړ او تردې دمه يې راورساوه. د ګران ورور، ځوان او ځيرمن ليکوال سيد نظيم سيدي خو لا ډېر منندوى يم، چې ددې اثر دواړه چاپي ښې يې يو بل سره پرتله کړې، په دقيق ډول يې کمپوز او ايډېټ کړې او د تېرو دواړو چاپونو املايي او چاپي تېروتنې يې په پوره زغم او دقت سمې کړې، دغه راز قدرمن انجنيرصيب حاجي نصيب احمدي د زياتې مننې وړ دى، چې ددې اثر د درېيم چاپ لګښت ته يې اوږه ورکړه. په پاى کې يو ځل بيا له ټولو هغو دوستانو څخه، چې دا اثر يې په بېلابېلو ښو تر دې دمه راورساوه، مننه کوم، کور ودانى ورته وايم، د لوى خداى(ج) له درباره هيله لرم، چې زموږ د ژبې او ملت ټول تاريخي، هنري او علمي اثار، د زمانې له ډول ډول توپانونو خوندي وساتي.

په مينه او درناوي

پوهندوى محمد اسمعيل يون

ارګ، د جمهوري رياست ماڼۍ

د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۳مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادون

...زه ساقي يم.

خو ساقي د مرګ او ژوند زړو شرابو،

خو هرچاته په هرځای کې او په هر وخت کې نا اشنا دی.

(شهيد مجروح)

موږ په یوه جالبه او د حیرانتیا وړ زمانه کې ژوند کوو ، د دغې زمانې هره خبره، هره کتنه! بالاخره هر ډول احساس، انسان هغه لوړو او هغه پړاو ته لارښوونه کوي، چې هلته دې د نېکمرغۍ وزرونه پرانیزي او سوکاله دې شي. تر اوسه په ټولیز لحاظ چا داسې نظام او جوړښت، چا داسې ټولنیز ترون او قانون نه دی په ګوته کړی، چې هغه به د دغه اواره او په ژوند بې ګودره انسان لپاره تلپاتې خندا ورپه برخه کړي. زموږ زمانه د برلاسۍ زمانه ده، زموږ په زمانه کې د ماشین ستم برلاسی دی او زموږ زمانه د ظاهري سترګو زمانه ده، په هغه زمانه کې یوازې هغوی ته شان وشوکت ورپه برخه دی، چې لباسي تظاهر، لباسي ايمانداري، لباسي عبادت يې د کړو وړو او څرګندونې ځانګړتیا ده.

په داسې چاپېریال کې هغوی، چې د ((معنویت)) په سمندر کې د خپل اندوژوند بېړۍ چلوي او په هغه پراخ بهير کې يې د نېکمرغۍ ساحل ته په امن رسوي، ډېر رنځونه ګالي او له ډېرو بدمرغيو سره مخامخ کېږي، ځکه چې د ((معنویت)) د نړۍ فتح کول تر هر څه دمخه یوه اوچت معنوي غرور ته اړتیا لري، که دا ښکلې ناوې، دا ښکلی پسول ونه لري، نو بیا یې د ښایست او ښکلا په باب خوله تنها کې کول، د ظالم واکمن د عمر د اوږدوالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله ده. په هر ډول هغه انسانان، چې د خپل ژوند اوږد بهیر، د معنویت په ناپایه سمندر کې، په لویه حوصله تېروي، هغوی لوی انسانان دي، چې په هغو لویو کسانو کې یو هم زموږ د زماني او زموږ د معنوي اروا پر رمز پوهېدلی انسان ، استاد الفت دی!

نن سبا زموږ په فرهنګي چاپېریال کې د «الفت» کلمې خپل رښتینی مفهوم د کلمې په رښتینې مانا سره تر لاسه کړی دی. اوس د الفت د کلمې اړیکي د هرې ورځې په تېرېدو سره د هغې له ظاهري څېرې(ګل پاچا) سره کمزوری کېږي او الفت د زړونو او فکرونو د معنویت اوچتې څوکې ته ځان رسوي، ځکه چې ګل-پاچا ددغې اوچتې مرتبې په ارزښت ان هغه وخت پوه و، چې ملګرو یې ورته ویلي وو:

الفت صیب وګوره په خرو کې هم الفت شته.

هو، لکه چې زه په تاسې کې یم.

د نظر خاوندانو پر وړاندې د الفت په باب دا ټکی روښانه دی، چې الفت زموږ د رنځونو د پېړۍ لیکوال او شاعر دی. دا پېړۍ په عمومي لحاظ داسې راغله، چې د هغې په زړه کې بیا هم په خوب ویده ملتونه قرباني شول. لویدیځ په ټوله ځواکمنۍ سره په دې برخه کې هلې ځلې وکړې، چې پر وروسته پاتې ملتونو باندې خپل فرهنګي برلاسی هم وساتي. ددغې او هغې ایډیولوژۍ تر طلسم لاندې یې ان د خوارو ملتونو فرهنګي بهیر ته هم زیان ورساوه، ددغه څپاو پر وړاندې له ژوندیو لیکوالو او شاعرانو پرته، څوک له کښلې تورې سره ونه درېدل، ځکه چې هر چا یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوري ته د خوشبينۍ په خاطر پر خپلو خولو لاسونه ونيول، الفت په دغه مهم پړاو کې د افغاني ټولنې، افغاني احساس او ربښتيني غرور ببلګه شو. ده وکولای شول، چې خپله ټولنه رابيداره کړي، ده وکولای شول، هغه دردونه په ډاګه کړي، چې انساني احساس له هغه څخه فريادونه کوي او ده وکولای شول، چې افغانان د ملي او نړيوال فرهنګي اوسياسي ستم پر وړاندې، د يوه واحد ځواک په توګه بيدار وساتي. دومره فريادونه، چې ده په شلمه پيړۍ کې د پښتنو د يووالي، ازادۍ، فرهنګي برلاسۍ او پښتني کلتور د ودې په برخه کې کړي، هغه له هغو فريادونو سره يو شی دي، چې ننګيالي او توريالي خوشال خان په خپل عصر کې اوچت کړي وو. ځکه نو دی زموږ د عصر خوشال خان دی. له همدې کبله موږ دا ويلای شو، چې الفت لوی انسان دی. شاندل وايي: ((کله چې يو لوی انسان پېژنو او پـه دې پـوهېږو، چې هغـه پـر ژوند بـرېمن راڅلېدلی دی، د هغه روح زموږ په کالبد کې ځای نيسي، لـه هغـه سره ژوند کوو او دا حالت موږ ته د بياځلې ژوند حيثيت لري)). موږ چې الفت يادوو، دهغه تر يادون دمخه د هغه روح له موږ سره ملګرتيا کوي او زموږ معنوي لاربښوونه کوي.

د الفت په باب يو ټکی بايد له ياده ونه باسو، هغه دا چې دی ليکوال دی، شاعر دی، ولې دده ليکوالي او دده شاعري تر هر څه دمخه، دده د اجتماعي ټـپ تـر سيوري لاندې را ايجادېږي، پـه حقيقت کې دی د خپلې ټولنې د داسې دقيق او ژور فکر خاوند دی، چې دده په افکارو او ايجادياتو کې دده ټولنه او چاپېريال دومره دقيق مطالعه کېدی شي، چې ډېر جزيي اړخونه يې هم په کې له پامه نه لوېږي. دی کولای شي، چې خپله ټولنه پـه اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحاظ تشریح کړي او هغه معیارونه درته په ګوته کړي، چې هغه
دده لپاره دلته د اخلاقي روزنې بنسټ جوړوي. دی په رواني
لحاظ کولای شي، د خپل چاپېریال د انسان هغه غوټې، د خپلو
افکارو په ساده جادویي الفاظو کې پرانیزي، چې هغه دهېڅ ډول
جبر او فشار په وسیله طبعاً نه پرانیستل کېږي. دی پر دې ټکي
کلک باوري دی:

چې انساني رڼا پیدا شي په مغزو کې د چا
هغه کوښښ کړي په عالم کې انسانان جوړوي

(دزړه وینا ۸۲ مخ)

که چېرې موږ الفت په لږ دقت سره مطالعه کړو، د هغه په افکارو کې یوازې زموږ د ادبي بهیر مطالعه د بحث وړ نه ده، بلکې الفت یوې بلې څېړنې او مطالعې ته هم اړتیا لري، چې هغه دده د اند وژوند فلسفه ده، هغه فلسفه، چې دده لیکوالي او شاعري د هغې لپاره کارولې ده، دا کار یوازې الفت نه دی ترسره کړی، بلکې د نړۍ ډېرو مهمو او نامتو مفکرینو هم دا کار کړی دی، وایي چې: ((نیچه له دې سره مینه درلوده، چې خپل نظریات په معما او داسې ډول وړاندې کړي، چې عادي لوستونکي د حیرانتیا په سمندر ور لاهو کړي...)) د استایفسکي په همدې ډول شهکارونه ولیکل، مارکس سره له دې چې دده نوم باید په ادبیاتو کې څوک وانخلي، مګر د هنر او ادب پر ارزښت ډېر ښه پوهېږي او شعر یې هم ویلی دی. دا ډول مثالونه خورا زیات دي، زموږ په عصر کې تر اوسه د الفت په باب نوموړي ټکي ته ډېر لږ کسان هم نه دي متوجه شوي. همدا وجه ده، چې تر اوسه موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرڅه د الفت په باب ليکو، په هغو کې نوې خبرې ډېرې لږ دي. باید د الفت پېژندنې تګلاره يوازې د ليکوالۍ او شاعرۍ په بازار باندې پای ته ونه رسوو، د الفت پېژندنې مسئله د پوهې او څېړنو پرله پسې لړۍ او هلو ځلو ته اړتيا لري.

تفاوت لري حاصل کې هره ځمکه
ته دې خپل زړګي دکر دپاره ښه که
په کې وکره ښه تخم د الفت
نو به ووينې له هر چا محبت.

(د زړه وينا ۴۲ مخ)

نتيجه: ډېره موده وشوه، چې د الفت صیب نثري اثار سړي ته په سختۍ سره لاس ته ورځي، اوس چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د استاد الفت نثري کليات، د ځوان شاعر او د پښتون د ځوان کاله د بريمن اسمعيل يون په ستړيا او زيار خپروي، دا کار به زموږ د اوسني فرهنګي بهير په ترخ کې يوه نه هېرېدونکې ملي او فرهنګي خاطره وي، ځکه:

خپل او پردي به په نظر د محبت ليدلم
په حقيقت کې د تمام کلي ليلا ومه زه
په ډېرو ستړګو کې مې مينه د خپل ځان ليدلې
په زړه کې ګران د ډېرو خلکو په رښتيا ومه زه.

په درناوي

پوهنمل عبدالخالق رشيد

کابل، ۱۳۷۰ ل کال د سلواغۍ لومړۍ نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

داستاد الفت نثر، ژوند او اثار

" زما نـــه چـــې پرمـــدار دکینـــې راســـي
د کمـــال پـــر منـــارو ټکـــې پرېباســـي
ډېرکلونـه دي پـه کـارچې پـه دې ملک کـې
بيا (الفت) غوندې شـيوا شـاعر پيدا شـي " (۱)

استاد ګل پاچا الفت د پښتو په معاصرو ادبياتو کې د رانه زړه، ضمير او وجدان خاوند، يو داسې ځلېدونکی مخکښ ليکوال دی، چې په نظم او نثر دواړو کې د استادۍ ترپولې رسېدلی دی. هغه دخپل ټول ژوند په اوږدو کې هر څه چې وليکل، په زغرده يې وليکل، په مينه يې وليکل، د الفت په وړانګو يې وليکل، انتقادي يې وليکل او دهېڅ ډول تکلف او تصنع ګرد او غبار يې د ليکوالۍ پلو ګردجن نه کړ. په همدې وجه زموږ ليکوال هغه د خپل عصر (خوشال خان) بولي.

د استاد د همدغه ستر انساني کرامت، مينې، الفت، د نفس پاکۍ او تذکيې، پښتو، پښتونولۍ او انسانيت ته د خدمت ديوه اوچت معيار پايله وه، چې زما په زړه کې د هغه د تخليقي نثرونو

(۱) پوهاند عبدالشکور رشاد، د الفت ياد، سرحدونو چارو وزارت د نشراتو رياست، ۱۳۶۰ل کال، ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلیاتو د راټولولو تکل راوټوکېده او دخپلو ځوانو ملګرو په مشوره او مرسته مې ددې کار د سرته رسولو کار پیل کړ.

دلته غواړم په لومړي سرکې د استاد پر نثر تر خپله وسه لنډه رڼا واچوم او وروسته به یې پر ژوند او اثارو څه ناڅه په بشپړه توګه خبرې وشي، که څه هم زما په شان د یوه مبتدي لیکوال لپاره، د استاد پر نثرڅه ویل ګرانه خبره ده، خو هغه مینه او الفت، چې د الفت له نثرونو څخه زما په زړه کې راټوکېدلي، نه شم کولای پټه خوله پاتې شم، دلته یوازې د هغه څه بیان لازم بولم، چې د استاد له نثرونو څخه زما د فکراو ذهن د اخیستنې پایله ده.

((که څوک غواړي، چې د خلقت او فطرت په رمزونو او اسرارو پوه شي او په یوه شنه پاڼه کې د معرفت دفتر وګوري، خپل عقل، شعور او احساس دې په کار واچوي او د زړه سترګې دې وغوړوي. په یوه لاره ډېر خلک تېرېږي، مګر یو نیم په کې چېرته یوه ښکلې مرغلره پیدا کړي، چې د چا له امېله پربوتې او په خاورو کې پرته ده.)) [۱]

زموږ زمانه کې خو الفت د خلقت پر رمزونو پوه شوی، د زړه په سترګو یې دا رازونه لیدلي او د مینې، انسانیت او احساس مرغلره یې ترې راکښلې ده او بیایې(د زړه دنیا) (د لوړ خیال او ژورفکر) په لوپټه کې تاوه کړې، چې اوس زموږ له مینې ډک زړونه ترېنه رڼا اخلي.

---

[۱] الفت لیکوالی، املا و انشاء پښتو ټولنه ۱۳۲۹ کال ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((دانسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومېږي، چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وایي.
له دماغ نه علم او فلسفه پیدا شوه، له زړه نه شعر او ادب.....
صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت د زړه کار دی، عشق او مینه په زړه کې وي)). [۱]

الفت هم خپلې د ((زړه وینا کې)) ((عالي افکار)) ننویستل،((ښه لمسون)) یې ترینه جوړ کړ، ((غوره اشعار)) شول، ((د ازادۍ پیغام)) لپاره ((د پسرلي نغمه)) شوه، په ((نوی سبک او نوی ادب)) یې ((غوره نثرونه)) ولیکل او زموږ لپاره یې ترې ((بله ډیوه)) جوړه کړه.

ورسره یو ځای یې د غریبانو له ملګرتیا، د عاجزانو او خوارانو له وروری، د کاریګرو د لاس نیالګي، د خادمانو له خدمت، ظالمانو ته له بدکتلو، پر مظلومانو له ژړېدلو او له بدو کارونو څخه د پردې له اوچتولو نه لاس وانه خیست او د ژوند تر پایه یې د خپل دغه هوډ مزي ټینګ ونیول، ((کوم وخت یې چې اداري کارونه پرېښودل یو ازېتوب ته وزګارشو، فقیرانه ژوند او د روحانیت جهان ته ورننوت، سپین کالي، سپینه خولۍ، نوراني مخ، خوږه موسکا، تسپې په لاس فقیرانه ژوند، د الفت نه ډکې خبرې! ده له خدایه غوښتل چې د فقیرانو او درویشانو په لباس کې له دنیا نه سترګې پټې کړي)). [۲]

---

[۱] الفت ،غوره نثرونه، پښتو ټولنه ۱۳۳۲ کال ۵۲ مخ.
[۲] محمد صدیق روهي. ادبي څېړنې، ننګرهار پوهنتون، ۱۳۶۰ کال ۹۸ – ۹۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفت د ژوند تر پايه د خپلو خلکو په دردونو ودردېده او د زړه د درد ټولې خبرې يې له الفت نه به ډکو کلمو او تورو کې تاوې کړې او د کاغذ پرمخ يې موږ ته راوسپارلې. زموږ يو ليکوال هغه له ليف تولستوى سره ورته کوي: ((لکه څنګه چې ليف تولستوى ته د روسيې د انقلاب هنداره ويل کېږي هماغسې الفت د خپل ماحول د ټولنيزو جريانونو او مسلطو کلتوري ارزښتونو په منعکسولو کې ستر نقش لوبولى دى.))[1]

الفت يو له هغو مخکښو ليکوالو څخه دى، چې د پښتو د معاصر ادب په ويښتايي پېر کې يې د ښکلي هنري نثر ماڼۍ تياره کړه، د ښکلو الفاظو او رنګينو ماناوو شال يې ورپه سر کړ، د غوره نثرونو زړي يې په کې وټوکول او د تل پاتې ژوند په هيله يې د ښايست مرغلرې په کې وکرلې.

الفت د خپل ځلوېښت کلن ادبي ژوند په بهير کې لږترلږه د پنځه دېرشو ادبي اثارو په منځ کې خپل درې تخليقي نثري اثار: (بله ډيوه، نوى سبک او نوى ادب او غوره نثرونه) موږ ته راپرېښودل. د نثر يوه بېلګه به يې دلته راوړوو.

بې ګناه بندي

((پرېږدئ! پرېږدئ دا بې ګناه بندي پرېږدئ.

مه وېرېږئ د ده په ازادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.

فساد او شرارت له ده څخه نه پيداکېږي.

---

(۱) محمد صديق روهي، ادبي څېړنې، ننګرهار پوهنتون، ۱۳۶۰ل کال، ۹۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده بندي کول لویه ګناه ده.

دی هغه یوسف دی، چې د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لوېدلی دی.

که دی له زندانه راوالوزي ستاسې آینده سنجولی شي او ستاسې د بلې ورځې غم خوړلی شي.

پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږئ.

که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.

ستاسې وږي به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.

تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.

په زندانونو کې یې مه اچوئ!

پرېږدئ دا بې ګناه بندي پرېږدئ!

دی به ستاسې د ګډو وډو او پرېشانه خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.

ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوټې به پرانیزي.

دی د راتلونکي حال پیشبیني کولی شي.

د طبیعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.

د جوي او فلکي اوضاعو اقتضارات ورته معلوم دي.

پرېږدئ پرېږدئ دا بې ګناه بندي پرېږدئ!

د ده په ازادولو باندې علم او پوهه زیاتېږي.

وطن رڼا کېږي او ړانده بینا کېږي.

دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښه سلوك کوي.

دی ډېر پېچومې اوارولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ډېرې کرېږې سمولی او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ما خوب لیدلی، چې دا بندي خلاصېږي او د سلطنت په کرسۍ کېني.
ښه فکرو کړئ.
دا بندي څوك دی.
پس له ډېره فکره وایم
فکر دی فکر!)) [1]

لوی استاد پوهاند علامه عبدالحی حبیبي د الفت نثر او نظم دواړه شعر بولي او وایي:

((د پښتو ادب چې په خپل سمسور بڼ کې یو ښکلی او رنګین ګل غوړولی هغه بې له شکه((ګل پاچا الفت)) دی. دی فطرتاً شاعر و، شاعري او نازکخیالي په ختهٔ ور اخښلې شوې وه. که به یې نظم لیکه هغه به ضرور خوږ، روان او له معانیو ډك و، خو نثر یې تر هغه لاښکلی، لطیف او په ګټورو نقطو پسوللی او ګټور و، هغه لفظي او ښکلې ماناوې، چې ده په منثورو ابداعاتو کې ځایولی سوای کټ مټ داسې وې، لکه سره اوډلی او پرله پسې شعر! د قلم رابطه یې یوازې له الفاظو سره نه وه، له زړه سره هم نغښتې وه، احساس او عاطفه یې دونې په ادبي تخلیقاتو کې نغښتله، چې هره ټوټه به یې یو عاطفي شهکار و.)) [2]

---

(۱) غوره نثرونه، ۸۲ مخ.
(۲) د الفت یاد، ۳-۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«زما د الفت تر منظومې وينا د ده منثورې ټوټې خوښې دي. دی شاعر او فنان دی. د ده نثر هم شعر دی، خو نظم يې هغسې خوند، ښکلا او هغه جمال لري. دی د خاصو افکارو په پرورښت او تصوير کې استاد دی او نوي نوي نکات پيدا کوي، د ژوندانه اسرارو ته ملتفت دی، د طبيعت بسيط او پلن ډګر دده د مطالعې او غاير نظر جولانګاه ده.» [1]

کانديد اکاډميسين محترم محمدصديق روهي وايي: «د الفت نثر په حقيقت کې شعر دی... يو ځلې، چې څوك د الفت د کوم اثر په لوستلو پيل وکړي، نو د هغه مقناطيسي خاصيت يې نه پريږدي، چې په اسانۍ سره ځان ترې خلاص کړي.» [2] او بيا د فرانسيس بيکن په هغو خبرو کې، چې د ليکوالو په باره کې يې کړي دي، د الفت موقف داسې ځلوي:

«ځينې د مېږيانو په شان ټول وخت دانې راټولوي، ځينې د غنو (عنکبوت) په څېر هر څه له ګېډې را وباسي او ځينې نور د مچيو په شان د ګلانو شيره راغونډوي او په شاتو يې بدلوي.

پخپله الفت په دغه وروستۍ کټګورۍ کې راځي.» [3]

اجمل خټك وايي: «پاچا صاحب يو لوی پښتون عالم او اديب شاعر دی، په نظم او نثر دواړو کې د دې دور په وړومبي صف کې په اوچتو سترګو او دنګه غړانګه مخکې روان دی.» [4]

---

[1] دجرګې مجله، ۱۳۶۷ کال، ۵ ګڼه ۱۶ مخ.

[2] د الفت ياد، ۱۴ مخ

(۳) د الفت ياد، ۱۳ مخ.

(۴) د الفت ياد، ۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محترم ليکوال کانديد اکاډميسين محمد ابراهيم عطايي يې نثر د ويکتور هوګو له سبك سره ورته کوي: ((د ده نثر په ادبي ټوټو کې له يوه خاص سمبوليزم څخه مراعات کاوه، چې هغه ډېر خوږ او په دغه سبك کې ويکتور هوګو ته ورته و.))[1]

د هېواد ځوان نوښتګر ليکوال زرين انځور، د الفت نثر او نظم دواړه د پرتلنې په تلې تللي او په پای کې دې پايلې (نتيجې) ته رسېدلی دی، چې الفت تر شعره په نثرکې مخکې دی، نو ځکه وايي:

((د الفت نثر د هغه له نظم او شعر نه په زياته پيمانه د پښتو ژبې د معاصر جريان لپاره اغېزمن جوت شوی او جوتېږي، ځکه نو يې بايد د معاصر بشپړ انتقادي نثر مخکښ وبولو.))[2]

که دخپلو خبرو مزي را لنډکړو، نو د الفت صيب نثرونه خو د هنر يو داسې کان دی، چې هرڅومره يې سړی سپړي هماغومره ورته خوند ورکوي. په ټوليز ډول په لنډيز سره کولی شو، د الفت صيب د نثرونو د جوليز(شکلي) او محتوايي خواو ځينې ښکلاوې په لنډ ډول بيان کړو:

الف- د جولې له مخې:

په شکلي لحاظ الفت غواړي خپله د خپل فکر مرغلره د عاطفې په اوبو ومينځي او د ساده، عام فهمه او روانو کلمو په لوپټه کې يې تاوه کړي، هغه ساده ګي يو صفت ګڼي، له تکلف، تصنع او

---

[1] د الفت ياد ، ۳۷ مخ.

[2] د الفت ياد، ۸۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان جوړونې څخه خپله لاره ببلوي او وايي: ((هغه انشا چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل ولري، يعنې لکه رعد او برق يې ځلېدل او غرېدل زيات وي، د ليکونکي عجز او تصنع ښيي، دا راز هنر ښودنه د واعظانو کار دی، په شعر او ادب کې ساده ګي لوی صفت دی، نه کاکه توب او طمطراق، څومره چې د چا فکري او معنوي پانګه زياته وي، هغومره يې سبك ساده او روښانه وي. مغلق او پېچيده ليکل غالباً د ليکونکي له علمي او معنوي فقر څخه پيدا کېږي، هغه څوك چې د عبارت په ډول په سينګار پسې ډېر ګرځي او له لفاظۍ څخه ډېر کار اخلي، خپل معنوي فقر د الفاظو په برق او ذلق کې پټوي.)) [1]، نو په دې وجه الفت د روان او ساده نثر غوښتونکی دی، چې د تکلف نښې نښانې پکې نه وي، خو((دا ساده ګي له ساده ګۍ څخه نه ده، بلکې د ليکوال له زيات قوت او حاکميت نه ساده ګي ده)) ليکوال کولای شي په ډېرو روانو، ساده او خوږو کلمو کې په ډېره دقيقه، نازکه او باريکه بڼه د خپل زړه غوټه پرانيزي. د الفت صيب نثرونه هم په همدې ډول دي لنډې لنډې جملې يې راوړي، هره يوه يې تامه جمله ده، ټاکلی اهنګ لري ، له ذهني او عيني انځورونو څخه ډك، د ګرامري جوړښت او معيارتوب او چتې نمونې دي. په نثرونو کې يې((د ادبي ټوټو ، شعري او ادبي طرحو او همدارنګه د داستاني لنډو طرحو نمونې ليدل کېږي.)) [2]

---

(۱) ليکوالي املاء او انشاء، ۴۱ مخ.

(۲) زرين انځور، د الفت ياد، ۶۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- د محتوا او فکر له پلوه:

الفت د خپلو نثرونو د شکل او محتوا تله داسې برابره کړې، چې سړی نه شي کولای و وایي، کومه خوا یې درنه ده. دی په فکري لحاظ د نوښت، د مضمون د نوي والي او د فکر د ازادۍ سر سخت پلوی دی، وایي:

((څومره چې یو شاعر یا لیکوال ازاد فکر کولای شي او له ذهني اسارت نه خلاص وي هماغومره یې انشا هم له تقلید او ابتذال څخه لرې وي.)) [۱]

په محتوایي لحاظ یې په خپلو نثرونو کې زموږ د ټولنې او په ټولیز ډول د ټولې بشري ټولنې دومره بېلابېل کرکترونه ځلولي، چې که سړی ورته به ځیرتیا سره وګوري، نو د الفت قوت به هله ورمعلوم شي، له یوه ساده بزګر نه نیولې بیا تر یوه حاکم پورې، د انساني ټولنې ټول اشخاص په کې ځلېږي.

د انسان او انسانیت روح او روان یې د خپلو نثرونو رګونو ته ننوېستی، په همدې وجه خو یې د تلپاتې ژوند او زړه راکښون ځواک ډېر زیات دی.

د ده د نثرونو په هنداره کې د بشري ټولنې هر فرد په خپل خاص کیفیت او کړنې خپل ځان ویني او داسې کوم څوک که پیدا شي، چې په دې هنداره کې دې د خپلو اعمالو څېره ونه ویني.

الفت هر څه د یوه باریك رمز او قوي استدلال په کړیو کې راګیر کړي، خاص فلسفي فکر یې په کې ځلولی، انتقادي لاره یې په کې

(۱) لیکوالي املاء او انشاء، ۴۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرانیستې، مینه یې په کې زرغونه کړې، د ټولنیز فکر لوپټه یې په کې غوړولې، د نفس د تذکیې او روان د پاکوالي لاره چاره یې په کې ښودلې او د انساني روح په داسې یو تمځي کې یې دا ټول سره راټول کړي، چې نه یوازې زموږ د ټولنې انسان پرې خپل روح ارامولی او خپل نفس وینځلی شي، بلکې د ټولې بشري ټولنې لپاره د ګټې اخېستنې وړ دي، دا ځکه چې دا د نړیوالو انساني تجربو د رڼا په رنګ لیکل شوي دي.

د الفت د نثر په باب که هر څومره د خپلو خبرو مزي وغځوو هماغومره غځېږي، خو ښه به داوي، چې د الفت نثر په خپله د الفت د قوانینو په هېنداره کې وګورو:

استاد الفت په خپل یو اثر(لیکوالی، املا او انشاء) کې د یوه ښه او غوره نثر او انشاء لپاره دغه لاندې ځانګړنې ټاکلې دي:

۱- وضاحت:

۲- صراحت، الفاظ له مقصودو ماناګانو سره تناسب ولري.

۳- ضبط ، په کلام کې زیاتې او بې ضرورته برخې نه وي.

۴- طبیعت، په کلام کې له تکلف څخه کار وانه خیستل شي.

۵- سهولت.

۶- انسجام.

۷- اتساق، د معانیو ټینګ اتصال او ارتباط ته اتساق وایي.

۸- جزالت، ښه معاني په مناسبو الفاظو کې ادا کول دي.

۹- ګرامري لحاظ.

۱۰- د لغاتو استعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- فعلونه.
۱۲- استدلال او منطق.
۱۳- آهنګ.
۱۴- د لفظ او معنا تول.
۱۵- د مضمون راښکون.
۱۶- د ليکوال عقيده.
۱۷- نظم او ترتيب.
۱۸- ابتکار.
۱۹- تخيل.
۲۰- ذوق.
۲۱- حافظه.
۲۲- احساس.
۲۳- ذکا.
۲۴- د ليکوال شخصيت او اخلاقي شجاعت.
۲۵- د فکر ازادي.

که د يوه غوره نثر لپاره د الفت صيب دا پورته ځرګندونې په پام کې ونيسو په پښتو کې د الفت صيب له نثر پرته به دا سې لړې بېلګې پيدا کړو، چې پورتنې ښايستونه او ښکلاوې دې ولري، دا خو الفت دی، چې په طبيعي ډول يې د وضاحت او صراحت په جامه کې مضمون راټوکولی، د منطق او استدلال په تار يې ترلی، نوی رنګ يې ورکړی، د ځانګړي ذوق په اوبو يې وينځلی، د کلمو د آهنګ د لفظ او مانا په تول يې تللی، د فطري ذکاوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس روح يې ورننوېستى، د ازاد فکر او رنګين تخيل د امېل لړ يې ور په غاړه کړى دى او «کله چې فکر او خيال سره يو ځاى شي، نو غرونه نړوي.» [1] الفت صيب هم خپل فکر او خيال د احساس په مزو داسې تړلى، چې «لوړ خيالونه او ژور فکرونه» ترېنه جوړ شوي دي.

«وګورئ! وربځې پاس په هوا کې دي، ځاګانې ښکته په زمکه، هغه څه چې په هسکو وربځو کې شته، په ژورو ځاګانو کې هم شته، په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتېږي، د لوړ خيال او ژور فکر نتيجه يوه ده... » [2]

لکه څنګه چې مو دمخه د دې خبرې يادون راوړ، د الفت صيب د پنځه ويشتو په شاوخوا کې دا ټاکل شوې ځانګړنې کولى شو د ده په نثر کې ومومو، نورې داسې کمې ښېلګې به پيدا کړو، چې دا ټولې ځانګړتياوې دې ولري. کېدى شي الفت صيب دا ځانګړتياوې د خپل نثر له پلوه راټولې کړې وي او بيا يې د يوې غوره انشا لپاره د يوه ضرورت په توګه په نښه کړې وي.

د الفت صيب د نثر جادو، خوږوالى، زړه راکښون، تلپاتې توب او ښکلا په دې کې ده، چې دا د څو هنرونو مجموعي پايله، شيره او شات دي او «کله چې يو هنر له بل سره مل شي او يو ښايست په بل کې حل شي، نو هغه څه ترېنه جوړ شي، چې سترګې يې په

---

(۱) ذهدی، روانشناسی کودک،

(۲) غوره نثرونه، ۱۱۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلو او غوږونه یې په اوربدلو او زړونه یې په مینه او محبت نه مړېږي... [۱]

اوس راځو د استاد ژوند او د اثارو پېژندنې ته:

د استاد د ژوند او اثارو په باب په بېلابېلو کتابونو او جریدو کې لیکنې شوي دي، خو یوه هم دومره مشرح او قناعت بښونکې نه وه، چې د الفت صیب د ژوند او اثارو ټول ځرنګوالی موږ ته معلوم کړي، له نېکه مرغه زما ځوان مبتکر استاد محترم زلمي هېوادمل د الفت صیب د ژوند او اثارو په باب مفصله څېړنه کړې او د (الفت یاد) نومي کتا ب کې یې خپره کړې ده. زما لپاره ډېر وخت په کار و، چې د الفت صیب په باب دومره ګټور او مفصل معلومات ترلاسه کړم او یا هم کېدی شي هېڅ مې ترلاسه کړي نه وای. هماغه و چې له محترم استاد هېوادمل سره مې په دې باب خبرې وکړې او د دې لیکنې د لنډون او د ضرورت په صورت کې د ځینو ټکو د زیاتونو په باب مې ورسره مشوره وکړه، هغه د سر په سترګو ومنله، چې دا دی دلته یې راوړم:

کورنۍ، زوکړه او تاتوبی:

[(پر ۱۲۸۸ ل کال - ۱۹۰۹ ع کال) د لغمان د عزیز خان کڅ د منصور په کلي کې د سید فقیرپاچا د زوی میرسید پاچا په کور کې یو نوي ماشوم سترګې برانیستې.

(۱) د زړه وینا، ح مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم، تخلص او مستعار نومونه:

کورنۍ پردغه نوي زوکړي ماشوم، ګل پاچا، نوم کېښود. ماشوم ګل پاچا د خپلې کورنۍ په غېږه کې لويېده، تر هغې چې د ليک لوست شو، د استعداد خاوند ځوان، د سر شارې شعري قريحې خاوند ځوان، دغه ځوان د الفت تخلص غوره کړ او چې پر کومو ليکنو يې د خپل نامه ځرګندول نه غوښتل، نو يې بيا پر دغو لاندې مستعارونومونو: (ظريف افغان، کجروال، علاقمند، محتاج، ستمديده، نواموز، نادار، ارزومند، نکته رس، نکته دان، منتظر، مشاهد، حق بين، منصف، حق پسند، دلسوز، امنيت خواه، لغت دان، پارلماني وکيل، دقت پسند، اعتدالي، ملتفت، قانوني، خپل، بې زړه ،ا،ط، ګ) ليکنې وکړې.

زده کړه:

ګل پاچا الفت د پښتو د اوسني ادب د نورو سرلارو په څېر په سيستماتيک ډول کوم ښوونځۍ او يا د تحصيل کومه عالي موسسه نه ده لوستې، بلکې د لغمان، ننګرهار او کابل په ديني مدرسو کې يې له جيدو علماوو څخه زده کړه وکړه: صرف، نحو، منطق، تفسير، معاني، بيان او د احاديثو کتابونه يې ولوستل. دغه زده کړې که څه هم غيرې منظمې وې، خو د ده د ځپاند فطري استعداد په تاندولو او روزلو کې يې ستر رول درلود. اما د الفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هماغه لومړنۍ زده کړې بسیا نه وې، بلکې ده د ژوند تر پایه مطالعه کوله، نوي نوي شیان یې زده کول او نوي مضمونونه یې لوستل او د خپلو دغو مطالعو او لوستنو محصول یې د خپل ژوند په اوږدو کې په بېلابېلو بڼو خپلو هېوادوالو او پښتنو ورونو ته وړاندې کړی دی.

ژبې:

د الفت مورنۍ ژبه پښتو وه، فارسي یې هم په ښه توګه زده کړې وه ان تر دې حده، چې په ډېره لوړه ادبي پیرایه کې یې هر ډول مضامین په دې ژبه کښل او داسې اشعار یې ویل، چې په لوړو پارسي اشعارو کې حساب کېږي. سربېره پردې الفت په دیني مدارسو کې عربي ژبه تردې حده زده کړې وه، چې مضامین یې پرې لیکل او دغه ژبه یې هم ښه زده وه.

رسمي ملازمتونه:

الفت چې د کابل او ننګرهار په درس ځایونو کې دودیزې زده کړې وکړې، د شپږویشتو کالو ځوان و، چې رسمي ملازمتونو ته یې مخه کړه، لومړی ځل پر ۱۳۱۴ل کال د انیس اخبار په اداره کې د کاتب په توګه ومنل شو، خو ده په کتابت بسنه ونه کړه، بلکې د لیکوالۍ په برخه کې یې له خپل استعداد څخه کار واخیست او ډېرې مقالې یې وکښلې، نوي او تازه اشعار یې وویل او خپاره کړل، د ده دغو ادبي او مطبوعاتي هڅو دی د کابل په ادبي انجمن کې جذب کړ او پر ۱۳۱۵ ل کال د ادبي انجمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تالیف او ترجمې په څانګه کې د غړي په توګه ومنل شو. کله چې په ۱۳۱۶ ل کال پښتو ټولنه جوړه شوه او د زېرې جريدې پر خپرولو يې پيل وکړ. پر ۱۳۱۶ ل کال د زېري چلوونکی مقرر شو، پر ۱۳۱۲ ل کال د پښتو ټولنې د صحافت د مدير مرستيال مقرر شو. پر ۱۳۱۹ ل کال د اصلاح ورځپاڼې مشاور او د پښتو ټولنې د قواعدو مدير شو. پر ۱۳۲۰ ل کال د اصلاح ورځپاڼې مشاور، د پښتو ټولنې عمومي مبصر او د کابل مجلې د چلوونکي په توګه وټاکل شو.

پر ۱۳۲۵ ل کال د اتحاد مشرقي جريدې مدير مقرر شو. پر ۱۳۲۷ ل کال په ننګرهار ولايت کې د قبايلو عمومي مدير شو. پر ۱۳۲۸ ل کال د شورى د اوومې دورې لپاره د جلال اباد د خلکو له خوا د وکيل په توګه انتخاب شو.

پر ۱۳۳۱ ل کال د لغمان د کرغيو د ولسوالۍ خلکو، د شورىٰ د اتمې دورې لپاره خپل وکيل وټاکه. پر ۱۳۳۴ ل کال د جلال اباد د خلکو له خوا د لويې جرګې وکيل شو.

پر ۱۳۳۵ ل کال په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئيس او د پوهنې وزارت د عالي شورا غړی مقرر شو. پر ۱۳۳۸ ل کال د پښتو ټولنې پر رياست سربېره د افغان شوروي د دوستۍ ټولنې د رئيس په توګه وټاکل شو.

پر ۱۳۴۲ ل کال دکابينې غړی شو او د قبايلو د مستقل رياست چارې ور وسپارل شوې. پر ۱۳۴۴ ل کال د ولسي جرګې د دولسمې دورې لپاره د جلال اباد د خلکو له خوا د وکيل په توګه انتخاب شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمانځنې:

ګل پاچا الفت د کار او ملازمتونو په دغه اوږده دوره کې د ښو کارونو، ابتکار او جدیت له امله د مقاماتو له خوا نمانځل شوی هم دی، چې د ده اخیستنې او نمانځنې په لاندې ډول دي:

۱- د خوشال خان د ادبي جایزې ګټل.

۲-د ابوعلي سینا د علمي جایزې ترلاسه کول.

۳-د صدارت له خوا دویمه درجه ستاینلیک.

۴- د ستوري دریمه درجه نښان.

۵- د پوهنې دویمه درجه نښان.

۶- د وکالت د دورو نښانونه.

۷- د لویې جرګې یادګاري نښان.

سفرونه:

ګل پاچا الفت د رسمي ملازمتونو په اوږدو کې ځینې سفرونه هم کړي دي، چې په لاندې ډول ښوول کېږي:

۱- پېښور ته د یوه ادبي هیئت په مشرۍ، چې پوهاند رښتین او مرحوم استاد خادم هم ور سره مله وو.

۲- مسکو ته د یو کلتوري هیئت په مشرۍ.

۳- د ختیځپوهانو پنځه ویشتم کانګرس کې د ګډون په منظور مونشن ته سفر، چې په دې سفرکې یې د خوشال خان خټک او پښتو ټولنې په باب دوه کنفرانسونه ورکړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- د آسیایي او افریقایي لیکوالو په کنفرانس کې د ګډون لپاره تاشکند ته سفر.

۵- د افغان - شوروي د دوستۍ ټولنې په بلنه د یوه هیئت په مشرۍ مسکو ته سفر.

۶- د ختیځپوهانو په شپږویشتم کانګرس کې د ګډون په منظور د یوه هیئت په مشرۍ مسکو ته سفر. په دې کانګرس کې یې د خوشال خان او رحمان بابا د شاعرۍ په باب کنفرانس ورکړی دی.

الفت په دغو سفرونو کې ویناوې کړې او کنفرانسونه یې ورکړي دي او دغه لاندې ځایونه یې نورهم لیدلي دي:

مسکو، لیننګراد، سوچي، باکو، دوشنبه، تاشکند، تهران، پېښور او مونشن.

د حج سفر:

الفت د ژوند په وروستیو کلونو کې د حج د فریضې د ادا کولو لپاره بیت الله شریف ته هم تللی و.

کړه وړه او عادات:

مرحوم ګل پاچاالفت دنېکو اخلاقو خاوند، مهربان، پر خوارانو زړه سواند، پر وطن او وطني مصالحو مین شخصیت و.

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي یو ځای کښلي دي: «الفت په رسمي چارو کې تکړه همکار او د ملګرو په جرګه کې خوږ او خندونکی او نکته رس ملګری و. په مشاعره او نکته دانۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترهېچا پس نه پاتېدی او کله چې به د «جد» ډگر ته راغی، نو به یو مدبر، فکور او وطنپال سړی و.»

استاد عبدالروف بېنوا په دې باب وایي: «ښاغلی الفت په اجتماعي ژوند کې یو مخی، خوش خلقه، متین او په عین حال کې د ورین تندي خاوند سړی دی. مجلس یې ډېرخوږ دی او خبرې یې مزاحیه روح هم لري...»

اجمل خټک د رهبر مجلې د ۳ ټوک په ۲۴ شماره (۴) نمبرکې لیکلي دي:

«...پاچا صاحب یو لوی پښتون، عالم او ادیب او شاعر دی، په نظم او نثر دواړو کې د دې دور په وړومبي صف کې په اوچتو سترگو او دنگه غړانگه مخکې روان دی، ولې تاسې ته به هومره غلی او خوله خاموشه وي...د لغمان دا پیاوړی ادیب الفت، چې بیان او لیکونه یې سړی گوري، نو د اور لمبه محشرستان معلومېږي، ولې چې مجلس کې یې ووینې، نو دومره خاموش متین او قلار سړی، چې ته به ونه وایې، چې دا هغه گل پاچاالفت دی، چې قلم یې د ادب او شاعرۍ پیداکولو نه هډو قلارېږي نه.

د ده په ژبه به بې ضرورته خبره رانشي او د ضرورت خبره هم پخپل وار او خپل ځای داسې په قلاره کوي، چې ته به وایې اول یې جوړې او بیا یې په څه هنر، د مجلس ذهن ته د رسولو کوښښ کوي او دې سره سره موسکا د ده مستقل او حاوی صفت دی، چې دا فیصله به د الفت ډېرکم دوستان وکړی شي، چې شونډې یې موسکا ډېره کوي که وینا!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما خو په ډېر لنډ تنګ ملاقات کې دا محسوسه کړه، چې د الفت صاحب موسکا هم له وينا نه خالي نه وي. ده خوږه موسکا څه داسې په فن او هنر بلده کړې ده، چې ترې د موسکا کار اخيستی شي هم که څوک ډېر اهم بحث کې را ونښلي، نو د ده تشه موسکا هغه ته داسې جواب ورکولی شي، چې که د دليل ځای پکې هم نه وي، نو د مينې او خلوص په زور هغه خبره په خوږوالي کې په بل فريق پرې کړي.))

فکري مسير، ملي او سياسي سرګرمي:

د پښتو ژبې يو معاصر ليکوال د استاد الفت د فکري مسير په باب کښلي دي:

((الفت يو انتقادي رياست و، چې د حاکمې طبقې ارتجاعي څېره يې افشا کوله او د فساد، اختناق او ارتجاع پرضد يې کله علني او کله په رمزي توګه مبارزه کوله.)).

((الفت زموږ د هېواد له شرايطو سره سم د يوه نوي او مترقي فکر خاوند و. ده ته ملي او وطني مصالح تر هرڅه لوړ ښکارېدل او د وطن له آبادی، ملي حاکميت او د رنځونو له لرې کولو سره جدي علاقمند و، د ظالمانو، رشوت خورو او د نورو په وينو او غوښو د چړچه مارو له سر دښمن الفت د دغسې يو فکر په لرلو سره په هېواد کې د سياسي او ملي غورځنګونو څخه لرې نه شو پاتېدی.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کله چې د ويښو ځلميانو نهضت شروع شو الفت په دې نهضت کې شريک و او د دغه نهضت په خصوص کې د ده خپل هغه وختنی نظر دا دی.»:

«زلمی دانه دی، چې د بلوغ سن ته رسېدلی وي او شيطان يې وغولوي، بلکې زلمی هغه دی چې په نفس و شيطان دواړو باندې غالب وي او د هلکتوب له خويونو او خواهشاتو تېر شوی وي، د جديد عصر فضايل او مدنيت دلته راولي او په ترويج کې يې کوښښ وکړي، نه دا چې تش يې زده کړي وي يا له جديد عصر نه غلط تعليم واخلي او حريت و ازادۍ ګمان په بې قيدۍ او بې مبالاتۍ وکړي. موږ د زلميانو په مغزو کې نوي افکار، تازه نظريات د نورو علومو رڼا، د نوي عصر معانی او د جديد قرن عشق لټوو. د جديد قرن عشق، يعنې د وطن مينه او ملي محبت، مګر تش په خوله نه، بلکې هغه مينه او محبت، چې په کار او عمل کې ظاهرېږي...»

«الفت دغه مهال د سردار شاه محمودخان د حکومت له نيم بندې ازادۍ نه په ګټې اخيستنې سره وکولای شول، چې د هېواد د نورو فکورو او منورو شخصيتونو په ملګرتيا په هېواد کې د سياسي مفکورو د پياوړتيا او د ملي غورځنګونو د پرمختيا لپاره کار وکړي.

هو کې! په همدې نيامت يې د «اولس» ملي جريده را وايسته. د دې جريدې د امتياز خاوند ګل پاچا الفت و، دا جريده د ۱۳۳۰ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د جوزا له میاشتې د ۱۳۳۲ ل کال د عقرب تر اخره نوموړي الفت سرته رسولې ده.

تر ۱۳۳۲ ل کال وروسته په هېواد کې د ملي جریدو خپرېدل او د سیاسي مفکورو د تبلیغ په باب علني فعالیتونه بند شول او الفت دغه وخت له خپل رسمي موقف نه په استفادې وړاندې د خپلو ادبي لیکنو او تخلیقي ایجاداتو له لارې د ملي او سیاسي مبارزې سنگر تود وساته. کله چې تر ۱۳۴۵ ل کال راوروسته بیا په هېواد کې د قسمي دیموکراسۍ په رامنځته کېدو سره د ملي غورځنګونو او سیاسي فعالیتونو د ودې لپاره زمینه برابره شوه، ملي مطبوعات منځته راغلل، الفت بیاهم غلی نه و، بلکې له خپل ملي فکري مسیر سره سم یې د جامعې، د اصلاح، د ظلم او بېعدالتۍ د له منځه وړلو لپاره، د قلم په ژبه، سیاسي مبارزه پیل کړه، خصوصاً په ۱۳۵۰- ۱۳۵۲ کلونو کې یې په افغان جریده کې ډېر سیاسي مضامین په پښتو او پارسي ژبو په خپلو اصلي او مستعارو نومونو ولیکل.»

څنګه، چې دمخه مو اشاره وکړه، الفت د خپل وخت یو ریالیست لیکوال او شاعر و او د خپل وخت د حاکمه طبقې له ناوړو کړو وړو څخه یې پرده او چته کړې، د مظلومانو پر حال یې ژړلي او ظالمانو ته یې بد کتلي. ځومره روښنفکرانه افکار چې د الفت په اشعارو کې د ټولنې د ویښتیا لپاره ځلېدل، د ډېرو کمو لیکوالو په اشعارو کې دا شان شور او زور موجود و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په دې وجه يې د خپل عصر د نويو افکارو مخکښ او سرغندوی بللی شو. دغه راز کله چې د ويښ زلميانو غورځنګ جوړ شو الفت يې له مخکښانو څخه و او بيا کله، چې تر ۱۳۲۲ل کال وروسته د ويښ زلميانو غورځنګ د ځينو غړو ترمنځ درز پيدا کېږي او يوازې د انګار جريده تر پايه پورې د ويښ زلميانو نوم ساتي، الفت هم تر پايه پورې له نورو پښتنو فرهنګيانو، لکه: ساپي، خادم، انګار، رښتين، تره کي او بېنوا سره په دې غورځنګ پاتې کېږي. دې غورځنګ د هېواد په ځينو ولايتونو، لکه کندهار، پکتيا، کابل او ننګرهار کې څانګې لرلې، چې د کندهار د څانګې مشر استاد عبدالروف بېنوا، د پکتيا د څانګې مشر غلام محی الدين زرمتی، د کابل د څانګې مشر نور محمدتره کی او د ننګرهار د څانګې مشر الفت او خادم وو.

نو په دې ډول ويلی شو، چې د ويښ زلميانو په غورځنګ کې هم د استاد الفت رول ټاکونکی او بارز و.

پارلماني مصروفيتونه:

ګل پاچا الفت د افغانستان د پارلمان (ملي شوری) ولسي جرګې په اوومه، اتمه او دولسمه دوره کې د لغمان د کرغيو او د ننګرهار د جلال آباد خلکو وکيل و. د ملي شوری په اوومه دوره کې يې د شوری دويم مرستيال ټاکل شوی و. الفت د وکالت په ټولو دورو کې له خپلو پارلماني حقوقو ناوړه استفاده نه ده کړې او د ملت حقوق يې د خپلو شخصي ګټو په منظور تر پښو لاندې کړې نه دي، بلکې د يوه باديانته او با وجدانه وکيل په توګه يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو موکلینو او د افغانستان د محرومو خلکو د ګټو ملاتړ کړی دی. د حکومتونو قدرت ته، په دغو دورو کې لکه د ډېرو وکیلانو په څېر نه دی تسلیم شوی، د هغه وخت په جریدو او د شورى او ولسي جرګې په نشریو کې د ده خپرې شوې ویناوې او آراوې د دې وینا ښکارندویې دي.

صحافي مصروفیتونه:

ګل پاچا الفت د زېري جریدې د چلوونکي، د کابل مجلې او اتحاد مشرقي د مسوول مدیر، د ولس جریدې د امتیاز خاوند او د ((کابل کالنۍ)) د څو ګڼو د منتظم، مرتب او مهتمم په توګه کار کړی دی. د کابل مجلې د مدیریت پر وخت یې څو کتابونه هم چاپ کړي دي، چې په دې توګه موږ د ده څخه د یوه صحافي په توګه هم نه شو هېرولای.

الفت د زېري پر لومړۍ نشراتي دوره او پر اووم نشراتي کال ښايي تر مولوي صالح محمد هوتک (۱۳۳۹ ل مړ) وروسته د زېري جریده چلوله.

دغه وخت زېری دوه مخیزه او د قلمي اهدافو لپاره خپرېده، صحافت یې هم دودیز و، په ډبرین چاپ خپرېدله، کومه فوق العاده ښېګڼه یې نه لرله. پر داسې مقاصدو سربېره یې د هغه وخت ادبي مطالب هم خپرول.

خو کله چې ګل پاچا الفت د کابل مجلې مدیرو ټاکل شو او د دې مجلې هغه ګڼې، چې د ده د معاصرو اصولو له معایرو سره برابرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او د دغـو مجلـو مطالعـه د الفت ځېـره د يـوه پيـاوړي مجلـه چلوونکي په توګه رابرسېره کوي.

د الفت پـه مسـووليت چاپ شوې ګڼې، د مسلکي اختصاصي مجلې ټولې ځانګړنې لري، که د کابل مجلې پنځوس کلن نشراتي کلونه، د مديرانو د کار د دورو پر اساس وڅېړو، نو د الفت دوره د برياليو مديرانو کتار کې د اوليت حق لري.

د الفت د مسـووليت پـر وخت کابل مجلې سربېره پر علمي او تحقيقي موضوعاتو او ترجمو ځينې کتابونـه هم پـه متفرق شکل خپـاره کـړي دي، لکـه د غنمـو وږی، پښـتو سـندرې، د پيرمحمد کـاکړ دېـوان، د افغانسـتان پخـوانی تـاريخ او د پښـتانه شـعرا د درېيم ټوک لپاره مواد.

د کابـل مجلـې ترمسـووليت وروسـته الفـت د اتحـاد مشـرقي مسوول مدير شو. اتحاد مشرقي دولتي اخبار و او د هماغه وخت د دولت د پاليسيو او غوښتنو ښکارندويي يې کولـه، الفت لکه نور اخبار ليکونکي د دولت مطرحو پاليسو په رڼا کې دغه اخبار چـلاوه، خـو د ده ابتکـار پـه دې کـې دا و، چـې ذوقـي او ادبـي موضـوعات يـې پـه کـې زيـات خپـاره کـړل. د ورځپـاڼې ليکنـې د اوصولو له مخې دغه اخبار کوم ابتکاري اړخ نه لري، بلکې زموږ د هېواد له شرايطو سره سم دوديز اخبار دی.

الفت کـابو دوه کالـه د ولـس د ملي جريـدې د امتيـاز خاونـد و، چې د چلونې او مضـمون ليکنـې زيـات کـار يـې پـه ده پـورې اړه درلـوده، نـو ځکـه د دغـې جريـدې خپرونـې هـم د ده پـه صـحافي فعـاليتونو پـورې اړه پيـدا کـوي، د دې جريـدې مضـامين، ملـي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعي، انتقادي او سياسي دي، فکري اشعار هم په کې په کافي اندازه خپاره شوي دي، خو دا چې دغه اخبار په گستنري ډول چاپېده، نو يې صحافتي خوا ځکه نيمگړې ده او له دې پلوه يې ارزښت دومره لوړ نه دی. سربېره پر دغو صحافي فعاليتونو، الفت د کابل کالنيو په ترتيب، تنظيم او چاپ کې هم برخه اخيستې ده او دغه لاندې کالنۍ د ده په اهتمام او مسووليت چاپ شوې دي:

۱- د ۱۳۲۱ ل کال کالنۍ.
۲- د ۱۳۲۲ ل کال کالنۍ.
۳- د ۱۳۲۳ ل کال کالنۍ.

د الفت په مسووليت خپرې شوې کالنۍ د کابل کالنيو په لړۍ کې تر نورو کالنيو پاتې نه دي، هم يې صحافي خوا بشپړه ده او هم يې علمي او معلوماتي خوا.

د تدريس چارې:

الفت د خپلو مصروفيتونو تر څنگ د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبياتو په پوهنځيو کې د استادۍ چارې هم سرته رسولي او په بېلابېلو مواقعو کې يې د دغو دوو پوهنځيو د ځينو صنفونو شاگردانو ته تدريس هم کړی دی.

په نړيوالو سيمنارونو کې گډون:

الفت په ځينو نړيوالو سيمنارونو کې د گډون لپاره بهرنيو هېوادونو ته هم تللی دی. پر دې سربېره په هېواد کې د جوړو شويو نړيوالو سيمينارونو غړی هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغو سیمینارونو کې یې ویناوې کړې او علمي مقالې یې لوستي دي، لکه:

۱- د خواجه عبدالله انصاري (۴۸۲ هـ ق مړ) د نهه سوم تلین په نړیوال سیمینار.

۲- د نورالدین عبدالرحمٰن جامي (۸۹۸ هـ ق مړ) د زوکړې د پنځه سوه پنځوسمې کالیزې نړیوال سیمینار.

۳- د خوشال ختک (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰ هـ ق) په کابل کې جوړ شوی لومړنی نړیوال سیمینار، په دې سیمینار کې یې ((د خوشال خان د اشعارو اجتماعي او اخلاقي خوا)) ترسره لیک لاندې مقاله لوستې وه.

سربېره پردې الفت له ۱۳۱۴ ل کال راپه دې خوا د هېواد په موقوتو خپرونو کې پرله پسې خپلې مقالې او اشعارچاپ کړي دي، غنیمت اثار او لیکنې یې پښتو ادب ته پرې ایښې دي.که د الفت د ټولو علمي او فرهنګي هڅو جاج واخیستل شي، نو بې له شکه دی د پښتو د معاصر ادبي غورځنګ په سر لارو کې د مشرتابه حق لري او پر ځای ده، چې موږ یې استاد وبولو او د ده درنو ادبي او ګټورو اثارو ته د احترام سر ټیټ کړو.

اثار او لیکنې:

که سړی د استاد ګل پاچا الفت د اثارو مطالعه ولري، نو به ور زباد شي، چې د ده اثار په عمومي ډول ترپنځه کتګوریو لاندې مطالعه کېدی شي:

۱ – تخلیقي اثار.

۲ – تحقیقي اثار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – تحلیلي اثار.
۴ – ترجمې.
۵ - په نورو ژبو لیکنې.

۱- تخلیقي اثار:

د استاد گل پاچا الفت په اثارو کې د ارزښت وړ اثار، د ده تخلیقي ایجادیات دي، چې هم د هنري اړخ له پلوه بشپړ دي او هم د موضوعي. د ده تلپاتې تخلیقي اثار زموږ د ژبې په معاصرو ادبي اثارو کې په ډېره او چته پوړۍ کې ځای نیسي، لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د ده په هنري تخلیقاتو کې لاندې ښېگڼې ښوولې دي:

۱ – جمال چې د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بیا د هغه اوډنه (ترتیب) او پیودونه (نظم) یې غټې نښانې دي.

۲ – برهان او استدلال که د فطرت له هره مظهره څخه دی، یو منلی دلیل جوړولی شي او د ده په نظر کې د دنیا ټول مظاهر د استدلال لپاره څرگندې نښې دي.

۳ – انتقاد دده د هنر غټه ښېگڼه ده. دی د مظلومو خواخوږی دی، د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی، په خپل لیک کې که منظوم وي که ولسي، تجاوزاتو ته گوته نیسي او د ده قلم په دې خوا کې ډېر تېره دی، د ظالمانو اسرار لټوي او د مظلومانو او لوځو لغړو په کوټو ورننوځي، د دوی د فلاکت او بدبختۍ حال گوري او هغه د ولس د عبرت لپاره په داسې ژبه بیانوي که د چا زړه ډېر کلک هم وي بیا به هم اغېزه پرې وکړي. د الفت هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظوم او منثور لیک نه شته، چې له دغو ښېگڼو ځنې تش وي، ځکه نن د پښتو لیکوالو په ډله کې الفت تر ټولو مخکې ودرېږي او د ده لیکونه د پښتو ادب شمله گڼلی شي.

د استاد الفت تخلیقي اثار په لومړي سرکې په دوو عمده څانگو بېلږي:

منظوم او منثور اثار: په هنري، ادبي او فکري لحاظ د ده منظوم او منثور اثار دواړه خاصې ښېگڼې او مزایاوې لري، چې یو له بله بېرته نه پاتېږي، خو ځنې خلک یې منظوم تر منثورو ښه گڼي او ځینې نور یې بیا منثورو ته تر منظومو هغو ښه وایي.

الف: منظوم اثار:

د ده منظوم اثار په شکلي لحاظ په غزل، قصیدې، رباعي، مثنوي او نورو فورمونو کې ویل شوي دي، کله کله یې د پښتو په خپلو اصیلو او ملي فورمونو کې هم ځینې اشعار ویلي دي، چې نمونې یې موږ د استاد په ځینو مجموعو کې پیدا کولای شو.

په موضوعي لحاظ د استاد اشعار اجتماعي، ملي، وطني او انتقادي خواوې لري، خو کله کله د مینې سندرې هم بولي او بعضې وختونه عرفاني تمایلات هم ښیي، خو فکري خوا د ده په ټولو تخلیقي اثارو کې درنه ده.

د استاد منظوم چاپي او ناچاپ اثار په لاندې ډول دي:

۱- د پسرلي نغمه:

دغه مجموعه د استاد د منظومو تخلیقي اثارو لومړنۍ چاپي مجموعه ده، چې څو پسرلني او اجتماعي شعرونه په کې خوندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا مجموعه پر ۱۳۲۰ ل کال په وړه کچه، زر ټوکه، ۴۰ مخه په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده.

۲ - ښه لمسون:

دا د استاد دویمه راټوله شوې مجموعه ده، چې د ده (۳۸) ټوټې ملي، وطني، پښتني او اجتماعي، اشعار په کې خوندي دي او خطي نسخه يې د ده په خپل خط (۷۰) مخه په ملي ارشیف کې خوندي ده او د ملي ارشیف په خطي کتابونوکې يې نومره (۴، ۱۴۴) ده. مجموعه پر ۱۳۲۰ ل کال ترتیب شوې ده او په پیل کې يې استاد يوه مقدمه ګوتې هم کښلې، چې ځينې برخې يې دا دي:

((که څوک د شعر اوسنی تعریف په نظر کې ونیسي او په ننني دنیا کې ښې سترګې وغړوي، دابه ورته څرګنده شي، چې نن د دنیا ژوندي ملتونه له شعر او شاعري ځنې يوازې همدغه هیله نه لري، چې د خلکو سترګې د جمال او طبیعي مظاهرو خواته راواړوي او د اورېدونکي په طبیعت کې تش هومره قبض او بسط پیداکړي، چې د يوه ساعت خوشحالتیا موجب وګرځي او نور څه اثر ورباندې مرتب نه شي.

هو! نن شعرته په هغه پخوانۍ سترګه نه کتل کېږي، چې یا به د شتمنو او لویو خلکو په دروازو کې ویل کېده او یا به میخانو او خراباتو کې اورېدل کېده، ځکه چې ننني شعر له دې ابتدايي مراحلو ځينې ډېر وړاندې شوی دی او د ملتو په حال کې مسیحایي تاثیر لري. نن شعر د اسرافیلي شپېلۍ داسې زړونه را وېښوي، چې سړی ورباندې د مړو ګمان کوي، نن دا کولی شي چې پخپل حرارت او حرکت یو ملت د خپل حیات او بقا دپاره هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راز مشکلاتو تـه وړانـدې کـړي اود هـر چا پـه زړه کـې مـړاوی اور تازه کړي.))

۳- عالي افکار:

د استاد د اشعارو درېیمه مجموعه ده، چې د ۱۳۲۷ ل کال پـر ثور (۷۰۰) ټوکه دننګرهار پـه دولتي مطبعـه کـې، پـه ۵۸ مخونـو کې چاپ شوې ده. د دې مجموعې د روح او محتوی د څرګندونې لپـاره اړ یم، چې د دغې مجموعې دوه نمونې، چې یـوه د پـښتو شاعرۍ په ملي اوزانو کې ویل شوې ده، تا سوته وړاندې کړم:

وینا ته چې یې ګورې د وطن په غم غمجن دی
پرې مه غولېږئ غل دی
په ژبه هرڅه وایــي، وطـــن او ملت ستایي
په دې غم مبتلا یي
مجلس د صادقانو ته راغلی په څه چل دی
پرې مه غولېږئ غل دی
د خپل مطلب لپاره، هر ځای ته لرې لاره
تل ګرځي ناقراره
د خپل شخصي غرض نه تېرېږي ګوډ او شل دی
پرې مه غولېږئ غل دی
شپو یې که په سر وي ،په غاړه یې کالر وي
په پوهه معتبر وي
په بد نظر یې ګورئ که یې بل شاني عمل دی
پرې مه غولېږئ غل دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه:

زمــوږ پــه محلــه کــې يــو دوه مــاموران دي
تنخوا او پـه رتبـه کې څه فرق نه لري يو شان دي
خـوراک د يـوه هـر شـپه نـرۍ وريجـې چرګـان دي
د ورځـــې کبابونـــه ســـالنونه نورشـــيان دي
د بـل مـامور پـه کـورکې ماشومان ګورم چې ژاړي
پخ کړي يې پيتي وي دوی شوروا لـه موره غواړي
سـل رنګـه نعمتونـه د هغـه کـور کـې پخېـږي
مېوې لمدې او وچې پـه کې هر وخت پيدا کېـږي
د ښـار مـامورين واړه د هغـه کـور کـې عـذرېږي
د ښـې ډوډۍ صـفت يـې مجلسـونوکې تـل کېـږي
سـهار يـې پـه کالـه کـې پراټـې شـودې هګـۍ دي
پـه هـره ورځ پېـروي شـيرچايونه پـه چرګـۍ دي
دا بـل مـامورکره کلـه سـابه کلـه شـوروا وي
به مياشت کې دې يو دوه ځله نرۍ وريجې روا وي
مـدام د پـوروړو ورسـره غـم او سـودا وي
يـوه تنخـوا تـر بلـې نـه رسـېږي حـال يـې دا وي
هغـه څنګـه مـامور دی د دې بـل ولـې دا حـال دی ؟
د غـور خاوندانونـه زمـا دا رنګـه سـوال دی!.

۴-د ازادۍ پيغام:

د استاد الفت د پښـتني ننګ او غيـرت او د پښـتنې او ملـي احساس زېږنده اشعار، د ازادۍ پـه پيغـام کې راټول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه مجموعه چې پښتنو شاعرانو ته يې اهدا کړې ده. دوه زره ټوکه په ښکلې قطع، په افسټ ډول، په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده.

په مجموعه کې د استاد ديارلس پارکي خوندي دي او د شعرونو عمومي روحيه يې داده:

د دې لوړ غرونو وړمه يم
راوينښ کړی مې پښتون دی
د مېړانې سرنامه يم
ازادي زما مضمون دی
د غيرت او ننګ نغمه يم
هر آهنګ مې ډېر موزون دی
د خيبر غرونه ماپه سرو وينو لړلي
غليمان د پښتنو مې پښتنو باندې وژلي

۵- غوره اشعار:

د استاد الفت د اشعارو ترټولو لويه مجموعه ده. دغه مجموعه پر ۱۳۳۴ ل کال، **۲۵۲** مخه، دوه زره نسخې، د پښتو ټولنې له خوا په افسيټ ډول، په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده.

۶- د زړه وينا:

د استاد الفت د اشعارو وروستۍ چاپي مجموعه ((د زړه وينا)) نومېږي، دغه مجموعه په دوه ډوله (لويه او وړه کچه) **۱۲۲** مخه، په پوهنې مطبعه کې په افسيټ ډول چاپ شوې ده. مجموعه پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۴۱ ل کال پښتو ټولنې خپره کړې ده. په پيل کې يې د ځينو ادیبانو او شاعرانو تقريظونه هم چاپ شوي دي.

۷ - ناچاپ اشعار:

د استاد ځينې نور اشعار، چې تر اوسه يا نه دي چاپ شوي او که ځينې يې په ځينو مهالنيو خپرونو کې چاپ شوي هم وي، په يادو شوو مجموعو کې نه دي راغلي.

د استاد الفت د اشعارو د مجموعو په باب يوه بله خبره هم د يادونې وړ ده، چې ځينې مجموعې يې تکراري اشعار هم لري او دابه په دې مانا وي، چې د يوې مجموعې شعرونه يې بلې ته هم انتخاب کړي او راوړي دي.

ب: منثور تخليقي اثار:

لکه چې ويل کېږي، د الفت منثورې ټوټې هم لکه اوډلی نظم هسې خوند لري، بې ځايه خبره نه ده. د ده منثور تخليقي اثارهم لکه منظوم اثار يې زړه وړونکي او جذاب دي. په موضوعي لحاظ هم دغه اثار د ټولنې دردونه تمثيلوي، اجتماعي فسادونو ته ګوته نيسي او د کليوالو خلکو له ژوند سره اړه لري، بېوزلو بزګرانو او خواريکښو شپنو او نورو خوارانو بد حال او د ظالمانو چړچې، مزې او ناروا دی په ډېرو هنري اشکالو کې څرګندوي. کله کله د طنز او مزاح روح، چې اجتماعي مقاصد پرې ولاړ وي، د ده په منثورو ټوټو کې تجلي مومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد الفت منثور تخليقي ايجادات دادي:

۱- بله ډيوه:

د استاد الفت د هنري نثر دغه ښکلې ګېډۍ پر ۱۳۲۰ ل کال ۹۵ مخه، پنځه سوه ټوکه په دولتي مطبعه کې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوې ده. په مجموعه کې مضامين ترشلو بېلو بېلو سرليکونو لاندې خوندي شوي دي او د کتاب له هغې مقدمې څخه، چې درانه ليکوال او محترم استاد (ع- ب) پرې کښلې داڅرګندېږي، چې د ښکلو نثرونو دغه مجموعه د درسي مقاصدو لپاره کښل شوې ده.

۲- نوی سبک او نوی ادب:

د استاد الفت د هنري تخليقي منثورو اثارو دويمه مجموعه ده، چې ټول ۲۳ مخونه لري او د داخلي نشرياتو له خوا (۵۰۰) ټوکه په دولتي مطبعه کې، په وړه کچه چاپ شوې ده.

۳- غوره نثرونه:

د استاد الفت د هنري نثرونو لويه او بشپړه مجموعه غوره نثرونه نومېږي، چې پر ۱۳۳۲ ل کال د پښتو ټولنې له خوا (۲۵۰۰) ټوکه په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده. د مجموعې مخونه ۱۱۸ دي. استاد الفت چې کومه مقدمه د دغه اثر په پيل کې ليکلې، يو ځای يې ليکلي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((...د دې کتاب پاڼې زما د ډېرې مودې د خاطراتو يوه برخه ده، چې زما په نظر ادبي قيمت لري او زه يې خپل غوره نثرونه ګڼم.))

(۲) تحقيقي اثار:

استاد الفت د خپلو مهمو او جالبو تخليقي اثارو تر څنګه په بېلوبېلو برخو کې تحقيقي اثار هم رامنځته کړي دي، چې لاندې به د ده دغه ډول اثار په ګوته کړو:

الف: ژبنۍ څېړنې:

استاد ګل پاچا الفت په دوديزه توګه د ژبنيو مسايلو په باب هم څېړني او ليکنې کړې دي، چې زه به يې د ځينو مقالو او په دې خصوص کې د کتابونو معرفي وړاندې کړم:

۱ – لغوي څېړنه:

د استاد ژبنيو څېړنو په باب مستقل چاپ شوی کتاب دی، چې دغه موضوعات څېړي:

((په پښتو کې بدليدونکي توري، ځای بدلوونکي توري، لوېدونکي توري، پښتو لغوي استعداد، مرادف لغات، د ليکنو لغاتو معنوي سهوې، د لغاتو پلټنه)) دغه اثر ۸۴ مخه لري، پر ۱۳۳۱ ل کال په وړه کچه، په دولتي مطبعه کې، د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

تر دغه مستقل چاپ شوي کتاب دمخه او وروسته هم استاد الفت ژبنۍ څېړنې کړي دي، چې د مقالو په ترڅ کې يې په کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کالنیو او کابل مجلې کې خپرې کړي دي. زه به د استاد د دغه ډول ځینو مقالو یادونه وکړم.

۱ - پښتو ته یوه کتنه: په دې مقاله کې پر لغاتو، پر مصادرو، قواعدو او محاورې باندې بحثونه شوي دي.

۲ - د پښتو په شاوخوا کې: په دې مقاله کې تر مقدماتي خبرو وروسته مترادف لغات د پښتو ادبي خصوصیات څېړل شوي دي.

۳ - چندنکته در گرامر و لغت پشتو: دغه مقاله د پښتو گرامر د ځینو خواو او لغاتو په باب استاد په پارسي ژبه کښلې ده.

۴ – پښتو مصدرونه:

۵ - کړه او فعلونه:

۶ - متعدي او لازمي افعال: د ده نورې مقالې دي، چې مالیدلي دي او په دې خصوص کې نورې متفرقې لیکنې هم لري.

ب – د لیکوالۍ (املا - انشاء) په باب څېړنې:

گل پاچا الفت زموږ د پښتو د اوسني ادبي غورځنګ په سرلارو کې تر هر چا زیات د لیکوالۍ (املا - انشاء) په باب لیکنې کړې دي. په دې باب د ده لومړنۍ مقاله پر ۱۳۲۱ ل کال ((د پښتو لیک)) ترسرلیک لاندې او بله مفصله مقاله پر ۱۳۲۳ ل کال ((د پښتو نثري سبکونه)) ترسرلیک لاندې خپره شوه. ده بیا په دې خصوص کې مفصل اثار ولیکل او نشر کړل، چې زه یې لاندې معرفي کوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – څه لیک یا لیک پوهه:

د املا او انشاء په باب د استاد الفت لومړنی اثر دغه دی، چې پر ۱۳۲۸ ل کال، ۲۰۰ ټوکه، ۹۲ مخه، په جلال اباد کې چاپ شوی دی.

استاد د دغه کتاب د لیکلو هدف پخپله داسې بیانوي:

((لازمه ایسي، چې لیکونکی د خپلې ژبې له ادبي قواعدو او فصاحت له اصولو خبر شي او کوښښ وکړي، چې خپل لیک ښه کړي، یعنې یو څه ښه صحیح، سلیس، خوږ، عام فهمه، فصیح او بلیغ ولیکي. د همدې مطلب لپاره زه غواړم، چې د پښتو د ابتدایي او نویو لیکونکو دپاره څه ناڅه لارښوونه وکړم او په دې لاره کې لږه رڼا پیداکړم، ګوندې د پښتو د املا او انشاء د تعلیم په سلسله کې یو کوچنوټی خدمت وباله شي او لږ غوندې مفید واقع شي)).

د استاد تر مقدمې وروسته بیا پر املا د تنقیط علامات، انشاء، فصاحت، معاني او بلاغت بیان شوي او دکتاب تر ۴۷ مخ وروسته((د انشاء او څه لیکلو نمونې)) تر سرلیک لاندې، پر دې کتاب د لوی استاد پوهاند حبیبي، س،م، استاد بېنوا، استاد خادم، مرحوم سعیداو پوهاند رښتین تقریظونه او نظریات چاپ شوي دي.

اروانباد استادقیام الدین خادم (۱۳۵۸ ل مړ) د دغه اثر په باب کښلي دي: ((څه لیکل یالیک پوهه مې له اوله تر اخره وکتله، پس له یوې مقدمې، چې د قلم زورپه کې له ورایه ناري وهي، د املا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انشاء، فصاحت، بلاغت، کنایې، استعارې، مجاز، بحثونه، د کلام محاسن او مصایب، د تنقیط اصول او داسې نور ادبي مباحث په ښه خوږه ادبي ژبه او خوندورې لهجې سره، د ښو مثالونو او تمثیلاتو په وجیز او لنډ صورت شوي دي، کتاب مختصر ولې معنا دار دی، زه یې یو مغتنم تالیف بولم)).

(۲) املا او انشاء:

د استاد د دې سلسلې دویم کتاب دی، چې د لومړي کتاب مطالب یې په څه بشپړ شکل په کې راوړي دي، دغه کتاب پر ۱۳۳۸ ل کال پښتو ټولنې خپور کړی دی.

(۳) لیکوالي (املا او انشاء):

په دې لړکې د استاد دریم کتاب په دې نامه یادېږي او دا ددې سلسلې د دویم نومره کتاب بشپړ شکل او دویم چاپ دی، چې تر لومړي چاپ څخه زیاتونې هم په کې شوي او زیاتې برخې لري. دغه کتاب پر ۱۳۲۹ ل کال، ۲۲۰ مخه پښتو ټولنې درې زره نسخې) په دولتي مطبعه کې چاپ کړی دی. د دې کتاب مطالب دادي: ((املا ټکي او لیک نښې، د املا په باب د پښتو ټولنې فیصلې، پښتو املا په پښتو کتابو کې، انشاء (لیکوالي) سبک، دخوشحال سبک، دحمید سبک، پښتو څنګه ولیکو، په پښتو کې ځینې لغوي او ګرامري تغیرونه، ګرامري اختلاف، ادبي انتقاد، شعر، او ادب، د ادب راز د پښتو پخواني نثرونه، اوسنی نثر)) او بیا په کتاب کې ترپایه د اوسني نثرنمونې راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا اثر نه یوازې د زده کوونکو او محصلینو لپاره د اړتیا وړ یو مهم اثر دی، بلکې د ټولو هغوکسانو لپاره، چې لیک لیکي د یوه لارښود اثر ارزښت لري.

په دې اثر کې د یوې ښې ادبي لیکنې او اثر لپاره د شپږ ویشتو په شاوخوا کې مهم ټکي په ګوته شوي، چې د هغو په تطبیق او مراعات سره کېدی شي، یوه ادبي لیکنه خپل لوړ معیار ته ورسېږي.

ج: ادبي څېړنې:

استاد ګل پاچا الفت د ادبیاتو او ادبي مطالعاتو په باب هم تحقیقي څېړنې کړې دي، چې په هغو کې یې تر ټولو مهم اثر «ادبي بحثونه» نومېږي. دغه اثر پر ۱۳۳۲ ل کال، ۱۴۴ مخه، دکابل په عمومي مطبعه کې، د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی. ادبي بحثونه لومړی په کابل مجله کې پرله پسې خپور شوی و، بیا په کتابي بڼه راټول شو.

د: دپښتو ادبي تاریخ او ادبي مشاهیرو په باب لیکنې:

استاد الفت دخپل ادبي زیار او کوښښ په لړۍ کې دپښتو ادب تاریخ او ادبي مشاهیرو په باب هم لیکنې کړې دي لکه:

۱ – د پښتانه شعرا په لیکلو کې برخه اخیستنه:

د پښتانه شعرا دلومړي ټوک په لیکنه او پلټنه کې، د پښتانه شعرا د دویم ټوک لپاره د نیاز محمد ګوجر، محمد ولي، حضرت علي او اکرم جان سوانح دوی کښلي دي، د پښتانه شعرا درېیم ټوک لپاره هم څلور تنه شاعران دوی معرفي کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – پښتو سندرې:

دغه کتاب پر ۱۳۲۵ ل کال کې، ۱۲۸ مخه، د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی، لومړی په متفرق شکل کابل مجلې چاپ کړ، بیا یې کتابي شکل غوره کړ.

د کتاب پېژندنه پخپله د استاد الفت په الفاظو کې ولولئ: ((په دې کتاب کې دپښتو غوره او منتخب اشعار او هر ډول سندرې ټولې شوې دي، خو یوازې منتخب اشعار ورته نشو ویلی، ځکه چې اشعارو باندې ادبي تبصره هم شوېده او د ادبي انتقاد روح هم په کې لیده شي، د پښتو سندرو تاریخ هم په کې په اجمالي ډول پروت دی او د شاعرانو مقابله او موازنه هم په صریح ډول تریوه حده شوې ده)).

په دې کتاب کې د پښتو، شعر د تاریخ په لحاظ ۱۳۹ هـ ق څخه تر ۱۳۰۰ هـ ق پورې تر نظر لاندې نیول شوی دی او د دې له امله، چې د پښتو شعر سیر او تحول له هغه وخته تردغه وخته معلوم شي.

کوم شاعران، چې دې کتاب کې یې د کلام نمونې راغلې دي ۳۸ تنه کېږي، وروسته تر دې د پښتو څه غوره او منتخبې لنډۍ راغلې دي او ورپسې د شاعرانو قضاوتونه، د پښتو شاعرانو په باب را اخیستل شوي دي.

۳ – ملي قهرمان:

د پښتو د اوځار شاعرخوشال خان خټک په باب لیکل شوی کتاب دی، چې پر۱۳۴۴ ل کال د قبایلو ریاست له خوا، دوه زره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوکه په شمېر، د پوهنې مطبعه کې چاپ شوی دی. ټول مخونه یې ۱۲۴ دي. د استاد دغه لوړ یاد شوي دوه کتابونه (پښتو سندرې او ملي قهرمان) دوه برخې لري: یوه یې تحقیقي برخه ده او بله یې تحلیلي.

هـ: اجتماعي او دیني اثار:

استاد ګل پاچا الفت د ادبي اثارو د ایجاد او تحقیق ترڅنګه تل پر مختلفو اجتماعي موضوعاتو اثار، کتابونه او مقالې لیکلې دي، چې لنډیز یې لاندې وړاندې کېږي:

۱ – منطق:

په دې نامه د استاد الفت یوه رساله، زر ټوکه، **۵۷** مخه، پر **۱۳۳۵** ل کال پښتو ټولنې خپره کړې ده. د دې رسالې عناوین دا دي:

نطق، د منطق لنډ تعریف، منطق، شرح تفسیر او ترجمه، هغه تفسیر چې په غرب کې منطق ته ورکړ شوی دی. د نوي او زاړه منطق اختلافات، د منطق مدخل، پنځه کلیات او نور...

۲ – پښتونولي: د استاد دیوې مقالې عنوان دی، چې په کابل کالنۍ کې خپره شوې ده.

۳- دیني مقالې او کتابونه:

استاد الفت د اسلام د مقدس دین د اساساتو په باب ډېرې مقالې کښلې دي، چې د هېواد خپرونو په متفرق ډول خپرې کړې دي، سربېره پر دې استاد دخپل ژوند په وروستیو کلونو کې د اسلامي نظریاتو پر بنا دټولنې پرجوړښت او ټولنیزو مسایلو یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم کتاب کښنلې دی، چې پر ۱۹۷۹ م – ۱۳۵۸ ل کال په افسیټ ډول په لاهور کې چاپ شوی دی✸.

✸ ښايي له دې کتاب څخه د استاد هېوادمل مقصد هغه کتاب وي، چې استاد الفت د خپل ژوند د وروستیو کلونو په بهیر کې لیکلی دی. دا اثر " اسلام او د اسلام نقش د فرد او جامعې په جوړولو کې ›› نومېږي، چې د استاد تر مړینې وروسته د هغه د زوی مرحوم عزیزالرحمن الفت په زیار ترتیب او چاپ شوی دی. دا اثر ټول ۲۴۱ مخونه لري.

په افسیټ ډول، په ښکلي قطع او صحافت خپور شوی دی. د کتاب شمېر د چاپ کال او ځای نه دی معلوم، خو د کتاب د پښتۍ پر لومړۍ مخ د ۱۳۵۶ کال دحوت میاشت نېټه لیکل شوې ده.

دلته دا نه معلومېږي، چې دا د چاپ کال دی که د مدون د کار د پای نېټه ده، ځکه چې د کتاب دترتیب کار د ۱۳۵۲ کال دقوس تر میاشتې وروسته، چې د الفت صیب د ژوند وروستي وختونه دي، پیل شوی دی. د دوو میاشتو په موده کې یې ایله که ترتیب کړې وي او د چاپ کار یې ممکن نه بریښي. بله دا چې د کتاب له چاپي چارو څخه داسې بریښي، چې په افغانستان کې نه دی چاپ شوی، دلته ښايي د هېوادمل صیب خبره صدق وکړي، چې وايي: ‹‹ پر ۱۹۷۹م ۱۳۵۸ ل کال په افسیټ ډوله په لاهور کې چاپ شوی دی.››

د نوموړي کتاب په پیل کې په ۱۴ مخونو کې د مرحوم عزیز الرحمن الفت له خوا د دې کتاب په باب یو ګټور او معلوماتي تقریظ لیکل شوی دی. داکتاب پر دې لاندې مطالبو باندې بحث او څېړنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – اسلام ۲- صالح عمل، ۳ – اسلام او ایمان، ۴- اسلامي جامعه جوړول، ۵- طبقاتي جامعه د اسلام په نظرکې، ۶ – امر په معروف او نهې له منکرڅخه، ۷ د ظلم مخنيوی، ۸- مرسته او تعاون، ۹ – د فرد جوړول، ۱۰- مالکيت او مالي سياست په اسلام کې، ۱۱- د اسلامي اخلاقو غايه او اغېزه، ۱۲- جود او سخا، ۱۳ – اسلامي تصوف، ۱۴، شريعت او حقيقت يا تشريع او تحيقيق. ۱۵ – د صوفيانو مقامونه او احوال. ۱۶ – د تصوف طريقې، ۱۷ – د تصوف مدرسې، ۱۸ – د تصوف په باب ځينې ايتونه او حديثونه، ۱۹ – متکلمين او علم کلام، ۲۰- اجتهاد. (د تقريظ د – هـ مخونه)].

و- درسي ليکنې:

استاد ګل پاچا الفت د پښتو ژبې د کورسونو لپاره دوه درسي کتابونه هم ليکلي دي، چې لومړی يې ((پښتو کلي پنځم جلد- لومړی ټوک)) دی دغه کتاب د بېرش لوسته لري او پر ۱۳۲۱ ل کال، ۴۲ مخه، د پښتو ټولنې له خوا د کابل په عمومي مطبعه کې چاپ شوی دی.

دويم يې: ((د پښتو کلي پنځم جلد- دويم ټوک)) نومېږي، چې دا هم پښتو ټولنې پر همدې کال، ۵۲ مخه، د کابل په عمومي مطبعه کې چاپ کړی دی. په دې کتاب کې ۳۲ لوسته راغلي دي.

۳ – تحليلي ليکنې او اثار:

د استاد الفت ځينې اثار او ليکنې تحليلي بڼه لري، د موضوعاتو تفصيل او تفسير يې د ده خپل تحليل دی، لکه چې د مخه مې هم د دې خبرې ذکر وکړ، چې په (ادبي بحثونه)، (ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قهرمان)، (پښتو سندرې) او قسماً په ليکوالي نومي اثر کې ځينې داسې برخې شته، چې د استاد دتحليل زېږنده دي. پر دې سربېره استاد پر بېلابېلو وختونو تحليلي څېړنې او مقالې وړاندې کړې دي، چې د مثال لپاره يې د څو ليکنو يادونه کوم:

(۱) زموږ ادبي نهضت يا اوسنی ادب:

په دې ليکنه کې د پښتو پر معاصر ادب يوه تحليلي څېړنه وړاندې شوې ده، د مخلص، پوهاند حبيبي، خادم، پژواک، رښتين، جلالي او بېنوا اشعار يې په موضوعي لحاظ تحليل کړي دي.

(۲)د پښتو اوسنۍ مشاعرې:

په دې مقاله کې د پښتو پر دوو مشاعرو تحليلي څېړنه وړاندې شوې ده، د دې مقالې تحليلونه د ۱۳۲۳ ل کال د ثور پر مياشت پرجوړه شوې پسرلنۍ مشاعره او د ۱۳۲۲ل کال د سنبلې پر مياشت پرجوړې شوې مشاعرې باندې ولاړ دي. د ۱۳۲۳ ل کال پسرلنۍ مشاعره د ښکارندوی غوري.

پردۍ قصيده:

((د پسرلي ښکلونکي بيا کړل سينګارونه

بيا يې ولونل په غرونو کې لالونه))

باندې شوې وه.

(۲) د شعر او ادب په مجموعه کې د (شعر) په باب د استاد يوه تحليلي مقاله چاپ شوې ده، سر بېره پر ادبي تحليلي څېړنو استاد، د سياسي پېښو او اجتماعي مسايلو په باب هم ځينې تحليلي څېړنې او ليکنې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:

- په (ولس)، (افغان) او نورو ملي او دولتي جریدوکې د ورځنیو پېښو، سیاسي او اجتماعي مسایلو په باب تحلیلونه.

د شورى د دولسمې دورې ورځپېښې او تحلیل د دوى بل دغه ډول اثر دى.

(۴) ترجمې:

استاد ګل پاچاالفت د لیکنوترڅنګ ځینې ترجمې هم لري، چې دځینو هغو یادونه دلته لازمه ایسي:

(۱) لوړ خیالونه او ژورفکرونه:

د استاد د دغه اثر پر پښتې کښل شوي دي: انتخاب، تالیف او ترجمه، په دې اثرکې د نړۍ د بېلابېلو هېوادو مفکرینو او پوهانو لنډې وینا وې، وجیزې او کښنې ترجمه شوې دي. کتاب ۹۷ مخه، زرټوکه، پر ۱۳۳۵ ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوى دى.

(۲)د ټولنې علم:

(۳) د موفقیت لاره: د استاد دوه نور اثار دي، چې له نورو ژبو یې ترجمه کړي، خو چاپ شوي نه دي.

(۴)د احمدشاه بابا افغان ترجمه او لنډیز:

دغه اثر مرحوم میرغلام غبار (۱۳۵۲ ل مړ) په پارسي ژبه کښلى دى، استاد دغه کتاب لنډ کړى او په پښتو یې ژباړلى دى، د ده ترجمه د کابل مجلې په دووګڼوکې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۵)په نورو ژبو ليکنې:

لکه چې دمخه مې ويلي وو ، استاد الفت پر خپلې مورنۍ ژبې (پښتو) سربېره په نورو ژبو هم پوهېده، په دغو ژبو يې ليکنې کړې او اشعار يې ويلي دي:

(۱) پارسي ليکنې:

په پارسي ژبه د استاد کوم مستقل اثر ما ته نه دی معلوم، خو متفرقه ليکنې يې زياتې دي، چې دځينو يادونه يې په تېرو برخو کې وشوه. استاد دېرعلمي، سياسي او ادبي مسايل، په دې ژبه کښلي دي او ښه اشعار يې هم په دې ژبه ويلي دي، چې د نمونې لپاره يې لاندې پارکي وګورئ:

می شنيدم از نسيم هرلحظه درباغ اين سخن
نيستم درقيد رنگ وبوچو بلبل ای چمن
مانع سيرم نه کوه و دشت وصحرا ميشود
ميتوان رفتن به يکدم از چمن درانجمن
گر ميدانی نه پايم هيچگونه سربرمتاب
می برم بوی خوشت را درمشام مردو زن
فارغ از قيد زمان وازمکان تنها منم
گاه اندرباغ می گردم گهی اندردمن
رفتن بالا و پايينم نشانت ميدهد
کاين فراز و اين نشيب هېچست اندر نزدمن.

مرحوم خان محمد خسته د ده پر پارسي اشعارو د تبصرې په ترڅ کې يو ځای کښلي دي: ((ابتکار مضامين ازخصوصيات طبع

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالی اوست در پشتو و فارسی با اقتدار تمام شعر میگوید و در اشعار خود بسا فلسفه حیات و ممات انساني راتبارز میدهد.))

(۲) عربي ليکنې:

استاد الفت په عربي ژبه هم ليکنې لري، د ده عربي ليکنې په الفلاح مجله کې چاپ شوې دي. تردې ځايه ما د استاد اثار معرفي کړل، استاد پر دغو اثارو سربېره نور ډېر کتابونه هم ليکلي دي، چې ناچاپ دي، لکه:

(۱) نوی څرک.

(۲) اجتماعي نظريات.✸

(۳) څه ګورم.

(۴) د اشعارو مجموعې:

هغه مقالې چې استاد پر مختلفو موضوعاتو په زېري، کابل مجله، اصلاح، انيس، کالينو، ژوندون، طلوع افغان، وږمه، الفلاح، اتحاد مشرقي او نورو کې ليکلي، شمېر يې ترزرو زياتېږي.

✸ د استاد الفت دا اثر (اجتماعي نظريات) د هغه تر مرګه وروسته، د هغه زوی عزيزالرحمن الفت په هڅه او هاند په پېښور کې چاپ شوی دی. دا کتاب ما يوه شپه له يو چا سره وليد، خو د لوستلو فرصت راته مساعد نه شو، بيا مې ډېره هڅه وکړه، خو تراوسه پورې لاسته رانغی، د چاپ کال يې راته په ياد پاتې نه دی، د کتاب قطع او صحافت نسبتاً کوچني وو، پر پښتی يې ليکل شوي وو: ((د افغانستان د مجاهدينو د اطلاعتي مرکز له خوا)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر رسمي ملازمتونو وروسته:

د استاد ګل پاچا الفت وروستی دولتي ماموريت د قبايلو مستقل رياست او بيا تردې وروسته د شورئ دولسمه دوره کې وکالت و. تر وکالت وروسته د مرګ تر ورځې کابو اته کاله پرکور ناست او د زړه په رنځ اخته و. د ډاکترانو له خوا له سختو بنديزونو سره سره هم، ده دغه اته کاله وخت خوشې تېرنه کړ، بلکې مطالعه يې درلوده او تر ۱۳۵۲ ل کال پورې يې په ملي جريدو کې سياسي، اجتماعي او انتقادي مضامين خپرول، شعر خو يې د مرګ تر ورځې پورې وايه.

ژمي به د لغمان په کڅ او جلال اباد کې و، اوړی به کله کوهستان کې اوسېده او کله به هم په کابل کې په خپل کور کې د پره و.

مړينه او مزار:

استاد ګل پاچا الفت تر کابو څلوېښتکلنو ادبي، ملي او اجتماعي خدماتو وروسته د ۱۳۵۲ ل کال لينديز د مياشتې پر ۲۸ مه نېټه له نړۍ نه سترګې پټې کړې او د هېواد ټول ادبي او علمي محافل يې په مړينه ويرمن شول.

دی د عزيز خان کڅ د منصور کلي په هديره کې د کابل – ننګرهار د لوی واټ پر غاړه خاورو ته وسپارل شو. په جنازه کې يې پر خپلوانو سربېره د کابل او ننګرهار ادبا وو، شاعرانو او دولتي عالي رتبه مامورينو ګډون کړی و.

د پښتو ټولنې غړي يې جنازې ته تللي وو او پښتو ټولنې له خوا يې سوانح پرمزار ولوستل شوې او د ګلانو ګېډۍ پرې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ټولنې رئيس کېښوده، فاتحه يې هم د دغې موسسې له خوا واخيستل شوه، اروايې ښاده.

کورنۍ:

استاد الفت يوه مېرمن، پنځه زامن او يوه لور لري[(۱)] هغه څوک چې د بشريت، انساني کرامت او خپل ولس د خدمت لپاره خپل ژوند قربانوي، که د نړۍ په هرګوټ کې وي، د زړه خبره يې يوه وي.

د نړۍ يوه مبارز شخص به ويل: ((د تاريخ په ټولو دورو کې هغوی، چې د ۷۰ کلنۍ سن ته رسېدلي دي، ډېر لږ پيداکېږي، زه چې سږکال د ۷۹ کلنۍ سن ته رسيدلی يم د دغوو (لږ پيدا) کسانو په ډله کې راځم، که څه هم روغتيا مې د تېرو کلونو په پرتله يو څه کمزورتيا موندلې ده، لېکن ضمېر مې هماغسې روښانه دی.

ما د ژوندانه په دوران کې په صميمانه ډول خپل ملت او هېواد ته خدمت کړی دی، که اوس له نړۍ څخه ولاړ شم، نو شرمنده نه يم او يوازې په دې کار افسوس کوم، چې نور نه شم کولای زيات خدمت وکړم.

زما تر مرګه وروسته دې د ماتمي تشريفاتو له سرته رسولو څخه ډډه وشي، چې د خلکو وخت او پيسې بې ځايه مصرف نه شي.))[(۲)]

الفت صيب د احساس، مينې او عاطفې د سمبول په توګه په خپل ژوند کې هرڅه چې له لاسه وشول، د خپل ولس د خدمت

---

(۱) زلمی هېوادمل، دالفت ياد، ۱۳۴۱ کال ۸۴۴ – ۱۲۱ مخونه.

(۲) محمد نبي صلاحي، قبايلي ځلميان، ۱۳۲۲ کال پرله پسې ۲۱مه ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره يې ترې کار واخيست او په خپل وصيت ليک کې يې داسې څه ويلي، چې وروسته تر مرګه هم د خلکو د خدمت لپاره په کې د ده مينه له ورايه ښکاري.

وصيت

غوارم چې مرګ مې وي په شان د يو فقير
نه دې په کې وير وي نه د خلکو ډېر بهير
نه دې راډيو کې وي زما د مرګ اعلان
نه دې وي زما په قبر خان وبيک امير
خاورو ته دې وسپاري ما هغه دهقانان
هغه چې کري تخم او وړي خير يې کثير
نور څه وړم عجز نياز به وړمه خدای ته
رحم او کرم ته به يې وړم عذروتقصير
لاس کې څه نه وچې نهر وړي ماره کړم
زړه کې خو څه و چې يې په دوی کړمه ذهير
ښه به وي که لږ مې دا تياره قبر رڼا کاندي
که مې رڼا کړي وي د چا ذهن وضمير
مه کړئ د ريا لپاره ماپسې خيرات
ځان پسې نه غوارم خيراتونه چشمګير
ورکړئ غريبانو ته که وي زما څه مال
پټ غوندې له خلکو چې پکې نه وي تشهير
خدای ته ډېر ډېر نږدې وي له هر چا څخه الفته
هغه چې دنيا کې وي غريب خوار و حقير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه بله خبره، چې دالفت صیب د دې نثرونو په باب یې یادول ضروري برېښي هغه د هېواد په بېلابېلو خپرونو کې د هغه د لیکنو او نثرونو خپرېدل دي. ماچې له کومو خپرونو څخه د هغه نثرونه راکښل، نو کله کله به له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ شوم، د هغه نوري لیکنې هم دومره خوږې وې، چې سړي فکرکاوه داهم تخلیقي نثرونه دي، د یو چا پرکتاب له تبصرې څخه نیولې تر ژباړې، تحقیقي، انتقادي او تحلیلي لیکنو پورې ټولې دومره خوږې دي، چې کېدی شي د الفت صیب دویم تخلیقي نثرونه یې وبولو.

ماچې د دې اثر د ټولولو په ترڅ کې کومې ژباړې ولوستلې، نو دومره لذت مې ترې واخیست، چې حد نه لري. که چېرې د ژوند د ستونزو په نورو برخو کې مصروف نه شوم، نو ضرور به د ادبیاتو په برخه کې د الفت صیب د ژباړې یوه مجموعه ترې جوړوم، چې ټولنه او خلک ترې، لکه (لوړ خیالونه او ژورفکرونه) ګټه واخلي.

د استاد الفت یو شمېر لیکنې د هغه په مستعارو نومونو هم خپرې شوې دي، خو تخلیقي نثرونه یې اکثراً په خپل اصلي نوم او لنډ نوم (ګل پاچاالفت) خپرې کړېدي، ما د هغه په مستعارو نومونو د هغه دتخلیقي نثرونو لټون هم وکړ، نورې لیکنې مې زیاتې پیدا کړې، خو تخلیقي نثرونه مې دګوتو په شمار وموندل، چې له هغو څخه هم ځینې د هغه په اصلي نوم خپاره شویدي.

د الفت صیب په دې نثرونو کې داسې نثرونه هم شته، چې سرلیکونه یې یو شان وو، خو متن او تریوې اندازې یې محتوا تغیر موندلی دی، ما دا واړه متنونه راوړي، لکه (شعر او ادب) او

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ماشومان) داسې نثرونه هم په کې وو، چې عنوانونه يې بېل بېل وو، خو متن او محتوا يې يو شان وه، له هغو څخه مې يو متن را اخيستی. بل ټکی د ادی، چې ترخپله وسه وسه مې کوښښ کړی، چې د الفت صيب نثرونه په همغه خپله بڼه او اصالت سره رانتقال کړم او په متن کې له امانتکارۍ څخه کار واخلم، يوازې په څو برخو کې د ضرورت له مخې څه تغير ته مجبور شوی يم.

يو دا چې کله مې يو نثر لوست، که له کتاب څخه مې اخيسته، نو متن مې د سمون ليک له مخې ښه کره کاوه بيا مې را انتقالوه، همدا رنګه د کابل مجلې ځينو ګڼو هم په پای کې سمونليکونه درلودل، د طباعتي تېروتنو په صورت کې مې له هغو څخه استفاده کوله، دغه راز په نورو نثرونو کې چې کوم ټکی يا کلمه ماته طباعتي تېروتنه ښکارېده، په هغو کې مې هم سمون راوړی دی.

دويم دا چې د پښتو د څو کلونو (۲۰ - ۴۰) په مخني ليکدود کې ځينې کلمې په يوه بڼه ليکل کېدلې، خو اوس په بله بڼه ليکل کېږي، چې ما د دغو کلمو اوسنی شکل راوړی دی، لکه: (چه، بلکه، کښې، خلق) او داسې نور، چې اوس يې د (چې، بلکې، کې او خلک) په بڼه ليکي.

نور مې د الفت صيب نثرونه په پوره امانت را انتقال کړيدي. ما تر ډېره حده زيار وويست، چې د الفت صيب ټول تخليقي نثرونه راټول کړم او د هغه د نثري کلياتو په نوم يې ونوموم، خو زما له هڅو سره سره کېدی شي د الفت صيب ځينې نثرونه پاتې شوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې غواړم د هېواد د نومیالي شاعر محترم صدیق کاوون توپاني، چې د کتاب د چاپ په برخه کې یې له ماسره ډېره ډېره مرسته وکړه، د پښتو ادب د پالونکي او لوی خدمتګار محترم زلمي هېوادمل نه، چې ما ته یې په دې برخه کې دقیقې لارښوونې وکړې، ګران ورور ځوان او نوښتګرشاعر لال پاچا ازمون، خپل درنو همټولګیانو (کریمې، ګل غوټۍ، انجیلا جلیلي او بلقیس اندړ) نه، چې د دې اثر په را ټولېدنه کې یې تر خپله وسه له ماسره مرسته کړې، د زړه له کومې او د احساس له تله مننه وکړم.

په ډېر درنښت
له پښتو، پښتونولۍ او انسانیت نه په ډکو ولولو
اسمعٰیل یون
د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو
څانګې محصل
۱۳۷۰ لمریزکال، چنګاښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره نثرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پردې خبرې

ترځو ، چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي، ځکه چې په پښتو کې خبره هم مونثه ده.

یوازې خبره لاځه، چې ژبه، وینا ، معنیٰ، خطابه، مقاله هم د تانیث علامې لري.

هغه وینا ، چې ابتکار په کې وي د ادب پردې ته لاډېر ضرورت لري.

تاسې زما خبرو ته لږ غوندې باریك شئ!

د ادب او سیاست خبره ډېره باریکه ده.

زه په ډېره نرۍ او باریکه لار لاړم، خدای دې وکړي، چې ډېر باریك بین خلك پر دغه لار راشي او په ځیرځیر وګوري.

ما اوښان نه دي بارکړي، زما قافله دمچیو ده، چې د ګلونو له پاڼو نه په هوا څه راوړي او عسل جوړوي.

له دې قافلې سره د سبا وږمو خوشبویي بار کړې ده، چې څوك یې په سترګو نهویني، مګر حساس دماغونه یې احساس کولی شي.

هو! زما کار له احساس سره دی، زما خریدار باید ډېر حساس وي یا ډېر حساس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاروی

مونږ د خپلو کورونو له څنګه په دېره کې ناست وو.
له پاسه یو لاروی راغی د ونې ډډ ته یې ډډه ولګوله.
له ملانه یې ډوډۍ پرانیستله او له څه شي سره یې په خوند خوند خوړله مونږ ورې تږي وو، هغه ځان موړ کړ او یخې اوبه یې وڅښلې.
مونږ روژه وو. هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.
لاروي وویل: ماته دخوړلو اجازه شته او تاسو ته نشته.
ماته خدای خواړه او اوبه رواکړي دي، په رمز او معنیٰ پوهېدل په کار دي.
د خدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې د دغه عملي تعلیم په اصلي معنیٰ ښه فکر وکړئ!
تاسې ولې وږي یاست او زه موړ یم؟
زه په کار او مقصد پسې روان یم او تاسې ځای پر ځای پراته یاست.
ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه یې وږي کړئ!
تاسې د خدای قانون منلی دی، مګر پوه شوي پرې نه یاست.
زه راوګرځېدم، چې تاسې په دغه راز پوه کړم او له لوږې نجات ومومئ، پاځیږئ روان شئ او لرې ځای په نظر کې ونیسئ!
لوږه او تنده په توقف او سکون کې ده به حرکت کې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند

د يوې چينې اوبه دي، څوك يې د زرو په جام كې څښي، څوك يې د خاورو په كنډولي كې.

هغه، چې نه دا لري نه هغه، په لپه كې يې را اخلي.

په اوبو كې هېڅ فرق نشته، فرق په لوښو كې دى.

د شاه او ګدا فرق په لوښو كېږي.

د اوبو په خوند هغه څوك پوهېږي، چې ډېر تږى وي.

هغه لاروى، چې له بيديا نه ستړى ستومانه راځي او تنده يې ډېره زياته ده، دا اوبه ډېر خوند وركوي.

هغه دهقان، چې په سره غرمه كې يوې كوي او خولې پرې راماتي دي دا اوبه د هغه دپاره ډېر لوى نعمت دى.

يو شپون، چې له غره نه تږى راكوزېږي او په چينې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډېر ښه پوهېږي.

يو بل سړى چې يخ سيوري ته په ارامه چوكۍ ناست دى، ښايسته صراحي يې له څنګه ايښې ده او په ښوګيلاسونو كې اوبه څښي له اوبو نه هغه خوند نشي اخيستلى.

هو! ده دلارويو او شپنو تنده نه ده ليدلې.

په سره او تکنده غرمه كې يې لو نه دى كړى، ځكه هغه تلوسسه په ده كې نشي پيداكېداى.

چا، چې لوږه او تنده نه ده ليدلې، هغه د خوړو او اوبو پوره خوند هم نه دى لېدلى او د ژوند په كيف نه دى پوه شوى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی نسل

له زمکې نه بخار پورته شو.
له بخار نه وریځ پیدا شوه.
له وریځې نه باران وورېده.
له بارانه د پسرلي ګلونه پیدا شول.
دګلونو نه خوشبويي پیدا شوه.
وګورئ! مور او لور یا پلار او زوی څومره فرق لري؟
هغه تفاوت، چې د باران او ګلونو یا د زمکې او بوټو ترمنځ وینئ د یوه او بل نسل تفاوت هم دومره دی.
که اولادونه میندو غوندې وای، نو له غرونو څخه به لعلونه نه پیدا کېده، له دریابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې، له ابشار نه به برېښنا نه راتله، د ړندو اولادونه به ړانده وو، له کڼو نه به کاڼه زېږېدل.
اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل يو رنګه نه وي.
که څوك خپل زوی ته زړه بوډۍ به نکاح اخلي یا خپله پېغله لور اتیا کلن بوډا ته ورکوي ښه نه کوي.
زړه تربیه او نوی نسل همدغسې وګڼئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او وړوکی

په شفتالو کې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.
د غنمو په وړو کې دانه شته، په دانو کې همدغسې وړې شته.
په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه ده.
دغه یوه دانه پندانه، چې ګورې تېل او پلتنه دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده، مګرستا سترګې دغه رڼا نه ویني.
ته خبرنه یې، چې په یوه دانه او په یو څاڅکي کې عالمونه پراته دي.
ته پخپله هم دغنم په دانه کې وېده وې بیا دې په یوه څاڅکي اوبو کې لامبو وهله نن په لویه بېړۍ کې ناست یې او په لویو دریابونو کې ګرځې.
څه شی، چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی یا هغه څه، چې تا ته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.
ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.
تا ته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شوې ده.
دغه غټه هندوانه، چې ګورې کال ته نه پاتې کېږي او عمر یې ډېر لنډ دی، دغه د هندوانې کوچنی زړی تا ته هر کال تازه هندوانې درکوي.
د زړي قیمت له هندوانې نه لړنه دی.
که زړی ورك شو هندوانه ورکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راشه هېڅ شی وړوکی او کوچنی مه ګڼه، ځکه چې دلته غټ او کوچنی لوی او وړوکی نشته، ټول برابر دي یوازې خدای لوی دی او بس.

د نن ورځې دیموکراسي له همدغسې ژوندکتنې څخه پیدا شوې او د ډېر دقت نتیجه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنۍ کې ناست و ، سر يې په ګرېوانه کې ښکته کړی و ، فکري عبادت يې کاوه.

کله چې هغه سر راپورته کړ او پر ما يې نظر ولوېده، ما خپله تحفه يو د پړانګ پوستکی او يو غزنيچې پوستين د هغه په مخ کې کېښوده.

هغه وويل: دا يو د ظالم پوټکی دی، ځکه له پښو لاندې لوېږي، دا بل د ضعيفانو له پوستکو نه جوړ دی او پر غاړې پورې تعلق نيسي.

د شاعر تحفه بايد همدغسې وي او همدغه معنی ولري.

دی بايد دا دوه منظرې همدغه راز وښيي او خلک په دغه رمز ښه پوه کړي.

په دغو خبرو زه له خوبه راويښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبير پوهيدلی وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمتګار

هلته یو ړوند بې لارې روان و، هغه پر سمه لاره برابر کړ، مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبرڅوك دی.

یو بل په خواږه خوب ویده و، په خوا کې یې یوه منګري سر را اوچت کړ، هغه په بیړه وواژه او ویده هماغسې ناخبره پاتې شو.

د شپې په مسجد کې ناروغه مسافر زګېروي کول، هغه یې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسافر سباوون خواته مړ شو او خپل زړه سواندی خدمتګار یې ونه پېژانده، هغه پر لاره روان و، یو ماشوم ته یې یو موتی میوه ورکړه، مګر یوه هم ونه پیژانده، چې دی څوك دی.

له دې لویې لارې نه هغه ډېر اغزي او کاڼي لرې کړه، مګر څوك چې سبا ته پر دې لاره راځي د هغه له خدمت څخه نه خبرېږي او هغه نه پېژني.

په رښتیا، چې مونږ خپل خدمتګاران نه پیژنو او باداران ډېرښه پیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل

ډېر لږ خلك دي، چې كله كله يو نيم كار د عقل په خوښه كوي.

نور ټول كارونه د مينې او محبت د پاره، د حسد او عناد د پاره، د حرس او هوس د پاره وي يا د كوم زورور په امر او د نادانۍ په فرمان اجرا كېږي. سره له دې چې د عقل برخه په ژوندانه كې ډېره لږه ده بيا هم هر څوك د عقل ستاينه كوي او د عقل دښمن هم عقل ښه ګڼي او بې عقلي نه خوښوي.

ښايي، چې عقل په همدغه سبب د هر چاخوښ وي، چې د چا په كار كې كارنه لري او د زورورو خوي په كې نشته.

عقل زمونږ تابع دى او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راكوي، ځكه يې ستا يو او صفت يې كوو.

كه عقل پر مونږ باندې حاكم واى او اقتدار يې درلوداى مونږ به ترينه ډېر سرټكاوه او بد به مو ګاڼه، ځكه چې تر اوسه مونږ له يوه حاكم نه هم زړه كې ډېر خوښ نه يو او ډېر ښه حاكم هم ډېر خلك له ځانه خوابدي كړي دي.

په رښتيا، چې عقل غوندې بې ضرره شي نشته.

عقل هر كله زمونږ خير او ګټه راښيي او عقل د همدغه شي نوم دى. كه مونږ د عقل يوه خبره هم ونه منو بيا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه كوي كه مونږ په ناكاره كار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګرى دى او څومره، چې كېداى شي له خطر نه مو ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې غلاګانې د عقل په مرسته کېږي، که څه هم غلا ته په ښه نظر نه ګوري او غلا يې نه ده خوښه.

هغه شيطاني چلونه، چې انسان کشف کړي دي او شيطان هم ورته حيران دی د سادګانو او احمقانو کارنه دي.

فرېب او ټګي سره له دې، چې سم او صحيح عقل ورته بد ګوري بيا هم د هوښياری بد عمله اولاد دی او د بد سړي له عقل څخه دغه راز بد اولاد پيدا کېږي، همدغسې عقل يوه غله ته هم د تېښتې لاره ښيي هم يې د ماړه کاله ته بيايي او که حاکم ونيوه د ځان د خلاصولو چلونه هم ورښيي.

که سړی هرڅومره ګنهکار و عقل ورته د نجات لاره لټوي او له همدردی نه يې لاس نه اخلي. په رښتيا، چې دومره مهربانه ملګری بل نشته.

هغه وخت، چې څوك عقل له ځانه شړي او په عقل هجوم ور وړي باده او پياله دی په لاس کې ورکوي او دمخه ورته لا يو داسې ځای پيدا کاندي، چې ډېر رسوا نشي او محتسب يې ګرېوان ته لاس وانچوي.

د عقل خوی او خصلت په هيچا کې نشته په زړه کې حسد او عناد نلري، لکه ماشوم مرور کېږي، نه ظلم او نه يې ناروا خوښه ده، مګر له ظالم سره دښمني هم نه کوي، فسق او فجور ورته بد معلومېږي، خو د ذاهد په شان له فاسق او فاجرنه تښتي، هر چا ته د خېرخواه په نظرګوري او د انسان په مجبوريت ډېرښه خبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل په دې خبره ډېر زور اچولی دی، چې انسان پخپلو کړو کې پوره ازادي او اختيار نلري او د مجبوريت جنبه يې ډېره غالبه ده.

هو! عقل دا غواړي، چې د انسان له ضعف او ناتوانۍ نه يو داسې قوي دليل جوړ کړي، چې د هغه بل جهان له ملامتۍ نه يې هم خلاص کاندي.

عقل په دې پوهېږي، چې انسان د خپلو غرايزو او احساساتو تابع دی او منطق هر کله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.

د انسان له منطقي تعريف څخه هم دا معلومېږي، چې دی اول حيوان او بيا عاقل دی، يعنې د ده نطق او عقل د حيوانيت تابع دی او حيواني غرايز پکې د اوليت حق لري.

دا يو منلې حقيقت دی، چې عقل زمونږ تابع دی، مونږ د عقل تابع نه يو.

عقل زمونږ دپاره پيدا شوی دی مونږ د عقل د پاره نه يو پيدا.

که مونږ په عقل باندې د ليونو او ماشومانو کار کوو، کوي يې او زمونږ له امر نه غاړه نه غړوي.

که زه او ته دوستان يو زما او ستا عقل هم دوستي کوي.

که مونږ غليمان شو زمونږ عقلونه يو له بل سره دښمني کوي او په جګړه اخته کېږي.

ښه عقل هماغه دی، چې د مينې او محبت په غېږ کې وده وکړي او د ښو عواطفو او احساساتو په لمن کې وروزل شي.

عقل د اخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه و عقل ښه کېږي که اخلاق بد و عقل په بده لار روانېږي او بده لاره ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهه او هوښياري

زه چې وړوکی وم، اګر چې اوس هم لوی نه یم له هر چانه به مې اورېدل:

فلاني بې عقله دی، په څه نه پوهېږي، د عقل په پوله هم نه دی تېر شوی او د دوه خرو اوربشې نشي بیلولی، مګر یو یو به چیرته داسې هم پیدا کېده، چې خلکو به ورته پوه او هوښیار ویلې. زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم، چې پوهان او هوښیاران په دنیا کې ډېر لږ دي او ناپوهان ډېر زیات دي. کله چې زه په سبق کښېناستم ماته يې وويل:

سبق ووایه، چې پوه او هوښیار سړی درنه جوړ شي.

دا خبره په ما باندې ښه ولګیده او پوه شوم، چې پوهه او هوښیاري مې خوښه ده، هغه وخت زه هوښیار نه وم، مګر هوښیاري مې ښه ګڼله او ناپوهي راته بده ښکارېده، نه پوهېږم چې دغه تمیز ما له کومه کړی و او یو بې عقل څنګه پوهېدی شي، چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانو ته که څوك هر څه هر رنګه وښیي هماغسې یې ګڼي او له ځانه څه فکر نشي کولی.

ماشومان لا پرېږده، چې د رېږو خاوندان هم دغه شان دي او لوی سړي د یو او بل په خبرو تېروزي.

ما هغه وخت د ملا صاحب سوکانو ته د همدې دپاره سر ونیوه، چې پوه او هوښیار شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د پوهې او هوښيارۍ ځای سر او د ماغ و، مګر پوهه د ملا صاحب په لاس کې وه او له هر چا سره نه وه.

ما ته هوښياري، ځکه ښه ښکارېده، چې ډېره لږه وه او له لږو خلکو سره وه، هر څه چې لږ وي قيمت يې ډېر وي او خلك يې ارمان کوي، هر څوك هغه څه غواړي، چې نه يې لري.

که زه پوه او هوښيار وای په پوهې او هوښيارۍ پسې به نه ګرځېدم.

ډېرخلك ډېرو شيانو ته د ناپوهۍ په سبب هڅه کوي او ډېر کارونه له ناپوهۍ ولاړېږي، زه هم نه پوهېدم چې پوهه مې غوښتله.

هرڅه، چې وو او هر ځنګه چې وو ما به ليك او لوست کې دانايي لټوله او سبق مې وايه، چې يوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنيا په احمقانو ده ودانه دانا نه کا په دنيا باندې غرض

مګر، چې شاوخوا مې ښه وکتل په رښتيا، چې د کلي خان به ټوله ورځ په دېره کې يخ سيوري ته پروت و او هېڅ به يې نه کول دهقانانو او مزدورانو به سره غرمه کې يوې، لوونه او غوبلو نه کول، زحمت او خواري به د دوی وه ګټه، به د خان کورته راتله.

زه دغه وخت د عقل او هوښيارۍ په کرامت او برکت نور هم پوه شوم او باور مې راغی، چې زمونږ په کلي کې يوازې خان صاحب هوښيار دی، چې هېڅ نه کوي او نور ټول بې عقله او ناپوهه دي، چې د دنيا کارونه کوي. د ده د پوهې او هوښيارۍ يو بل دليل هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ما سره و هغه دا ، چې دی به په ژمي پيتاوي ته کښېناسته او په اوړي کې يخ سيوري ته، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمر ته ولاړ وو او کار به يې کاوه ما به په جومات کې په زوره زوره ويل:

دا دنيا په احمقانو ده ودانه دانا نه کا په دنيا باندې غرض

خو هغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چيغې عبث وې.

ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښار ته راغلم په دفتر کې مرزا شوم د مرزايانو له څنګه کښېناستم، په چپړاسيانو به مې حکمونه کول او په هر کار پسې به مې لېږل.

دلته هم هماغه قانون جاري و او د رحمان بابا خبره راته د کاڼي کرښه ښکاره شوه، چپړاسيان به ټوله ورځ په سره ژمي او په واورو کې دېره په دېره ګرزېدل، مکتوبونه به يې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به موليکل.

زمونږ مدېر صاحب به نور څه نه کول يوازې دسخط به يې کاوه، يعنې زمونږ کار به د ده په نامه ختمېده. که د دسخط په ځای مهر لګول رواج وای دا کار به هم کاتبانو کړی و، مګر نه پوهېږم چې مديران ولې مهرونه نه جوړوي؟ که يو کاتب خپل کار د مدېر په نامه ختم کړي او دی پخپله د هغه مهر د مکتوب په اخر کې ولګوي دا کار اخلاقاً ښه دی، ځکه چې د ايثار او فداکارۍ معنیٰ لري، که څوک پردی کار پخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي له چپړاسيانو نه زمونږ کار لږ او اسانه و او له مونږ د مدير صاحب کارسپك و. رئيس صاحب، چې عاقل عالم و هغه بېخي کار نه کاوه او کله کله به د يوه ساعت له مخې رياست ته راغی ځينې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې خپل مبارك نوم هم په کوم مکتوب يا حاضرۍ په کتاب کې نه ليکه، چې د کار کمې د ده په نامه پرې نوزي او هوښيارۍ ته يې زيان ونه رسيږي.

زمونږ مکتوبونه ځينې داسې وو، چې چپړاسي ته به مو ورکول، چې په مدير يې امضا کړي، ځينې به مونږ پخپله رئيس صاحب ته د امضاء دپاره وړل.

د رئيس صاحب حضور ته چپړاسي مکتوبونه نشو وړلی، چې د ادب تقاضا دا نه وه، چې يو خوار چپړاسي په خواره جامه کې د يوه لوی سړي په حضور کې ودريږي که څه هم د خدای حضور ته په لمانځه دريږي.

هو! د دربار په ادابو هر څوك نه پوهيږي او درباري پوهه له هر چا سره نشته، هلته موقع شناسي له هر کار نه زيات قيمت لري او د نزاکت مراعات ډير په کار دی. په رمز او اشاره پوهيدل، مزاج پيژندل، د بل په خوښه خبرې کول، د بل په نظر هر څه ليدل، ډير لياقت او مهارت غواړي هر څوك نشي کولی، چې له ځانه به هيڅ فکر او هيڅ عقيده نلري، مګر د بل هر فکر او هره نظريه به د ارسطو په منطق ثابتوي.

پخپلو اوږو باندې هر څوك د بل پيټی وړلی شي، مګر له زړه نه د نورو يابو جوړول اسانه کار نه دي.

تاسې درباريانو ته په عادي نظر مه ګورئ، دومره باريك بين خلك بل چيرته نشته، د دوی ډير لږ کار د پوهې او هوښيارۍ له برکته د نورو له ډيرو درنو کارونو نه درونـد خيږي. د دوی مثقال

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د نورو خروار برابر نه دي. که د نورو د فعالیت دوړې او ګردونه اسمان ته ورسیږي او دوی محض د چا د بوټونو ګرد پاك کړي، د دوی د کار قیمت زیات دی او له هغوی نه یې محتوا ډېله ده.

دوی په جنګونو او جګړو کې د سربازۍ میدان ته نه حاضرېږي. په فابریکو او کارخانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اوروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه یې له نورو نه زیاته ده او په لوړ مقام کې ځای لري.

د دوی کار دومره باریك دی، چې هر چا ته نه معلومیږي، مګر لیاقت یې معلوم دی او په هوښیارۍ کې یې څه شك او شبه نشته. څومره، چې پوهه او هوښیاري زیاتېږي هغومره فعالیت او د کار ستوماني کمېږي. نه ګورئ چې ماشومان له لویو او درنو خلکو څخه ډېر حرکت کوي دا باشي ولاړ دی او مزدوران تېږې چلوي.

مشران له ځایه نه ښوري او کشران په مخکې منډې وهي که لرې نه ګورئ د خپل لاس ساعت ته وګورئ ثانیه ګرد، چې وړوکی دی څومره ژر ګرځي دقیقه ګرد، چې لوی دی ورو روان دی.

کوچني موټر ډېر ګرځي ځي او لویه لارۍ هغسې نشي تللی.

اوس پوه شوئ، چې لویوالی او دروندوالی همدارنګه عقل او پوهه فعالیت کوي او منډې رامنډې د بې عقلو کاردی.

هوښیاران کار نه کوي، فکر کوي او چرت وهي ناپوهان جبل وهي او غرونه سوري کوي.

یو مرزا هېڅکله په خپل کار کې د یوه جوالي غوندې نه دی ستړی شوی (عقل نیست جان در عذاب) همدغه معنی لري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمان بابا د همدې له امله وايي، چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيار په کار څه غرض نلري.

تاسې له هوښيارانو او پوهانو ډېر کار مه غواړئ، دوی پرېږدئ چې فکر وکړي او بې کاره بې زياره ګټه خپل کاله ته راوړي.

هوښياري او پوهه همدغه ده، چې کار يې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هېڅ نه کوي او هر څه د ده وي، د نورو له زيار او کار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده. دا د پوهې او هوښيارۍ برکت دی، چې ډېر لږ خلك، يعنی هغه چې د نن ورځې په اصطلاح به اقليت کې دي او لږه کې ورته ويل کېږي د ډېرو خلکو له ستړيا او ستومانۍ نه ډېره زياته استفاده کوي. که تاسې د هر وطن د ناز او نعمت خاوندان او شتمن وګورئ، دوی ډېر لږ دي، مګر ډېر زيات خلك د دوی د ګټې دپاره استعماليږي. معنیٰ دا، چې د دوی سمسور بڼ د نورو په خولو وده کوي او د دوی راحت د نورو د زحمت نتيجه ده.

دا ده هغه پوهه او هوښياري، چې ما په ليك او لوست کې لټوله او زه يې له کاره وايستم.

هو! پوهه او هوښياري سړی له کاره باسي، د کار خلك نور دي، پوهان او هوښياران ځان ته خير رسوي او خپل خير لټوي.

دهمدې لا مله وايي چې دجنت اکثره خلك ساده ګان دي او دنيا هم به ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمق څوك دی؟

هغه چې د دنيا په سود او زيان نه پوهېږي او د ګټې په ځای تاوان کوي، خلك ورته احمق، بې عقل او ساده وايي.

دا درې نومونه، لکه د يوه سړي مختلف عکسونه، چې په بېلو بېلو کمرو او مختلفو احوالو کې بېلو عکاسانو اخيستې وي. په عين اتفاق کې اختلاف هم لري او په يووالي کې يې يو څه بېلوالی معلومېږي.

که څوك کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي او که يې ستايي، نو ساده يې بولي. د وينا او بيان سحر د الفاظو په همدغسې فريب کې پټ دی.

په کتابونو کې راغلي دي، چې پخوا به يې ټوقيانو ته احمقان ويلې او د دربار احمقان به هغه کسان وو، چې پخپلو خبرو به يې خلك خندول او په مجلس کې به يې خوشحالي پيدا کوله. د احمق او ساده يو مثال ملانصرالدين دی، چې په ظرافت او مسخره توب هم شهرت لري. د دغه مرحوم د حماقت دليل د خلکو په نزد دا دی، چې ده به په يوه روپۍ څلور دانې هګۍ واخيستلې هغه به يې وخوټولې په رنګ به يې سرې او شنې کړې بيا به يې د روپۍ پنځه دانې خرڅولې، يعنې د ګټې په ځای به يې تاوان کاوه او خپل مال به يې ارزانه خرڅاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې څوك له چا نه څه شي ارزانه وغواړي هغه وايي: څه ملا نصرالدين خو نه يم. دا نوم اوس دومره عام شوی دی، چې که هر څوك يو شی ګران واخلي او ارزانه يې خرڅ کړي خلك ورته ملانصرالدين وايي.

مونږ په خوله وايو، چې عقل بېل شی دی او د دنيا مال بېل شی دی، څوك به عقل لري مال به نلري، ځينو نورو سره به مال وي او عقل به نه وي، مګر په عملي ډول د هر چا عقل او بې عقلي د دنيا د ګټې او زيان له مخې معلومو او په حقيقت کې ګټې ته عقل وايو او تاوان بې عقلي يا حماقت بولو.

زمونږ په خيال او تصور کې دا نشي راتلی، چې ملانصرالدين دا کار د دی دپاره کاوه، چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي، چې خريدار يې په سخاوت هېڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.

که زمونږ ګمان نېك او ښه وای ملانصرالدين به مو د خير او فيض خاوند ګاڼه او د هغه په عقل پورې به مو نه خندل.

هغه بل کال زمونږ په هېواد کې قحطي او ګراني وه يوه لوی سوداګر له هرات نه ډېره غله کندهار ته راوړه او په خلکو يې د بازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه، يعنې ګټه يې ونکړه تاوان يې وکړ. دا کار هېچا د هغه په بې عقلۍ حمل نکړ او په اخبارونو کې يې ډېره ستاينه وشوه، هغه ته چا ملانصرالدين ونه ويلې، بلکې د خير او برکت خاوند يې وباله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو وخت زه د یوه شتمن سړي کره مېلمه شوم د هغه په کاله کې هر څه پاخه شوه، مګر سوکړك يې نه درلود، د کاله خاوند څو غنمیې ډوډۍ خپلو همسایه ګانو ته ولېږلې او هماغومره سکړکان يې راوړه.

ما ته دا معلومه شوه، چې دوی هره ورځ دغه راز تجارت کوي او پخپل کاله کې جواری نه پخوي. دا سودا ما ته د خوارانو او غریبانو دپاره سودمنه ښکاره شوه او مرحوم ملانصرالدین راپه یاد شو.

زه دا جرئت نه شم کولی، چې دغه راز ښه کار احمقانه وګڼم.

په کوم کاله کې، چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هېڅ تاثیر نلري.

بډایان له دغسې تظاهر نه یو مخصوص خوند اخلي، چې مونږ هغه نه دی څکلی. که دغه راز کار یو خوار او غریب وکړي حماقت دی، مګر د بډایانو دپاره صفت دی.

عقل او پوهه خوارانو او فقیرانو ته دا اجازه نه ورکوي، چې ډوډۍ په جواري باندې سر په سر ورکړي او خپل حماقت ښکاره کړي، مګر بډایان په دغسې کارونو ښه ښکاري او څوك ورته ملانصر الدین نه وايي، بلکې حاتم طايې يې بولي.

که خواران او غریبان له اسراف او تبذیر نه کار واخلي ډېره لویه ناپوهي او نادانۍ ده، مګر بډایان په اسراف او تبذیر د جود او کرم خاوندان ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه عقل، چې د خوار او غریب رهبري کوي د بډایانو دپاره نه دي په کار.

هو! عقل امسا ده، چې ګوډ او ضعیف انسان ورته اړ دی، هغه چې د قوت او قدرت خاوند دی، دغه د ضعیفانو وسله ورته نه ښایې، د عقل عینکې د کمزوري نظر بینایي زیاتوي او د تېز نظر خاوندان یې کله کله د ډول او فېشن دپاره په سترګو کوي.

که څوك عقل او هوښیاري لټوي د خوارو او غریبو په کور کې دې ولټوي زورور او بډایان له دغه شي نه بې نیازه دي.

تاسې یوه انسان یا یوه حیوان ته، چې څه نه ویني ړوند ویلی شئ، مګر سیند او سیلاب ته ړوند ویل غلطه خبره ده. که څه هم په نااواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي، دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي، دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زیان نه رسوي او بې سترګو هم ډېر ګړندی تللی شي.

که مونږ د خپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه، چې ځینې زورور او بډیان یې کوي په عقل برابر نه دي، که مونږ یې وکړو بد ښکارو او ضرور وینو، ځکه زمونږ د عقل مخه نیسي، مګر زورورو او د قوت خاوندانو ته زیان او ضرر نه رسوي، ځکه یې عقل هم مخه نه نیسي او دغه د غریبانو ناصح د هغوی حضور ته لاره نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومېږي، هر څه چې بې ضرورته وي او احتياج ورته نه وي بد ښکاري او قيمت يې لږ وي.

که چېرې په انسان کې ډېره نيمګړتيا او کمزوري نه وای او عقل ته يې احتياج نه درلودای عقل او پوهې به دغومره قدر نه درلوده.

اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غريب سړی که ځان ته څپلۍ يا پڼۍ لږې غونډې ګرانې واخلي او دوه يا درې روپۍ پکې وغولېږي هر څوك ورته احمق وايي. يو بډای که په زرهاو روپۍ په يوه شپه په قمار کې وبايلي احمق نه دی، هغه چې د ورځې د شلو يا دېرشو روپو په سګرټو اور لګوي يا د سينما او تياتر په تشه ننداره پيسې ورکوي څوك ورته احمق نه وايي، مګر که يو مزدور يوه ورځ کار ونکړي او وزګار وګرځي احمق دی، ځکه چې بيګا ته په کور کې څه نلري او وږی پاته کېږي.

يو بډای ګړندي موټر کې ډېر لرې ځای ته په ښکار پسې ځي په لاره کې ډېر تېل مصرف شي، د موټرکمانۍ ماته شي او ټاير هم بچ کاندي، مګر د ښکار برابري رانشي او پس له دوه درې شپو پنځه يا شپږ دانې زرکې له ځان سره کاله ته راوړي، چې دانه په سلو روپو هم نه پرېوزي. هغه ته څوك ملانصرالدين نه وايي، ځکه چې ژوند دغسې تفريح او پام غلطولو ته احتياج لري او د شوق او ذوق دپاره مال تاوانول نا پوهي نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې یو بډای یوه ښکلې نفیسه تابلو په ډېرو روپو اخلي یا ځینې انتیك او زاړه شیان د تش نمود دپاره په ډېر لوړ قیمت رانیسي هغه بل، چې یو زوړ قلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرخ شوی په ګرانه بیه اخلي او د هماغه کتاب چاپي نسخې ډېرې ارزانه لاس ته راځي، ته وایه چې دغه راز تاوانو نه د څه دپاره دي؟

که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنیٰ په چاپي کتاب کې هم شته.

معلومه شوه، چې مال تاوانول د نامه او شهرت دپاره د شوق او ذوق دپاره د هوا او هوس دپاره حماقت نه دی، صنعت دی او ستاینه یې کېږي، مګر په دې شرط چې سړي خور او فقیر نه وي، بډای وي او ډېرې پیسې ولري.

اوس خو به پوهیدلي یاست، چې احمق څوك دی او مونږ چا ته احمق وایو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی درس

چیرته مې د چا په کوم کتاب کې ولوستل، استاد خپل شاګرد ته دا درس ورکاوه:

له خدایه ډېر خوښ اوسه! چې ته یې بې هنر پیدا کړې او تا ته یې هغه استعداد درنکړ، چې یوه ورځ د خلکو دپاره لویه بلا درنه جوړه شي. ته په دې پوه شه، چې خدای ته هماغه څوک ډېر نږدې دي چې له ذوق او هنر نه ډېر لرې وي.

هغه تند او تېز فکر، چې زما په برخه رسېدلی دی ما ته په دنیا او اخرت کې زیان رسوي او زما اسایش خرابوي.

ډېر فکر کول ډېر بد مرض دی، چې په څو تنو پورې اختصاص لري که دا مرض خپرېدلی ډېر ژربه یې د بشر نسل تباه کړی و.

زه پدې ښه پوه یم، چې په ژور فکر او عقل کې د روح تباهي ده ژور فکر د بشر دپاره طبیعي کارنه دی.

همدغه شی دی، چې په سړي کې د عمل اقدام وژني.

هېڅوک هېڅ کار نشي کولی، ترڅو چې څه قدر تنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر د انسان دپاره ډېره لویه بد بختي ده.

هغه چې لږ فکر کوي یا هېڅ فکر نه کوي په دواړو جهانونو کې کامیاب دي، مګر د ډېر فکر او عقل خاوندان هر چیرته او هر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.

په رښتیا، چې فکر او عقل کې ډېر خباثت پټ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهه او فلسفه په حقیقت کې پر ذهن باندې د شیطان استیلا ده. بشر په اصل کې یو احمق حیوان دی او د ده معنوي ترقي د ده د فکري اضطراب د پوچو اثارو نوم دی.

هغه څوك، چې د نبوغ او قریحې خاوند دی د معشرت په درد نه خوري او د معاملې خاوند نه دی.

زه د فکر ازادي له هرڅه پورته ګڼم هر څوك له ځانه خوابدي کوم، مګر خپل ځان او خپل وجدان خوشحاله ساتم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله

يو کال موسم ډېر ښه راغی بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشول، چې نه له ضرورته زيات و او نه کم.

د زميندارو فصلونو ته هېڅ زيان ونه رسېده او للمه ډېره ښه راغله دهقانان ډېر خوشحال وو، چې فصلونه ډېر ښه دي او کال ډېر ښه راغلی دی.

کله چې درمندونه تيار شوو خلك په رښتيا د غلې په چلولو سترې شوو او په کورونوکې د غلې ځای نه و.

په دغه کال په ملك کې ارزاني راغله او دغسې ارزاني چا په خوب کې هم نه وه ليدلې. د غلې خريدار، لکه د انځرګل چا په سترګو نه ليده زميندارو به تېل او مالګه په غنمو اخيسته او جنس بدليده.

د زميندارو په کور کې مړی نه و او وير يې و، دوی د پاك خدای په دغې مهربانۍ خوشحاله نه وو او د شکر په ځای به يې شکايت کاوه همدغه ناشکري وه، چې بل کال هغسې رانغی او غله بېخي ورکه شوه. ځينو ويل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارك ولګيده.

په دغه کال پر وطن باندې قحطي او ګراني راغله هرڅوك به په غلې پسې لالهانده او سرګردانه ګرزېده او د چا په کور کې د مړك لکۍ نه سپېره کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمينداران بيا خپه وو او ډېر افسوسونه يې کول، چې ګراني او قيمتي د دې کال وای او غله د پروسږکال، مګر دا اجتماع محاله وه او دغه کال هم په افسوس او ارماندو تېر شو دريم کال له دواړو کلونو نه مخالف راغی، يعنې د ځينو زميندارو غله ډېره زياته وه او د ځينو کښت ته زيان او اپت ورسېده، ځکه نرخونه جګ شوو، مګر قحطي نه وه د چاغله، چې ډېره وه او په ګران نرخ يې وپلورله هغه له ډېرې خوشحالۍ په جامو کې نه ځايده او چا چې د خرڅون غله نه درلوده په کاله يې دغم کانې ورېدل.

زه دغه وخت په دې پوه شوم، چې مونږ ټول نشو خوشحاليدلی او په داسې حال کې واقع يو، چې که يو خوشحالېږي هغه بل به خپه کېږي، يعنې د ځينو خوشحالۍ د ځينو نورو د خپکان نوم دی د همدې لامله وايي، چې يو مړ نشي بل نه مړيږي.

د دنيا په بازار کې داسې سود نشته، چې پلورنکي او پيرودونکي دواړه ګټه وکړي، يعنې يو خپل مال ګران خرڅ کړي او هغه بل يې ارزانه واخلي په کومه سودا کې، چې سود او زيان نه وي او خريدار يا خرڅوونکی يو هم ونه غولېږي يو هم نشي خوشحالېدلی که يو سړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالي او خپګان نشته، ځکه چې سود او زيان پکې نشته که يو په حساب کې وغوليږي، دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالي پيداشي اوس پوه شوئ، چې مونږ په څه خوشحاليږو او په څه خپه کيږو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ښه فکر وکړو ایا د یوه ګټه د بل د تاوان نوم نه دی؟ زما یو ملګری دومره شته او جایداد لري، چې جامه او ډوډۍ ډېر ښه ورسېږي. کور لري، ځمکه لري، باغ لري، لنګه غوا ورته ولاړه ده، موټرېې شته او د هېچا پوروړی نه دی په بانګ کې یې هم پیسې پرتې دي او له هري هوا ښېغمه معلومېږي، مګر یو بل سړی له ده نه هرڅه ډېر لري او ځمکې، باغونه، کورونه او نغدې پیسې یې له ده زیاتې دي. هغه خپه دی، چې زه ولې دغه بل قدر ته جایداد نه لرم دا بل خوشحاله دی، چې له هغه نه یې جایداد ډېر دی. زمونږ اکثره غمونه همدغه راز دي، چې د یو بل سړي له خوشحالۍ پیدا شوي دي او ډېرې خوشحالۍ هم شته، چې د نورو له خپګانه پیدا کېږي. دغه یو چې د زړه په جونګړه کې اوسي دغه بل، چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه ویني، ځکه خوشحاله دی هغه د ده قهر ویني، ځکه خپه دی که چیرې مونږ ټول په جونګړو کې اوسېدلی یا ټول لوړو ماڼیو کې وای نه به جونګړه کې د غم کوډۍ وه نه به لوړه ماڼۍ د خوشحالۍ ځای و.

که حقیقت ته ځیرشو، یو ګوډ پدې نه دی خپه چې ولې ګوډ دی، بلکې پدې غمجن دی چې ولې نور ده غوندې نه دي. هغه چې پر آس باندې سپور دی او نور یې په مخکې منډې وهي د آس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ، لکه چې د نورو له پلې توب څخه خوند اخلي. دا وه زما د درو کالو مطالعه، چې ته یې په لږ ساعت کې مطالعه کوې. دغه لږه پوهه چې ته ورته په سرسري نظرګورې او ستا په نظر کې ډېره سادګي لري زما دپاره ډېره عمیقه فلسفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده زه په ډېره موده کې دغه حقیقت ته رسېدلای یم ته به په ګړندي ګاډي کې یوه ځای ته ډېر ژر بې تکلیفه ورسېږې، مګر هغه څه چې په لاره کې یو پلې ویني ته یې پوره نشې لیدای ستا نظر په دغه لاره ډېر ژر عبور کوي او کندې کپرې دا خوا هغه خوا نه ګوري. ستا سیر ډېر ګړندی دی او په دغو مره سرعت کې دقت او تعمق نه ځاییږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوي او ضعيف

د دنیا دود او دستور خو دا دی، چې زورور به کمزوري وهي او ضعیف به د قوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې د مینې او محبت تقاضا بل راز ده، هلته یو کوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپړو وهي او خاندي، یعنې له ټولو نه کمزوری په ټولو زورور دی.

ما ته دغه کورنی دود او دستور ډېر ښه ښکاري او له خدایه غواړم، چې د ارواج عام شي. پدې پوهېږم چې په هر کاله کې همدغه حال دی او په هره کورنۍ کې کوچنیان په لویانو زورور او زړور دي.

د ګیرا او ترسا په کاله کې هم د کوچینانو زور چلېږي او جوړ د ناجوړه په مخکې منډې وهي، مګر چې له کورونو نه د باندې وګورو، نو بیا قوي پرضعیف مسلط دی. د دنیا طبیعي قانون همدغه دی، چې غټان او لویان به په وړو او بیوزلو سوك او څپېړه پورته کوي او د قوت خاوند به هېڅ تحمل او حوصله نلري.

د دغه ظالمانه قانون د ماتولو دپاره، چې پاك خدای څه شی پیدا کړی هغه مینه او عاطفه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مینې او محبت په نړۍ کې ضعیف او کوچنی د لوی او قوي تر څپېړو لاندې نه دی، بلکې کوچنیان په لویانو حکومت کوي او د وړو پادشاهي ده.

مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مینې او محبت ډېر زورور او پیاوړي د دوی د خوښې او رضا تابع کړي دي.

څنګه چې په زړه زمانه کې دیوان د ښاپېریو تابع وو اوس هم د قوت او قدرت خاوندان د دغه ضعیف او لطیف جنس په مقابل کې ډېر ضعیف معلومېږي.

که عشق او مینه په مینځ کې نه وي، نو د دیو او ښاپېرۍ زور هېڅکله برابر نه دی او یو ماشوم هېڅ وخت د سپین ږیرو په ږیره لوبې نشي کولای او نه د مشرانو پر اوږو سپریدلی شي. یوه ورځ یو ماشوم یو غټ سړی له لمنې ټینګ نیولی و او کاله ته یې په زوره بیوه هغه خپله لمن د ده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم د ده زور او د هغه زور برابر نه و د ماشوم مینې او محبت د ماشوم په پنجو کې دغه قوت ایښی و، چې یو لوی سړی یې ځان پسې راښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.

که زما فکر صحیح وي، نو قوت او قدرت هماغه د پخوا زمانې دیو دی او مینه هماغه ښاپېرۍ ده، چې دیوان یې د فرمان لاندې وو.

که د مینې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړي ګرېوان ته لاس واچوي یا یې لمن ټینګه ونیسي ځوك ترینه ځان نشي خلاصولی، ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه مینه او عاطفه د زور او قوت په مقابل کې، ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیدا شوي دي او انساني عاطف، انساني رحم او شفقت وروسته پیدا شوو، یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنیا ته راغی، حیواني غرایز هم له انساني عواطفو نه ډېر پخواني دي او د عمر په لحاظ عواطفو ته کوچنیان ویلی شو، مګر دغو کوچنیانو ته پاك خدای هغه قوت ورکړي دی، چې فرعونیان ترینه په خوب کې هم وېرېږي او بد بد خوبونه ویني.

که څوك په دنیا کې د صلح او سلام غوښتونکي دي او غواړي، چې د ناروا او ظلم مخ ونیسي، نو یوه داسې اختراع په کار ده، چې د عشق او مینې له عنصر نه پکې کار واخیستل شي.

دا اختراع د دماغ کار نه دی د زړه کار دی او د زړه توجه ته ضرورت لري. پدې باب کې ساینس او تخنیك ته رجوع نه ده په کار دا افتخار که هر وخت دنیا ته حاصلیږي، نو د شعر او ادب په لمن کې به وي او د زړونو په مملکت کې به پیدا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه ګټه

قصابي پرېږدئ له مېږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!

د وریو له پوستکو نه پوستینونه مه جوړوئ له وړیو یې ښه توکي جوړ کړئ. که تاسې وړین کالي واغوندئ پوستین ته څه حاجت نشته.

هغه وخت، چې انسان نه پوهېده د مېږو او وزو پوستکي یې اغوستل، کله چې انسانیت ترقي وکړه او شپون د رمې خاوند شو پشمینه پوشي رواج شوه او د زاهد خرقه له وړیو نه جوړه شوه.

د مېږو او پسونو له غوښو نه د غرو لېوان او پړانګان استفاده کوي او شپانه ترینه یوازې پې او وړۍ اخلي.

د وحشي او مدني انسان فرق همدغه دی، چې هغه د ونې ښاخ را ماتوي او میوه یې خوري، دی ترینه یوازې میوه ټولوي او ونې ته زیان نه رسوي.

دا ګټه ښه ګټه ده. د انسان ګټه باید همدغه راز وي.

د ګټې ښه او بده لاره بېژندل د انسان کار دی، ګټه به کار او زیار پاکېږي او بې کاره ګټه ښه نه ده.

د ګټې لاره. چې هر څومره او ږده وي هغومره ښه وي.

هغه کسان، چې د نورو په تیارو درمندونو داړې غوړځوي او د ګټې دپاره یې لنډه لاره غوره کړې ده لاسونه او پښې یې د تړلو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې کوښښ وکړئ، چې ګټه له لرې ځایه راوړئ او د کار برخه پکې زیاته وي. هغه چې د کلي په دکان کې سودا کوي او هغه چې له لرې ښاره سودا راوړي په متاع او بها کې یې ډېر فرق موجود دی.

تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسایه ګانو چرګوړي مه نیسئ!

د هوا مرغان او د غرونو زرکې او سیسی ونیسئ!

له نږدې ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ، لرې لرې لاړشئ له هغه سیند یا له هغې چینې نه رنې او پاکې اوبه راوړئ، چې رنګ او خوند یې ډېر ښه دی.

دا ښه ګټه نه ده، چې یوه روپۍ په دوو روپو ورکوئ او خوشې په خوشې د ګټې خاوندان شئ.

ګټه باید په غیرې مستقیم ډول وي او کار په کې ډېر دخل ولري.

په مستقیم ډول هېڅوك ځاره او پارو د غلې په کندوانو کې نه اچوي، مګر هغه غله چې له همدغه ناپاك جنس څخه د کار په وسیله پیدا کېږي پاکه او حلاله ده. لنډه دا چې بې کاره ګټه که په غلا وي، که په سوال وي، که په زور وي انسان ته نه ښایې او هغه ګټه، چې په کار او زیار پیداکېږي ډېره ښه ګټه ده. ښه کار او ښه عمل د خدای په دربار کې ډېر قدر لري او په مشالونو خرڅېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر په ورځ

د اختر پـه ورځ ځینو کورونو تـه لاړم، چې د ښایست او ښکلا پکې هېڅ نیمګړتیا نه وه او له ډېرې خیالورې ناوې نه یې هم ډول او سینګار زیات معلومېده.

د کور په نقشه او هندسي شکل کې د جمال مظاهر له ورا معلوم وو ، رنګ امېزي په ذوق او سیلقه برابره وه.

د کور پردې ډېرې ښکلې وې.

قـالینې، میزونـه، چـوکۍ او هـر څـه ډېـر نفـیس او ښـکلي معلومېدل.

راز راز میوې به په بلوري لوښو کې ایښې وي او بې له اشتها نه د بل شي نیستي نه وه.

د ثروت او غنا ټولې کرشمې موجودې وي.

عېش او نعمت، لکه د سید محمود پاچا لټان له دغه کالـه څخه نه وتل که د دنیا جنت ورته ووایم، څه ډېره مبالغه به نه وي، مګر دومره فرق و ، چې ډېرو غټو ګنهکارو تـه یې ور ببرتـه وو او سـاده مسلمانان نشو ورتلی.

هلته ما ته دا فکر پیدا شو ، چې مـونږ ولـې هغـو کورونو تـه نـه ورځـو ، چـې دغـه راز شـیان پکـې نشـتـه او یـوازې همـدردي او انساني عاطفه سړی وروليي کله، چې له دغه کاله په خبرو راووتم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو فکر مې وکړ چې چا ته ورشم او څوك ووینم په دې کې يو فقير وطن دوست سترګو ته ودرېده، چې نس يې وږی، مګر سترګې يې ډېرې مړې وې، په کور کې هېڅ نه و، مګر په زړه کې يې د وطن مينه او د خدمت ارزو ډېره زياته وه.

زه، چې د هغه دروازې ته ورسېدم پنځه تنه نور هم په دروازه کې ودرېدل د کور خاوند د دروازې په ټکولو راووت او له مونږ سره يې په ډېره مينه روغبړ وکړ، د هغه له وضع دا معلومېده، چې له مونږ سره پخپل کور کې کښېناستو ته نه دی جوړ او غواړي، چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي، مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شېبه ورسره کښېنو ده او د ده له حاله ځان ښه خبر کړو.

هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، د کاله په مخکې يوه زړه چوکۍ او يو زوړ شکېدلی کټ پروت و، چې خاص د مېلمنو دپاره و او بې له مېلمه څخه يې د يوه پوزې تحمل هم نه درلود. مونږ دوه درې تنه د کټ په بازو ګانو کښېناستو او نور په خاورو کښېناستل، څو دقيقې چې تېرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نور يې نه غوښتل، چې خپل اشنايان په سپېره ډاګ کښېنوي.

پدې کاله کې د اختر ورځ، لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنیٰ د يو غريب سړي کور و. د ده د درویشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډېر معظم او محترم ښکارېده او له ځانه سره مې ويل هغه افتخار، چې د دې کاله په برخه رسېدلی دی هغه بل کور ترينه محروم دی هلته که غنا او ثروت خپل زيب و ذينت ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلتـه تقـویٰ او پاکنفسـي خپـل شـهامت څرګنـدوي او قلندرانـه استغنیٰ سترګو ته ودرېږي.

دا هغه سړی دی، چې د یوه ستر شرکت لویه سرمایه یې په لاس کې وه او کله به یې دوه لوی ریاستونه په اختیار کې و.

که چیرې دہ ناجایزه استفاده کولی یا یې جایزه استفاده هم پوره کړې وای نن به دغسې نه و او د ده د کوټو فرش به د نیستۍ باد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سېزئ او په حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم دا حال د دې دپاره نه لیکم، چې د چا توجه ورته جلب کړم، ځکه چې دې دنیا ته په حقارت ګوري او له ده سره د بې نیازۍ غرور ملګری دی.

د ده په نظر کې خپله تقوی ډېره درنه معلومېږي. دی ځانته په ډېر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډېر درونـد ښکاري. مونږ باید په هغه چا زړه وسیزو، چې له ډېر مال او دولت سره هم ځانته دغه حیثیت او شخصیت نشي پیدا کولی، یعنې په لوړ مقام کې خلکو ته ټیټ معلومېږي او په ډېر لوی کور کې هر چا ته وړوکی په نظر ورځي. څوك عزة النفس لري او د خلکو په نظر کې د شخصیت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.

خرقه پوشو په خرقه کې دي مونـدلي
هغـه حـظ چـې پـه دنیـا کـې دنیـا دار کـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاني لاره

په موټر کې سپاره وو، يو خانزاده غوندې سړی هم په موټر کې ناست وو، د تېر وخت زړې قصې يې کولې.

هغه وويل: پخوا موټرونه نه وو، موږ به په آسونو سواره وو، نوکرانو به مو په مخکې منډې وهلې. هغه وخت خان او غريب معلوم و، خانزاده او د اب سړی پېژندل کېده، عام او خاص يو رنګه نه و. اوس هرسړی په موټر کې سپرېږي او نوکر د بادر له څنګه ناست وي.

چې موټرونه راغله او غريبان پکې سپاره شوه، خاني لاړه او باداري بې رونقه شوه. د خان قصه ډېره اوږده وه، خو د مطلب ټکی دا و، چې خاني لاړه، ځکه چې خواران او غريبان په موټرو کې سپاره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې

ماشومان، ځوانان، سپین ږیري د پسرلي مېلې ته روان وو. زه هم له دوی سره لاړم او په ډېرو ګڼو خلکو کې ننوتم.

هلته د ښنې د ایښودو ځای نه و او بې حسابه مخلوق راغونډ و، نه پوهېږم چا له ما نه پوښتنه وکړه، چې ته یوازې یې که څوك درسره شته!

ما وویل: زه یوازې یم.

همدغه وخت زه د یوازې په معنیٰ پوه شوم او دا راته معلومه شوه، چې په ډېرو ګڼو خلکو کې هم سړی ځانته یوازې ویلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاتح

سکندر له ډېر قوت او ډېرو لښکرو سره ښار ته راغی، د ښار له خلکو سره یې څو ځله زوروز جنګونه وکړه.

له دواړو خواوو نه ډېر خلك ووژل شوه، ډېرې وینې تویې شوې، ډېرې ککرۍ تر پښو لاندې شوې، وروسته له ډېرو جګړو هغه د مړو په سرونو پښې کېښودې او د لوی فاتح په حیث ښار ته ننوت.

دی ډېر په قهر و. ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر دا کار ده ونشو کړی، ځکه چې په ښار کې یو پټ قوت موجود و، چې ده ورسره مقابله نشوه کولای. دی چې ښار ته ننوت په یوې ډېرې ښکلې پېغله یې سترګې ونښتې او په یو ځل لیدو یې زړه بایلود.

څوك، چې بې زړه شي هغه بیا جنګ او جګړه نشي کولی، ځکه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پېغلې ته وسپاره.

دغه لوی فاتح، چې عشق او مینې په پنجو کې ګېر شو بل راز شو او د خپلې معشوقې د خوښې دپاره یې د ښار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.

دغه وخت دا معلومه شوه، چې دی فاتح نه و فاتح بل څوك و. دی په دې نه پوهیده، چې په ډېر زور او قوت خپل ځان یوه قوت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او قـدرت تـه سـپاري، چـې لـه سـلطان او شهنشـاه نـه د خلکـو خدمتګار جوړوي.

په رښتیا ، چې د عشق مقام ته رسېدل هم څه اسانه کار نه دی او د ښکلا په دربار کې پادشاهي هم په تعظیم او احترام سرټیټوي.

هلتـه محمـود د ایـاز تـابع دی او سـکندر هـم پـه یـوه نظـر بـل راز کېږي او قهر و غضب خپل ځای مینې او محبت ته پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لباس

بدرنګه خیاط وه، مګر کار یې ښایسته و او کالي یې ډېر ښه ګنډل. د فېشن خاوندانو خپلې درېشۍ په بل چا نه جوړولې، هر چا به ویل چې فلانکی ډېر ښه خیاط دی، د ده په شان لباس بل څوک نشي جوړولی.

دغه هنر په دغه سړي کې ډېر غرور او تند خوي پیدا کړی و، یعنې څومره چې د ده څېره سپې وه هغومره یې خوی هم سپی و، مګر دغو دوو سپو د چامخه نشوه نیولی او د خلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتېده، ځکه چې صفت او هنر په ده باندې د ښه خیاط نوم ایښی و.

که دا سړی له دغې ناشولتې څېرې او خپل بد عادت سره ښه خیاط نه وای، له ده نه به بد بخته انسان بل نه و یا به دی هغه وخت د ښه سلوك او ښه خوی خاوند او سیرت به یې بل راز و، یعنې ښه خیاط به نه و ښه سړی به و، مګر اوس د ده هنر او کمال ښه خوی ته ضرورت نه لري او د ده په بد خوي او بده څېره یې ډېره پرده غوړولې ده، ځکه هر چا ته ښه ښکاري او هر څوك ورته په قدر او عزت ګوري.

فن او صنعت ډېر ښکلي شاګردان د ده لاس لاندې کړه او د ډېرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي. زه دغه خیاط په دې حقیقت ډېر ښه پوه کړم، چې د انسان حقیقت په صنعت او هنر پټېږي، ځکه دغه سړی د خلکو په نظر کې محبوب دی او هر څوك یې د زړه ساتلو کوښښ کوي. همدغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ دی او د هر چا نظر ځانته را کاږي. دا خیاط هم د ښه لباس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولو کې پټ دی، چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.

د ښه لباس اغوستل، خو په ځای پرېږده جوړل یې هم دغومره اثر لري، چې بد ښه کولی شي.

لباس په لومړي وخت کې د ځان پټولو دپاره جوړ شو، چې پخوا یې ښایست هم پټاوه او د ښکلا مخه یې نیوله خوورو سته پخپله دومره ښکلي شو، چې د انسان اصلي او حقیقي ښایست یې له هر چا هېرکړ او د تاوس ښو کار ترینه واخیستل شوه.

د انسان لباسونه ډېر زیات او څو رازه دي، چې ځینو ته مونږ د لباس په نظر نه ګورو، هغه ښایست او ښکلیتوب چې د انسان په څېره کې وینئ، له یوه لباس نه زیات قیمت نلري که څه هم په ډېر جګ نرخ خرځېږي او له انسان نه یې قیمت ډېر لوړ شوی دی.

په دغه قیمتي لباس کې هم د انسان عیبونه پټ دي او ستا دا عیوب دا ښکلي پرده د ستر دپاره د انسان په معایبو اچولې ده.

هغه، چې مونږ ورته خوبان وایو او ډېر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بایلو او عشق ور سره لرو، مګر په دې نه پوهېږو، چې څومره بد خویونه او ناکاره عادتونه په دغه ښکلیتوب کې پټ دي.

که دا خبرې او عادات په بل چا کې وي ډېر بد ورته ګورو، مګر دلته د صورت ښایست د سیرت عیب پټ کړی او په همدغه وجه د لیلیٰ سپی د مجنون په نظر کې ښاغلی دی. د همدې لامله د معشوقو جفا له وفا نه ښایسته ده او د ښکلو ظلم او ستم ظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسونه هم ځانته پیدا کړي دي، چې یو له بله پټې ځان پټوو او په دغه وسیله خپل حقیقت له پوهانو او هوښیارانو نه هم پټ ساتلی شو.

د دغه لباس نوم پوهه او هوښیاري ده، چې د علم او معرفت په نامه یادېږي.

هغه چې زمونږ په نظر کې عالم، فیلسوف یا ادیب او هنرمند معلومېږي د هغه عیبونه د علم او پوهې د پردې لاندې پټ دي، چې مونږ یې ښه نه وینو یا یې ډېر ښه وینو او نقص راته کمال معلومېږي.

څنګه چې فصاحت او بلاغت کله حق ناحقه کوي او غلط صحیح ښیي د فصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډېرو عیبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقیقت یې رانه پټ دی.

هو! د جمال او کمال خاوندان او د علم او معنیٰ صاحبان د ډېرو ښکلو او ښایستو پردو تر شا پټ دي، چې مونږ یې اصلي بڼه نه شو لیدلی.

د منطق او بیان خاوندان خپله بدي هم نېکي ښودلی شی او د بل نېکي بد رنګولی شي.

د دې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په سترګو او نظر لوبې کوي.

ډېر وخت په کار دی، چې انسان طلسم هم مات کړي او حقیقت ته ورسېږي یا له یو بل طلسم او بل سحر سره مخامخ شي.

مونږ اوس انسان نه وینو یا د انسان رنګ او صورت وینو یا یې په وینا او خبرو کې ګورو، که ډېر وړاندې لاړ شو، نو کار او هنر کې یې وینو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان حقیقت صورت نه دی، پوهه نه ده فصاحت او بلاغت نه دی. په کار او صنعت کې هم د انسان فطرت او نفسي کیفیات څوک نه شي لیدای.

دا ټول شیان د انساني حقیقت د پټولو او ښه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي. د انسان غرایز او خوبونه د انسان اصلي حقیقت دی، چې ډېرې پردې یې په مخ پرتې دي. انسان پس له مړینې په قبر کې هم بې پردې نه شي او سپدلی او چېرته، چې دی نه ځان وینې او نه بل وینې بیا هم باید په کفن کې پټ وي، ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دی، چې بې پردې نه شي او څوک یې بې پردې ونه وینې.

هغه انسان، چې په عبادت کې یې ریا پټه ده، په هوښیارۍ کې یې شیطنت پټ دی او سخاوت یې هم د یوه داسې پټ تجارت نوم دی، چې له ګمرکي محصولاتو نه هم معافیت لري، هغه تر قیامته له نورو نه ځان پټولی شي.

دا ستر، لکه د ښځو حجاب او حیا هغه شی نه دی، چې د مدنیت او تجدد شمال یې له مخه لرې کړي. په دغه ستر ډېر بې پردې خلک هم ډېر ټینګ دي.

چېرته، چې د نن جامې ډېرې لنډې شوې دي او خلك د صورت بربنډولو ډېر هوس لري، هلته هم د انسان سیرت او حقیقت په ډېرو پردو کې پټ دی.

په انسان کې ځینې داسې ضعیفې جنبې شته، چې له ډېرې حیا نه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښیي او انسان ورته له ډېره خجالته سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شي کتلی، همدغه سبب دی چې هر څوك خپل ځينې شيان هېروي او خپلو عيبونو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي، چې په خپل ځان يې ګمان بل راز شي او خپل شعور هم وغولوي. نن د انسان څېره په تلويزون کې له ډېر لرې ځايه ښکاري، مګر د انسان معنوي څېره او باطني تصوير دومره پټ دی، چې سړی په خپله خپل ځان پوره نه شي ليدلی، بلکې خپل عکس د نورو په نظر کې ويني. که چا ته چا ښه ويل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحالېږي، که خلکو څوك بد وګاڼه له بدو خلکو سره په زندان کې لوېږي، که څه هم يوسف يا سقراط دي.

همدغه وجه ده، چې له ډېرو خلکو نه د ستايونکو په ستاينو د متملقينو په منطق ځانونه ورکېږي او خپل ځان بل شان ويني. د همدغې اغيزې په سبب اوس د ځينو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وايي، چې ډېر ښه يې او هېڅ مرض درکې نه شته، يعنې د دغه دروغو شاهدي ناروغ هم ښه کولی شي او يو طبي علاج ګرځيدلی دی.

زه دا منم، چې په دنيا کې ښه او بد شته، مګر د ښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودايي شوی يم، چې دغه تميز رانه ورك غوندې دی. کيدای شي، چې مونږ ډېرو کسانو ته په دروغو ښه ووايو او هغه ښه شي يا ډېر ښه بد ګڼو او هغه بد شي، چې زمونږ ښه او بد زمونږ د تصور او تفکر نومونه دي نه د حقايقو. مونږ هغه چا ته ښه وايو، چې زمونږ ښه او بد زمونږ د تصور او تفکر نومونه دي نه د حقايقو. مونږ هغه چاته ښه وايو، چې زمونږ په ذهن او نظر کې ښه وي نه دا، چې په خارج کې ښه وي يا يې حقيقت ښه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ځومره او څو زره کاله پخوا هم د ښو او بدو په نامه ځینې شیان له ځینو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه او بد یو راز ګڼو، ښایي چې بد ښه وګڼو او ښو ته بد ووایو، په همدغسې تمیز ځان له بې تمیزۍ نه وژغورو.

مونږ ظلم بد ګڼو او عدالت خوښو، مګر ځینې مظالم راته د عدالت په څېر ښودل شوي دي او ډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړي دي، یعنې منطق او استدلال، ریا او تذویر، شعر او ادب، عقل او فلسفه، عرف او عادت، سیاست او تمدن، کله له سمې لارې نه اړولي یو او زمونږ په شعور او احساس یې هر راز لوبې کړې دي. دا کار هر کله او هر چېرته پوهانو او د هنر خاوندانو کړی دی، احمقان او ساده ګان خدای له دغسې سترو ګناهانو نه ساتلي دي، د هغوی اغراض او مطلب دومره لوڅ دی، لکه د متمدنو خلکو مېرمنې، هغوی د حقایقو په پټولو کې ډېره لږه برخه لري او ژبې یې له زړونو سره ډېر غدر او خیانت نه کوي. هلته دوستي او دښمني، ګناه او تعدي ظلم او رحم ځان بل راز ښیي.

ریا او ټګي د هغوی کاله ته ډېره لاره نه لري.

هلته د صداقت ځای سیاست نیولی دی.

هلته خلك ډېر لباسي خلك نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرات

ډېر غټ سړی مړ و او په بدرګه کې يې ډېر پسونه، غوايان او چرګان حلال شوو، دا خيرات ډېر لوی او زورور خيرات و، چې د شاهانه مېلمستيا رنګ يې درلود. د خيرات د انتظام دپاره ډېر خلك مقرر وو او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه، د خدای د رضا دپاره راز راز نعمتونه او هر رنګه طعامونه تيار شوه، خلك لکه مېلمانه په ټکتو را وبلل شوه او د هر چا ځای معلوم و، هغه چې په ګړنديو ګاډيو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.

د خانانو او ملکانو دپاره بېل ځای و، مامورين او ميرزايان ګوښې ناست وو.

د سوداګرو او زميندارو دپاره بل ځای جوړ شوی و.

هر چا ته د هغه په اندازه برابره ډوډۍ راتله.

د هر چا درجه او مرتبه معلومه وه.

د عامو وګړو دپاره غټې وريجې وې او له معتبرو نه بېل ناست وو.

د سوداګرو او زميندارو دپاره بل ځای جوړ شوی و.

هر چا ته درجه او مرتبه معلومه وه.

د عامو وګړو دپاره غټې وريجې وې او له معتبرو نه بېل ناست وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې خواران او فقیران که څه هم وږي پاتې شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر د اب او عزت خلك په ډېر ښه شان عذر شوه او د زورورو قدر او عزت پوره شو.

د دې خیرات قصې تر ډېره وخته کېدلې! هر چا به ویل، چې ډېر زورور خیرات و، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.

هلته یو ړوند او یو شل ناست و هغوی وویل: افسوس، چې زمونږ څه پکې نه وه او مونږ هلته چا پرې نښودو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زيارت ډيوې

د جمعې مبارکه شپه وه، خلك زيارت ته راتلل او شمع به يې بلولې، ځينو به په خاورينو ډيوو کې تېل اچول او ډيوې ټولې د زيات په اروا بلې وې. زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې د غريبانو کورونه تياره وو، هغوی تېل نه درلوده، ځکه په تور تم کې ناست وو.

څوك چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زيارت ډيوې ولګولې او د خوارانو غرېبانو له حاله ناخبره وو.

هو! دغريبانو په کورونو کې تياره وه، ځکه چا نه ليدل.

په دوی باندې يوازې د خدای نظر و او بس.

د دوی ډيوې دې خدای ولګوي، مونږ به د زيارت ډيوې بلوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مزار لوحه

کور په کور او کلي په کلي به ګرځېدمه او د خدای په نامه به مې څه غوښتل چا به یو موټی ناپاکه غله راکړه او چا به سوې ډوډۍ راکوله.

ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځینو به په دروازو کې هم نه پرېښودم.

څو ورځې دیوه او بل له درګاه نه ورېي او بېنوا راغلم.

هېچا هېڅ رانکړه له ټولو خلکو نه مې زړه بد شو دنیا ته مې په کرکه وکتل، خدای ته مې رجوع وکړه او په دغې کوټنۍ (قبر) کې پرېوتم.

هغه چې زه به یې په دروازه کې چا نه پرېښودم اوس ماته لاس په نامه ولاړ وي له ما نه څه غواړي.

زما په نامه زما کوټنۍ ته هرڅه راوړي او د خدای په نامه خوارانو او غریبانو ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیاقت

یوه وویل: دغه مدیر د وزارت لیاقت لري او هغه وزیر بې لیاقته لوړ مقام ته ختلی دی.
زما ملګري په دې خبره هماغومره خوشحاله شو، لکه زه چې خپه شوم.
ما ویل: لیاقت باید دومره بې قدره نه شي.
هغه ویل: د یو مملکت د ترقۍ او لوړتیا دلیل همدغه دی، چې لیاقت پکې ډېر قیمت ونه لري، چېرته چې علم او پوهه ډېره ترقي وکړي، هلته بیا ډاکټران او پوهان ځان ته کار او ډوډۍ نه شي پیدا کولی او د لوړو شهادتنامو خاوندان یا وزګار ګرځي یا چېرته ټېپر او ګازرې خرڅوي.
په مترقي هېوادونو کې یو پولیس او ډرېور هم لوړ تعلیم لري او یو دهقان د کرهنې په کار کې زمونږ له رئیس زراعت نه ډېر پوه معلومېږي. دلته چې لیاقت ډېر لږ دی او له لږو خلکو سره دی، نو یو سړی په لږ غوندې پوهه خدای نظرخان شي او لوړ مقام ته وخېژي. زه په دې ارماند یم، چې زمونږ په هېواد کې هم لیاقت ډېر ارزانه شي او له خارج نه یوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قیمت ونه لري.
زه به هغه وخت ډېرخوښ یم، چې یو سړی د وزارت لیاقت ولري او په ډېره ټیټه رتبه کار وکړي. زما ملګری د خبرو په چل ډېر ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېده او د بل خوله کې یې خبره وچوله، ما ته د څه ویلو موقع ډېره لږه پیدا کیده، هغه ماته ایله همدغومره وویل:

زه پدې نه یم خوابدی، چې یو مدیر د وزارت لیاقت لري او وزیر نه دی، ځکه چې وزارتونه هر چېرته لږ دي او لایق کسان باید په هر ځای کې دومره ډېر وي، چې هر یوه ته مدیریت هم ونه رسیږي، مګر دا بله خبره که رښتیا وي، چې یو سړی بې لیاقته لوړ مقام ته ختلی دی، په ډېرې خوابدۍ ارزي او د لیاقت په دغسې بې پتۍ په سرو سترګو ژړل په کار دي که چېرې د دنیا ټول کارونه د لایقو خلکو په لاس کې وي او ځینې لایق او وړکسان وزګار پاته شي یا دهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.

هغه ویل: زه نه پوهېږم، چې ته لیاقت څه ته وایې، ځکه چې سیاسي او اداري لیاقت، لکه د بوډۍ ټال مختلف رنګونه لري او یو هوایي نمایش ورته ویلی شو.

دا لیاقت، لکه علمي او فني لیاقت یو ټاکلی او معین شکل نلري، چې هر وخت او هر کله هر چا ته یو شان ښکاره شي او ټول ورته په یوه نظر وګوري، چې عملي، فني لیاقت، سیاسي او اداري لیاقت، اخلاقي او روحي لیاقت یو له بله فرق لري او دغه ټول لیاقتونه په یوه سړي کې ډېر لږلېدل کېږي.

دلته کار نه دی، چې مونږ له هر سیاسي او اداري شخص نه د اخلاقي لوړتیا انتظار ولرو یا ترینه علمي او فني لیاقت وغواړو.

د یوه سیاستمدار او اداره چي سړي لیاقت دا دی، چې خلکو ته ځان او جهان په بل راز وښیي او څه، چې ځانته روا ګڼي د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره يې ناروا وګڼي، يعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګرو ته سزا ورکړي، د بزم په مجلس کې هر څه وکړي او په نورو باندې ټنګ ټکور ودروي.

ده ويل: ما د خپل ماموريت په وخت کې خپل لوی لوی امران وليدل، چې د مطبوعاتي چارو په باب يې ما ته هدايتونه را کول، مګر دغه کلمه يې(مطبوعاطي) ليکله. د اخترنو په ورځ به يې پخپلو رسمي نطقونو کې د عدالت ګستر په ځای رعيت ګستر ويلې.

ښه مې په ياد دي، چې يوه ورځ چاد ده دپاره مېلمستيا کړې وه، چې هر څه ډېر زيات و، مګر د کيفيت په لحاظ يې مزه نشته.

زمونږ آمر، چې ډېر لوی کاردار و، مګر د کم او کيف په معنیٰ ښه نه پوهېده، هغه ته وويل چې:(کميت نګو کثرت بګو) زه دغه وخت پدې پوه شوم، چې اداري او سياسي اشخاص علم ته ډېر احتياج نلري، دوی پخپل قوت او قدرت لوړ مقام ته رسېدلی شي او پوهه د لاس لاندې خلکو دپاره ډېره په کار ده.

ما ته دا معلومه شوه، چې علم عادي لياقت دی او قوت د فوق العاده لياقت نوم دی، په فوق العاده لياقتونو کې ځينې هغه لياقتونه هم داخل دي، چې هر څوك يې نشي ليدای او بلا تشبه له سحر او ساحرۍ سره شباهت لري، چې زرنګي، چالاکي، خود نمايي او عوام فريبي ورته ويل کېږي او د چانس او تصادف برخه پکې زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم قوت او قدرت چې د اداري او سياسي کسانو په برخه رسېدلی دی، هغه د يوه روحي تاثير په وجه د فوق العاده لياقت رنګ پيدا کوي او د جلال او عظمت په رڼا کې ډېر معمولي لياقتونه فوق العاده معلومېږي.

که ښه فکر وکړو او ونه غولېږو، نو لياقت او کفايت د زور او قوت دوهم نوم دی او علمي يا فني لياقت به هر وخت په هر ځای کې د قوت او قدرت تابع دی.

افلاطون او ارسطو که په هر ځای کې وي د سکندر لاس لاندې به وي او سقراط به په زندان کې د زهرو کنډول په سر اړوي.

هغه کسان، چې اوس په مدني دنيا کې د ديموکراسۍ په اساس دارا په کثرت لوړ مقامونه نيسي هغه په علمي لحاظ نه وي، بلکي له ځينې نورو نه يې لياقت ښکته وي. په اخلاقي لحاظ هم دوی په نورو څه تفوق نلري، مګر په يوه ساحرانه قوت له خپلو حريفانو نه ميدان وړي او په ځينو وسايلو يا غولونکو شيانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.

دا د منلو خبره ده، چې ځان د خلکو په سترګو کې ښه ښودل او لوړ مقام ته رسېدل ډېر ځله د خلکو د غولولو او ځان بل راز ښودلو نتيجه وي او ډېر لږ کسان دي، چې د يوه حقيقي لياقت په مرسته يوه مالي مقام ته رسيږي او په اخلاقي فضايلو په عالم کې مجبوريت پيدا کوي.

يو اجتماعي عالم د خپل علمي تحقيق په رڼا کې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځوك، چې په رښتيا له ټولو اجتماعي عيبونو، يعنې له خود پرستۍ له تعصب، له خطا کارۍ او له ريا او دروغو نه خلاص وي، له اجتماع سره به هېڅکله مو افقت ونه کړي او هر ګوره انزوا به اختيار کړي. که دغه خبره رښتيا وګڼو، نو هغه لياقت چې خلك يې خوښوي او په خلکو اغيزه لري بله قيافه پيدا کوي او داسې مثال لري، لکه چې يو بدرنګه مخ په ډول او سينګار ښايسته وښودل شي. همدا سبب دی، چې ځينې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کېږي او ځينې ښايسته مخونه، چې د حيا او عفت په پرده کې پټ دي د چا توجه نه جلبوي.

لياقت کله کله يو لوړ برج له ډېر لرې ځايه نظر جلبوي، مګر هېڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.

کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او ځوك يې نهويني.

ما دغه راز ډېر مختلف او متضاد لياقتونه ليدلي دي او پوهېږم، چې هر لياقت ښاغلي نه دي. ډېر خلك دا هم لياقت بولي، چې سرې قلپه روپۍ په بازار کې وچلوي او په يوه روپۍ د دوو روپو مال واخلي، ځکه په لياقت باندې ډېره ښه عقيده نلرم او ډېر ځله راته دغه متاع، لکه د غلا مال که هر څومره قيمتي وي ارزانه او بې قيمته معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچنیان

زه نه پوهېږم، چې مونږ ولې کوچنیانو ته په کوچني نظر ګورو، یعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچني بولو؟ ښایې چې په دې خبره زه ساده غوندې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنیانو خبره وي، مګر څه وکړم؟ زه په رښتیا تر اوسه ښه نه یم پوه شوی، چې لوی څوك دی او کوچنی څوك دی؟ ځینې کسان چې د لویوالي دعوا کوي او ځانونه لوی ګڼي ما ته کوچني او واړه په نظر راځي.

ښایې د دې سبب همدا وي، چې زه په خپله کوچنی یم. د یو کوچني ماشوم ځمکه او اسمان هم ډېر لوی نه وي او لمر او سپوږمۍ ورته یو ټیکلی ښکاره کېږي، د دنیا لکونه او کروړونه هم د ماشومانو په نظر کې له څو شلو نه زیات نه دي او هر څه کم په نظر ورځي. پاته شوه دا بله خبره، چې کوچنیان زما په نظر کې خدای ولې لوی کړي دي او زه څله هغه چا ته په لویوالي قایل یم، چې نورو ته واړه معلومېږي. دا هم بې دلیله نه ده زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه او ستر صفتونه وینم، چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډېرو لویانو کې نشته. هغه کسان، چې لویي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومېږي د خپلې کینې او بغض په مقابل کې ډېر کمزوري دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زه او ته هر څه لوی شو او قوت ومومو په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی په زوررو باندې قهر او غضب ډېر زورور وي، مګر ماشومان دغه راز نه دي، د دوی په زړونو کې که کله عناد او کینه پیدا شي ډېر ژر یې محوه کولی شي او یوه شېبه وروسته له هغه چا سره مینه کوي، چې یو ساعت دمخه یې ورسره منګولې لګولې.

دا کار لویان نه شي کولی، لوی خلك د خپل قهر او غضب په مقابل کې ډېر واړه او ډېر کمزوري دي دا زور او قوت د کوچنیانو په برخه رسېدلی دی، چې د حسد او عناد اور مړ کړي او دا جهنم په ګلزار بدل کاندي.

د دنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه، چې د لویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري او د حوادثو ډېره زوروره سیلۍ د دوی له شونډو خندا او خوشحالي نه شي وړلی. دوی په همدغه جګړه کې خپل کاغذي پتنګان په هوا کوي او خاندي، دوی تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصیدی.

دوی په ډېر لږ څه ډېر زیات خوشحالېږي، یعني ډېره زیاته خوشحالي په ډېر لږ شي اخیستلی شي، مګر لویان په ډېر څه هغومره نه خوشحالیږي.

په دي سودا دوی له هر چا نه ښه پوهېدلي دي او نور پکې غولېدلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچنیانو په زړه کې، چې هر څه وي هغه په خوله هم وېلی شي، مګر لویانو ته دغه پوره حاصل نه دی، اجتماعي اداب او قیود، عرف او عادات، اصول او قوانین په لویانو حکومت کوي او کوچنیان د عقل غلامۍ نه هم خلاص دي.

دا خبره صحیح ده، چې انسان اول په جنت کې و، وروسته بیا دغه نیمګړي جهان ته راغی، د هر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ماشومان او کوچینان ټول په جنت کې دي، د مور غېږه د ماشوم دپاره جنت دي، د میندو تیونه د شودو لښتي دي، د حیات اوبه همدغه سپینې پۍ دي، چې د میندو له تورو پلونو لاندې پټې دي، ترڅو چې ماشوم، ماشوم دی او اندېښنو سره نه دی اشنا، د دنیا له غمونو نه داسې بې غمه دی، لکه چې په دې دنیا کې بیخي نه وي او په بل جهان کې اوسي.

کله چې له دغه معصومیت نه لرې غوندې لرې شي او شیطان یې وغواړي، نو له جنت نه بهر شي او دنیا ته راشي.

اوس پوه شوئ! چې د بلوغ او لویوالي علامه له شیطان سره اشنا کېدل او غولېدل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګ برجونه

د کلا برجونه او دېوالونه ډېر جګ وو، د کلا شاوخوا ته خندق ډېر ژور و.

له دغه جګوالي سره دغه ټيټوالی تړلی و او د لوړتيا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې يو ځای ډېر ژور نه شي د چا برجونه نه جګېږي.

د يوه لوړېدل او د بل ټيټېدل يو له بله تړلي دي.

دا جګ برجونه هر چا له لرې ليدل، مګر دا لويه کنده له لرې چا نه ليده او د نژدې خلکو هم ډېر پام ورته نه و.

زمونږ سترګې له ډېر لرې ځايه لوړ ځلي او جګ برجونه ويني، مګر ژورې ځاګانې او لويې کندې څو قدمه هغه خوا نه ويني.

د دې هسکو دېوالونو او لوړو برجونو خټه له همدغه ټيټ ځايه اخيستل شوې ده. دا خټه د سنډا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو ووهله، بې له دېنه دا ديوالونه او برجونه نه لوړېده.

يو لوړ مقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لرې او ټيټ همدغسې جګېږي.

د دنيا جاه و جلال، عزت او منزلت هماغه لوړ برجونه دي، چې سرګذشت يې له ډېر ټيټ ځايه شروع کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم سر، چې د ډېرو خلکو مخکې په تعظیم ټیټ نه شي نور سرونه ورته په احترام نه ټیټېږي. هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نور ورته لاس په نامه نه درېږي.

دا هغه پور دی، چې سړی یې یوه ته ورکوي او له بل نه یې غواړي.

که دا خبره تاسې منلې، نو راشئ د ځان نوکران وګورئ! هغه چې د خان په مخکې خپل سر ډېر ټیټوي، په نورو باندې تفوق لري او درجه یې لوړه ده، هغه آس چې د ارباب د سپرلۍ دپاره په کمند کې ولاړ دی له نورو آسونو نه ډېر قدر لري او میتران یې ډېرښه خدمت کوي.

که مونږ حقیقت ته ځیر شو، عزت ډېر ځله په ذلت ګاټه شي او بادري د غلامۍ نتیجه ده.

ډېر خلك شته، چې د شخصیت ګټلو دپاره خپل شخصیت له پښو لاندې کوي او د عزت دپاره عزة النفس قربانوي.

څنګه چې دهقانان غنم په خاورو کې شیندي او بیا د غنمو درمندونه اخلي دوی هم عزت او شخصیت له خاورو لاندې کوي او دوییۍ ته یې منتظر وي.

په دنیا کې لږ کسان دي، چې خپل فطري او طبیعي لوړالی په بل شان ساتي او د لوړو برجونو غوندې نه دي، بلکې د غرو له جګو څوکو سره شباهت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت

لکه، چې ریا په عبادت کې وي او شیطنت په هوښیارۍ کې.

دښمني هم که د دوستۍ په جامه کې پټه وي او رقابت د محبت په څېر ښکاري. ډېر محبتونه دي، چې ډېرې پټې کینې په کې پټې دي.

په ډېرو احساساتو کې ډېر زیانونه پټ دي.

د دې زماني خندا د ماشومانو او ساده ګانو خندا نه ده، چې یوازې د مینې او محبت له پښته وي، د دې وخت ښکنځه هم که هر څومره ښکلې وي، عفت او تقویٰ پکې نه شته او ډېره رسوایي ورسره ملګرې ده.

د رقیبانو احسان او مهرباني د خلکو په نظر کې څوانمردي معلومېږي، مګر له دغه باران سره تندر، برېښنا او سېلابونه ملګري دي.

زه د دښمنانو مروت عالیجنابي ګڼم، مګر صداقت او محبت ورته نه شم وېلی، همدغه سبب دی، چې زه دروغ او ریا ببخي نه شم ویلی او په ځینو مواردو کې ورته ډېر ښه ښه نومونه هم پیدا کوم.

زه پوهېږم، چې عالیجنابان خپل رقیبان څنګه وژني؟ ما ته معلومه ده، چې قاتلان ټول یو راز نه دي. ځینې خپل رقیب په توره وژني، ځینې په ټګۍ او ځینې په احسان، ته کولي شې چې د خپل رقیب سر د احسان په زور ځانته ټیټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېر شې، مګر له رقابت نه نشې تېرېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په احسان او مهربانۍ رقیب محوه کېږي، مګر رقابت نه محوه کېږي، رقیب وژل او رقابت وژل ډېر فرق لري، ډېرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني یې مړه نه شوه.

د پهلوانۍ په میدان کې یو پهلوان بل ته د ملګرتیا لاس غځوي او احترام په ځای کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.

دغه راز احسان د زور او قوت خاوندان له چا سره نه شي کولی دا نېکي یوازې د ضعیفانو کار دی.

هغه، چې خلك ورته سخي وايي او ستاینه یې کوي، عالیجناب به وي، مګر د خیر خاوند نه دی.

د خان او ملك دا لویه او ښکلې مهمانخانه(مېلمستون) چې ګورئ په زور او جبر جوړه شوې ده او ډېرکورونه یې د خپلې ودانۍ دپاره وران کړي دي.

دا راز سخیان د خوارانو او غریبانو ګېډې نه مړوي، بلکې خواروي او وږي کوي یې. حجره چلول او مېلمانه پالل په حقیقت کې د ډېرو وږي کول او د لږو مړول دي. دغه اسراف او تبذیر چې تا ته جواد او سخا معلومېږي، د پاکې او حلالې ګټې نتیجه نه ده.

که څوك په ظلم او زور په چل او فرېب پردي مالونه خپل نه کړي دغه راز لوی دسترخان نه شي غوړولی.

د چا په کور کې، چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالېږي له هغه سره ارومرو یا د لېوانو قوت ملګری دی یا د ګیدړانو چل او فریب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څوك غواړي، چې رښتیانی سخي او د خیر خاوند وګوري، نو لاړ دې شي هغه دهقان دې وګوري، چې یوه لاروي ته یې سکرك او شړومبې په مخکې ایښې دي او په خپله یې هم همدغه خوراك دی.

څوك چې پردي مالونه په چا باندې نه خوري او د خپل زیار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دي مشهور، مګر د خیر خاوند ورته یلی شو.

هغه چې خانقاه چلوي او په لنګر کې یې ډېر وږي مړېږي، په ظاهره خو دې نورو ته ډوډۍ ورکوي، مګر په حقیقت کې دی د نورو ډوډۍ خوري.

دغسې پیر او فقیر ته که ډېر خلك ډېر څه راوړي او له ډېرو غټو سوداګرو نه په تول کې دروند وخېژي، رښتیانی فقیر ورته ویلی شوه، ځکه د ده هر څه د نورو مال وي او په خپله هېڅ نه لري.

څنګه چې د خان او ملك سخاوت د پردي مال برکت دی، د شیخ کرامت هم د نورو د کرم نتیجه ده.

هغه څه، چې مونږ ته په ظاهر ه ښه ښکاري په حقیقت کې ښه نه دی او اصلي څېره یې ډېره بده ده. مونږ د یوه لښتې رواني اوبه پاکې ګڼو که څه د لارو او د کوڅو ډېرې پلیتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو ښارو یو پکې بولې کړې دي.

ډېره ښه ده، چې زمونږ سترګې د حقیقت د لیدو دپاره نه دي پیدا او هر وخت ظاهر ته ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه خدایه

که زه ښه وکړم، ته راسره ښه کوې، که بد وکړم د بدو سزا را کوې.

که ستا مینه زما په زړه کې وي، په محبت راګورې.

که زه بې مینې شم، ستا مهرباني کمېږي.

ستا د محبت بارانونه په ما باندې هغه وخت ورېږي، چې زما په زړه کې رحم وي. زه چې هر څه وکړم ته هماغسې راسره کوې.

زما نېکبختي او بد بدتختي زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته یا دورخ ته تګ زما د ښه عمل او بد عمل نتیجه ده.

زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تا ته په خپله آئینه کې وګورو ستا په باب دغه شان فکر کوو، که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو، ته زمونږ له خیال او فکر نه ډېر لوی یې.

مونږ، چې د ځان غونډې خلکو دپاره کالي نیسو او هغه د سر په سترګو نه وینو یا لنډ وي یا او ږده مونږ، پوهېږو چې ستا ستاینه له مونږ نه پوره نه ده.

مونږ ډېر واړه او کوچني یو، ته ډېر لوی یې.

دا زمونږ کار دی، چې د ښو په مقابل کې ښه وکړو او د بدو په مقابل کې بد. که مونږ څوك ووهو حاکمان هم مونږ وهي.

که مونږ په ځمکه کې غنم وشیندو او اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي او زمونږ اب و دانه ځمکه هم بې عوضه نه پرېږدي، که د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه نیالګي پالنه او روزنه وکړو، خوږه میوه او یخ سیوری راکوي.

که سوداګر ته پیسې ورکړو هر څه، چې وغواړو راوړي یې.

که له یو ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.

ستا شان له ټول مخلوق نه ډېر اوچت دی.

ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نه ده.

ستا کړه زمونږ له کړو نه، نه پیدا کېږي.

ستا محبت زمونږ د محبت مولود نه دی.

ته خالق یې او مونږ مخلوق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له ځنګه لوبې کولې.
کله به يو له بله ونښتل، چغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.
کله به د خندا شور او زوږ دومره او چت شو، چې په عذاب به يې کړو.
يوه به، چې د بل د لوبو شيان ګډوډ کړه، هغه به په قهر شو او کنځلې به يې کولې. زمونږ پام نه و، يو راپاڅېده د بل مخ يې شوکارې کړ، د هغه په مخ وينې وبهېدې او له مستۍ به جنګ جوړ شو.
مونږ ويل: خير دی واړه دي نه پوهېږي.
زمونږ لويوالي دا تقاضا درلوده، چې د کوچنيانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت يې نه کړو، ماشومان د عمر او وجود په لحاظ په رښتيا له مونږ نه واړه دي، مګر دومره واړه نه لکه مونږ، چې د خدای په دربار کې واړه يو.
د ماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي، مګر زمونږ پوهه ډېره لږه ده، زمونږ لوبې هم د ورو غونډې دي، زمونږ خندا او ژړا هماغسې ده،
ماشومان پوهېږي، چې واړه يو او مونږ نه پوهيږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحال شو او د لوی خدای لويوالي ته په ډېر اميد و ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او ادب

د انسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومېږي، چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وایي. له دماغ نه علم او فلسفه پیدا شوه له زړه نه شعر او ادب.

اروپایان زړه د عواطفو او نفسي احوالو ځای ګڼي، مسلمانان د ایمان او عقیدې ځای ته زړه وایي. صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت د زړه کار دی، عشق او مینه په زړه کې وي.

شعر له زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.

ډاروین وایي: ((هغه لوی کمال، چې د تحول او تکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسېدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي، د انسان قلبي عواطف دي، چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت، نوعه پرستي ترېنه تعبیر کېږي.))

انسان غواړي، چې له حیوانیت نه لرې وي، باید دغه عواطف ښه وروزي، د عواطفو روزل د شعر کار دی او شعر ته د عواطفو او احساساتو د ظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.

څنګه چې د لمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل د لوړو غرو په څوکو پرېوزي او وروستۍ وداع هم د غرو له څوکو سره کوي، دغسې د عواطفو او احساساتو پر توهم د شاعر په زړه له نورو نه زیات لوېږي او ځیني زړونه، لکه د غرونو سمڅې او غارونه دغه رڼا یا بېخي نه ویني یا یې ډېره لږه ویني. همدغه عواطف او

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساسات، چې د شاعر له زړه نه الفاظو ته رانقل شي شعر ترې جوړ شي او په زړونو اثرکوي.

هو! د شعر موضوع ښکلي خيالات، عالي احساسات، د زړه تاثرات، د غم او خوشحالۍ خوبونه، روحي او جسمي ښکلا، اغېزې او عشق او محبت دی.

که دغه شيان په يوه ښکلي تعبير او ښو الفاظو کې بيان شي، چې د فصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوي وي شعر ترينه جوړ شي او ډېر ښه شعر هماغه دی، چې په دغه معيار برابر وي.

څومره، چې د يوه شاعر فکر او خيال ازاد وي او د محدوديت له قيوداتو راوتلی وي هغومره يې شعر لوړ او عالي وي.

که يو شاعر د نورو په شان هر چا ته او هر شي ته سر ټيټوي او په فکر کې يې د بغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه د ښه شعر هيله نه شي کېدای.

شاعر بايد د فکري انقلاب علمبردار او بت شکن وي.

شاعر ته نه ښايي، چې د زاړه منطق درس د عقل له زاړه بوډا نه واخلي او په زړه لاره په زاړه فکر پسې لاړ شي.

د شاعر خيال بايد ډېر لوړ پرواز وکړي او له ډېر هسك ځايه دغه جهان ته وګوري.

د شاعر نظم بايد د نورو غوندې نه وي او هر څه په بل شان ووينې. د شعر او ادب ژوند د فکر په ابتکار کې دی او تقليد يا ابتذال د شاعر مرګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر او ادب دنیا په دلدارۍ ولاړه ده، شاعر باید په هرڅه او هر وخت کې زړه ته رجوع وکړي او ډېر حساس زړه ولري.

هغه چې په زړونو کې هیجان، تاثر او حساسیت نه شي پیدا کولی او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ویلی.

که دا خبره رښتیا وي، چې انسان په هر وخت او په هر حال کې د زړه په خوښې پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حکومت لري، یعنې د عقل ادراک د قلبي تمایلاتو له تاثیر لاندې وي، نو ویلی شو. چې د یوه ملت عقلي او ذهني سیر او حرکت هم د شعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسیاتو او روحیاتو کې تغیر او تحول راوستلی شي.

همدغه شعر دی، چې په زړو کې زلزلې او طوفانونه پیدا کوي او کله پکې داسې صبر او سکون دی، چې غرونه یې ثبات او استقامت ته حیران وي.

که دا رښتیا وي، چې د چرګانو په نار ویده خلک له خوبه پاڅېږي، نو دا باید ومنو چې د شاعرانو په نغمو د یوه ملت مړه احساسات او جذبات را ویښېږي او په دې اسرافیلي شپېلۍ کې بل راز تاثیرات موجود دي.

کوم فیلسوف، چې هر څه بد ګڼي او زندګي توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر د انسان دپاره یوه ښه پناګاه بولي.

شوپنهاور وایي: ټولې بدبختۍ د انسان له نفس څخه نشئت کوي او له ژوند سره ډېر مصیبتونه او غمونه ملګري دي، که څوك

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه داسې چاره لټوي، چې له بدبختیو نه لرې غوندې په امن کې شي باید په صنعت او هنر کې مستغرق شي او د ښکلا په مظاهرو کې ځان ورك کړي.

په دغه حال کې سړی په ظاهره له خلکو سره وي، مګر په معنیٰ کې یوازې وي او دنیا ورته، لکه یو سراب معلومېږي، چې د ده لمنه نه شي لمدولی.

په همدغه بیخودۍ کې انسان د دنیا له شر او شوره اسوده کېږي او د بې نیازۍ مقام ته نږدې کېږي، چې غیرله حقایقو بل شي ته متوجه نه وي. دغه صنعت او هنر، چې د شوپنهاور په نظر کې د ښکلا مظهر دی او دی ورته ښه پناګاه وایي شعر دی. که چېرې په دغه غم لړلي جهان کې د سعادت او نېکبختي پلوشو کله کوم کور رڼا کړی وي هغه به د شعر کور (بیت) وي.

د شاعر خیالي دنیا تر ډېره حده له غمونو او مصیبتونو نه پټه ده او هلته داسې بې دردۍ سره بیخودي شته، چې له سړي نه هر څه هېروي، تاسې شعر او ادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ د شعر تومنه او قدسیت په نظر کې ونیسئ، هغه څه چې په زړونو کې پیدا کېږي او په زړونو اثر کوي هغه عادي او معمولي څیز نه وي.

دا دغم او خوشحالۍ ترانه د انسان په ژوندانه کې ډېره زیاته اغیزه لري او انسان ترینه هېڅکله نه شي بې نیازه کېدی، د یوه ملت ژبه، کلتور، اخلاق په شعر او ادب ساتل کېږي، د یوه ولس د ذوق او شعور، د فکر او خیال، د احساساتو او عواطفو هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او ادب دی، هر څومره چې د یوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره یې اخلاق، نظر او روحیات لوړ وي او له لوړو ملکاتو او انساني فضایلو سره یې ارتباط او تعلق زیات وي، شعر او ادب د بشر علایق له دین او مذهب سره ټینګوي او په هوښیارۍ کې بینایي او همدردي کوي کله چې زړونه کلکېږي یا تورېږي، نو شعر پکې دقت او صفايي پیدا کولی شي، هغه څه چې انسان د مادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعر دی عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور د شعر په نغمو وده کوي او د حسن و نظر علایق همدغه شی ساتي. کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق و تمنا له خونده محروم دي.

شاعران دا کولی شي، چې د انسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او د دوهۍ ملنګ ته د شاه جهان خوي او مړې سترګې ورکړي.

غم او سرور د شاعر هدیه ده، چې له زړونو څخه یې اخلي او زړنو ته یې ورکوي، نو کوم قدر او قېمت چې د انسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې یې شعر او شاعر لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب راز

چا چې د شعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه یې ډېر ښه پېژندلي دي، هغه وايي ډېر ښه شاعر هماغه دی، چې ډېر خود پرست وي او بې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.

دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعر کې ښيي او مونږ ګمان کوو، چې زمونږ تصوير يې ايستلي دی. شاعر ځکه په مونږ ګران دی چې زمونږ د زړه خبرې کوي او زمونږ خاطرات رايادوي، شعر د زړه غږ دی او د زړه غږ نه ډېر قوي دي.

شاعر پوهېږي، چې عقل او منطق، دليل او برهان په مونږ باندې حاکم نه دی، بلکې غرايز او احساسات زمونږ رهبري کوي. د همدې لا مله هغه له اساس او غريزې سره خپل تعلقات ټينګ ساتي او له زړه سره کار لري.

هغه څوك، چې زړونو ته ښه ښه پيغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پيغام چې د معشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.

شاعر له مونږ سره د عشق او مينې په کار کې کومك کوي او له دېنه ښه کومك بل نه شته. شاعر پوهېږي، چې له نا اميدي نه څنګه لذت اخيستل کېږي او غم څنګه خوږوالی پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعران، لکه ماشومان ډېر ښه ښه خوبونه ویني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلي کوي، که خوارډه رویا او ښکلي تخیلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر گران دی.

څه شی، چې مونږ ته ژوند خوږ او ښه ښکاره کوي د هغه شي تصور دی، چې په ژوند کې ببخي نه شته.

تاسې له شعر او شاعر نه علمي حقایق مه غواړئ، د شعر هدف حقیقت نه دی، جمال دی. ښکلا او جمال لکه علم په ټینګ اساس نه دي ولاړ.

د علم په دنیا کې په یو څه پوهېدل خوند لري او په شعر او ادب کې ابهام او ایهام مزه دار وي. دلته سر او راز، پرده او حجاب کمال دی، هلته تشریح، تفصیل، تحلیل او تجربې ته ضرورت دی. هغه جذبه، چې د انسان په ورح ډېر اثر لري د سرجذبه ده.

هېڅ ښکلیتوب بې پرې او بې حجابه نه دی.

هر څه چې مونږ خوښوو اړومرو یې په مخ باندې د سر پرده پرته ده. انسان له هغو اشعارو سره شدیده علاقه لري، چې ځینې برخې یې ابهام لري او مختلف تعبیرونه پکې کېدلی شي.

په شعر کې یوازې د غریزې رهبري کافي ده.

شاعر باید د خپل فن په قوانینو کې ډېر تاو راتاو نه شي، چې لطف او زیبایي خپل معصومیت له لاسه ورنه کړي.

د لوړ او عالي شعر د پېژندلو معیار بل شی نه دی، له ژوند سره ارتباط دی. هر څومره چې ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغومره ورسره علاقمندي زیاته وي. په شعر او ادب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساده انشاء له نورو سبکونو نه زيات پايښت لري، مګر ساده انشاء دا نه ده، چې ښېخي بې پروايي وي او مختلف اجزاو عناصر پکې نه وي. هغه انشاء چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې ويلې شوي او ګډ شوي وي، چې تشخيص او تجزيه يې نشي کيدی ساده انشاء ورته ويلی شو.

څنګه د لمر رڼا ظاهراً سپينه او يو رنګه معلومېږي، مګر په حقيقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشاء هم له دغسې ترکيبه پيدا کېږي.

هغه انشاء، چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل لري، يعنې لکه رعد او برق داسې وي د ليکونکي عجز او تصنع ښيي.

دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښايي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.

شعر له علم او فلسفې نه دين او مذهب ته ډېر نژدې دی او الهامي څيز دی.

په شعر کې عواطف او خدايي فکرونه ډېره اغيزه لري.

په شعر او ادب کې يوازې بشر ولټوئ او بس.

اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر ژور فکر لري شعر او شاعر، ادب او اديب ته په دغه نظر ګوري او دغسې يې معرفي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی کال

مونږ حسابي خلك يو او له ځان سره يو حساب لرو.

زمونږ حسابي زوړ کال ختم شو او د نوي کال په سر باندې مو قدم کېښود.

مونږ پوهيږو، چې زمونږ حساب نورو غوندې نه دی.

د هغوی نوی کال د شلم قرن شپږپينځوسم کال دی او مونږ د څوارلسم قرن پنځه دېرشم کال ته نوی وايو.

په رښتيا، چې مونږ په خپل حساب ډېر ښه پوهېدلي يو او پوهيږو، چې په کومه زمانه کې ژوند کوو او څومره ببرته پاتي يو.

مونږ هم د زمانې په ګړندۍ ګاډۍ کې سپاره يو او چېرته ځو، دا ګاډۍ لکه د وزيرانو موټر کال په کال نوی کېږي، مګر په زړو او خرابو لارو روان يو، ځکه ګړندي نه شو تللی.

مونږ په کال، کاله او کالو کې ژوند کوو او ډېر خوشحالېږو، چې له زاړه کوره نوي کاله ته او له زاړه کال نه نوي کال ته لاړ شو.

هو! مونږ نوي کال ته خوشحاليږو او هر کله غواړو، چې نوي لوښي پيدا کړو او په نوي پياله خوله کېږدو که څه هم د زړې زمانې د قرمز او چاپان لوښي د دې وخت له لوښو نه ډېر ښه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښي) دي، چې زمونږ ژوند ورپورې تړلی دی او په دواړو کې مو نویتوب خوښ دی، مګر د امکان په ساحه کې زوړ او نوی ښه پېژنو او پوهیږو، چې دغه ښار نوی او هغه زوړ دی، دا ودانۍ زړه او دا بله نوې ده، خو د زمانې په زړښت او ځوانۍ کې، لکه چې تېر وتلي غوندې یو.

د زمانې ظرف، چې هر څومره زړېږي زمونږ په حساب همدغومره نوي کېږي.

مونږ د زمانې اغاز ته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او د زمانې وروستیو پیړیو ته نوی عصر او نوې زمانه وایو.

نوی کال هم په همدغه حساب بنا دی.

د اتیا کالو بوډا خپلو وروستی کال نوی ګڼي او د خپل ماشومتوب زمانه ورته زړه معلومېږي، هر کال چې نوی کېږي له ځان سره څه نوي شیان راوړي، ځکه یې نوی ګڼو، له نوي کال سره نوي خیالونه، نوي فکرونه، نوي کارونه ملګري وي؟

که نوی کال خپل ټول کالي نوي نه کړي، یو څه نوي کوي او ځینې زړې جامې له ځانه لرې غورځوي.

مونږ هیله لرو، چې نوی کال په ډېرو نوو جامو کې ووینو او ډېر نوي شیان ورسره وي، مونږ له نوي کال نه په رښتیا نوي څه غواړو او په دې پوهېږو، چې زوړ بوډا په نوي جامه کې هم زوړ دی او نوی ځلمی په زړو جامو کې زوړ نه دی.

که نوی کال زړو ښکاریانو ته نوې مرغۍ راولي، نوی کال ورته نه شو ویلی، د نوي کال د لومړۍ ورځې مېله هم څه نویتوب نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، ځکه چې زمونږ په هېواد کې د هر نوي کال شروع په مېلو او ساعت تېريو کېږي او قلبه کشي، يعنې د کار اغاز رسماً يوه نمايشي لوبه وي.

مونږ بايد په دې پوه شو، چې نوی کال له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي.

نوی کال سمدلاسه د ورځو په اوږدولو او د شپو په لنډولو پيل کوي، يعنې د خوبونو وخت کموي او د بېدارۍ وخت د کار فعاليت دپاره زياتوي. د تيارې او تورتم عمر لنډوي او د رڼا عمر اوږدوي.

که مونږ د نوي کال په رمز او اشاره پوه شو او د پسرلي برېښناګانې همدغه مطلب ته اشاره کوي، چې د نوي ژوند اساس په برق او برېښنا ايښودل شوی دی او هغه زمانه تېره شوه، چې د حيات اوبه په په تور تم کې وې او ژوند په تيارو کې و.

د نوي کال له شروع کېدو سره سم په هوا کې اعتدال پيدا کېږي او د ژمي سوړوالی ور کېږي.

د نوي کال لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه يې نه دي خوښ.

راشئ، چې د زمانې په تقاضاء ځان پوه کړو او پيروي يې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د لاس نیالګیه!

زه نه وم خبر، چې ته چېرته وې او له کوم ځایه راغلې؟

دومره پوهېږم، چې له نورو ګڼو نیالګیو سره په یوه تنګ ځای کې ولاړ وې، هلته ستا دلوېدو او غټېدو دپاره زمینه مساعده نه وه، ځکه ستا تعلق له هغه ځایه قطع شو او دلته راغلې، زه ستا په راتلو ډېر خوشحاله یم او تا ته په خپل انګړکې ځای درکوم.

زه غواړم، چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټینګ شي، ستا نیلې او ریښې هرې خواته وغځېږي، ستا څانګې او ښاخونه په دغه هوا او فضاکې ډېره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا د ترقۍ او لوېدو دپاره زیار کاږم، ته دلته زماله اولادونو سره په دغه کاله کې او سېږه! دا ځای په تا باندې نه تنګېږي، دا ستا کور دی، ته د دغه کاله له ماشومان یو ماشوم یې.

زه هیله لرم، چې ستا له سیورې لاندې ډېر خلك کښېني.

ستا شګوفه او خوږه میوه هر څوك ووینې، ستا له څانګو او ښاخونو نه د مرغانو خوږې نغمې واورم.

زما نیالګیه! که زه تا شین او سمسور ووینم څومره به ښه وي، ستا ښایسته شګوفه ستا سیورى او ستا میوه به زما دپاره ډېر لوى نعمت وي، که دغسې ښه اثر او دغه شان نېك عمل له ما نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادګار پاته شي، دا به زما نېکبختي وي. زه دغه د ګلابو بوټي او دغه د عکاسۍ نیالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تا ته درښیم، چې زما زیار یوازې د میوې دپاره نه دی، زه ستا لـه شګوفې او شنو پاڼو سره هم ډېره مینه لرم.

که له ما سره ګېډه شته او بې خوراکه ژوند نه شم کولی له ما سره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.

څومره به ښه وي، چې سبا یې ستا لـه څانګو د مرغیو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو یې را ویښ شم.

زما نیالګیه! ته په دغه هوا کې وده کوې باید خپله خوشبویې هوا ته وسپارې او د هوا مرغان له تانه استفاده وکړي.

هغه ورځ، چې ستا کالـه تـه راځي باید لـه ځان سره یـو څه یوسي، د شاتو مچۍ باید ستا له کوره بېنوا لاړې نه شي.

کاشکې زما دوستان او ملګري ستا له سیوري لاندې خوشحاله کښېني او دلته د خوشحالۍ خندا واورم.

یوه خوله خندا او یوه شېبه خوشحالي پـه دې ارزي، چې زه څو کاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځایه اوبه درته راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکر پالونکی

پیر او فقیر نه یې، چې خلکو ته دعا وکړې او د هر چا دپاره د تسلی زیارت شې.

فیلسوف او عالم نه یې، چې خلك درنه علم او پوهه یوسي.

طبیب نه یې، چې د رنځورانو علاج وکړې.

پیسې نه لرې، چې حاتم طایې شې او ورېي ماړه کړې.

قاضي یا حاکم نه یې، چې عدالت وچلوې او د حق ملګرې شې.

دغه راز افتخارات ستا په برخه یو هم ونه رسیده.

ته یو شاعر او لیکونکی یې، مګر له تا نه ښه شاعران او ښه لیکوالان ډېر پیدا کېږي، سره له دې زه تا ته په ډېر قدر ګورم او په ډېر لوی حق قایل یم.

دلته د فکر او قلم خاوندان ډېر دي، مګر د فکر او قلم د ازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي، ځکه ستا مقام له نورو نه هسك ګڼمه.

که څوك تا ته د فکر خاوند ونه وایي زه ورسره کار نه لرم، مګر که د فکر خاوند تا خپل حقدار ونه ګڼي، زه به ورته بې انصافه ووایم.

هغه څوك، چې په وطن کې هېڅ نه لري او د وطن د ازادۍ دپاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.

همدغه وجه ده، چې د فکر پالونکي مقام له فکر لرونکي څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په یوه نظر نه ګورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند نغمه

ټول غلي دي، هېڅوك څه نه وايي، د ژوندانه نغمه غلې ده.
په دغسې چوپه چوپتيا كې ذوقونه مري، فكرونه محوه كېږي نشاط او خوښي، لكه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.
زه غواړم د دغه سكوت طلسم مات كړم او خپله سرينده وغږوم.
د اسرينده ما د عشق له هېواده او د بلبلو له كوره راوړې ده.
زما د سرينده اواز ډېر خوږ دی.
راشئ! كښېنئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم، چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.
زه د احساساتو او جذباتو د ښودولو دپاره راغلی يم.
دغه ده ما خپله سرينده را واخيستله او خپلې نغمې شروع كوم.
آه، داڅه وشه؟ له دې سرينده نه خو هېڅ اواز نه پورته كېږي.
سرينده خو نه ده، ما ته تارونه يې هم په ځای دي دا ولې نه غږيږي؟
ولې بې سره ده؟ له ډېره لويه ضايعه بله نشته.
پوه شوم او پوهېدم دا سرينده د بلبلو له كوره ده او بې د ګلونو له خوا بل چېرته نه غږېږي.
دا سرينده له عشق سره ارتباط لري او تارونه يې په هماغه مقام پورې تړلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه باید ګلزاروته ننوزم او د ګلونو په حرم کې د خپلې سریندې اواز واورم.

زه باید د نرګس سترګې د غوټۍ خندا، د چنډړو لښتې، د سنبلو پرېشانه زلفې وګورم او د حسن ګلزار کې خپله سربنده وغږوم.

بې له دېنه دا خاموشي نه ورکېږي او خوشحالي نه پیدا کېږي.

دا تورې وربځې باید د لمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.

د بلبلو پنجرې او قفسونه باید مات شي.

د باغ تړلې ور باید بېرته شي، چې خوشحالي راشي او ذوق و شعور سترګې وغوړوي، د ژوند نغمه دغه تقاضا لري او بې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرور نه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی فکر

هر چېرته لاړم، هر چا ته ورغلم ښکته پورته ډېر وګرځېدم.

ښارونه مې ولټول په هېڅ ځای کې يې له هېچا سره پته نه وه.

هغه څه، چې زه غواړم دلته نه پيدا کېږي، چا چې غټه څوکۍ غوښتله پيدا يې کړه، څوك چې په نوي موټر پسې ګرځېده هغه دې پکې ناست دی، هغه چې په پيسو پسې لالهانده و بانکونه يې ډك کړه.

يوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسېدم، په رښتيا چې زه په ډېر نادار او ناياب څيز پسې ګرځم او زما حرص له ټولو نه زيات دی.

هو! زه نوی فکر، نوی خيال او نوی جهان غواړم.

دلته نوې راډيو ګانې، نوي فلمونه، نوي ساعتونه، نوي فېشنونه پيدا کېږي، مګر نوی فکر او مضمون نه شي پيدا کېدی.

دلته شاعرانو ډېرې سندرې وويلې، خو نوی فکر پکې نه و.

پسرلي بيا هماغه ګلونه راوړل، چې مونږ څو ځله ليدلي او بوي کړي دي، مونږ په قرنو قرنو د ګل او بلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو، مګر نوي څه نه شو پيدا کولی، مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانو کې لټوو او د زړې بوډۍ په سر نوې دړۍ ږدو.

دلته ميندې نوي اولادونه راوړي، مګر دماغونه نوي فکرونه نشي راوړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته ښځې له کورونو نه وتلې شي، خو نوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي، دلته دا عادت دی، چې پېغله د پلار په کاله کې زړېږي او بیا ودېږي، دلته اوس هم د زړو فکرونو کاله ته ریباران ځي راځي او له نوو نه زړې خبرې ښې خرڅېږي.

دلته دبوډۍ په ټال کې زړې ارزو ګانې زانګي او زاړه سرودونه غږېږي.

دلته به خیرات خواره ملیونران شي، بیسواده به رئیسان شي.

زمونږ کوچنیان، چې پیدا شي، نو سپین ږیري وي او په ډېره زړه ځانګو کې ځملي او زمونږ للو ډېره زړه ده او زړه دایې. زمونږ د ماشومانو تربیت کوي، زمونږ ځوانان که ږیرې ونه خریي، نو سپین ږیري ورته ویلی شو.

مونږ نوې خولۍ په سر کړې، مګر نوی فکر مو رد کړ، نوي ښارونه مو جوړکړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې کیسې کوي.

مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږوو او له سپین ږیرو نه د ځوانانو اتڼ غواړو.

دا ارزو بېهوده ده. زه باید په نوي فکر پسې بل چېرته لاړشم.

دا شی له زړو شاجانیانو سره نه شته.

که د اتیا کالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زړو سړی نوی پوستین واغوندي بیا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوي ښار ته راشي هم زوړ والی ورسره دی.

هو! کور یې نوی دی، مګر فکر یې زوړ دی، دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوړ فکر

ستړګې يې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووينې ليوني به شي.
ميخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووينې خودبين به شي.
د بل عيب به ووينې بدبين به شي.
پريږدئ، چې سترګې يې پټې وي او څه نه ويني.
کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شئ او څه زده کړئ.
که دی د سواد او علم خاوند شو، که دی په سمه لاره روان شو.
که ده د ښو او بدو تميز وکړ، بيا به يې سترګې پرانيزو.
د سترګو پردې به يې غوڅې کړو، د سترګو غړولو اجازه به ورکړو.
پخوا له وخته د ده سترګې مه خلاصوئ.
دی بايد هر څه په پټو سترګو قبول کړي او سپين ږيی نشي.
دی بايد هر څه د زړه په سترګو ووينې او د سر سترګې يې تړلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناداني او ناداري

په کور کې غله نه وه، جامې یې هم زړې او شکېدلې وې.

پور چا نه ورکاوه، مزدوري نه پیدا کېده حیران و، چې څه وکړي او ډوډۍ ځانته څنګه پیدا کړي. وروسته له ډېرو اندېښنو له کوره راووت او شپه ډېره تیاره.

پخوا تردې یې کله غلا نه وه کړې، ځکه زړه نازړه په یوه کاله ننوت او پس له ډېره تردد نه یې غلا ته زړه ښه کړ.

په دغه شپه د ده بخت بیدار و، ځکه چې دکاله خاوند ویده و.

ده په بیړه یو څه مال راټول کړ او په ویره ویره یې کورته راوړ.

وایي چې د غله په غره کې ځای نه شته، نو په کاله کې به یې څه حال وي.

له ده سره دا سودا ډېره زیاته وه، چې که سبا ته یې خلك کور ولټوي او د غلا مال ترینه راوزي څوکاله به په جېل کې پروت وي او له دېنه به هم بدبخته وي.

ده بله چاره ونه لیده د کوټې په یوه کنج کې یې د ځمکې په کیندلو شروع وکړه، چې د غلا مال خوندي کړي، مګر یو ساعت وروسته له خاورو لاندې یو داسې ګنج راښکاره شو، چې د سرو او سپینو زرو دولت پکې پروت و.

کله چې دا پټه خزانه راښکاره شوه غل و پوهېده، چې په ټول کلي کې د ده غوندې بل بډای نه و او ده غوندې د ذلت شپې هم بل چا نه دي تېرې کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! ده د خزانې د پاسه په لوړه شپې تېرولې، د ده په کاله کې هر څه وه، مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه و معلوم.

دی نه پوهېده، چې زه لوی بډای یم او زما په کور کې هر څه شته.

د ده ناداري په حقیقت کې ناداني وه نور څه نه و.

د دغسې سړي په حال افسوس په کار دی او که د یوه ملت دغه حال وي له دېنه لویه بد بختې او د افسوس خبره بله نشته.

د ناپوهانو فطري او معنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کېږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترینه نه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیند

د وچو ډاګونو د دښتو او مېرو له څنګه لوی سیند بهیږي، مګر دغې وچې بیدیا ته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکالۍ کې، چې په اوبو باندې سرونه ماتېږي سیند، لکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندی نه ګوري.

کله چې سیند په چپو راشي کورونه او اباد پټي هم له ځان سره یوسي.

همدغه سیند له مونږ هغه خوا بل راز روان دی او له نورو سره یې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانی نه کوي. دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان د سیند له شګوفو زر راباسي.

ماهیګران پکې په خوارو کبان نیسي او ښکاریان یې په لوی او ستر ډنډ کې هیلۍ ولي، هلته له سیند نه ډېرې لویې ویالې بیلې شوې دي، ډېر لوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شو، کلي او ښارونه اباد شوه. شاړې ځمکې په ثمر راغلې، د غلو او میوو پکې څه کمی نه شته. هلته د سیند په مخکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. د برېښنا ماشینونه ودرېده، فابریکې او کارخانې په کار ولوېدې، خلك اباد او ماړه شوه.

دا سیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.

مونږ ته په قهر دی او په هغوی پیرزوینه لري، دلته ډېر تند او په ځپو روان دی، هلته غلی او ارام بهیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته سيند کوږ وږ ځي او خپله مجرا بدلوي هلته په خپله ټاکلي لاره روان دی او بې لارې نه ځي په رښتيا، چې سيند دلته ډېر ورانی کوي او هلته ديوه نظام او قانون تابع دی، چې رواني ته بې نه پرېږدي.

زمونږ ګناه د سيند په غاړه ده. سيند له مونږ نه ډېر څه وړي دي او ډېر يې رانه وژلي دي. دا سيند خوني سيند دی او له مونږ سره يې زړه دښمني ده، څو ځله يې زمونږ کورونه وران کړي او اباد پټي يې رانه په وار وارو وړي دي.

زمونږ ټوله ګناه د سيند په غاړه ده. سيند زورور دی او په مونږ باندې هر وخت ظلم او تيری کوي.

اه! مونږ څومره ناپوه يو، چې دغه راز فکر کوو او په خپله ګناه نه پوهيږو، مونږ خپله ګناه د سيند په غاړه اچوو، د سيند په غاړه خو مونږ پراته يو، په رښتيا چې دا زمونږ ګناه ده د سيند نه ده.

سيند له چاسره دښمني نه لري، سيند هر تږي ته اوبه ورکوي او د هر چا خيرنې جامې پاکوي. سيند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.

که زمونږ کار پوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ويالې نه وچېدی او زمونږ پټي اوبو نه وړل.

مونږ د سيند په بندوبست پوه نه شو او له سيند نه مو کار وانخيست،

دا سيند د ژوند او حيات سيند دی په ده کې د ورانۍ او ودانۍ دواړه قوتونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیند د هر چا ظرف او استعداد ته ګوري هغومره اوبه ورکوي.

د منګي خاوند او د منګوټي خاوند ته سیند برابره برخه نه ورکوي او نه ورو لښتو ته د لویو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.

سیند د هر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي، یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بند ته ځان تسلیموي.

هغه څوک، چې د ژوندانه سیند په خپل سر پرېږدي او یوه معینه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوند نه استفاده نه شي کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقیده

په سترګو يې څه لیدل، مګر د خدای کتاب يې ترڅنګه و او مسجد ته راغی.

ده هغه اسماني کتاب په تاخچه کېښود او په لمانځه ودرېده.

کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانیده هغه کتاب پاته شو او یو بل کتاب لاس ته ورغی. دی ړوند و کتاب يې نه لیده او په کتاب نه پوهیده، مګر ډېر ټینګ يې په غیږکې نیولی و. ده ته دا نه وه معلومه، چې په کتاب کې څه دي او د چا کتاب دی؟ له ده سره ټینګه عقیده وه، مګر پوهه او بینایي ورسره نه وه.

ده د خدای دپاره دغه کتاب ښکلاوه او لکه تعویذ له ځان سره يې ګرځاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازار ته راغی. په سترګو یې څه نه لیدل، مګر په نامه یې هر څه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وڅکې غوښتې وې.

دی په همدغه شي پسې راغلی و.

د دنیا بازار ته ډېر ړانده راځي او څه اخلي. دکانداران د هغوی په سترګو کې خاورې اچوي او پردې مالونه ورکوي.

ده ته هم دکاندار له خاورو ډکې وڅکې ورکړې، چې هر څه ورسره ګډ و.

دی روان شو او په لاره کې یې څولۍ له لاسه خوشې شوه.

ده ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هر څه یې راټول کړه.

دی نه پوهیده، چې خپل کاله ته څه وړي؟ او د ده وڅکې څنګه دي؟

ده غوندې ډېر ړانده دلته راځي او هغه څه وړي، چې د وړلو نه دي.

هو! د ړندو عمل همدغسې دی، مګر ړانده له دېنه زیات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نه شي باید معذور یې وګڼو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه اورېدل، چينې وچې شوې، په کاريزونو کې د مرغۍ مښوکه نه لمدېده.

د ونو پاڼې په پسرلي کې زيړې وې. په سمسورو باغونو خزان ولګېده. په خلکو دلوږې هيبت راغی.

ټول د عبادت او دعا دپاره بيديا ته ووتل، پاك خدای ته يې زارۍ کولې، لمونځونه يې کول، درودونه يې ويل، دعاګانې يې کولې د باران تږي وو، زورور بارانونه يې غوښتل. دغسې د اخلاص عبادت، دغه راز د سوز دعاګانې کله دوی نه وې کړې، په دغه وخت کې د دوی تعلق له خدای سره ډېر زيات و. دوی بارو درلود، چې روزي له خدای سره ده، ډوډۍ له اسمانه راځي او ځمکه د خدای دسترخان دی.

هر چا له خپلو بدو عملونو توبې ايستلې، د هر يوه له سترګو اوښکې بهيدې، مګر د اسمان له سترګو يوه اوښکه هم تويه نه شوه.

د باران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هر څوك خپلو کورونو ته لاړل. د قبلې له خوا توره وربځ راښکاره شوه، يوه نشوم څه شی زياته ورسره وه، خلکو ويل د حيات اوبه په تورتم کې دي. زمونږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران ووربږي، چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او د ځمکې تنده به ماته شي. دا تياره ورو ورو زياتيده، کلي، کورونه، غرونه، رغونه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورتم کې ورك شوه. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو، چې تالندې، بريښنا ګانې له هيبته ډك غړونه او زورور سېلابونه ورسره وو.

دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران د يوه زورور اپت هيبت درولود، سېلاب له غره نه ډېرې غتې تيږې رغړولې، د هر چا دا يقين و، چې هر څه به سېلاب يوسي، مالونه، اولادونه، ښځې او نر به ټول تباه شي. د مړو پته به نه وي معلومه، کلي کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوك به هېڅ پيدا نه کړي.

دغه ډار بيا په کلي د ژړا انګولا اوازونه اوچت کړه، خلکو بيا پاك خداى ته رجوع وکړه هماغه اوراد او هماغه دردونه بيا لوستل کېده، هر چا به دعا کوله، چې باران ودرېږي او د خداى له قهره نجات ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې زړه

د ایمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.

چې وړوکی و له شیشکو او پېریانو ډاریده، چې لږ غوندې لوی شو د ملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.

اوس، چې لوی دی د خان ډار، د ملك ډار، د حاکم ډار یې په زړه کې تېنګ ځای نیولی دی. په لاره کې ورسره د غلو وېره ده او په کور کې د غلیمانو له ویرې ډېر ځای نه شي پیدا کولی.

په دغسې زړه کې ستا خوب ته ډېر لږ ځای پیدا کېږي، که ستا ډار او د ظالمانو ډار په یوه زړه کې یو شان موجود وي له دینه لویه ګناه بله نه شته.

کاشکې دوی یوازې له تا ویرېدلی او ستا د دښمنانو ډار یې په زړه کې نه وای. د خلکو ډار ستا وېره په زړونو کې کموي او ایمان ته زیان رسوي، ستا ضعیفه بندګان یوازې له تا نه نه وېرېږي له نورو نه هم وېرېږي، دوی اوس د زورورو په مخ کې حق نه شي ویلی او نه د حق طرفدار یې. ته په دروغو خپه کېږي او دوی له ډاره رښتیا نه شي ویلی.

ستا ظلم نه دی خوښ، دوی له ویرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي. هغه مسلمان اوس چېرته دی، چې یوازې له تا نه ډارېږي او بس. ستا بنده باید د ډار بنده نه وي او د نمرود له اوره یې سترګه ونه سوځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملك او ملا

د کلي ملك به، چې هر څه کول څوك يې مخې ته نه شو ورتلی. زر و که زور دواړه لـه ده سره وو. هـر څـه د ده پـه لاس کـې و او هـر څـوك د ده لاس لانـدې وو. هېڅـا د خپلـې خـور او لـور واك نـه درلوده. د کلي غوړي او چرګان هر څه د ده و، ښايسته ښځې به ده کره وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هر چا بـه د ده خدمت کاوه.

يـوه ورځ پـه کـور او کلي کې دا اوازه خوره شوه، چې هغـه بې موره او بې پـلاره هلك، چې پـه علم پسې تللی و د علم او کمـال خاوند شو، هغه اوس له ډېرې پوهې سره بېرته وطن تـه راځـي، هـر چا ته سمه لاره ښيي، هر څوك پـه حق پوه کـوي او هر چا تـه حق وايي، ځکه چې هغه د حق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.

د اوازه په ملك باندې ښه ونه لګېده.

ملك له دغه هلك نه وډار شو او پرېشانه خوبونه يې وليدل. ملك پوهېده، چې هغه خيرات خور ملانه دی، د هغه سترګې ډېرې مړې دي او په زړه کې يې د زورورو ډارنه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه هېڅکله بې له خدايه بل چا ته سر نه ټيټوي، له هغه سره د حق جذبه او حقاني قدرت شته او په وينا کې يې بل شان تاثير موجود دی.

څو ورځې پس ملا له يوې امسا سره راغی، ظلم او ناروا ته يې بد وويل د زور او قوت مخه يې ونيوله خلك يې په خپل حق پوه کړل او د مظلومانو ملګری شو.

د ده ملګري ورځ په ورځ زياتېدل او په ولس کې پوهه او بيداري پيدا شوه. هغه ملك لرې شو او په ځای يې بل ودرېده. دغه بل ملك هغسې ملکي نه کوله او ډېر به سم چلېده، چې علم او پوهه پيدا شي ملکان سمېږي او خلك دروي.

د فرعون او موسی کيسه، د ملك او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.

هلکان بايد په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر

شاعر یوازې پرېږدئ، ځکه چې دی د جرګو او مرکو سړی نه دی.

هغه چې له نورو نه ګټه کوي باید نورو ته ورشي.

دی غواړي، چې له ځانه استفاده وکړي، نه له بل چا نه.

هغه وخت، چې برخې وېشل کېدې سازنده یې د ساز او سرود مجلس ته را وباله او شاعر یې له خلکو نه لرې یوازې کښېناوه، شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهایي ورسېده.

څوك، چې په ازادۍ مېن وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقید کولی.

د ازادۍ معشوقه هغه وخت چا ته ځان ښيي، چې له نورو نه بېل او یوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مین دی.

دی نه غواړي، چې په نورو کې ورك شي او نورو غوندې شي.

دی له خلکو سره همدردي لري، له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی، عاشق دی، خو معشوقه نه لري.

درد لري، مګر دوا نه خوري.

ذلت یې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.

د ده طبیعت بل شان دی.

دی تاسې ته لاره ښيي، مګر په لاره درسره نه شي تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا

هغه ورځ، چې تر اوسه يې نه د لمر وړانګې د غرونو په سرو لوېدلي دي او نه يې د پېښو او واقعاتو مطلع چا ته معلومه ده، د سبا په نامه يادېږي.

دا ورځ لکه يوه پټه معشوقه له هر چا نه پټه ده او د سحر نسيم يې هم له مخه پوړنی نه دی لرې کړی.

دا نه ده معلومه، چې دغه ورځ به څه له ځان څه سره راوړي او څه به له ځان سره يوسي.

د چمن په ګلونو به شبنم وروي او که ږلۍ؟

يو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خوارۀ ياران به غاړه په غاړه کړي.

دا ورځ له دغه مجهوليت او معماتوب سره د هر چا په زړه کې محبوبيت لري او هر څوك ورته په اُميد ګوري.

د هر چا کار او زيار د سبا ورځې د ښه والي دپاره دی او د نن ورځې د عمل نتيجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هر څوك هيله لري، چې د نن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.

په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکېږي او د اُميد مزې غځېږي، د نن ورځې بندي د سبا ورځې ازادي په خوب کېويني او همدغه راز خوبونه د غمونو تله سپکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا چې نن د خوښۍ او خوشحالۍ ډولۍ کاله ته راوړې ده، هغه یقین لري، چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالۍ پیدا شي، دا غولونکی سبا هېڅکله نه سبا کېږي او تر قیامته دوام لري.

د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه امیدونه لرو د ژوندانه تحمل هېڅکله نه شو کولی.

ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سر په څېړۍ سرګردانه ګرځي او د اتیا کالو بوډا هم له دغې ورځې نه نا امیده نه دی.

که د سبا ورځې مینه زمونږ له زړونو نه راوزي مونږ بیا ژوند نه شو کولی، ځکه چې زړونه سړېږي او ارزوګانې مري.

که مونږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډېر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.

په دغسې حال کې مونږ بیا اوږده فکرونه نه شو کولی او د مریخ سفر رانه پاته کېږي.

د سبا ورځې فکر زمونږ په اخلاقي ژوند کې هم ډېره اغېزه لري او د بشر هر راز مادي او معنوي ترقیات ور پورې تړلي دي.

دهقان د همدغې ورځې دپاره کار کوي او باغوان په باغ کې نیالګي ږدي، د خرما زړي په ځمکه کې کرل او د خرما له ونو نه خرما ټولول د هغو کسانو کار دی، چې سبا ته امیدونه لري او د نن ورځې په تنګه دایره کې ایسار نه دي.

څومره، چې د انسان ذهن او دماغ ترقي کړې ده. په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره یې له سبا سره تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شوی دی، د سبا ورځې غم خوړل، د سبا دپاره فکر کول د سبا ورځې ضرورت او احتياج په نظر کې نيول د ډېرو پوهانو او د ډېرو لويانو کار دی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم، چې يو ډېر لرې ګوري او بل ډېر نږدې ګوري. د يوه سبا هم ډېر لرې او د بل لنډ دی.

د مسلمان سبا پس له مرګه هم شته، د ده نظر بايد ډېر لرې ځار وکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونيسي.

ابدي ژوند همدغه دی، چې سړی له سبا نه غافل نه وي او د سبا اندېښنه ورسره وي.

نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي، چې يو ځی مونږ له يوه سره وداع کوو او د بل په خدمت مشغوليږو.

زمونږ خدمت بايد د سبا ورځې دپاره وي او خپله اينده په نظر کې ونيسو، د عقل او دور انديشۍ تقاضا همدغه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلي ګله!

ستا ښايسته او ګلالۍ څېره په جهان کې څومره قدر لري او د اسمان له دومره لويوالي سره هر سحر د شبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستا ښکلی مخ وينځي او ځمکه د خپل زړه له نمه اوبه ورکوي.

د ځمکې مخ په تا ښايسته دی هو! ستا په وږمو معطره شوه، د بلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاينه په جامعه کې مقبول وو، ښکلو پېغلو تا ته په خپل اوربل باندې ځای درکړ، بورا ستا په مينه په غزلو کې وستايل شو. په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زياته ده، د مينې او محبت ډېر ښه سوغات ته يې.

مګر ګوره، چې په خپل جمال او کمال مغرور نه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېر ښکلي او ښايسته ګلونه د هېواد په غرو رغو کې پيدا شوه، چې نه چا وليدل او نه وستايل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونو کې دې ځای ونيو نه به بلبل پيدا کړې او نه ماليار.

ته د خلکو له نظره مه لرې کېږه او ځانته ماليار پيدا کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان دا عادت دی، چې مطلق ښه نه ستايي او هر ښه څيز ښه نه ګڼي.

هو! دی هماغه شی ښه بولي، چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوك خپل ښاغلی ګڼي او هر يو د خپل باغ ګلونه ستايي.

نه هېڅكله د خلكو له نظره لرې كېږه مه!

ستا ښايست د خلكو د توجه او التفات نتيجه ده.

كه ته غواړې، چې هر څوك دې قدر وكړي او په خپل سر دې پاسه ځای در كړي، لكه نرګس هر چا ته په ښه سترګه ګوره او لكه د باغ غوټۍ هر سحر خلكو ته خانده!

په دغسې التفات او يوه خوله خندا سړی د خلكو زړونه خپلولی شي.

په يوازې ګلتوب او ګلاليتوب هېڅوك قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښايسته دلبري او دلربايي كېږي.

راشه زما د باغچې ګل شه.

چې هر سحردې په ديدن اوبه كومه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رمې خاونده

د تورې کېږدۍ او د لویې رمې خاونده!
په دې سره او تکنده غرمه کې، په دې وچه بیدیا او سپېره صحرا کې، چې یخې اوبه، یخ سیوری، توده ډوډۍ، شودې او مستې، کوچ او پېروی، کورت او غوړې، پوڅې او پنیرونه هر څه له تا سره دي. په خوارانو او بیوزلو رحم وکړه!
هر څوك، چې ستا کیږدۍ ته په هیله او اسره راځي هغه له خپلو سپیو نه ساته او قدر يې کوه!
په دې وچ ډاګ کې بل سیوری نه شته یوازې ستا سیوری ته هیله او اسره کېږي.
که ته خپل سپي ونه نیسې له دینه لویه بې رحمي بله نه شته.
ای د خروړو سپیو خاونده!
ستا د سپیو تاوان له تا ته رسېږي او د دوی په ضررته مسوول يې.
سپی او نفس دواړه یو شانته دي.
ته خپل سپي ونیسه! او په مونږ رحم وکړه!
ته په خپلو سپو دا ګمان مه کوه، چې دوی به هر وخت ستا غلیمانو ته وغاپي.
دوی ډېر ځله د اسمان ستورو او سسپوږمۍ ته هم غاپي.
ستا په ملګرو او دوستانو هم بلوڅې او غوټې وهي.
آه – هېڅوك زما نارې نه اوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلو سپیو حملې هم نه وینې.
زما غږ تر کېږدۍ نه رسېږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ویني؟
ولې په چا رحم نه کوي؟ پردي خو به نه وي؟
کېږدۍ خو د پښتنو معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې ګناه بندي

پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږدئ.
مه وېرېږئ، د ده په ازادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده څخه نه پیدا کېږي.
د ده بندي کول لویه ګناه ده.
دی هغه یوسف دی، چې د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لوېدلی دی.
که دی له زندانه را والوزي ستاسې اینده سنجولي شي او ستاسې د بلې ورځې غم خوړلی شي.
پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږئ.
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې ورې به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې يې مه اچوئ!
پرېږدئ دابې ګناه بندي پرېږدئ!
دی به ستاسې د ګډو وډو او پرېشانه خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې مبهمې او مجملې غوټې به پرانېزي.
دی د راتلونکي حال پیشبیني کولی شي.
د طبیعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.
د جوي او فلکي اوضاعو اقتضارات ورته معلوم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریږدئ! دا بې ګناه بندي پریږدئ!
د ده پر ازادولو باندې علم او پوهه زیاتېږي.
وطن رڼا کېږي او ړانده بینا کېږي.
دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښه سلوك کوي.
دی د ډېر پېچومي او اورولی شي.
دی د ډېرې کړې سمولی او د ډېر مشکلات حل کولی شي.
ما خوب لیدلی، چې دا بندي خلاصیږي او د سلطنت په کرسۍ کښېني.
ښه فکر وکړئ!
دا بندي څوك دی؟
پس له ډېر فکره وایم!
فکر دی فکر!

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یو سپین ږیری خدمتګار اوسېده، چې هر چا به ورته نظر لالا ویل.

دا سړی د ماشومتوب له وخته د بوډاتوب تر زمانې په دغه کاله کې و او خپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.

د دې کاله نسبې سړی نه و او د خدمتګار په حېث یې کار کاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې د مزدور په شان کار یې نه کاوه.

هېڅوك به خپل ځان د ځان دپاره په کار کې دغومره ستړی نه کړي، لکه چې نظرلالا د دغې کورنۍ په خدمت کې ستړی او ستومانه و.

کوم کار، چې څوك د یوې ټینګې او لوړې عقیدې دپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پیسو دپاره نه شي کولی.

ده دغه خدمت د خدای دپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه، چې لمانځه د قضا کېدو هم څه ډېره پروا ورسره نه وه.

په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و، چې په دې وخت کې بې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیدا کېږي.

دا سړی بې نامه او بې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر د زړه صفایي یې دومره زیاته وه، چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم کلي کې، چې نظرلالا اوسېده د جاه او جلال خاوندان او د علم وفضل صاحبان هم پکې اوسېدل، چې ځینو مریدان هم نیول، مګر زه له هغو ټولو نه نظرلالا انتخابوم او له نورو نه په ادب تېرېږم.

زما دا عادت دی، چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیر نه مې مرید خوښ دی.

له ماسره اوس دا فکر ډېر پوخ شوی دی، چې د خیر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو کې ډېر موندلی شو او پوهان او هوښیاران د بل دپاره د خپلې ګټې نه نشي تېرېدلی.

ځوك، چې د خدای دپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند د نورو له ژونده قربانوي هغه لکه نظرلالا داسې وي، چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردي کاله دومره زهیر وي، چې له هېڅا سره به د خپل کاله دغومره غم نه وي، دا سړی په تور او سپین نه پوهېده، الف او بې یې نه و لوستي، د لفظ او معنیٰ فرق یې نه شو کولی، مګر د نېکۍ او خیر رسولو په لوړه مبدا یې ټینګه عقیده لرله او دا جذبه پکې د عشق حد ته رسېدلې وه.

نظرلالا د هر چا په نظر کې ډېر سخت او بخیل سړی معلومېده، هر چا به ویل چې ده غوندې سخت سړی بل نه پیدا کېږي، په رښتیا چې د ده پېرزوینه په ځان باندې ډېره لږه وه، مګر بخیل ورته نشم ویلی او ډېر حاتمان زه ورځنې ځاروم.

کله به، چې د کاله خاوند، نظرلالا له کابله ننګرهار ته استاوه، چې ځاروي او پسونه بوزي، نو یو ځو ډوډۍ به یې پخې کړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې لږې پيسې به يې هم ورکړې، چې په لاره کې ځان ته کوم وخت څه نګولي واخلي يا چېرته د ځارو دپاره څه واښه پرې رانيسي. دا سړی به له کابله لغمان ته ولاړ او ځاروي به يې هم ورسول، مګر يوه مياشت يا دوه مياشتې پس به، چې څوك مېلمانه راغلل او چرګ به په کار شو نظرلالا به هغه پيسې په چرګوړو ورکړې، چې ميلمانه په ښه شان عذر شي او د کاله د خاوند ښه نوم وساتل شي.

دی هغه راز خدمتګار نه و، چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او د ځان دپاره يې ذخيره کړي، بلکې ده به هغه ته څه ورکول او خدمت يې بيخي وړيا و.

د ده خور او خوريي ډېر غريبان وو، مګر هېڅ بدګمانه سړی هم دا ګمان نه شو کولی، چې دی هغوی ته څه ورکړي.

که کله به د کاله خاوند د ده په خاطر هغوی ته څه ورکړه، دی به خپه کېده او د دغه کاله زيان ورته، لکه د ايمان زيان معلومېده.

د نظرلالا دا عادت و، چې کله به له خوبه پاڅېده او د سپېدو به رڼا کې به غره ته روان و، ترڅو به چې لمر ځرك واهه ده به له غره نه د خسو ګېډۍ راوړو، چې سبا ناری به يې وکړ، نو بيا به په نورو کارو پسې روان شو او ډېر ناوخته به ويده کېده.

د ده په کار کې د رخصتۍ او تعطيل ورځې نه وې او د ناروغۍ دپاره يې هم فرصت نه درلود.

دی د عادت او ډېرکار کولو په وجه له پولادو نه هم کلك و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ګېډۍ، چې ده د شپېتو کالو په عمر په شا باندې راوړ د دې زمانې ښه ښه ځوانان يې نه شي وړلی.

ده به هرکله د خمتا پيوندي کالي اغوستل او خوراك هم ډېر خوړو، ترڅو به چې ډېر مجبور نه شو، نو د اختر په ورځ به يې هم نوي کالي نه اغوستل. په دغه کاله کې به، چې هر څومره ښه څه پاخه شوو د ده برخه به پکې ډېره خوراه وه، ځکه چې ښه ډوډۍ د ده له ستونې څخه نه تېرېده او په همدغه وجه به د چرګ ورمېږ د ده برخه وه.

نظرلالا له تودې ډوډۍ سره هم دښمني درلوده او چې په کور کې به سړه پرته وه تودې ته به يې لاس نه وروړو.

په همدغه سبب دی په بخيل مشهور و او هر چا به ورته سخت او بخيل ويلی.

دا و د خلکو قضاوت، چې له حقيقت نه ډېر لرې و او په ډېرې ظاهر بينۍ بنا و، هغه څوك چې خپل ژوند د بل دپاره وقف کړي او هېڅ دنيايي ګټه پکې له نظر لاندې نه وي هغه ته به څنګه بخيل ووايو.

هو! نظرلالا په ځان باندې بخيل و، ځکه چې له ځانه تېر و او خپل ځان يې بل ته بخښلی و.

ده ته به که چا د خدای دپاره څه ورکړه هغه يې د بل دپاره اخيستل او بل ته يې ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ایثار او فدا کاري، چې په دې وخت کې لکه د اینځرګل یا د مرغۍ پۍ ډېر نادر څیز معلومیږي، له انساني غرایزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه یې ورك دي.

دا راز سړی د خلکو په نظر کې ډېر ساده او ډېر احمق معلومیږي.

په عقل او پوهه دا ګمان نه شي کېدی، چې چا ته د دغسې ایثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.

خپل ځان خوارول او بل پالل، له ځانه تېرېدل او د بل په ښه ورتلل د عقل او فکر کار نه دی، د دغسې کارونو دپاره یو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظرلالا اخلاص غواړي. د دغه کاله هر څه د نظرلالا په لاس کې وو او د ده په امانت دارۍ هر چا داسې یقین درلود، چې هېڅ شك پکې چا نه شو کولی.

زه د هغه چا ستاینه نه کوم، چې نظرلالا ورته ډېر اخلاص او عقیدت درلود.

زما په نظر کې د ستایلو وړ نظرلالا دی او د ده په ښه سړیتوب ټینګه عقیده لرم.

دی اوس له نظره پناه دی او زه د ده زیارت ته په ډېر اخلاص ورځم، په هغه ادیره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځینو باندې لا جنډې هم ولاړې دي، مګر زه خپل مراد له نظر لالا څخه غواړم او د ده حسنات راته ډېر درانه معلومیږي.

په رښتیا، چې زما خادمان خوښ دي او ښه خلك په خدمتګارانو کې وینم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جبر او اختیار

هغه کار، چې د انسان په اراده او اختیار نه وي شوی د فخر وړ نه دی او د ملامتیٔ موجب هم نه ګرځي، یعنې که د چا ونه ټیټه وه، ګرم نه دی که چا متوسطه قد او قامت درلود، ورته نه شو ویلی چې ډېر ښه کار دې کړی او اندازه دې ساتلې ده.

که یو سړی خپل سپین مخ تور کړي ملامت دی، مګر د حبش مخ که هر څومره تور وي څوك یې نه شي ملامتولی، ځکه چې د ده اختیار او اراده پکې دخل نه لري.

که یو سړی خپل غلیم په جنګ کې مړ کړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري، چې په خپله توره او توریالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغیٔ ولي او سړی ولګېده که څه هم د ده ډېر زورور او زړه ور دښمن وي، خپل بریت نه شي تاوولی او توریالی ورته نشو ویلی. هېڅوك یو ګونګ په حق نه ویلو نه ګرموي، ځکه چې هغه مجبور او معذور دی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وایي له ملامتیٔ نه نه خلاصیږي که څه هم یو څه مجبوریت دلته هم شته او اختیار نیمګړی دی.

د جبر او اختیار مسله ډېر اړخونه لري او دغه فیصله څه اسانه خبره نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په دې ځای کې دا اراده نه لرم، چې له علمي څېړنې نه کار واخلم، زما مقصد بل دی او د ملایانو په کار کې کار نه لرم.

زه حتی الامکان له فلسفي بحثونو نه ډډه کوم، مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبور وي، چې په وچه مزل وکړو، ځکه چې دلته بحر نه شته او زمونږ په هېواد کې بېړۍ نه ګرزي.

همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوا نه شو تلی، ځکه چې هوايي سرويس نه دی جاري، مګر دغه راز مجبوريتونه په ځينو نورو ځايو کې نه شته، هلته يو سړی اختيار لري، چې په هوا ځي که به بحر کې او که په وچه.

اوس پوه شوئ! چې جبر او اختيار په هر ځای کې يو شانته نه دي او ټول انسانان يو راز مجبور نه دي.

ډېر مجبوريتونه پخوا وو، چې اوس نه شته او خپل ځای يې اختيار ته پرې ايښې دي. يو ماشوم چې اول پيدا شي هېڅ اختيار ورسره نه وي او د بل په غېږ کې ژوند کوي. په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. ځملول او پاڅول يې د بل په لاس کې وي او کالي بل څوك ورا غوندي، مګر څومره چې لويږي او غټيږي هغومره د مور له غېږې لرې کېږي او له مجبوريت نه د اختيار خوا ته درومي. کله چې په خپلو پښو روان شي، نو بيا خپل مخ په خپله وينځي او پخپله خوښه له کاله اوزي يا کاله ته راځي.

کله چې ځوان او ځلمي شي، د کاله واك او اختيار هم د ده شي او د پلار په جايداد تصرف وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هره اندازه، چې د ژوندانه درجه او مرتبه لوړېږي مجبوريت کمېږي او اختيار زياتېږي، يو کاڼى که څوك هرې خواته غورځوي او هر راز لوبې پرې کوي کولى يې شي، مګر ونې او بوټي دغسې نه دي، يعنې دنيا ته مجبوريت له جماد نه لږ دى، ځکه چې د حيات اثر په ده کې زيات دى.

له ونو او بوټو نه بيا د ځارويو اختيار ډېر دى او جبر نور هم تخفيف موندلى دى، انسان چې له حيوان نه پورته مقام لري او د تکامل په لاره کې وړاندې دى د ده اختيار نور هم زيات شوى او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.

په انسانانو کې هم د وحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، د قوي او ضعيف انسان په اختيار کې ډېر فرق موجود دى، مګر بيا هم په هر حال کې يو څه مجبوريتونه شته او په جبر او اختيار کې ډېر فلسفي بحثونه کيدى شي. د دنيا ډېر پوهان پدې عقيده دي، چې د انسان ډېر لږ کارونه په ظاهره ارادې او اختياري معلومېږي، مګر په حقيقت کې د مجبوريت اثر دى او خبرې له اختياره وتلې دي. دوى وايي هغه سړى، چې ډېر په غيظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختيار خاوند نه شو ويلى، ځکه چې دى په دغه حال کې د داسې اغېزو او نفسي تاثراتو محکوم دى، چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلى او پخپلو احساساتو حاکميت نه لري. که مونږ پوه شو چې دى په دغه وخت کې له يوه لېوني نه څه فرق نه لري او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبيعي حال کې نه دی، دی به ارومرو مجبوره ګڼو او دغه کار ته به غیر اختیاري ووایو.

همدارنګه هغه څه، چې یو عاشق په جذبه کې د عشق دپاره کوي له مجبوریت نه نه وي خلاص او اختیاري ورته نه شو ویلی.

د دغو خبرو خلاصه او نتیجه داده، چې شدید محبت او شدید بغض د انسان اختیار سلبوي او هغه څه وربانديې کوي، چې په عادي او طبیعي حال کې یې یو عاقل انسان نه کوي. د همدې لامله ډېر خلك په خپلو ځینو کارونو بل وخت پښېمانه کېږي او پوهېږي، چې ښه یې نه دي کړي.

ځینې نور په دې عقیده دي، چې انسان د اختیار خاوند دی، که ښه کوي باید ښه ورته ووایو او که بد وکړي باید بد یې وګڼو، دوی وایي که انسان د عشق دپاره کوم کار کوي او که د دښمنۍ دپاره په دواړو حالو کې دغه کار د ده ګڼل کېږي او په ده پورې تعلق نیسي، ځکه چې دغه مختلف احوال چې د زورورې مینې یا د شدید عناد په اثر پیدا کېږي او نفسي یا روحي اغیزې ورته ویل کېږي په خپله له نفس څخه عبارت دی او نفس د همدغو احوالو او کیفیاتو نوم دی. هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغېزه کوي او دا اختیار مې سلبوي.

ارسطو د جبر او اختیار حدود ډېر ښه ټاکلي دي او بدۍ باب کې یې ډېره ښه فیصله کړې ده، دی وایي هغه کار چې یو سړی په خپله اراده نه کوي او د ده اختیار پکې هېڅ دخل نه لري ښه او بد یې ده ته نه دي راجع او د ده کار ورته نه شو ویلی، یعنې که یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زورور باد یو سړی کومې خواته یوسی یا یې څوک لاس او پښې وتړي او له یوه ځایه یې بل ځای ته وړي، نو دلته اختیاري سلب دی او په مجبوریت کې هېڅ شك او شبه نه شته، مګر که یو سړی د خپل شرافت د ساتلو دپاره کوم کار کوي او خپل عزت او وقار یې یوه کار ته مجبوروي، نو دغه راز مجبوریتونه د جبر له قانون لاندې نه راځي.

دی د مثال په ډول وایي: که د یوه سړي مور او پلار یا اولادونه د یوه ظالم او مستبد له تهدید لاندې وي، چې د ده په تسلیمېدو او اطاعت هغوی له زیان او ضرره محفوظ پاته کېږي او که اطاعت ونه کړي هغوی ضایع کېږي، نو دغه صورت کې دا سوال پیدا کېږي، چې که دغه سړی د هغه ظالم له خوا په یوه ناوړه کار مامور شي دی په دغه باب کې مجبور دی او که مختار؟ ارسطو وایي چې دلته جبر او اختیار مخلوط شانته دي، مګر د اختیار جنبه غلبه ده، ځکه چې د دغه کار په کولو او نه کولو کې د ترجیح او انتخاب مسئله مېنځ ته راځي، نو هره خوا چې دی انتخابوي او ترجیح ورکوي هغه د ده خوښې او ارادې ته راجع ده او د ده کار ګڼل کېږي.

دی وایي په دغسې مواردو کې که سړی ناوړه او بد کار وکړي دغه راز مجبوریتونه معقول عذر نه شي کیدای، په دغسې مجبوریت باید سړي پښې کېږدي او هغه څه وکړي، چې انساني شرافت او وجدان یې تقاضا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شجاعت او شهامت، چې يو اخلاقي فضيلت دی په همدغسې موارد و کې ځان ښيي او د افتخار حق پيدا کوي.

هغه د سر خطر، چې په جنګ او جګړه کې يو بې زړه سړی تېښتې ته مجبوروي. د خلکو په نظر کې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تعدد او ټوپکو نه تښتېدونکي هر چا ته سپك ښکاري او هغه، چې له مرګ نه و نه ډارېږي او په ايستلو تورو ورځي د خلکو په نظر کې درانه معلومېږي.

که په دغسې مجبوريت خلك قابل وای هر څوك به له جګړې څخه تښتېده او هېچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار، چې د شجاعت او شهامت خاوندان يې ګټي د دغسې مجبوريتونو په نافرمانۍ کې پټ دي، لکه چې عار او ذلت د دغه راز مجبوريت اطاعت او انقياد ته ويل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خان واده

له خوبه راپاڅېدم، د ډول او سرني اواز مې ترغوږ شو او ډېره لویه ورا راښکاره شوه، چې ډېر خلك ورسره خوشحاله روان وو او د خان په واده کې یې لاسونه غورځول، زه هم له دوی سره ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شریك کړ. د دې ښادۍ د ډول او سرني غږ تر ډېر لرې ځایه رسېده او ډېرو خلکو پکې اتڼونه کول.

چا به ډزې کولې، چا به اسونه، ځغلول، ځینو به ټوکې او مسخرې کولې. په دغسې خوشحالیو کې ماښام تیاره کلي ته ورسېدو او ډولۍ د کاله په مخکې ښکته شوه.

د کلي ښځې په ډېرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې یې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړا ته پرېښود او دا معلومه شوه، چې دغې ښکلې ناوې د خپلې ازادۍ دپاره ډېره لویه قرباني ورکړه او د اجباري واده ملا یې ماته کړه.

د دغه حال په لیدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او مونږ وپوهېدو، چې کله خلك جنازه هم په ډول او سرني وړي او په غم د ښادۍ ګومان کوي.

په دنیا کې ډېر داسې غمونه شته، چې د خوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او د خلکو په شعور او تمیز مسخرې کوي.

زما پوه ملګري په دغه ورځ وویل: په رښتیا چې خوشحالي څوك په زور او جبر یا په ډېرو پیسو کور ته نشي وړل، مګر خان لا تر اوسه په دغه حقیقت نه دی پوه او خپله خوشحالي په دغه ډول غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم او خوشحالي

زما اشنا له ډېرو غمونو سره نااشنا دی. د هغه په کاله کې چا د ماشوما ژړا نه ده اورېدلې او خپلو ماشومانو په مرګ او درد یې هېڅکله نه دي ژړلي، هغه حال چې یو پلار یې د خپل کوچني زوی یا ځلمي زوی د ځانګدن په وخت کې وینې، دی ترینه ناخبره دی.

ده غوندې بې غمه سړی ډېر لږ پیدا کېږي او په همدغه سبب یې د خوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.

دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصدیق نه وینې په زړه کې ډېر ځوریږي او ځان بد بخته ګڼي، مګر د ده دغه غم زمونږ په نظر کې د هغه چا له غمه ډېرسپك دی، چې دوه زامن یې ژوندي دي او یوه د ده په غېږ کې خدای ته ځان سپارلی دی، ځکه مونږ هغه ته د فاتحې دپاره ورځو او ده ته نه ورځو.

زمونږ دا عادت دی، چې که د چا په کاله کې نهه میاشتنې اولاد مړ پیدا شي ویر ورسره نه کوو او هغه هم د غم کمپله نه غوړوي، مګر په کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړ شي، هلته د غم او مصیب مجلس جوړېږي او خلك ورسره همدردي کوي.

موریس مترلینګ وایي:((تاسې په ملیاردونو نطفې ضایع کوئ، مګر خوابدي کېږئ نه او دغه راز ضیاع د چا د غم او خپګان موجب نه ګرځي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې معنیٰ داده، چې زمونږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي. هره ضایعه، چې یو ازې عقل پرې پوهېدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.

زمونږ خوشحالۍ هم، لکه زمونږ غم په عقل او منطق اتکا نه لري، بلکې د شعور او احساس نتیجه ده.

غم او خوشحالي یوه په بل پورې تړلي دي او یو له بله نه بېلېږي، ځینې گمان کوي، چې خوشحالي له بې غمه خلکو سره زیاته ده او هغه څوك ډېر نېکبخت دی، چې هېڅ غم نه لري، مگر حقیقت دغسې نه دی او ښادي هر چېرې د غم په اندازه ده.

حقیقي بدبختي په بې غمۍ کې ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وویلی شو، نېکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ویلی.

غم او خوشحالي، لکه د یوې ټوټې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل یې یو دي. څنگه چې شپه او ورځ یو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه وړاندې وروسته راځي، د غم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټینگ دی. که څوك وغواړي، چې هغه یو خپل کاله ته پرېږدي او دا بل ایسار کړي، له دینه لویه اشتباه بله نه شته.

داسې کېدلی شي، چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، یا شپه لویه وي او ورځ وړه وي، مگر داسې ورځ چې شپه ونه لري یا داسې شپه، چې ورځ ورپسې نه وي په دنیا کې نه شته.

که لمر تر اخرته پاس په سر ځای په ځای ولاړ وای د زمانې په رنگ کې هېڅ تغیر او تحول نه وای موجود هېڅوك به نه پوهېده چې شپه څنگه وي او د همدې لامله، چې شپه به چا نه پېژندله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې به هم نه پوهېده، چې ورځ څنګه وي او څه کيف لري. غم او خوشحالي هم، لکه شپه او ورځ يو په بل پېژنو، که غم له دنيا نه ببخي لاړ شي خوشحالي هم ورسره ځي که ژړا نه وي خندا هم نه شته.

هماغسې، چې هګۍ له چرګې پيدا کېږي او چرګه له هګۍ نه غم او خوشحالي هم يو د بل اولاد دي.

انسان بايد په دې پوه شي، چې غم او خوشحالي يو ظاهري او اعتباري فرق لري، يعنې دا فرق هم لکه د شپې او د ورځې فرق د سترګو او نظر فريب پيدا کړی دی، چې د عقل او بصيرت خاوندان پرې نه غولېږي، بلکې ړانده هم دواړه يو ګڼي. څوك چې د عقل سترګې لري او د فلسفي شعور خاوند دی هغه زمانې ته په بل شان ګوري او د شپو ورځو له سپينو او تورو پردو نه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډولويني، هغه پوهېږي چې د زمانې دواړه مخونه يوه شي ته منسوب دي او يو حقيقت دوه رنګه ښيي.

ډېره ښه ده، چې عقل او پوهه په مونږ ډېر تسلط نه لري او مونږ يې له وهم او خيال نه لري کړي نه يو، ګڼي اوس به شپه او ورځ را باندې يوه وه او خوشحالي به هم راباندې غمېدلې وه.

زمونږ غمونه او زمونږ خوشحالي زمونږ په ژوند کې هغه سوز او ساز پيدا کوي، چې بې له هغه د ژوند کيف او خوند نه پاته کېږي.

غم د خوشحالۍ څکلو ذايقه او احساس روزي او خوشحالي، لکه د خوږو ميوو خوراك ترخو مرچو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په دنیا کې ترخه شیان نه وي خواږه ډېر ژر زړه وهي او بې خونده کېږي.

د ژوندانه خوند، غم او خوشحالۍ ته ډېر ضرورت لري او په دغه خوند کې د عواطفو او احساساتو خاوندان ډېره برخه لري، هغه ړانده هوښیاران، چې په ظواهرو نه غولېږي او د غم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که مونږ ډېر عمیق فکر وکړو هماغه شی مونږ ډېر خوشحالوي، چې مونږ یې ډېر خپه کړي یو او ډېر ځله هغه شي ته خو شحالېږو، چې زمونږ غم پکې پټ دی، لا ډېره ښه ده چې په جهان کې دغه راز ژور فکرونه ډېر لږ دي او احساسات مونږ ته دغه موقع راکوي، چې د غمونو او خوشحالیو حقیقت ته ډېر ځیر شو.

ډېر خلك دي، چې یوه ورځ یې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کېږي، مګر بله ورځ نوی واده کوي او د خوشحالۍ هغه زوږ غم بېخي هېروي، نو دغه د خوشحالۍ ډولۍ او هغه د غم جنازه یو له بله ډېر ربط لري، که هغه غم دغه کاله ته رانه شي دغه ښادي هم نه شي راتلی.

دا وصال په حقیقت کې د هغه فراق نتیجه ده او په هغه ویر کې دغه سرور او سرود پټ دی. هر څومره چې د خوشحالۍ د پسرلي بارانونه زورور وي هغومره یې سېلابونه هم زورور دي. له دغې زورورو بارانونو سره تندر او ږلۍ هم شته، لکه چې له ډېرو نویو افتخاراتو سره ډېر لوی خطرات ملګري دي. همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنیو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېر ښه ګڼم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلاقي اساس

شوپنهاور وايي: د اخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق بايد په همدغه اساس قايم وي.

د ده په نظر کې اخلاقي عمل هغه دی، چې د شخصي ګټې هېڅ اثر پکې نه وي او محض د بل د خير دپاره وي.

کانت وايي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري، چې خاص د انساني تکليف دپاره وي.

د ده په نزد انسانيت يو قانون لري، چې مخالفت ترېنه ښه نه دی او انسان مکلف دی، چې له دغه قانون سره سم وچلېږي. د ده په نظر هغه کار، چې د قانون دپاره کېږي او هغه کار چې د قانون دپاره نه وي شوی، مګر له قانون سره موافق دی يو له بله فرق لري.

دی هر نېك او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي، د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی، چې خاص د قانون د پېروی او د انساني تکليف د پر ځای کولو دپاره اجرا شوی وي، نه د شخصي ګټې دپاره په همدغه سبب د يوه سوداګر صداقت او راستي، چې د تجارتي ګټې دپاره نېك کار ګڼي، مګر اخلاقي عمل ورته نه وايي، همدارنګه هغه څوك، چې ډېر زړه سواندی وي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه سبب له خلکو سره نېکي او احسان کوي، دغه راز نېکي او احسان د کانت په عقيده اخلاقي عمل نه دی.

دی وايي که دغه سړی له خلکو نه ډېرې جفاګانې ووينې زړه به يې سخت شي بيا به له چا سره احسان او نېکي نه کوي، مګر هغه څوک چې د خلکو جفاګانې وښي او محض د تکليف دپاره له خلکو سره ښه کوي، دا کار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ويل کېږي.

مترلينګ وايي: هغه مينه چې انسان يې له انسان سره لري بايد له ډېر لوړ او هسک ځای نه اخيستل شوې وي، که يو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي د عشق له کوره واخلي نه ښايي، چې له ترحم نه کار واخلي او مينه يې د مرحمت او مهربانۍ رنګ پيدا کړي.

که څوک چا ته د عدالت له مخې څه ورکولی شي د احسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چا له لاسه پوره وي، چې د انسان احترام وکړي دلجويي او تسلي ورکولو ته حاجت نه شته. دی د انسان دپاره له چا نه رحم او شفقت نه غواړي، عشق غواړي د احسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼې او له نوازش نه يې احترام د انسان دپاره غوره ګڼلی دی.

دا سړی د عشق طرفدار دی، د ده په مذهب بايد بادشاه او ګدا يو له بله عشق ولري. ده ته له شفيق نه رفيق ښه ښکاري او له هغې مينې نه کرکه کوي، چې يو مهربان بادار يې له خپل صادق خدمتګار سره لري، دغه راز مينه چې د ترحم او شفقت رنګ لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو انسان لوی او بل کوچنی ښيي، په دې مينه کې چې هر څومره مهرباني پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته، مګر په عشق کې کبر او لويي نه ځايږي او اغاتوب نه مني، دی انسان ته په ډېر لوی حق او ډېر زيات احترام قايل دی، مګر دغه حق ورته په سوال او ګدايۍ د استرحام له لارې نه غواړي، د عدالت په اساس يې غواړي.

که بشر ښه انصاف وکړي خواران او مزدوران په بډايانو باندې ډېر لوی حق لري، خو دغه حق پټ پاته دی او خلکو هېرکړی دی.

روسو وايي: «هر وخت چې تاسې يو اسمان خراش قصر وينئ، يقين وکړئ چې د يوه ولايت کورونه د دغه قصر د بنا دپاره وران شوي دي» که چېرې سم او صحيح حساب منځ ته راشي ډېر لوی بډايان د ډېرو زياتو خلکو پوروړي دي او د دوی خيرات په حقيقت کې د دغه پور نيمګړې ادا ده، که يو سړی په دغسې احساس خوار او غريب ته څه ورکوي احساس يې ډېر لوړ او عالي دی او له هغه بل نه، چې دا کار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.

د چا پوهه چې د عشق په اب و هوا کې وده وکړي او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي، هغه د مترلينګ په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه او بد

خدای خبر دی، چې غل وکه خوني، یا یې کوم ډېر د شرم کار کړی و، هر څه چې و، خو خلکو یې متې ترلې وې او حاکم ته یې راوست، هر یوه ویل: دی ډېر بد سړی دی مونږ د ده له لاسه ډېره په عذاب یو، دی باید بندي شي او ډېره سخته سزا ووینې.

حاکم هغه بد وګاڼه او زندان ته یې ولیږه، د هغه خپلوان اخندزاده صاحب ته ورغلل او هغه یې حاکم ته وروست، کله چې حاکم د اخندزاده صاحب له راتګه خبر شو یوه ټوټه مخې ته ورغی، د هغه لاسونه یې ښکل کړه او په ډېر عزت یې خپل ځای ته راوست.

د اخندزاده صاحب له خبرې هېڅوك نه شو وتلی، حاکم هم د ده امر ته غاړه کېښوده او بندي یې خوشې کړ.

ما چې دغه حال ولید په دې پوه شوم، چې دلته د ښو او بدو فرق نه شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او د بدو سرو لاسونه تړي، مګر ټول د ښو او بدو په فرق یو شان نه دي پوه شوي. د همدې له امله هغه سړی، چې د خلکو په نظر کې بد و اخندزاده صاحب ښه وګاڼه او له بنده یې خلاص کړ.

زما ملګري وویل: دوی د ښو او بدو په تمیز کې ډېر غولېدلي دي، وایي زمونږ ملك ډېر بد سړی دی، ځکه چې د غلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې اخندزاده صاحب وکړ هغه ته بد نه وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکله چې خونيان او داړه مار بنديان شي د ده په برکت خوشې کېږي او د ګنهاکارو شفاعت د ده کار دی. دی يو ازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي. که شکرانه غتمه وه په اخرت کې يې هم د خلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه يې هم ملګري دي.

که يو حاکم يو غل د ملك په خوله خوشې کړي دا کار دوی ته بد ښکاري، مګر که د اخندزاده صاحب سفارش يې پرېږدي، نو بيا په ښه سرېتوب او ديندارۍ کې حسابيږي. د هر چا بدي که په ډېرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظر کې ښه سړی دی او که چا خپله بدي نه پټوله يا يې نه شوه پټولی دوی ورته بد وايي او په بد نامه يې يادوي.

دوی هغه څوك غل ګڼي، چې د سوداګرو قافلې وهي او د بډايانو په کورونو داړې غورځوي، مګر د هغه چا لاسونه او پښې ښکلوي چې په چل او فريب د خبراتونو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او د مسکينانو حق غصبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ ډیوې

په کاله کې برق لګېده، مګر پاس په رف باندې د تورو تېلو مسینه ډیوه ایښې وه، په څنګ کې یې یوه بله ډیوه هم وه، چې یو وخت پکې شمع بلېده.

هغه خوا د خاوریونو تېلو لالټین ښکارېده او دا سې معلومېده، چې هرې ډیوې په خپل وخت کې دا کور رڼا کړی او د کاله خلکو یې په رڼا کې ډیوې شپې سبا کړې دي، مګر اوس تربنه څه کار نه اخیستل کېږي او د شپې په کور کې برقونه بلېږي.

د زمانې دا عادت دی، چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي، مګر خلك خپل زوړ حال نه هېروي او زړو شیانو ته په جګو رفونو باندې ځای ورکوي.

دا عادت بد نه دی، چې څوك زاړه خدمتونه هېر نه کړي او زړو خدمتګارانو ته په قدر وګوري، مګر کار باید له نوو شیانو واخیستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوې رڼا ګانې پیدا شي.

انسان په هر وخت کې یوې رڼا ته محتاج دی او دا رڼا د هر کاله خپله څېره او خپله وضع بدلوي. د عالم تغیر چې د دنیا یو قانون دی همدغه تقاضا لري، چې هر څه باید یو راز او بل راز شي او یوازې لوی خدای تل تر تله په یوه حال باقي وي. د همدغه بدلون او تغیر په وجه د علم او پوهې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او د لوښو په بدلون په لوښو کې پراته شیان هم بل راز کېږي. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا چې د خاورو له تېلو پیدا کېږي هغه نور، چې د لمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې د اوبو له ابشار څخه حاصلیږي د ظرف او محل په اعتبار یو له بله بېلېږي. که څوك په دغو ظاهري صورتونو ونه غولېږي او حقیقت ته ځیر شي، نو د شړشمو او پښې په بوټو د غوزانو او زیتونو په ونو کې یوه رڼا موجوده ده، چې په هر راز ډیوه کې بېل کیف پیدا کوي. که څوك هغه تیل چې په ډیوه کې ویني یا دغه سیزونکی برق، چې په برقي نغریو کې ګوري په اوبو کې ولیدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې یوه رڼا ویني، چې د صحرا په کاڼو کې هم شته. هغه نور چې کلیم په کوه طور کې لیده، په هره ونه کې شته، مګر محرمانه سترګې غواړي.

که د انسان تعقل قوي شي او د حواسو له قیده واوزي(که څه هم د بشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده، چې د حواسو له کړکیو راننوتلې ده) په هر شي کې به یو نور ګوري او د وجود په نړۍ کې به دا تور او سپین نه وي! اوس مونږ د حواسو له تاثیر لاندې یو، چې په تېلو غوړ لاسونه په پندانه وچوو.

که لوښي او ظروف زمونږ د نظر مانع نه شي، نو په هر کور کې د یوې ویالې یا د یوې چینې اوبه دي او د ټولو مشرب یو دی.

که مونږ د سیند او ویالې، د کوهي او کاریز، د واورې او باران په نومونو او صورتونو ونه غلېږو، نو واوره، ږلۍ او باران د یوې کورنۍ خلك دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي، په حقیقت کې همدغه خوږوالی دی، چې په خټکي، هندوانه، توت، انګور،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناك او منه کې يې حلول کړي او په هر محل کې يې بېل صورت بېل خوند او بېل نوم پيدا کړی دی.

هغه لوی او واړه خمونه، چې د بېلوبېلو ميوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول يو کيف لري او د کجورو او اوربشو په مېنځ کې څه فرق نه شته. په دغسې کتنه چې سړی له اشکالو او صورتونو نه هغه خوا وګوري سړي ته دا معلومېږي، چې کورت او شړومبې له يوې غړکې راوتلي دي او مايعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بېل کړي دي.

هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له ماديا تو نه قطع شو او مجرد شو بنايي، چې د نن ورځې علم او معرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شانته ووينو، دغه وخت به د نن ورځې وسايل لکه د دې کوتې بېکاره ډيوې په کارنه وي او علم و پوهه به په نورو قلبونو کې ځان ښرګند کړي، چې اوس يې مونږ نه شو ليدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاب

زما ملګرى له اجتماعي مسايلو سره ډېره زياته علاقه لري، کله چې ولس د شوروي دپاره وکيلان انتخابوي يا د حکومت مشر خپل وزيران ټاکي دى په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.

د ده په نزد سم او صحيح انتخاب ډېر مشکل کار دى او که دغه کار بل څوک کوي، دى پکې ډېر عيبونه پيداکولى شي. دى وايي د ګوستاولوبون دا خبره رښتيا ده، چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دى، لکه چې په خلکو کې لايق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دى.

زما ملګرى دا يوه لويه اشتباه ګڼي، چې اجتماعي کارونه داسې کسانوته وسپارل شي، چې هغوى په خبرو کې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهېږي. ده د کوم عالم خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلوڅو نطاقانو کې د فکر خاوندان ډېر لږ پيدا کېږي.

د ده په نز د هغه څوک، چې ډېرې ښې خبرې کولي شي ښه ښه کارونه نه شي کولى او ډېر فکر کونکي هم د کار خك نه دي.

زه د ده دا خبره ځکه ښه ګڼم، چې دى په خپله د فکرخاوند دى او په خبرو کې هم ډېرښه دى، هغه څوک چې د ځان په باب کې هم له حقه نه تېرېږي او د قضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولى شي بايد ښه يې وګڼو او په قدر ورته وګورو. او س خو به پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي یاست، چې زما ملګری په اجتماعي مسایلو کې څومره عمیق فکر لري، مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا، بلکې د ده شعر او ادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.

دې علاوه په دې، چې شاعر او لیکونکی دی په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولی شي، یعنې که هرڅومره ښه شعر بد په نظر ورغی یا د شعر خاوند ښه سړی نه و، دی پکې داسې باریک عیبونه پیدا کولی شي، چې نور یې په ذره بین هم نه شي لیدلی، مګر کوم شعر چې دی په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي یا یې نور په ښه والي نه شي پوهېدای. ګورئ! زما مقصد دا نه دی، چې ښه شعر او بد شعر نه پېژني، بلکې یقین لرم چې ادبي محاسن او معایب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دی ډېر ښه شاعر دی، مګر د ده له باریك نظر څخه په وېره کې یم، چې دا خبره یې په مزاج بده ونه لګېږي، ځکه چې اناتول فرانس په خپل یوه کتاب کې لیکلي دي، چې ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي او بې له ځانه بل څوك په نظر کې نه لري.

زما دغه ملګري یوه ورځ د وطن په کاردارنو باندې بحث کاوه، چې ځینې یې ښه ګڼل او ځینې بد، ما چې د ده دغه انتخاب ولید په دې پوه شوم، چې د شعر له پېژندلو نه د سړو پېژندل ګران کار دی او د اشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته، لکه چې په نظرکې شته.

دا کېدی شي چې ډېر خلك په یوه چلم خوله کېږدي، مګر فکرونه او نظرونه یو راز نه دي، د حسن انتخاب، د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاب، د شخص انتخاب په هر ځای کې یوه اختلافي مسله ده، چې د هر چا د ذوق او نظر په لحاظ فرق کوي. که هر چېرته لاړ شئ او هر چا ته لاړ شئ یو به د بل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکایت به هر ځای موجود وي.

حجازي د ایران ډېر ښه او مشهور لیکوال لیکي: زما یو دوست چې له ډېرو ښو لیکوالو څخه دی د ایران په فرهنګستان انتقاد کاوه، چې په دغه علمي او ادبي انجمن کې ولې ځینې بېسواده اشخاص په عضویت انتخاب شوي دي او لیاقت ته نه دي کتل شوي، مګر څومره چې ده د ایران د فرهنګستان اعضاوو ته بد ویل هغومره یې د فرانسې د اکاډمۍ اعضاء ستایل او د هغوی انتخاب یې ډېر صحیح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) د فرانسې د اکاډمۍ له یوه غړي (مسیو ماسین یون) سره په پاریس کې مخامخ شوم، نو د اکاډمۍ بحث منځ ته راغی او هغه په ډېر قهر وویل: «د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته. څو ورځې پخوا یو تن د کتابونو ناشر، یعنې (کتاب پېرودونکی) کتاب فروش، چې د اکاډمۍ د ځینو اعضاوو کتابونه د تملق د پاره چاپوي او خرڅوي یې د اکاډمۍ غړی شوی، چې د ادبیاتو په پوله هم نه دی تېر شوی».

دا کیسه هم د غلته پرېږدئ، چې د فرانسې د اکاډمۍ انتخابات د اناتول فرانس په وخت کې وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لوی او مشهور لیکوال په خپل یوه کتاب کې د دوو تنو (شاګرد او استاد) مذاکره د اکاډمۍ د یوه غړي په باب داسې لیکي.

شاګرد: مسیو... د اکاډمۍ په عضویت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډېر بد ګڼم. دا سړی د معاشرت په ادابو ډېر ښه پوهېږي او له هر حزب سره تګ راتګ لري، سربېره په دې یوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او وراره یې د کلیسا واکدار دی. دی په خپله هم ډېر څه لري او په کاله کې یې ډېر ښه شراب پیدا کېږي، مګر ذوق او هنر نلري او د لوړې قریحې خاوند نه دی، ځکه راته دغه انتخاب ډېر ناوړه معلومېږي او په بد نظر ورته ګورم. استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وایه او په دې پوه شه، چې په کارونو کې د تصادف او انفاق ۱- ۲ برخه ډېره زیاته ده، هغه کار چې تاسو ته مسخره معلومېږي په حقیقت کې یو انتقام وي، چې تقدیر یې د تفریح دپاره د عقل او تدبیر له خاوندانو څخه اخلي.

تاته دې دا معلومه وي، چې په دغسې انجمنونو کې د هوس او تفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دي. د قریحې او نبوغ خاوندان غالباً د معاشرت او ګذران خلك نه وي.

تا ته دې، د قریحې او نبوغ خاوندان غالباً د معاشرت او ګذران خلك نه وي.

که یوه جامعه سل په سلو کې عقلي او منطقي وي سل په سلو کې به د تحمل وړنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساره وي. کوم انجمن چې يوازې له لويو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی دی ډېر لږ خلك به ورسره علاقه ولري. ډېره ښه ده چې ټيټ او حقير اشخاص له دوی سره ګډ شي او د تفريح باعث وګرځي. په دغه صورت کې به ټيټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لويانو به هم، چې خپله مقايسه له دوی سره په نظر کې نيسي خوند اخلي. دا کار د دواړو په ګټه دی او اکاډمي په دغه ډول د خپلو مهمو غړو اهميت نورو ته ورکولی شي. څنګه چې د لمر او ستورو څخه ځينې ذاتي او ځينې اکتسابي ځلښت لري، د اکاډمۍ اعضاء هم بايد دغه راز وي، چې د ځينو رڼا ځينو نورو ته انتقال او سرايت وکړي.

دغه راز ناوړه انتخابات د دغه انجمن د حيات او بقا دپاره ډېر ضرور معلوميږي او ډېره ښه ده، چې اکاډمي د خپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي يا د تصادف له تاثير لاندې راشي او دغه راز خلك هم انتخاب کړي.

که ناوړه اشخاص هېڅکله د اکاډمۍ په غړيتوب نه انتخابېدلی، نو هغو کسانو ته به ډېر لوی توهين او تحقير متوجه و، چې اکاډمۍ نه قبلولي. موږ بايد دغه راز ظاهري اشتباهات حقيقي هوښياري وګڼو او په نفرت ورته ونه ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقل برخه په ژوندانه کې

پاك خداى چې ژوند پيدا كړ غرايز يې هم ورسره پيدا كړه، چې ژوند وساتي او د حيات شمع مړه كېدو ته پرې نږدي.

همدغه غرايز دي، چې د هوا مرغان او د ځمكې ځناور يې د زيږولو او نسل ساتلو كار ته داسې متوجه كړي، چې هېڅ غفلت پكې نه ځاييږي. د همدې لامله د هوا مرغان هر كال نوي كورونه جوړوي او نوې هګۍ پكې ږدي. له هګيو نه بچي را ايستل او بچو ته دانه په خوله كې راوړل د غريزې كار دى.

يو كوچنى ماشوم، چې په لومړۍ ورځ د مور په تي باندې خوله ږدي او وري يې بې له غريزې بل لاربښونكى نه لري، هغه پاملرنه چې يوه چرګه يې د خپلو بچيو په نسبت لري كوم تعليمي كار نه دى، بلكې د غريزې او فطرت په تقاضا اجرا كېږي. كومه شهواني قوه، چې نر او ښځه يې يو د بل په نسبت لري د غريزې غوښتنه ده، چې د ژوند ساتلو او د نسل د بقاء دپاره په انسان او حيوان كې وجود لري، يعنې د ژوندانه ساتنه او د نوع پايښت د غرايزو وظيفه ده. هر كله چې غرايز په حيوان كې ډېر قوي وي او په انسان كې ضعيف غوندې دي، نو انسان ته عقل هم وركړ شو، چې د ژوند په كار كې له غرايزو سره مرسته وكړي او د غريزې په خوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال شي، يعني عقل يوه آله ده چې غريزه يې استعمالوي، نو عقل بايد د ژوندانه د وسايلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي، نه دا چې د حقايقو او پټو اسرارو د کشفولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي، نه دا چې د حقايقو او پټو اسرارو د کشفولو کار تربنه واخلو او بېځايه يې استعمال کړو. د عقل اصلي کار همدغه دی، چې له مادې سره تعلق پيدا کړي او په موادو کې تصرف وکړي. طبيعي علوم او رياضي علوم دا مدعا ډېره ښه ثابتوي، چې د عقل کار له جسم او مادې سره دی چې بايد ابعاد وپيژني او کميت ته متوجه شي، ځکه چې د کيفيت پېژندنه د عقل کار نه دی او عقل د دغه مقصد دپاره نه دی پيدا شوی همدغه سبب دی، چې انسان يا له کيفيت نه بېخي غافل دی يا کيفيت ته هم د کميت په نظر ګوري، مثلاً: زمانه په اصل کې کيفيت دی او د کيف له مقولې لاندې راځي، مګر انسان د خپلې ساعت تيرۍ دپاره، چې د ژوندانه يکنواختي ورکه کړي دغه کيفيت له مقولې لاندې راووست او د ځمکې حرکت د ستورو حرکت او نور حرکتونه يې زمانه وبلله، هئيت نجوم رياضيات په همدغه مفيده اشتباه بناه شوه او د دغې لويې غلطۍ په وسيله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.

که انسان ښه غور وکړي پوهېږي، چې عقل انسان ته د دې دپاره ورکړشوی دی، چې د الاتو او مصنوعاتو په جوړولو کې تربنه کار واخيستل شي او يو څه جوړ کړي، نه دا چې په څه پوه شي او د کميت ادراك وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرب پوهان په دغه راز ښه پوهېدلي دي، ځکه یې د ژوند ښه کولو په کار کې له عقل او پوهې نه ډېر کار اخیستی دی او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.

مونږ باید د جوړولو او پوهېدلو په فرق قایل شو.

جوړول اسانه کار دی، مګر پوهېدل ګران کار دی.

د شاتو مچۍ عسل جوړوي، مګر په حقیقت یې نه پوهېږي.

مونږ ژوند کوو او د ژوند وسایل برابر وو، مګر د ژوندانه په حقیقت نه یو پوه شوي.

ډاکټران او طبیبان د ژوند په خدمت تر ډېره حده موفق شوي دي او د زړه حال، د سږو حال ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پېژني او له روح نه ناخبره دي.

د انسان ډېره لویه او مهمه وظیفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.

عقل او فکر، علم و فن د همدغه مقصد دپاره دي، چې د ژوندانه اسباب او وسایل برابر کړي او په همدغه لاره کې ترېنه کار واخیستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسابي خبرې

استاد ويل: تاسې بايد هر وخت له ځان سره حساب وکړئ او حسابي خلك اوسئ!

د ده يو حسابي درس دا و: كه يو عدد له بل سره داسې يو ځاى كړو، چې يو پاس او بل لاندې وي لكه ۲ نو څلور(۴) ترېنه جوړېږي او دواړو وجود هم په خپل حال نه پاتې كېږي، كه دواړه څنګ په څنګ يو ځاى كړو لكه: ۲۲ دوه ويشت ورنه جوړېږي او دوه شلې كېږي. د دواړو عددونو شكلونه او صورتونه هم په خپل حال پاتې كېږي، ځكه چې دلته د ملګرتيا او ورورولۍ راز پټ دى او په هغه بل صورت كې تفوق تسلط او محوه كول معلومې ږي.

ده ويل: كه دوه مساوي عددونه لكه: (۱-۱) (۲-۲) (۳-۳) هريو له بل نه وړاندې يا وروسته كړو نتيجه يې يوه ده، مګر په دوه متفاوتو عددونو كې تقدم او تاخير ډېر زيات فرق راولي او په مقدار كې ډېر تفاوت راځي. كه مونږ(يو) او نه (يو) ځاى كوو او داسې يې ليكو (۱۹) نونس كېږي، مګر شل كېږي نه، كه همدغه دوه عددونه داسې وليكو(۹۱)خبره سلوته نږدې كېږي او ډېر زياتوالى پكې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او فلسفه

وربځې پورته په هوا کې دي، ښاګانې ښکته په ځمکه کې.
هغه څه چې په هسکو وربځو کې شته په ژورو ښاګانو کې هم شته په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتېږي.
د لوړ خيال او د ژور فکر نتيجه يوه ده.
ته: يا خپل نظر ډېر لوړ کړه يا په خپل ګرېوان کې ډېر سر ښکته کړه:

د شاعر او فيلسوف فرق همدغه دی
زه شعر او فلسفه دغه شان ګڼم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانۍ مې پرېښوده، د لوړو غرونو سر ته وختم، له هغه ځایه ستا سې لوړې ماڼۍ ډېرې ټيټې ښکارېدې او په دې پوه شوم، چې مونږ په ډېر ټيټ محيط او ټيټه هوا کې ژوند کوو.

د غره له سره ډېر لرې ځایونه ليدل کېږي او نظر ډېر لرې ځار کوي، ځکه ما هم د زمان او مکان په لرې ګوټ کې هغه څه ليده، چې د کور او کلي خلکو نه شو ليدلی.

همدغه وخت زه وپوهېدم، چې فرعون او قارون په کلو او ښارونو کې پيدا کېږي، مګر خدايي تجلي په غرونو کې ځان ښيي او کليم له کوه طور نه الهام اخلي. د لمر لومړۍ رڼا د غرو په څوکو پرېوزي او وروستۍ وداع هم د غرو له څوکو سره کوي. شپانه په غرونو کې دي او قصابان په ښارونو کې.

د بودا او زردشت نښې نښانې په غرونو کې دي او فرهاد د عشق د غره ازانګه ده.

د غرونو اوبه ډېرې پاکې او ډېرې رڼې دي. د غرونو هوا ډېره صافه او بې دوړو ده.

تاسې غرونو ته يوازې د کميت په لحاظ مه ګورئ، د کيفيت په لحاظ هم دلته ډېر څه شته، چې په سمه کې نه شته.

که په غرونو کې قيمتي لعلونه شته، نو د غرونو ښکلي او ښايسته منظرې هم په ښارونو کې نه پيدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه غرونو ته ننداره او تماشو دپاره تللی وم او د ولاړو اوبو سیل مې کاوه، ما ته چا ویلي و، چې هلته یو ډېر لوی ډنډ دی، چې پخوا به پکې ښاپېریو لمبل او ملوك به له بدرۍ سره همدغلته کتل.

زه لاړم او دغه ډنډ مې ولید د ډنډ په غاړه ډېر ساعت کښېناستم او تر ډېره وخته له فکر او خیال سره مشغول وم.

دغه لوی ډنډ د صبر او سکون په مقام کې څه شور او فریاد نه کاوه، د حال په ژبه یې خپل عمیق احساسات داسې ښکاره کول.

زه د لویو غرونو په ډېره لویه کنده کې ایسار یم او د ولاړو اوبو په نامه یادېږم، زما لیدو ته خلك راځي او زما مهیبه منظره ویني. هېڅ لامبوزن دا جرئت نه کوي، چې زما په سر ودانګي او زما مخ په څپېړو ووهي. په ما باندې د چابېرۍ نه(ګرځي زما کبان څوك نشي نیولی) د هیچا جال په ما باندې نه دی لوېدلی. زه د هېچا په واك او اختیار کې نه یم، مګر په عین حال کې بې واکه او بې اختیاره یم. زما په پښو کې لکه غرونه لوی لوی زنځیرونه پراته دي او زه یې ځای په ځای درولی یم.

هغه ازادي، چې له مستو سیندونو او زورورو سېلابونو سره شته له ما سره نه شته.

زه عمق لرم، شور او مستي لرم، موج او حرکت لرم.

زه ډېر خلك غرقولی شم، مګر ځان له قیده نه شم خلاصولی.

زما قوت او طاقت ایسار دی، ما ځان ته د یوې چینې او یوه لښتي قدر ته مجرا پیدا نه کړه او د دغو ماشومانو ازادي هم زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

په برخه ونه رسیده. زه ډېر لوی قوت یم، مګر ازاد نه یم، ایسار یم، ځکه هېڅ نه شم کولی او هېڅ رانه جوړ نه شوه.

زما عمر عبث تېرېږي، نه رانه برق او برېښنا پیدا شوه نه سمسور باغونه، نه مې جهان ولیده او نه جهان ولیدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم. ما خپل موج او حرکت ونه لید او د شور او مستۍ په کیف ونه پوهېدم. زه د ځان غوندې نورو ډنډونو سره یو ځای کېدای نه شم، مګر د کابل سیند د کونړ له سیند سره یو ځای کېږي او دواړه له اباسین سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي یو ځای کوي.

قید او اسارت عزیزان له عزیزانو نه لرې ساتي، ځکه د یوه کوهي اوبه له بل سره نه شي ګډېدلی. لوی ډنډ ته لاره نه لري، مګر د اسمان ورېځې یو له بله ګډېږي او دیوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.

زما طبیعي میل دانه دی، چې ځای په ځای غلي ولاړ یم او هېڅ حرکت نه کوم. زه د سېلاني حرکت او توپاني قوت غوښتونکې یم.

زه باید دغه سکندري ضد مات کړم او ځانته لاره پیدا کړم.

که زه له دغه قیده خلاص شم. زما له طوفان به خلك وویرېږي او زما له فیضه به ملکونه اباد شي.

زه به بحر او دریاب ته لاره پیدا کړم او هلته به بې برخې نه یم.

زما په زړه کې ډېر څه نه شته، مګر د شور او غوغا ژبه نه شته.

ته زما د حال په ژبه پوه شه او زما په حال کې عمیق فکر وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت، چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم، لکه صحب حال په بل حال کې وم او د خیال پروازونه ډېر او چت وو.

په دغه وخت کې زه له لوړو خیالونو او ژورو فکرونو سره اشنا شوم او ډېر لرې به مې کتل همدغه وخت ما ته د پسرلي زورور بارانونه رایاد شوه، چې له دې لوړو غرونو په ډېر شور او زوږ مخ ښکته روان وو او هیچا یې مخه نه شوه نیولی.

د هغه سېلاب تعلق د اسمان له وربځو او اسماني برېښنا ګانو سره وه، ځکه یې ډېرې ځمکې لاندې کړې او له هره قیده ازاد و.

دا ډنډ له ټیټ او ژور محیط سره علاقه لري، ځکه په ځای ولاړ دی او عمري قید تېروي. ای هغوکسانو، چې د پوهې او هوښیارۍ عمق ته پریوتي یاست او په اسفل السافلین کې ژوند کوئ! په دې پوه شئ، چې دغه راز لوی ډنډونه د هغه شبنم مقام او منزلت نه شي پیدا کولی، چې د شپې د ګل په نازکو پاڼو پرېوزي او سحر د لمر د وړانګو او حرارت سره اسمان ته خېژي.

هغه اوبه چې د نورو ځاګانو په تل او تورتم کې دي، په دې نه شي پوهېدی چې د پسرلي بارانونه او سېلابونه څنګه دي او څه کوي؟

دغه راز لوړ مضمون دغسې ټیټو ته نه شو ویلی او د ژورو ځاګانو په اوبو کې د دنیا زورور بارانونه هم موج او حرکت نه شي پیدا کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري، نه نفسي خواهشات.
نه يې په زړه کې ډار شته، نه طمع.
نه له موقوفۍ وېرېږي، نه د ترفيع پروا لري.
نه رشوت اخلي، نه تنخواه.
نه له چا سره عناد لري، نه د چامراعات کوي.
نه د چا مخ ګوري، نه چا څټ.
نه زورور پېژني، نه غريب.
نه يې څوک خپل دي او نه پردي.
نه سپارش مني، نه تملق اوري.
نه چاته خاندي، نه چا ته وچولی تريووي.
پوهېږئ دا حاکم څوک دی؟
هو! قانون او عدالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالي املاء انشا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه دهقانان

دهقانانو د منـي فصلونه ټول كړه او د كروندې كارونـه تمام شوه، هر چا خپله غله كور ته ويوړه او خپل وابنه يې په ځاى كړه، د ژمـي واورې شروع شـوې. هـر څوك تيـارې غلـې تـه كتښناست نرخونه له پخوا نه جګ لاړل، د پروړې قيمت يو په دوه شو.

يوه دهقان فكر وكړ، چې اوس د قلبې غوايان خپله نيمه بيـه پـه نس خوري او يو پنډ وابنه په پنځه روپۍ خرڅېږي، ښه به دا وي چې خپل غوايان خرڅ كړم او په وښو خرڅولو هم ډېرې پيسې پيدا كړم، چې ژمی تېر شو او پسرلی راغی بيا به د يـوې دپاره غوايـان واخلم خپله دهقاني به كوم.

بل دهقان غوايي نه درلودل هغه هم ده غوندې هوښيار او د فكر خاوند و، هغه وويل چې اوس ژمې دی غوايان په نيمه بيه لاس تـه راځي، نو راشه همدغه اوس غوايان واخله او پسرلي ته مـه ګوره، ځكـه چې هغـه وخت دغـه نرخونـه نـه پـاتې كېږي. دا دوه هوښـيار دهقانان په سودا كې جوړ شوو او هر يوه دا ومنله، چې دغـه سودا د ده دپاره سودمنه ده.

په دې سودا كې دواړو خپل عقل او فكر ښه جنګولي دي، مګر دا يـو قمـار دی، چې وروسته يې لانـه دی معلوم، انسـان كـه هـر څومره عميق او دقيـق فكر وكړي بيـا هـم ديـوه شـطرنج بـاز مثـال لري، چې ټول فكر يې د قمار په لوبه كې خرڅيږي او بې د چا نس لـه موافقه لوبـه نـه شي وړلی. دا دوه دهقانـان هـم پـه حقيقت كې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شطرنج بازان دي او هغه چالونه شطرنج بازان يې داسې او پيل په وړاندې کولو او بېرته کولو کې سنجوي. دوی يې د غوايانو په خرڅولو او اخيستلو کې له نظر لاندې نيسي، مګر دومره خبره ده چې دوی له يوه چاله زيات نه شي سنجولی او فکرونه يې له ابتدا او انتها نه تجاوز نه کوي. هغه يو د وښو ګراني ويني، د غوايانو ارزاني نه ويني، دغه بل دغويو ارزانۍ ته ملتفت دی، د وښو قيمت ته يې پام نه دی.

د غويو خاوند، چې خپل غوايي يې په هغه بل خرڅ کړ، هغه مجبور شو د ده واښه هم په ګران قيمت واخلي او کڅوړه تشه کړي.

د دوی سودا خوسرونيوه اوبه ګورو، چې چانس او طالع له کوم يوه سره ملګرتيا کوي او دا بيع د چا په ګټه تماميږي.

په دې انتظار کې څه موده تېره شوه، پسرلی لا نه و راغلی، چې ټاکو راغی او د دهقان دواړه غوايان په تېره چوړکۍ حلال شوه. لومړي په خپلې هوښيارۍ شکرونه ويستل او ويل يې زه پوهېدم، چې زنده جان مال مرګ او درد لري، هسې نه چې د څارويو مرض راشي او لوی تاوان راواوړي، نو راشه خپل غوايي پرې خرڅ کړه او پيسې نغدې کړه. په کور او کلي کې به يوه او بل ويل، چې د غويو پلورنکی هوښيار و ګټه يې وکړه هغه بل کم عقل و، ځکه يې تاوان وکړ.

هر کله چې د لومړي دهقان هوښياري ټولو ومنله، نو هغه بل خپلې ناپوهۍ ته ملتفت شو او ګمان يې کاوه، چې هغه په رښتيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ورځ ليدله او زه خداى ړوند او کوڼ کړم، چې له پسرلي نه مې دمخه غوايي واخيستل.

څو ورځې، چې نورې هم تېرې شوې د لومړي دهقان په کور غدۍ ولوېده. دى کم بخت ووژل شو او پيسې غلو ويوړې دا ټاکو د غوايي له ټاکو نه هم بترو، چې هم سر لاړ او هم مال. يه کور کې يې کونډه او يتيمان پاتې شول، چې خپل خوراك او پوښاك ته حيران و. هر چا به ويل، چې نغدې پيسې په کور کې ساتل همدغسې کارونه لري. ده غريب د څاريو مرګ او درد ليده او خپل مرګ يې نه ليده دغه وخت دا معلومه شوه، چې دويم دهقان، يعنې دغويو اخيستونکى ترده هوښيار و، د هغه بلا په مال ولګېده او د ده په ځان شوه اوس، نو ده خپل برېت تاوول او ځان ته يې عاقل خان ويلې.

دغه وخت پېښو او حوادثو دا ښرګنده کړه، چې د دهقانانو په پوهه او سنجش کې څه ډېر فرق نه و، دواړه لکه د يوه خره غوږونه برابر وو، يوه که د غويو مرض ليده، د تورې شپې غله يې نه ليدل هغه بل، چې له غلو نه خبر و د غويو مرض ورته نه و معلوم.

وګورئ! پېښې او حوادث زمونږ په قضاوتونو او فيصلو کې څومره دخل لري که دهقان په کاله غدۍ نه واى لوېدلى هوښياري ترېنه هېچا نه شوه وړلى، مګر کله چې غلو د ده سر اومال ويوړه هر چا پرې د بې عقل فتوا وکړه.

دا ده زمونږ پوهه او هوښياري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه جنازې

په یوه ورځ په یوه ساعت کې له یوې شفاخانې نه دوه جنازې راووتلې هغه یو د کم خونۍ په وجه او دا بل د فشار خون په سبب مړ شوی و، هغه جنازه څلورو تنو په اوږه رااخستې وه. د دې بل په جنازې پسې بې حسابه لوی او واړه موټرونه روان وو.

هغه یوه وینه نه درلوده، ځکه مړ شو، د دغه بل وینه زیاته شوې او تېزه شوې وه، ځکه یې ژوند ونه شو کړای.

دوی دواړه مړه شول، مګر مرګونه یې یو راز نه وو او مرضونه بېل وو، یو د نورو وینې هم څکلې وې او دېته محتاج و، چې ډاکټران یې له وجوده وینه وباسي. بل ته چا خپله وینه نه وه پرېښې او بې وینې و.

یو د افراط او بل د تفریط له لاسه مړ شو، هغه چې فقیر و او په فقر الام مړشو، د هغه له مرګه د باختر اژانس هېڅ خبر نه شو، د دې بل د مرګ اطلاع اخبارونو په ډېر تاسف اخستې وه او د جرایدو مخونه یې په ماتم کې تور شوه.

دوی دواړه یو بادار او بل مزدور و، څه موده پخوا ښاغلی بادار رنځور شو، ډاکټر د مزدور وینه د رنځور وجود کې انجکشن کړه، د مزدور قوي وجود کمزوری شو او بادار په لږ وخت کې د هر راز خوراکونو په زور او د عیاشي په وجه په فشار خون مبتلا شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چېرته چې دغه شان باداري او مزدوري وي دغه شان کارونه کېږي او د يوه په ځای دوه مري.

يو کمزوری کول او بل قوي کول د دواړو په مړينه تماميږي او د ظالم او مظلوم عاقبت همدغه شان وي.

مونږ دا راز مرګونه طبيعي ګڼو، مګر په حقيقت کې قتل او مقاتله ده، چې د وينو پور ورته ويلی شو.

په دغسې مرګونو کې هم قاتل او هم مقتول شته، مګر زمونږ پوليسان او حاکمان پرې نه خبرېږي او داسې معنوي قتلونه له نورو نه دوی ډېر کوي.

دلته دا عبادت دی که چا څوك په ټوپك وويشت يا يې په چړو وواهه پوښتنه يې کېږي، مګر که چا د چا ډوډۍ وخوړه او هغه له لوږې مړشو، دغسې قاتل ته سزا نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملیت او ملي استقلال

هغه وخت چې یو کوچنی ماشوم په خبرو نه پوهېږي او خبرې نه شي کولی، نو د مور او پلار نوم هم نه پېژني او په ذهن کې یې د خپل او پردي مفهوم نه وي ناست. د کورنۍ او قبیلې، د قام او ملت څه فکر له ده سره نه وي او له دغو الفاظو سره وروسته اشنا شي، مګر په همدغه حال کې هم دومره تمیز لري، چې خپله مور پېژني او خپل پلار هم نه غلطوي.

دا د پوهې لومړۍ نښه ده، چې د ماشوم په سترګو کې ظهور کوي او دایره یې ورځ په ورځ لویېږي.

دا احساس له عقل او تفکر نه پخوا پیدا کېږي او د مشرۍ حق لري. د انسان د معرفت اساس همدغه دی او له همدغې نقطې نه د بصیرت او بصارت لیکه شروع کېږي. د ماشوم فکر چې هر څومره وده کوي هغومره د خپلوانو په پېژندلو زیات موفق کیږي او خپلوان یې ډېرېږي، یعنې له کوره کورنۍ ته راشي او له کورنۍ نه قبیلې ته ورننوزي او بیا له ملت او ملیت سره اشنا شي، یعنې د خپل ولس ټول افراد خپل وګڼي او د یوه بېل ملت ټول افراد ورته پردي ښکاره شي.

د خپلو او پردو د پېژندلو وروستۍ حد همدغه دی او د دنیا ملتونه په همدغه حد ولاړ دي.

د یوه متمدن او مترقي انسان معیار همدغه دی، چې د قرابت سلسله یې دغه حد ته ورسیږي او د کور او کورنۍ، د قام او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبيلې په تنګه دايره کې ايسار پاته نه شي. د دې خبرې معنیٰ دا نه ده، چې نړۍ خپل او لرې خپل په منځ کې به څه فرق نه وي او د ملت هر فرد به عيناً خپل سکنی ورور ګڼي يا به د کور او کورنۍ دايره محوه کوي او په دغه لويه دايره کې به اوسي.

نه هېڅکله داسې نه شي کيداى، بلکې څنګه چې هر سړى په خپل کور کې اوسي او کور يې په يوه لوى ښار کې وي او ښار په يوه مملکت کې واقع دى هر فرد به په خپل ملت کې همدغه شان وي او په دغه ډول به ځان يو واړه ملت جز ګڼي. خپل ځان د ملت جز ګڼل او دغه کل پېژندل همدغه معنیٰ لري، چې د خپل پردي فرق به کوي او دواړو ته به په يوه نظر نه ګوري. که څوک د خپل ملت او پردي ملت فرق نه کوي يا يې نه شي کولی هغه د کوم ملت جز نه ګڼل کېږي. که څوک هېڅوک پردې نه ګڼي هغه په حقيقت کې هېڅوک خپل نه ګڼي او خپلوان نه لري. که پرديتوب په دنيا کې نه واى خپلتوب به هم نه و.

مليت او ملي وحدت په همدغه احساس بنا دي، چې سړى د خپل او پردي فرق وکړي او دواړو ته په يوه نظر ونه ګوري دا حس په انسان کې ډېر قوي او ډېر طبيعي دي. د انسان په فطرت کې دا خبره پرته ده له پردي زويه به خپله لور ښه ګڼي او خپل به ورته ښاغلي معلومېږي.

دغه احساس په يوه قام او يوه ملت پورې اختصاص نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چېرته همدغه حال دی او په دې کار کې د مشورې او سلا څه فرق نه شته. د خپل او پردي تميز په ډېرو بې تميزو خلکو کې هم شته. مسلمان او کافر پو او ناپوه د خپل او پردي په فرق قايل دي.

څو زره کاله پخوا هم خپل خپل و او پردي پردي و، څو زره کاله وروسته به هم دغه شعور او دغه احساس موجود وي دا هغه حقيقت دي چې، په شرق او غرب کې نه بدلېږي او په هر دين او هر آئين کې شته هغه زمانه په خيال او تصور کې نه راځي، چې يا وروري او عزيزګلوي دومره بېخونده شي، چې د يوه پلار زامن ځانونه پردي ګڼي يا پردي خلک د عشق او محبت هغه جذبه پيدا کړي، چې هر څوک هر چا ته ورور او عزيز ووايي او د يوه ميراث د ټول عالم حق وګرځي، زه يقين لرم چې هېڅکله به ميندې او پلرونه د نورو او لاد ته په هغه نظر ونه ګوري، لکه چې خپل بچو ته ګوري.

زه دا نه شم منلی، چې د خپل او پردي مرګ به په خلکو يو شان اثر وکړي او په دغه وير او هغه وير کې به څه فرق نه وي موجود.

په عمرونو به د مور ژړا او د خور ژړا له نورو نه فرق لري او هر څوک به د خپل پلار په مرګ يتيم کېږي.

هغه زمانه د هېچا په تخمين کې نه راځي، چې د خپل او پردي کاله توپير او تميز له منځه لاړ شي او ټول کورونه خپل شي يا ټول پردي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس خو رونـد هـم د خپـل کالـه لاره نـه ورکـوي او څـاروي هـم ماښام خپل کاله ته راځي، په دې بې ثباته دنیا کې، چې کوم شی ډېر ثابت او پایدار معلومېږي هغه د خپل او پردي فرق دی.

ملیـت او قومیـت پـه همدغـه ټینـګ اسـاس ولاړ دي او ملـي وحدت د فطرت د تشکیلاتو فصل او باب دي.

دغه متمایز رنګونه، چې په اقوامو او مملکتو کې وینئ ډېر پاخه دي او هېڅوک يې نه شي بدلولی.

له دغه وحدت سره، چې په یوه ملت کې یې وینئ، هغـه غیـرت تړلی دی چې یو ملت یې د بل په نسبت احساس کوي.

که چا د خپلو او پردو فرق نه کولی، ملتونه به نـه وو جـوړ شـوي او دغه سیاسي او ملي تشکیلات، چې نن وینئ په دغه ډول بـه نـه وو.

همدغه د ځان او د بل فرق دی، چې یو ملت د بـل ملت سلطه او نفوذ نـه مني او د خپـل ملي استقلال دپـاره ډېرې لـويې قربـانۍ ورکوي.

مراکش او تونس همدغه احساس له فرانسـویانو نـه بېـل کـړل او الجزایر هم د دغه حس او شعور پـه قـوت د فرانسـې لـه لـوی قـوت سره په جګړه اخته دي.

د پښتونستان توریالي ملت د پاکستـان پـه مقابـل کـې همدغـه احسـاس ټینـګ درولـی دی، هغـه پردیتـوب چـې د دې دواړو ملتوترمنځ موجود دی ارومرو دوی یو لـه بلـه بېلوي او دا بېلتـون ډېر حتمي او یقیني دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ترکیب او تالیف، چې په زور او جبر بنا وي او انساني فطرت ترېنه کرکه کوي ډېر بې بقا او بې وفا معلومېږي.

د خپل او پردي تمیز د فطرت قانون دی او هر سیاست، چې له دغه قانون څخه مخالف وي هېڅ قوت یې حمایت نه شي کولی.

د بشر فطرت او طبیعت په بله خوا ګرځول د انسان کار نه دی او عقل یې نه مني. نن ملي شعور او ملي احساس ډېر قوت موندلی دی او له دغه قوت سره هېڅ قوت مقابله نه شي کولی، ځینې ګمان کوي چې که علم ډېره ترقي وکړي او د ګډ ژوند وسایل زیات شي، نو ملي او قومي تعصبات به ورک شي او ټول عالم به د بشریت په نامه یو وجود شي، یعنې بیا به د خپل او پردي فرق نه وي او درست ملتونه به یو ملت شي. دا ارزو په اول نظر ډېره ښکلې معلومېږي، مګر له حقیقت نه دومره لرې ده، چې مونږ د مریخ له کرې نه هم دومره لرې نه یو. اوس خو مونږ وینو او ګورو، چې د دنیا ډېر پوه او مترقي ملتونه له نورو نه په خپل ملیت ډېر ټینګ دي او ملي احساس په متمدنو قومونو کې ډېر قوي دی.

همدغه احساس د نن ورځې په ادب او فلسفه کې ډېر اثر لري او په انسان کې یې ډېره خودي او خود شناسي پیدا کړې ده. د جهان د ځو زرو کالو تاریخ په همدغه بنسټ ولاړ دی او دغه بنیاد یې ډېر مضبوط کړی دی.

نن د هر ملت په نظر کې خپل ملي استقلال د یوه ډېر لوی ناموس حیثیت لري او له دې نه لوی افتخار بل نه شته. د دغه مقصد دپاره خلک سونه اولادونه قربانوي او بې استقلاله ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرلوی ذلت ګڼي، که چېرې ملي احساس او ملي شعور په ډېر قوت موجود نه وای د استقلال قیمت به ډېر لږ و او د دنیا لویې امپراطورۍ به نه ړنګېدی، استعمار به دغسې بده قیافه نه درلوده او یو ملت به د بل ملت له سیوري لاندې خوشحاله و.

دغه ملي جشنونه، چې هر مستقل ملت یې د خپل استقلال په یاد کوي او په ډېر قدر ورته ګوري د ملیت تجلیل او احترام په کې پروت دی او همدغه معنیٰ لري، چې یو ملت د بل ملت حاکمیت په ځان نه شي منلی. مونږ باید په دې خبره ډېر فکر وکړو، چې ملي استقلال د ملي احساس او شعور محصول دی. هر څومره چې دغه حس قوي وي هغومره به زمونږ استقلال هم قوي وي. د استقلال ساتنه د ملیت قوي جذبې ته ډېر شدید ضرورت لري، که دغه احساس په یوه ملت کې کمزوري شي هغه د استقلال په قدر او قیمت نه شي پوهېدلی او د همدغې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نه شي.

مونږ باید خپل ملي امتیازات ملي شعور او ملي احساس ډېر ټینګ وساتو او د خپل استقلال تقویه ورپورې مربوط وګڼو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي يو والی

هغه خلک، چې په يوه وطن کې اوسېږي ګټه او زيان يې يو وي، د يوه واکمن امر ته يې غاړه ايښې وي له يوه بېرغ لاندې راټوليږي او مشترک تاريخ لري يو ملت بلل کېږي.

افغانستان يو وطن دی، د دې وطن اوسېدونکي يو ملت دی، د دې ملت نوم افغان دی، لکه چې په افغانستان کې ساړه او تاوده، وچ او لامده، هسک او ټيټ ځايونه شته، چې په ځينو کې يو راز غلې او ميوې کيږي، په ځينو کې بل راز. په ملت کې هم راز راز خلک شته، چې کړه وړه يې يو بله ځيني فرقونه لري. مونږ ته په کار دي، چې په دې خبره ښه ځان پوه کړو، چې وطن هغه تنګ او کوچنی کور نه دی، چې د يوه پلار او د يوې مور او لادونه به پکې استوګنه لري او نه هغه کلی دی، چې ټول اوسېدونکي به يې يو خپل يا يو قوم وي. په دې اوسنۍ زمانه کې اوس ځينې داسې کورونه هم شته، چې يو مسلمان پښتون له يوې روسۍ يا امريکايۍ مېرمنې سره پکې اوسي او دواړه د يوه او لاد مور او پلار وي.

هر کله چې په يوه کاله کې دا حال وي، نو په يوه لوی وطن کې به ولې هندو او مسلمان، شعيه او سني، پښتون او تاجک د يو ملت په حيث نه اوسيږي.

زه ډېر داسې دوه ورونه پيژنم، چې يو پښتو وايي او بل پارسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند

ښايي چې تاسې به کله داسې سړي ليدلي وي، چې لاس او پښې نه لري، سترګې يې ړندې او ژبه يې ګونګه وي، مګر ژوندی وي.

دغه راز سړی که په ګېډه موړ او په تن پټ وي او په ښه کور کې اوسي، يعنې د شتمنۍ کورنۍ غړی وي بيا هم د ده ژوند بې خونده او بې اهميته دی.

په ژوند کې چې حرکت او فعاليت نه وي او له قوت او قدرت نه محروم وي، څه ارزښت نه لري. هغه ژوند چې پوهه او بصيرت ورسره نه وي او د شعور او احساس برخه يې نيمګړې وي ښه ژوند ورته نه شو ويلی. ګېډه مړول، په ښه کور کې اوسېدل او ښه اغوستل د ژوند لومړي ضرورتونه دي، مګر کافي نه دي. په ژوند کې د ذهن او روح اطمينان د اينده په نسبت ښه انتظار، د انساني ازادۍ او بشري حقوقو تامين او تکميل ډېر مهم ضرورتونه دي.

په ژوند کې له کميت نه کيفيت ډېر مهم دی. ژوند بايد ښکلی او ښاغلی وي.

د ژوند دپاره جمال او جلال دواړه په کار دي.

لذت او افتخار د ژوند لاس او پښې يا د الوتلو وزرونه دي.

که ژوند خوار او غريب وي دا دومره ډېره د افسوس خبره نه ده.

ډېر افسوس هغه وخت په کار دی، چې له ژوند نه د خلکو زړونه تور شي او ژوند ته په کرکه وګوري. د يوه هېواد د واکمنو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو کار یوازې دا نه دی، چې د خلکو ژوند ښه کړي، بلکې ستر او مهم خدمت دا دی، چې د ژوند مینه په زړونو کې زیاته کړي او هیلې، اسرې را ژوندۍ کړي.

کېدای شي، چې په جنت غوندې ځای کې سړی له ژوند بېزاره شي یا په جونګړه کې له ژوندانه سره مینه ولري. په ژوند کې یو معتدل حالت ډېر ښه دی او ښه ژوند هماغه دی، چې اعتدال پکې وي، یعنې نه ظالم وي او نه مظلوم، نه د چاباداروي او نه یې څوک بادار وي. هو! اجتماعي عدالت تل د ژوند دپاره ډېر ضرور دی، د ژوند ساتنه، د ژوند وده او د ژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هوا کې امکان پیدا کوي.

چېرته چې عدالت او عدل نه وي هلته ژوند خوښ او ښاغلی نه وي او په دغسې ځای کې ژوند ډېر لوی عذاب دی.(وقناعذاب النار).

(c) ketabton.com: The Digital Library

مترقي ژوند

ژوند د تحول او تکامل نوم دی. صحراکانې چې په پېړیو په یوه حال پاتې دي، ژوندي ورته نه شو ویلی.

د پسرلي ګلونه، چې له ځمکې را ټوکېږي، لویېږي، غوړېږي، مړاوي کېږي او خاورې کېږي په ژوندانه کې برخه لري او ژوند د همدغسې تغیر او تحول نوم دی. هغه غله چې په کندو یا په ګوډې کې پرته ده او هغه، چې دهقان یې په ځمکه کې کري د ژوند په لحاظ ډېر فرق لري.

همدغه له خاورو لاندې زرغونېدل، لوئېدل او پخېدل د ژوند انتظار دی او مترقي ژوند همدغه دی.

که مونږ انساني او حیواني ژوند مقایسه کړو، پوهېږو چې په انساني ژوند کې تغیر او تحول، یعنې د حالاتو بدلون ډېر زیات دی او غیر له انسانه په نورو حیواناتو کې تحولات ډېر لږ دي. حیوانات په زرګونو کالو کې هغومره فرق نه کوي، لکه چې انسانان یې په څو کالو کې کوي.

انسان په مرور د زمان خپل لباس، خپل کور، خپل خوی خپل فکر بدلوي او وخت په وخت په بل رنګ او بله بڼه را اوزي.

یو عصر له بل نه د همدغو تحولاتو په بنا بېلېږي او بدلیږي.

د عصر او زمانې په اقتضاء له ماضي نه مستقبل ته راتګ، زوړ حال پرېښودل او د نوي حال قبلول مترقي ژوند دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه قام چې د حالاتو په بدلون قادر نه وي او خپل زوړ فکر، زوړ خيال، زوړ عادت، زړه پوهه په نوي نه شي بدلولی مترقي ژوند نه لري.

د ژوند د بقاء او لوړتيا دپاره د انسان په طبيعت کې د تحول او تجدد غوښتنه پرته ده او قدرت هم د تغير او تحول قانون په ټولو مخلوقاتو جاري کړی دی.

هغه ژوند، چې د ودی او لوړتيا په حال کې وي د تجدد خوا ته ډېر تمايل لري.

کوم ژوند چې مرګ ته نږدې وي طبعاً د مړينې خوی او عادات پيدا کوي.

همدغه سبب دی، چې کوچنيان او ځوانان نوو شيانو ته ډېره هڅه کوي. نوی لباس ښه ګڼي او نوې کورنۍ له زړې جونګړې نه ډېره خوښوي، مګر زاړه او سپين ږيري له زړو شيانو او زړښت سره خدای پامانۍ ته نه دي تيار.

که مونږ د دنيا مترقي ملتونه له هغو قومونو سره مقايسه کړو، چې ژوند يې د ترقۍ په حال کې نه دی، دا به ومنو چې د مترقي حالت تغير او تحول ډېر ګړندی او په ببرته پاتې قومونو کې تحولات ډېر ځنډني دي. د جهان تاريخ همدا ښيي، چې د بشري ټولنو تحولات په لومړيو مرحلو کې ډېر سست وو او اوس پکې ډېر ګړنديتوب راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څوک غواړي، چې خپل ارتقايي سير او حرکت ځانته معلوم کړي، خپلو اجتماعي تحولاتو ته دې ځير شي او ودې ګوري، چې په عمومي او ضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلی دی.

د يوه ملت د پوهې او هوښيارۍ د معلومولو دپاره هم اجتماعي تحولاتو ته دې ځير شي او ودې ګوري، چې په عمومي اوضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلی دی.

د يوه ملت د پوهې او هوښيارۍ د معلومولو دپاره اجتماعي تحولاتو او تجدد پسندۍ ته کتل په کار دي.

د علم او پوهې خاصه او مميزه همدغه ده، چې په انسان کې د زړو دودونو او رواجونو پابندي کموي او د نوي عصر ضرورت او احتياج ته يې متوجه کوي، يعنې د تقليد پښې سپکوي او د عقل او منطق په اساس د نوو افکاروا او نوو خيالاتو د قبلولو استعداد ته ترقي ورکوي او ابتکاري قوه زياتوي.

د عرف او عادت له غلامۍ څخه ازادي، د مدني پښرفت په برکت حاصلېږي او زاړه ناکاره رواجونه د همدغې رڼا په مرسته له مينځه ځي.

راشئ! چې اوس خپل ځانته په ډېر ځير وګورو او پخپل حق کې قضاوت وکړو، چې مونږ د نوي ژوند په قبلولو کې څنګه يو او د نوو افکارو په څرګندولو کې څومره جرئت او همت لرو.

زمونږ ذهني ازادي، چې د پوهې او تنوير نتيجه ده ترکومه حده ده او له اجتماعي نهضتونو سره څومره علاقه لرو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو نظر

انسان ډېر زيار کاږي، چې د نورو په نظر کې ښه شي او خلک ورته ښه ووايي.

د دغه مطلب د پاره دې ډېر ځله سمه لاره پرېږدي او په کږه لاره ځي، يعنې حقيقي ښه والی بدلوي او د دې د پاره، چې د خلکو په نظر کې ښه معلوم شي، نو د ريا او تګۍ رنګونه هم په ځان پورې مښي.

د خلکو نظر هم عموماً سم نه وي او ښه يا بد پېژندل د هر چا کار نه دی، ځکه ځينې بد کسان هم د خلکو په نظر ښه ورغلي دي.

زه دا نه وايم، چې سړی دې د نورو د نظرمراعات نه کوي.

او دود دستور ته دې نه ګوري، ځکه دا کار هر څوک نه شي کولی او علا الاطلاق ښه هم نه دی.

ما ته معلومه ده، چې د نورو ښه او بد نظر د انسان په ژوند کې څومره اثر لري. د ډېرو خلکو ډېري خوشحالۍ او ډېر خپګانونه د نورو د نظر اغېزه ده او د خلکو نظر په سړي باندې هر څه کولی شي.

څنګه چې د يوه نظر باز نظر روغ سړي رنځور کوي او ډېره ښه مانۍ را نړوي دغسې د اجتماع نظر هم ډېر قوت لري او ډېر خلک يې ځانته تابع کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر کسان شته، چې پخپلو سترګو څه نه ګوري او ښه و بد د نورو په نظر پېژني.

د خلکو نظرونو ډېر ښه شیان او ډېر ښه خلک هم بد معلوم کړي یا یې بد ښه ښودلي دي، خلک لا پرېږده چې یوازې د حاکم په نظر به هم ښه سړی بد یږي، نو بد سړی ښه کېږي، یعنې د نورو نظر په سړي اثر اچوي او په ژوندانه کې ډېر دخل لري. که هرڅنګه سړی وي او د مودو ځوان وي بیا هم د نورو په ښه نظر خوشحالېږي او په بد نظر خوابدي کیږي، کله کله سړی د دې د پاره، چې د خلکو ښه نظر ځانته جلب کړي د هغوی نظر ته دومره ورجذب شي، چې هر څه د نورو په خوښه کوي او له هر څه ورته تېرېږي، د همدغې جذبې د پاره کله انسان ځینې ښه کارونه هم کوي او له ناوړو کارونو نه ځان ساتي، قرباني او فدا کاري، د نورو خیر غوښتل او نورو ته ګټه رسول، په فن او هنر کې نوم ایستل، د نورو د ښه نظر د جلبولو اثر او برکت دی. که چېرې چا د نورو نظر ته په اعتنا نه کتلی انسانان به لکه د صحرا کاڼي یو له بله بې تعلقه وو او بل شان ژوند به یې کاوه، مګر ډېر ښه ده چې دغسې نه دي او د نورو په نظریه هم کار کوي. دا کار د اخلاقو د اصلاح دپاره هم ښه دی او د بې مبالاتۍ مخه نیسي

زه دغه کار ته ښه وایم، مګر داسې چې په هېڅ حد او اندازه ورته قایل نشم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی باید په دغه باب کې دومره افراط ونه کړي، چې د نورو د نظر حلقه بګوش غلام شي او خپل فکر او شعر پکې داسې بایلي، چې د ده شخصیت او حریت محوه شي او هېڅ ورته پاته نه شي.

څومره چې د انسان د شخصیت تجلي ته د نورو حسن نظر په کار دی، هغومره د نورو نظر ته ځان سپارل د انسان شخصیت هم محوه کوي.

د هر مجلس په رنګ رنګین کېدل او د هر چا فکر او نظر ته خضوع او خشوع د سړي شخصیت راټیټوي او د عادي انسانانو په ډله کې یې دروي. انسان باید ډېر کوښښ وکړي، چې خپله ازادي ورځ په ورځ زیاته کړي. د فکر د حریت د پاره خدمت وکړي او پخپل شخصیت متکي شي.

د هنر خاوند، چې هر څومره له ابدیت نه زیاته استفاده وکړي او له انسانیت سره زیات تعلق پیدا کړي، هماغومره له خپل عصر او محیط څخه لوړېږي او معاصرین ورته په ښه نظر نه ګوري.

د عصر او زماني له خلکو سره غوږ په غوږ تلل او د هغوی په فکر ځان برابرول د عادي خلکو کار دی. فوق العاده اشخاص او د لوړ فکر خاوندان هېڅ کله په دغسې قید او زندان کې نه اوسي او د خلکو ستاینې ته دغومره سر نه ټیټوي.

پوهان هر وخت په هر څه کې د خپل وجدان او ضمیر غږ ته غوږ ږدي او ناپوهان له اندازې نه زیات د یوه او بل نظر ته ګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بصیرت خاوندان له دې خبرې سره دومره ډېره علاقه نه لري، چې د خلکو په نظر کې ښه ښکاره شي، بلکې کوښښ کوي، چې د خلکو نظر ښه کړي او ښه نظر پیدا شي.

د جامعې اصلاح او د فکر خدمت سړی مجبوروي، چې له هغو خبرو او هغو شیانو سره مبارزه وکړي، چې هغه په جامعه کې ښه ګڼل شوي دي، مګر ښه نه دي.

که څوک د خلکو د نظر مراعات کوي، نو هغه بتان نه شي ماتولی، خلک ورته په ښه نظر ګوري، بلکې مجبورېږي چې سر ورته ټیټ کړي او خلک ده ته هم په ښه نظر وګوري.

دغه راز خو د خواهي او خود پرستي، چې ظاهراً غیر پرستي ده باید سړی پرېږدي او د نورو د نظر مراعات له اندازې نه زیات ونه کړي. د خلکو قضاوتونه اکثراً صحیح نه دي او پدې نه ارزي، چې سړی هر څه ترېنه قربان کړي.

د خلکو خدمت دا نه دی، چې سړی به اورمرو د دوی د خوشحالۍ دپاره کار کوي، بلکې حقیقي خدمت دا دی، چې د خلکو خیر او ګټه په نظر کې ونیول شي او فکرونه، نظرونه، کارونه، خویونه اصلاح شي. که سړی د هر چا کار ته ښه وایي، چې هغه خوشحاله شي او ده ته په ښه نظر وګوري دا ډېره ټیټه سودا ده او د غلامۍ بوي ترینه ځي. که څوک خپه کېږي او خوشحالېږي، که خلک سړي ته په ښه نظر ګوري که په بد نظر، سړی باید ښو ته ښه او بدو ته بد ووایي. د بیان او وینا ازادي همدغه ده، د فکر او قلم ازادي همدغه تقاضا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه او بل ښه نظر دومره قیمت نه لري، چې د انسان ازادي سلب کړي او په غوږ کې یې د غلامۍ کړۍ واچوي. د نورو نظر که هر څومره ښه وي بیا هم هر سړی پخپلو سترګو بینا دی او له خپل نظر نه کار اخیستل په کار دي. که څوک هر څه د نورو په نظر ګوري خپل نظر ته به شرمنده وي او د بصیرت حق به یې نه وي ادا کړی.

سړی باید یوازې د پوهانو نظر په نظر کې ونیسي او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حق اظهار

په هر هېواد کې، په هر ولس کې، په هر عصر کې ځينې اشخاص په کار دي، چې د حق اظهار خپل فرض وګڼي او خپل مال، خپل سر، خپل مقام ونه ساتي حق او حقيقت وساتي.

ولسونه دغسې خلکو ته له حده زيات محتاج دي، د ظلم د جبر او د ناروا ملا همدغه کسان ماتوي.

که دغسې خلک په يوه محيط کې نه وي، هلته داسې تياره او تور تم وي، چې د حق او باطلو فرق نه شي کېداى، خدمت او خيانت، روا او ناروا د خلکو په نظر کې يو شان جلوه کوي. هغه اشخاص بايد له سرو او سپينو سره وتلل شي، چې د زور او قوت يا د مال او دولت په خاوندانو پسې نه وي روان، بلکې په حق او حقيقت پسې درومي او حقايق څرګندوي.

ولسونه د همدغسې ايماندارو خلکو په بدرګه منزل مقصود ته رسېږي او همدغه اشخاص دي، چې ظلم او استبداد محوه کوي.

که دغسې خلک چېرته نه وي، نو هلته عدالت نه شته، انصاف نه شته، حقيقت شته او انسانيت هم بل راز څېره لري.

هر څوک بايد په دې پوه شي، چې حق ويل لوى عبادت دى او حق نه پالل لويه ګناه ده، دا ګناه په دنيا کې هم انسانان په سل رنګه عذابونو ګرفتاره کوي او په ژوندونې بنيادمان په دوزخونو کې اچوي. که د حق او حقيقت رڼا مړه کېږي دا مرګ د ملت او ولس مرګ دى او د عدالت جنازه هم سمه ورسره وزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې کسان وايي، چې د حقايقو په اظهار کې د وخت او زمان او د محيط اقتصاد په نظر کې نيول په کار دي او هغه حقايق، چې ويل يې زيان او ضرر لري او نتايج يې بد دي بايد ونه ويل شي.

مونږ دوی ته نه وايو د حق او حقيقت شان له دې نه ډېر پورته دی، چې موقع شناسي وپېژني او د اشخاصو د اقتضاتو قيد او شرط ته غاړه کېږدي.

د حقايقو د اظهار دپاره حدود ټاکل او له قيد او شرط لاندې يې راوستل له حقايقو سره مجاد له او مبارزه ده.

حق او حقيقت هر کله او هر چېرته د هر چا له خولې، چې وي د اورېدولو او منلو شی دی. د حقايقو پيروي په هر کار کې او په هر حال کې د هر چا دپاره په کارده، ترڅو چې يو قام او ولس په حقيقي لاره روان نه شي او حقيقي اساسونه قبول نه کاندې توره شپه به يې سبا نه شي.

يو مملکت هغه وخت سعادت، قوت او شهامت پيدا کولی شي، چې حقايقو ته نژدې شي. په حقايقو پوه شي او په حقيقي اساساتو استفاده او اتکا ولري. حقيقت لکه د مداريانو ننداره نه ده، چې هر ساعت بېل رنګ او بېل شکل ولري. يوه سمه او مستقيمه لاره که لږه غوندې کږه شي بيا ورته سمه نشو ويلی او تور هر کله تور او سپين هر کله سپين دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډار

زه چې وړوکی وم، د شپې به بیبکې توړی د تناره په غاړه د پېریانو، د یوانو یا دروو او شیشکو کیسې کولې او ما به ورته غوږ ایښی و.

دې کیسو په ما کې ډېره وېره پیدا کړه، چې زه یې د شپو له تورتمه، له ورانو کنډوالو، له قبرونو او هدیرو نه ډېر وډار کړم او هره شپه به مې پرېشانه او وېرونکي خوبونه لیدل.

اوس چې لوی شوی او پوه شوی یم هغسې نه یم.

هغه ویره اوس زما په زړه کې نه شته او د شپې له تیارې نه نه ډارېږم.

که زه کومه شپه د هدیرې او یا ورانې کلا له څنګه تېر شم پېریان را باندې نه کښېني، مړي مې مخې ته نه پاڅېږي، د قبرونو له شناختو نه راته بلاګانې نه پیدا کېږي.

ما اوس د شادمان دیو کیسه هېره کړې ده او د شیشکو ډار مې له زړه وتلی دی، مګر ګورئ! دا ګمان ونه کړئ، چې زما وېره به اوس بېخي ورکه وي او هېڅ ډار به راسره نه وي. څنګه چې بې وېرې ژوند انسان ته نه ښايي او هغه انسان، چې په زړه کې یې هېڅ ډار نه لري، له یوه ځناور نه ډېر فرق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ډار اوس له پخوا نه ډېر شوی دی، پخوا زه د شپې ډارېدم اوس د ورځې هم ډارېږم، د رڼا ورځې ډار د شپې له ډار نه ډېر هیبت لري.

څومره ویره، چې له ښاغلي انسان نه په کار ده له دیو او پیري نه نه ده په کار.

پخوا زه له مرګه وېرېدم، اوس ژوند زما په نظر کې ډېر مصیبت دی.

زه اوس له مړو نه نه وېرېږم له ژوندو وېرېږم.

کله چې زه کوچنی وم زما ډار هم کوچنی و.

هغه وخت، چې زه ناپوه وم زما ډار هم ناپوه و او د ډارولو په چل دومره ډېر نه پوهېدم، یو کوچنی ماشوم د خلکو له څپېړو او قهرو غضب څخه ویرېږي، مګر لویان او پوهان د خلکو له خندا نه هم ډارېږي.

یو پوه او هوښیار سړی له مکروبونو او د ملاریا له میاشو نه هم ډارېږي، مګر ماشومان او نا پوهان له دغسې ډار سره اشنا نه دي.

د یوه کوچني ماشوم د ډار دپاره تعویذونه هم شته، مګر د لویانو ډار په تعویذ هم نه ورکېږي. د واهمې ډار دومره دوام نه لري، لکه د عقل او پوهې ډار، چې درونډ او دوام دار دی. پخوا مونږ له هغه جنګ څخه وېرېدو، چې په کور او کلي کې به پېښ شو اوس له هغو جنګونو نه هم په وېره کې یو، چې د دنیا په یوه سر او بل سر کې پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو وخت زه نورو څخه ويرېدم اوس له خپل ځانه او له خپل عمل څخه هم وېرېږم. پخوا به چې چا د لارې ملګرى پيدا کړ، وېره به يې کمه شوه، مګر اوس له خپل ملګري ويرېږي او ورور له ورور نه په خوف کې دى.

مونږ اوس پوهېږو، چې شيشکې او ديوان او پېريان انسانانو ته څه زيان او ضرر نه رسوي، لکه چې خپله انسانان يې يو بل ته رسوي.

زمونږ دښمنان په کور و کلي کې نه، بلکې زمونږ په ځان کې موجود دي.

مونږ بايد له ځانه وډار شو او په ځان وډار شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت

دا کلمه زمونږ په نظر کې ډېره ښکلې معلومېږي او په تقدس ورته ګورو، مګر څومره چې حقیقت ستایو هغومره حقیقت نه وایو.

که حقیقت ستایو هغومره حقیقت نه وایو.

که حقیقت رښتیا وبولو، نو رښتیا خو یا لېونۍ وایي یا زورور او دا دواړه زمونږ په هېواد کې ډېر لږ دي.

د حقیقت له لفظ سره ډېر ځله تریخ کلمه یو ځای کوي او وایي:

«دا یو تریخ حقیقت دی»

هو! حقایق اکثره ترخه وي او حق په تریخوالي ستایل کیږي.

په علمي اصطلاح حقیقت په درې ډوله دی، مهجور حقیقت، متعذر حقیقت او متعارف حقیقت. په دغه لحاظ ویلی شو، چې زمونږ په خبرو اترو کې د حقیقت برخه ډېره لږه ده.

په شعر او ادب کې، خو معلومه ده چې له حقیقت نه مجاز او استعماري پله ډېره درنه ده، د ادب ژبه د حقیقت ژبه نه ده او ډېر خوږ شعر هماغه دی، چې د حقیقت له اظهار سره ډېر موافقت نه لري او ډېر ځله یو سړی د حقیقت په ویلو بې ادبه معلومېږي.

یوه ورځ یوه لوی سړي خپل لیکلي مضمون، چې څوک یې په معنیٰ ښه نه پوهیدل څو تنو پوهانو ته لوسته او خلک یې په ستاینه مجبور کړي وو په هغه مجلس کې، خو هېچا څه انتقاد ونه شو کړای، مګر په بل مجلس کې چې هغه جناب نه و د حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویلو او حقیقت بیانولو مسابقه شروع شوه او له ډېر اخلاقي جرئت نه کار واخیستل شو. یوه ویل چې په ټول مضمون کې له سره تر اخره د مبتداګانو یو سلسله وه، چې هېڅ خبر یې نه درلود، بل ویل دا ځکه چې دی پخپله مبتدي دی او له هېڅ نه خبر نه دی، دغه راز حقایق چې د ښاغلي... په غیاب کې وویل شوه د غیبت رنګ یې پیدا کړ، چې شرعي جواز یې نه درلود اخلاقاً ممنوع و.

اوس چې زه دغه حقیقت داسې بیانوم، چې نه د هغه لوی سړي نوم اخلم او نه د غیبت کوونکو پته درښیم دا بیا یو بل ډول حقیقت دی، چې باید ګونګ حقیقت ورته ووایم.

هو! د حقیقت ژبه ګونګه ده او فصاحت وبلاغت د ادب ژبه ده، چې په مجاز، کنایه، اشاره او استعاره چلیږي.

اوس پوه شوئ، چې زمونږ په وینا کې د حقیقت برخه څومره خواره ده او د حقیقت د اظهار دپاره څومره موانع موجود دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما نظر

صحرا ته لاړم یو کاڼی له بل سره برابر نه و.
غرونو ته وختلم، ځینې جګ او ځینې ټیټ وو.
ښارونه مې وکتل ځینې کورونه لوی او ځینې واړه وو.
په باغونو وګرځېدم ټولې ونې په یوه مېچ نه وې.
د سیندونو کبان مې ولیدل یو له بل سره په تول کې برابر نه ختل.
د هوا مرغان هم ځینې غټ او ځینې کوچني وو.
ملایان مې ولیدل د چا پګړۍ غټې او د چا وړې وې.
کتابونه مې ولټول هلته هم ډېر تفاوت موجود و.
له یوه هېواده بل ته لاړم او له بل نه بل ته په هر ځای کې ټیټ و پاس او لوړې ژورې وې.
په هېڅ ځای کې نه د یوه لاس ګوتې برابرې وې او نه د یوې خولې غاښونه.
د لوی خدای کتاب مې بېرته کړ او دا مې پکې ولوستل.
ایا پوه او ناپوه برابر دي؟ ایا د ړانده او بینا څه فرق نه شته؟ ایا د جنت او دوزخ خاوندان څه توپیرنه لري؟ ایا نور او ظلمت یو راز دي؟ په دې پوښتنو د غفلت له خوبه راویښ شوم او هرې خوا ته مې په ځیرځیر وکتل، څنګه چې د یوه پټي ټېپر او د یوه بوټي کدوان یو راز نه و، د انسانانو سرونه هم غټ او واړه او د ټولو خولې برابرې نه وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماپه دې عالم کې په وارو وارو سترګې وغړولې او هرچا ته مې له هرې خوا په غور وکتل همدغه وخت زه د پرښتو او لعینانو په معنیٰ پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل، د عدل او ظلم، د خیر او شر، د علم او جهل فرقونه راته ښکاره شوه.

هغه دیوان، چې خلکو له کوه قاف نه هغه خوا ګڼل، ما دلته په کور او کلي کې ولیدل.

د انسان په بڼه شیطان او د پرښتو په صورت د یو سیرت انسان ته مې پام شو.

اوس زما له سترګو نه ډار په کار دی، ته زما له حقیقت بین نظر نه وډار شه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق او هوس

نظرونه ټول یو راز نه دي، هر چا هر څه یو شانته نه دي لیدلي.

د عشق نظر او د هوس نظر یو له بله ډېر فرق کوي. د مین او بوالهوس ترمنځ د ځمکې او اسمان قدر فاصله موجوده ده. مین یو لیلیٰ لري او هغه یې هم داسې لیدلې ده، لکه چې په توره شپه کې د غر له څوکې سپوږمۍ لږ غوندې سر ښکاره کړي او بیا سمدلاسه په تورو وريځو کې پټه شي.

عشق د همدغسې اسماني پرښتې یوه جلوه ده، چې د عاشق په زړه کې طوفانونه پیدا کوي او د انسان نظر یوې نقطې ته داسې جلبوي، چې نور څه بیا نه شي لیدلی او هغه هم نهویني، نور خوندونه او نورې ننداري د سړي هېرې شي او شپه ورځ د هجر او فراق په لمبو سوزي، مګر د هوا او هوس خاوندان د عشق له غمه بې غمه دي. دوی هره شپه په خرابات او میکده کې بل شان لوبې کوي او د عشق او عشرت په باده مست دي.

عشق د ناکامۍ او محرومیت نوم دی. هوا او هوس بې مشقته لذت او بې هجرانه وصال ته وایي.

معشوقو ته رسېدل هغه ګران کار دی، چې د جهان لوی لوی امپراتوران یې هم له حده زیات سرګردانه کړي وي او ځینې کسان د ډېرو لښکرو په زور هم دغه سعادت ته نه دي رسېدلي، مګر هوس پالونکي هره شپه یوه نوې لیلیٰ په غېږ کې نیسي او هغه شونډې ښکلوي، چې ډېرو نورو یې هم په وار وار خوند لیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. هغه چې د هر خريدار دپاره ځان سينګاروي او د يوه په غېږ کې بل ته خاندي، د هوسرانۍ دپاره پيدا ده، نه د عشق دپاره.

دغه راز مبتذل خوندونه د هوسناکو خلکو دپاره لږ نه دي، له دغسې ناپاکې ياراني نه د عشق داستان نه جوړيږي، د دوه مينو وصال هر چا ته ښکلي معلوميږي او هر څوک د مجنون او ليلې په فراق متاثر کېږي، مګر د هوس د خاوندانو معامله بده ګڼي او په نفرت ورته ګوري، دا ځکه چې عشق د خلکو په نظر کې درونډ معلوميږي او هوس ته په سپکه سترګه ګوري. هغه د پتنګانو کار بولي او دا د مچانو هر کار، چې د عشق دپاره وي په هغه کې ارو مرو يو څه فوق العادګي موجوده وي او د هوس د خاوندانو کارونه ټيټ او عادي معلوميږي، هغه قوت او قدرت، چې له عشق سره شته هوس تربنه محروم دی. فرهادي عزمتونه د عشق د خاوندانو په برخه رسېدلي دي. ايثار او فداکاري د هوس د خاوندانو کار نه دی، سربازي او سرفرازي دواړه له عشق سره ملګري دي، په شعر او ادب کې هم د عشق برخه معلومه ده، هغه څه چې په يوه عالي احساس او لوړ خيال بنا وي او هغه چې د هوا او هوس دپاره وي او په ټيټ غرض بنا وي برابرنه دي، چا چې دغه هنر(ادب) ته د عشق په نظر کتلي دي او د دنيا د سود او ګټې دپاره دا کار نه کوي هغه کله په ډېرو جګرخونيو يو ادبي شهکار د ابتکار ميدان ته راباسي او ډنډه وينې يې خوراک وي، څوک چې د بازار رونق ته ګوري او د خپلو هوسونو د تامين دپاره څه ليکي هغه هره ورځ بې زيار او زحمته مبتذل مضامين بازار ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کوي او ظاهري ډول برابروي. هغه هېڅکله عميق فکر نه کوي او په لوړو خيالاتو پسې نه ګرځي.

ژورو فکرونو او د لوړو خيالونو خريداران هر کله او هر چېرته ډېر لږ دي.

دا راز متاع د خرڅولو هم نه ده، څه شی چې په دنيا کې ډېر نادر وي بې له احمقانو نه يې بل څوک نه خرڅوي. د ذوق او هنر په خاوندانو که هر رنګه بده ورځ راشي خپل ګران او ډېر بها شيان نه خرڅوي، مګر عادي او معمولي شيان له کوره باسي.

هغه چې پخپل فن مين دی او له خپل کار سره عشق لري هر راز ناکامي او محروميت قبلوي، مګر عشق په هوس نه بدلوي.

زه دا منم، چې د هوس خاوندان له روحي عذابونو او شکنجو نه خلاص دي او د دنيا په خوږو کې له نورو نه ډېره برخه لري. په دې هم پوهېږم، چې د عشق په کار کې څومره مشکلات موجود دي او په دغه خطرناکه لاره تګ څه مصيبتونه په مخ کې لري او دغه افتخار په ډېرو بدبختيو او کړاوونو کې پټ دي، د فن او هنر خاوند بايد له هوا او هوس نه ځان وژغوري او له عشقه برخه ولري. په خپل کار کې عشق ګډ کړي او د عشق د پاره هر څه قبول کړي.

د حقيقت عشق د ازادۍ عشق، د جمال عشق، د وطن او ملت عشق که په شعر او ادب کې ځای ونه لري، نو هوا او هوس پکې ځای نيسي او تجارتي متاع ترېنه جوړيږي، يعنې د ابتکار ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتذال نیسي او شهوات په عواطفو او احساساتو غلبه پیدا کوي.

شاعر او ادیب باید د ذوق او قریحې د پاره څه ولیکي او د آني مصلحت په قید کې ځان ایسار ونه ګڼي، که دغه راز متاع نن خریدار ونه لري او څوک ورته په قدر ونه ګوري، له دېنه لویه مساله بله نشته. راشئ! چې د خرڅون فکر ورتښو او کوچنۍ سودا پرېږدو. د شعر او ادب ازادي همدغه ده، چې هېڅ قیمت ونه لري او د مال په نظر ورته ونه کتل شي، ذوق د خرڅولو شی نه دی څوک چې خیال او فکر خرڅوي خیال او فکر خرڅوي، هغه د دغه شي ازادي نه شي ساتلای او خپله ازادي اړومرو له لاسه ورکوي.

که ازادي د انسان معشوقه وي او د هوس په نظر ورته نه ګوري، که څوک غواړي چې خپله ازادي په خپلو اثارو، په خپلو افکارو، په خپلو خیالاتو کې وساتي مادي سودا دې له زړه نه وباسي او د سود و زیان د ډار او امید غلامي دې پرېږدي.

د شعر او ادب ارتقا او اعتلا له هر څه نه دغې ازادۍ ته زیات احتیاج لري او له معنیٰ نه د مادیاتو قربانول غواړي.

دا قرباني د هغه چا له لاسه پوره ده، چې شعر او ادب ته د عشق په نظر ګوري نه د هوا او هوس په نظر، عشق ډېر خطرات، ډېر زیانونه او ډېرې ګټې له پښو لاندې کوي او په همدغه وسیله لوړېږي او د لوړتیا حقیقي راز د هوا او هوس په قربانولو کې پټ دي او عشق د قربانۍ او فداکارۍ نوم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرباني او فدا کاري د لوړو احساساتو او عواطفو کار دی، چې په یوه شاعر او ادیب کې باید اورمرو موجود وي، که دغه کسان دغه کار نه شي کولی او نه یې کوي هر څوک پوهیږي له دېنه زیات معنوي انحطاط په تصور کې نه راځي. د فکر او ادب حقیقي پالنه د ډېرو پاڼو په تورولو نه شي کیدای او مقید ذهنونه دغه کار نه شي کولی، دا د هغو کسانو کار دی، چې د لوړ شعور او ادراک خاوندان دي او د عقیدې له مخې کار کوي، دا کار زما په ګمان دلته ښه نه دی شوی او دغه وظیفه چا ښه نه ده په ځای کړې. دلته د وطن مزدورانو او کاریګرو څه نا څه خپل کار کړی دی او مونږ وینو، چې څوک لارې جوړوي او پېچومې اواروي، څوک کارخانو او فابریکو کې خدمت کوي، ځینې ماڼۍ او قصرونه ابادوي، ځینې نور د ورانولو په کار بوخت دي، ځکه وایم چې دلته ناپوهانو ډېر کار کړی او دا بیان یا ډېر لږ دی یا خپلې وظیفې ته ښه ملتفت نه دی او له عشقه محروم دی.

څومره توجه، چې معنی' ته په کار ده اهل معنی' یې معنی' ته نه لري او په دې باندې ډېر افسوس او حسرت په کار دی، مګر دغه کار هم بوالهوس نه شي کولای او د درد خاوندانو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضر احتیاط

که رښتیا ووایم مونږ ډېرې هوښیارۍ او ډېرو احتیاطونو برباد کړي یو. یو چا زمونږ په حق کې ویلي وو، دا خلک له ضرورته زیات هوښیار او محتاط دي.

راځئ چې په دې خبره کې فکر وکړو.

هوښیاري، چې له اندازې نه زیاته شي او هام قوي کوي.

احتیاط، چې ډېر زیات شي لاسونه او پښې شلوي.

شمې اکا زمونږ په کور او کلي کې په ډېرې هوښیارۍ مشهور و او هر چا به، چې کومه مشوره غوښتله ده ته به راتلل.

د ده د هوښیارۍ او احتیاط یوه نښه دا وه، چې ده تر اخره پورې خپل کور ته برق را نه ووست او ویل به یې که کله برق شارټ شي، نو حریق به واقع او کور به مې وسوزي.

د ده دا عدت و، چې په موټر کې به نه سورېده او ډېر لرې ځای ته به هم پیاده روان و، ځکه چې د موټر له چپه کېدلو وېرېده او احتیاط یې کاوه.

هو! دی له ډېره عقله پیاده ګرځېده او کور کې به یې رښتیا هم ډېر لږ وه.

دغه شان هوښیاران او د احتیاط خاوندان زمونږ په مملکت کې زښت ډېر دي او د نوي تهذیب او تمدن قبلول له برق او موټر نه هم زیات مضر بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ په ادارو او شعباتو کې ډېر هوښیار او ډېر محتاط اشخاص زیات لیدل کېږي، د دوی د نوي نهضت او نوې رڼا په قبلولو کې ډېر سخت مقاومت کوي او هغه کسان، چې له ځینو مزخرفاتو او مضرو افکارو سره مجادله کوي بې تجربې او افراطي هلکان ګڼي، دوی وايي په هر کار کې اعتدال ښه دی او باید په هر څه کې له ډېر احتیاط نه کار واخیستل شي.

هغه څوک، چې یو قدم د عصر خوا ته نږدې کېږي او ارزو لري چې د دنیا له سیر سره موافقت وشي، دوی ورباندې سترګې سرې کړي او تهدیدوي یې، چې تاسې د قوم له روحیاتو، د محیط له مقتضیاتو ناخبره یاست او جامعه بربادوئ.

دوی ځانونه داسې ښیي، لکه چې د علم او عقل او تجاربو سرمایه داران همدوی وي او دنیا د دوی په ښکر ولاړه، په دوی ودانه وي، مګر رحمان بابا وايي:

دا دنیا په احمقانو ده ودانه   دانا نه کا په دنیا باندې غرض

دوی هر وخت د اعتدال پسندۍ په نامه د نوي نهضت او مدنیت مخه نیسي او غواړي، چې ورانـدې تلونکي او پېشرفت غوښتونکي په څټ بوزي او بېرته یې وګرځوي.

دوی خیال کوي، چې اعتدال او احتیاط، سکون او جمود قبلول دي او یو قدم وړاندې ایښودل له احتیاط او اعتدال نه وتل دي.

تاسې پـدې پـوه شـئ، چې همدغه کسان په څټ تلونکي(مرتجعین) دي، چې اعتدال په حقیقت کې نه پېژني او یا په دغه نامه د ملت د پېشرفت مخه نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه محتاط او اعتدال پسنده طبقه، چې په اصل کې له اعتدال نه ډېر لرې دي دوی کې د مسامحه کارۍ مماسات او سازشونو استعداد موجود دی، په کوم ځای کې چې د حق او حقیقت اظهار په کار وي، دوی غلي او خاموشه ناست وي او هر څوک، چې هر څه وايي دوی ورسره سرخوزوي او خپل محبوبيت ساتي.

د دوی دا عادت دومره قوي شوی، چې د خدای رضا هم د خلکو په نارضايۍ کې نه خوښوي او که د قوم له روحياتو نه خلاف وي د دين او عقيدې اظهار هم نه کوي.

له يوه خان او ملک سره دومره ناجايزه مراعاتونه کوي، چې طوايف الملوکۍ ته خبره ورسيږي، له سپين پګړيو سره تر دې حده مماشات اختيار کړي، چې د حقيقي اسلام په عوض ورسره جعلي او موضوعي خبرې ومني.

هو! دوی له هر چا سره سازش کوي، مګر له عصري ترقياتو سره يې جوړه نه راځي، دوی په عين حال کې چې د نوي نهضت او عصريت له زړه نه مخالف دي يا يې د خپل مفاد دپاره مضر ګڼي، ځلمو او ځوانانو ته داسې ښکاره، کوي چې تاسې نه پوهيږئ او پخوا له وخته دنيا ته راغلي ياست، مونږ غواړو چې مخکې ولاړ شو او ترقي وکړو، مګر قوم جاهل دی او بايد له ډېر احتياط او اعتدال نه کار واخيستل شي.

دوی ته بايد وويل شي، چې که تاسو غوندې محتاط او اعتداليون موجود وو، دا جهل او ناپوهي به هېڅکله نه ورکيږي او څوک به يو قدم وړاندې وانخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر که تاسو خلکو وپیژندلئ او زمانې ستاسې حال ښکاره کړ بیا به ډېر ګړندي منزل مقصود ته ورسیږو او تاسو ته به د پښتنو په تاریخ کې بې ملامتۍ نور څه پاتې نشي.

هغه ځوانان، چې تاسو بېرته را ګرزولي دي او په نورو مغزو کې مو زاړه فکرونه اچولي دي، تاسو سره به په خجالت کې شریک او سهیم وي او ستاسې د خوشحالۍ او هوښیارۍ او مضر احتیاط سر به ډېر ژر ښکاره شي.

زه خپل وجداني مسئولیت رفع کوم او وایم: کومه رویه چې تاسې نیولې ده، اعتدال نه دی تفریط دی، بلکې هېڅ نه دي او تاسې هېڅ نه کوئ، مونږ تاسې پېژنو او پدې خبرو نه غولیږو.

ستاسې هوښیاري او احتیاط ډېر ضعیف احتمالات او توهمات غځوي او تاسې وېروي.

تاسې زمونږ قافله ځای په ځای درولې ده او درخپلو اسونو جلبونه مو دومره ټینګ نیولي، چې یو یو قدم وروروسته او په شا ځي.

دا ارتجاعي قدمونه مونږ ته ډېر مضر تماميږي. تاسې د کاروان او قافلې مخه نیولې ده او ستاسې توقف د ټولو د معطلۍ سبب ګرځي. د خدای دپاره تاسې له مخې لرې شئ او مونږ پرېږدئ، چې وړاندې ولاړ شو او یو ځای ته ورسیږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاکمانو ته وایم

ای هغو کسانو ، چې ستاسې په لاس کې د حکومت لښته ده ستاسې په امر یو سړی وهل کیږي، تړل کیږي، جرمه کیږ او هر څه کیږي.

ستاسې په نظر یو بې ګناه په محبس کې لویږي او یو ګناهګار له بنده خلاصیږي. ستاسې په عدالت مظلومان له ظلمونو نه نجات مومي او ستاسې په بې انصافۍ ظلمونه، جبرونه په عالم کې خرڅیږي.

ستاسې غفلت او بې خبري عالمونه تباه کوي او ستاسې په ویښتوب او هوښیارتوب ډېر ښه ښه کارونه کېدلی شي.

که تاسې په سمه او صحیح لار روان شئ ډېر بې لارې خلک په لار کیږي. که تاسې پخپله د نفس او شیطان په لاره درومئ، نو په عالم کې د ظلمونو له لاسه بې تمیزه قیامت او بې میزانه محشر جوړیږي.

ستاسې په لاس کې د حکومت زور او قوت موجود دی، که تاسې لېوان یا لېونیان شئ د خدای مخلوق تباه کیږي.

که تاسې ماشومان او اطفال اوسئ ستاسې په طفلانه لوبو ډېر کورونه خرابېږي، که تاسې ړانده او کاڼه شئ حق او عدالت مري او ظلمونه، فسادونه، بدبد کارونه رواج مومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې پدې پوه شئ، چې د دنیا د نظام او انتظام د پاره خدای دوه شیه پیدا کړي دي، چې یوه ته حکمت او بل ته حکومت وایي.

حکومت هېڅکله بې له علم او پوهې، بې له تدبیر او سیاست څخه چې له دې ټولو نه په حکمت تعبیر کېدلی شي، مخکې نه ځي او تش کوتک په دنیا کې نه چلیږي.

اوس په متمدنه او مترقي دنیا کې یو سړی په ډېر علمي لیاقت او لوړ شخصیت حاکم کېدلی شي او هغه څوک دغه رتبه او مرتبه ګټلی شي، چې په تدبیر او سیاست کې اوله درجه مهارت ولري او د مهمو صفاتو خاوند وي، مګر په تاسې کې لا اوس هم بې سواده، بې ذوقه، بې علمه، بې رحمه، بې انصافه او له جهانه ناخبره اشخاص پیدا کېږي، چې بې رشوت اخستلو، وهلو او ټکولو، کنځلو او بدو ویلو په نور څه نه پوهېږي او نه شي پوهېدلي.

تاسې پدې پوه شئ، چې حکومت له دې نه پس تجارتي متاع نشي کیدلی، چې څوک یې په پیسو او رشتونو واخلي.

هغه وخت او زمانه په تېرېدو کې ده، چې څوک د حکومت چوکۍ په خوشامندو او تملقنو وساتلی شي یا ظلم او بې شعوره قوت په یوه منطقه کې حاکمیت وکړای شي.

مونږ د دې عصر په شپو کې دا خوبونه لیدلي دي، چې علم او لیاقت، خیر او اصلاح به ډېر ژر خپله کرسۍ اشغال کړي او جهل او ناداني، ظلم، ستم، ریا کارۍ او فریب کارۍ به له خپلې چوکۍ را ولویږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې خپل ځانونه اصلاح کړئ او پخپل ځان ګوتې ووهئ، مقصد ظاهري فېشن او ارايش نه دی، بلکې د عیبونو اصلاح او د ځان معنوي جوړول مې مراد دی.

راشئ دا زړه طریقه نوره پرېږدئ او هر کار د سوتې په زور مه کوئ!

انسانان خدای د وهلو او ټکولو دپاره نه دي پیدا کړي.

د مجرمينو د قايلولو او اصلاح کولو د پاره نور وسايل هم شته.

ظلم په ظلم باندې هېڅ کله نه ورکيږي.

تاسې به ډېر خلک په وهلو معیوب کړي وي.

ډېر کسان به ستاسې د شدت او تشدد له لاسه تښتيدلي او ورک شوي وي، مګر جرايم او جنايتونه نه دي ورک شوي.

يو شاعر وايي:

د انسان اصلاح په پوهه انسان کړې

ناپوهان يې په وهلو د انسان کړي

نو راشئ له علم او پوهې نه کار واخلئ، ظلمونه او جبرونه پرېږدئ!

بې ګناه خلک په وهلو او ټکولو مه قايلوئ!

په رشتونو او لحاظونو له حق او حقيقت نه مه تيريږئ او د يوه په ګناه بل ته جزاء مه ورکوئ! تاسې پخپل نفس او خپلو خواهشاتو حاكميت پيدا كړئ او د همدغه حاكميت په اثر ځانونه د دې لايق كړئ، چې په نورو داسې حكومت وكړئ، لكه چې يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار يې پخپلو زامنو باندې پخپل كور كې كوي او هېڅ راز
ظلمونه پكې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلونر خیرات خور

که څوک خپه کېږي که خوشحالېږي زه خو څه وایم او خپله غاړه خلاصوم، ګونډې دا ساده مخلوق لږ غونډې پوه شي او فکر وکړي.

زه اروپا ته نه یم تللی، امریکا مې نه ده لیدلې، په افریقا کې نه یم ګرځېدلی او هېچرې نه یم تللی، مګر یو عجیب مملکت مې لیدلی دی او عجیب مخلوق پکې اوسي. په دې مملکت کې د دې په ځای، چې بډایان او مالداران خوارانو او غریبانو ته څه ورکړي خوران مسکینان د ډېر مال او دولت خاوندانو ته څه ورکوي او هغوی هم نه شرمېږي اخلي یې.

ته به وایې دی رشوت خواره ماموران او حاکمان یا دوي، چې په لکونو روپۍ او بې حسابه جایدادونه لري له یوه ډېر عاجز سړي نه هم په ډېره جزیي فقره کې ترڅو سل دوه سوه روپۍ وانخلي نه یې پرېږدي.

نه زه دغه بې رحمه، بې انصافه رشوت خواره نه بنیم، خیرات خواره بنیم.

په دې مملکت کې، چې زه ورته عجیب مملکت وایم ملیونر خیرات خور هم پیدا کېږي او ډېر غنیان د خوارانو او مسکینانو خیراتونه خوري.

په دغه وطن کې ما داسې خلک ولیدل، چې اسونه ورته ولاړ دي موټر لري، قصرونه او باغونه، ځمکې او پټې یې په هر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې شته، مګر له داسې خلکو نه خیراتونه او شکرانې اخلي، چې هغوی د خپل اولاد نفقې او جامې ته حیران دي او د دوی نوکرو ته هم نه رسیږي.

په دغه مملکت کې معکوس وضیعت دی او وږي، بربنډ یې له مړو او دولتمنو سره مالي مرسته اوکومک کوي.

په کوم ځای کې، چې د بې وزلو او خورانو په خیراتونو او شکرانو غنیان او متمولین ځمکې او جایدادونه، کورنه او باغونه، موټر او اسونه اخلي.

ایا د هغوی په حال افسوس او حسرت نه دی په کار؟

ای خوارو او بې وزلو پښتنو! هر څوک چې غني او دولتمن شي میا وي که ملا، سید وي که پیر او پېشوا هغه د خیراتونو او ذکاتونو مستحق نه دی.

هغوی باید تاسې غوندې عاجزانو ته زکاتونه درکړي او په تاسې باندې زړه وسوزوي، که تاسې نه دریږئ او اورمرو نورو ته څه ورکوئ د قصرونو او باغونو خاوندانو ته څه مه ورکوي، بلکې ګوډ، ړانده، کونډې، یتیم، بندي او مسافر ته یې ورکړئ، چې په اخرت کې په ښه درشي.

ستاسې په خیراتونو په عمرو عمرو خلکومزې، چړچې او ورمیږونه وکړه، که رښتیا وایم نو شرابونه هم پرې واخیستل شوه او فحاشي پرې وشوه، لږې سترګې وغړوئ او لږ غوندې هوښیار شي.

اخر ړانده خو نه یاست دا څه درباندې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې خپلو شکېدلو جامو ، خپل فقر او مسکنت او د دوی مال او دولت وګورئ!

چې دوی څنګه دي او تاسې څنګه یاست؟

که دوی نه شرمیږي او ستاسې خیراتونه قبلوي، بلکې غواړي یې تاسې د دوی له حیثیت او شان نه وشرمیږي او دوی تر قیامته او په قیامت کې مه شرموئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانه لیکواله!

د دې عصر قافله ډېره ګړندۍ ده، له دې کاروان سره برابر تګ نوې اقتضاګانې لرې او د انسان په ظاهري او معنوي حال کې بدلون غواړي.
پخوا به یو کاروانې له ځان سره پتيرې اخيستي او په پښو به یې ميخونه او نالونه وهل، مګر اوس د الوتکو په سفر کې دغه شيان نه دي په کار او د دې وخت مسافرت هغسې نه دی.
مونږ اوس د ژوندانه په نوې مرحله کې داخليږو او له يوه حالـه بـل تـه انتقال کوو. هغه څوک چې له خپل خره راکوزيږي او په الوتکه کې الوزي بايد فکر او نظر يې بـل راز شي او ناسته ولاړه يې هغسې نه وي.
هغه چې ټول عمر پلې ګرځېدلی او له عقله پيا ده دی د آس يا بايسکل سپرلي هم ورته ډېره ګرانه معلوميږي، د سپوږمۍ کرې ته ختل خولا څه کوي.
له يوه زاړه جهان نه نوې دنيا ته ورتګ او په نوو توغنديو سپرېدل ډېر مراحل په مخکې لري او نوې عصري پوهه غواړي.
انسان لکه د تجارت مال داسې نه دی، چې د اوښ له شانه الوتکې ته رانقل شي او هېڅ تغير پکې رانه شي.
تجارتي مالونه هم د اوښانو په شا په څټو او غوندو کې وي او په الوتکو کې خپله جامه او ظرف بدلوي. هغه وخت چې مونږ د خپل کلي او کور له څو تنو کاروانيو سره به خرو پسې روان وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس، چې د مختلفو ملتونو له افرادو سره په الوتکو کې لرې هېوادو ته ځو او راځو باید له هغه حا له ډېر فرق ولرو او هغسې نه اوسو.

که هغه وخت زمونږ نظر محدود و زمونږ مزلونه هم لنډ و، مګر اوس له دغه اوږدو مزلونو او لوړو پروازونو سره لوړ فکر او لرې نظر هم په کار دی.

زمونږ خلک خو اوس د هوايي سرويسونو له برکته له ځمکې نه لوړې فضا ته هسک شوه او وزرونه يې پيدا کړه، مګر د خلکو فکرونه او اخلاق لوړول دغومره اسانه کار نه دی، چې کوم داخلي يا خارجي شرکت يې سرته ورسوي.

دا کار تر ډېره حده د هېواد د پوهانو اوليکوالو کار دی.

دا د دوی وظيفه ده، چې د يوه نوي نهضت او ارتقايي حرکت ملګرتيا وکړي او د خلکو ذهنونه د نورو افکارو او عصري ايجاباتو قبلولو ته تيار کړي. نوي نهضتونه په هر ځای او په هر وخت کې پالونکي او رټونکي لري.

په هر ملت کې(نوې خوښي) او (زړه خوښي) شته.

زاړه هر چېرته زاړه رواجونه او عادتونه خوښوي، ځوانان هر کله د نوي فکر او د نوي ژوند طرفدار وي.

د دې دواړو ډلو ترمينځ يوه بله ډله مينځګړيتوب کوي، يعنې ځينې نوي شيان ښه ګڼي او ځينې بد بولي. په زړو شيانو کې هم ځينې خوښوي او ځينې نه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دریمه ډله په جامعه کې معتدل اشخاص ګڼل کیږي او هغه دوه نور د افراط او تفریط خاوندان بولي.

زه دلته دانه وایم، چې د افراط طرفداران ښه دي که اعتدال پسند ، مګر په لیکوالو دا پیرزوینه لرم، چې دوی باید هر کله او هر چېرته د نوو نهضتونو ټینګ طرفدار وي او هغه زاړه رسمونه او رواجونه بد وګڼي، چې د یوې جامعې د ببرته پاتې کیدو موجب دي.

لیکوال باید خلک پدې پوه کړي، چې د دوی اجتماعي او انفرادي ژوند څه راز دی؟ دوی څه کوي؟

د دوی خویونه، فکرونه، عملونه او نېتونه څنګه دي؟ د نن ورځې د ژوند دپاره څه په کار دي او د سبا ورځې ضرورتونه څه دي؟

د یوه ولس د حقیقي سعادت د تامین دپاره له هر چا نه د پوهانو او لیکوالو مرسته ډېره په کار ده، دوی باید خلک د اصلاحي فعالیتونو او پروګرامونو په ښېګڼو پوه کړي او په عالم کې داسې خوشبیني پیدا کړي، چې واقع بینی ته زیان ونه رسوي.

مونږ لکه چې د ښو او سمولارو جوړولو ته ډېر ضرورت لرو دېته هم اړ یو ، چې په ښه لاره تګ خلکو ته وښیو او ښه حرکت را پیدا کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که سړک هر څومره ښه جوړ شي او لیاره ډېره اواره هم وي، چې څوک په سمه لاره نه ځي او د حرکت اراده نه لري څوک به یې څه کړي؟

که د چا صحت هر څومره ښه وي او په وجود تکړه وي، چې خوي یې وران او عمل یې بد وِي، نو څه فایده؟ ترڅو چې زمونږ عادات او اخلاق سم نه شي او بد ذهنیتونه راسره ملګري وي، که دا ملک جنت هم شي زمونږ بد عملونه او بد رواجونه به یې په جهنم بدل کړي او په هغو اورونو به سوزي، چې زمونږ له نفسونو نه یې لوخړې او لمبې پورته کېږي که مونږ خپل ځانته متوجه شو او خپل کردار او رفتار په نظر کې ونیسو زمونږ هغه ظلمونه او جهالتونه، چې د رسم و رواج او عرف او عادات نوم پرې ایښودل شوی دی، زمونږ د بدبختۍ ډېر مهم عوامل دي، چې یوه اساسي مجادله او قلمي مبارزه ورسره په کار ده.

په دې اوس وخت کې، چې د تحول وړمه، رسم و رواج پوړنی له مخه اخلي او محبوبیت له مینځه ځي د لیکوالو په غاړه ډېر مهم مسئولیتونه پراته دي، چې د حقایقو له مخې پرده لرې کړي او ښو ته ښه بدو ته بد ووایي، یعنې له هېچانه ونه وېرېږي حتیٰ، چې له عرف و عادت نه یې هم سترګه ونه سوزي او د حقانیت په جذبه د ناپوهۍ له هغه بد ذهنیت سره مجادله وکړي، چې قوت او قدرت یې د زړې زمانې له فرعونیانو کم نه دی او یوازې ابراهیمي جرئت ورسره مقابله کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال لویوالی په همدغه ټکي کې پروت دی، چې د جامعې عرف و عادت ته په انتقادي نظر وګوري او خپله عقیده پټه نه کړي.

هغه څوک چې خپل صحیح فکر او نظر د عام ذهنیت په مخالفت نه شي څرګندولی څوک ورته په نفرت نه ګوري، مګر کوم ارزښ هم د جامعې په نظر کې نه لري.

رښتیانی لیکوال او ستر لیکوال هماغه دی، چې د راتلونکي نسل قضاوت په نظر کې ونیسي او له سبا ورځې وډار شي، نه له نن ورځې نه.

یو مسلمان باید هغه ورځ په نظر کې ولري، چې یو صحیح قضاوت پکې کېدونکی دی او حقیقت پکې له رسمونو او رواجونو نه لوړ مقام لري.

څنګه چې په یوه باغ کې هر وخت ناکاره بوټي، درب او کبلې پیدا کېږي باغبانان یې له بېخه باسي، چې له باغ نه ځنګل جوړ نه شي په یوه ولس کې هم په مرور د زمان ځینې وران خویونه او بد عادتونه پیدا کېږي، چې انساني باغ و بڼ ته زیان رسوي. هغه اصلاحي نهضتونه چې په ملتونو کې وخت په وخت پیدا کېږي د همدې دپاره وي، چې دغه راز بد بوټي ورک کړي او د خلکو په ذهن کې نوې رڼا پیدا شي.

د جهان تاریخ، چې سړی ګوري او د سترو لیکوالو او پوهانو د ژوندانه مطالعه کوي دا ورته معلومېږي، چې د فکر او پوهې مشرانو او لویانو د خپلې عقیدې او فکر د نظر په اظهار او ابلاغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځومره جرئت او جسارت نه کار اخستی او خپل ژوند یې د نورو د ژوند ښه کولو دپاره ځومره خوار کړی، بلکې قربان کړی یې دی.

د راتلونکي نسل په نظر کې خپله لويي ثابتول څه اسانه کار نه دی، چې خوشې په خوشې لاس ته راشي. که سړی د پوهې او فکر په رڼا کې د حقايقو په اظهار نن هر ځومره منفور واقع شي او عام ذهن و نظر ورته په کرکه وګوري هغومره به دغه سړی د سبا ورځې په رڼا او د راتلونکي نسل په نظر کې ښکلی او محبوب ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه

دغه لمر، چې پاس په اسمان کې زمونږ د پاسه ځلیږي او پخپل نور او حرارت د ځمکې د مخ په بوټو او ژوندیو شیانو کې د نشوې نما قوت پیدا کوي. همدغه شان یو بل معنوي لمر هم شته، چې وړانګې او پلوشې یې د انسان په زړه او دماغ ولیږي او له انعکاس څخه یې افکار او خیالات پیدا کیږي، دا افکار یا خیالات چې د الفاظو او کلماتو په جامه کې څرګند شي نطق، خطابه، شعر، موعظه، نصیحت او داسې نور ورته ویل کیږي، چې دا ټول د ژبې تر عمومي عنوان لاندې راځي او انسان ورباندې له نورو حیواناتو امتیاز پیدا کوي.

نو ویلی شو، چې زمونږ الفاظ او کلمات تش هغه اصوات نه دي، چې له مرغانو او نورو حیواناتو اوریدل کیږي، بلکې دا زمونږ د زړه غږ او د فکر فانوس دی، چې زمونږ فکري رڼا او نور وزیاتوي او مونږ په همدغه وسیله کولی شو، چې یو د بل په مقصد پوه شو او یو له بله فکري او معنوي استفاده وکړو. دا باید مونږ ومنو چې که انسان د نطق او وینا قوت نه لرلي او د افکارو او خیالاتو د جریان دپاره یې دا مجرانه درلودی، هېڅکله به یې دغه ذهني او عقلي ارتقا نه وه کړې او نه به یې له نورو حیواناتو دومره توپیر درلود، نو زمونږ وینا که څه هم د هغې رڼا زیږیدنه ده، چې له یوه ډېر لوړ اسمانه زمونږ ذهن ته راښکته کیږي، مګر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي رښا په زياتوالي کې زښت ډېر تاثير او دخل هم لري، چې بايد په ډېر زيات اهميت ورته قايل شو.

داهم بايد وويل شي، چې د دغه معنوي لمر فيضان چې انسان ورځنې فکري رڼا اخلي او ژبه ورځنې پيدا شوې ده او هم لکه، چې يو مملکت له بل ځنې پخپلو مخصوصو بوټو او حيواناتو امتياز پيدا کوي او معنیٰ بيليږي، قامونه هم يو له بله پخپله ملي او مخصوصه ژبه جلا کېږي او دا هېڅ امکان نلري، چې د مځکې د مخ ټول انسانان په يوه ژبه وګړيږي، بلکې دا طبيعي او منل شوی قانون دی، چې هر ملت به ځانته ژبه لري او پخپله ژبه کې به علمي او معنوي ارتقا کوي. همدغه سبب دی چې يو سړی په ډېر زيار او زحمت هم په پردۍ ژبه کې داسې اديب کيدی نشي، چې له اهل زبانو څخه يې هېڅ فرق ونشي. دا ځکه چې د بلې ژبې الفاظ او کلمات د ده د هغو دقيقو القاتو ترجماني نشي کولی، چې دی پخپله ژبه کې ورځينې تعبيرکولی شي، نو ضرور د ده ذهني او دماغي واردات بې تعبيره پاتي کيږي او د فکر لار يې بنديږي، چې ديته بايد فکري او معنوي اختناق ووايو.

نو ملتونه هم لکه اقليمونه او مناطق د اجتماعي ناموس او طبيعي نظام تر اغيزې لاندې دي، چې هېڅلکه ورځنې سر نشي غړولی او حتماً ورسره موافقت کوي. که څوک له دې قانون مخالفت کوي او غواړي چې په بله ژبه کې د علم او عرفان، ادب او بصيرت خاوند شي هغه داسې مثال لري، لکه چې د تودو ملکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخصوص بوټي په سړو ملکو کې کري یا د یوه موسم کرهڼه په بل کې کوي.

دا څرګنده ده، چې له دغسې سعي او عمل ځینې هیڅ نتیجه نه اخیستل کېږي او دا راز زیار او زحمت انسان نشي مسعود کولی.

که یو ملت وغواړي، چې خپل احتیاجات په بله ژبه پوره کاندې او په پردۍ ژبه کې د علم او معارف خاوند شي، ښایي چې پخپل جدو جهد ځینې معلومات لاس ته راولي او لږ څه خپله مخه رڼا کړي، مګر دا رڼا به لکه د غلو ډیوه ډېره ضعیفه او خړه وي، چې په نري شمال به مري او هیڅ دوام به نلري. که ملت د بل په ژبه څه زده کوي هغه زده کړه به لکه د طوطي او مینا زده کړه تش د ژبې په سر وي او زړه ته به هیڅ لار نلري، په داسې ملت کې هېڅکله د فکري نشوې او ارتقا هیله نه کیږي او نه په علم او ادب کې سمه او صحیح لار ورته پیدا کیږي، دا راز ملتونه همېشه خپلې سترګې غړوي، مګر څه نه وینې نومونږ باید ارومرو خپله ژبه ژوندۍ کړو او د علم وعرفان ډیوه پکې بله کړو، ځکه چې دا ژبه د ملت په ذهن او زړه کې ځای لري او په رڼا باندې یې طبعاً د ملت ذهني او دماغي خونه روښانه کیږي او ډېر ژر د معارف پلوشې د وطن په هره خوا کې خپریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ملیت ساتل

هر ملت بعضې مخصوص شیان لري، چې که سړی هغه ورځینې لرې کړي هېڅ امتیاز ورته نه پاته کېږي.

د همدې لامله هر ژوندی او بېدار ملت خپل ټول ملي شیان لکه:

رسوم او اداب، ملي موسیقي او ملي ادب، ملي ژبه او ملي روایات، ملي ذوق او ملي اخلاق په ډېر ښه شان ساتي او هېڅکله ځان د بل قوم په څیر نه ښکاره کوي، بعضي ملتونه پدې باب کې دومره ډېر احتیاط کوي، چې خپل خرافات او بې معنیٰ شیان، چې هېڅ فایده پکې نه وي هم له لاسه نه باسي او ډېر احتیاط کوي، چې ورباندې ټینګ وي. یو ملت له بل ځنې علم و فن، صنعت اخلي، خو ملي خصایص یې هېڅکله نه قبلوي، مګر ځینې ضعیف النفس ملتونه چې د نورو تر تاثیر لاندې راغلي او خپل ملي ذوق او احساس یې ورک کړی دی، ځکه چې هغوی ته خپل هرڅه بد معلومېږي او پردي هرڅه ورته ښه ښکاري، نو په هر شي کې د نورو تقلید کوي او د ملیت په معنیٰ هم هېڅ نه پوهېږي خپل ځانونه ورته ډېر ټیټ او ښکته ښکاري، ښه او بد د نورو په ذوق ځانته معلوموي او له ځانه هېڅ فکرنشي کولی.

که سړی د یوه قام ازادي او خپلواکي د روح او نفس له خوا په نظر کې ونیسي، نو پوره ازادي او حقیقي خپلواکي هغه قوم لري،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پخپل فکر کې د بل قوم تر تاثیرلاندې نه وي راغلی، یعنې په غیر شعوري طور په بل قام پسې نه وي روان، نه يې ذوق د بل د ذوق تابع وي او نه د بل قوم فکر له خپل فکره ښه گڼي.

هر کله پښتون يو توريالی او ننگيالی ټبر دی، چې تراوسه په دنيا کې په جگو او هسکو ژوند کوي او هېڅکله ورته بل څوک له ځانه لوړ او ستر نه ښکاره کيږي، نو طبعاً بايد خپل ملي خصوصيات او پښتني مميزات په ښه شان وساتي او هېڅکله يې له لاسه ونه باسي.

د پښتنو ملي اخلاق او خويونه، چې په پښتونواله ورځنې تعبيرکيږي د مليت ستنې او مهم ارکان دي، چې په اجتماعي حيات کې ډېر زيات قيمت او اهميت لري او حقيقي تهذيب پکې ليدل کېږي، د پښتنو صاف اورښتيا ويل، پخپل عهد او قول له سر او ماله تېرېدل، له ضعيفانو او بې وزلو سره مرسته او کومک کول دا ټول هغه صفات او خويونه دي، چې پښتانه يې د پښتونولۍ ارکان او شروط گڼي.

د پښتنو ملي تربيه هم پر يوه داسې اساس باندې قايمه ده، چې له ننې حيات او ژوندون سره پوره موافقت لري. دا قوم اوس ديته نه دی محتاج، چې څوک ورته د شجاعت او زړورتوب درس ورکړي يا يې د زيار ايستلو او زحمت گاللو دپاره تربيه کاندي، ځکه چې دوی ته خپل مليت دا تعليم ورکړی دی، چې بايد هېڅ کار ورته په دنيا کې گران او مشکل معلوم نشي او له هيڅا ځنې يې سترگه ونه سوزي. وگورئ! يو پښتون چې کله خپل ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستايي، نو وايي چې زه اسمان ته تيږه غورزوم او سر ورته نيسم، صفتونه خو نور هم ډېر دي، مګر هر قوم او هر څوک له خپل ملي ذوق او احساس سره سره يو صفت ځانته غوره کوي او فخر ورباندې کوي.

نو معلومه شوه، چې پښتنو ته له مشکلاتو سره مقابله کول او ګرانو کارو ته سر نيول ډېر ښه ښکاريږي او دا قوم د هر راز سختيو مقابلې ته تيار او مستعد دی. دې قوم ته له هر چا ځنې خپل ځان لوړ ښکاري او تل پخپل مليت او پښتنواله افتخار کوي، د همدې لامله د قسم په ځای کې وايي:

پښتون به نه يم که دا کار مې ونکړ.

نو قومونه که عزته النفس او ځان ښه ګڼل يا پخپل مليت باندې فخر کول کسبي زده کوي، دوی ته خپل محيط او مليت دا ورښيي او بل معلم ته يې هېڅ حاجت نه پيښيږي.

د پښتنو مليت او ملي اخلاق د دوی له نامه سره تړل شوي دي.

که څوک د پښتنو په کلو او قبايلو کې وګرزي دا به ورته معلومه او څرګنده شي، چې پښتانه هغه چا ته پښتون نه وايي، چې هغه يوازې په پښتو خبرې کولی شي او نه پښتو يوازې د دغو مخصوصو الفاظو او کلماتو دپاره استعماليږي، ځکه چې د دوی د محاوراتو او اصطلاحاتو په ناليکل شوي قاموس کې دا دوه کلمې خورا ډېرې معناوې لري، چې د دې قوم ټول صفات او مميزات پکې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو مونږ باید خپل ملي اخلاق او پښتونواله په ښه شان وروزو او د خپلو تېرو پښتنو هغه خويونه، چې باید انسانان او انسانيت ورباندې فخر وکړي تل په نظر کې ونيسو.

زمونږ اسلاف او پخوانی برسېره په دې، چې توره او توريالیتوب ورځني په ميراث پاتې دی، د نورو لوړو او ښو صفتونو خاوندان هم و، چې په هېڅ قوم کې په طبيعي او غريزي ډول نه ليدل کيږي.

دوی مهذاب او خوشبين وو، دوی پخپل ناموس ډېر ټينګ وو او بل چا ته يې هم هېڅکله په سپکه سترګه نه کتل، په هر ميدان او هر ډګر کې د ظالمانو دښمن او د مظلومانو ملګري وو، هر چا به چې دوی ته ننګ راوړ له سر او ماله به ورباندې تېرېدل او هغه به يې تر خپل سيوري لاندې په ډېر ښه شان ساته.

خپله سيمه به يې ډېره درنه ساتله او پخپله يوه لويشت مځکه به يې خپل سرونه ورکول، هېڅکله يې په دنيا کې د بې ننګۍ ژوندون نه کاوه او نه به يې د چا پېغور خپل ځانته پرېښوده، خپل نوم ورته له هر چا ځنې ښه ښکاريده او د پښتونولۍ اب و ابرو يې په ډېر ښه شان ساتله، نو مونږ بايد خپل ټول ملي شيان او ملي اخلاق له هر چا ځيني ښه وګڼو او پخپله پښتونواله ونازيږو، کوم طبيعي جوهر او معنوي ښېګڼې چې مونږ لرو، هغه په بل هېڅ قوم کې نشته او نه يې پيدا کولی شي، که څه هم په فن او صنعت کې له مونږ ځني ډېر وړاندې او مخکې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو مونږ باید له نورو اقوامو څخه فنون او صنایع، علوم او معارف واخلو. د نورو سیاست او معاشرت، کړه وړه هر څه ځانته معلوم کړو، مګر د هغوی په ظاهري ښایست او ښکلیتوب خپل زړه بای نلو او نه خپل ملي ذوق د چا په تقلید کې ورکړو، مونږ باید د پښتونولۍ بڼ خور کړو او لکه بلبلان د نورو د باغ په ګلانو ونه ټپیږو.

مونږ باید د خپلې ملي ژبې له ژوندون کولو سره سم خپل معنویت او ملیت پوره ژوندي کړو او لفظاً او معنیٰ له پلوه ځانونه پښتانه کړو، مونږ باید د خپلې ملي ژبې په قانون کې د پښتونولۍ رڼا او د علم وعرفان نور دواړه جمع کړو او پښتو و پښتنواله یو ځای وروزو او عقیده ولرو، چې زمونږ خاوره د تهذیب او ښو صفتونو زانګو وه او د تاریخ په حق شهادت تهذیب پلوشې زمونږ د ملک او زمونږ د پلرو د اعمالو د هنداري څخه په دنیا کې منعکس شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکت او پښتون

لمر ختلی او وړانګې یې له درونځې نه کوټې ته را پرې وتلې دي، یو وړو کی ماشوم، چې نوی له خوبه راپاڅېدلی په کټ کې ناست دی او د لمر پلوشو ته هر ساعت لاس وراچوي، مګر هېڅ شی په لاس نه ورځي او موټې یې هماغسې تش پاتې کېږي. دی پدې نه پوهېږي، چې دا وړانګې زما په سترګو کې ځای لري او هیڅا ته لاس نه ورکوي.

اوه! واړه او کوچنیان څه عجیبه طایفه ده او څنګه شیانو پسې هڅه کوي، دوی چې کله خپل ځان په هنداره کې ووینې هم لاس ور اچوي او منګولې ورسره لګوي، دوی ته خپل ځان هم پردی ښکاري او د خپل سر خولۍ هم د بل ګڼي. که ښه فکر وکړو مونږ هم لکه دوی له خپل ځان سره په جګړه اخته یو او په همدغسې شیانو پسې هڅه کوو، خو دومره فرق شته چې دوی ته خپل شی هم د بل ښکاري او مونږ د نورو مال هم خپل ګڼو، دوی په اورنې کې کلک تړلي وي سره له دې لاس او پښې خوزوي او خپل ځان خلاصوي، مګر مونږ بې تړلو هم هېڅ حرکت نه کوو او ځای پر ځای پراته یو.

هو! مونږ او واړه دومره ډېر فرق نلرو، که موږ لکه دوی د خپل ځان او وطن لپاره څه نشو کولی یا واړه یو او یا ویده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! خوب هم یو عجیب کیفیت دی یوه شپه، چې زه په درانه خوب ویده وم او تندې راباندې ډېره غلبه کړې وه، نو ما به لوی لوی سیندونه او ولې لیدلې او هرساعت به مې اوبه څښلې، خو مړېدم به نه او تنده مې نه ماتیدله. کله به مې په لویو ډنډو کې لمبل او کله به مې په لوی سیند کې غوټې وهلې، مګر له خوبه را پاڅیدم لاس مې هم لوند نه و او سخت تږی وم.

د ویدو قومونو ټول کارونه به البته همدغه شان وي، چې هېڅ نتیجه به نلري دوی. به ګمان کوي چې مونږ کار کوو او ګرزو، مګر په حقیقت کې به ځای په ځای پراته وي او هېڅ به یې نه وي کړي.

خوبونه هم ټول یوراز نه دي ځینې خلک ویده دي او په خوب کې خبرې کوي، بعضې لا داسې هم وي چې له ځایه پاڅېږي او ګرزي، مګر وینښ نه وي. د چا خوب ډېر زیات او درونډ وي، چې په چیغو هم نه راوینښېږي او ځینې کسان په یوه نري ګنګوسې وینښ شي، نو وینښول که څه هم د وینښوونکي کار دی، مګر د ویدو حال پکې ډېر تاثیر لري. همدغه سبب دی چې د یوه ځای شاعران ډېر ژر خپل قام پرېښولی شي او د بل ځای شاعران دا افتخار نشي ګټلی او د سوز نارې یې د هوا په امواجو کې بې فایدې ورکیږي.

وینښول هم ډېر اقسام لري، سړی ټول په یو شان نه وینښوي، کشرانو ته سړی نارې وهي او ښوروي یې، مګر ځینې کسان په چاپي کولو او کنښمنډلو بیداریږي. پدې عصر کې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینښتوب تر هر څه ضرور دي باید هېڅوک ویده پاتې نشي، هر څوک که د خپلو خواخوږو په نارو نه ویښېږي، نو دښمنان یې دبرچوپه څوکو ویښوي. او هسې یې نه پرېږدي، نو د دښمنان یې د برچو په څوکو ویښوي او هسې یې نه پرېږدي، نو باید ویښ شو، مګر داسې ویښ نه لکه واړه هلکاه، چې له یوه خوبه راپاڅیدلي او په بل شان خوب کې پراته دي. لاس او پښې ښورول ضرور دي، خو دا سېنه چې سرې د وړانګو په نیولو خپل وخت تیر کړي، وړانګې هم سرې نیولي شي او پوره استفاده ورځینې کېږي، مګر هله چې سرې پوره وېښ وي او د زړه سترګې یې هم غړولې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوئیدل او جدیت

لکه چې د باغ بوټي او نیالګي ورځ په ورځ لوئیږي او وده کوي همدغه شان انسان همه د رشد او تکامل لور ته روان دی، مګر هېڅوک دا مسیر په سترګو نشي لیدی او هره شېبه په تفاوت نه پوهېږي. کله چې نباتات له مځکې نوي راجګ شي له خاورو سره برابروي او ښه لانه لیدل کېږي، مګر څه موده وروسته ښایسته ډېر لوی شوی وي او ښه وده یې کړې وي، دا لویوالی یو ځل نه پېښېږي، بلکې له ابتدا ځنې په یوه داسې تدریجي صورت جاري وي، چې څوک یې هره ورځ فرق نشي محسوس کولی، مګر هېڅوک ورځنې انکار نشي کولی، دنیا هم له خپلو ټولو موجوداتو سره همدغه شان د ترقۍ په لور روانه ده، که څه هم مونږ پکې پټې سترګې پراته یو او حرکت یې نه وینو دغه نشو و نما، چې په کایناتو کې په طبیعي صورت جریان لري او هېڅوک یې مخه نشي نیولی کله کله د بعضې عواملو په اثر کې د طبیعي حاله وزي او تغیر پکې پېښېږي.

هو! انسان دا اقتدار لري، چې د طبیعت سېر د خپل تدبیر په موسسه کې ګړندی کړي او پخپله روزنه او زیار یو باغ ډېر ژر سمسور کاندي. د انسان جدیت او فعالیت هم په حقیقت کې همدغه معنیٰ لري، چې دی له طبیعت سره یو لاس شي او خپل تاثیر څرګند وښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله سړی پدې راز بحثونو کې له ځینو کسانو اوري، چې په هر کار کې اعتدال ښه دی او ډېره بېړه ښه نه ده...

هو! اعتدال ښه دی او په هېڅ کار کې دومره بیړه نه ده په کار، چې سړی پخوا له فکر کولو یوه کار ته ملا وتړي او داسې منډې پکې ووهي، چې په یوه شېبه کې ځان دومره ستومانه کړي، چې بیا دوه ساعته ځای پرځای پروت وي او د حرکت نه وي، مګر داسې هم باید ونشي چې سړی اعتدال د ځان دپاره پلمه کړي او ټول کارونه طبیعي جریان ته وسپاري.

وګورئ! اوسپنه یا نورو فلزات پس له ډېرو قرنو او پیړیو د یوه مناسب حرارت او طبیعي تحول په اثر کې دا صلاحیت پیدا کوي، چې بعضې الات او اسبابونه ورځني جوړ شي، مګر کوم وخت چې صناعتي فابریکې د انسان لاس ته را ورسېږي ډېر ژر هر راز تحولات قبلوي او د انسان جدیت او فعالیت ته ځان تسلېموي.

نو د طبعیت سیر همېشه پداسې طور جاري وي، چې لیدل کېږي نه، مګر د انسان د فعالیت اغېزه ښکاره او ځرګنده وي.

په هرځای او هر مملکت کې، چې د جدیت ځرخونه په بیړه چلېږي هلته په ټولو شعبو کې ښکاره پېشرفت لیدل کېږي او ورځ په ورځ په کارونو کې تفاوت محسوس کېږي، نو باید هر سړی د خپل جدیت او فعالیت له مخې هر راز موانع لرې کړي او مخ پر وړاندې لاړ شي، پدې لاره کې که سړي ته هر څومره پېچومې مخې ته راشي باید سترګې یې ورته سپینې نشي او اسانه یې وګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی که په یوه قوي زړه او د امکان په سترګه هر شي ته ګوري هغه ته ډېر موانع پيښيږي او څه شی يې مخه نشي نيولی، مګر هغه کسان چې ضعيف النفس دي هغوی پخپله ځانته موانع پيدا کوي او دومره اهميت ورکوي، چې د اقدام تصور هم نشي کولی. ډېر خلک يوازې د همدې لامله چې يو کار ورځينې خراب نشي هېڅ کار ته زړه نه ښه کوي او له هر شي ځنې ډډه کوي. زما په خيال دغه راز ذهني موانع له ټولو موانعو ځنې ډېر تاثير لري، ځوک چې له خپل پيشرفت سره مينه او علاقه لري هغه بايد دا راز فکرونه بيخي له ځانه لرې کړي او خپل هغه حرکت، چې د ده نقصان او تاوان موجب کيږي هم له سکونه ښه وګڼي.

سړی بايد په لوی لاس خپل ځان يا بل ته ضرر ونه رسوي، مګر له موهوم ضرر ځنې هم دومره ونه ډارشي، چې هېڅ کار ته لاس وړاندې نکړي او لاس تر زنې ناست وي.

انسان له ډېرو زيانونو او تاوانونو ځينې يوه ډېره قيمتي او مهمه فايده اخلي، چې هغه تجربه ده، ځوک چې د ژوندون په حقيقي مفهوم پوهېدلی وي، چې حيات بې له حرکت او جديت ځنې بل شی نه دی او دا هم ورته معلومه وي، چې د دنيا ټول ژوندي شيان د همدغه ورزش په مرسته قوت او طاقت مومي، هغه هېڅکله ځای په ځای کښېناسته نه قبلوي. وګورئ! کوچنيان او واړه د خاپوړو او ځخيدلو په ذريعه خپل غړي قوي کوي او په سکون نه راضي کيږي.

دا ځکه چې د حيات له قانونه خپل سر نه غړوي او که هر څومره پخپلو حرکاتو کې تکليف ويني او هر ساعت پر مخ ولوېږي بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپاڅېږي او پخپلو پښو درېږي. دا ګرزيده اوښوريده دوی خپل کار ګڼي او هېڅکله له خپلې مور يا پلار څنې پکې مرسته نه غواړي.

هر څوک چې غواړي له خاورو څنې خپل سر را هسک کړي او پورته شي يا په بل عبارت د بلې ورځې دپاره ځان قوي کړي هغه بايد له دغسې پرزيدلو او وليدو ونه ډار شي او نه په دا راز واقعاتو، چې د حيات په لاره کې هر چا ته پېښېږي دومره متاثر شي، چې له هر څه لاس واخلي او په هسې کښيناستو راضي شي.

نو اعتدال پسندي بايد زمونږ د پياوړو ملګرو د جديت او فعاليت سير ورو نکړي شي او نه بايد د احتياط نوم په دوی دومره اغيزه وکړي، چې غړي يې بيخي سست شي او هېڅ ونکړي، ځکه چې احتياط ديته نه وايي، چې سړی هېڅ نه کوي او نه اعتدال دغه شی دی، لکه چې بعضې خلکو د خپلو داسې حرکاتو دپاره نوم ورکړی، چې په سترګو نه ليدل کېږي او نه يې چا ته تاثير معلومېږي.

کوم قومونه چې د ترقۍ په لار کې له نورو څنې وړاندې او دمخه دي که هغوی د اعتدال په نامه خپل سير لږ څه ورو کوي او په وقار و متانت و تکامل سير قطع کوي، ورته ښايي، مګر يو داسې قام چې له نورو څنې بيرته پاتې وي هغوی بايد له منډو کار واخلي او په نورو پسې ځان ورسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره ژوندون

دغه شپې او ورځې چې زمانه او وخت بلل کېږي، د نړۍ پر ټولو موجوداتـو بانـدې راځـي او تیریـږي، مګـر کـوم تـاثیر چـې پـه حیواناتو کې کوي هغه د صحرا په کاڼو کې نشي کولی.

زمانه او وخت د بـاغ پـه ونو او بوټو خزان او بهـار راولـي، چـې بعضـې بـوټي ورکـوي او بعضـې نـوي پیـدا کوي، همدغـه شـان پـه حیوانـاتو کـې زړښت او ځواني، قـوت او ضـعف پیښـوي، مګـر د بیدیا ګاڼې که هر څومره وخت وربانـدې تېر شي هماغه شان وي، د پسرلي نسیم او د منې بادونه پکې هېڅ توپیر نه ښکاره کـوي، نـو ویلی شو چې عصر او زمانـه پـه ژونـدیو شیانو کـې تـاثیر کـوي او ژوندون هم د زمانې تاثیر قبلولو ته وایي.

هو! زمانه او عصر په ژوندیو شیانو کې د هر شـي د احسـاس پـه اندازه اغیزه او عمل کوي او پـه هغـه ځمکـه کـې ښایسـته او میـوه داره بـوټي زرغـونـوي، چـې هلتـه د حیـات مـاده او ژونـدي ذرات موجود وي، پـه شـنډه مځکـه او وچ ډګـر کـې هېڅکلـه هغـه تـاثیر نشـي کـولی چـې پـه بـاغ او بـڼ کـې یـې کـوي. همدارنګـه کـوم تاثیرات، چې زمانه او وخت د انسانانو په ډله او ټولګي کې لـرې هغه د غرو او رغو په حیواناتو کې نلري، نو ویلی شو چې انسان د زمانې له تاثیره نسبت ټولـو موجوداتـو تـه زیاتـه اسـتفاده کـوي او لکه څنګه، چې زمان په ده کې تاثیر او عمل کوي، دی هم په زمـان کې عمل او اغیزه کوي، همدغه انسان دی، چې د ده پـه افعـالو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعمالو يو عصر له بل ځينې بېلېږي او د ده په شاهکار يو قرن په بل باندې افتخار او سر لوېږي کوي.

زمانه ځي او تېرېږي، مګر د انسان اعمال او افعال له ځانه سره داسې نښې وړي، چې د خلکو هېر شي او د چا له ياده واوزي.

زمانه دا کولی شي، چې انسان له ځان سره ملګري کړي او له دې نړۍ څخه يې بوزي يا په بل عبارت د ده وجود خاورې کړي، مګر د ده ښه نوم او ښه عمل هېڅکله او په هېڅ شان نشي محوکولی.

ښايي، چې بعضې کسانو ته د ښه عمل په نسبت دا سودا پيدا شي چې مونږ ښه عمل څه شي ته وايو؟ او زمونږ مقصد پدې ټکي کې څه شی دی؟

د دې پوښتنې ځواب به همدومره لنډ او اسانه ښه وي: هر کار چې د نورو انسانانو په خير او فايده تامېږي او خلکو ته يې فايده رسيږي هغه ښه عمل او ښه کار دی.

زمونږ دا لنډ عبارت البته هر راز مادي او معنوي امور چې د بشريت په فايده باندې تمامېږي د ښه عمل په نامه خلکو ته معرفي کولی شي. همدغه ښه عمل دی، چې د بشر په تهذيب او تمدن کې لويه برخه لري، چې بايد زمان او مکان ورباندې فخر او لويي وکړي.

دغه راز ښه عمل که هر څوک پخپلو سوانحو کې لري هغه به په اخرت کې هم د ده په مخکې لکه د جنت ښکلې او ګلالۍ حوره ګرزي او دی به ورځنې خوند اوحظ اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دا بحث د ژوندون په شاو خوا کې دی او هغه انسان ور باندې ستايو، چې دغه راز ښه عملونه ورځنې پخپل عصر او زمانه کې وليدل شي. مونږ مخکې وويل چې ژوندون د زمانې تاثير قبلولو ته وايي، مګر دا د حيواني او نباتي ژوندون تعريف دی، چې د انساني ژوندون په نسبت نيمګړی او ناقص معلوميږي، مونږ هغه انسان په انساني ژوندون باندې ستايو، چې هغه هم د زمانې عمل او تاثير قبلوي او هم پخپله په نورو شيانو کې اغيزه او عمل کوي، مونږ هېڅکله هغه قوم يا هغه ملت ژوندی نشو بللی، چې زمان ورباندې راځي او تېرېږي او دوی پکې هېڅ نه کوي.

دغسې عمر يا شپې او ورځې خو په حيواناتو او باغ و بڼ باندې هم تېرېږي، چې هغوی ورځني استفاده کوي او لوېږي، مګر دغه لوييده د دوی کار او عمل نه بلل کېږي، ځکه چې دوی يوازې د زمانې تاثير قبلوي او پخپله څه نه کوي.

مونږ غواړو چې انسان پداسې حيات او ژوندون وستايو، چې له ده سره وړ او مناسب وي. انسان بايد په دنيا کې داسې ژوندون وکړي، چې د نورو په ژوند کې هم برخه واخلي او خپل قرن ژوندی کړي.

د دنيا لوی مصلحين او لارښونکي، لوړ او نوموړي فيلسوفان چې د بشريت کاروان يې د جهالت په توره شپه کې په سمه لار روان کړي دي او د جهالت په توره شپه کې يې، لکه د اسمان ځليدونکي ستوري هر چا ته لوری او لودن ښودلی دی، چې د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مادي او معنوي حيات د دوی مرهون دی او تر اوسه پورې د دوی په نامه په دنيا کې ژوندي دي. همدوی د انساني ژوندون مثالونه او ښې ښې نمونې دي، چې په لوړ او تام حيات ستايل کېږي. دا راز حيات نه د زمانې سيلاب وړلی شي او نه يې قرنونه او عصرونه په اثرو باندې خاورې اړولی شي، دا راز ژوندون دومره قدر او قيمت لري، چې زمان او مکان وربانديې وياړي او د مځکې پله په همدغسې کسانو باندې درنه او سنګينه ده، چې پرښتې ورته د لمر او سپوږمۍ ډيوه په لاس ولاړې دي او ننداره يې کوي.

موږ غواړو چې انسان خپله اندازه او خپل استعداد په نظر کې ونيسي او ځانته هغسې ژوندون غوره کړي، يعنې هېڅکله په يوه داسې ټيټ او ناوړه حيات، چې حيوانات يې هم لري راضي نشي.
حيات او ژوندون ځانته مدارج او مراتب لري، چې موږ يې دلته په نباتي، حيواني او انساني ژوندون ستايو، چې نباتي حيات بې شعوره او حيواني حيات ته شعوري ژوندون ويل کېږي، هر کار چې انسان له شعوره ورتېر د عقل او فکر خاوند هم دی بايد د ده حيات او ژوندون هم لکه فانوس د علم او پوهې په رڼا ښايسته او روښانه وي، چې د زمانې په حال تاثير وکړی شي او تياره يې په رڼا بدله کړي. همدغه حيات چې هم د زمانې تاثير قبلوي او هم پخپله په زمانه کې تاثيرکول دي، کامل او پوره حيات بلل کېږي، چې د انسان دپاره مناسب دی، که موږ غور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو د مځکې د نورو موجوداتو ژوندون هم په حقيقت کې د انسان په حيات پورې تړلي دی. که د انسان حياتي فعاليتونه نه وي، د حيات او ژوندون ماده به د مځکې له مخه که بېخي ورکه نشي، نو دومره خوبه کمه شي چې له دې وخت سره هېڅ نسبت پيدا نکړي.

نو انسان بايد لکه لمر يو با حرارته او روښانه ژوندون ولري، چې د ده په تاثير د مځکې د مخ ټول شيان وروزل شي او وده وکړي.

هو! انسان بايد لکه لمر داسې وي، چې د ده په تلو د مځکې نيمه کره د غم او ماتم تور کالي واغوندي او هر څوک د ده تګ له دنيا څخه پوره حس کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند مقصد

هر سړی چې هر څه غواړي یا له هرشي سره مینه لري، هماغه شی د ده مقصد او مطلب یا په بله ژبه خواهش او ارزو بلل کېږي، هغه مین او عاشق چې خپلې معشوقې ته رسېدلي او خپله محبوبه یې په داسې خوشحالۍ په غېږ کې نیولې ده، چې بې شرابو مست او مدهوش دی یا هغه څوک، چې شپه او ورځ یې د شهرت د ګټلو او اعتبار پیدا کولو دپاره یوه کړې او لوړې رتبې ته رسېدلی دی، همدارنګه هغه د علم او عرفان د ډیوې پتنګ، چې د جهالت په توره شپه یې ځان د معرفت رڼا ته رسولی دی او له هر چا ځنې خپل ځان مسعود ګڼي، دا ټول په حقیقت کې بې له دې نه چې خپل مقصد ته رسېدلي دي بل مفهوم نلري.

نو د دنیا هره خوشحالي یوه ګرانه او قیمتي مرغلره ده، چې د مقصد په لمن کې موندل کېږي.

دنیا په حقیقت کې یو نندارتون دی، چې انسان ته هر راز ښکلي او ښایسته شیان ورښیي، چې هر څوک له خپل ذوق او خواهش سره سم یو شي پسې هڅه وکړي او ځان ور ورسوي، بلکې انسان لاڅه چې حیوانات او د هوا مرغان یې هم هسې نه دي پرې ایښي، بورا یې د ګل په ګلالیو پاڼو مین کړی او د پتنګ په زړه کې یې د شمع د محبت ډیوه بله کړې ده، نو چې سړی خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې ښې وغړوي او هر طرف ته ښه په ځیرځیر وګوري هر شی او هر څه د خپل مطلب او مقصد دپاره زیار باسي او په هر شوا خون، چې وي ځان ورسوي، نو بیا ویلی شو چې ژوندون په حقیقت کې د خپل مقصد دپاره حرکت او جدیت دی خوشحالي یا سعادت هم د مقصد په رسېدلو یا د مقصد دپاره په زیار ایستلو کې دی، بلکې هغه کسان چې خپل مقصد ته لانه دي رسېدلي او په لاره کې دي د هغوی خوشحالتیا لا یو بل شان کیف لري، چې په کامیابۍ کې نه پیدا کېږي.

مونږ مخکې وویل، چې ژوندون هغه حرکت دی، چې د خپل مقصد او مطلب دپاره وي، ځکه چې هر حرکت او ژوندون سند او دلیل نشي کیدی، هغه ګټه چې څوک یې له غره ورغړوي او په ډېره بېړه مخ ښکته راځي یا هغه خزان وهلې پاڼه، چې د مني باد یې له ونې بیله کړي او یوه خوا بله خوا یې وړي دا هم حرکت دی، خو ژوندون ورته نه ویل کېږي، همدارنګه موټر، بایسکل، طیاره او داسې نور، چې د بل مقصد دپاره په حرکت کې دي او پخپله کوم مقصد نلري ژوندون نه بلل کېږي. مونږ دلته په مطلق حرکت کې بحث نه کوو او نه مطلق حیات زمونږ د بحث موضوع ده، زمونږ غرض انساني ژوندون او انساني حرکت دی، چې عالي یا حقیقي حیات ورته ویل کېږي، نو هر انسان چې په هغه کې دغه راز حرکت نه وي هغه ژوندی نه بلل کېږي، مګر په حیواني ژوندون قایلیدی شو. د انسان حرکت د حقیقي ژوندون نښه نه ده. هغه انسان چې ګوزنګ وهلی دی شپه او ورځ په حرکت دی یا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړو له لاسه او د چا له ډاره، لکه پانه رېږدي. دا هم حرکت دی، خو د مقصد دپاره نه، همدارنګه هغه څوک چې پټې سترګې پروت دی او په ويدو يوه خوا بله خوا لاس اچوي يا ډډه په ډډه اوړي راوړي دا هم حرکت دی، مګر داسې ناقص حرکات د حقيقي او انساني ژوندون دليل نشي کيدی. مونږ هغه انسان ته په حقيقي ژوندون قايليدلی شو، چې په خلاصو سترګو پخپله اراده او مينه د خپل مقصد، خپل ملت او خپل وطن دپاره کار او حرکت کوي او که داسې نه وي، نو د دغسې کسانو مرګ او ژوند څه فرق نلري، ځکه چې د دغسې کسانو حيات او ژوندون بې له خوراکه بله هيڅ نتيجه نلري او په دې هرڅوک پوهېږي، چې ژوندون په نامه خوشحال وي، ځکه چې دا راز ژوندون د حيواناتو په برخه رسېدلی دی، چې بايد انسان هېڅکله وربان‌دې خوشحاله نشې.

زمونږ له دې تېر بحث څنې به دا څرګنده شوې وي، چې زمونږ مقصد په دې وينا کې د حقيقي او انساني ژوندون تعريف او ښودنه ده، چې د هر چا ورته پام شي او پيدا يې کړي، نو بيا د نتيجې په ډول وايو، چې حقيقي يا انساني ژوندون هغه حرکت دی چې د خپل مقصد دپاره وي او هر څومره، چې د سړي مقصد لوړ او ښه وي هغومره يې ژوندون هم ښه او د ستايلو وړ وي.

که ديو سړي مقصد له خپل شخصي مفاد څنې لوړ او پورته وي، يعنې يوازې د خپل ځان په غم نه وي اخته او د اجتماعي سعادت دپاره هم زيار باسي، البته د دې سړي ژوندون او حيات ډېر قدر او قيمت لري، چې بايد هر څوک يې وستايي او ور باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحاله وي، ځکه چې حيات د مقصد حاصلولو وسيله ده او قيمت هم د مقصد په اعتبار ټاکل کېږي، مګر دا هم بايد ووايو چې لوړ او ښه مقصد هر څوک د ځان دپاره نشي ټاکلی او نه د هر چا سترګې وربانديې نښلي، ځکه چې هر څوک د خپلې پوهې او خپل فکر په اندازه يو شی خوښوي، چې هغه يې مقصد بلل کېږي، نو هر څومره چې د يوه سړي تعليم لوړ وي او تربيه يې ښه وي او په هره اندازه، چې د چا بصيرت او بصارت زيات وي هماغومره يې مقصد هم ښه او عالي وي، نو مونږ هېڅکله له يوه داسې سړي چې هغه د انفرادي حيات له دايرې ځنې دباندې نه وي وتلی او د اجتماعي حيات تصور هم نشي کولی، دا اميد نشو کول چې هغه دې يو اجتماعي مقصد ولري او د هغه مقصد دپاره دې زيار وباسي، نو زمونږ د پوهانو او ليکوالو دا وظيفه ده، چې خلکو ته لوړ او عالي مقاصد ور وښيي او له اجتماعي حيات سره يې اشنا کړي، يعنې د لوړو مقاصدو محاسن او ښېګڼې ورته پوره ښکاره کړي، چې هر څوک په ډېره مينه او محبت د يوه ښه او لوړ مقصد په لور روان شي او دومره شوق ورسره ولري، چې هېڅکله ستړی او ستومانه نشي او نه يې هېڅ راز تکليف او زحمت مخه ونيولی شي. هو! د پوهانو په برخه له اولې ورځې دغه وظيفه رسېدلې ده، چې د خلکو له سترګو د جهالت پردې لرې کړي او له درانه خوبه يې راجګ کاندي، چې هر څوک د خپل حيات او ژوند دپاره حرکت وکړي او له دغو شپو او ورځو، چې په هر چا باندې تېرېږي استفاده وکړي، ځکه چې زمانه په حقيقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لکه يو بحر دا سې دی، چې هر څوک ورځنې د خپل مقصد په اندازه استفاده وکړي څوک ورځني ښايسته او قيمتي مرغلرې راوړي او څوک پکې يوازې کبان نيسي. بعضې لا داسې هم وي چې بې له اوبو څښلو نوره استفاده نه کوي. مونږ بايد د زمانې له دريابه پوره استفاده وکړو او په قيمتي مرغلرو پسې لاس وګرزوو، زمونږ ښاغلي او پوه اديبان بايد لکه د پښتو او پښتونولي حامي خوشحال خان ختک خلکو ته د سعې جدو جهد درس په دې ډول ورکړي.

که غوټه پسې وهې په لاس به درشي
چا وې دا چې په درياب کې ګوهر نشته

دا راز صحيح افکار که د چا په مغزو کې ځای ونيسي او يقين پيدا کړي، چې په سعيه او کوشش، جدو جهد هر راز مطلب حاصلېږي او سړی پخپل زيار و زحمت له وخت او زمانې څنې هر ډول مادي او معنوي استفاده کولی شي، هغه هېڅکله محروم نه پاتې کېږي او هرو مرو د زمانې له ډکه دريابه خپل مقصد او د مراد ګوهر لاس ته راوستلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګنل

شپه ده او د اسمان ځلیدونکي ستوري درګرده سترګکونه وهي. زه پورته پاس په اسمان کې د سپوږمۍ او ستورو ننداره کوم یو بل هلک، چې د یوه لوی ډنډ پر غاړه ناست دی هماغه سپوږمۍ او رېږېدونکي ستوري په رڼو اوبو کې ډېرښکته د مځکې په تل کې ویني.

ګورئ! د انسانانو نظر څومره توپیر لري، چې یو شی په یوه وخت کې څوک پاس پخپل سر ویني او څوک یې ټیټ په مځکه کې مومي، همدغه یوه رڼا ده چې هم پورته په شنه اسمان کې او هم ښکته په مځکه کې ترسترګو کېږي، نه همدغه یو شین ډنډ دی چې هم پاس په سر ولاړ دی او هم ترپښو لاندې لیدل کېږي، مګر که سړی لږ څه د شپږو جهانو او خواو له قیده ځان خلاص کړي او د خپلو اعتباراتو له دایرې څنې بهر شي، نو بیا د حقیقت په لویه او لایتناهي فضا کې لوري او لودن ورکوي او خپل ځان هم ورځنې ورکېږي.

نو انسان په حقیقت کې تل د خپل اعتبار او ګمان په نړۍ کې ژوند کوي او هرڅه په هغه جامه کې ویني، چې دی یې وراغوندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د دنیا ټیټوالی او پورته والی زمونږ سترګو او اعتبار پیدا کړی دی او دا سره او شنه رنګونه زمونږ د دوو سترګو مولود ګڼل کېږي.

که زمونږ اعتبار او ګڼل څه قیمت ونلري سره او سپین، زیړ او ګلیټ څه توپیر نلري.

مونږ ته خپل ګمان بعضې واړه شیان غټوي او بعضې غټ شیان راته واړه ښکاره کوي، د کار ګرانتیا او اسانتیا زمونږ په لاس کې ده او د هر شي قیمت او اهمیت زمونږ په اعتبار او ګڼلو پورې اړه لري.

همدغه زمونږ ګڼل او اعتبار په هر څه کې تاثیر کوي او په دنیا کې نوي دودونه او ذهنېتونه پیدا کوي.

همدغه شی دی، چې کله انسان له یو موهوم شکل څخه ویروي او کله یې د توپ خولې ته د حملې دپاره تیاروي. د انسان ګمان او اعتبار یو داسې طلسم دی، چې که دی یې پخپله مات نکړي هېڅوک یې نشي ماتولی.

نو هر قام او هر ملت ترهغه وخته لوړ او غښتلی وي، چې پخپل ځان ویسا او اعتماد لري او هر کله، چې خپل ځان ضعیف وګڼي نو بیا یې هېڅکله پښې نه ټینګېږي او نه د سیالۍ په میدان کې پخپلو پښو درېدلی شي.

همدغه سبب دی، چې نن د هر ملت پوه او پیاوړي واکداران خپل ملت ته د غرور ملي او اعتماد بنفس درس ورکوي او په دغه راز تلقیناتو کې یو قوي زړه پیدا کوي، چې بعضې ورځنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خودي باندي تعبير کوي او د ملتو په لوړوالي او ارتقا کې زښت ډېر تاثير او اغيزه لري او اجتماعي پوهان يې خورا ډېر ستايي، ځکه چې حقيقت تر يوې اندازې زمونږ د اعتبار او نظر په واک دی او لوړوالی يا ټيټوالی هم زمونږ په ليدو پورې اړه لري.

هو! همدغه انسان دی، چې کله حقايق باطلوي او کله د خپل لاس په بوتانو خپل ځان غولوي، همدغه انسان دی چې کله سومنات ماتوي او کله يې پخپله جوړوي، همدغه انسان دی چې کله د دين او شريعت له دايرې اوزي او کله د عرف او عادت په لومه کې داسې نښلي، چې هېڅکله ځان نشي خلاصولی.

هو! انسان کله د لاس غوټه په خوله خلاصوي او اسانه کار ځانته ګرانوي. کله ډېر مشکل او ګران کارونه اسان شمېري او د خپل ګمان په مرسته يې په اسانه سرته رسوي، نو ويلی شو چې د انسان خپل ګمان د ده په حق کې منلی او صحيح حقيقت دی او که يو ځل پخپل ګمان بد ګمان شو، نو بيا په هېڅ ځای کې حقيقت نشي پيدا کولی او پخپل وجود هم نه قايلېږي.

څومره به ښه وي، چې زمونږ او ستاسې ګمانونه ښه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه او سترګې

کله چې یو شی په سترګو کې ښه ښکاره شي او په زړه کې ځای ونیسي او کله زړه یو شی سترګو ته ښه ښکاره کوي. د سترګو کار له ښایست سره دی او د زړه له مینې او محبت سره، کله مینه د ښایست په اثر کې پیدا شي او کله د مینې په سبب سړي ته یو شی ښایسته او ګلالی ښکاري. بعضې خلک دي چې زړه یې په سترګو کې دې او بعضې په زړه کې سترګې لري، ډېر ځله د سر سترګې غولېږي او لکه وړکی هلک په یوه ښایسته مار خپل زړه بایلي، لکه د هوا مرغه شنه پټي ته راښکته کېږي او د څو دانو دپاره ځان په لومه کې نښلوي، مګر د زړه سترګې په داسې شیانو نه غولېږي او هر شي کې د نقص او مفاد ډېر واړه ذراتویني، یوازې ظاهري ښکلیتوب او داسې ګلالیتوب نه خوښوي، چې عاقبت او نتیجه یې ښه نه وي. دغه د سر سترګې چې د لمر او سپوږمۍ په رڼا کې یو شی او بل شی ویني هر څوک لري، مګر ډېر لږ خلک دي چې د زړه په سترګو څه شې لیدلی نه شي، ځکه چې دا سترګې د علم او عرفان رڼا غواړي او بې له دغې رڼا هېڅ نه ویني او ورباندې تورتم وي. کله کله سره د علم له رڼا هم دا سترګې څه نه ویني، ځکه چې بعضې داسې پردې ورباندې پرتې وي، چې بې د هغو له پریکولو هېڅ کار ورځنې نه اخیستل کېږي، دا پردې زیاتره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید په سبب پیدا شوې دي یا د اوهامو او خرافاتو ګرد او غبار پیدا کړي دي، چې علم یې هم علاج نشي کولی.

دا سترګې د انسان هغه پټ استعداد دی، چې په مختلفو نومونو، لکه عقل، بصیرت، فکر او داسې نوو ورځنې تعبیر کېږي.

او انسان ورباندې له نورو حیواناتو پېژندل کېږي. انسان باید اورمرو خپلې دغه سترګې وغړوي او کار ورځنې واخلي. سترګې پټول چې د پښتنو په محاوره کې لوی عیب دی، هغه د همدغو سترګو پټول او حقیقت ته نه کتل دي. کوم ضعف یا عیب که په دغو سترګو کې وي هغه باید حتماً اصلاح شي، ځکه چې تر هرڅه دمخه دغه علاج ضرور او لازم دی. که دا سترګې روغې نه وي د علم رڼا هېڅ او بې فایدې ده، لکه چې یوه ړانده ته د لمر پلوشې هېڅ دي، ځوک چې دا سترکې نلري هغه لکه ښاپیرک د علم له رڼا تښتي او ځان ورنه پټوي یا لکه هغه بوتی، چې د لمر رڼا ور باندې بده لګېږي او په سیوري کې ښه وده کوي، دی هم په تورتم او تیاره کې خوښ او خوشحاله وي.

چا چې د زړه له سترګو کار اخیستی او په همدغه نظر یې دنیا ته کتلي هغوی د دنیا په صحنه کې ډېر شیان لیدلي او هر څه یې پخپله لمن کې راغونډ کړي دي، ځکه چې د دې سترګو مخه هېڅ شی نشي نیولی او تر ډېرو لرې ځایو پورې رسیږي، که انسان له دې سترګو کار واخلي او دا سترګې وروزي، نو خپل وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته حال ومال تر یوې اندازې ویني او خپل ښه او بد تر هغه حده چې د بشر لاس رسیږي سنجولی شي.

ځوک چې دا سترګې لري هغه له هغو شیانو، چې مونږ ته عادي معلومیږي ښه لوړ مطلب معلومولی شي او د یوې منې له لویدلو ځنې د مځکې د قوي جاذبه معلوموي، د داسې کسانو په نظر کې د ونې یوه شنه پاڼه د معرفت دفتر او کتاب وي، چې ډېر حقایق پکې ویني او ښه ښه نتایج ورځنې اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دې پېژنم

که ته سل ځله ځان راته په بل څېر وښيې او خپله جامه بدله کړې، زه دې پېژنم او پخپل زړه کې ستا حقيقت ته په ځير ځير ګورم، ستا خوښه چې ځان هر څنګه ښکاره کوې او پخپل ظاهري وضعيت کې هرڅه تغير کوې، مګر پدې پوه شه چې نه به د چا په ادراک او بصيرت پرده وغوړوې او نه به خپل حقيقت بدل کړې، لکه چې يو مين خپله ليلې په لوی ټولګې کې پېژني يا لکه يو حقيقت ليدونکې، چې ريا کار زاهد تر سپين څادر لاندېويني چې دا څوک دی او څه کوي، همدغه شان ته هم هېڅکله نه پټېږې او زه دې پېژنم.

ته په خپله چالاکۍ خپل ځان بل راز ښکاره کوې او زه هم ستا په مخکې څه نه وايم، مګر په زړه کې پوهېږم چې ته څوک يې؟؟ ته پدې پوه شه، چې ښه لباس، ښه وينا، ښه شهرت، عزت او اعتبار همدا رنګه يو هسک او جګ مقام ته ختل هېڅکله د سړي معنوي معيار نشي لوړولی که څه هم د ځېنو په نظر کې لوړ ښکاري. ته پدې پوه شه، چې که خلک ستا له ظاهري حاله متاثر کېږي او تا بې موجبه ستايې، دا ستاينه تاته هېڅ فايده نشي رسولی او نه ستا په حقيقت کې څه تغير او تحول پېښوي.

هو! که يې سل ځله څوک لعل لعل بولي
په ستايلو به لعل نشي کوتی لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه یو غمجن سړی پخپله مصنوعي خوشحالي ځان نشي خوشحالولی همدغه شان ټول ظواهر د حقیقت په تبدیل کې بې دخله او بې تاثیره دي.

یو ټیټ سړی که دغره سر او جګ ځای ته وخېژي هغه ته هر څه ټیټ ښکاري، مګر دی هم ټیټ وي او په حقیقت کې هېڅ نه وي لوړ شوی.

نو دا راز لوړوالی بې له دېنه، چې د سړي په نظر کې نور ټیټ ښکاره کړي او غرور پیدا کړي بله فایده نلري.

هو! داراز لوړوالی سړی له نورو خلکو څنې لرې کوي او لویوي یې نه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت

لکه چې کله کله سړي ته خپله واهمه په توره شپه کې بعضې ډارونکي شیان پیدا کوي، چې هغه یوازې د ده په سترګو کې ځای لري او بل ثوک یې نه ویني. دښمنان او معاندین هم بعضې داسې عیبونه د سړي په شان کې ویني، چې نور خلک یې نشي لیدلی او یوازې د همدوی تخیل پیدا کړی وي، نو لکه ثنګه چې عشق او محبت زمونږ سترګې داسې تړي، چې د خپل محبوب معایب له محاسنو ځنې نشو بیلولی، حسد او عناد هم زمونږ او د حقیقت ترمنځ حایل کېږي او لکه د جهل حجاب ډېر حقایق له مونږ ځنې پټوي یا یې په بل رنګ ښکاره کوي.

نو نه هغه ستاینه حقیقت لري، چې مجنون یې د لیلې د سپې کوي او نه هغه عیب، چې دښمنان یې په سړي پسې تړي.

ترڅو چې مونږ خپل ځان د عشق او محبت له پنجو او د عناد او حسد له منګلو خلاص نکړو، ثنګه به حقیقت ته ورسیږو او په ثه شان به د حقیقت په شاو خوا کې ازاد فکر وکړی شو؟؟

نو ارومرو به یا د عشق او محبت لامله د یوه شي په حق کې خوشبین یو او ښه ګمان به ورباندې کوو یا به د نفرت له کبله بد بین یو، چې هېڅکله به محاسن نشو لیدلی او هر شي ته به د بد ګمانۍ په سترګه ګورو په دغه دواړو حالو کې به مونږ ته خپل ګمان حقیقت ښکاري، مګر له حقیقت نه به ډېر لرې یو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په ګمان ځنې کسان ډېر زيات غولېدلي دي، چې خپلو عيبو په پلټنه کې خپل دښمنان په حقه ګڼې او دا ګمان يې کړی، چې دښمن لکه ائينه د سړي عيب په رښتياني صورت سړی ته ورښيي، ځکه چې حسد او عناد ارومرو د دښمنانو ذوق او ذايقه دومره خرابوي، چې انګبين ورته سکنجبين ښکاره شي، لکه چې شيدا وايي:

ګله من يم له حاسـده ښه متاع کاندي کاسده
انګبين سکنجبين کا په مزه يې تريو جبين کا

نوکه مونږ خپل عيب د دښمن په ذوق پيژنو او د حاسدانو ذايقې ته اعتبار ورکوو، کېدای شي چې خپل خواږه تروه وګڼو او د دې په ځای، چې ځان اصلاح کړو له ښو ځنې بدو ته واوړو، نو بيا به هم حقيقت ته نه يو رسېدلی او غوليدلي به يو.

هرکله که له دغو شيانو مجرد شو او د خپلو احساساتو او اعباراتو له دايرې بهر شو، مګر پدې شرط چې د همدغې بې اعتبارۍ په نړۍ کې پاتي نشو او لوړ مقام پيدا کړو، يعنې مايوس نه شو او لا په حقيقت پسې وګرزو، ښايې چې هغه وخت مو سترګې پخې وي او حقيقت ومومو.

نو زمونږ او د حقيقت ترمنځ ډېره لاره ده او هغه وخت ور رسيږو، چې د جهل له تورتمه واوزو او د کور کورانه تقليد بوتان مات کړو او له خپلو هغو نفسي کيفياتو ځنې هم ځان خلاص کړو، چې بعضې شيان مونږ ته ښايسته کوي يا يې بد راته ښکاره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او برسېره پدې دومره تجربه هم حاصله کړو، چې رښتيانی او غولوونکې رڼا وپېژنو او پدې پوه شو، چې د اسمان دغه راڼه ستوري يا لمر او سپوږمۍ وليدونکي او پريوتونکي دي او يوه بله رڼا شته، چې هغه د زړه په سترګو ليدل کېږي او دا ټول شيان د هماغې رڼا په اثر کې پيدا شوي دي، نو حقيقت لکه يو غمی تر لوړو غرو لاندې نه دی او نه لکه د حيات اوبه په تورتم کې ځای لري، چې مونږ يې په هېڅ شان ونه ليدلی شو، بلکې د حقيقت رڼا دومره ځلانده ده، چې بعضې نورشيان هم ځليدونکي ښکاره کوي او مونږ، لکه چې د سپوږمۍ په شپه د سحر او سپوږمۍ رڼا نشو بيلولی، همدغه شان د حقيقت د رڼا امتياز هم نشو کولی که څه هم له هرې خوايي په مونږ احاطه کړې او مونږ يې په غېږ کې نيولي يو، نو مونږ هر وخت د حقيقت په رڼا کې يو او هر وخت له خپل فکر او بصيرت سره سم يو شی د حقيقت مثل او نظير يا عين حقيقت ګڼو، لکه يو مين چې کله د غره زرکه او کله باغ سروه د خپلې معشوقې نظير ګڼي او د هوسۍ سترګې د ليلې سترګې بولي او ډېر ځله لا خپله معشوقه هم په دغه راز نومونو ستايِي او له حقيقته په لوی لاس ځان لرې کوي. انسان ته خدای دا استعداد ورکړی، چې په حقيقت پسې له هرې حلقې او د جامعې او محيط له غولي واوزي، ترڅو چې حقيقت پيدا کړي او يوه ملت ته د هدايت رڼا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محبت رڼا

سړی چې د محبت رانجه په سترګو پورې کړې هغه بیا هر شی په یوه ښه رڼا کې ویني او د هر شي ښه ډډه ګوري.

هو! دا راز خلک هېڅ شي ته د تنقید په سترګه نشي کتلی او نه د اعتراض او عیب لټولو افکارو ته پاتې کېږي.

څوک چې د محبت تراغېزې لاندې راشي هغه لکه بلبل او بورا د ګل په یوه پاڼه خوښ او خوشحال وي او ټول باغ په همدغه یوه پاڼه کې ویني، هغه هېڅکله د خزان تصور نشي کولی او نه ورته دنیا بې وفا معلومېږي، مینه او محبت هر محبت سړی ړوند او ګنګ کړي، چې په سترګو عیب لیدلی او په خوله یې ویلی نشي، ځکه چې د هغه زړه لکه یوه پاکه مرغۍ په یوه داسې فضا کې طیران کوي، چې هلته د بد ګمانۍ ګرد او غبار هېڅ نه لیدل کېږي، د محبت خاوندان هېڅکله لکه منطقیان د چا د دلایلو منطقي ضعف ته نه ملتفت کېږي او نه د چا وینا ورته د سیاست او منافقت له مخې معلومېږي.

هغه هره خبره رښتیا او صدق ګڼي او په هېڅ کې د غدر، خیانت او فریب علامې نشي لیدلی. مینه ناک خلک به هېڅکله لکه فلاسفه د عیب او نقصان ذرات په کائیناتو کې نه ویني، لکه هغوی چې د محبت او عشق نازک او خوندور کیفیتونه، لکه یو مین او عاشق نشي حس کولی او عشق ته مرض یا جنون وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محبت لرونکی لکه یو صوفي د مینې په رڼا کې حقیقت ته رسېدلی وي او نور خلک د خپلو اوهامو او ګمانونو په ګرد او غبار کې ورکوي.

که مونږ له چاسره مینه او محبت لرو هرومرو به د هغه په حق کې خوشبین یو او لکه پتنګ، چې هېڅکله د شمعې حرارت او سوزېده نشي حس کولی، مونږ به هم د خپل محبوب په شاو خوا کې هېڅ عیب نشو لیدلی، مګر څوک چې د خپلو دوستانو په حال کې لکه یو مفتش داسې غور او تعملق کموي او د هغوی د ملامتۍ دپاره قراین لټوي هغه که څه هم کله کله حقیقت ته رسېږي ډېر ځله به پخپل اجتهاد کې سهوه کېږي او د دې لامله، چې په سلو کې یو ځل حقیقت ته رسېدلی دی، هر وخت به خپل فکر صحیح او صایب ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او ادب

چپه چپي او قراره قراري ده، سپوږمۍ په سپينه رڼا د مځکې مخ ښايسته او روښنايي ده، هېڅ طرف زور او زوږ نشته او د شپې اوله شومه ده. يو ژور لښتې چې په شنه ګياه پټ او پوښلي دي له اوبو نه ډک او غلي روان دي، سړی چې دا وضعيت ګوري ګمان کوي چې دا اوبه بې شعوره نه دي، چې په عزم او اراده کوم طرف ته ځي.

زه هم په همدغه ګمان ورپسې روان شوم او تلم څه شېبه وروسته ګورم، چې په يوه شنه باغ کې ګرځم او قدم وهم پدې باغ کې هر راز بوټي ولاړ دي، دا اوبه چې له ډېرې مودې را ايسې دې باغ ته راغلي دي د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو ميوو، ښايسته ګلانو کې يې حلول کړي. دا شين بڼ او تازه چمن يې د انسانانو او د هوا د مرغانو دپاره سمسور کړی دی، دا اوبه کله د تاک په رګو کې ننوتلي او ډېر خلک يې پخپل خوند مست کړي او د ډېرو نشته يې د بنګو په پاڼو زياته کړې ده. په يوه بوټي کې يې ځان لکه عسل خوږ کړی او په بل کې يې د سرکې تريوالی پيدا کړی دی.

دا اوبه برسيره پدې، چې د دې ميوو او ګلانو د وجود سبب ګرځېدلي دي په عمران او ابادۍ کې يې هم زياته برخه اخيستې، د دې باغ ديوال او ګرد چاپير سرايونه يې سرته رسولي دي، دې اوبو يوازې د مځکې تردد نه دی کړی، کله يې چې په زړه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردۍ حرارت پیدا شوی د اوقیانوس له دریابه راجګې شوي او په وچو میرو یې د رحمت څاڅکي ورولي دي او کله د ګل له پاڼو هوا ته هسکې شوې دي.

همدغه اوبه دي (د نوعیت په لحاظ) چې کله ږلۍ ورځنې جوړه شوې ده او کله شبنم شوي دي، همدغه اوبه دي چې د ډېرو خلکو تنده یې ماته کړې او له مرګه یې نجات ورکړی دی او کله یې لوی لوی فرعونیان غرق کړیدي.

هو! پدې اوبو کې هر راز صلاحیت شته، چې کله په تبغ کې ځای نېسي او د توري اب په ځای کوي او کله د ګل په پاڼو (ښایسته جامه) کې ننوزي د حسن او جمال مظاهره کوي. ځینې وخت لا د صدف وړکی ځان تربیه کړي او د جوهري په دکان کې د تجارت بازار تودوي. ښه فکروکړئ؟ په دنیا کې بل شی هم شته، چې دا ټول کارونه ورځنې واخیستل شي.

هو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر او عالم

دوه شیه دي، چې یوه شعر او بل ته حکمت یا علم وایي، یو په عقلي استدلال او منطقي قیاس د حق او حقیقت اثبات کوي بل په تخیلي دلایلو او سحري کیف سرې حقیقت ته رسوي، شعر د عشق او مینې رڼا په زړونو کې پیدا کوي او علم و حکمت د عقل په نور ذهنونه روښانه کوي، دا دوه شیه که څه هم د خپل تعریف په لحاظ سره بېل او جلا دي، مګر لکه اوبه او هوا کله کله یو په بل باندې بدلیږي او دا دواړه زمونږ د حیات د پاره ضرور دي.

نو کېدی شي، چې شعر حکمت او حکمت شعر شي، لکه چې زمونږ اسماني کتاب هم له ځینو اشعارو په حکمت سره تعبیر کړی او په همدغه سبب زمونږ ډېر مشاهیر هم د شعر په تذکره کې راغلي او هم د علم او عرفان ببرغ جګوونکي دي، نو هغه څه چې د شاعر له خولې اوریدل کېږي هغه هم حق او حکمت وي، مګر د زړه له سوزه سره، لکه چې علامه اقبال وایي:

حـق اگـر سـوزي نـدارد حکمـت اسـت
شـعر میگـردد چـو سـوز از دل گرفـت

نو دا باید ومنو، چې شعر او حکمت کله لکه د سپوږمۍ او سحر رڼا، چې په یوه افق کې جمع کېږي دا دواړه هم په یوه ذهن او دماغ کې یو ځای کېږي، چې یو بیان هم شعر او هم حکمت ګڼل کېږي او یو سړی هم شاعر او هم عالم یا حکیم کېدی شي، مګر له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم بايد سترګې پټې نکړو، چې شعري تعبير او علمي تعبير ډېر فرق سره لري علمي تعبير له هرې خوا په حق او حقيقت احاطه کړې وي او دقيق نکات هم ورځنې نه وي پاتي، مګر شعري تعبير او قافيې په محدوده دايره کې حقيقت ته يو اشارت کړې وي، خو دا اشارت لکه د معشوقو سترګک دومره پرکيف او جذاب وي، چې له يوه علمي کنفرانس ځنې عميق او با دوامه تاثيرلري.

علم او حکمت د حقيقت له مخه ټول لباسونه لرې کوي او پخپله تشريح او تجزيه د يوې موضوع عروق او شرائين او ټول فقرات ښکاره کوي، مګر شعر يې پس له تزئين او ارايش ځنې په يوه ښه لباس کې نيم پټ او نيم لوڅ ظاهروي، چې هر څوک وربانديې زړه بايلي، تعبير هم لکه شعري تعبير داسې وي، چې په يوه فلسفې او علمي تحقيق نه وي بنا، بلکې کله کله په علمي لحاظ غلط هم بلل کېږي.

څومره دمخه ما په مصري مجلاتو کې يوه جمله د اقتراح په ډول وليده، چې د ښو ښو ليکوالو توجه يې ځانته جلب کړې وه او سره له دې، چې هر يوه په علمي لحاظ غلطه ګڼلې وه، ښه څه يې پکې ليکلي و جمله داوه:

عمل څه کوي او مونږ کومې خوا ته بيايي، د سعادت لور ته او که هلاکت ته؟ په دې عبارت کې علم لکه يو قايد داسې ښودل شوی، چې مونږ يې خوزولي يو او چېرته مو بيايي او دا څرګنده ده چې علم دا اقتدار نلري، بلکې د يوه موټر يا بېړۍ مثال لري، چې مونږ وربانديې خپل ځان رسوو، مګر دا جمله سره له دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي نقصانه پخپله ادبي جاذبه ليکوال مجبوروي، چې په دغه موضوع کې څه وليکي او هر سړی دې خبرې ته ملتفت کړي، چې نن د دنيا متمدن او عملم لرونکي قومونه له خپل علم او تخنيکي معلوماتو څخه د خپل استهلاک او بربادۍ په لاره کې کار اخلي، نو ويلی شو چې اکثره شعري او ادبي تعبيرونه همدغه شان جاذبيت لري او يوې مهمې موضوع ته د خلکو مخه راگرزوي، مگر علمي تدقيق پکې نه وي شوی.

هر کله چې مونږ تر يوې اندازې د شعر او حکمت يا علم په ټکو لږه رڼا وغوروزوله او دا خبره موهم لږه څرگنده کړه، چې شعر او حکمت څومره بيلوالی او څومره نږديوالی لري، نو اوس راځو د هغې ورځې بحث ته، چې د څو کسو پوهانو په مجلس کې د شاعر او عالم په شاو خوا کېده، په هغه ورځ يو عالم چې شعري برخه يې هېڅ نه درلوده شاعر ته په همدومره اهميت قايليده، چې د لږ ساعت دپاره يو مجلس تودولی شي، چې څوکسه يې خواته يوه شېبه راټول شي او بس.

ده ويل، چې شاعر يو بې ثباته شخص دی، چې په يوه اساس باندې نه وي روان او هر ساعت يې فکر او حال بدلېږي، مگر عالم لکه يو غر په وخت او هر حال کې ثبات او استقامت لري او د يوه فکر خاوند وي.

ده ويل، چې شاعر يو بې ثباته شخص دی، چې په يوه اساس باندې نه وي روان او هر ساعت يې فکر او حال بدلېږي، مگر عالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه يو غر په هر وخت او هر حال کې ثبات او استقامت لري او د يوه فکر خاوند وي.

لنډه يې دا، چې ده عالم ته دا حق ورکاوه، چې د يوه قوم مقتدا شي او د سعادت لور ته يې بوزي، مګر شاعر ته په دغه مقام نه و قايل، له ده ځيني که څه هم چا پوښتنه ونکړه، چې دی څه دلايل لري، مګر ښايي چې د ده دليل به همدا و، چې د شعر اساس تخيل دی او هغه يو اساسي شی نه دی، هر ساعت بدلېږي او بېل رنګ پيدا کوي او د علم اساس هغه يقيني مقدمات او دلايل دي، چې عقل يې تزکيه او تصدق کوي او هره شبېه نه بدلېږي. د ده دغه وينا د مجلس اکثرو خلکو په ښه وايي او حق وايي باندې بدرګه کړه، مګر زمونږ د مجلس يوه ښاغلي ملګري له شعر او شاعر ځنې تر يوه حده مدافعه وکړه او يوه بل مشر سړي د فيصلې په ډول وويل، چې شعر يو قالب دی ښه او بد، صحيح او غلط هر څه پکې اچول کېږي، نو ښه او بد يې بد دي، مګر هغه چا چې شعر او شاعر ته په کمه سترګه کتل هغه وويل: هو! شعر يو نېمګړی قالب دی، چې حقيقت پکې پوره نه راوړل کېږي. د دې خبرې ځواب خو مونږ مخکې ورکړ، چې شعر يو حقيقت پوره نشي راوړلی، مګر داسې جذاب اشارت ورکوي چې تاثير يې له عام بيان او تعبير ځينې ډېر زيات او بادوامه وي، نو اوس به راشو دې خبرې ته، چې ايا دغه فيصله مونږ منلی شو که نه؟

له دې فيصلې ځنې معلومېږي، چې شعر د يوه ظرف حيثيت لري چې دارو او زهر دواړه پکې اچول کېږي او پخپله هېڅ شی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، که د فیصله کوونکي غرض همدغه وي مونږ هېڅکله دا نشو منلی، چې شعر لکه یو لوښی وګڼو او نور اهمیت ورنکړو، ځکه چې شعر پخپله دوا ده، چې دوایي خاصیت او تاثیر پکې حلول کړي او یو له بله د هیولي اورصورت نسبت لري او که کله کله له شعر ځنې یو ضرر ولیدل شي، نو دا راز مخالف تاثیر په هره دوا کې کله کله د بعضې موجباتو په سبب لیدل کېږي او علم هم ځینې وختونه د فکري او اجتهادي سهوو په سبب ضرر رسوي، نو مونږ پدې ځای کې هم فیصله کوونکي خپلې فیصلې ته ملتفت کوو او هم هغه چا ته، چې شعر او شاعر ته په ښه سترګه نه ګوري وایو، چې که دی ټول شاعران په نظر کې ونیسي او یو شاعر د تمامو شاعرانو نمونه ونه ګڼي، دی به د فیلسوفانو او متصوفینو د عالمانو او حکیمانو په ډله کې ښه ښه شاعران پیدا کړي او دا به ورته معلومه شي، چې شاعر هم لکه یو ډېر لوی سړی یو داسې استقامت لري، چې نه وي لکه ده چې تصور کړی دی، شاعر هم لکه یو لوی سړی یو داسې استقامت لري چې نه یې د زمانې بهار له چتې باسي او نه یې خزان سر راټیټولی شي، لکه چې رحمان بابا چې وایي:

لکـــه ونـــه مســـتقیم پخپـــل مکـــان یـــم
کـــه خـــزان راباڼـــدې راشـــي کـــه بهـــار

په شاعرانو کې هم لوی لوی خلک او لکه خوشحال خان خټک د ټینګ عزم خاوندان پیدا کېږي چې نه د دښمنانو لښکرې او نه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاسدانو خبرې د ده په قوي او غټ زړه کې څه وېره او حرکت پیدا کولی شي، لکه چې پخپله وايي:

د علـم ډېـرې خبـرې دنیـا تـورې لښـکرې
زړه مې نه ښوري له ځایه غر خوځېږي وي که نه

که شاعران یو ازې د تخیل خاوندان وای او نورو اساسي افکارو یې په ذهن کې ځای نه نیولی هېڅکله به لکه اقبال دیوه نصب العین او مستقیم فکر خاوند سړی په شاعرانو کې نه پیدا کېده او لکه حکیم سنایي او عطار، سعدي او رومي غوندې اشخاص به د شاعرانو په ټولګي کې نه ښکاره کېدل اونه به لکه بوعلي د عمېقو افکارو خاوند د شعر ویلو اقتدار درلود، شاعر هم انسان دی او انسان ته خدای هر راز استعداد ورکړی، که شاعر له نورو خلکو څنې زیاته برخه نه وي اخیستی، نو نیمګړې خو به نه وي پاتې شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توري رڼا

د زماني اميل چې شپې او ورځې يې لکه د زنځير کړۍ يو له بله تړلې دي او د شپو او ورځو، مياشتو او کلونو، قراۍ‌نو او پيړيو په حساب لويږي او وړې حلقې لري سړى پکې عجيب و غريب واقعات او مختلفې صحنې ويني، نن چې مونږ د استقلال په نامه يو داسې ورځ لرو، چې شپه يې هم له نورو ورځو نه روښانه ده او د دې ورځې په لمن کې مونږ د خپلواکۍ او ازادۍ شرف او وقار موندلى او هره شېبه يې زمونږ په نظر کې ډېر قدر او قيمت لري، دا ورځ مونږ ته يوه داسې شپه هم راياد وي، چې له ډېرې تيارې سترګه په سترګه نه ښکاريده او بيخې تور تم و. دا تورتم د سحر او طلسم يوه داسې تياره وه، چې مونږ يې په غټو سترګو ويده کړي وو او خلکو به راباندې لوبې کولې، پدې تياره کې به د دې غرو رغو په هغو زمريانو د استعمار لاس راښکول کېده، چې پخوا به يې خلک له تش صورته وېرېدل او چا به ورته په زغرده نشو کتلى، دې تيارې د پښتونخوا داسمان لمنې په تورو وريځو لړلې وې او داسې معلوميده لکه چې پښتانه پاس په اسمان کې يو ستورى نه لري، په دغه شپه د بد بختۍ يوه داسې سيلۍ را الوتې وه، چې زمونږ ټولې ډيوې يې وژلې وې او په هېڅ ځاى کې د اميد رڼا نه ځليده، زمونږ زوړونه لکه ساړه نغري له حرارته تش او خالي و او د مليت په کالبوت کې مو د حيات او ژوند ګرمي بيخي لړه وه، پدې وخت کې ناڅاپه زمونږ په مخکې يوه داسې رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبرښېده، چې زمونږ حال او استقبال يې روڼ او روښانه کړ او زمونږ توره شپه يې په سحر بدله کړه.

دا رڼا زمونږ د هغې تورې برق او برېښنا وه، چې هر وخت ورباندې پښتنو خپله مخه رڼا کړېده او د خپلې بدبختۍ تورې تيارې يې پرې وركې کړېدې. په دې رڼا کې دومره تودوالی او حرارت و، چې زمونږ په ګوګل کې يې سره وينه توده کړه او ډېر ژر يې زمونږ په حال او استقبال کې تغېر او تحول پيښ کړ.

په دې رڼا کې مونږ د حيات هغه اوبه د تورې په خوله کې پيدا کړې، چې سکندر په تورتم کې لټولې. کله چې مونږ له دغې تيارې رڼا ته راووتو او د پښتونخوا د غرو په څوکو باندې د سعادت وړانګې او پلوشې وځرکېدې زمونږ په زړو کې د حيات مينه، د وطن محبت، د مليت احساس، د علم او ترقۍ شوق او د ژوندانه ټول صفات او خواهشات پيدا شوه، د وطن ښايسته غرونو او ناوونو، ډکو سيندونو او ګڼو ځنګلو زمونږ په زړه کې وطني عشق پيدا کړ مونږ په همدغه رڼا کې خپل ځان وپېژانده او په ځان مو ويسا پيدا شوه، چې ملي غرور او افتخار هم ورسره ترلي دي.

مونږ په دې وپوهيدو، چې د دنيا طوفانونه هېڅکله مونږ د نړۍ له مخې نشي ورکولی او نه دغه راز لرې او تورې وربېځې زمونږ د سعادت د رڼا مخه نيولی شي.

هو! مونږ حق لرو چې پخپل قوي او متين موجوديت ونازېږو او ووايو، چې مونږ هغه خس او خاشاک نه يو، چې د حوادثو سيلۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو تیت په پرک کړي، ځکه چې مونږ پخپله پښتو او پښتونواله د هر راز مشکلاتو مقابله کولی شو او د پښتنو په اصطلاح اسمان ته تېږه غورزو او سر ورته نیسو.

مونږ هغه ښاغلي پښتانه یو، چې ځان راته ډېر لوی او ستر ښکاري او د خپلې سیمې درنښت، خپل ملي افتخار، د پښتونولۍ ننګ او ناموس د تېرو پښتنو ښه نوم په داسې ډول ساتو لکه چې یو ډېر پاک او له مینې ډک مین د خپل مقدس عشق احترام او حرمت ساتي.

مونږ خپل ځان او خپله خپلواکي، خپل پښتنې موجودیت ارومرو ساتو او له سرومالّه ورباندې تېرېږو، مګر باید په دې پوه شو چې مونږ دا په څه شان ساتلی شو؟ د دې پوښتنې په ځواب کې څه شی، چې زما په نظر کې ډېر مهم معلومېږي هغه زمونږ ملي تربیه پښتنې، خویونه او پښتنواله ده، ترڅو چې مونږ پښتانه یو او پښتونولي لرو زمونږ د خپلواکۍ او لوړتیا جنډه به ارومرو پورته وي او په ازاده هوا کې به د ازدۍ په وږمه رپېږي.

هو! دا رښتیا او کټ مټ حقیقت دی، ترڅو چې د یوه قام په نفسي کیفیت او حال کې تغیر پیښ نشي د هغوی په حال کې خدای هم تغیر نه پېښوي، ترڅو څوک پخپله ځان څاه ته ونه غورزوي لوی څښتن یې د ذلت او انحطاط په کنډو کپرو کې نه اچوي، زمونږ ملي او پښتنې روح په دومره لوړه او هسکه فضا کې ګرزي، چې که مونږ یې پخپله راښکته نکړو د هېچا د لښندې غشې نه وررسېږي او نه د چا له تیر لاندې راځي. وروسته تر دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې زه د ځان په ساتلو کې پښتنې اخلاقونه په اوله درجه اهمیت قایلېږم، نو بیا علم او د نن ورځې مختلف فنون ثروت او بډایي او ځینې نور شیان هم ضروري ګڼم. که مونږ علم او بصیرت نلرو خلک مو په سحر او چل ترخپلې اغیزې لاندې راولي او لوبې راباندې کوي، که مونږ شته او ثروت نلرو زمانه مو وږي کوي او د نورو دام و دانې ته مو را ټیټوي، که مونږ فن او تخنیک نلرو پخپل لاس ځان اور ته غورزوو او له ځان سره دښمني کوو، نن خلک د حربي فنونو په قوت د اسمان له وربځو او لوړو کار اخلي او پخپلو دښمنانو باندې تندر اوږلۍ وروي، نن خلک د صنعت او حکمت په مرسته هغه هوا، چې د حیات مهم عنصر دی د مرګ اله ګرزوي او د دښمن په حق کې ورځنې د زهرو کار اخلي. که څوک غواړي چې په دې عصر کې خپل ځان او خپله خپلواکي وساتي هغه باید دومره کامل انسان وي، چې خپل هر څه یې پخپل لار کې وي او د خپل هر مرض علاج وکړی شي. پدې وخت کې که نور هېڅ نه وي، خلک د یوه قام لاندې کولو دپاره بعضې داسې مکروبونه د هغوی په وجود کې انجکشن کوي چې ډېر ژر یې ملي وینه فاسدوي او روح یې وژني، نو برسېره په نورو خبرو نن د ازادۍ ساتلو دپاره ډاکټري هم لازمه ده.

نن ځینې کسان د نورو د اسارت دپاره خپل ځانونه ښایسته کوي او پخپل ښکلیتوب ورځنې زړه وړي، نو سړی باید هېڅکله لکه بلبل د چا په ښایسته ګلانو زړه بای نلي او په پردي باغ کې اسیر نشي، بلکې خپل ځان، خپل ملیت، خپل دودونه، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناسته ولاړه له هر چا ځنې ښه وګڼي او خود يې ولري، ترڅو چې يو ملت خپلې ټولې نيمګړتياوې پوره نکړي او خپل ځان د بل له احتياجه ونه ژغوروي هغه په دنيا کې حقيقي ژوندون نشي کولی او په هر راز، چې وي د نورو تر تاثير لاندې راځي.

سړي بايد دې ټکي ته ښه متوجه شي، انسان چې هر څومره مدني شوي او مدنيت ته ورنږدې شو دی هماغومره يې ډار او وېره ورکه شوې او نور ژوندي او زړوح شيان يې خپل لاس لاندې کړي دي او له خپلې اغېزې لاندې يې راوستلي، يعنې انسان د مدنيت په مرسته په وحشت باندې غالب شوی او قوت يې موندلی، لکه چې اوس هم د دنيا متمدن قومونه په وحشيانو او نيمه وحشيانو باندې حکومت او حکمراني کوي، که څوک غواړي چې د نن ورځې مدني اقوامو تر تاثير لاندې رانشي بايد ارومرو په مدني سير کې ځان ور سره برابر کړي او تمدن ته په سپکه سترګه ونه ګوري.

په دنيا کې دا صلح يو طبعي قانون دی او لوی څښتن هم مونږ پوه کړي يو، چې دا مځکه د صالحانو ميراث دی او صالحان به ور باندې تسلط لري، دلته غرض هغه صلاحيت دی چې د مځکې د مخ حکمراني پرې کېږي، چې دا صلاحيت د اسلام په ابتدا کې په عربو کې پيدا شوی او زمونږ پښتنو په مليت او پښتونولۍ کې اغېزل شوی دی.

مونږ بايد دا صلاحيت هېڅکله له لاسه ونه باسو او ورباندې ټينګ اوسو- د دې صلاحيت لومړۍ نښه داده، چې مونږ به په

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق او حقيقت ټينګ ولاړ يو او ملګرتيا به يې کوو، هېڅکله به مو زړه ته خوف او ويره لار نلري او د ضرورت په وخت کې ه وېني تو يول راته هېڅ ښکاري او له مرګه به نه وېرېږو، بلکې د خپلې اسلامي او ملي لوړتيا د ساتلو دپاره مرګ، ابدي ژوندون او خپل سعادت بولو او د دنيا د هر راز سختيو او مشکلاتو په مقابل کې به لکه د خپل وطن لوړ او هسک غرونه په هر ميدان سر لوړي ولاړ يو، عزم او اقدام به مو ډېر ټېنګ او کلک وي.

ايثار او قرباني به ډېر لوی افتخار ګڼو، اتفاق او اتحاد به هېڅ شی نشي خرابولی، پخپل مېنځ کې به يو له بله مينه او محبت، پېروزېنه او رواداري لرو او د خپل مقدس دين او ګران وطن د دښمنانو په مقابل کې به د سختو زړو خاوند يو. د لوی ښتن په ضعيفو مخلوقاتو باندې به زړه سوی لرو، عدل او انصاف به راته له هرشي ښه ښکاري، د بې ننګۍ ژوندون به په هېڅ شان نه قبلوو او د خپل مقدس او پاک مقصد دپاره به له سر او ماله تېرېږو، خپل ځان او اولاد به د خدای د رضادپاره قربانوو او بې له خدايه به بل هېچا ته سر نه ټيټوو، دا ځکه چې د خدای له بندګۍ سره بله بندګي نه کېږي او نه خدای پاک په دې باندې راضي کېږي، چې د ده بنده د بل چا بندګي وکړي.

هو! مومن او مسلمان بايد ارومرو آرام او ازاد وي او پښتون بايد تل ازاد او مستقل وي، نو تل دې وي زمونږ ازادي او خپلواکي او همېشه دې وي پښتو او پښتنواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنی مرغه

کله چې سړی ستورو سره خبرې کوي او د خپلې پوهې په رڼا کې بله نړۍويني او کله پخپلو خبرو نه پوهېږي او په رڼا ورځ بې له خپل ځانه نور څه نشي ليدی، که سړی ښه ځير شي چرګان هم خبرې کوي، خو د زړه په غوږو اورېدل کېږي – هو! يوه ورځ چې زه د چا مېلمه وم او هغه غوښته چې زما دپاره هغه غټ چرګ، چې ډېر وخت يې ساتلی و پوخ کړي، نو يې خپل زوی ته د هغه د نيولو وويل، زوی يې په کوڅو کې ورپسې منډې وهلې او له ډېرو منډو وروسته يې چرګ ونيو او کور ته ستړی ستومانه سانيولی راغی.

دې سړي په کاله کې يوه بله ښه هم لرله، چې په يوه دړه ناسته وه او د چرګ منډې يې ليدلې وې، نو يې پخپله ژبه چرګ ګرماوه او ورته يې ويل، چې ته خو ډېر وخت دې سړي پخپل کور کې ساتلی وې او وخت په وخت به يې ډوډۍ او هرڅه درکول او ستا روزنه به يې کوله کوم وخت، چې ده ته نيولې، نو تا د ده ټول ښه هېرکړه او لاس دې نه ورکاوه.

وګوره! زما په غاړه کې يې مزی اچولی، سترګې يې راته پټې کړي ګرزېدو او الوتو ته مې نه پرېږدي، سره لدې کله چې ما پرېږدي او والوزم هر راز لوبې او وړې مرغۍ نيسم او ده ته يې راوړم، خپل ځان بېرته د ده منګولو ته سپارم او دی نه خوابدی کوم.

چرګ ورته مخ راواړه او ورته يې وويل، چې ستا سترګې پټې دي، هغه لور چې ده زما دپاره تېره کړی دی ته يې نه وينې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه شېبه وروسته، چې دی زما ښکلې وشکوي او خپل ځان ته ترېنه بالښت او سروېږدی جوړ کړي او ما په اوربانديٍ دا پلو هغه پلو واړوي او بيا مې ټوټې ټوټې کړي او په کټو کې مې لاندې باندې کړي، نو چې ته مې ژړا او کوکارې واورې، ما به هېڅ ګرم نه کړې او پوه به شې، چې دده ټول ښه زما سره د خپل ځان لپاره و او زه يې د همدغې ورځې لپاره لټولم.

هو! هر څوک او هر څه چې د بل د لاس لاندې وي هغه د همدغسې ورځې د پاره روزل کېږي، وګوره بزګر خپل غويي څنګه ښه ساتي، په سره غرمه کې ورته وابښه کوي، اوبه ورکوي، چې بيا پرې جغ کېږدي او مځکه پرې واړوي. همدغه شان خپل کښت وخت په وخت پښه کوي، له غويو او پسو يې ساتي، چې له مځکې هسک او ژر وربېل شي.

همدارنګه هر کام چې خپل واک نه لري او د بل لاس لاندې ژوند کوي، هغو د نورو د ژوندون دپاره لکه چرګان او غويي ساتل کېږي او روزل کېږي، نو دوی ته که هر څومره ښه خواړه ورکول کېږي، همغه خواړه دوی د مړينې د پاره غټوي او نژدې کوي يې، دوی ته هغه څه نه ورښودل کېږي، چې دوی په خپل ځان ويسا پيدا کړی شي او په نړۍ کې په خپل واک ژوندون وکړی شي او د بل پاتې شونکو ته سترګې ونه نيسي.

هو! دوی هېڅکله نه شي کولای، چې هر څه په خپله وګټي او بل چاته هيله او اسره ونه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږ ژوند

غر په غره نه ورځي او سړی په سړي ورځي – د همدغه تګ له کبله، چې وګړي يې يو له بله لرې سړي ته د نورو ژوندون څه نا څه ښکاره کېږي او راز راز وګړي ويني.

يوه ورځ زه يو داسې سړي کره پېښ شوم چې پوله او پټي يې هېڅ نه درلودل او په کور کې يې د مږک لکۍ هم نه سپېره کېده.

ده خپلې شپې او ورځې په لو او لور تېرولې او د کاله ټول خرڅوړي يې دومره نه و، چې د يوه ډای او شته من سړي د غاړې کالي شي.

پدې کاله کې بې له سپوږمۍ بله ډيوه نه وه او نه چا بې له خپل لاس او مړونده بلې سر و کېږدۍ درلوده.

دې سړي په دغه ورځ برسېره پدې چې خپل زوی (کټوري) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ راوړې وه، کور ته يې هم څه غوښه اخېستې وه، کټوري چې وروسته له ډېرو وختونو نوې نزې خولۍ موندلې او نوې سدرۍ اغوستې وه له هلکانو سره په کوڅو کې منډې رامنډې وهلې، کله چې کاله ته راغی او د غوښو کټو په نغري باندې ولېد په منډه بېرته لاړ او په نورو هلکانو يې زيری وکړ چې مونږ نن غوښه پخ کړېده.

هغوی که څه هم په دغه ورځ لا څه ډېرې ورځې يې غوښه په سترګو نه ده لېدلې، خو د پښتنو زامن دي دا ورته ښه نه ښکاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دوی له کاله نه په بل کور کې ښه څه پاخه شوي دي او نه دا زغملی شي، چې دوی دې له چا نه ښکته او ټيټ وي.

نو هر يوه به چا يو څه او چا بل څه ښودل او خپل نګولي به يې ستايه، چا به ويلې چې مونږ لړمون پوخ کړی او چابه ويلې، چې مونږ نن چرګ باندې کړيدی، دا خبرې دوی پداسې خوند کولې لکه چې لګيا وي او خوري يې، نه خدايږو په خوړلو کې يې دومره خوند نشته لکه دوی يې چې له نوم اخستلو خوند اخلي.

يوازې کټوری له هلکانو سره دا خوږې خبرې نه کوي مور يې هم له ښځو سره ناسته ده او وايي: لاړه شم چې د غوښو کټو مې ونه سوزي، غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټوه تر خولې له اوبو ډکه ده، هغه ترسبا هم نه وچېږي، خو دا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي. د کټوري پلار چې خپل ګلالی ځوی په ښو کاليو کېويني من من غوښې اخلي او په کاليو کې نه ځايږي، خو له بلې خوا چې د خپلې ښځې زاړه ټيکری او شکېدلې کميس ته ګوري سور او تور تول يې په زړه کې ګرزي، خو چې هر څومره خپلې سترګې يوه خوا بله خوا غړوي داسې څوک نه ويني، چې د ده زړه پرې ورشي او څه پور ترې وغواړي.

سره له دې، چې پدې کاله کې هېڅ نه و، خو خوښي او ژوندانه خوند پکې زښت ډېر و او له بډايانو څنې د دوی ژوند ډېر خوږ و، ځکه و چې د شتمنو او بډيايانو زړونه تل هغه څه غواړي چې هېڅکله يې لاس نه ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د دوی خوښي او زړه ښه والی دومره وړیا نه وي، چې په دومره وړو وړو خبرو لاس ته راشي، د دوی سترګې په ټوله نړۍ هم نه مړېږي، د لویو او شتمنو کورو لوی لا څه، چې وړو ته یې هم ډېر خوندور ځیزونه بېخونده شوي وي او وربښمینې ټوټې ورته، لکه بیتي داسې ښکاري. د دوی نرۍ وریجې که هر څومره غوړې او غوښې پکې ډېرې وي، د نورو سوکړک او شنو سبو یا شړومبو ته په خوند کې نه رسېږي، نه پوهېږم چې دا ولې؟ نو ښه ده که ښه ځېزونه د نورو په مخکې اېښي وي، خو خوند د دوی په برخه رسېدلی دی او خوښي هم د دوی په کاله کې ده.

نه یوازې دا نه روغتیا او جوړوالی هم دوی ته ورکړل شوی دی، دوی هېڅکله لکه بډایان په لوړو وریجو او کلکو غوښو نه نس خوړي کېږي او نه هغومره ژر ناروغتیا ورته پېښېږي، دوی بې ترو ځیزونو ښایسته ډېره ډوډۍ خوړلی شي او که نور څه نه وي د غروپرګي، نانګه او ممانې، شنې او داسې نور...هم خوړلی شي، ځکه چې دوی لا د پستو او خوندورو ځېزونو خوند نه دی لیدلی.

نه نه لېدلی یې دی، خو په همدغو ځینې ونو کې لکه چې رحمان باباوایي:

((پتنګانو لره خدای په اور کې ورکړ
هغه عیش چې یې بلبلې په ګلزار کا
خرقه پوشو په خرقه کې دي موندلي
هغه حظ چې په دنیا کې دنیا دار کا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه لیکل یا لیک پوهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعا

د ټول جهان واکداره! ته هر څه لرې او هر څه کولی شې، د هر چا امید تا ته کېږي او څوک څه له تا غواړي. ستا خزانې او کارخانې ډکې دي، ستا په باغونو کې د شودو، شرابو او عسلو ویالې بهېږي

ستا بخششونه او انعامونه بې پایانه دي، ستا د رحمت نور په ځمکو او اسمانو کې نه ځایېږي.

فقیران او مسکینان درنه د ډوډۍ سوال کوي.

ماړه او بډایان درنه اشتهاء او د هضمولو قوت غواړي.

څوک درنه په زاریو او دعاګانو او لادونه غواړي، ځنې وایي چې مال او دولت راکړه!

یو وایي جنت مې په کار دی، بل وایي له دوزخه امان او پناه غواړم.

څوک د حورو شوقمن دي او د چا غلامانو ته نیم زړه نشته.

مرتبې او لوړې درجې له تاسره دي، کامیابي او موفقیت ستا په توفیق حاصلېږي.

دین او دنیا ستا په لاس کې دي، راحت او زحمت، عزت او ذلت ستا له خوا انسان ته رسي.

بهار او خزان ته راولې، مرګ و ژوند ستا په اختیار کې دي.

هر څه ته کوې او هر څه له تا غوښتل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې جهـان او د هغـه جهـان اجرونـه، خيرونـه، خوندونـه او خوشحالي خلکو ته ته ورکوې زه. پوهېږم چې تا سره څه شته.

زما دعا او د زاهدانو دعا.

زما ارزو او د پادشاهانو ارزو يو راز نه ده.

زما سوال د بېډايانو ومسکينانو له سوال ډېر فرق لري.

زه نه وايم، چې ځمکې او پيسې راکړه.

نه غواړم، چې عزت مې ډېر لوړ، رتبه مې لوړه شي.

موټرونه او اسونه مې ندي په کار.

قصرونه او عمارتونه نورو ته ورکړه!

پټې او باغوونه هغه چا ته وبخښه، چې په خاورو نه مړېږي.

په بانکونو کې د سوداګرو پيسې زياتې کړه.

د بزرګۍ اعتبار مه راکوه! ځکه چې ستا پـه اطاعت او عبادت له خلکو نه اجر او عزت غوښتل را ته ښه نه ښکاره کېږي.

زه له دې ټولو نه تېر يم او نور څه غواړم.

زه وايم په جهان کې د ظلم بېرغ نسکور کړه.

حق او عدالت ته قوت ورکړه!

په زړونو کې رحم او د خير مينه واچوه!

په دماغونو کې د حق نور او د حقيقت رڼا پيدا کړه!

تـه کولى شې چې د ظلم قـوت پـه وړو وړو کـاڼو ميده ميده او ذرې ذرې کړې يا د هوا په ماشو ظالمان تباه کړې.

مګر مونږ د اتوم په بمونو هم دا کار نشو کولى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم وکړه

دتورې کېږدۍ او د ډېرو رمو خاونده!
پدې سره او تکنده غرمه کې.
پدې وچه بیدیا او سپېره صحرا کې، چې یخې اوبه، یخ سیورې، توده ډوډۍ، شودې او مستې کوچ او پېروی، کورت او غوړي، بوڅې او پنیرونه هر څه له تا سره دي.
په خوارانو او بې وزلو رحم وکړه!
له مسافرو او لارویو نه خپل خوړونکي سپې ایسار کړه!
هر څوک چې راځي او ستا د کېږدۍ تر سیوري لاندې کېږي، هغه له خپلو سپیو نه وساته او قدر یې کوه!
ای د خروړو سپیو خاونده!
ستا د سپیو تاوان تاله رسېږي او د دوی په ضرر باندې ته نیولی یې.
سپي او نفس دواړه یو شان دي او هر شي ته خوله اچوي.
ته خپل سپي ونیسه او په مونږ رحم وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په خپلو سپيو دا ګمان مه کوه، چې دوی به هر وخت ستا دښمنو او غليمانو ته غاپي. دوی د برخلـه د اسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي او ستا په ملګرو او اشنايانو هم بلوسې او غوټې وهي.

آه – هېڅوک زما ناري نه اوري.
د خپلو سپيو حملې نه ويني.
زما غږ ترکېږدۍ نه رسيږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ويني؟
ولې په چا رحم نه کوي؟
پردې خو به نه وي؟
کېږدۍ خو د پښتنو معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګر

هر څه چې خرڅوې هغه خرڅ کړه، مګر خپل دین او ایمان مه خرڅوه!
هر څه چې خورې هغه وخوره، مګر سود مه خوره او پنځه ګوتې په خوله مه منډه. هر څه چې اخلې هغه واخله، مګر د خوار وغریب ازار مه اخله!
له هر ځایه چې هرڅه راوړې رایې وړه، مګر ګوره چې بې انصافي او بیرحمي درسره رانوړې.
په اسونو او موټرو سوربېږه! خو د چا په اوږو مه سپربېږه!
له ښاره اوزه، خو له نرخه او له چتې مه اوزه!
لوی لوی کورونه د ځان دپاره جوړ کړه، خو د خپل بام واورې د بل په بام مه غورځوه!
پېټي ډېر پیدا کړه، مګر خپل پېټی مه درنوه او ځانته اغزي مه کره.
د ځان غم دې وخوړ اوس د نورو غم هم وخوره!
لوې بنګلې دې پیدا کړې، لوړ همت هم پیدا کړه!
خلک وایي په ډېرو لیوني خوښ دي، ته هم په لږه ګټه قانع شه او لیونی کېږه مه!
بډایانو وپېژندلې، مګر خوار او غریب دې نه پېژني.
راشه! دوی ته ځان وښیه د دوی په غم کې شرکت وکړه!
پدې شرکت کې که هر څومره سهمونه ولري هغه هېڅکله نه ضایع کېږي او ګټه یې یو په لسه، بلکې بې حسابه ده مګر دا سود ناروا دی، بې انصافي نه ده انصاف دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک وپېژنئ!

هغه څوک چې د مملکت کارونه یې په لاس کې دي او د واک و اختیار خاوندان بلل کېږي یا په وطن کې تاثیر او نفوذ لري پوره وپېژنئ!

هغه کسان چې زمونږ دپاره خدمت کوي یا زمونږ په سر تجارت کوي باید وپېژنو او ښه یې وپېژنو.

پېژندل دانه دي، چې فلانکی رئیس یا وزیر دی، هغه بل په ملک او وطن کې ډېر عزت او اعتبار لري، د دې بل مال او دولت ډېر دی. یا په لوړو ځایو کې په ښه نظر لیدل کېږي. دا راز پېژندل زه نه وایم زما مقصد انسان شناسي او د سړو پېژندل دي، نه د چوکیو او نومونو پېژندنه.

مونږ باید ترهرڅه دمخه سړي وپېژنو او دا معرفت یه صحیح ډول حاصل کړو.

د دې معرفت دپاره ډېرې پخې سترګې او صایب نظر په کار دی.

د انسان جوهر او ذاتي قیمت معلومول د جواهرو له پېژندلو یو په څو ګران او مهم کار دی، انسان په ډېرو پردو او ډېرو رنګونو کې پټ دی او غیر له دغو جامو نه، ده نور کالي هم زښت ډېر اغوستي دي او ډېر لباسي مخلوق دی.

دی په هر ځای کې بېله جلوه لري د منبر په سر یو راز او په خلوت کې بل راز دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بازار کې انګور نه خوري په کور کې بوتلونه په سر اړوي او په دوايرو کې د خلکو ويني څښي.

مونږ بايد د هر چا معنیٰ او حقيقت ته وګورو او په لباسونو، نومونو رنګونو ونه غولېږو. که تاسې زما منئ! د چا قصرونو، منصبونو ته مه ګورئ، بلکې کار، فکر، ارادې، عمل او ارزوګانو ته يې وګورئ!

تاسو بايد په سړو پسې وګرزئ او سړي ولټوئ!

هغه کسان، چې د ممکت بهبود او سعادت غواړي او د اجتماعي درد او احساس خاوندان دي هغه وپېژنئ او په محبت ورته وګورئ!

اوس هغه وخت تېر شو، چې يو سړی به د معاش او رتبې، عزت او اعتبار له مخې پېژندل کېده او بيا به د قوت او اقتدار له خوا ورته خلکو وکتل دی، عصر هغه باداران او اغاګان له اعتبار ه وغورځول او د وطن خدمتګارانو ته په قدر او احترام ګوري.

د دې وخت انسان په انسان کې معنويت او فضيلت لټوي.

پدې وخت کې هماغه سړی شاغلی او منلی دی، چې وطن او مملکت ته يې خير او نفع رسېږي، اوس هغه وختونه لاړل چې خلکو به د جاه وجلال يا دريا او تدوی په طلسم کې ځانونه پټ کړل او چا به يې کار او عمل ته نه کتل.

د دې زماني ائينه بل راز ده او علاوه د لباس او جامو په صفايۍ او خيرنتوب د انسان معنوي تور والی او سپينوالی هم سړي ته ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې ښه ځېرشئ! دغه لوی خلک او د رتبو او مقامونو خاوندان ټول په ربښتیا لوی نه دي او نه ټول واړه خلک حقیقتاً واړه او کوچني دي.

اوس مونږ پوهېدلی شو، چې په مشرانو کې کشران او په کشرانو مشران شته.

له لرې او له ورایه خلکو ته مه ګورئ او محض امریت او ماموریت په نظر کې مه نیسئ!

د وطن او مملکت صادق خدمتګاران له دروغجنو او مظاهره کوونکو نه بېل کړئ او خلک وپېژنئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوم ځای دی؟

يو کور يې دلته دی بل په کابل کې، بل په يو بل ځای کې.

څه ځمکه په کوهدامان کې لري، څه په بغلان کې څه په يو بل ځای کې.

نغدې روپۍ يې په رشوتونو دلته پيدا کړې، مګر ګټه وربانديې نور بانکونه کوي په يوبل ځای کې.

ته وو ايه چې دا د کوم ځای دی؟

مېنه يې له دې خلکو سره نشته او د نورو ملکونو خلک ورته ډېر ګران دي.

د دې وطن له شعر او موسيقي نه خوند نه اخلي او د خارجي موزيک په صفت مړېږي نه، مونږ ته په نفرت ګوري او د پرديو مستخدمينو په مقابل کې ډېره تواضع کوي.

ته وو ايه چې دا د کوم ځای دی؟

دی د هېڅ ځای نه دی، ځکه چې هر ځای د ده دی او سړی ورته هر ځای يې ويلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! دا هغه مرغان دي، چې څلور فصلونه په څلورو مملکتونو کې تېروي او وطن نلري، وطن نه پېژني، د يوه وطن په هوا کې نه الوزي او د وطن سړې او تودې نشې تېرولی. دا هغه عياشان دي چې بې له عيش او راحت نه نور څه نه پېژني او لـه وطن سره هېڅ مينه او علاقه نلري.

مونږ هغه کسان د دې وطن بللي وو، چې د وطن په کاڼو او بوټو سر ورکوي او په سختو ورځو کې د وطن په کار بېږي، که څه هم پوله او پټی نلري او په زړو کوډلو او جونګړو کې اوسي.

هو! زما په عقيده دا وطن د هغه چا نه دی، چې د ډېرو ځمکو قبالې يې اخستې دي، بلکې د هغه چا دی، چې د وطن مينه يې په زړه کې ده او له وطن سره علاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم یو ښه دی؟

یو دی چې په خبرو ډېر ښه پوهېږي د هر مطلب د پاره ډېر ښه پېرایه او ښه دلایل پیدا کولی شي، د خپل منطق په زور هر څوک تېرباسي او له ډېره عقله وېښته چوي.

ساحر نه دی، مګر یو شی په بل راز ښودلی شي او خلکو په اذهانو او نظرونو هر راز لوبې کوي.

عملاً هیڅ نه کوي، مګر په خوله هر څه کوي او هر کار ځانته منسوبوي.

بل هغه دی، چې ډېرې خبرې او مبالغې نشي کولی، د ځان ښودلو او ځان ستایلو اقتدار نلري، په هره خبره کې لکه د شرېږمبو مچ نه لوېږي، د هر چا توجه ځانته نشي جلبولی، په مجلسونو کې په وچ زور ځانته د خبرو موقع نه پیداکوي او په پټه خوله کار کوي، په دماغ کې یې ښه ښه فکرونه او په زړه کې یې د وطن او قام مینه ډېره ده، مګر په خوله څه نه وایي او خپل صفتونه نشي کولی.

ته وایه چې کوم یو ښه دی؟

زه خو وایم، چې دی ښه دی، مګر د هغه قدر کېږي او د ده نه کېږي.

هغه پېژنو او دا نه، د هغه ساحرانه کلمات راباندې اثر کوي او د ده صفایي او معنوي فضیلت را نه پټ دی.

هو! مونږ په خبرو غولېږو او حقایق نشو لیدلی.

مونږ باید دا نقیصه رفع کړو او د خپل احساس او ادراک علاج وکړو.

مونږ په غوږو اورو او په سترګو څه نه وینو، ځکه کارونه خراب او خبرې ښې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښیه څوک دی؟

اصلي نوم یې نشم اخستلی، مګر رسمي نوم یې مامور صاحب دی.

په کار نه پوهېږي، مګر په خوشامدو او چاپلوسۍ ډېر ښه پوهېږي.

د لویو او معتبرینو په مخ کې د حاضرباش او خانه سامان کار کوي، مګر د خوارانو او غریبانو سلام هم نه اخلي.

سواد نلري، مکتب یې نه دی لوستی، مدرسه یې نه ده لیدلې، اخبار او کتاب نشي لوستلی، مګرماموریت کولی او ساتلی شي.

په درباري او ضاعو کې د ټولو استاذ دی، مګر انسانیت او سړیتوب یې هېڅ نزده، مکتوب نشي لیکلی، مګر شطرنج کولی شي.

لیاقت نلري، مګر ډوډۍ لري.

د خدای اطاعت ته یې ملا ماته ده، مګر د امرانو په اطاعت کې اول نمبر اخلي، دنیا یې ډېره ده، مګر همت یې کم دی.

تنخوا یې لږه ده او جایداد یې ډېر دی.

مسافر او فقیر ته یوه سوې مړۍ نه ورکوي، مګر مېلمنو ته هره شپه چرګان حلالوي.

غل نه دی، مګر له غلو سره سمه نیمه برخه لري. ساحر نه دی، مګر په یو څو خبرو لوی لوی خلک ړانده او کاڼه کړي.

وښیه! څوک دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت خوره! ته راپه یاد شوې

چاوویـل: ټنـډېـږي، مګـر مړېـږي نـه، مـا تـه سمدلاسه تـه راپـه یادشوې.

بل وویل: ګېډه خو یې مړه ده، مګر سترګې یې وږې دي، بیا تـه را په یاد شوې.

یوه وویل: قصاب نه دی، مګر ډېر خلک یې بې تیغه حلال کړې دي، دلته هم ته را په یاد شوې.

هغه بل وویل: منګولې او پنجې یې د لېوانو نه دي او خونخوار دی، دا ځل هم ته را په یاد شوې.

بې ګناه خلک مې په زندان کې ولیدل، ته را په یاد شوې.

هغـه ورځ چا پوښـتنه وکـړه، چې پـه غلـو زهـېـر، د مجرمینـو طرفدار د مظلومانو دښمن، د نا حقۍ ملګرې، د قـاتلانو حـامي څوک دی؟

ماته ته را په یا دشوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست

وایه یو څه کوه بل څه.
له بل نه پوښتنه کوه! پخپله هېڅ مه وایه!
په شپه کې د لمر وړانګې ښیه! په ورځ کې د تورتم ننې.
که خبر وې ځان ناخبره کړه! که خبر نه وې د باخبرۍ مظاهره کوه!
شکره لکه مرچ خوره، مرچ لکه شکره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک څه وايي؟

یو وايي په دوايرو کې بې پيسو د چا کار نه کېږي، بل وايي د خان او ملک رسوخ او اعتبار ورځ په ورځ زياتېږي او ضعيفانو ته پنجې تېرې کېږي.

څوک وايي دلته نوی نهضت او فعاليت نشته، ځنې وايي صحيح اشخاص او د فکر خاوندان نشته.

شاعر وايي: نشاط او طراوت، ذوق او سرور، احساسات او جذبات نشته.

ملاوايي: د جلال اباد په نوي ښار کې مسجد او د اذان غږ نشته.

رجب خان وايي: د جلال اباد نوی ښار جوړ نشو او زوړ ښار په لوی لاس وران شو.

د نوي ښار نقشه لکه د سيد جمال الدين قبر، يا د قرغې بند هېڅ نه جوړېږي او هېڅوک نشي پوهېدلی، چې د ښار مخه کومې خوا ته ده او څنګه يا کله جوړېږي.

حميد وايي:

چې دې نکړ په نيکيو ننګ و نام لوړ
په دوه چمه دې د خټو مشه بام لوړ

بل ځای وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ريـا پـه حــق پرســتو پــورې خانــدې
پــه هــردم دبــرهمن بــت پرســتي

يونس وايي:

بنــدګي چــې د ريــا كــوي يونســه!
د هغــه رېــره خيشــته ده نــايي غــوړاي
ښه لبـاس كـې څـه د خـداى بنـدګي نشـي؟
چــې جامــه دې د ريــا واغوســته برګــه

علي خان وايي :

ژوبـل زړه بـه دې روغ نكـړي علـي خانـه!
پسـې مـه ځـه جراحـان دي طبيـب نشـته
د بغـل پـه كتـاب څـه شـى علـم بويـه
هــر صـحاف پـه ملايـانو حسـاب نـه دى

پيرمحمد وايي:

داد فريــاد مــې ترفلكــه نــه رســېږي
د پتنــګ پــه دود ورېتبــږم خمــوش ځكــه

شيدا وايي:

چــې لېــده پكــې اثــر د الــم نشــي
څــه حاصـل لكــه شـبنم لـه چشـم تـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک وايي؟؟

څوک وايي چې کوږ بار تر منزله نه رسېږي او د دروغو منزل لنډ دی.

د دروغو مزل خو تر اخرته پورې دی او کاږه بارونه ترهماغه وخته مزله ته رسېږي. څوک وايي چې بد ګرزې بد پرزې.

که دا خبره رښتيا وای اوس، خو به يو سړی روغ نه و پاته.

څوک وايي چې د دروغجن مخ تور دی. ما خو ډېر دروغجن وليدل، چې مخونه يې تک سپين دي.

څوک وايي، چې د شيطانانو دې کور وران شي.

څوک وايي، چې د غله په غره کې ځای نشته.

رادې شي ودې ګوري، چې ښارونه بازارونه ترې نه دي ډک؟

څو ک وايي چې غل نه يې له پاچا مه ډارېږه!

ايا د ناحقۍ له شاهدانو نه ويره نه ده په کار؟

څوک وايي چې په تشو خبرو کار نه کېږي؟ دلته خو په خبرو هرڅه کېږي او بې خبرو هېڅ نه کېږي.

څوک وايي چې د غله په ږېره خلی وي، ډېر غله شته چې بيخي ږېره نلري.

څوک وايي چې ډېر وايي لږ ترې خېږي، ما خو وليدل چې هېڅ ترې نه خېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وکړو؟؟

مونږ ډېر کارونه لرو او زمونږ وظایف ډېر سنګین دي.
هر څه چې کوو، هېڅ نه کېږي او هېڅ نشو کوی دا ولې؟
دا ځکه چې: کار په سمه کېږي او مونږ ډېر د کارسړي نلرو.
څوک چې لږ غوندې سم او صحیح کارکولی شي، خلک یې نه خوښوي او ناکامه کوي یې، هغه چې د خلکو خوښوي هغه یې د خلکو له مراعاتونو نور هېڅ نه کوي او د خلکو د خوشحالۍ دپاره هرڅه کوي.
د څنګه خلکو مراعات او خوشحالي؟
د هغو خلکو چې پخپل خیر و شر هېڅ نه پوهېږي.
ژرنده او جمایت نه پېژني.
لکه ګډې او اوزې په قصاب او شپون پسې یو راز منډې وهي.
دوه ملکان یې یو د بل سیوری په ډانګونو وهي.
د دوه خانانو خوسي یې یو ځای نه څري.
د دوه پېرانو مریدان یې یو له بل سره د خدای دپاره دښمني کوي.
دوه ملایان یې یو په بل پسې نه ځي.
اجتماعي شعور او احساس پکې نشته.
له حق او حقیقت، انصاف او عدالت سره مینه نلري.
ښه نو مونږ څه وکړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ باید یو شو تنه د کار سړي پیدا کړو.
چې هم کار وکړي هم په کار پوه وي هم د کار کولو صحیح طریقه ورته معلومه وي.

ځینې کسان وایي په یو شو ګلانو نه پسرلی کېږي، په یوه مملکت کې شو تنه هېڅ نشي کولی. شو تنه به کوم ځای ته ورسېږي، ترڅو ټول ښه نه شي کارونه نه ښه کېږي.

په دغسې خبرو ساده ګان ډېر ژرغولېږي او هغه کسان، چې انسان ته یوازې د جسمانیت له خوا نه ګوري، بلکې تدبیر، فکر او د ادراک قوت ته ګوري هغه پوهېږي، چې یو سم او صحیح انسان د یوې سمې اوصحیح نقشې او صحیح پروګرام په طرح کولو په دنیا کې لوی لوی کارونه کوي او ډېر خلک په سمه لاره د عالي مقصد په لوري روانولی او بیولی شي.

د دغه شان شو تنو سړو له لاسه ډېر ډېر کارونه کېږي او دغسې اشخاص هر ځای ته رسېدلی شي.

په دغسې یوه ګل باندې سل پسرلیه جوړېږي، مګر په شو پسرلیو کې مونږ دغه شان شو ګلونه نشو پیدا کولی، ځکه چې نه یې شو پېژندلی.

زه دا نه وایم، چې نشته یا پدې خاورو کې استعداد محوه شویدي، بلکې وایم چې باید په دغسې سړو پسې وګرزو او د وطن غرونه رغونه، کلي او کورونه ورپسې ولټوو.

مونږ نه یو خبر، چې زمونږ په غرونو کې څه راز ګنجونه ترخاورو لاندې پټ پراته دي؟ پدې وچې او سپېره بیدیا کې کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای د حیات او به تر ځمکې لاندې غلې شوېدي؟ په دغو خوارو او زړو جامو کې څه راز انسانان پیدا کېږي؟

په دغو خلکو کې چې زمونږ نظر او توجه نه جلبوي، څه فکرونه او څه ارزوګانې موجودې دي که مونږ په دې پوه شو چې.

دیوسف څېرو جامو کې څه ګناه ده
ښه لباس کې چې ګناه کړي زلیخاده
راځئ، څېرې کړو دا ښې جامې رنګینې
پکې وګورو څېرې ډېرې ننګینې

نو هله به دا شخاصو حقیقت او ماهیت ته ورسېږو او زمونږ انتخاب به د لباس او څو خوږو خبرو له مخې نه وي، بلکې د معنیٰ او حقیقي هویت له حیثه به وي.

مونږ باید هر چا ته په ځیرځیر وګورو او په خلکو کې سترګې وغړوو.

سترګې غړول یا کتل دانه دي، لکه چې اوس هم ځینې د جاه وجلال خاوندان نورو ته به حقارت ګوري.

ډېر خلک شته چې د چا تر ږېرې لاندې یې کلونه تیرکړي، مګر لیدلي یې نه دي.

ډېر خلک وایي او زه هم وایم، چې د کار سړي نشته، ځکه کارونه خراب دي.

دا خبره له لویو نه نیولې تر وړو پورې هر یو کوي، مګر سوال دا دی چې چېرته او په کوم ځای کې؟ په یوه کورنۍ او یوه ښار کې نشته؟ که په وطن او هېواد کې که چېرې د کلي او کور خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نوکله کله خو په يوه کاله کې د ښځنلو او به هم نه وي، مګر په بل ځای کې سيند بهېږي او په ځينو کورونو کې ويالې روانې وي.

که په وطن او مملکت کې يې لټو، نو په ګوشته کې هم ځوانان شته او لعل پوره خو په مېږو پوره ده.

که په زړه کې فساد او خيانت نلري! که صحيح نيت او ښې ارزوګانې درسره وي، که د حق او حقيقت په قوت عقيده لري.

له حق ويلو او حقيقت ښکاره کولو مه وېرېږئ او په حقاني جرئت ناحقه ظلمونه او د اوهامو بوتان مات کړئ!

په هر ځای او هر چا کې، چې خيانتونه او فسادونه، ظلمونه او بد کارونه، ريا او تزوير، بې کفايتي او نالايقي وينئ ورسره جهاد وکړئ او په هر مورد کې خپل صحيح او انتقادي نظريات ښکاره کړئ!

له هېچا مه وېرېږئ او هېڅکله سترګې مه پټوئ!
که د خپل شخصي او نفسي اغراضو دپاره کارکوئ!
که د وطن او مملکت په نامه خلک غولوئ!
که په زړه کې ټګي او برګي لرئ!

نو د دې عصر بصيرت نه وويرېږئ او پوه شي چې کاږه بارونه ترمزله نه رسېږي او بې اساسه عمارتونه ډېر ژر نړېږي.

که يو امر په تاسې باندې سترګې سرې کړي او له قانون او عدالت نه خلاف امرونه کوي، که يو خان او ملک په خپل زور او قوت له تاسې نه بيځايه لحاظونه او مراعاتونه غواړي، که څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړو مقاماتو ته لاره لري او په تاسې د سفارش خطونه راوړي مه وېرېږي او په حق ټینګ ودرېږئ.

که تاسې خیانت ته اقدام کوئ یا د نفس د شیطان دپاره حق باطلوئ که هر څومره موافقتونه درسره وي او قوي لاسونه درسره شریک وي، که ټول عمر مو یو ه او بل ته تملقونه کړي وي، نو د سبا ورځې له باز خواست نه وو ېرېږئ!

هو! دمظلومانو او بې وزلو له آه و فریاد نه وویرېږئ! هغه کسان چې تاسې خپلو معایبو ته ملتفت کوي او ستاسې نقایص درښیي له هغوی نه مه وېرېږئ، مګر له هغو تملقینو وډارشئ، چې ستاسې خیانت ستایي او ستاسې په سترګو پردې غوړوي.

چا چې په مملکتي دواېرو کې لکه د شرکتو امران یوازې په پیسو کومه رتبه پیدا کړېده یا یې په خوشامدو او تملقونو ځان یوه حد ته رسولی دی او وظیفه نه پېژني، بلکې اشخاص او درباریان پېژني هغه باید له خپل اینده سرنوشت څخه وو ېرېږي.

هغه کسان چې پخواني یې پېژنئ او له وطن او ملیت سره علاقمند وي د مملکت له تخت و تاج او له خپل اولولامر او پادشاه سره رښتیانۍ مینه او علاقه لري، د حق او عدالت له مقتضا سره سم د خدای دپاره کارکوي نو :

(لاخوف علیهم ولاهم یحزنون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو ېرېږئ او مه وربږئ

که پــه زړه کــې فسـاد او خیانت نــه لـرئ! کـه صحیح نیت او ښــې ارزوګانې درسره وي، که د حق او حقیقت په قوت عقیده لرئ.
له حق ویلو او حقیقت ښکاره کولو مه وېرېږئ او پـه حقاني جرئت ناحقه ظلمونه او د اوهامو بوتان مات کړئ!
پـه هر ځای او هر چا کې چې خیانتونـه او فسـادونه، ظلمونـه او بدکارونـه، ريـا او تزویـر، بـې کفـايتي او نـالايقي وینـئ، ورسـره جهاد وکړئ او په هر مـورد کې خپـل صحیح او انتقـادي نظریـات ښکاره کړئ!
له هېچا مه وېرېږئي او هېڅکله سترګې مه پټوئ!
که د خپل شخصي او نفسي اغراضو لپاره کار کوئ!
که د وطن او مملکت په نامه خلک غولوئ!
که په زړه کې ټګي او برګي لرئ!
نو ددې عصر له بصیرت نه وو ېرېږئ او پوه شئ چې کاږه بارونه تـر منزله نه رسېږي او بې اساسه عمارتونه ډېر ژر نړېږي.
که یو آمر په تاسې باندې سترګې سرې کړي او له قانون او عدالت نه خلاف امرونه کوي، که یو خان او ملک په خپـل زور او قـوت لـه تاسې نـه بېځایـه لحاظونـه او مراعاتونـه غـواړي، کـه څوک لـوړو مقامـاتو تـه لاره لـري او پـه تاسـې د سـفارش خطونـه راوړي مـه وېرېږئ او په حق ټینګ ودرېږئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسې خيانت ته اقدام کوئ يا د نفس د شيطان لپاره حق باطلوي که هر څومره موافقتونه درسره وي او قوي لاسونه درسره شريک وي، که ټول عمر مو يوه او بل ته تملقونه کړي وي، نو د سبا ورځې له بازخواست نه وو برېږئ!

هو! د مظلومانو او بېوزلو له آه و فرياد نه وو برېږئ!

هغه کسان چې تاسې خپلو معايبو ته متلفت کوي او ستاسې نقايص درښيي له هغوی نه مه وېرېږئ! مګر له هغو متملقينو نه وډارشئ چې ستاسې غفلت او خيانت ستايي او ستاسې په سترګو پردې غوړوي.

چاچې په مملکتي دوايرو کې لکه د شرکتو امران يوازې په پيسو کومه رتبه پيدا کړې ده يا يې په خوشامدو او تملقونو ځان يوه حد ته رسولی دی او وظيفه نه پېژني، بلکې اشخاص او درباريان پېژني هغه بايد له خپل اينده سرنوشت څخه وو برېږئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاذ ویل!

استاذ مونږ ته درس راکاوه او مونږ يې ډېر ښه پوه کولو.
د ده په تعليمونو اجتماعي شعور او احساس ډېر قوي کېده او په مغزو کې بيداري پيدا کېدله، ده مونږ ته د حساب او محاسبې اصول هم ښودل او ويل يې تاسو بايد هر وخت له ځانه سره حساب وکړئ او حسابي خلک اوسئ!
يوه ورځ يې د حساب په درس کې مونږ ته وويل:
که يو عدد له بل عدد سره داسې يو ځای کړو، چې يو پاس او بل لاندې وي، لکه ۲ "۲"، نو څلور (۴) تېنه جوړېږي او د يوه وجود په بل کې محوه کېږي او استقلال يې ورکېږي.
مګر که دواړه څنګ په څنګ يو ځای کړو، لکه (۲۲) نو دوه وېشت ورځنې جوړېږي او دوه او شل کېږي د دواړو عددونو شکلونه اوصورتونه هم په خپل حال پاته کېږي، ځکه چې پدې صورت کې د ملګرتيا، اتفاق او وروروله راز پټ دی او په هغه بل صورت کې تفوق تسلط او محوه کول مضمر دي.
ده ويل که د اتفاق او ملګرتيا په صورت يو تن په ځان پسې بل روان کړی شي، نو قدر او مقدر يې ډېر زياتېږي او مرتبه يې لوړېږي.
(يعنې له احادو نه، عشراتو ماتو او لوفو...ته خبره رسېږي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنځه الفونه یو د بل په سر د پاسه کېږدو هماغه پنځه ورځني جوړېږي او شکل وصورت یې هم محوه کېږي. زمونږ استاذ مونږ ته په حساب او ریاضي کې هم د اجتماعیاتو او سیاسیاتو د فلسفي درسونه راکول او مونږ یې پوه کولو، چې باید یو له بل سره داسې یو ځای شو چې د تنازع...په میدان کې ځنګ په ځنګ ودرېږو او څوک د چا په سر باندې پښې کښېنږدي، یو د بل استقلال سلب نکړي، د لا نوي کولو او محوه کولو غرض په کې نه وي، بلکې یوه د بل درجه او مرتبه لوړه کړي. ده ویل: مونږ به یو مخکې کوو او مشر کوو به یې، مګر یو د بل په سر نه سورېږو او د بل د ټیټولو چم به نه کوو.

زمونږ استاد دا هم ویل:که مونږ دوه مساوي عدونه لکه(۱)-(۱)-(۲)-(۲)-(۳)-(۳) هر یو له بل نه وړاندې وروسته کړو نتیجه یې یوه ده، مګر په دوه متفاوتو عددنو کې تقدیم و تاخیر ډېر فاحش فرق راولي او په مقدار کې ډېر تفاوت راځي.

که مونږ یو او نه یو ځای کوو او داسې یې لیکو (۱۹) نولس کېږي، مګر شل کېږي نه، که هم دغه دوه عددونه داسې ولیکل شي (۹۱) خبره سلو ته نږدې کېږي او ډېر زیادت پکې راځي. همدغه سبب دی چې په جوامعو کې هغه څوک دمخه کېږي چې قدر او مقدار یې له هغه بل نه زیات وي او د ده په مخکې توب باندې دجامعې قدر او قیمت ډېر لوړېږي، مونږ باید په دې سره پوه شو او د هر چا استعداد معیار، مبلغ او مقدار ته وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیب انسان

ړوند نه دی، مګر خپل عیبونه نه ویني.
کوڼ نه دی، مګر خپله اوري او د بل نه.
زړه لري زړه سوی نلري.
خپله لږه پوهه ورته ډېره ښکاري، د بل ډېر علم ورته لږ معلومېږي.
د بل لږ مال ډېر په نظر ورځي او خپل ډېر مالونه ورته لږ ښکاره کېږي.
د دې دپاره، چې خلک ورته لاس په نامه و درېږي، خلکو ته لاس په نامه درېږي، د فرعونیت دپاره غلامي قبلوي او د عزت دپاره ذلت ته غاړه اږدي.
دین په دنیا خرڅوي او دنیا په پوچو اعتباراتو پلوري.
لکۍ نلري او خلک ورته بې لکۍ نه وایي.
ځلور پښې نلري او په ځلورو روان دی.
آس نه دی، مګر خلک په لغتو وهي.
ښکر نلري، مګر سرتمبه دی.
له عقله پیاده دی، مګر هېڅکله پلی نه ګرزي او په موټرکې هم د خپل جهل په خره سپور وي.
ته به وایې داڅوک دی؟ زه وایم: بې پوهې زورور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان لالا

خان لالا هېڅکله بې نوکرو او سړیو نه ګرزي.
دی هېڅ‌چا یوازې نه دی لیدلی.
پخپل صفت هر وخت خوشحالېږي، مګر دی بې له خپلو اصافو بله خبره نشي اورېدلی.
که بل څوک د ده صفتونه بیان نکړي دی پخپله صفت په ښه شان کولی شي او لکه سپایي پخپله ځان ستایې.
خان لال بخششونه هم کوي او په کال کې په زرهاهو روپۍ نقد او جنس یوه او بل ته ورکوي، مګر خوار او غریب ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.
حاکم او علاقه دار، مدیر او مامور، خان او ملک ته سل قسمه طعامونه تیاروي، مګر مسافر، کونډې او یتیم ته یو سکړک هم نشي ورکولی.
که تاسې خان لالا خوشحالوئ، نو قلم او کاغذ راواخلئ او د ده بخششونه حساب کړئ یا یې خرڅ یو په لسه زیات وښیې، مثلاً د ده په مخکې ووایئ، چې د خان په کور کې یو کور کمند د کال څلویښت منه کلګېږي او د غوړو یو خو یې هېڅ حساب نشته.
خان لال نور صفتونه هېڅ نه پېژني، پام کوئ چې د فضل و لیاقت خبرې د ده په مخکې ونکړئ او د اجتماعي خدماتو اخلاقي فضایلو نوم په خوله وانخلئ. تاسې به د خانانو په خوی او بوی بلد نه یاست، مګر ما له رجب خان سره ډېر صحبتونه کړي او دوی ډېر ښه پېژنم.
ما ځینې داسې خانان هم لیدلي دي، چې له خوارۍ ژرندې ساتي او له کبره مز نه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوتونه

رسمي رشوت: هغه رشوت چې حاکمان، مامورانو، قاضيان، منصبداران يې اخلي.

غير رسمي: هغه چې خان، ملک، ناظر او نورو ته ورکول کېږي.

معنوي رشوت: تملق مخامخ صفتونه، دعاګانې او داسې نور.

د پاک نفسو رشوت: دا يکه، د حقوقو پيسې، خدمتونه مېلمستيا.

د ظالمانو رشوت: هغه رشوت چې حق باطلوي او باطل حق کوي.

د هوښيارانو رشوت: چې کار له حق او اصولو سره سم وکړي او رشوت پکې واخلي.

افراطي رشوت: چې د بانکونو د سعامو اخستلو دپاره وي.

غير افراطي رشوت: چې د نس مړولو او تن پټولو دپاره وي.

د رياکارانو رشوت: لږ شی ردول او په مجلسونو کې يادول او په ډېرو باندې غلي کېدل.

د فاسقانو رشوت: پېمخي

د احمقانو رشوت: د رشوت په طمع او اميد له حق او قانون نه تېرېدل.

د محططاو رشوت: د يوه او بل لحاظونه او مراعاتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متملقینو منطق

یوه پاچا له چانه پوښتنه وکړه، چې زما په ورغوو باندې ولې وېښته نشته.

هغه وویل: ځکه چې پاچا پخپلو لاسونو باندې په لپو لپو روپۍ خلکو ته ورکوي او ورغوي یې سولېږي.

پاچا وویل: چې د نورو خلکو ورغوي، خو هم ماغوندي دي.

هغه وویل: هغوی هم پخپلو لپو ستا له لپو نه څه اخلي او ورغوي یې سولیږي.

پاچا بیا وویل: هغه چې زه هېڅ نه ورکوم د هغوی ورغوي هم دغه شان دي

هغه په ځواب کې وویل: هغوی چې ستا بخششونه د نورو په حق کېویني، نو له ډېر حسرت او ارمانه نه خپل ورغوي سولوي او افسوسونه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو ډار

یوه وویل: زه له خپلې ښځې دومره ورېږم، چې هر څه وايي هغه کوم.

بل وویل: زه بې له ویلو هم د هغې په رضا کار کوم.

دریم غږ کړ، چې زه هېڅکله بې له څه تحفې او سوغاته کورته نشم تللی.

څلورم وویل: ما له ډاره بیخي ښځه نه ده کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په هر چا پسې نه ځو

یو ملګری په لاره کې مخکې شو.

بل ورته وویل: مونږ پښتانه یو په چا پسې نه ځو او څوک نه پرېږدو چې له مونږ نه دمخه شي.

هغه وویل: رښتیا چې تاسې په خرو پسې ځئ او خره په مخکې وي یا د اسونو په مخکې منډې وهئ او په سړو پسې هېڅکله نه ځئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خرو کې هم الفت شته

له یوه لیکونکي سره، چې تخلص یې الفت و، څو تنه ملګري ولاړ و، څو تنه خره په لاره تېرېدل چې وربوزونه یې یو له بله نږدې کړي و او څښتن نه یې ګرول.

یوه غږ کړ، چې په خرو کې هم الفت شته.

الفت سمدلاسه وویل:هو! لکه زه چې په تاسې کې یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رجب خان دعوتنامه

ښاغلی...له ډېرې مودې مې دا سودا وه، چې يوه شپه تاسې مېلمانه کړم، مگر جرئت مې نشو کولی ځکه چې اوړه ډېر گران دي.

نن سهار ستاسې طالع بيدارې وې، چې د حاتم طايي کتاب لاس ته راغی او تر تاثير لاندې يې راغلم په همدغه وخت کې دا مشهور بيت هم راپه ياد شو.

ميهمان روزي بخود ميارود بس گناه ميزبان رامي برد

نو مې له ځان سره فيصله وکړه، چې د گل کرم وخت هم دی او د پنج کتاب ملا صاحب هم ويلي دي:

کرم مايهٔ شادماني بود کرم حصل زنده گانی بود

نو راشه! په يوه دانه گل کرم به جناب قاضي صاحب او دوه نور ملگري خوشحاله کړې او ضمناً به د خپل جواد او سخا يوه دوه ناحقي شاهدان هم د قاضي په مخکې تېر کړې، نو ای له گرانو اوړو نه گرانو ملگرو!

(توکل په خدای) بيگا ته زما ځای ته راشئ!

مگر گورئ! خدای پاک فرمايلي دي: (کلوا و اشربوا ولاتسرفوا)

نو تاسې هم بې امري مه کوئ! ځکه چې د هوښيارانو متل دی(نيم نان، راحت جان).

بله دا چې:

طمع رانيايد که چندان کنی
که صاحب کرم راپيشمان کنی

(لاهور رجب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتيجه يعنې څه؟

رجب خان: دا مامورين او ميرزايان چې نتيجه وايي د دې څه معنیٰ او نتيجه څه شي ته وايي؟

عجب خان: لکه له شودونه چې څوک پېروی ټول کړي يا له مستو نه کوچ وباسي نتيجه هم دغه شان شی دی. کوم مامور، چې د يوې فقرې تحقيق او تفتيش ته مقرر شي او له خلکو سره دومره سوال او جواب وکړي، چې مقصد او مدعا ورکه شي، نو بيا چې له هغو پاڼو نه مطلب راباسي نتيجه ورته وايي.

رجب خان: ښه دې پوه کړم هغه ورځ، چې زمونږ کلي کې مړی شوی و او حاکم صاحب له مېرزايانو سره راغی قاتلان خو تښيدلي وو، مګر دوی دا نور خلک له سوال وجواب لاندې ونيو. لا يو سوال به يې څوڅو ځله کاوه. زه حېران يم چې ولې دوی يوه خبره دومره شاربي او خلک په تور او سپين اړوي. اوس پوه شم چې دوی کوچ ورځنې ايستل او پيسې يې پکې اخستلې، نو هر کله چې نتيجه او پيسې لاس ته ورغلې بيا څوک په مړي پسې ونه ګرزېدل او نه يې چاپوښتنه وکړه.

ښه د ميرزايانو په نتيجه خو دې پوه کړم اوس يو څو نورې نتيجې هم راوښيه.

عجب خان: که نتيجه په يوه ځای کې فرق کوي، ځکه وايم چې زمونږ په ملک کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علم نتیجه:	امامتي کول او خیراتونه خوړل
د ماموریت نتیجه:	رشوتونه اخستل
د مال او ثروت نتیجه:	سود کول
د هوښیارۍ نتیجه:	چل او فریب
د ناپوهۍ نتیجه:	شرارتونه او فسادونه
د ناداری نتیجه:	غلا او ناحقه دعوې
د قوت نتیجه:	ظلم او تعدي
د چالاکۍ نتیجه:	معتبري
د چاپلوسۍ نتیجه:	د امرینو خوشحالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یعنې څه؟

رجب خان خو به تاسې پېژنئ، چې وظيفې يې نه دي خوړلي، مګر ملا شوی دی، د ادبياتو په فاکولته کې يې څه نه دي لوستي، خو مقالې لیکلي او شعرونه ويل شي.

د استدلال قوت يې هم بد نه دی او په فيلولوجۍ کې لاس څه، چې پښې هم لري، څنګه چې د ده خبرې عجيبې غريبې دي هغسې يې دلايل هم دي.

هغه ورځ چا ورنه پوښتنه وکړه، چې انسان یعنې څه؟

ده وويل:

منطقيان ورته حيوان ناطق وايي، يعنې هغه حيوان چې خبرې کوي

شاعران وايي:

په ناطق حیوان تعریف چې د انسان کړي
په خبرو غولیدلي هلکان دي
سړي نه دي چې یې کار د سړونه وي
په خبرو کې هرڅومره ښه پوهېږي

ډاروین وايي: انسان د بيزو زوی يا لمسی دی، مګر زه بې خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبه بل چا ته انسان نشم ویلی، ځکه چې پاک خدای انسان ته ظلوم او جهول ویلي دي او له خان نه زیات ظالم او جاهل نه پیدا کېږي.

رجب خان د لغوي تحقیق په وخت کې کله، چې پښتو یا فارسي لغتونه عربي ته راکاږي، نو خان او خاین له یوې مادې نه مشتق بولي، مګر کوم وخت چې عربي لغتونه پښتو کوي، نو بیا وایي چې (انس) یا انسان له (نس) نه ماخوذ دی، د هر چا چې نس لوی وي او په پردیو مالونو هم نه مړېږي هغه خان او حضرت انسان دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحالي او غم

له خوبه راپاڅېدلم، سترګې مې ومښلې د ډول او سرنې اواز مې تر غوږه شو.

یوه شېبه وروسته سره ډولۍ او لویه ورا رابښکاره شوه چې ډېر خلک ورسره خوشحاله روان وو.

زه هم له دوی سره ملګری شوم او په دغه خوشحالۍ کې مې ځان شریک کړ.

ما غوندې نورهم ډېرخلک له دې ډولۍ سره روان و او په پردې واده کې یې لاسونه غوړځول. څوک چې د دنیا په خوشحالیو کې مطالعه لري هغه به ماته هېڅ تعجب ونکړي.

که مونږ د دنیا لویه ورا وګورو، نو د خوشحالي ناوې د یوه کور ته ورځي، مګر وچولي د ډېرو غوړېدلي وي.

د ډولۍ دننه حال چاته نه وي معلوم، ډولۍ خاوند په راز راز تصوراتو کې ورک وي او نه پوهېږي چې، ببګا ته به څه راز بشره ویني؟

دغه مجهوله لیلي او نامعلوم حقیقت په ښایسته حجابونو کې پټ وي او ټوله ساحري یې په همدغه پټوالي کې وي.

په دغه حال کې، چې د واده خاوند لا د حسن او جمال له مخه پوړنۍ نه و اخستی او یوازې د مینې او محبت په کیف مست و، خپل ځان یې د سعادت او نېکمرغۍ رڼا ته ډېر نږدې ګاڼه، مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې همدغه شېبه دی د سعادت په غېږکې و او د خوشحالۍ پلوشو یې شاو وخوا رڼا کړې وه.

د دنیا هر راز نیکبختي او هر ډول خوشحالي د انسان په احساس او تصور کې ځای لري، همدغه احساس دی چې د غم شپې خوشحالې ورځې یو له بله بېلوي.

همدغه سبب دی چې یو شی یو سړي خوشحالوي او بل یې خپه کوي، دیوه دپاره غم د بل ښادي شي.

مونږ په دغه ګمان، چې د خپل یوه ملګري کور ته د خوشحالۍ ډولي وړو ټول خوشحاله و چا اسونه ځغلول، چابه ننې ویشتلې ځینو اتڼونه کول، ځینو ټوکې او مسخرې کولې او په همدغه شان وضعیت ماښام تېاره کلي ته ورسېدلو او ډولۍ د کاله په مخکې ښکته شوه، ښځې راغلې او د ډولۍ پردې یې جګې کړې، مګر بې له دینه چې یوه ښایسته مړه ناوې ووینې نور څه پکې نه و.

دغې ښکلې پېغلې نه غوښتل چې په دغه کاله ننوزي او خپل ګران ملګری په بل چا بدل کړي.

دغه اجباري واده دا مجبوره کړه، چې په زهرو ځان ووژني او له ډولۍ نه جنازه جوړه کړي، د دې حال له لیدو سره سم د ژړا اوازونه پورته شوه او د هر چا په احساس کې بدلون راغلی، هم دغه وخت مونږ وپوهېدو، چې مونږ له یوې جنازې سره خپل تصور او ګمان خوسحاله او په خندا روان کړي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ګمان دومره قوي تاثيردرلود ، چې مړی يې راباندې په ډول او سرني کور ته وړ، زما يوه ملګري وويل: په رښتيا چې خوشحالي ځوک په زور او اقتدار يا په ډېرو پيسو کورته نشي راوړلی، بلکې د زړونو موافقت غواړي.

يو بل ملګری(چې د دې واقعې له عکس سره مخامخ شوی و) هغه وويل: هر کله چې ګمان دومره موثر دی، ځومره به ښه وي چې دا قوت شامدام پاک وساتو او په ښه لاره کې يې صرف کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزو

هلته لرې د غره په لمن کې د لمر پلوشو ته څه وځلېدل، لکه چې په اسمان کې ستورې او په زړونو کې د ارزو ښکلې مخ ځلېږي.

زه نه پوهېږم چې دا د سترګو د پاره ځلېدونکې شی څه شی دی؟

د کومې مستې پېغلې دلاس ائينه ده، که دکومې معشوقې دغاړې امېل نه کومه قيمت بها مرغلره لويدلې ده؟

د هغې تجلي پلوشه ده، چې په کوه طور کې يې ځان ښکاره کړ که له کوم کان او معدن له کوم ښکلې غمې راوتلې دي؟

دغه شان ډېر فکرونه او ګمانونه پيدا شول او زه بې په هغه لورې روان کړم، زه نه پوهېدم چې په څه شي پسې ځم او څه به په لاس راشي؟

زما تصور اتو او خيالاتو دغه مجهول شی زما په نظر کې ډېر ښايسته کړی و، زه خپل مطلوب ته په ډېرلوړ قيمت قايل وم.

ماله ځانه سره ويل، چې په غرونو کې هرڅه موندل کېږي او په دنيا کې ځينې داسې غرونه هم شته چې د اخدای استازو پکې راز ونياز درلود او د خدای دفرمانونو ځانګو پکې ځنګېدلې ده. د لمر او سپوږمۍ لومړۍ پلوشې په دوی لوېږي او د خدای د رحمت ورېځې مدام د دوی په سرګرزي.

دغه راز ډېر خيالونه او تصورات راسره ملګري و، چې زه هلته ورغلم او خپل مقصد ته ورسېدم، هغه شی په حقيقت کې هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی نه و او د دنیا په بازار کې یې هېڅ قیمت نه درلوده. زه پوه شوم چې دنیا مونږ هر وخت په همدغسې شیانو غولوي او ډېر خوشې شیان یې راته له وراځلولي دي.

له مونږ سره هر وخت لوړ فکرونه او ستر خیالات ملګري وي، مګر عملاً په دغسې ناوړه او خوشې شیانو پسې روان یو.

هغه څه چې مونږ له لرې وینو او نه یو ور رسېدلي مونږ ته ډېر ښایسته ښکاره کېږي او په لوړ قیمت ورته قایلېږي، مګر پس له رسېدلو پوهېږو چې مونږ په هسې او خوشې شیانو پسې هڅه کوو او په داسې شي پسې ځو چې هېڅ نه په کارېږي. هماغه لیلیٰ چې خلک یې په دیدن پسې ړندېږي، ځینې نور رسېدلي دي هغوی یې اوس له کته غورځوي او هېڅ قدر یې ورسره نشته.

دا لیلې د انسان هماغه ارزو ده، چې مخکې له رسېدلو یو راز وي او وروسته تر رسېدلو بل راز کېږي او د زړونو له کوره ایستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعي نظريات

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر

په هغه تورتم کې چې شعوراو احساس د رندو په شان امسا ټکوي – هلته چې د شرق و غرب امتیاز نشي کېدای او هرڅه مجهوله وي. په ځان کې چې د اسمان ستوري چا ته لوري او لودن نه ښي او سترګه نه ښکاري، په هغه وخت کې چې بې له حیرت او ابهامه بل هېڅ شی نه وي موجود او قبلې پته نه وي معلومه، سړی به کومې خوا ته درېږي؟ او کوم لوري ته به سجده کوي؟

په دغه وخت کې که دې لمر خاته خواته ولاړ وي، ده ته د لمر بنده نه ویل کېږي، بلکې د قبلې اهل باله شي.

د ده قبله او کعبه په دغه حال کې د مشرق (۱) په لوري انتقال کوي او په دغسې مواقعو کې چې انسان هرې خواته دفکر په نغوته مخ ور اړوي د لوی ځښتن مخ هماغه لور وي او د خدای کور هماغته بویه.

په دغه شان موقف کې که څلور تنه څلورو خواو ته دخپل فکر په اشاره او اجازه مخه کړې او ددوه تنو فکر هم په یوه خوا اتفاق ونکړي، څلور واړه داسې حال لري لکه چې کعبه په مېنځ کې وي او هر یوه یې یوه دیوال ته مخامخ ولاړ وي.

دلته منطق او برهان سړي ته په یقین سره دا وايي، چې پدې څلورو واړو مختلف او مخالف فکرونه پخپل دربار کې قبلوي او دیوه لمونځ هم له قبلې نه چپ نه ګڼي.

دلته منطقي قیاس د درو تنو په غلطوالي قطعي حکم کوي او په احتمالي ډول دیوه تن د فکر په صحت قایلېږي، ځکه چې که

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه څلورتنه، شرق وغرب، جنوب او شمال ته نه وي ولاړ، بلکې په څلورو کنجونو درېدلي وي ټول په غطه ولاړ دي او يوه هم صحيح لورى نه دى موندلى، مګر دغه علمي او عقبي فيصله سره له دغه برهانه اعتبار نلري او د هر يوه فکر حق ګڼل کېږي، ځکه چې په دغه حين کې له انسان سره بې له فکر کولو او تجربې څخه بله وسيله نشته او هېڅ يو د بل د فکر په منلو او قبلولونه دي مکلف، که په دوى کې يو تن ډېر هوښيار وي هغه نور د خپل فکر په پيروۍ نشي مجبورولى او نه هغه بل دا کولى شي، چې ده ته به يوه خوا حقه معلومېږي او سره له دې به د بل په فکر پسې درومي او کعبه به د بل په نظرګوري.

دلته د هر يوه فکري او عقلي تکليف همدغه دى، چې پخپله فکر وکړي او له خپل فکر نه کار واخلي.

په اسلام کې دڅلورو مذهبونو حقانيت په همدغه اساس بنا دى او هغه فکري اختلاف، چې د څلورو امامانو مېنځ کې موجود دى د هېڅ يوه د فکر حقانيت نه سلبوي.

له دېنه انکار نشي کېداى، چې د انسان فکر قاصر او ضعيف دى، د ده په نظر کې يو شى په بل راز معلومېږي په ډېرو شيانو کې د انسان فکر غولېږي، سهوه کېږي او غلطېږي، مګر سره له دې لوى خداى پخپل حق او صحيح کتاب کې هر ځاى انسان ته د تفکر او تعقل امر کوي او هغه څوک، چې فکر نه کوي ملامت بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدغه ځایه مونږ د فکر د ازادۍ په ضرورت پوهېدلی شو او په اجتماعي مسایلو کې فکر کول او فکر ښکاره کول یو ډېر ضروري امر ګڼو.

مونږ باید فکر او د فکر خاوندانو ته موقع ورکړو، چې خپل کار وکړي او خپله وظیفه په ازادانه ډول اجرا کړي.

دنن ورځې دېموکراسي هم انسان ته همدغه توصیه کوي چې هر څوک باید خپل اجتماعي افکار او نظریات څرګند کړي او فکرونه مختنق نشي.

که څوک کوم نا شنا او نوی فکر ښکاره کوي څوک دا حق نلري، چې هغه له ستوني کلک ونیسي او ملامت یې کړي، ځکه چې هر فکر ارومرو حق نه وي او حق ته نشي رسېدلی. هر سړي په دې مکلف هم نه دی، چې هر ګوره پخپل فکر کې حقیقت ته ځان رسوي او هېڅکله به نه سهوه کېږي، مګر دا د هر یوه وظیفه ده چې فکر به کوي او حقیقت به لټوي.

زمونږ به فکرکولو او په حقایقو پسې په ګرزو کې دوه اجره دي او که سهوه شوو، نو فکر کول پخپله یو ښه کار دی او انسان له غفلته پرې خلاصېږي.

د دنیا ډېر لوی مفکرین او مشهور پوهان ډېر ځله پخپل فکر کې سهوه شوي او غلط افکار ورځني پاته دي، چې انسان د بدبختۍ خواته بیایي، مګر سره له دې د فکر ازادي یو ضروري امر دی.

که څوک وو ایي چې انسانانو په دنیا کې ډېر بدبد کارونه وکړه او ډېر ضررونه او فسادونه یې انساني جوامعو ته ورسول، راځئ چې دغه نسل قطع کړو او انسان پرې نږدو چې دی دنیا ته راشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره عيناً داسې معلومېږي لکه چه سړی د فکر غلطې او اضرار په نظر کې نيسې او د فکر ازادي سلبوي.

دوی دومره فکر نه کوي، چې د انساني جوامعو ورکول د دې د پاره چې دوی ته ضرر رسېږي يا دوی چاته ضرر ونه رسوي ځومره غلطه خبره ده.

د فکر مختنق کول او محوه کول د انسانيت په ستوني پښې اېښودل او انساني جامعه د حيوانيت خواته رابلل دي.

مونږ بايد فکر وکړو او بې فکره ازادي که د خاينانو، غدارانو او ريا کارانو د پاره ضرر لري ديوه ملت د پاره ډېر مفيد معلومېږي او د سړيتوب تر قيود پورې موقوفه ده.

که فکرونه ازاد شي او هر څوک خپل نظريات ښکاره کړی شي مفکرين او فکري مشغله پيدا کېږي، دغه د مملکت مهم مسائل چې اوس پکې فکرونه ګنګس او حيران دي او د مشکلاتو علاج رانه ورک دی، اصلي علت يې همدغه دی چې په کلونو کلونو فکرونه ايسار شوي او مختنق شوي دي، له دغسې محبوس او مقيد فکر نه د حل لاره غوښتل هېڅ معنیٰ نلري.

مونږ اوس پخپل مملکت کې لوی لوی خلق لرو او عالمان هم شته، مګر د فکر خاوندان ورته نشو وېلی، ځکه چې دوی فکر نشو کولی او فکر يې نشو ښکاره کولی. دلته تفکر مشق او تمرين چا ته نه دی کړی او د دې ورزش د پاره خلق نه دي تربيه شوي، دلته ډېرو پوهانو د ډېرو ناپوهو خلقو خبرو ته ښه ويلي او د دې په ځای چې څوک له چا نه فکر وغواړي کور کورانه تسليم او اطاعت غوښتل شوېدی، پدې ځای کې پوهان مجبور شويدي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دین او مذهب مخالف ته ددین حامي ووایي او تل د زورورو فکر وستایي. څوکاله دمخه چاپدې هېواد کې ښو ته ښه او بدو ته بد نشو ویلي، څوک چې د فکر او رایې خاوندان بلل کېده په زندانونو کې واچول شوه او فکرونه پکې مضمحل شوه اوس دنیا بل رازشوه او د دې عصر کارونه له مونږ نه فکر غواړي او د پخو فکرونو تقاضا کوي، مونږ اوس مجبور یو چې فکر او د فکر خاوندان پیدا کړو، یعنې د فکر کولو مشق او تمرین وکړو، د دې مشق دپاره میدان او غولی په کار دی، چې هغه جراید او مطبوعات دي. مطبوعات باید ازادي وي او ازاد فکرونه پکې ځای پیدا کړي پدې کار کې ډېرې فایدې دي او دغه ازادي زمونږ دپاره ډېره ضرور ده. اوس زمونږ په مغزو کې فکرونه وچ شوي او لکه هغه جنبین، چې ډېره موده د مور په ګېډه کې مړ پاته شي او نشي متولد کېدای، مونږ هم د فکر په تولید قادر نه یو، که چېرې د جرایدو او مطبوعاتو ازادي دیوه قانون له مخې پیدا شوه له دماغونو نه به څه وزېږي او سرګرداني به ورکه شي.

هر یو به د خپل فکر په صحت او غلطۍ پوه شي، ځکه چې فکر ازاد شي انتقاد هم ازادېږي او هر څوک ښو ته ښه او بدو ته بد ویلی شي.

دغه د فکر مشق او تمرین به په فکر کې قوت او رشد پیدا کړي. زمونږ مفکرین به په اجتماعیاتو، اقتصادیاتو او سیاسیاتو کې سمې او صحیح لارې ومومي او زمونږ مشکلات به خدای (ج) حل کاندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ به د سمو او صحيح فکرونو قدر وکړو او د فکر خريداران به په وطن کې پيدا شي، مفکرين به علم او عرفان ته راغب شي چې د علمي تتبعاتو په رڼا کې ښه فکرونه ومومي او ښې لارې وپلټي.

که فکر ازاد شو هر څوک به د خپل حق مطالبه وکړي او خپل حق به وغواړي.

عدالت په همدغه وسيله په يوه مملکت کې قايمېدلی شي او مظالم ورکېږي مونږ بايد مظلوم ته داحق ورکړو، چې د ظالم ظلم او د خاين خيانت بيان کړي او حق وويلی شي، همدغه شی فکر ازادولی شي. دلته به اخلاقي شجاعت او اسلامي جرئت او حقانيت پيدا شي بيا به ظالمان د دغومره ظلم او خاينان د دغومره خيانت جرئت نشي کولی او هر څوک به خپله چاره په اوبو کې ويني.

فکر او قلم چې هر څومره ازاد شي هغومره اعمال او افعال مقيد کېږي او قوانين تطبيق پيدا کوي، يعنې له اصولو او قوانينو نه خلاف څوک نشي کولی او هر سړی په خپل عمل او تکرار کې محتاط وي.

په هرځای کې چې ښو ته ښه او بدو ته بد نه ويل کېږي هلته ښه او بد مشتبه کېږي او امتياز يې له مېنځه ځي، په دغسې ځايو کې د ظلم او خيانت دپاره زمېنه مساعده کېږي او عدالت مري، د همدې، لامله په اسلام کې حق ګويې او ظالمانو ته حق ويل ډېر لوی عبادت او فضليت ګڼل شوی او له هرڅه نه زيات اجر او ثواب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام په ارکانو کې د ژبې اقرار او د زړه تصدیق دواړه ضرور ګڼل شوي او د دې خبرې همدغه معنیٰ ده، چې باید سړی خپل عقاید او افکار ظاهر کړي او د افکارو د اظهار د پاره زمېنه مساعده کړي، هغه څه ته په غیر دېموکراسي مملکت کې افکار او نظریات نشو و نما نشي کولي او د فکرخاوندان نه پیدا کېږي.

د دیموکراسۍ او دکتاتورۍ په بحث کې ځینې پوهان وایي په ابتدائي او بې علمه ملتونو کې یو ښه دکتاتور په کار دی، چې پخپله فکر واخلي، پخپله نظریه روان شي او پیشرفت وکړي، دوی پخپل بیان کې دا یو شرط زیاتوي، چې دکتاتور باید د ځان د پاره کار ونکړي او وطن خواه وملت خواه سړی وي، د دې نظریې خاوندان دلایل هم لري او وایي په کوم هېواد کې چې عمومي فکر ړوند او کوڼ وي، د خیر او د شر تمېز په ښه شان نشي کولی او پخپل بهبود نه پوهېږي، هلته که دیموکراسي رایجه شي مملکت د انحطاط خواته درومي او پرمخ تګ یې له عقله لرې خبره ده.

دا نظریه زمونږ په وطن کې د ډاکتر اقبال له اشعارو او د ځینو نورو مفکرینو له اثارو اقتباس شوېده، مګر د دنیا ډېرپوهان په هرځای او هر وخت کې دیموکراسي او د افکارو ازادي له بل شان حکومتونو غوره ګڼي او د دیموکراسۍ او دکتاتورۍ په باب کې وایي((د مېلمستیا ډېره خرابه کوټه د انتظار له ډېرې ښې کوټې نه بهتر ده))

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې باندې باید سړی اعتراف وکړي، چې هر فکر حق نه وي او ډېر ځله د ډېرو کسانو فکر هم خطا کېږي، نو دیوه دکتاتور فکر به څنګه هر وخت او په هره مسئله کې له سهو او خطانه خلاص وي.

دا ممکنه ده چې د ډېرو پوهانو او هوښیارانو د فکرپه مرسته حق او حقیقت ته ورسېږو، مګر په یوه فکر باندې هر وخت د حقایقو کشفول امکان نلري.

د یوه مجتهد او اماک په حق کې هم داخبره منل شوېده، چې شېخ کله سهوه کېږي او کله حق ته رسېږي.

د یوه سړي فکر او د ډېرو فکر هېڅکله یو راز قیمت او یو حق نشي پیدا کولی. که یو تن فکر وکړي او فکر یې له عقل او قیاس سره برابر هم وي بیا هم د اجتماع، یعنې د ډېرو خلقو د فکر په مقابل کې ضعیف دی او د جماعت د فرد له فیصلې نه قوت لري، پدې خبره کې هېڅ تردد نه دی پکار، چې دیموکراسۍ او شورایې اصول هرګوره ښه وي او په هغه ځای کې چې هر څوک د فکر کولو او فکرښکاره کولو حق لري او کارونه دجماعت په فکر کېږي هلته دعدالت امکان له هغه ځای نه زیات موجود دی، چې یو فکر حاکمیت او تسلط لري او ټول کارونه د یوه سړي خوښې ته سپارل شوي وي، د یوه سړي فکر د اعتماد وړنه دی، انسان سره له دې چې خدای ډېر فضایل ورکړي بیا هم یوازې په انفرادي صورت یو ضعیف متحیر او متردد مخلوق دی، چې پخپله پخپل فکر باندې اعتماد او تکیه نشي کولی او په هر شي کې د اجتماع شاګرد دی او د جماعت تاثیر لاندې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دا خبره بله یوه باریکې لري، چې ظاهراً د تناقض رنګ پیدا کوي، ځکه چې کله فرد ستایو او حق یې ګڼو کله ورته قاصر او ضعیفه وایو او عدم اعتماد پرې ښکاره کوو، د همدې لامله د جماعت فکر مرجح او غوره ګڼو، مګر که ځوک دقت وکړي هغه پوهېږي چې د فرد فکر سره له نېمګړتیا او قصوره د خیرو شر، د ښو او بدو ممیز دی، که سړی سل ځله پخپل فکر کې غلط شي بیا هم باید په هره خبره کې فکر وکړي او فکر پرې نږدي.

فکر د انسان یو داسې ملګري دی، چې که هرڅومره سهوې او غلطۍ ورځنې ووینې او ډېر تاوانونه ور ورسوي بیا هم لاس ورځنې نه اخلي او په هره برخه کې تربنه سلا او مشوره غواړي، دا چې مونږ د یوه سړي فکر د نورو افرادو د فکر په مقابل کې نه منو، معنی یې دا نه ده چې د فرد فکر ته زیاته اعتنا نه لرو، که مونږ د یوه سړي فکر ته هرڅه و سپارو معلومه خبره ده چې د بل فرد او د نورو افرادو فکر ته څه اهمیت نه ورکوو او په احترام ورته نه ګورو.

ځینې داسې افراد شته چې پخپل غلط فکر ډېر ټینګ درېږي او د بل صحیح فکر ته نه ور اوړي، د همدې لامله وایو چې د یوه مملکت کارونه باید په یوه فکر اجرا نشي او یوه فکر ته هر څه ونه سپارل شي.

د هر سړي فکر د هغه د تصوراتو او شغل و مصروفیت له تاثیر لاندې وي او واقعات و حوادث، تلقینات او تبلیغات فکر اړوي را اړوي، حب او بغض، خوشبیني او بد بینې د فکر په بدلون کې ډېر دخل لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوه سرې فکر چې یوې خواته متوجه شي په هغه خواکې ډېر باریک شیان هم ویني، مګر په بله خوا کې ډېر واضح شیان نشي لیدای یایې نشي منلی، نو هر کله چې څو تنه په یوه موضوع کې فکر وکړي او هر یو د مختلف نظر خاوندوی، نو موضوعاتو ته له مختلفو خواو کتل کېږي او ټول اطراف او جوانب سنجول کېږي، د دغو ټولو فکرونو له مقاریې او مقابلې څخه یوه معتدله فیصله په لاس راځي او له انفرادي فکرڅخه افراط او تفریط ورکېږي

مونږ باید د هر فرد فکر ته په احترام وګورو او په حق وروته قایل شو، د هیچا فکر بې له قوي او منطقي دلایلو د بل د فکرتابع ونه ګڼو او دا ونه وایو، چې یو دې د بل په فکرپسې په پټو سترګو او بې دلیلیه روان شي، مګر د فکرونو شریکول او د فکر ټولول یوه ضروري خبره ده او د منطق وبرهان یا صحیح استدلال په مقابل کې له خپل فکره تېرېدل او د بل فکر منل په کار دي.

د اشتباه په وخت کې چې له څوتنو نه قبله ورکه شي هر یو به پخپل فکر یوې خواته درېږي، مګر که له یوه سړي سره قطب نما یا داسې صحیح اله موجوده وي، چې لوري او لودن معلوموي هلته به هرڅوک هر طرف ته مخ نه ګرزوي.

په فکر کولو کې باید له دقت او تملق نه کار واخستل شي، ډېر خلق وي چې فکر یې یوې خبرې ته ډېر ژر رسېږي او د چا خبره په نیمه پوهېږي، مګر په مسائلو سطحي او سرسري تېرېږي دغسې کسان په رشتیا، چې په نیمه پوهېږي او پوره نه دي پوهېدلي، د یوه عالم او بې علمه په فکرکې همدغو مره فرق وي، چې د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر کې دقت موجود وي او د دې بل نظر برسېره او څرګندېږي.

فکر باید له فعل او عمل سره تماس او تعلق ولري او د تجاربو په محک يې صحت او سقم معلوم شي، تجربه په حيات کې ډېر تاثير لري او پس له کړو او کارکولو لاس ته راځي. هر کله چې افکار عملي شي او پس له تجربې نه يې صحت معلوم شي هغه وخت د علم درجه مومي او قوت پيدا کوي.

چې له لرې سرې کاندې سنجشونه
کارته نه رانږدې کېږي کړي فکرونه
له دې فکر او سنجشه پيدا کېږي
دماغونو کې سودا زړو کې غمونه

بې له فکره چې څوک کار کړي خوشې زيار کړي
چې بې کاره کړي فکرونه ځان خوار کړي
چې عمل او فکر يو له بله بېل شي
عمل خوار شي فکر ورکه سمه لار کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار او عمل

وروسته له فکر کولو کار اوعمل په کاردی، بې عمله فکر او بې فکره عمل یوهم سمه او صحیح نتیجه نلري، فکر دهمدې دپاره دی چې سړي ته کار او دکار سمه طریقه وښيي. د انسان صلاحیت او قابلیت د کار او عمل له مخې معلومېږي.

تقوی او عدالت، ظلم او فسق د انسان په اعمالو او کردار کې ځان ښيي، له ښه فکر په ښه اراده او له ښې ارادې نه ښه عمل پیدا کېږي، ځکه کار او عمل ته دفکر نتیجه او غایه وایو او اصلي مقصدیې بولو.

فکرپخوا له عمله د یوه مړي مثال لري او مفکوره په عمل پیدا کېږي، د فکر صحت او غلطي پس له کار او عمله معلومېږي، هغه فکر چې عملي کېدای نشي څه قیمت نلري.

څوک چې فکرکولی شي او کارنشي کولی هغه لکه ګوډ او شل داسې دی، چې هېڅ ځای ته نه رسېږي او په هر وخت کې بل ته محتاج دی.

هغه چې کار کولی شي او فکر نشي کولی د ړندو مثال لري، چې لیاره نه ویني او په لیار ه تللی شي.

کار دانسان هغه اقتدار څرګندوي، چې د لوی څښتن له قدرت څخه فیض او برخه لري او انسان ته د خلافت حق ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمنطق پوهانو انسان په نطق (عقل) او فکرله نورو حیوانانو بېل کړی، مګر که نوي اصطلاحات جایز وګڼل شي نو په کاراو فعالیت یې بېلول بهتر دي.

د ځمکې په ټولو ژوو او حیواناتو کې انسان یو فعال او کاریګر مخلوق دی، چې د ده په کارونو او فعالیتونو دا دنیا معموره او ودانه ده دغه لوی لوی ښارونه او لوړې ماڼۍ دغه د کالر فابریکې او ماشینونه، دغه سمسور باغونه او شنه فصلونه، دغه لوی جهازونه د اورګاډي او طیارې د انسان فعالیت او کار شواهد دي، چې انکار ترېنه نشي کېدلی.

پاک خدای په کار او فعالیت کې دخلقت او ایجاد قوت ایښی دی او داسې څه ترېنه پیدا کېږي چې دمخه یې تصور هم نشي کېدای.

دا ممکنه ده چې دریابونه وچ شي، دغرونو کانې تمام شي، د پادشاهانو خزانې تشې شي، په معادنو کې څه پاته نشي او هر څه خلاص شي، مګر هغه څه چې د کار او عمل په کڅوړه کې دي هغه تمامېده نلري او وخت په وخت نوي شیان ترې را اوزي.

د انسان اصلي او حقیقي ثروت کار او د کار استعداد دی، په همدغه شي انسان هر څه پیدا کوي او له جهانه ددنیا او اخرت استفاده کوي، انسان دکار او فعالیت په مرسته مړه مواد هم په کار اچوي او د ژوندیو شیانو کارترېنه اخلي، دغه ماشینونه چې ده په حرکت راوستلي دي او شپه ورځ کار کوي، دا خبره ثابتوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې انسان په نورو شیانو کې هم دکار او فعالیت استعداد پیداکولی شي.

د انسان په قدرت کې دانشته چې بې روحه شیان ژوندي کړي، مګر دا کولی شي چې له ژوندیو شیانو نه پکې زیات قوت او ګړندیتوب پیداکړي او په هوا کې یې وګرزوي.

په کار باندې اثار او نتایج مرتب کېږي او ددنیا واخرت پانګه همدغه شی دی.

صالح عملونه اوښه کارونه د خدای په دربار کې ډېرقدرلري او په مثقالونوخرڅېږي.په فعالیت او کار کې پاک خدای دومره برکت ایښی دی چې سړی ورته په یوه معین مقدار او معیار نشي قایلیدلی، دا کېدای شي چې د کار او زیار په اثر له یوه زړي نه سمسور باغونه جوړ شي او له لږو دانونه خروارونه پیداشي.

د انسانانو په کار او عمل غرونه سوري شوه، بیا باغونه زرغون شوه په دریابونو کې لارې جوړې شوې هوا او فضاء له پښولاندې شوه، د ځمکې له سینې نه پټ شیان رااوتل او د اتوم بمونه پیدا شوه.

که اوس هم څوک د کار په قوت او قدرت نه قایلېږي هغه به ډېر بې شعوره وي.

د انسان په مټ او بازو، زړه او دماغ کې دکار او عمل یو د راز قوت او استعداد موجود دی، چې له هر څه نه هرڅه جوړولی شي او په عناصرو کې تغېر او تحول راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان پـه خورا قـوي اختراعـاتو کې کـار ډېـره مهمـه او سـتره برخه لري.

دنيا له ايجاد نه تر اخرته پورې په دغه اوږده او طولاني سفرکې د انسـان د لارې توښـه و پانګـه همدغـه دکـار اوفعاليـت قـوت او طاقت دی، چې ورځ پـه ورځ يې اثـر او برکـت زيـاتېږي. پـه دغـه ځوري کې هېڅ نقصان نه راځي.

په کوم هېواد کې چې د کار او عمل خاوندان موجود دي هلتـه د انسانانو جونګړې او کنډرې په عالي قصرونو او لوړو ماڼيو بدلې شويدي، هلته تل د سيندونو مخه نيول شوې او د انسان پـه خوښـه يې مجرا پيدا کړېده، په هغه ځای کې غرونـه او رغرونـه او رغونـه شق شوي او ډېر پېچومي اوار شـوي، هلتـه پـه سرکونو بانـدې د خرو او غريو په ځای اورګاډي او موټرونه چلېږي او په حيات کې سل رازه راحت او سهولت ليده شي.

بېکاره او بې فعاليته انسانان اوس هم په سمڅو او غـارونو کې اسـتوګنه لـري او د حيوانـاتو څرمنـې اغونـدي، د هغـوی خـوراک اوس هم د غرو بوټي دي او له وحشيانو نه د ژوند په لحاظ ډېر لږ فرق لري.

کـارد انسـانانو ډېر مشکلات او احتياجات رفـع کـوي او ډېرې اسانۍ پېښوي، مګر دا حله چې له کـار سره فکر او عقـل ملګري وي او يو له بله مرسته وکړي. د پوهـانو او ناپوهـانو کـار د فـايدې او نتيجې پـه لحـاظ دځمکې او اسمان قـدر تـه فـرق لـري. هغـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونه چې فکر او عقل يې نه خوښوي دګټې په ځای زيان او ضرر لري.

په کار او عمل کې بايد اشتراک او اجتماعي تعاون موجود وي، ځکه چې انفرادي فعاليت ډېر لږ متافع لري او لکه انفرادي محدود تجارت سرګرداني يې ډېره او ګټه يې لږه وي. يو سړی دا کولی شي، چې د حيات او ژوند له لياري يوازې واړه واړه کانې لري کړي، مګر هغه پېچومي چې په دغه لاره کې موجود دي دډېرو خلقو مشترک فعاليت او ګډه سعيه غواړي، دا پېچومي هغه وخت اوارېږي، چې ټول ورته متوجه شي او په ګډه کار وکړي.

ترڅو چې په يوه ملت کې اجتماعي همکاري پيدا نشي د حيات لوړې ژورې نه ورکېږي او پوره راحت او سهولت نشي پيدا کېدلی.

مونږ بايد اول د فکر او عمل موافقه حاصله کړو او بيا د ډېرو افرادو فعاليتونه متفق کړو، چې يوې سمې او صحيح نتيجې ته ورسېږو.

وايي چې په يوه وچه بيديا کې يو شل او يو ړوند يو ځای شوه، هلته اوبه نه وې، سيوری نه و، ډوډۍ نه وه او د دواړو ژوند په خطر کې و.

ړانده ليارہ نه ليده او نه پوهيده چې کومې خواته ودانې او ابادي ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شل ته لوري او لودن معلوم و، مگر تللی نشو او پښې يې نه وې.

دوی دواړه وروسته له مفاهمي او موافقي نه پدې راضي شوه، چې شل ړانده ته ورپه شاشي.

دی به هغه ته لياره ښيي او هغه به ځي.

په دغه ډول دواړه ودانۍ او ابادۍ ته ورسېدل او يخې اوبه توده، ډوډۍ يې پيدا کړه. دغه شان د عمل اشتراک ډېره صحيح نسخه ده او ډېرمشکلات پرې حل کېږي.

کارونه دنتېجې او فايدې په لحاظ په دوه ډوله دي:

يو هغه کارونه دي چې نتيجه يې ژر لاس ته راځي او گټه يې په لږ وخت کې معلومېږي ځينې نور داسې دي، چې نفع او فايده يې ځنډ غواړي او پس له ډېر انتظار يې نتيجه راوزي.

د دي دواړو کارونو مثال داسې دی، لکه ځينې نور په ډېر وخت کې کمال ته رسېږي او ثمره يې پس له ډېر وخته ښکاره کېږي.

يو چرگوړی په څو ورځو کې له هگۍ راوزي او په څومياشتو کې په هگيو راځې او ډېربچې راوړي، يوه اسپه پس له څو مياشتو يو بچی راوړي او هغه هم پس له ډېرو مياشتو د سپرلی کېږي او ډېر انتظار په کار دی، چې يو سړی يوه ځای ته ورسوي.

همدغه شان يو حيوان په څو مياشتوکې بلوغ او کمال ته رسېږي او يو انسان پس له ډېرو کلونو رشد او ځلميتوب ته رسيږي، نو هغه نتايج چې پس له ډېرو ختـه پـه لاس راځي لـه هغـو نتـايجو نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر او مهم دي، چې په څو ورځو کې حاصلېږي. کارونه او اعمال هم د نتايجو او فوايدو په اعتبار ځينې اني او ځينې ځنډني دي.

څنګه چې علاجونه او چارې په فوري او اساسي علاجونو بېلېږي او بې له يوه فوري او اني ضرورته مونږ د خپلو رنځورانو اساسي علاج ته متوجه کېږو بايد کارونه هم په اساسي ډول شروع کړو او هغه کارونه، چې پس له ځنډه ځنډني فوايد لري له نظره ونه غورځوو،

کوم ملتونه چې کار ته د اني او فوري منافعو په لحاظ ګوري او نتايجو ته انتظار نشي ابستلی هغه له لويو او مهمو منافعو محروم دي او تل يې په چرګو او چرګوړو نظر وي، هغوی د دې په ځای چې د څو کالو دپاره اساسي پلانونه طرح کړي او هغه عملي کړي شپې او ورځې په نظرکې نيسي او د چا خبره خپلې شپې تېروي.

هغوی پدې باندې نبه نه دي پوه شوي، چې د ملتونو عمر لکه د يوه فرد عمر لنډ او محدودنه دی، چې په دغسې لنډو پروګرامونو سرته ورسېږي او اني ګټې په نظرکې ونيسي.

هر کله چې يو دهقان تخم کري او نه مياشتې وروسته حاصل اخلي يو ملت بايد هم داسې تخمونه وکري، چې شل دېرش کاله يا يو قرن او دوه قرنه وروسته نتايج ورکوي او فوايد يې ظاهرېږي.

د دې ديموکراسي حکومتونو او استبدادي حکومتونو يو فرق همدغه دی، په کوم ځای کې چې ملي شورا ګاني موجو دې وي او د ملت وکلاء د ملت خير و شر سنجوي، نو د ملت عمر او پاېښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نظر کې نیسي او د نقشو طرحه کولو په وخت کې د ملت خیرو شر سنجوي، مګر یو مستبد حکومت چې هر څه کوي خپلې شخصي ګټې ته ګوري او د خپل عمر په احاطه کې دځان ګټه لټوي. مونږ باید په اجتماعي امورو او کارونو کې اساس بهبود له نظره ونه غورځوو او لوټه ایښودل او تېربدل په هېڅ کار کې غوره نکړو. که یو فرد دا نشي کولی، چې پخپل کار او عمل کې سل کاله وروسته په نظرکې ونیسي یو ملت خو باید خپله اینده او راتلونکی نسل هېر نکړي او داسې کار ونه وکړي، چې لمسو او کړوسو ته یې هم نفع او فایده ورسېږي او د ودانۍ اساس یې ډېر ټینګ او متین وي، هر کله چې یو سپین ږیری دهقان په اخر عمر کې نوي نیالګۍ ږدي، چې روستنی یې سیوري ته کښېني او میوه یې وخوري یو ملت به ولې داسې کوي، چې لکه یو دکاندار هر وخت ځانته له بازاره میوه واخلي او د باغ جوړولو په فکر کې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کار سره علاقه

په کتابونو کې يې راوړيدي، چې له کار سره علاقه د سړي ټول فکر د کار خواته متوجه کوي او هر څومره چې د کار مينه په زړه کې زياته شي دانسان په کوښښ کې هغومره زياتوالی راځي او کار ښه کېږي.

دا خبره محض کتابي خبره هم نه ده کله که تاسې پخپلو مزدورانو پسې د کار کولو په وخت کې څار کړی وي دابه درته معلومه شوي وي، چې نا راسته لوګری خپل لور په لوټه تېره کوي او هېڅ کار نه کوي، ځکه چې هغه له کار سره مينه او علاقه نلري او د کار شوق يې په زړه کې نشته. ډېر خلق دي چې سړی ورځني تېرېږي، نو هغه څوک چې محض د شپو او ورځو تېربدل غنيمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظر ګوري او له سره به څه علاقه لري؟

زمونږ ډېر ښه مامورين او کار کونکي هغه کسان دي چې په حاضری ټينګ دي او په وخت کار ته راځي که څه هم هېڅ کار نه کوي او قصې کوي.

اکثره خلق چې له اجتماعي امورو سره علاقه ښي پدې ټکي ډېر زور اچوي، چې څوک کار نه کوي او له کارسره علاقه نلري.

که رښتيا وو ايو تشخيص بد تشخيص نه دی، خلقو مرض پېژندلی دی، مګر په علاج کې نه دي کړېدلي چې له کار سره علاقه څه وخت او څنګه پيدا کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوا لـه دېنه چې وګړي د تعلیم او تربیت پـه اثـر یـو اجتماعي شعور او احساس پیدا کړي او وطن خپل کور وګڼي او د مزدورانو چم ورسره ونکړي مونږ څه کولی شو؟ او د کار علاقه څنګه پیدا کولی شو؟ د دې سوال پـه جواب کې د هـر چا خوښـه چې هـر څـه وایي.

زه خو یو مهم ټکي ته اشاره کوم او وایم که دلتـه غړیدونکې او بینا سترګې پیدا شوې او کار تـه یـې کتـل اروګرو لـه کـار سـره علاقه پیدا کېږي او کارونه ښه کېږي، تـر اوسـه پـورې خـو پـه هـره اداره کـې یـو امـر او مشـر د تفتـیش پـه ډول نـوزي سمدلاسـه حاضري ګوري او بل هیڅ شي نشي لیدلی تـردې وختـه خـو مـونږ د حاضری اخسـتلو او حاضری لیدلونـه نـه یـو اوښتي او کـار تـه نـه ګورو، پـه هېڅ اداراه کې هېڅوک پـه وزګار کښېناستلو او کـار نـه کولو له جزا لاندې نه دي راغلي او حاضرګڼل شویدي.

هـر کلـه کـه د کـار مبصرین پـه کـار پسـې وګرزېدل او کارتـه یـې کتل، د هرچا پېشرفت او ترقي د کار لـه مخې وشوه او نـور شـیان له مینځه ووتل له کار سره به علاقه پیدا شي او کارتـه بـه پـه مېنـه او محبت خلق وګوري.

انسان له خپل پېشرفت او خپلې ترقی سره ټېنګه علاقه لـري کـه ترقي بې له کارکولو په بل راز ممکنه نه وه او د چا کـار نـه ورکېـده د کـار مینـه پـه زړونـو کـې ځـای نیسـي او لـه کـار سـره علاقـه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر بازار کې چې هره متاع ښه خرڅېږي خلق هماغه شی ورته راوړي او په هماغه شي پسې ګرزي، که د کار خریداران پیدا شوه او کارونو قدر او قیمت پیدا کړ، د خلقو په مټو کې به زور او قوت پیدا شي او ډېر درانه پېټي به په اسانه او چټوي، بیا به زوړونه دغسې ساړه نه وي او خلق به د تملق او چاپلوسي به عوض کار کوي او هرڅه به د کار په لمن کې غواړي. خلق به پدې پوه شي چې کار او زیار لکه یو کامل پېرخپل مرید لوړو مراتبو او مدارجو ته رسولی شي او په کار باندې هر راز کارونه کېږي.

که زمونږ ښار ته یو نوی کاروان راغی او د کار ښایسته او ښکلې منظره یې خلقو ته وښودله بیا به د کار غلامي په باداری او سرداری خپله ښه بدله کړي او پادشاهان به یې خریداران شي.

اوس خو کار د نوکرانو اومزدورانو کار دی، مګر که اصلي او حقیقي څېره یې څرګنده شوه زلیخا به یې په مینه او محبت افتخار وکړي او غلام به زښت ډېر عزیز شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيده

له دې حربي ټانکونو نه هغه خوا ، د ډېرو توپونو او ډېرو لښکرو ترشا ، له هوايي طيارو نه ډېر پورته يو دا راز قوت ليدل کېږي، چې په ټولو قوتونو غالب دی. له دې قوت سره نه اور او نه اوبه مقاومت کولی شي او نه ورسره په توره او علم مقابله کېږي.

دا قوت هغه عقيده ده چې انسان هر راز ايثار او قربانۍ ته تياروي او په ملتونو کې يو فعال عقل نه وېرېدونکی عشق فرهادي عزم او سيلابي حرکت پيدا کوي، چې هېڅوک او هېڅ شی يې مخه نشي نيولی، که تاسې کوم داسې ملت ګورئ چې هغه په هېڅ شي عقيده او باورنلري او د هېڅ شي د پاره له سراو ماله نشي تېرېدلی يقين وکړئ، چې هغه ملت لکه د اوبو ځګ ډېر ژر ورکېږي او محوه کېږي.

هغه د روح خوشحالي او د زړه اطمينان چې سړی يې نه په مال او دولت کې موندلی شي او نه يې د علم و فلسفې په رڼا کې څوک مومي نه په لوړو ماڼيو کې پيدا کېږي نه په زيب وزينت او جاه وجلال کې ليده شي، د عقيدی خاوندان يې د عقيدې په لاره کې په هر قدم کې مومي او هر ساعت يې استقبال کوي.

کوم کسان چې نه په ديني اساسونو ايمان لري اونه په اخلاقي او روحاني نواميسو ګرو هېدلي دي، نه يې په نظر کې ملي شعاير څه قېمت لري هغه په هېڅ مه حسابوئ او هېڅ يې وګڼئ.

انسان يوازې دغه چاته نه وايي چې شکل او بڼه يې د بنيادمو وي او د انسانانو جامې يې اغوستي وي. هغه اشخاص چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوراک او څښاک نه هغه خوا نور څه نه پېژني او له مادي خوندونو نه غېر بله قبله او کعبه نلري هغه باید دهوا دمرغانو په شمېر کې راشي، چې د دنیا له باغ وبڼ نه میوې او دانې ټولوي، په ګېډو اوشنو پېونو کې اوسي او نور هېڅ کار نلري او هېڅ کار نکوي.

بې عقیدې خلک لکه د لارو کوڅو خځلې داسې وي، چې هوايي بادونه یې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي، مګر هغه چې عقېده لري او په یوه عقېده ټینګ ولاړ وي د هغوی عزم او اراده دومره قوي وي، چې د نمرود له اوره هم نه وېرېږي او په خطراتو ډېر زړور ورځي.

د عقېدې پیداکول او ټینګول یو قوي او مقتدر پالونکي غواړي، چې عملاً د عقیدې به نشر او تحکیم کې برخه واخلي او عقېدې عاشق وبلل شي.

د عقېدې په ټینګوالي او کلکوالي کې ادبیات ډېره حصه لري، بلکې کېدای شي چې عقاید ایجاد کړي او یوملت دځینو شیانو معتقد وګرزوي.

دغه د وطنیت او ملېت مفکوره چې دځېنو اقوامو دپاره عقېده ګرزېدلې ده په اصل کې د دې عصر د ادب مولود دی او شعر و ادب پکې عقېدوي قوت پیداکړېدی. څنګه چې شعر او ادب عقاید ټینګوي فلسفه او سیاست په عقاېدو کې ضعف او فتور راولي او له خرافاتو سره یې برابر وي. د شعر او ادب دا وظیفه ده چې معتقدت او اخلاقي مبادي ټېنګ وساتي او په دغسې ذهني روابطو د یو ه ملت ارتباط او اتصال قوي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلاق

ښايي چې دا عنوان د هر چا خوښ نشي او هر څوک دغه مضمون تر اخره ونه لولي، مګر رنځورانو ته سړی بېخونده دارو هم ورکوي او دوا ګانې اکثره بدخونده او بې مزې وي.

مونږ ډېر سره او سپين مخونه، غټ څټونه او قوي وجودونه ګورو چې په راز راز روحي او اخلاقي مرضونو اخته دي او ډاکټرانو ته ځانونه نه ښيي.

زمونږ طبيبان هم په دغسې ناجوړيو ښه نه شي پوهېدلی او له مريض نه د طبيب حال ډېر بتر معلومېږي.

د يوه ملت د پاره ترهرڅه د مخه دا په کار دي، چې خپل اخلاقي شان او وضعيت ته ملتفت شي او خپل زړه او دماغ معاينه کړي، د اخلاقو رڼا زمونږ په هېواد کې لکه د غلو ډيوه ډېره خړه او کم نوره ده په دغسې تياره او تورتم کې د انسانيت او سړيتوب صفات او خويونه ورکېږي او سړي ته څه نه پاته کېږي.

مونږ اوس نږدې داسې مرحلې ته رسېدلي يو چې بد اخلاق ښه ګڼو او په ناوړه خويونو افتخار کوو، ځکه چې اخلاقي ذايقه مو بايللې ده او خواږه راباندې ترخه لګېږي.

اوس مونږ فريب چل او ټګي هوښياري بولو، له يوه او بل سره مجامله او منافقت، بېځايه مراعاتونه او د حق ويلو په ځای کې چوپ کښېناستل مهارت او هنر ګڼو. صداقت راته د سادګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوي او خصلت معلومېږي او سخاوت د بدوي او ابتدايي اقوامو عادت شمېرو.

ډېر خلق شته چې له اخلاقي مباحثو څخه مړښت او بې نيازي ښکاره کوي او وايي هغه خويونه، چې پخوا ستايل کېده اوس نه په کارېږي، مونږ بايد زاړه تعليمونه پرېږدو او پدې اقتصادي عصرکې د جود او سخا سندرې ونه وايو.

زه دامنم چې د دې عصر اقتضاء په اخلاقو او عاداتو کې څه تغير پېښ کړي او اخلاقي ذوق يې څه قدر ته لړلي دي، پدې وخت کې دصداقت او سخاوت عناوين د چا توجه نه جلبوي، مگر دا نشم منلی چې اخلاقي تعليم بيفايدې دی اوضرورت ورته نشته.

ترڅو پورې چې انسان په دروغو شرمېږي ترهغه وخته چې يو انسان د بل انسان صميميت او ملگرتيا ته محتاج دی، تر هغه زمانه چې انسان په مينه او معاونت خوشحالېږي او د دوستۍ قدر کوي مونږ به رښتيا او وفا، اخلاص او محبت، ايثار او سخا ستايو او احسان او نېکۍ ته به په ښه سترگه گورو.

ځينې کسان چې په دوايرو کې کارونه کوي او رسمي وظايف لري هغوی د اخلاقو له کتابه يوه يا دوه شيه غوره کړي او هماغه کافي گڼي.

دوی ډېرځله په وظيفه شناسۍ او پاک نفسۍ وياړي او د چا اخلاقي مراعات په ځان لازم نه گڼي، بلکې بې پروايۍ او بې اعتنايۍ ورته ښه معلومېږي او له لحاظ و خاطر سره مجادله ضرور بولي. داراز خلق سره له جديت او فعاليته او سره له دې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له چا نه رشوتونه نه اخلي او له حقه نه تېرېږي، خلقو ته ښه نه معلومېږي او په نفرت لېدل کېږي، ځکه چې دوی هغه انسان او اخلاقي جاذبه نلري، چې د خلقو توجه جلبوي او په زړونو تسلط پیدا کوي.

دوی پدې رازنه دي پوهېدلي، چې ژوندون یوازې فعالیت او ماشیني حرکت نه دی، چې سړی پرې اکتفاء وکړي او په نورڅه پسې ونه ګرزي

څنګه چې مونږ په اجتماعي حیات کې یو دبل دپاره کار کوو او تعاون ته اړ یو، یو د بل تزکیې ته هم محتاج یو او د دوستانه علایقو او رابطو په ساتلو تر هغه حده، چې اخلاق اجازه راکوي مکلف ګڼل کېږو.

اجتماعي ژوند له مونږ نه دا غواړي چې له خلقو سره یو ښه راز اتصال او قرابت پیدا کړو او د اخلاقو په مرسته په زړونو کې محبتونه تولید کړو.

که دغه انساني جاذبه نه وي موجوده، نو دغه کلي او ښارونه چې مونږ پکې اوسو مونږ نشي راټولولی او د دوه ورونو ژوند هم ډېر تریخېږي او بېخونده کېږي.

اخلاق باید په مونږ کې لورینه او پېرزوینه پیدا کړې، له زړونو او سینو څخه عنادونه او ضد وکدورت وباسي. ژبه په رښتیا ویلو او حق بیانولو وچلوي او د حرص او شهواتو مخه ونیسي.

دیوه ملت اخلاق چې فاسد او خراب شي هغه اورومرو دانحطاط او تېتوالي خواته درومي او له ډېرو بد بختیو سره مواجه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یوه ملت کې که اخلاقي پابندي نه وي موجوده هلته قوانین او اجتماعي نظام د مفاسدو او مظالمو مخه نښه نیولی او عدالت ښه نه قایمېږي. هغه خلق چې له ښو اخلاقو تېرشویدي او اخلاقي تربیه نلري هلته ډېر فجایع او مصیبتونه لېدل کېږي او انسانان سمه لاره پرېږدي په نفس وشیطان، هوا اوهوس پسې درومي

هلته عیاشي او شهوت پرستي، دروغ ویل او حق پټول رواج پیدا کوي او د خېر و صلاح مینه له زړونو څخه وزي، په انساني شعور او ادراک کې تغییر پیښېږي، د ښو او بدو تمیز څوک نشي کولی، د فضایلو قدر او قیمت کمېږي، صبر و ثبات استقامت او حقانیت په افرادو کې نه پاته کېږي، هرڅوک هرڅه کوي او شرم و حیاله سترګو وزي. هغه تقوي او عفت چې انسان له هلاکت او رذالت څخه ساتي ضایع کېږي او افرا ط و تفریط د عدالت او مساوات ځای نیسي.

د دغو ټولو ملاحظاتو په اثر یو ملت باید خپلې خزانې دومره ټینګې ونه ساتي، لکه چې خپل ملي او عالي اخلاق سات.

د اخلاقو ساتنه تر هرڅه زیاته ضرور ده،که اخلاق نه و، هېڅ نشته او هېڅ نه پکارېږي. بې اخلاقو ژوند د مریضانو او رنځورانو ژوند دی، چې له ډېرو شتو سره بېخونده او بې مزې دی.

دغه راز ناجوړتیا صحیح ادیبان او لیکوال ورکولي او کمولي شي او د همدوی کار دی، چې لوړ او عالي اخلاق په ملت کې وساتي او محوه کېدو ته یې پرې نږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلیم او تربیت

چا چې د تعلیم او تربیت ټکی اوربدلی او د دواړو په مفهوم او معنیٰ کې یې غور او دقت کړیدی هغه پوهېږي، چې تعلیم بېل شی او تربیت بېل شی دی.

علم په ټوله نړۍ کې تقریباً یو راز وي، مګر تربیت په هر ملت او هر مملکت کې بل راز کېږي. علم په لږ وخت کې د یو څه کتابونو په وړلو او ترجمه کولو له یوه ځایه بل ځای ته نقل شي، مګر د تربیت انتقال عمرونه او ډېر وسایل غواړي.

د علم ښودنه د یوه ملا او معلم کار دی، مګر تربیه کول د محیط او جامعې، د مور او پلار، د کور او کورنۍ د یوه قاید او مرشد وظیفه ده.

علم په الفاظو او کلماتو کې ځای لري، مګر تربیت په عمل او کردار کې ځان ښيي دغه راز تعبیرات زښت ډېر دی او سړی کولی شي چې د تعلیم او تربیت راز راز تعریفونه وکړي او بېل بېل لفظونه ورته په هر ژبه کې پیدا کړي، تعلیم ته ښودنه یا پوهونه ووایي او تربیت روزنه او پالنه وبولي، هغه اسان او دا ګران کار وګڼي. د مدنیت او تهذیب، اخلاقو او عاداتو اساس تربیت وبولي او په اختراعاتو او اکتشافاتو کې علم ته زیاته برخه ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کېدی شي چې د یوه سړي فهم او ادراک پوهغه او هوښیاري زیاتـه وي کتابونـه یـې ډېـر لوسـتي وي معلومـات یـې لـه مـدني اشخاصو نه هېڅ کم نه وي، مګر د تهذیب او تمدن په لحاظ په ډېرو ابتدايي مراحلو کې پاته دي.

یو سړی دا کولی شي چې د معلوماتو او نظریاتو په اعتبار د خپلې جامعې او محیط له عمومي سطحې ډېر لوړ شي خپل لباس او خپل ظواهر بل راز کړي، مګر خپله محیطي او نژادي تربیه هغومره نشي اړولی او هغه ترقي چې په هغه خوا کې کوي دلته یې لسمه برخه هم نشي کړای. رښتیا وایي چې څنګه غر هغسې یې کربوړي، که یو سړی هر څه وکړي او سل رازه صابون په ځان ووهي بیاهم د خپل هېواد تربیوي رنګ له ځانه نشي لرې کولی او خپله ملي تربیه نشي اړولی. ښایي چې تاسې په غرونو کې له سمې نه ښه ښه ملایان پیدا کړئ، چې د کتاب په حاشیو او نکتو به ډېر ښه پوهېږي، په منطق او فلسفه کې به یې شهرت لري او یوځای به ته رسېدلی وي، مګر وضعیت او ناسته ولاړه به یې د غره والو غوندې وي او په اخلاقو او عاداتو کې به له هغوی نه څه ډېرفرق نلري.هغه به په ښارونو کې ډېرې شپې تېرې کړي وي علم به یې له سمي او اواري نه غره ته خېژولي وي، مګر د ښاروالو او سمه والو تربیت به یې له ځانه سره نه وي وړی، ډېر پوهان به وي چې په ډېرو دقیقو علمي مسایلو به پوهېږي، مګر کوم نواقص او عیبونه چې د محیط په تربیه کې وي هغه به نشي لیدای او پدې باب کې به له عوامو ډېر فرق نلري. دلته هغه مشهوره قصه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاد ېږي چې د پښتنو په سیمه کې دوه غرونه دي یو ته ایلم او بل ته دوه سري وايي، څه خلق چې د ایلم په لمنه کې اوسي هغوی خپل غر جګ ګڼي، څه نور چې د دوه سري په اړخ پراته دي هغوی وایي دوه سری هسک غر دی. د دوی په مېنځکې هروخت یو طالب العلم له خپل استاذ سره دا بحث راواخیست چې مونږ ولې ټول عمر په خوشې خبره جنګونه کوو او دا جنګونه یې د حماقت او نادانۍ سند او حجت ګاڼه پدې بحث کې له طالب نه وویل شوه: معلومه خبره ده چې د ایلم غر جګ دی او دوه سری ټیټ دی، دلته د ملاصاحب هغه ټولې خبرې هېرې او طالب ته یې په بدو او ردو ویلو شروع وکړه، طالب هم د ایلم په غره ټینګ ولاړ و او له استاذ سره په جګړه اخته شو.وګورئ! دوی دواړه د علم او پوهې له خوا پوهېدل چې دا جګړه د ناپوهۍ علامه ده، مګر د محیط له تاثیره یې ځانونه خلاص نشو کړای او که هرڅه و بیا هم یو د«ایلم او بل دوه سري و». علم او پوهه سړی پوه کولی شي، مګر منع کولی یې نشي ځکه چې تربیه په علم باندې غلبه لري. یو سړی دا کولی شي چې بل په خبره پوه کړي، مګر ښه کولی یې نه شي، انسان په ډېرو شیانو پوهېږي، مګر پوهول یې د علم کار دی، خو ښه کول او په ښه لاره بیول صحیح تربیت غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذوق

څوک چې د یوه ښه شعر په لوستلو، د یوې ښکلې نغمې په اروېدلو، د یوې ښې منظرې په لیدلو پخپل نفسي حالت او کیفیت کې تغیر ویني او د خوشحالۍ احساس کوي هغه ته د ذوق خاوند ویل کېږي او هغه چې له دې ټولو شیانو پټې سترګې تېرېږي او په بې اعتنایۍ ورته ګوري د بې ذوقو په ټولګي کښې راځي.

د یوه مدني او بدوي انسان فرق هم د ذوق او حساسیت په اعتبار ډېر ښه معلومېږي.

هغه څه چې یو شاعر او د شعور خاوند یې د اسمان په رڼو ستورو، د سپوږمۍ په سپینه رڼا، د دریاب په مستۍ، د شنوبڼونو په سمسورتیا، د بلبلو په نغمو، د ښکلو په ناز او خندا کې ګوري د غرو شپانه او ساده انسانان یې هم وینې، مګر په دوارو یو شان اثر نه کوي او په احساس کې یې ډېر تفاوت موجود وي.

هغه کسان چې د شعر او ادب له اغېزې لاندې نه دي راغلي او دغه حلال سحرپرې تاثیرنه کوي باید پخپل ځان ووېرېږي او پوه شي چې انساني احساس یې ډېر کمزوری دی او له ذوق څخه لرې برخه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ذوق چې انسان ته د خوړو او تروو خوند ښيي حيوانات يې هم لري او مچان هم د خوړو احساس کولی شي، مګر هغه بل ذوق چې د لطايفو او محاسنو په خوند باندې پوهېدل دي هغه يو بل شان تلذذ دی، چې په خوراکونو کې هېڅکله نه موندل کېږي او تل شهواني خوندونو نه هسک مقام لري.

دا ذوق بلبله د ګلزار لور ته بيايي او د هغه ذوق کارغه په مردارو پسې ګرزوي. بې ذوقي د انسان دپاره لوی عيب دی او هغه څوک چې د ښو خبرو او انساني فضايل په خوند او کيف نشي پوهېدلي له ډېر لوی نعمته محروم دی. هغه چاته د زرکو له اوازه د زرکو کباب خوند ورکوي او د رباب له ترنګه د غوري شرنګ ته زيات خوشحالېږي. د هغه په حال افسوس او حسرت په کار دی.

دغه شان خلق دوطن له خرابۍ نه دخپلې اشتها په خرابۍ ډېرخپه کېږي او بې له شخوند وهلو په خوند نشي پوهېدلی، څوک چې د خير رسولو او عواطفو ذوق پيداکړي هغه بياله دېنه، چې ځان ورږي پرېږدي او بل موړکړي ډېر خوند اخلي او دغه مزه په ډېرو خوندورو طعامونو کې نه مومي.

پوهان او مشران بايد د صحيح او انساني ذوق په پيدا کولو او روزلو کوښښ وکړي او حيواني ذوقونه په انساني ذوقونو بدل کاندي. هغه کسان چې دشهواتو په استسقا اخته دي او دا تنده پکې زياته شوېده که هغوی هر څومره خوړوب او سېراب شي، نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـونه يـې پړسـېږي، مګـر تنـده يـې نـه مـاتېږي او قناعـت يـې نـه حاصلېږي.

د دوی اساسي عـلاج دانـه دی، چې خوا ره او اوبـه پـرې زيـات کړو، بلکې اصلي چاره يې پرهېز او د رنځور ذوق مخالفت دی.

که ذوق مريض او عليل وي يا له فسق او فجور سره اشنا شي دغه ملکوتي انسان د حيواناتو په غوجل کې ترلی او مقام يې ټيټېږي، مګر که دغه مادي ذوق له معنوي عالم سره اشنايي پيدا کړي او نور خوندونه وپېژني انساني سويه لوړېږي او عالي اخلاق په محبت کې رواج مومي، د ذوق تربيه او پالنه د عالي ادب او شعر کار دی او په ادبي درسونو ذوق عرفاني کېږي.

هغه روحي امراض چې ډاکټران يې علاج نشي کړای د شعر او ادب خاوندان يې په اسانۍ چاره کولی شي.

که په شعر او ادب کې معنوي ذوق او عرفاني شعور حلول کړي او شاعر د ظواهرو په ځای حقايق او معاني وستايي کېدای شي، چې د يوه ملت په روحياتو، اخلاقو او عاداتو کې تغير پېښ کړي او ذوق يې ور واړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال

خیال یو پټ معنوي قوت دی، چې له واقعاتو او محسوساتو نه هغه خوا ځینې شیانویني او په غیبي حقایقو پورې زړه تړي.

په کومه لاره چې خیال تلی شي هلته عقل د ړندو په شان ټپېږي او څه نه ویني. د انسان د فکر او عقل ماڼۍ په خیال ولاړه ده او د ملتونو په حیات کې ډېره ستره او مهمه برخه لري.

کوم علوم چې عقل پرې یقین کړیدی او د خیال برخه پکې ډېره لږه معلومېږي که غور او دقت وکړو خیال پکې ډېره برخه لري.

که تاسې له یوه ریاضي دان څخه د (واحد) تعریف وغواړئ، چې د ریاضیاتو ابتداء او انتها ګڼل کېږي یا د هندسې له یوه عالم څخه د (نقطې) پوښتنه وکړئ، چې ټول خطوط ورځنې پیدا شوي او له خطوطو څخه بیا طول، عرض او عمق، یعنې مقائیس ثلاثه پیدا شوې، دغه د صحرا کاڼي چې مونږ یې په حجریت او کاڼیتوب پېژنو داهم دخیال اغېزه ده او دانسان تخیل د تحجر او تجمد په صورت ورته قایل شویدی.

که چېرې انسان د خیال له قوته محروم وای او بې له محسوساتو یې نور څه نه لیدلی عقل او فکر یې دغې درجې ته نشو رسېدلی او په غیب یې ایمان نشو راوړلی. خیال په انساني ژوند کې نشاط او سرور پیدا کوي او احساسات وعواطف روي. هغه شی چې د انسان په نظر کې معنوي محسنات او روحي امال ځلوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خيال دی او همدغه شی، لکه يوه ښکلې حوره انسان په هرحال کې خوښ او خوشحاله ساتي.

د وطنخواهۍ احساس، د ازادۍ ارزو، د شهرت تمنا د انسان يوه خيالي معشوقه ده او همدغه شی يې يوې خوا او بلې خواته بيايي او لوی لوی کارونه پرې کوي. همدغه انساني تخيلات دي چې د يوه ملت خواره واره افراد راغونډوي او اجتماعي جذبات و احساسات ژوندي کوي. خيال په شعر او ادب کې ډېر دخل لري او شعراء او ادبا د خيال په مرسته عواطف او مشاعر راويښوي.

چېرته چې شعر او ادب کمزوري او خيالات مړه وي هغه ملت هم مړبلل کېږي او انسانان د مادياتو په مينه کې ورکېږي، هلته په زړونو باندې مايوسي او افسردګي غلبه پيدا کوي او د عرفان نهضت او ارتقا مينه له مغزو نه وزي.

په دغسې ځايونو کې خلق په مساجدو کې ناست وي سرونه يې په زنګنو ايښې وي. خطيبان خطبې او خطابې لولی، مګر د دوی په زړونو کې هېڅ جذبه، هېڅ جوش او حرکت نه پيداکېږي او ټول په مراقبه کې ويده وي.

مجالس او محافل بې روحه وي، جرايد او مطبوعات څوک نه لولي، خلق ظاهراً په کلو او ښارونو کې اوسي، مګر په زړونو کې سره بېل او جدا وي.

د هر چا غم او خوشحالي ځانته وي، هېڅوک له هېچا سره رابطه او علاقه نلري همدردي او غمشريکي له منځه ځي او يوه بېشعوره ړنده دنيا جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په شعر او ادب کې له خیال او تخیل څخه کار واخیستل شي او له خیال نه استفاده وشي له ړندو سترګو نه هم اوښکې تويوي او له کاڼو نه سخت زړونه نرموي. تاسې فرض کړئ، چې په يو ځای زورور سيلاب راشي او ډېرو خلقو کورونه خراب کړي، ډېر مالونه او ډېر انسانان له ځانه سره يوسي او ښځې و نر، ماشومان او سپين ږيري په اوبو کې لاهو کړي که مونږ دغه حادثه د يوه خبر او اطلاق په صورت شايع کړو، دومره تاثيربه ونکړي لکه چې يو اديب دغه واقعه په يوه ډرام کې تصوير کړي يا يو شاعر ورځنې موثر او مهيج شعر جوړ کړي او خيال پکې خپله ساحري صرف کاندي. دا واضحه خبره ده چې خيال په عواطفو او احساساتو باندې حاکميت لري او تعقل محض دغومره رقت او دقت نشي جلبولی. که انسان يوازې د عقل په نغوته کار کولی، نو د سېلاب يو مختصر خبر او د تلفاتو احصائيه کافي وه، چې د مصيبت لېدونکو دپاره د نورو همدردي او د لسوزي حاصله کړي او د شعر و رومان وظيفه په ځای کړي، مګر دا هېڅکله نشي چې يوه سړه بې روحه معقوله خبره لکه يو شعر او ادبي شاهکار چې له خيال او تخيل نه پکې کار اخيستل شوی په زړونو اثر وکړي او عواطف وخوځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرص او عشق

چې انسان ګدای کوي حرص د دنیا دی
چې ګدا کاندي سلطان عشق د لیلا دی

کورپه کور او کلي په کلي ګرځېدمه ،د هر چابه چې څه په خدای لوریدل هغه به یې زما په ځولۍ کې غورځول، رنګ په رنګ غلي او داني به زماپه ګوډي کې ټولېدی او په کچکول کې به مې څو ډوله ټوکان جمع شوه، مګر زه یې نه قانع کولم او زماسر ګرداني یې نشوه ورکولی له یوه کلي به بل ته تلم او له بل نه بل ته، هېڅ نه وم خبر، چې زما لیلې په کوم کور کې ده او څه شي سرګردانه کړې یم.

هو! زه لکه د هوا مرغه همدغسې سرګردانه ګرځېدم او هېڅ نه پوهېدم، چې د کوم دام او کوم ښکاري ښکار یم، دا د نس او غلو دانو دپاره سرګرداني به کله او څنګه قطع شي؟ په هر پټي، هر باغ او هر کور کې څه خورم، مګر مړېږم نه، دا ټول عالم او ټوله دنیا زما دحرص علاج نه شي کولی اونه زما د غوښتنو تنده ماتېږي.

لکه چې یو هوايي مرغه په یو ه پټي، یوه باغ او یوه بڼ کې نه ایسارېږي او د یوې ونې په میوو نه بسیا کېږي زه هم هېڅکله دیوه کلي په خېرو خیرات نه مړېږم او نه په ډېرو ګرزېدو ستړی کېږم لکه چې د دې سرګردانۍ او نه مړېدو علاج هډو ببخي شته نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په دې نه پوهېدم، چې د ګلزار بلبلې ولې لکه نور مرغان پدې ځينو پټو کې په دانو پسې نه ګرځي؟ يا لکه د مرداري کارغان په مردارو غوښو پسې ځارنه کوي.

د دې سر کشفول زما دپاره ډېرګران و او د دنيا په دغسې رموزاتو پوهېدل څه اسان کار هم نه دی. د علم او پوهې ريباران د هر چا کور ته لاره نلري او په يوه قرن کې که ايله يو ځل د چا کورته کوم نوی خبر راوړي، دا راز له مانه او ټولې دنيا نه هم پټ و، چې د حرص علاج په څه شي کېږي؟ او څه چې د انسان مخه له ټولو شيانو يوه شي ته راګرزوي هغه څه شی دی؟ هغه وخت چې زه هلته ورسېدم بې د ښيښې له يوې مماتې ټوټې نور هېڅ نه و.

ما ته نه پوهېږم چا په غوږ کې وويل، چې دنيا هر وخت مونږ په همداسې برېښېدونکو شيانو غولوي او ډېرخوشې شيان راته ځلوي.

له مونږ سره هر وخت لوړ فکرونه او لوړ خيالات ملګري وي، مګر عملاً دغسې ناوړه او خوشې شيانوته ور روان يو، مګر ترڅو چې نه يو ور رسېدلي دخپل خوشې تګ او بې فايدو منډو په حقيقت نه پوهېږو او نه يو خبر، چې مونږ په څنګه شيانو پسې هڅه کوو؟

دا ځلېدونکي ښيښه، چې ماته خپلو تصوراتو او خيالاتو ډېره ښايسته کړې وه زما هماغه ارزو وه چې وروسته تر رسېدلو يې هېڅ قيمت نه درلود. که تاسې خپلو ارزو ګانو ته کله رسېدلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاست او خپله ټوله کېسه در په یاد وي یقین به وکړئ، چې هېڅ ارزو وروسته تر موندلو هغه پخوانۍ قدر او قیمت نلري.

ډېر ښکلي شته چې د یوه او بل په نظر کې به یې همدغومره ښکلا درلوده، لکه چې ماته خپله مجهوله ارزو ترڅه وخته ښکلي وه.

که تاسې لږ څه خپلو خاطراتو ته رجوع وکړئ او د عالم رویه په نظر کې ونیسئ هره ارزو، چې تاسې یې وروسته تر موندلو د خپل زړه له کوره باسي نورو پسې لوغړن درپه در ګرزي او نه یې مومي د همدې له امله وایي:

څــوک یـــې دیـــدن پســـې ړنـــدیږي

څوک یې له کټه غورځـوي چې خـوب راځینـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرانو عشق

څوک چې لوی شي او د مشرتوب لوړې درجې ته ورسېږي هغه بیا په دغسې ډیوو، چې په یوه کورکې بلېږي ځان نه سېزي او نه لکه هلکان په کوم سپین مخ یا ملالو سترګو خپل زړه بایلي.

هغه هېڅکله د دنیا په سرو او سپنو داسې نه مین کېږي، لکه په مال مین سوداګر چې شپه او ورځ د دنیا په غم کې ورک وي او بل هېڅ شي ته یې پام نه وي، مال لا څه چې د خپل ځان د خپلو لوڼو او زامنو، د خپل ټبر او کهول مینه او دوستي هم پرې دومره غلبه نه کوي، چې نور هر څه هېرکړي او یوازې خپل غم وژاړي.

مشران او لوی خلق دغه ټول محبتونه چې واړه خلق یې لري په عشق قربانوي، چې هغه د ملت او هېواد عشق دی.

د همدغه عشق په اثر د ملتو مشران د مشرتوب حق پیدا کوي او د باباتوب مقام او منزلت مومي.

څنګه چې یو طفل او کوچنی د ډېرې ناپوهۍ په وخت کې خپل پلار پېژني او په غېږ کې ځان ورغورځوي ملتونه هم که هرڅومره بې تعلیمه وي د خپلو خواخوږو مشرانو تمیز کولی شي او د دوی په ځولۍ کې ځان اچوي، خپل ټول مقدرات دوی ته سپاري او په دوی اعتماد کوي.

د عشق په جاذبه کې دغه قوت موجود دی، چې احمدشاه غوندې د پنځه ویشت کالو ځلمی د ټولو پښتنو بابا کړي او د ډیلي په تخت یې کښېنوي. د پښتونخوا او پښتنو عشق احمدشاه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابا تـه لويـه شهنشـاهي وركړه او ډېرو سـپين ږېرو د ده بابـاتوب ومانه، ځکه چې دی ربښتيانی مشر و او هغه عشق چې پـه مشـرانو کې پيدا کېږي په ده کې موجود و.

ده په دروغو خپل وطن او هېواد ته دانه دي ويلي:

ستا د عشق له وينو ډک شوه ځيګرونه
ستاپه لاره کې بايلي ځلمي سرونه
تاته راشمه زړګی زما فارغ شي
بې له تا مې اندېښنې زړه مارونه
د ډيلې تخت هېرومه چې راياد کړم
زما دښکلي پښتونخوا د غروسرونه
که تمامه دنيا يو خواته بل ځواني
زما خوښ دي ستا خالي تش ډګرونه
احمدشاه به دغه ستا قدر هېرنه کا
که ونيسي د تمام جهان ملکونه

څوک چې معنوي رشد او بلوغ ته ورسېږي او د مشـرتوب درجه ومومي هغه له وطن او هېواد سره همدغسې عشق پيدا کوي او وطن ته د عشق په نظر ګوري، هغه بيا د غرو پـه څوکو يې نشي ليدای او هر چاته ځان نه ښيي.

څنګه چې يو ښاپېرک ځلانده لمر نشي ليدای، يو د ځلميتوب احساس نشي کړای. د دغو ټيټو ډيوو پتنګان د ستورو ډيوو ته نه رسېږي، دغه عالي عشق ته هم هر څوک نه رسېږي او نشي رسېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا عشق د مشرانو او لويو خلقو په برخه دی او بېل کيف لري.

د دې عشق نښې او علامې بل راز دي او ځانته شواهد لري. تاسې دغه عشق او د حسن وجمال عشق سره بېل کړي او هغه چې مجنون او ليلیٰ په عشق کې يې وينئ له سترګو لري کړي.

دا هغه راز مې‌نه ده، چې د پلار او ځوی، د مرشد او مريد، د شاګرد او استاذ ترمېنځ وي او بې له غمخورۍ او خيرخواهۍ نور مظاهر نلري.

پدې عشق کې رازونياز، بې پروايي او تغافل نه ځايېږي او نه پکې رقيب او ريبار شته. له دې عشق سره رحم وعاطفه، ثبات او متانت همدردي او ايثار ملګري وي او له هرراز تهمتونو يې لمن پاکه ده.

دلته ليونتوب او له خپلو پرديو بېلېده نشته او نه پکې د معشوقو له لاسه شکايت او له رقيبانو سره حسد ليدل کېږي.

له دې عشق سره د پيسو مينه او د ماديـاتو محبت نه يو ځای کېږي. هغه څوک چې په پيسو مين وي او پيسې ټولوي هغه هېڅکله يو قام په ځان باندې نشي راټولولی هغه کسان چې قومونه پرې غونډېږي هغه پيسې نه غونډوي او دغه مينه له زړه څخه باسي.

کوم اشخاص چې قصې ګټي هغه پيسې نه ګټي او په بت شکنۍ افتخار کوي.

دا کېدای شي چې قلندران او دروېشان د ملت مشران شي او خلق يې په مشرتوب ومني، مګر د پيسو مينان او سودخواره يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدې خوارہ هېڅکله د مشرتوب درجه نه مومي او نه د مشرانو عشق پیدا کولی شي.

ای هغو کسانو، چې د مشرتوب ارزو لرئ او لویوالی غواړئ!

راشئ! چې د خودخواهۍ او تېتو مینو مراندې اوتنابونه پرې کړو او د لمرو سپوږمۍ په خوا کې خپلې خیمې ودروو.

راشئ! چې یو ملي او وطني شعور پیدا کړو او د وطن غرو او رغو، کانو او بوټو ته په مینه او محبت وګورو.

که دغه شعور او دغه احساس ژوندی شو بیا هر یو بل ته محبوب معلومېږي او هېڅوک به هېچا ته په نفرت نه ګوري.

یو بدای به دخوارانو دلداري کوي، یو عالم به ناپوهانو ته سمه لاره ښيي، یو طبیب به د رنځورانو په علاج پسې ګرزي، یو قوي به د ضعیف پېټی په اوږو اخلي او ټول به یو له بله ځارېږي.

راشئ! چې همدغسې وکړو او د دې ځای په یتیمانو وژاړو، د یتیمانو اوښکې پاکې کړو او د دردمنو له حاله ځان خبر کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازېتوب

هغه خواره ملګري څه شوو، چې ټوله ورځ به مې ورسره لوبې کولې او یو ساعت به هم نه بېلېدو.
هغه کاڼي به اوس چېرته وي چې د شپې به مې هم په جیب کې ساتل اویوه شېبه په مې له ځانه نه بېلول.
هغه ونې به اوس څنګه وي، چې مونږ پکې ټالونه اچول له ملګرو سره به مو یو ځای ځنګل.
دا شیان اوس یو هم نشته او زه بېخي یوازې یم.
هغه خاورې چې ما به په کوڅو کې ورسره لوبې کولې باد ویوړې او زما خوشحالي هم ورسره لاړه.
هغه د ګاټو او لوبو میدان به هم وران شوي وي، د ګودر غاړه به هغسې نه وي، د خیزونو ځای به هم بل راز وي.
دا څه وشوه؟ او څه راپېښ شوه چې زه یې له دې ټولو بېل کړم او بېخي یوازې شوم.
زه خو به یو ساعت له خپلو ملګرو نه بېلېدم او بې له هغوی مې ساعت نه تېرېده اوس، ولې یو ملګری نلرم او چاته نه نزدې کېږم.
هغه بله ورځ چې زما یو پخوانی ملګری دلته راغلی و. ما ورسره هغسې د مینې مرکه ونکړه او بل راز راته ښکارېده، هغه به څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه شوی وي او په زړه کې به يې څه تېرشوي وي، هغه به وايي ده اوس خپله جامه بدله کړه او خپل پخواني اشنايان يې پرېښودل.

ما ته خو دی زښت ډېرګران و او له هرچا نه به مې ښه ګاڼه، ده هېڅکله دا ګمان نه کاوه، چې زه به له ده سره دغسې بې پروايي کوم او د ده مېنه او محبت به هېروم.

ماهم دغه تصور هېڅکله نه کاوه، چې موږ او دی به دومره پردي کېږو او زړه ملګرتيا به پرېږدو.

نه پوهېږم زما او د ده ترمېنځ چا توري کتهوې وګرزولې او زمونږ زړونه يې يو له بله تور کړه.

دی خو زما ډېرخوږ ملګری وو، ما ولې د ده قدر ونکړ، ولې مې ده ته په مينه او محبت ونه کتل؟ کالي يې زاړه و او څه يې نه درلوده که د ناپوهۍ په وجه راته بل راز ښکاره شو؟.

زه اوس د عزت او اعتبار خاوند يم او دی لاچا نه دی پېژندلی که کوم بل علت اوسبب موجود دی، چې زه او دی يې له زړونو نه لرې کړو او پخوانۍ رابطه يې قطع کړه.

ښايي چې دغه خبرې ټولې رښتيا وي، ما ډېره موده څه تور اوسپين ولوستل او دی په هماغه پخواني حال پاته دی. زه اوس له کتابونو او اخبارونو سره اشنا شوم او دی يوه چټۍ نشي لوستلی. زه په يوه ماڼۍ کې د ماموريت په چوکۍ ناست يم او دی پخپل کور کې پوزی نلري. زما خلق قدر کوي او د ده سلام هم نه اخلي، مګر دا نو ولې زما او د ده د بېلتون سبب کېږي، ولې زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ده مګرتيا قطع کوي، که يو تن څه نلري او غرېب وي هغه سره به سړی خپله اشنايي قطع کوي او که به مرسته او کومک ورسره کوي.

که د سړي يو ملګری ناپوه وي او په څه نه پوهېږي هغه به پوه کوي او که به يې له خپل مجلسه شړي.

هغه انسان چې د پوهې او لياقت دعوه کوي او ځان د پوهانو د ډلې ګڼي، څنګه دا قبلولي شي چې د خپل هېواد خواران او غريبان له خپلې مينې او محبته محروم کړي او علم و پوهه د بېلتون او لرې والي موجب وګڼي، دا عادات خو له يو ځلمې انسان سره نه ښايي.

علم او پوهه بايد يو سړی له نورو نه بيل او لرې نکړي او نه د دنيا عزت او اعتبار يو انسان له خوار او غريبانو نه وشکوي.

هغه علم چې د کوډو په شان دوه خواږه ملګري او دغرور موجب ګرزي له ناپوهی نه يې زيان او ضرر ډېر دی او هغه سواد چې سړي له محيط او اجتماع نه لري کوي او له نورو نه د سړي زړه توروي په حقيقت کې همدغه توره کتو ده او ماتول يې پکار دي.

که څوک غواړي، چې په اجتماع کې ژوند وکړي او له محيط نه استفاده وکړي، د علم او لياقت غرور دې له ځانه لرې خپله هوښياري او د بل ناپوهي دې حايل نه ګڼي.

سړيتوب او انسانيت دی نه هېروي، اجتماعي مېلان دی نه بايلي، خوار و غريب ته دې په خوارو سترګو نه کوري، له ملګرو دې په هېڅ وخت او هېڅ حال کې نه بېلېږي، بلکې رادې شي او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

جماعت سره دي خپل غم شریک کړي او خپله خوشحالي دې هم د نورو په خوشحالۍ کې ولټوي، خپل زړه او فکر دې له نورو نه نه بېلوي، يو ځای دی ورسره خاندي او يو ځای دې ورسره ژاړي، د دوی په خوښه دې کار کوي، چې د ده په خوښه کار وشي.

خوشحالي او کامیابي همدلته ده او په یوازې توب کې نشته هر څوک چې له نورو نه پردی او لرې شو، هغه هېڅکله نشي خوشحالېدلی او په یوه پټ اورسوزي.

د (من شذ شذ في النار) همدغه معنیٰ ده او د دنیا دوزخ همدغه یوازېتوب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه او ته

مونږ باید دلته دا سې اورونه بل نکړو، چې کلي او ښارونه وسېزي او په لوګي یې د بصیرت سترګې ړندې شي، ځکه چې دا اور د حسد اور او د شیطان له کوره دي.
مونږ به خپلې ډیوې له هغه اوره لګوو چې په کوه طور کې یې ځان ښکاره کړی او د زړونو او داغونو خونې روښانه کوي.
د حضرت ابراهیم (ع) پېروان باېد پخپل عمل او یقین سور اور ځانته ګلزار کړي او پخپل لاس د عالم د سېزلو دپاره دوزخونه جوړ نکړي.
هر چاچې پخپل زړه کې د حسد اور مرکړ د دوزخ اور یې نشي سېزلی او په سرو لمبو کې سلامت پاته کېږي.
هغه څوک چې له یوه جماعت او جمعیت نه په نفرت او عناد وزي هغه هر وخت په سره اور کې سوزي او تل په اورکې وي.
ته پدې پوه شه چې زما او ستا بېلتون لویه ګناه ده.
که دوه مین سره بېل شي پروا نشته، ځکه چې عشق او محبت یې نور هم زیاتېږي او د وصال ارزو قوي کېږي، مګر د دوه ورونو بېلتون او هغه بېلتون چې د بغض وحسد په سبب پیدا شي عالمونه تباه کوي او ملتونه بربادوي.
زما او ستا نږدې کېدل، یوکېدل، پخلاکېدل، ملګري کېدل، ډېر لوی اجر لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه او ته د وصل دپاره يو ، ځکه چې فصل او بېلول د شيطان کار دی.

زه او ته به سره نـزدې کېږو او ژرژر بـه قدمونـه اخلـو چې دغـه فاصله د لوی خدای په فضل او مرحمت له مېنځه واخستل شي.

زه او تـه کـه هر څومره نـزدې شو همـاغومره خدای تـه هـم نـزدې کېږو ، ځکه چې ارومرو به په نفس و شيطان پښې ږدو او له نفسي او شخصي اغراضو به تېرېږو. زه او تـه بـه ځانتـه نـه ګـورو د ملت مملکت خېر و سعادت ته به ګورو.

مونږ بايد ملي اجتماعي ګټې په نظر کې ونيسو او لـه لـوړ افق څخه نظر وکړو. زه به د يو کېدو او نزدې کېدو دپاره خپل هرڅه لـه تا قربان کړم، مګر ته هر څه له ځانه مه قربانوه او عمومي مصلحت په نظرکې نيسه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې مه پټوئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوئ! خدای ته ورتګ دی د قیامت ورځ راتلونکې ده. سترګې پټول، حق نه ویل، دحق په ځای کې چوپ کښېناستل ډېره لویه او عظیمه ګناه ده.

وګورئ! او په ځیرځیر وګورئ، که ستاسې سترګې خلاصې شوې که تاسې هرڅه ولېدای شوه، که ستاسې بینایي معلومه شوه ډېره لویه او ستره ګټه به وکړئ.

ستاسې ډېرې بدبختۍ په سترګو غړولو، لیدلو او کتلو ورکېږي.

تاسې د سترګو په حکمت ښه نه یاست پوه شوي او پوره کار مو له خپلو سترګو نه دی اخستی.

هغه کسان چې ګوري او وینې غله ورځنې څه نشي پټولی او غدی پرې نه لوېږي.

تاسې خپلې سترګې غړوئ او ګورئ، مګر څه نه وینئ او څه نشي لیدای، تاسې به وایاست چې مونږ شپه او ورځ پېژنو، تور او سپین بېلوو، د انسان او حیوان فرق کولی شو، که مونږ څه نه لیدلی هر ګوره د چا د موټرلاندې به شوي وو یا به په کندو او کپرو کې لوېدلي وو، په سم سرک به نه وو روان او بې لارې به تللو.

زه وایم چې اوس هم ډېر خلق بې لارې روان دي او سمه لار یې پرې ایښې ده، ډېر خلق له ګړنګونو لویدلي دي، مګرځانته نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملتفت. دغه شان ليدل او کتل چې مونږ کولی شو حيوانات يې هم کولی شي او د موټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوي، واښه او اوبهويني، له پانړو او کمرو څان نه غورځوي او له حسي خطراتو نه ډډه کوي.

د انسان ليده او کاته بايد له حيوان نه ډېر فرق ولري. د بنيادم نظر بايد دومره سطحي او سرسري نه وي.

راځئ! چې مونږ او تاسې د خپل نظر امتحان ورکړو، چې مونږ څه ليدلی شو که نه. مقصد مې دانه دی چې دا ولې شپې مياشت په مازديګر ياغرمه کې ګورو، يا به څو کروه لرې يو شی معلوموو، چې انسان دی که حيوان، نردی که ښځه؟ سپور دی که پلی؟زما مطلب بل شان امتحان دی او بل راز سترګې مې په کار دي.

هو! زه هغه سترګې غواړم چې غدر، خيانت، ريا، تګي، ظلم او تلبيس، بلکې ابليس ورنه ډډه کوي او دغه شيان ليدلی شي.

زه وايم دغه خلق چې تاسې په لارو او کوڅو کې په بازارونو او مساجدو کې يا په دوايرو او وزارتو کې په کراتو او مراتو ليدلي او کتلي دي ايا تاسې دوی په رښتيا ليدلي او که اشتباه مو کړېده.

زه ګمان کوم چې ډېرو خلقو ډېرخلق نه دي ليدلي او ورسره اشنايان شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سترګې چې له مونږ سره شته له کاره وتلي دي او څه نه وېني، دغه شان سترګې دهوا له مرغانو او دځمکې له ځناورو او حیواناتو سره هم شته.

هغه سترګې چې له رنګونو او اجسامونه پرته نورشیان لیدلی شي هغه زمونږ په کور او کلي کې له چاسره نشته او مونږ په رښتیاڅه نه وینو. ما ته دا سودا په ټینګه پیدا شوې او زړه ته مې داخبره لوېدلې ده، چې مونږ څه نشو لیدلی که زه غلط شوی یم زما سودا وباسئ او ماپوه کړئ.

ما خو دمخه وویل، چې زه له تاسې نه په رڼا ورځ د ستورو لیدل نه غواړم زه وایم دغه کسان، چې تاسې یې هره ورځ خبرې کوئ او ورسره مخامخ کېږئ یا په موټر او بګیوکې ستاله مخه تېرېږي تاسې یې پېژني چې دا څوک دي او څنګه خلق دي؟

هغه چې په ښوښو ماڼیو کې اوسي، په اعلیٰ موټرونو کې سپرېږي نفیس لباسونه اغوندي او ښه ښه خوراکونه خوري ایا په دوی کې خاینین، غداران ظالمان او منافقان نشته؟

دوی ټول کاریګر لایق او صحیح اشخاص دي؟ دوی دغه جایدادونه او دا دومره ډېرې پیسې په مشروع ډول، په کار او لیاقت پیدا کړېدي؟

دغه نور چې ډوډۍ نه مومي، د ناستې ځای نلري په تن لغړ او په خېټه وږي دي په دوی کې د وطن صادق خدمتګاران، پاک نفسه زحمت کشه او لایق اشخاص بیخي نشته؟ دوی ټول څرمې بېکاره او غیرمستحق اشخاص دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې ښه وګورئ! او ډېر غور وکړئ که دلته خاینانو، غدارانو او ظالمانو په ظلمونو، رشوتونو او خیانتونو عالي قصرونو، نفیس موټرونه پاخه جایدادونه او لوړ مقامونه پیدا کړي وي او ډېر خلق او صالح اشخاص چې لس، شل کاله یې د وطن خدمت په صداقت او پاک نفسي کړي وي هغه نن خوار وزار، بې کوره او بې اوره ګرزي او هېڅ نلري، نو تاسې یقین وکړئ چې مونږ راندہ یو او څه نه وینو که چېرې د ړندو بازار نه وای او خلقو ښه او بد لیدلی هېڅکله به دغسې نه کېدلی او نه به شوی.

که زمونږ په سترګو پردې نه وای د رشوت خورو په کور کې به دا ښایسته پردې نه ځړېدلې او د قصور خاوندان به په قصرونو او ماڼیو کې نه اوسېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زمانې تعبير

که تاسې هېر زړي نه یاست او سترګې نه پټوئ، نو په دغو لږو کلونو کې په عالم کې ډېر لوی تغیر پېښ شوی او زمانه بېخي بل راز شویده، مګر دا تغیر محسوس نه دی معقول دی او د عقل خاوندان پرې ډېر ښه پوهېدلی شي.

د انسان وجود که څه هم په هماغه پخواني حال دی، هماغه دوه سترګې، دوه غوږونه او دوه پښې لري، مګر هغه څه چې نن لیدلی شي پخوا يې نشو لیدلی، هغه څه چې نن يې اوري پخوا يې نشو اورېدلی، تر هغه ځایه چې نن رسېږي پخوا نشو رسېدلی، په هغه شي چې نن پوهېږي پخوانه پوهېده، هغه څه چې نن ویلی شي پخوا يې نشو ویلي.

څوکاله پخوا زمونږ نوکرانو او مزدورانو زمونږ له جلب لاندې منډې وهلې، مګر نن راسره په موټر کې یو ځای سپاره دي او هغومره فرق نلرو.

یو وخت و، چې ما به هغه څوک ښه ګاڼه چې چاته به يې زیان او ضرر نه رسېده، مګر څه موده وروسته په دغومره ښه توب نه قانع کېدم او له ښو خلقو نه مې ښه ښه ارزوګانې هم غوښتلې، ما به ویل ښه سړی هماغه دی، چې په زړه کې يې د وطن او ملت د پاره ښې ارزوګانې او ښه نیتونه موجود وي، مګر نن پدې هم نه یم قانع او هغه څوک ښه بولم چې ښه ښه کارونه کوي او د ایثار او فدا کارۍ په میدان کې داخل وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا يوازې زما حال نه دی نورهم ډېر ملګري شته چې بې عمله ايمان کافي نه ګڼي او تشو ارزوګانو ته په څه قيمت نه دي قايل.

که څوک نن له مونږ نه ستاينه او محبوبيت غواړي او ارزو لري، چې مونږ ورته ښه ووايو او ښه يې وګڼو هغه دې پدې باندې پوه شي، چې تش لستوني او بې لاسه لستوني مونږ نه خوښوو، بلکې کار او عمل ته ګورو او د هر چا جدوجهد، قرباني او فداکاري په نظرکې نيسو. مونږ اوس له پخوانه هوښيارشوي يو او سادګان نه يو. مونږ خلق پېژنو او په زړونو کې ډېرښه پوهېږو.

مونږ رښتيا ويلی شو. زمونږ په زړونو کې بې د خدای له وېرې بله وېره نشته، مونږ حقايق څرګندوو او حق وايو، مګر د دې کار دپاره په يوه ترتيب قايل يو او هغومره څه وايو چې خلق پرې پوه کولی شو.

مونږ د ځان او د بل د پوهولو او ويښولو ټينګه اراده لرو او داکار هېڅکله نه پرېږدو.

مونږ غواړو چې اعمالو او افکارو نه د لوی خدای په توفيق خيري او ناولتيا ګانې ورکې کړو او دضرورت په وخت کې ډېرې ناپاکه جامې په تېږو وټکوو او په څوباړو يې ووهو.

مونږ ځينې لوړ کسان وينو چې اخلاق يې ډېر ټيټ دي، په بدو او ناوړه اعمالو نه شرمېږي، د فسق په شهرت پروانلري، خيانت ورته بد نه معلومېږي، په پردې ناموس ډېر زړور ورځي، په رشوتونو قصرونه او مانۍ ابادوي او په ډېرو هسکو ځايونو کې ناست دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ غواړو چې دوی خپل ځانونه اصلاح کړي او په رښتیا توبې وباسي، خپل خدای ته رجوع وکړي او په نیکو اعمالو خپل نفسیات ووینځې او پخواني عادتونه پرېږدي.

د دې زمانې همدغه تقاضا ده او د زمانې تغیر له دوی څخه دغه نفسي تغیر غواړي. که دوی غواړي چې زمانه یې رسوا نکړي او څوک یې سترګو ته خلي ور نه وړي باید خپل ځانونه اصلاح کړي او پوه شي چې زمانه بل راز شوه او بل راز خلق غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر نه دي

صحرا ته ولاړم هېڅ کاڼی له بل سره برابرنه و، غرونو ته وختلم ځيني جګ او ځيني ټيټ و، په باغونو وګرزېدم دټولو بوټو وده او لوړتيا يوراز نه وه، د درياب کبان مې وليدل يو له بله په تول کې برابر نه ختل، د هوا مرغان هم ځيني غټ او ځيني واړه وو، ښارونه مې وکتل د ځينو کورو ديوالونه و او د ځينو نه و، کورونونه ننوتم، ځيني غولي لوی، ځيني واړه و، په دوايرو کې وګرزېدم ټول مېزونه او ټولې چوکۍ يو شان نه وې، کتابخانې مې وکتلې د درستوکتابو قطع او حجم برابرنه و، هېوادونه مې وليدل ځيني تاوده و، ځيني ساړه، انسانان مې وکتل څوک جوړ و او څوک ناجوړه، څوک ړانده و او څوک بينا.

د لوی خدای کتاب مې بېرته کړ داخبرې مې پکې وليدې.

ايا پوه او ناپوه برابر دي؟ د ړانده او بينا ترمېنځ څه فرق نشته؟ د د وزخ او جنت خاوندان څه توپېر نلري؟ نور او ظلمت يو راز دی؟ پدې پوښتنو راوينښ شوم او په عالم کې مې بيا سترګې وغړولې. هغه فرقونه چې په نورو انواعو او اجناسو کې و، په انسانانو کې يو په سله زيات معلومېده.

هغه ښاپېريان او ديوان چې خلقو له کوه قاف نه هغه خوا لټول ماپه دوی کې وليدل د پرښتو او لعينانو په معنیٰ پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل. د عدل او ظلم، علم او جهل، خير اوشر، سعادت او شقاوت فرقونه راته واضح شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې ښه وپوهېدم چې:

جو دانې قدر يو لعل پکې مونده شي
نور جهان واړه د تورو کانو غر دی

ماته دامعلومه شوه چې د ډېرو لويو ملتو او لويو ټولنو قدر او قيمت په يو څو تنو پورې تړلې وي، چې که هغه ورځني ليرې شي هېڅ ورته نه پاته کېږي او د متمدنو اقوامو فرق له وحشيانو نه په يو څوتنو باندې کېږي، لکه چې د انسان په جسم کې مخ سترګې، پوزه چې په وجود کې ډېره محدوده او لږه حصه ده يو انسان له بل ځنې بېلوي دغسې ملتونه او ټولنې هم ديو څو محدودو اشخاصو په وجود امتياز پيدا کوي او بېلېږي.

په هرمملکت کې يو څوتنه محدود اشخاص وي، چې د هغه مملکت سترګې او پوزه ګڼل کېږي او د يوه هېواد نوم او نشان لوړوي.

لکه چې يو انسان پخپل ټول وجود کې دوه سترګې لري چې د هغو په بينايي او بصيرت يوې خوا او بلې خوا ته حرکت کوي او د ملت سترګې ګڼل کېږي.

د همدې لامله ښه اوبد د دوی په سترګو ليدل کېږي، د فکرکولو او خيرو شرسنجولو اميد دوی ته کېږي، د هېواد ترقي او لوړتيا د دوی د سعې او عمل محصول باله شي او هرڅه په دوی پورې مربوط او موقوف وي. کله چې په توره شپه کې يو ټولګی خلق چېرته روان وي، نو ډيوه يا چراغ له يوه يادوه تنو سره وي او نور ټول د هغوی په رڼا کې روان وي لاره ګوري، که دغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا خاوندان له دوی نه بېل شي ټول په تورتم کې پاتې کېږي او بیا ځوک کندې کپرې نشي لېدای. د عقل او فکر رڼا هم له محدودو اشخاصو سره وي، مګر فایده یې عامه وي او هر چاته لاره ښیي.

یو ملت باید د رڼا د خاوندانو قدر وکړي او پدې پوه شي چې بې له دوی نه په ټولو تورتم او تیاره راځي او لاره ورکېږي.

هغه مشعل چې مونږ ته دلارې ټیټ وپاس راښيي او زمونږ مخه رڼا کوي د دوی په لاس کې دي او دوی پیدا کړي، که دوی نه و رڼا نشته او په هر قدم کې د لویدلو او پریوتلو خطرات موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام دردمنو!

عابده! هغه څه چې ته يې په ډېرو وظايفو او نوافلو کې لټوئ د خدای د مخلوق په خدمت کې ډېر ښه موندل کېږي.

زاهده! څه شی چې ته يې د ځان په ورېږ کولو او نفلي روژو نيولو کې غواړې د مساکينو او فقېرانو په مړولو هم لاس ته درځي.

عارفه! چوپ کښېناستل او دخدای په فکر او ذکرمشغولېدل عبادت دی، مګر زورورو ته حق ويل او حق بيانول ډېر لوی او ستر عبادت دی. مسلمانه! دقران تلاوت ثواب لري، مګر په قران باندې عمل کول فرض دی. ای د تقویٰ او رياضت خاوندانو! تاسې له خپلو کوټنيو سرونه را وباسئ له دې سپينو څادرونو مخونه راښکاره کړئ او په علم کې سترګې وغړوئ، چې د خدای د مخلوق څه حال دی؟

تاسې انصاف وکړئ، چې تسبيح اړول ډېر ثواب لري که په سرو غرمو کې يوې کول او يو مسکين مړول؟ په جای نماز باندې قرار کښيناستل ښه دي؟ که دخدای په لاره کې ستړي کېدل؟

رښتيا ووايا ست چې دبل په خيرات روژه ماتول ډېر ثواب لري که خپل مال له مسکين او فقير سره خوړل؟

ماپوه کړئ! چې پاک خدای د خيرات او شکرانو په اخستلو ډېر خوشحالېږي؟ که په ورکولو يې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشئ؟ د خدای رضا او د اخرت ثوابونو په ګرانو او سختو کارونو کې او د مخلوق په خدمت کې ولټوئ! یو مظلوم د ظالم له منګولو خلاص کړئ، د یوې کونډې په سر پوړنی واچوئ، د یوه یتیم اوښکې پاکې کړئ!

یوه پوروړي ته پور ورکړئ، د یوه رنځور دارو او درمل وکړئ. دغه خواران او غریبان چې د پاک خدای صادق او ساده بندګان دي خپل خدمت ته مه رابولئ او مه یې مریدان کوي، بلکې تاسې د دوی مریدان شئ او خدمت یې وکړئ، د خدای رضا او د خدای جنت په دغه ډول حاصلولی شئ او د دنیا ګټه په هغه بل صورت لاس ته نه درځي او درغلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هغه څه چې د ریا او تذویر په پردو کې پټ و اوس څرګند ېږي. تراوسه پورې شپه وه، تورتم و، تیاره وه، هېچاهېڅ نه لیدل هرڅه د تورې شپې له تورې پردې لاندې پټ و.

ما ته نه لیدې، تا زه نشوم لیدای، زما په سترګو او ستاپه مخ پردې برتې وې ما ته نه پېژندلی او تا هم خپل ځان نشو پېژندلی، نن د حقایقو له مخې پوړنی پورته کېږي او ښه و بد ځان ښکاره کوي، ته پدې پوه شه! چې پس له دېنه څوک خپل معایب نشي پټولی. که څوک هر څومره کوښښ وکړي چې خپل نواقص پټ کړي او ښایسته رنګونه ورپورې ومښي کامیابېدلی نشي او خواري یې څه ځای نه نیسي.

که څوک هوښیاروي هغه باید د ځان اصلاح ته اساساً متوجه شي او ځان ونه غولوي، هغه ودانۍ چې نن سبا نړېږي په اخېړونو نه ټینګېږي او رنګ وروغن یې بیفایدې معلومېږي.

مونږ باید دخپل راتلو نکي ژوند دپاره پاخه دیوالونه جګ کړو او پوخ تعمیر بنا کړو، له هغه کوره باید ووزو چې نن سبا لوېږي او رنګېږي، سړی باید داسې کور جوړ کړي چې د زامنو او لمسیانو شپې یې پکې هم تېرې شي او ودانۍ یې پخه وي.

مطلب دانه دی چې ټول به له کانو او ګټو جوړ شوی وي او د خټو په ځای به پکې سمټ لګېدلي وي، ځکه چې دغه راز کورونه خواران او غریبان نشي جوړولی. زما مقصد بل راز کور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې کور چې يوه ښځه به يې هم د ظلم او خيانت په پيسونه وي جوړه شوې او په ودانولو کې يې مظلومان نه وي ازار شوي.

هو! ښه کور هماغه دی چې همسايه ته يې ضررنه وي رسېدلی او هېڅکله يې دبام واورې د بل په بام نه وي لوېدلی، لوی لوی ګناهونه پکې نه وي شوي. د فساد او ضرر فکرونه پکې نه وي موجود.

ښه کور دانه دی چې ښايسته او رنګينې پردې پکې زوړندې وي او ښه ښه خوراکونه پکې وخوړل شي يا ډېر نفيس سامان او ولوازم ولري.

دا شيان وي او که نه وي، مګر پخپل حق قناعت، رحم او عاطفه، عفت او فضيلت چې په کوم کور کې وي هغه ښه کور دی او هېڅکله نه ورانېږي کوم کور چې اهل او صالح اولاد لري او ماران و لړمان پکې نه وي قصر وي که جونګړه هغه کور ښه کور دی او سعادت په همدغسې کورونو کې دی. دغه راز کور خواران او غريبان هم جوړولی شي، مګر يو غيرصالح انسان هېڅکله نشي پيدا کولی.

هرڅوک چې ځانته په دنيا کې کور جوړوي بايد دحميد دابيت واوري:

که دې نکړ په نېکيو ننګ ونام لوړ
په دوه چومه دې د ختو مشه بام لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ ډيوې

کله چې سړی يوازې شي او څوک نه وي نوله خيال او تصور سره يې زيات سرو کارشي او راز راز فکرونه کوي.

څوک چې له دغې فکري مراقبې سره اشناوي هغه پوهېږي چې انسان په دغسې وخت کې هر څه په بل رازويني او دجهان هره ذره ورته د سکندر آئينه شي.

په همدغسې مواقعوکې سړی په پچه خبڅي او کشمېر وینـي او د مرغانو پـه هګيوکې راز راز نغمې اوري. زه هم پـه کوټـه کې يوازې ناست وم او فکرو يوړم، مخامخ يو منقش رف ښکارېده چې هرهر څه پکې ايښی و او زما دخيالاتو لـه تلون سره يې ډېره مرسته کوله، دغه راز رفونه سړی د دې وخت په ودانې کې نه ويني او د پخوا وخت تعمېري وضعيت سړي ته ښيي. دا کور که څه هم زوړ او د پخواني وخت تعميري وضعيت سړي ته ښيي. دا کور که څه هم زوړ او پخوانی دی، مګر د برق مزي ورتـه رانـنوتلي دي او سامان يې هم نوی شويدی. دلته پخواني او اوسني نوي او زاړه شيان يو ځای شوي او عجيب منظرلري.

د تجدد او نوي عصر اثار او استازي دې کالـه تـه راغلـي دي، مګر د کور ساختمان يې لانه دی بدل کړی.

په کور کې که څه هم برق لګېږي، مګر پاس په رف باندې د تورو تېلو مسينه ډيوه ايښې ده چې مخصوص نقش ونګار لـري او دوه درې طبقې يې تشکيل کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګ کې يې يو بل ډول چراغ هم شته چې د شمع بلولو دپاره جوړ شوي او اوس په لرې کورونو کې پيدا کېږي. هغه خوار ورځنې د خاورينو تېلو لاټين اينبـي او سرې پوهېږي، چې دغو چراغو هر يوه پخپل وخت کې دا کور رڼا کړی او دې خلقو يې رڼا کې ډېرې شپې تېرې کړي دي، مګر اوس د ټولو دوره تېره شوې ده او د شپې په کوټه کې برق لګېږي.

زمانه وخت په وخت نوي شيان له ځان سره راوړي، مګر زاړه هم څوک هيسته نه غورځوي او په جګو ځايونو کې ځای ورکوي. دا عادت بد عادت نه دی بايد په هر کور او هر هېواد کې همدغه عادت جاري وي او څوک د چا زاړه خدمتونه هېر نکړي، مګر کارونه بايد وخت په وخت له نورو شيانو نه واخستل شي او په کورونو کې نوې رڼاګانې پيدا شي.

زمانه ښايي چې زاړه شيان له کاره وغورځوي او نوي هم زاړه کاندې چې د غورځولو شي، مګر انسانان يې د زمانې په تاخچو او رفونو، د تاريخ په پاڼو کې ساتي او په اوچتو ځايونو کې يې ږدي.

هغه چاچې لومړی ځل د تېلو خاورينه ډيوه بله کړې د برق له مخترع نه يې پوهان په کمه سترګه نه ګوري او قدر يې کوي.

انسان او جهان په هروخت او هر حال کې يوې رڼا ته محتاج دی او دا رڼا وخت په وخت خپل شان او صورت بدلوي او په ظروفو کې يې تغير راځي د همدغه بدلون او تغير په اثر انسان د علم، د معرفت په لوړوالي او دپوهې په زياتولو او تجلي کې زيار کاږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چا چې د خاورو ډیوه جوړه کړې او هغه چې د مسو ډیوه سازه کړې ده یا یې دښیښې په فانوس کې کومه شمع لګولې ده د برق او بریښنا تر مخترع پورې هر یوه کوښښ کړی، چې د رڼا دپاره یوه وسیله پیدا کړي او بشپړه تیاره خونه رڼا کړي، دوی هریو نور او رڼا پالونکي او روزونکي دي چې دبصیرت خاوندان ورته په ډېرقدر او احترام ګوري.

هغه رڼا چې د خاورو له تېلو پیدا کېږي، هغه نور چې له لمر او سپوږمۍ څخه راځي هغه برق چې د اوبو له جریانه حاصلېږي بې د ظرف او محل له تبدیله څه ډېرفرق نلري.

که څوک په دغو ظاهري صورتونو نه غولېږي دغو نوو احادیثو قالبونو او ظروفو ته نه ګوري، د شړشمو او پنبې په بوټو، د غوزانو او زیتون په ونو کې یوه رڼا او یوراز تېل موجود دي چې په هرراز ډیوه کې بېل کېفیت پیدا کوي.

هغه نور چې کلیم په کوه طور کې لیده د زیتون په هره ونه کې شته، مګر محرمانه سترګې غواړي.که دانسان تعقل قوي شي او د حواسو له کړکیو راننوتلې ده او بې له دېنه په ده باندې توره شپه ده په هرشي کې به یو نور ګوري او د وجود په نړۍ کې به دا تور او سپین نه وي.

اوس مونږ دحواسو له تاثیرلاندې راغلي یو چې په تېلو غوړ لاسونه په پنبه او پندانه وچوو او د سترګو کتل یا لامسه قوه مونږ ته حقیقت بل راز کوي او ظرف راته مختلف انواع او اجناس په مخکې دروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغـه راز راز لوښي او منګي چې پـه هر کورکې پـه بېـل بېـل صـورت وینـو زمـونږ د نظرمـانع نشـي، نـو پـه هـر کـور کـې د یـوې ویالې او چینې اوبه دي او د ټولو مشرب یو دی، که مونږ د سیند او ویالې کوهي او کاریز، واورې او باران پـه شکلونو، صورتونو او نومونو ونه غولېږو پوهېږو چې همدغـه یـو شـی پـه څـو نومونـو یـادوو او زمـونږ حواسـو راتـه واوره او بـاران دوه شـیه کـړیـدي. پـه حقیقـت کـې همدغـه یـو حـلاوت دی، چـې پـه خټکـي، هندوانـه، توت،انګور، ناک، مڼه، شفتالو او نورو کې یې حلول کړي او پـه هر محل کې یې بېل صورت بېل رنګ بېل خوند بېل نوم پیدا کړی دی.

دغه لوی او واړه خمونه چې د بېلوبېلو میوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول یو راز کیف لري او دکجوري او اربشـو په مېنځکې څه ډېر فرق نشته.

په دغسې کتنه چې سړی له صورتونو هغه خوا وګوري پوهېږي چې کـورت او شـړومبې لـه یـوې غړکـې راوتلي دي او مایعـات و جمادات زمونږ احساس او شعور بېل کړی.

هغه وخت چې زمونږ تماس له مادیاتو نه قطع شي او مجرد شـو ښایي، چې د نن ورځې علم او معرفت بـل راز شي او دغـه رڼـا بـل شانې ووینو، د نن ورځې تنوېري وسایل بـه لکـه د دې کـوټې بـې کاره ډیوې له کاره ولوېږي او علم و پوهـه بـه پـه نورو قـالبونو کـې ځان ښکاره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بحثونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب

د ادب د کلمې اصل:

اصل يې(هذب) دی د بې عيبه په معنیٰ.

د هذب کلمه په اصل کې د هغې ونې دپاره استعماليدله چې ځينې څانګې او ځينې ښاخونه به يې قطع شوه او صافه به شوه. وروسته دا کلمه له محسوساتو نه معنوياتو ته رانقل شوه او هغه چاته هم وويل شوه، چې عيبونه به يې ورک شوه، يعنې مهذب به شو.

اهل لغت ټول په دې باندې متفق دي، چې د مهذب کلمه ديوه کامل انسان دپاره د ونې له تهذيبه رانقل شوې ده، ځکه چې معنوي او عقلي امور له حسي اشياو څخه ماخوذ دي لکه د عقل کلمه چې د اوښ له جلب او عقل څخه ماخوذه ده.

نو د هذب دکلمې (ذ) په (د) بدل شو او دغه ابدال په عربي کې ډېرمثالونه لري لکه: هذم، هدم، جدم، د قطع په معنیٰ (ه) په (همزه) بدله شوه او دا ابدال هم په عربي کې متعارف دی لکه: اهل، آل، ماده او داسې نور....

نو هذب هدب شو او هدب په ادب بدل شو.

ځېنې وايي چې په يوناني ژبه کې اديب هغه چاته ويل کېده، چې د عادت په معنیٰ دی او د حال وشان په معنیٰ هم ذکر شوی دی لکه:(کداب ال فرعون) مګر دغه راز اشتقاق په عربي کې ډېر نظاير نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب د کلمې تاریخ

ځینې وایي چې دا کلمه د جاهلیت په زمانه او د اسلام په ابتدا کې نه وه، ځکه چې نه د هغه وخت په ادبي اثارو کې راغلې ده او نه په قران کې شته، بلکې لومړی ځل دا کلمه په دې نبوي حدیث (ادبني ربي فاحسن تادیبي) کې ذکر شوې ده (دا حدیث محدثینو په دغو الفاظو نه دی ظبط کړې) ځینې نور وایي: چې دا کلمه د جاهلیت په زمانه کې هم وه او دا چې د هغه وخت په اشعارو او قران کریم کې نشته د دې دلیل نشي کېدای، چې دا کلمه په اشعارو او قران کریم کې نشته د دې دلیل نشي کیدای چې دا کلمه په هغه وخت کې هډو موجوده نه وه.

دوی د خپلې مدعا د ثبوت د پاره دا دلیل راوړي کوم وخت چې دا کلمه په حدیث او د اصحابو یا د تابعینو په اقوالو کې راغله او هېچایې د معنیٰ او مفهوم پوښتنه ونکړه، معلومه ده چې پخوا هم وه او ارتجالانه ویل شوې. وایي چې دا کلمه د حضرت علي (رض) په اقوالو کې هم ډېره راغلې ده او د جاهلیت په وخت کې هم (اکثم بن صیفي د بني تمیمو مشهور خطیب ذکر کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب تعریف

لغوي معنیٰ خو يې تهذيب دی او څه شی چې له چا سره يا له کوم شي سره لايق او مناسب وي هم ادب ورته ويل کېږي لکه: د مجلس اداب د معاشرت اداب او داسې نور....

اصطلاحاً ادب هغه پوهه ده چې انسان پخپله وينا او بيان کې له خطا او غلطۍ څخه ساتي، ځکه ادبي علوم هماغه علوم بلل کېږي چې د وينا ښه والی او بدوالی، غلط او صحيح، خوږوالی او پيکه توب ښيي او په تعريف کې ويل شوي دي چې ادب د ښو الفاظو په وسيله د خپلو احساساتو او ادراکاتو يا د زړه د خبرو ښکاره کول او د اوريدونکو په ذهن کې يې کښېښول دي، يعنې ادب يوازې د افکارو او روحي حالاتو اظهار نه دی، بلکې له يوه ذهنه بل ذهن ته انتقال او ابلاغ هم پکې ملحوظ دی. دا انتقال که په ښه ډول او مهارت سره وي چې هم په کې ښه کلمات انتخاب شوي وي او هم د کلماتو د ښه ترکيب او ښه استعمال په لحاظ د فصاحت او باغت مراعات شوی وي ادب ورته ويل کېږي او که داسې نه وي، نو عادي خبرې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب تقسیم

ادب د خپل جوهري او ذاتي تقسیم په لحاظ دوه ډوله دی.

ادب محض، ادب مخلوط:

ادب محض هغه دی چې بې د بیان له لطف او خوږوالي څخه او بې د بدیع احساس له تحریک بل مقصد او بله غایه پکې نه وي، لکه ځینې عشقي غزلې چې د رحمان بابا یا د حمید او خوشحال او نورو شاعرانو په دیوانو کې ګورو یا ځینې منثور اشعار چې د طبیعي مناظرو یا د احساساتو او عواطفو تمثیل پکې وي.

مخلوط ادب دېته وایي چې یو ادیب کوم تاریخي، علمي، اجتماعي مطلب په ادبي پیرایه کې راوړي او ادبي رنګ ورکړي، نو دلته ادب واسطه ده او په لومړي صورت کې غایه ده.

د لومړي قسم ادب په لحاظ د ادب موضوع شاعرانه احساسات او عواطف، روحي کیفیتونه، حسن او جمال، د طبیعت ښکلي مظاهر او مناظر، نفسي اغېزې، قلبي تمایلات ګڼل کېږي، مګر دوهم قسم ادب هر څه په غېږ کې نیسي او کېدی شي چې سړی ساینس او تخنیکي یا ریاضي مسایلو ته هم ادبي رنګ ورکړي او ادب په هر څه کې ګډ کاندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر

 څوک وايي هغه موزون کلام دی چې د انسان په احساساتو او عواطفو کې تحريک پيدا کوي ځينې نور وايي هر کلام چې دغه کار کولی شي وزن او قافيه ولري او که نه هغه شعر دی.

څوک بيا وايي: نه هر څه چې په زړه اثر کوي او په انسان کې تعجب يا جوش او جذبه پيدا کوي هغه شعر دی، نو د دوی په نظرکې جهان ټول شعر دی چې سړی يې د اسمان په ستورو او شفق کې د ډکو او مستو سيندونو په څپو، د ګلونو چمنونو په رنګ او طراوت کې، د غرو په لوړو څوکو، د ابشارونو په مستۍ، د بلبلو په شور د ښکلو په ښايسته سترګو کې ګوري، نه يوازې دا د مهجورو او ارزومندو په اوسيليو، د دردمنو په اه وفرياد د مظلومانو په ژړا کې هم شعري کيفيت موجود دی.

له دغسې مختلفو تعريفونو څخه معلومېږي چې يو داسې کلام چې په زړه او احساساتو تاثير کوي او په کلاسيکي تعبير (بديعي احساسات په شور راولي) هغه اورمرو شعر دی، نو که ځينې نور شيان هم شعر وي وي به، مګر هغه شعر چې خلق پرې يو شاعر ستايي هغه همدغه شی دی او په الفاظو کې ځای لري. د دې شعر د عناصرو او اصلي اجزاو په باب کې ډېرې خبرې شويدي چا په شعرکې وزن ډېر مهم جز بللی دی او چا ادبي صنعتونو ته په ډېر اعتنا کتلي دي،پخوا به خلکو دغه شعري صنايع چې ځينې لفظي او ځينې معنوي دي د شعر په ماهيت او حقيقت کې داخل ګڼل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر اوس یې د شعر لباس او زیور بولي، همدغه سبب دی چې د پخوا وخت ادبي مبصرینو او منقدینو دغو صنعتو ته په اصلي نظر کتل او د شعر قیمت یې په همدغه معیار سنجاوه. د دوی په نظرکې به ښه شعر هماغه ؤ، چې کوم معنوي صنعت پکې ولکه: صنعت طباق صنعت مقابله، مراعات النظیر، صنعت مشاکله، صنعت مزاوجه صنعت طباق، صنعت عکس، صنعت جمع او تفریق، جمع او تقسیم، جمع او تفریق وتقسیم، حسن تعلیل، استتباع، اطراد، تعجب او داسې نور...

یا به پکې له لفظي صنایعو کار اخستل شوی و، لکه: تجنیس، قلب اشتقاق، ردالعجز علي الصدر، ذوالقافیتین، متلون او داسې نور...

مگر اوس څوک په دغه راز جامو او کالو نه غولېږي او د شعر ناوې پخپله گوري. په دې کې څه شک نشته چې یو ښه لباس په هر وخت کې هر چا ته ضرور دي او بې لباسه شیان ښه نه ښکاره کېږي، مگر لباس په هر وخت کې تغیر کوي او د زیب وزینت سامان وخت په وخت بل راز کېږي کله خلک اوږدې جامې اغوندي کله لنډې، یو وخت بخۍ او چکنونه رواج وي بل وخت ساده لباس ښه گڼل کېږي، کله به کالو کې ډېر افراط کېږي او کله بیا هغه پایزیبونه او د سرو نتکۍ له رواجه ولوېږي، شعر هم په دې وخت کې خپل لباس او زیور له پخوانه بل راز کړیدی او هغه ټول پخواني کالي نه اغوندي که څوک یې په ډېر زور او تکلف ور واغوندي، نو خلک یې نه خوښوي بلکې عیب یې گڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه اوسنۍ نظریه چې د شعر به باب کې پیدا شوې او شعر غیر له دغو ادبي صنایعو څخه یو بل معنوي شي بولي د پښتو په اشعارو کې یې له پخوانه تطبیق وینو او زمونږ د دې وخت ځینو ښاغلو ادبیانو چې د دغه صنعتو دپاره په ډېر تکلیف یو یو بیت چېرته په دېوانونو کې د مثال او نمونې په ډول پیدا کړی دا هماغه صنعتونه دي چې په غیر قصدي او ازادي ډول په پښتو اشعارو کې پیدا شوی او څه ډېر زیات کوښښ ورپسې نه دی شوی، یعنې پښتنو شاعرانو د خپل زړه، خپلو احساساتو او عواطفو ترجماني کوله او خپلې سندرې به یې ویلې، نوکه به ځینې صنعتونه هم په کې راغله راتله به، مګر دوی اصلي شی نه ګاڼه او همدغه شي ته یې شعر نه ویلې، بلکې د زیور او لباس په نظر یې ورته کتل.

د دې دپاره چې دا خبره په خوشبېنۍ او محض تعبیراتو حمل نشي شعر به دځینو پښتنو شاعرانو په نظرکې وښیو، چې دوی شعرته په کومه سترګه کتلي دي او د شعر ماهیت دوی ته څنګه جلوه کړې ده؟

شعر د خوشحال خان په نظر کې:

لکـــه غشـــي لـــره بویـــه تیـــر انـــداز
هســـې شـــعر لـــره بویـــه ســـحر ســـاز
همېشـــــه د زړه پـــــه لاس تلـــــه د وزن
زیـــات و کـــم لـــه وزنـــه یـــو تـــورې غمـــاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه تـور اس د حقيقـت نـاوې سـپره کـا
پــه ســپين مــخ پلــو نيــولی د مجــاز
ســل جلــوې ســل کرشــمې ســل مکيزونــه
پــه نظــر کــې يــې ښــکاره د ستر ګو نــاز
د صــنعت زيــور پــه ښــو رنګــه ورپــورې
د تشــبيه چنــدڼ چــووه بانــدې طــراز
د مضــمون د نزاکــت غمــزه ورښخــه
ســر تــر پايــه درســت صــورت ســره يــو راز
کــه پــه نظــم کــې کارګــه او ټپــوس راوړي
هــم د زړونــو پــه ښــکار ګرځــي لکــه بــاز
چــې يــوه وينــا يــې وکــړه هوښــيار هغــه
عــاقلان بــه ويــل کانــدي پــه ايجــاز

***

خوشحال په دې بيتو کې کمال کوي چې خپل اغاز په غشي او تېراندازۍ کوي، ځکه چې د شعر غشی هم په زړونو لګېږي او همدغه يې هدف دی، سحر ويل ورته که ښه هم نوی تعبير نه دی، مګر منلې او مسلمه خبره ده، دا چې له وزنه يو زيات ياکم توری غماز بولي ډېره ښه خبره ده او له غمازنه ورته بله ښه کلمه نشو پيدا کولی، که وو ايو چې د غماز کلمه به هيچا دغسې په ځای نه وي استعمال کړې ښه غلطه خبره به نه وي، د خوشحال له دغه شعر ښخه معلومېږي، چې دی بې وزنه کلام ته شعر نه وايي، په دريم بيت کې، چې د حقيقت ناوې په تور اس سپروي او په سپين مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې د مجاز پلو نیسي څومره ښه تعبیر دی، ځکه چې حقیقت و مجاز علاوه په دغه مفهوم، چې د بلاغت په فن کې یې لري او د یوې کلمې استعمال په موضوع له معنیٰ کې حقیقت بولي او په نورو ځایو کې یې مجاز ګڼي. د تصوف او عرفان په لحاظ بله معنیٰ لري او نور کوایف پکې لېده شي. په هر صورت مونږ ویلی شو، چې خوشحال بې حقیقته کلام ته شعر نه وایي او بې د حقیقت له سپین مخه د مجاز ښایسته پلو او رنګین پوړنی هم څه اصلي غایه نه بولي.

د خوشحال په نظر کې شعر یوه حقیقي ناوې ده، چې هم سپین مخ لري هم مجازي پلو، چې له سلو جلوو، سلو کرشمو مکیزونو سره یې په سترګو کې هم نازشته او د صنعت څورنګه زیور وریورې دی.

وګورئ! چې خوشحال صنعت ته د زیور په سترګه ګوري او اصلي معشوقه یې نه ګڼي د مضمون د نزاکت غمزه هم بې له صنعته یو بل شی ګڼي، د مضمون د نزاکت غمزه هم بې له صنعته یو بل شی ګڼي او سر ترپایه د شعر په صورت کې تناسب او یوراز والی غواړي بیا نو وایي، چې په دغسې نظم کې که کارګه او ټپوس راوړل شي هم داسې باز ورځنې جوړشي، چې د زړونو ښکار کوي.

هو! د شعر له زړونو سره کار دی او د همدغه ښکار دپاره پیدا شوی دی. په دې بیت کې علاوه په دې لطف چې له کارغه او ټپوس نه زړه وړونکي باز جوړوي دا لطف هم شته چې د زړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکار په یادولو سړي ته د خپلې اولې مسرۍ تېر اندازي او غشي هم یادوي، په وروستي بیت کې چې ایجاز یوه شاعرانه او ادبي هوښیاري بولي ښايي، چې د خپل دغه شعر ایجاز او زیاتو دلالتونو ته به هم اشاره کوي، چې څومره ښه مطالب یې پکې ځای کړي دي او په یو څوبیتوکې یې دومره څه ویلي دي چې یوه لویه مقاله یا یوه رساله ورځنې جوړیدی شي.

شعر د حمید په نظر کې:

شعر نـه دی دا خونـاب د زخمـي زړه دی
یـا دسـتي وتلـی دم لـه خـولې د مـړه دی
یـا نغمـه د نـیم بسـمل مرغـه د خـولې ده
یـا مجنـون تـه معمـا ښـکلې لیلـیٰ ده
یـا لــه ښـاره د حیـرت وتلـی فـوج دی

دلته که څه هم حمید په ظاهره کې وايي، چې شعر نه دی، مګر مطلب یې دا دی چې همدغه شی شعر دی او په دې درې بیتو کې دی خپله نظریه د شعر په باب کې پوره ښکاره کوي که څوک دا بیتونه په دقت وګوري هغه پوهېږي، چې حمید شعر ته څه وايي او شعر د ده په نظریه کې څنګه ښکاره شوی دی؟ (د دې بیتو په مورد به خاص وي، مګر حکم یې عام دی) دی وايي شعر یا د زخمي زړه خوناب دی یا هغه وروستی دم دی، چې له صورت او کالبوت څخه په ډېر حسرت وتلی وي او ډېرې ارزوګانې پرې ایښې وي یا د عشق د نیم بسمل مرغه یا مجنون د لیلې معماده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وینو د جوش موج یا یو عالم حیرت دی، چې دې ورته فوج وايي او حیرت له ښاره یې راوتلی ګڼي.

د حمید زیات مهارت په دې کې دی، چې د شعر په تعریف کې یو عالم تردد ښکاره کوي او سړی پوهوي چې شعر پېژندل څه اسانه کارنه دی. دا اسانه خبره ده چې سړی ووايي: شعر د انسان بدیعي احساسات خوځوي، مګر که پوښتنه وشي چې څنګه او په څه راز او شعر دومره اغیزه له کومه کړه؟ نو خبره ډېره ګرانیږي او د حمید غوندې یو موشګاف بویه چې دا ځواب ووايي او د شعر په معرفي کې د شعر د تاثیر علت او سبب هم بیان کړي.

د حمېد دغه تعریف چې د شعر دپاره شاعرانه تعریف دی مونږ دې ته ملتفت کوي، چې شعر یو درد او احساس، یو د عشق او جمال پیغام د یوه هېجان او اعجاب او تحبر موج دی، چې په الفاظو او کلماتو کې یې ګورو.

شعر د شیدا په نظر کې:

مضــــمون د شــــعر لکــــه پیکــــر دی
رنګــین الفــاظ یــې رخــت و زیــور دی
ورتــــه ضــــرور دي دا دواړه څیــــزه
پیکــــر کــــه هــــر څــــو دلربــــا تــــر دی

***

شیدا هم په شعر کې پیکر او زیور سره بېل کړی دی او داسې نه کوي، چې یوازې رنګېنو الفاظو ته شعر ووايي او شاعري په

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفاظو کې ولټوي، مګر بې رخت و زيوره پېکر هم نه خوښوي او په دې ضرورت اقرار کوي. که رښتيا ووايو له دغه ضرور ته هېڅوک سترګې نشي پټولی او رنګين الفاظ دا حق لري، چې رخت و زيور يې وبولو، ځکه چې د الفاظو تاثير يوه منلې خبره ده او هر څوک پوهېږي، چې ادبي کلمات په هر چا او هر ځای کې قوي حاکميت لري.

ډېر شعرونه شته چې يو مضمون پکې راغلی دی او د توارد په اثر کې هغه څه چې يوه شاعر ويلي بل هم ويلي دي، مګر د يوه الفاظ شاعرانه دي او د بل نه دي، ځکه د يوه شعر ښه ګڼل کېږي او د بل هغومره نه.

شعر د علي خان په نظر کې:

عـذاب نـه دی نـه ثـواب، شـعر خـو ثـوب دی
ګـاه يـې اغونـدي انسـان ګـاه يـې سـبوع
عنوانـــات دي د ابيـــات معنـــون حکـــم
ښـــه بـــد ګـــوره محمـــول او د موضـــوع

د علي خان له دې دوه بيتو معلومېږي، چې دی منظوم الفاظ شعر ګڼي او وايي، چې شعر يو لباس دی چې کله به يې ښه سړی اغوندي او کله بد، يعنې دی لکه خوشحال او شيدا شعر يو پيکر نه بولي چې لباس ته محتاج وي، بلکې لباس يې ګڼي چې کله يو ښه شي او کله بد شي ته په غاړه کېږي، د علي خان نظريه هم د شعر په نسبت لکه د پخوانيو نظريه داسې ده اوس هم ځينې کسان شته چې وايي شعر يو ښايسته لوښی دی، چې کله پکې دوا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله پکې زهر لوېږي یا شعر یو زیو ر دی چې کله ښې ښځې او کله بدې ته په غاړه کېږي.(۱)

مگر د علي خان په نظر کې یو شی شته، چې دی یې دې خبرې ته اړ کړی دی چې شعرته لباس ووایي، هغه شی دا دی چې علي خان له ځینو داسې ملایانو سره خبرې کوي، چې هغوی شعر ممنوع گڼي، نو دی مجبور دی چې شعر ته نه ثواب او نه عذاب[1] ووایي، بلکې ثوب یې وبولي او د شعر لمنه د دوی له لاسه خلاصه کړي، د همدې لامله د دغو بیتو اغاز هم په دې ډول کوي:

عالمان شعر په څه گڼي ممنوع
ډېر ابیات له آنحضرته دي مسموع
عذاب نه دی نه ثواب شعر خو ثوب دی
گاه یې اغوندي انسان گاهې سبوع

که چېرې علي خان یې ددغسې کوم عامله د شعر حقیقت بیانولی یا چا ترېنه پوښتنه کړې وای چې شعر څه شی دی؟ یقین دی چې شعر به یې تش لستوڼی نه و گڼلی، ځکه چې علي خان کوم داسې شاعرنه دی، چې د شعر حقیقت او معنویت ته نه وي پرېوتلی او محض منظوم الفاظ ورته شعر ښکاره شوي وي، که څوک د ده دیوان وگوري او د ده شعرونه له نظره تېرکړي یقین به وکړي چې د سړي مطلب په یوه شي کې بل شانته وي، نظریه یې هم بل راز شي.

(۱) په دې باب په (بله ډیوه) کې یو مضمون شته، چې دلته یې بیا نه رانقلوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رحمان بابا چې د شعر او ادب په مقام کې لوړځای لري او سړی یقین کولی شي، چې د ده له نظره د شعر حقیقت پټ نه دی پاته، خو ما ته يې په دیوان کې کوم شعر مخې ته نه دی راغلی، چې ده د شعر په نسبت خپله نظریه پکې ښکاره کړي وي او مونږ پوه شو چې شعرد ده په نظر کې څه راز و؟ مګر چې د شعر رنګ و صورت ته يې ګورو او داهم په نظر کې نیسو چې دی خپل شعر په ساده انشاء او سوزان شعر ستايي پوهېږو چې دی په شعر کې معنوي حقیقت او سوز خوښوي او ساده جمال ورته ښه ښکاره کېږي.

په ژوند کې د شعر او ادب اغېزه:

که ژوند او حیات ته ښه ځيرشو او د انسانانو کامیابي او ناکامي په نظرکې ونیسو. د بدبختیو او نیکبختیو په پټو پټو سببونو پسې سترګې وغړوو پوهېږو، چې ادب او ادبي رجال په دنیا کې موفق دی او ژوند د ادب په ادابو روان دی. هغه اشخاص چې په جامعه کې مقبول دي او هغه کسان چې په بدنظر کتل کېږي په عقل او فکر عمل او کردار کې به يې لږ فرق وي، مګر په ادبي لحاظ به ډېر تفاوت لري.

دا چې له یوه بل نه اورو فلانکی په خبره پوهېږي یا د ښه سلوک خاوند دی، فلانی سړیتوب لري، د دې ټولو خبرو راجع د هغه ادبي حیثیت او شخصیت ته وي او د هغه له ادبي اوصافو څخه مختلف تعبیرونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که سړی د اشخاصو شخصیت تحلیل کړي او هغه ټول صفتونه چې د اشخاصو شخصیت ترې نه تشکیلیږي، تجزیه کاندې هېڅ شک نشته چې ادبي خصایص او ممیزات پکې ستره برخه لري او د اجتماعي سعادت او شقاوت سر په همدغه ځای کې دی، دلته تاسې د ځینو بدبختو شاعرانو حال او حیات په نظر کې مه نیسئ، ځکه چې دوی د هغو ادباو په نسبت چې له مواقعو نه په خوړو، ظرافتونو او لطایفو، ادبي حکایاتو او اشعارو استفادې کوي خورا لږ دي او هېڅ په حساب کې نه راځي.

دلته غرض له ادب او ادباو څخه یوازې شعر او شاعران نه دي، بلکې هغه اشخاص دي، چې د وخت او حال له مقتضا سره سم له خپل ادبي اقتداره له خپلو اوضاعو او حرکاتو له خپلو خبرو او اظهاراتو کار اخیستلی شي او کله کله مناسب بیتونه هم په ځینو مواردو کې ویلی شي، نو دغه راز ادبا تاسې د شعر او په تذکرو او جرایدو یا مجلو کې مه لټوئ، بلکې په مجالسو او محافلو لارو او کوڅو کوروکلي کې یې وګوري، چې څومره ډېر او څومره موفق دی.

که چېرې شعر و ادب یو وبولو او شاعرانو ته د دغې ډیوې سوي پتنګان ووایو ویلی یې شو، مګر کوم اشخاص چې د دغې ډیوې په رڼاکې ناست دي او ادبي محفل یې جوړکړی کله د شمع په نسبت او کله د پتنګ په نسپت ښه ښه بیتونه وایي او په مخکې ورته کتاب و کباب دواړه ایښي وي، دا هماغه ادبا دي چې له شعر او ادبه ګټه او استفاده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چاته به پخپل کوروکلي کې ځینې کسان معلوم وي چې هغوی په خلقو کې نفوذ او تاثیر لري او دغه نفوذ د دوی له ادبي اقتداره پیدا شوي وي، څوک چې له خلقو سره په خوږه ژبه خبرې کوي، پخپل مقصد او مطلب هر څوک ښه پوهولی شي.
د خپلې مدعا دپاره ادبي دلایل چې په عامه طبقه، بلکې په خواصو هم ډېر تاثیر لري. پیداکولی شي هغه هر ګوره په جامعه کې مقبولیت لري او په ادبي مهارت باندې عزت، ثروت، شخصیت، ښه شعریت، هرڅه ګټلی شي، ځکه چې ادب زمونږ په ژوند او حیات کې حاکمیت لري او په دغو خوږو پسې هر څوک هڅه کوي.
کله چې مونږ خپله یو او خپګان راپېښ شوي وي. یا کوم مصیبت او بدبختي راغلې وي، نو په ادبي ویناو خپله تسلي کوو او په شعرونو خپل غم غلطوو، په دغسې احوالو کې که په یوه داسې صحبت او مجلس کې ګډون وکړو چې هلته لطایف او ظرافتونه وي یا څوک دم او مصیبت صبر و استقامت په نسبت شعرونه وایي او راز راز حکایتونه کوي، ضرور هغه پخوانی حال نه پاته کېږي او په وضعیت کې تغېیر راځي. که چېرې کوم د ښادۍ مجلس وي یا د دوه تنو د پخلاکولو او نژدې کولو دپاره کوم مجلس منعقد شوی وي هلته هم ادبي منطق او ادبي استدلال دخوشالۍ شعرونه ډېر کار کوي. که د دوه تنو څه جګړه او دعوه وي، نو هم په ادبي براهینو او شواهدو ښې ښې فیصلې کېږي. دغه راز حیاتي جریانات چې په نظرکې ونیسو ویلی شو چې ادب

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هغه ملګری دی، چې په غم او ښادۍ کې راسره دي او یوه خوږه یارانه راسره لري کله چې تیاره او تورتم له هرې خوا زمونږ په ژوند احاطه وکړي او د علم، د عقل رڼا زیری راکوي په همدغو مره وینا هم د ادب تعریف نه تمامېږي باید ووایو چې ادب په جګړو او دعوکې شاهد او حکم هم دی، ځکه چې په اکثرو مجالسو کې چې یوه خبره د څو تنو په قضاوت فیصله کېږي هلته ادب او ادبي اقتدار ډېر ډېر کومکونه کوي، که خبره دواړو ته ولاړه شي هغه ځای کې هم ادب لار لري او هرڅوک یې له تاثیر لاندې راځي، له دغسې محافلو او مجالسو چې تیر شو او خرابات ته ننوزو هلته هم دغه د پوهانو او صوفیانو اشنا (شعر و ادب) له رندانو سره ډېرې پټې او ښکاره خبرې لري او پوره محرم معلومېږي، مګر عجیبه لا داده چې دغه بزم او بزمیانو همنشین د خطابو په ممبرونو هم درېږي او په مکتبو او مدرسو کې د اخلاقو درس هم ورکوي. کله چې دوطن او ملیت د ناموس ساتلو وخت راشي بیا داسې سندرې وایي چې د توریالیو او ننګیالیو وینې په جوش راځي او ځانونه اورته غورځوي، داځکه چې شعر و ادب د حیات هره خواکې کار لري او حصرو اختصاص نه قبلوي. هر شاعر چې ګورې په یوه شعر کې به ځان یوراز ښیي او په بل کې به بل شان معلومېږي همدغه سبب دی، چې ځینې کسان د شاعر معنیٰ په (متلون المرزاج) باندې کوي او وایي شاعر هغه څوک دی، چې د خپلو احساساتو تابع وي او هر څه یې چې په زړه وګرځي هغه وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رښتیا وايي شاعران خپل احساسات او عواطف نه شي پټولی او ارومرو يې خلکو ته په شعر کې ښکاره کوي، مګر دا تعریف یوازې د شاعر دپاره نه دی او هر انسان همدغسې شی دی.

هرڅوک چې تاسې ګورئ د خپلو احساساتو لړ او ډېر تابع دی او له خپل زړه څخه ترجماني کوي، خو د نورو خلکو خبرې باد وړي او د شاعر پاتې کېږي، ځکه د مزاج په تلون يوازې دی يادېږي او بل چاته څوک ګوته نه نيسي. که چېرې همدغه سړی چې شاعرپه دغه صفت پېژني خپل ځانته وګوري او هير زړی نه وي پوه به شي چې انسان په ټوله اوقاتو کې يوازې نه وي او په ډېرو شيانو کې يې فکر يو راز او بل راز کېږي، ډېر ځله په کوم مجلس کې په کومه موضوع بحث کېږي او راز راز مختلف ومخالف نظريات او دليلونه راوړل کېږي، چې د اکثرو اشخاصو فکرونه هم ورسره اوړي را اوړي او خيالونه بل راز کېږي. ډېر اشخاص شته چې يوه ورځ يوه سړي ته ښه وايي بله ورځ يې بد بولي يو وخت د يوې مفکورې طرفدار وي، بل وخت د بلې. کله چې څوک د ده احساسات او جذبات راوبښ کړي بل شان شي، چې په طبعي احوالو کې بل ډول، د يوه کتاب او بل کتاب په کتلو ډېر فرق په کې راځي او واقعات وحوادث بيخي بل شی ورځنې جوړوي، نو که څوک خپل نفسي احوال او روحي کيفيات په نظر کې ونيسي ارومرو به اقرار وکړي چې زه پرون بل څوک وم نن بل څوک يم سبا به بل څوک شم، په محراب و ممبر کې يو راز جلوې کوم او په کور وخلوت کې بل شان کارونه لرم! نو دا خوي يوازې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرنه دی د ډېرو دی. هر انسان، چې کله له دنیا نه مرورشي اخرت په خوب کې ویني کله بیا د دنیا یوه شېبه عیش او عشرت له جنتونو سره نه برابروي.

انسان په ډېرو احوالو کې د احساسي او ادبي اغیزو تابع وي او کله له تعقل او تفکرڅخه کار اخلي، ځکه چې ژوندون د اکثریت په اعتبار ادبي دی نه عقلاني، ادب او احساس د زماني او مکاني اغېزو او حوادثو له تاثیر لاندې وي او تعقل هم دغو اغیزو او تاثیراتو ته غاړه ایښې ده، نو هر کله چې ژوند د مختلفو احوالو نوم دی او شعر د شاعر رنګ پیدا کوي. یو وخت به پکې د ننګ، د غیرت خبرې وي بل وخت به ننګ وغیرت په ډېرو ولي، نو هېڅ تعجب نشته که خوشحال خان یو وخت وایي:

مخ د هغو تور شه چې یې مینې نفساني دي
یوه مینه باقي ده نورې کل مینې فاني دي
مکړه د نفس نغوته د هوا په لوري مه ځه
واړه د نفس چارې شیطاني، نه رحماني دي
کر د بدو مکړه بد کاران د بدو کر کا
هر چې نېکوکار دي د نېکۍ په دهقاني دي
وخورې خملي پاځې نه دی فکر نه دی ذکر
ته څه سړی نه یې دا خویونه حیواني دي
مه اوسه بې ذکره همېشه اوسه په فکر
ذکر فکر واړه د زړه کار دی روحاني دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر خلق ناپوه دي چې يې ډار نه شي لـه مرګـه
خانـدي هوسـيږي پـه څـه خـوښ پـه نـاداني

***

همدغه واعظ په بل وخت کې د نفساني مينو او خواهشاتو له اثر لاندې راځي او په ښکاره ناري وهي، چې خوله يې راکړه. يا وايي:

مست يم مې پرست يم همېشه اياغ په دست يـم
يو ساعت چې ځي رابا ندې غم دی بې اياغـه
تـل هـوا هـوس کـړه تراولـه يـو پـه لـس کـړه
سـتاله غمـه څـه دي کـه زه ولاړم لـه فراغـه

مګر په دې ويلو يې هم تنده نه ماتېږي او په ډېرو صريحو الفاظو د هغه جهان سفرهم قبلوي، خو د لاس بريوخبره ده، نو هرکله چې انسان همدغسې شی دی چې کله طاعت کوي کله ګناه او هېڅ انسان داسې نه شي کېدای چې دنفس له خواهشاتو چور لاس واخلي يا شپه او روځ په لهوولعب مصروف شي او هېڅکله ورته د مړينې فکر پيدانه شي. شعر هم نه بشپړه اخلاقي کېږي او نه بيخې شهواني کيدی شي، نوکه څوک په دې باب کې شاعرملامتوي بايد مطلق انسان ملامت کړي چې ولې کله داسې او کله هغسې وي يا په بل عبارت هم دا کوي هم هغه، که چېرې شاعرهم دنورو غوندې تېګ يا هوښيار شي چې د زړه خبرې او خپل تمايل پټ کړي ژوندېې يوراز او نغمه يې بل راز وي په شعر کې به هرګوره دغه خواند او کيف په تانه شي، ځکه چې شعر خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهمدې لامله په همدغه وجه د تاثير او اغېزې په لحاظ له علم او فلسفې نه ميدان وړی دی او هغه کسان چې ادبي او خطابي اقتدار لري او د خپل ادبي استدلال او ادبي سحر په اثر د خلقو په احساساتو لوبې کوي په هغو کسانو غلبه مومي، چې د خلکو عقلي اقناع ته توجه لري او له علمي براهينو کار اخلي، د همدې لامله د اجتماعياتو يو لوی عالم (ګوستاولويون) وايي:

که غواړې چې يو جمعيت له خپل تاثيرلاندې راولې، نوهرڅه چې ورته وايې په تاکېدي ډول يې وايه اوپه ډېرحراراتې مکرکوه.! صحيح براهين اومثبت حقايق پرېږده او له علمي او منطقي جدل څخه کارمه اخله، له هغو حرکاتو او تمثيلو نه ډېرکاراخله چې حواس له تاثيرلاندې. مجازي عبارات،جالب نظرتشبيهات ساحرانه کلمات لکه حريت،وطن ورورولي،علم حقيقت،مساوات ډېرډېروايه! پخپلوخبرو کې دخلقو خواهشات له نظرلادې نيسه نه عقلونه،

دګوستاولويون له دې څوخبرو به معلومه شوې وي، چې د ادب تاثیر په خلقو باندې له علم او تعقل نه زيات دی او صحيح براهين يا مثبت حقايق دومره اثرنه لري، لکه چې مجازي عبارت او جالب نظرتشبيهات يې لري.

که مونږ پخپله هم په حيات کې دقت وکړو راته معلومېږي چې ادبي تعبيرات او ادبي براهين په رښتيا ډېرقوي دي او دغه راز ادبي دجال چې لکه ګوستالويون دجمعيتونو د متاثرکولو په چل پوه شوی دی او د خپلې وينا په ادبي جاذبه يا دخپلو اوضاعو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکاتو په مرسته په خلکو تاثیراچولی شي هغه که لیکونکي وي او که نه وي، پخپله شعر وایي او که د نورو له اشعارو کاراخلي په جامعه کې نفوذ پیداکوي او له علمي او عملي رجالو څخه برکنېږي.

دغه راز اشخاص چې مثالونو ښودلو ته یې ضرورت نشته پرېږدي او یوازې هغه شاعران په نظر کې نیسي، چې پخپلو اشعارو یې له پادشاهانو او لویو خلقو څخه ډېرانعامونه اخستي دي او ډېر قدرونه یې لیدلي دي د دوی شمېر هم دومره زیات دی، چې لکه خزانه هومره یو لوی کتاب پرې ډک دی او څوتنه یې دلته یادوو:

امیرخسرو: دې شاعر له ډېرو پادشاهانو او لویو خلکو څخه بخششونه لېدلي، چې د ټولو بیان اوږدېږي یوه صله یې، چې له سلطان قطب الدین څخه اخستې ده هغه د یوه هاتي (فیل) په تول سره او سپین وو.

فرخي سیستاني: په یوه قصیده له امیرابوالمظفر ناصرالدین طغاني څخه چې دبلخ حاکم و دوه څلویښت اسونه په جایزه کې واخیستل.

فطرتي کشمېري: په دوه بېتو له اکبر بادشاه څخه دوولس زره روپۍ انعام واخیست.

سید ذوالفقار شرواني ته په یوه مدحیه قصیده یو ه وزیر (۷) خرواره وربښم ورکړه.

دانشي مشهدي ته شهزاده دارالشکوه په دې یوه بیت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاکـه را سـر سـبز کـن ای ابرنیسـان دربهـار
قطـره تـا مـی میتـو اندشـد چـرا گـوهر شـود

***

یو لک روپۍ وبخښلې:

حیاتي کاشي: ده ته جهانګیر پادشاه د تغلق نامې په یوه مبحث باندې د ده په تول سره او سپین ورکړه.

ارزقي وايي: چې طغانشاه سلجوقي کومه ورځ د تخته نرد لوبه کوله، مګر لوبه یې ښه نه وه او ده ته دومره قهر ورغلی و، چې هر ساعت به یې تورې ته لاس کاوه او د مجلس خلق ډېر په ویره کې وو، په دې وخت کې ارزقي یوه رباعي وویله چې د ده له لوبې یې د حسن تعلیل په ډول ښه تعبیر وکړ او دی پرې دومره خوشحاله شو، چې پنځه سوه طلایې ور وبخښلې او لوبه کونکي هم له خطره خلاص شول، رباعي داده:

ګرشاه سه شش خواست سه یک نقشی فتاد
تــوظن نبـری کــه کعبتـین دا دنـــداد
شـش چـون نگریسـت حشـمت حضرت شـاه
از حشـــمت شـــاه روی برخـــاک نهـــاد

په دې رباعي کې نه کومه فلسفه شته نه څه علم، فقط همدومره خبره ده چې طغانشاه کعبتین غورځوي چې شپږخاله راووزي، مګر تقدیر داسې پېښوي، چې د شپږو خالو مخ د ځمکې لور ته کېږي او درې خاله راوزي، څه چې پادشاه غواړي هغسې نه کېږي، ځکه ده ته قهر ورځي او وضعیت یې بل راز کېږي. ارزقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې وايي هغه شپږ خاله چې شاه يې غواړي د شاه له هيبته مخ په خاورو ږدي او د ده دحشمت احترام کوي، پادشاه لکه چې په هيڅ خپه شوی و دغسې په هيڅ او خوشې خبره خوشحالېږي او هغه لاس چې تورې ته يې وړ بخشش ته يې اوږدوي.

دې خبرې ته څه ډېر تعجب مه کوئ انسان په همدغسې خبرو يو راز او بل راز کېږي او ادب دغسې ډېرې اغيزې لري.

سلطان محمود هم کوم وخت په بل حال کې و او د اياز د ځينو لنډولو حکم يې صادرکړ، چې د هغه ځنې لنډې شوې پخپل حکم ورته پښېمانتيا پيدا شوه چې دامې څه وکړه؟ او څه رانه وشوه؟ سلطان که څه هم ډېر ډېر کارونه کولی شو، مګر هغه ځنې يې په هغه ساعت نه شوې او ږدولی او حسن وجمال يې بېرته ژرنه شو راګرځولی.

دا پښېماني ورو ورو زياتيده او دی يې دې حد ته ورساوه، چې په مجلس کې هيڅا خبرې نه شوې کولی پوهان او هوښياران حيران وو چې څه وکړي، عقل ومنطق په دې وخت کې څه کارنه شو کولی او دا غم بې له شعره په بل شي نه سړې ده. د ټولو سترګې عنصري ته اوښتې او هغه څه چې په سلطانانو هم اثر او غلبه لري د عنصري په برخه وه، نو هغه راغی او دا رباعي يې وويله:

گرعيب سر زلف بت از کاستن است
چه جای بغم نشستن و خاستن است

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقت طرب و نشاط و می خواستن است
کاراستن سر و زپیراستن است

د دې رباعي په ويلو غم ورک شو او خوشحالي راغله سلطان د عنصري خوله درې ځله له جواهرو ډکه کړه که څوک دې رباعي ته د کوم حقيقت يا د تعقل په سترګه ګوري هيڅ به په نظر ورشي او وايي به، چې په دې کې نوڅه دي؟ مګر دا هم د شعر لوی قوت دی چې هيڅ پکې نه وي هم يو لوی سلطان له خپل اثر لاندې راولي او په ډېرو جواهرو ځان خرڅوي.

ديوه بل بادشاه نقل کوي، چې خپلې عملې ته يې وويل:

سبا به فلانکي ځای ته د ښکار دپاره ځو، مګر هر څوک که دمخه تللی و سر يې د وهلو دی، سبا چې پادشاه له خپلې عملې سره روان شو ګورې چې يو سړی دمخه روان دی او ښکار ته ځي پادشاه په ډېر قهر وويل: ته نه يې خبر چې ما پرون څه ويلي وو او ستا سزا څه ده؟ سړی شاعر و او پوه شو چې بې له شعره بل هيڅوک د پادشاهانو د قهر د عتاب ځواب نه شي ويلی، نو يې دا بيت ووايه:

من ان ستاره صبحم که از طريق ادب
هميشه پيشرو افتاب می باشم

***

دا بيت نه و بيخې اوبه وې چې د قهر و غضب په اورتويې شوې او عتاب په لطف و مرحمت بدل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ادبي اغېزې اوس هم شته، مګر په بل رنګ اوس هم کـه ځوک چاته په دغسې خبرو سمدلاسه جواهر او طلا ورکوي، نو پـه زړه کې خوځای ورکوي او ځو ورځې پس يې پـه غيـر مسـتقيم ډول تاثيرات ځرګندېږي. اوس هم مونږ ملتف نه يو کنه هر ځوک تر يـوه حده د خوږو خبرو او ادبي تعبيراتو له اثر لاندې راځي او د دغسې کسانو قدر کوي. يوه ورځ چا حکايت کاوه، چې زه وروسته لـه څه مودې مسـافرت نـه خپـل کـوروکلي تـه راغلـم او تقـدير پـه دواړو سترګو په غومبسو وچيچلم، نو ځوک به چې ليدو ته راته ورتـه بـه ويل کيـده، چې صحت يې ښه نه دی او د راوتلو يا کښيناستلو تـوان يـې نشـتـه بلـه ورځ يـو اشـنا يـې راغـی چې د خـوا رړه صحبت خاوند و او د هغه د خوږو خبرو خاطرات مانه وو هيرکړي.

نو هر څه مې چې وکړه د هغه له صحبته مې زړه صبر نه شو کـړای او پـه پـټو سترګو يې مجلس تـه ورغلـم هغـه، چې زه بـه دې حـال وليدم راته يې وويل: ډېره موده نه وې راغلی د دې ځای غومبسې هم درپسې خپـه شوې وې او پـه سترګو يې ښکل کړې! کـه سـړی فکـر وکـړي دا خبـره، چـې مـونږ ولـې چيچـې او دځـه دبـاره دا کارکوي؟ مګر ادبي تعبيرات که څه هم واقعيت پکې نه وي، خو اثر پکې وي او ويلی شو، چې د دغـه سـړي ليده بـه هم پـه دغسې حال کې د همدغه راز خبرو پـه اثرکې وو او پـه حقيقت کې همدغـه خبره د ليدو واسطه شوه.

دې راز خبروته بايد سړی پـه بې اعتنـايئ ونـه ګوري، ځکه چې مونږ هر يو پـه مجلسونوکې پـه همدغسې خبرو هـم خوشـحالېږو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم قانع کېږو، چې که څوک ورته د علم او علمي استدلال په عینکو ګوري. د قناعت وړ به نه وي، مګر څوک پکې له قضاوت او حکمت نه کار نه اخلي او په پټو سترګو یې مني.

مشهوره ده، چې کوم وخت شېخ بوعلي سینا د بو سعید ابوالخیر په مجلس کې ناست و او څوک راغی چې سرمې خوړېږي، هغه یې په دمولو شروع وکړه بوعلي سینا په خندا شو، بوسعید ابوالخیر ترې پوښتنه وکړه چې ولې خاندې؟ده وویل چې د سر درد ښایي، چې د صفرا په اثر وي، نو دم یې څه چاره کولی شي؟ سعید ابوالخیر ورته یوه سخته خبره له خولې وایسته چې شیخ ډېرخپه او متاثر شو او بیا یې ورته وویل په تاغوندې لوی حکیم باندې یوه عادي کلمه دومره تاثیرکوي، نو په دې سړي به ولې اسماالله اثر نه کوي شېخ چوپ شه او د دې خبرې په جواب کې یې هېڅ ونه شو ویلی. سړی چې د ابوسعید ابوالخیر په خبره کې غور کوي پوهېږي چې ده له ادبي استدلال څخه کار اخستی، مګر ابوعلي غوندې یو لوی سړی پرې قانع شوی او د سعید ابوالخیر په نسبت یې ویلي دي: هغه څه چې زه پرې پوهېږم دی یې ویني.

په دې کې څه شک نشته چې دمونه ډېر تاثیر لري او ډېرخلق پرې سمدلاسه جوړېږي، مګر دغه دلیل دعلم ومنطق په لحاظ دبحث ډېر مجال لري، خو ادبي دلایل بې بحثه منل کېږي او هغه جدل چې په علمي براهینو کې کېږي دلته نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطابي مقام دا امتیاز پیدا کړی، چې څوک به یې د خبرو تردید نه کوي او هرڅه به یې اوري، په شعراو ادب کې ډېرې خبرې شته چې څوک یې د عمل ومنطق له مخې اثبات نه شي کولی، مګر د دې لامله چې منکر او معترض نه لري، نو سړی ورته مسلمان ویلی شي.

د رحمان بابا دا بیت:

باد چې ستا په زلفو باندې نېت د پرېشانۍ کړ
ځکـه یـې ګردونـه د جهـان واړه پـه سـر دي

د واقعیت او حقیقت په لحاظ هماغسې خبره ده لکه د غومبسو چیچلو په نسبت چې دمخه تېره شوه، ځکه چې دلته هم د باد په سر د جهان ګردونه کېدل د دې دپاره چې زلفې پرېشانوي د شاعر یوتصور دی، چې دی به یې هم په زړه کې نه مني، مګر د رحمابابا دیوان به په زرهاو تنو لوستی وي او هېڅ فکر به ورته د دې خبرې په تردید کې نه وي پیدا شوی، ځکه چې ادبي لذت یې سړی دغسې سوداګانو ته نه پرېږدي. په یوه بیت کې خوشحال خان خټک هم خپلې معشوقې ته وایي:

پــه مــلال مــلال کاتــه عاشــقان وژنـــې
ســتا پــه ســترګو کــې چــړې دي د قصــاب

***

مګر هېڅوک نه وایي چې په سترګو کې خو چړې نه ځایېږي او که په سترګو کې چړې وي، نو چې عاشقان وژني خو سترګې به مړې کړي، دا بیت سره له دغه اعتراضه چې هېڅوک یې نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او نه یې کوي په اوربېدونکو تاثیرکوي او د انتخاب وړ ورته ښکاري، د دې سبب همدا دی چې شعر و ادب بېل ځای لري او څوک ورته په هغه سترګه نه ګوري چې نورو خبرو ته ګوري.
په شعر کې لکه چې خوشحال ویلي:

که په نظم کې کارګه او تېوس راوړي
هم د زړونو په ښکار ګرځي لکه باز

تېپوسان او کارغان د بازانو کار کوي، بلکې باز زړونه نه شي وړلی او دوی زړونه وړي.
په کومو خبرو کې چې د ادب مالګه ګډه شي هغه په هر چا اثر کوي او هر څوک یې خوښوي. وایي چې د (هارون الرشید) دوه زامن وو، چې یو پرې ډېر ګران و او بل لږ، چا ورځنې د سبب علت پوښتنه وکړه، پادشاه د هغه په مخکې خپل ناګران زوی راوغوښت، هلته څو دانې مسواکونه هم پراته وو، نو خپل دغه زوی ته یې وویل چې داڅه دي؟ هغه وویل:
(مساویک) یعنې مسواکونه، دی یې رخصت کړ او خپل ګران زوی یې راوباله هغه نه یې چې تپوس وکړ، هغه داجمله استعمال نه کړه، ځکه چې دې جملې سره یې التباس درلود چې سړی چاته په عربي ووایي، چې ستا مساوي، یعنې کاف پکې خطابي شي او اضافي ترکیب شي.
نو خپل مقصد یې په بل راز ادا کړ او ویې ویل چې مفرد یې (مسواک) دي، پادشاه هغه سړي ته وویل چې اوس خوبه د دواړو په فرق پوه شوی یې. له دې واقعې او دې جواب څخه معلومېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د پادشاه یو زوی ادیب و او په ادبي دقایقو لـه هغـه بل نـه ښـه پوهیده، ځکه ورته ګران و.

وګورئ! ادب او ادبي خبرې په زامنو کې هم فرق راولي او د پلار په نظر کې هم یو زوی له بل څخه ښه کوي.

لـه کـوم بـا ادبـه سـړي نـه چاپوښـتنه وکـړه چې تـه لـوی یـې کـه فلانکی؟ ده په ځواب کې وویل چې زما کلونه له هغه نـه زیـات دي او داسې یې ونه ویل چې زه ترهغـه لـوی یـم، ځکـه چې ځانتـه لـوی ویل ورته مناسب نه ښکاریده.

دا خبره البته څه علمي او فلسفي قیمت نه لري، مګر خپـل ادبي قیمت په کتابونو کې ژوندی پاتـه شـوه او د زمـانې یادونـه وی نـه وړله.

پـه یـوه ښـه سـړي چا څـو اعتراضـه وکـړه او ورتـه یـې وویـل چې انګـور خـو پـاک او حلال دي او د انګـورو اوبـه هـم پـاکې دي، نـو شراب ولې ناپاک او نجس دي؟ بل داچې سړی که څه په سترګو نـهویني نو څه پوهېږي چې هغه شته (غرض یې لـه خدای څخـه انکـار و) دریم اعتراض یې دا و، چې کارونـه خـو ټـول تقدیر کـوي او هـر څه چې چا ته مقرر وي هغه رسیږي، نو یو سړی ولې د چا پـه وژلـو قصاص کېږي او ملامتېږي؟ د ښه سړي پـه مخکې یوه خښته پرتـه وه هغه یې را واخیسته او دی یې پرې وویشت، سړی ولاړه عـرض یې وکړ او د هغه وخت حاکم دی راوغوښت، چې کـه تـا د ده جـواب نه شو ویلی، نو په خښته دې ولې ویشته او ولې دې ژوبلاوه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه سړي ورته وويل: ما خو نورځه نه دي کړي او د ده درې واړو سوالونو ځواب مې ورکړی دی.

دی وايي انګور او د انګورو اوبه پاکې دي، نو شراب ولې مردار دي، ما دې پوه کړ چې دغه خښته خو له خاورو او اوبو جوړه شوه که دې څوک په خاورو يا په اوبو وولي نه ژوبلېږي که خاورې او اوبه يو ځا ی کړي او خښته شي، نو په خښته هم څوک نه دي ژوبل شوي، مګر چې لمر ته يې کېږدي او وچې شي، نو بيا سړی ژوبلوي. بل دی وايي چې کارونه، خو ټول تقدير کوي نو يو سړی ولې په بل ملامتېږي؟ د ده ژوبليده خو هم د تقدير کار و دی ولې زما دلاسه عرض او شکايت کوي. دا چې وايي څه چې سړی په سترګو نهويني هغه نشته، نو دغه درد چې دی ورځني فرياد کوي دا خو هم څوک په سترګه نه ويني.

په دې خبرو حاکم هم قانع شو او عارض هم نور څه ونه شوه ويلی، مګر چې سړی ګوري دا ځوابونه ادبي دي او دغه ښه سړي که د علم و فسلفې په اساس ورسره بحث کړی وای ښايي چې هغه يې دومره ژرنه وای قانع کړی او نه يې ځان دغسې په اسانه خلاص کړی وای.

يوه بل چا قصه کوله چې زه يوه ورځ ديوه حاکم په حضور کې ناست وم، چې يو سړی راغی او د چاله لاسه يې په سر خاورې باد کړې، حاکم ته د ده عرض بې اساسه معلوم شو چې دی دروغ وايي او په ناحقه عرضونه کوي، نو حکم يې وکړ چې ويې وهئ! سړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په مخ ځپېړې وخوړې بیا را وړاندې شو او ویې ویل: حاکم صاحب!

تـــا چـــې پـــه مـــخ ځپیـــړه راکـــړه
لـــه اوښـــکو ډکـــې ســـترګې چاتـــه واړومـــه

د دې لنډۍ په اورېدو د حاکم وضعیت او فکر بدل شو او امر یې وکړ، چې د ده په عرض کې دې غور او تحقیق وشي.

د ادب تاثیر په اسلامي فقه او دیني احکامو کې:

ادب او ادبي فنون خو د هر علم او هرې پوهې دپاره یوه ښه وسیله ده بشر په علم و معرفت کې اصلي او اساسي برخه لري، مګر په دیني احکامو او مسایلو کې یې دومره تاثیر وینو، چې ټوله فقه راته یو ادبي استنباط معلومېږي.

که چېرې د اسلام علماو ادبي قوانین نه وای کشف کړی او په ادبي اجتهاداتو نه وای موفق شوي هېڅکله به څوک د قران کریم په اسراو او معانیو نه وو پوه شوي او دغه موجوده تفاسېر به میدان ته نه وو راوتلي. د قران اعجاز او فصاحت، بلاغت به چاته نه ومعلوم، اسلامي فقه به نه وه تدوین شوې فرایض او واجبات به له مستحباتو او مباحاتو چا نه وو بېل کړي، هغه اوامر چې یوازې اباحت ترې معلومېږي او هغه امرونه، چې د سوال و جواب دپاره دي دواړه به یو راز ګڼل کېده او د ډېرو حقایقو په مخ به پرده پرته وه. همدغه ادبي اصول او قوانین دي، چې خلک یې د خدای د کتاب په فصاحت و بلاغت وپوهول او د خدای احکام یې ور ښوول، د اصول الفقه، اصول البیان، اصول البلاغت، فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللغه او صرفي او نحوي مسايلو په مرسته يې معنىٰ ته لار پيدا کړه او د فکر او اجتهاد خاوندان پيدا شول.

هر کله چې زمونږ ديني کتاب(قرآن کريم) د فصاحت او بلاغت له حيثه د اعجاز حد ته رسېدلی او زمونږ ښکلی رسول (ص) هم افصح العرب بلل کېږي، نو د دغسې کتاب او دغه راز پيغمبر په وينا پوره پوهېدل ډېره ادبي پوهه غواړي او هر څومره، چې څوک د ادب په دقايقو زيات پوه شي، هوغومره د قرآن په شاعراتو او عباراتو، دلالتونو او اقتضاآتو ښه پوهېږي او په نبوي احاديثو کې بصيرت پيدا کوي. که مونږ اصول الفقه په غور وگورو، بې له ادبي مسايلو چې په نصوصو پورې تعلق او اختصاص لري، بل شی نه دی. که چېرې د دين امامان له عربي لغت او ادب سره پوره نه وای اشنا، دغه صحيح اجتهادونه به نه وو شوي.

په اصول الفقه کې د شرعي احکامو پېژندل په څلورو تقسيمونو پورې اړه لري:

اول تقسيم: د لفظ په اعتبار دی د صيغې او لغت له حيثه چې اقسام يې دادي: خاص، عام، مشترک، ماول، دا تقسيم د کلمې په اصل وضع پورې تعلق لري.

دوهم تقسيم: د معنىٰ د ظهور او خفا په اعتبار دی، چې هريو(ظهور – خفا)څلور څلور قسمونه لري:

د ظهور اقسام: ظاهر، نص، مفسر، محکم.

د خفا اقسام:خفي، مشکل، مجمل، متشابه.

دريم تقسيم :د لفظ د استعمال په اعتبار دی اقسام يې دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيت، مجاز، صريح، کنايه.

ځلورم تقسيم: د مراد او مقصد پېژندلو اعتبار دی چې قسمونه يې دا دي: عبارت دنص، اشارت دنص، دلالت دنص، اقتضا دنص (۱)

لومړی او دريم تقسيم په کلمه پورې تعلق لري او دوهم د ځلورم په کلام پورې وروسته تر دغو تقسيماتو اوس د مثال په ډول د ځينو اقسامو تاثير او اغېزه په فقه او احکاموکې د اختصار په ډول ښيو.

حقيقت او مجاز: حقيقت په درې ډوله دی: متعذر حقيقت، مهجور حقيقت، متعارف حقيقت، که چېرې ديوه لفظ حقيقي معنیٰ متعذره يا مهجوره وي د ټولو په اتفاق مجاز مراد ېږي نه حقيقت[۲]

نوکه يو سړی قسم وخوري، چې زه به د فلانکي کره قدم کښېږدم او بيا دهغه کاله ته په اس سپور ننوزي قسم پرې اوړي، که څه هم حقيقتاً يې قدم نه دی ايښی که چېرې له دروازې نه قدم دننه کړي او بې له دېنه چې ننوزي هغه کره قدم کښېږدي قسم پرې نه اوړي که څه هم حقيقتاً يې قدم ورکره ايښې دي، ځکه چې دلته له قدم ايښودلو نه مجازي معنیٰ مرادېږي چې ننوتل دي نه قدم اېښودل، نو حقيقت دلته عرفاً مهجور دی، همدغه شان په دې حديث کې (لاتبيعوا الدرهم بالدر همين ولا الصاع بالصاعين)

(۱) هرکله چې ددغوټولو تفصيل زښت ډېر اوږدېږي او په دغسې ضمني بحث کې نشي راتلای، نو له ټول تفصيل څخه به يې صرفنظر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یوه روپۍ په دوو روپو او یوه پیمانه په دوو پیمانو خرڅول منع شوي دي. د پیمانې حقیقي معنیٰ متروکه ده او غرض ورڅنې د یوې پیمانې او دوه پیمانو غله ده، نو که څوک د لرګي یا د کوم بل شي یوه کونډۍ او کاسه په دوو باندې خرڅوي سود او ربا ورته نه ویل کېږي، ځکه چې له یوه لفظ څخه به یوه حال کې حقیقي او مجازي دواړه معناوې نه مرادېږي.

که یو لفظ مستعمل حقیقت لري او په مقابل کې یې متعارف مجاز نه وي موجود د ټولو په اتفاق حقیقت مراد دی نه مجاز او که متعارف هم دی، نو امام ابوحنیفه رح وایي چې حقیقت اولیٰ دی او د امام محمد او ابو یوسف په نزد د مجاز په عموم باندې عمل کېږي.

د دوی اختلاف هلته معلومېږي چې یو سړی قسم یاد کړي چې زه دغه غنم نه خورم او بیایې نینې یا ډوډۍ و خوري، نو د امام ابو حنیفه په نزد د نینو په خوراک حانث کېږي او د ډوډۍ متعارف مجاز دی، نو دی حقیقت ته په مجاز باندې ترجیح ورکوي، مګر د هغو دوو نورو امامانو په نزد د دواړو خوراک د مجاز دعموم په ډول حانث کېږي.

صریح او کنایه:

سریح هغه لفظ دی چې معنیٰ یې څرګنده او ښکاره وي او کنایه هغه کلمه ده چې معنیٰ یې څه قدرته پټه وي، د فقه په احکامو کې دا دوه لفظونه ډېر فرق لري، که صریح الفاظ د چاله خولې ووزي لکه طلاق او عتاق که د ټوکو په قسم وي او که په زړه کې یې کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل مطلب نیولي وي هم خپل کار کوي او طلاق یا عتاق واقع کېږي او نیت ته هېڅ ضرورت نشته، مګر په کنایاتو کې نېت یا د حال دلالت ضرور دی، که یو سړی په غلا (سرقد) یا زنا اقرار وکړي، نو د دې لامله چې دا الفاظ صریح دي حد کېږي، یعنې د غلا په اقرار یې که له لسو روپو کمه نه وي لاس غوڅېږي او په دې بل اقرار په دُرو کېږي یا سنګسارېږي، مګر که د زنا د کلمې په عوض جماع ووایي یا د غلا او سرقې په ځای (مثلاً) ووایې چې جماع هسې یو ځای کېدو معنیٰ هم لري او اخستل هم ډېر ډولونه لري او احتمال لري چې په بیع به یې ورنه اخستي وي.

ظاهر نص، مفسر محکم:

هغه کلام چې مراد یې ښکاره وي او تامل او پوښتنې ته پکې حاجت نه وي او له صیغې څخه مطلب او مراد معلومېږي ظاهر ورته ویل کېږي او نص هغه وي چې له ظاهرنه پکې وضاحت زیات وي.

که څوک ووایي: ماته چې د کلي خلک راغله، نو احمد مې ولید. دلته د کلي د خلکو راتګ یوه ظاهره خبره ده چې څه خفا نه لري، مګر د احمد لیدل نصي بلل کېږي، ځکه چې دلته علاوه د معنیٰ په ښکاره والي د کلام صوق هم د احمد دلیدلو خواته دی او خبره اصلاً د همدغه مطلب دپاره روانه شوې ده.

مفسر هغه کلام دی چې له نص نه هم پکې زیات وضاحت وي او د تاویل وتخصیص احتمال پکې هېڅ نه وي موجود لکه دا ایت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((فسجد الملكة كلهم اجمعون)) په دې ایت کې د ملایکو سجده کول ظاهر بلل کېږي، مګر د ادم علیه السلام تعظیم پکې نص دی ځکه چې د کلام سیاق د همدغه تعظیم د بیان دپاره دی، یعنې همدغه تعظیم بیانول پکې اصلي مقصد دی.

هرکله چې((فسجد الملکة)) وویل شوه دا احتمال پیدا شو، چې ټولو ملایکو به سجده کړې وي او که ځینو؟ ځکه چې د جمع اطلاق په درې تنو او دوو باندې لاهم کله کله کیږي بل دا احتمال هم و، چې هرې ملاکې به یوازې یوازې ورته سجده کړې وي که ټولو به یو ځای سر په ځمکه ایښی وي؟ چې((کلهم اجمعون)) وویل شوه دغه احتمالات رفع او کلام مفسر شو (۱)

که چېرې ددغو درې قسمو(ظاهر، نص، مفسر) یو له بله تعارض پېښ شي، نو مفسر په نص او نص په ظاهر قوي دی، لکه په دې دوو ایاتو کې:

((واحل لکم ماوراء ذالکم ان تبتغوا باموالکم))، ((فانکحوا ماطاب لکم من النسامثنې وثلث ورباع)) چې په لومړي ایت کې بې له محرماتو چې په ایت کې دمخه ذکرشوي دي د نورو ښځو روا والی هر څو چې وي د عدد له تعینه ترې معلومېږي او دوهم ایت له څلورو نه زیاتې نه رواکوي، نو دلته د دواړو ایاتو مقابله راغله، مګر د دې لامله چې دوهم نص او لومړی ظاهر دی دا حکم په هغه زورور شو او له څلورو نه تجاوز نه دی روا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استثنا بحث:

د دین د مجتهدینو اکثر مذهبي اختلاقات په ادبي اختلاف مبني وي چې یو له دغسې اختلافونو څخه د استثنا بحث دی، په دې بحث کې د امام اعظم(ابوحنیفه) او امام شافعي رحمة الله علی هما ترمنځ اختلاف دی.

امام اعظم صاحب وایي که یو سړی اقرار وکړي، چې په ما باندې د فلانکي سل روپۍ دي، مګر لس کمې نو دا کلام په حقیقت کې داسې دی، لکه چې ده ویلي دي د فلانکي پر ما باندې نوي روپۍ دي، یعنې لکه چې په لسو باندې بیخي له اصله اقرار نه وي شوي اما شافعي صاحب وایي چې نه، ده یو ځل په سلو اقرار کړی وروسته یې لس د جګړې او معارضې په ډول ترېنه کمې کړي.

دا اختلاف ښایي چې ځینو کسانو ته لکه یوه لفظي نزاع داسې ښکاره شي، مګر په شرعي احکامو او د قران کریم په تفسیر کې دخل او تاثیر لري شافعي(رح) وایي: که مونږ استثناً داسې وګڼو لکه چې په مستثنا بیخي اقرار نه وي شوی، نو د توحید د کلمې (لااله الله) معنیٰ به داسې شي، چې نور خدایان نشته، یعنې د نورو خدایانو نفي به یې معنیٰ شي او اثبات به پکې را نه شي، مګر که مستثنی د معارضې په ډول له مستثنی منه څخه جلا کړو معنیٰ به یې داسې شي: نور خدایان نشته، مګر یو خدای شته، نو هم نه نفي شي او هم به اثبات شي امام اعظم صاحب په ځواب کې وایي، چې په کلمه توحید کې مقصد د نورو خدیانو نفي ده، ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د خدای په وجود، خو مشرکان هم قایل دي، مګر شریکان ورسره پیداکوي او که مونږ په استثنا کې په معارضه قایل شو، چې لومړی په ټولو حکم وکړو بیا مستثنې ورځې وباسو، نو په دې ایت کې ((فلبث فیهم الف سنة الاخمسین عاما)) چې خدای پاک فرمایي:

نوح علیه السلام پخپل قوم کې پنځوس کم زرکاله تېر کړه که اول په زرو کالو حکم وکړو او بیا پنځوس ترینه وباسو د خدای په کلام کې به کذب راشي((نعوذبالله منها))همدغه د استثنا په مساله کې یو بل ځای هم دا دواړه امامان اختلاف لري که یو سړی ووایي، چې په ما باندې زر روپۍ د احمد دي، زر د محمود دي زر د زید دي، مګر سل کمې. امام شافعي صاحب وایي چې د هر یوه لکه شرط چې له هر یوه معطوف سره تعلق پیدا کوي دغسې استثناء هم ده، مګر امام اعظم صاحب وایي چې سل روپۍ یوازې له وروستي سړي څخه کمېږي او شرط او استثنا یو له بله فرق لري، ځکه چې که د شرط په ډول سړی ووایي زه به یوه میاشت روژې ونیسم یو ځل به پسه خیرات کړم، یو ځل به قران ختم کړم که فلانکی راغی، نو شرط له درې واړو جملو سره تعلق پیدا کوي، مګر استثنا یو له بله فرق لري، ځکه چې که د شرط په ډول سړی ووایي زه به یوه میاشت روژې ونیسم یو ځل به پسه خیرات کړم یو ځل به قران ختم کړم که فلانکی راغی، نو شرط له درې واړو جملو سره تعلق پیداکوي، مګر استثنا هغسې نه ده او بېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم لري دا بحث د دوی ترمېنځ دعربي ادب به لحاظ ډېر دقیق نکات لري، چې نور بحث پکې د طوالت موجب ګرځي

لغوي تدقیق:

لغوي تدقیق هم په دیني احکامو کې ډېر تاثیرکړی دی، چې د نمونې په ډول یې دا ځومثالو نه ښیو:

په دې ایت کې ((ولاتقل لهما اف)) چې خدای پاک د مورپلار په حق کې ((اف)) ویل منع کړه. د لغوي تدقیق خاوندان په دې پوه شول چې له دې کلمې څخه غرض اذیت او ضرر دی، ځکه چې دا معنیٰ په دې لغت کې پرته ده او اهل لغت پرې پوهېږي، نو د دغه لغت په تقاضا په همدغه ایت د مورو پلار وهل او رټل هم منع شول، ځکه چې په دې کې اذي او ضرر لازیات دي، مګر که په کوم قوم کې د(اف) کلمه د خوشحالتیا دپاره استعمالېږي او څه ضرر پکې نه وي، نو بیا اف ویل څه ګناه نه لري.

په عربي کې د (لحم) کلمه چې په پښتو یې غوسه بولي له (التحام) څخه مشتقه ده ځوك، چې په دغه ژبه کې د لغوي ذوق خاوند دی هغه پوهېږي چې په دې کلمه کې دشدت او قوت معنیٰ پرته ده، چې هغه معنیٰ د کب (ماهي) په غوښه کې نشته، نو که ځوك قسم وخوري چې زه (لحم) (۱) نه خورم او بیا کب وخوري قسم پرې نه اوړي، ځکه چې دې ته د لغوي تدقیق په لحاظ لحم نه ویل کېږي (۲)

همدغه شان که کوم عرب ووایي چې زه (فاکهة) نه خورم او بیا انګور خوري، ده فکهه چې مونږ ورته میوه وایو نه ده خوړلې ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په عربي کې فاکهه دخوراك هغو شیانو ته وایي چې تلذذ پکې وي او غذا نه وي، نو د دې لامله چې په انگور کې غذایت شته له فاکهې څخه دلغوي تحقیق په لحاظ وزي.

فقهي مسالې له ادبي مسایلو بیان او معاني یا نورو ادبي علومو او فنونو سره داسې تاوې راتاوې دي، چې څوك يې یوله بله نه شي بیلولی او د همدغسې قوي ارتباط په اثر کې ویلی شو، چې د اسلامي فقهې زیاته برخه له هغو ادبي تدقیقاتو راوتلې ده چې د دین امامانو او عالمانو په عربي لغت او ادب کې کړې دي.

که څوك غواړي، چې د خدای په کلام پوه شي په فقه کې دې بصیرت پیدا کړي او د احکامو فلسفه ورمعلومه شي باید ادیب شی او په ادبي دقایقو وپوهېږي په کلماتو کې عام وخاص، مشترك و موؤل، حقیقت و مجاز صریح وکنایه وپېژني، د کلام سیاق و سباق، د ظهور او خفا مراتب ورمعلوم شي. د نص په عبارت او اشارت دلالت و اقتضا پوه شي او په استعماراتو کې بینایي پیدا کړي. همدغه سبب دی چې له دیني پوهې سره ادبي پوهه هم تړلې ده او یو بینا فقیه هېڅکله له ادب او ادبي علومو نه شي مستغني کیدای. که دغه احتیاج او دغه تلازم په تفصیل سره وښودل شي یو کتاب پرې ډکېږي او په دغسې فصل یا باب کې نه ځایېږي، ځکه په همدغومره لږ بحث اکتفاکوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن زبعري د اعتراض ځواب:

د دې ایت په استناد (انکم وماتعبدون حصب جهنم) ابن زبعري د اعتراض په ډول د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کې وویل:

چې عیسی (ع) او عزیر(ع) ته خو هم عبادت شوی دی، نو دوی به هم په اورسوځي؟ رسول الله (ص) ورته په جواب کې وویل: (ما اجهلك بلغة قومك) یعنې ولې دخپل قوم په ژبه نه پوهېږي او د دې امتیاز نه شې کولی چې (ما) په (ما تعبدون) کې د غیر ذوي العقولو دپاره استعمالېږي او د ذوی العقولو دپاره په ژبه کې (من) استعمالېږي، نو دلته غرض بوتان او اصنام دي.

وګورئ په دې ځای کې زمونږ پیغمبرد دې اعتراض ځواب د ادب په اصولو او د لغت د تدقیق په اساس څنګه ښه کړی دی او په دغسې ادبي دقایقو پوهېدل دقران په لحاظ څومره ضرور دي. دغه راز ادبي پوهه معرفت کې ډېره اغېزه لري او معلومېږي چې د ډېرو دیني مسایلو نیلې او ریښې ورپورې تړلي دي.

د ادب بڼه او ګاڼه:

په یوه ادبي کلام او شعر کې دوه ډوله ښکلیتوب وینو چې یو د ادب په معنوي او حقیقي پیکر او صورت کې ځای لري بل یې په لباس او زیور کې. دا دوه جماله باید یو له بله وپېژندل شي او هر یو د خپل قیمت په لحاظ اهمیت ولري ځینې اشخاص ښایي، چې یوازې په رنګینو الفاظو او دکلام په اقسامو باندې لوبې کول ادب وبولي، مګر د ادب بنیاد د معنا په لحاظ په نورو شیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړه دی، چې عواطف او احساسات، خيال او تمثيل يې بولي پخوانيو ادبـاو او د ادب مبصرينو او منقدينو د ادب دپاره څه احکـام او اصـول مقررکـړي دي، چې بايـد کلمـات او د کلمـاتو ترکيب له هغو مقرراتو سره سم وي او کلام هم د دوی د موضوعه اصولو په قرار د بيان وبديع په زيور او ګاڼه ښايسته شي.

په دې کې هيڅ شك نشته چې دا شيان د کلام په محاسبو کې تاثير لري او څوك چې په ادب باندې بحث کوي او ادبي خصايص بيانوي ضرور به په دغو ادبي اصولو او احکامو هم بحث کوي، مګر حقيقي ادب د اوسني پوهانو په نظرکې بل شی دی او څه چې پخوا نوور تـه پـه ډېره اعتنا او مقصودي نظر کتـل دوی ورتـه د اداتو او ادواتو په نظرګوري.

اوس خلـك د ادب ذاتيـاتو او ذاتـي خصايصـوته ډېـر اهمېـت ورکوي او پخوا د ادب حليه او ګاڼه ډېره له نظر لاندې وه. که څوك د اوسني او پخواني ادب فرق د اسلوب په ضعف او تانت باندې کـوي دا فـرق صـحيح نـه دی، ځکـه چې پـه دواړو کـې ضـعف او متانت پيـدا کولی شو، د دې دوو ډولـو ادب صـحيح فـرق دا دی هغه څه چې په پخواني ادب کې غايه وه اوس واسطه ګڼل کېږي، يعنې لفظي او معنوي صنايع چې پـه قـديم ادب کـې د غـايې پـه حيث ليدل کېده اوس د واسطې حيث لـري او پـه ادب کـې نسـبت پخـواتـه د کاينـاتو او حيات خفـا يـا او دقـايق پـه وسـيع او اصـلي نظرکتـل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځه ادبي فنون او ادبي مسایل چې په بیان وبدیع او معانې کې ورڅخه بحث کېږي هغه ټول دفصاحت او بلاغت له عنوان لاندې راځي او همدغه دوه شیه اصلي او اساسي بلل کېږي.

فصاحت: د ظهور او څرګند والي په معنیٰ دي او هر کلمه یا کلام چې مطلب او معنیٰ یې ښکاره وي فصیحه کلمه او فصیح کلام ورته ویلی شو. د دغسې کلام ویونکي ته هم فصیح ویل کېږي، یعنې فصاحت یو صفت دی چې کلمه، کلام، متکلم درې واړه پرې ستایلی شو، دکلمې فصاحت دا دی چې غیر مانوسه او له لغوي قیاسه مخالفه نه وي او حروف یې هم تنافر ونه لري، نو کومه کلمه چې په ژبه کې مانوسه نه وي او استعمال یې نادر وي لکه: بڅه کیدل غیر فصیحه کلمه ورته ویلی شو همدغه شان (واخانې) (وکانې) د (واخلئ) په ځای د دې لامله چې له لغوي او صرفي قانونه مخالفت لري غېرفصیح الفاظ دي، د حروفو تنافر او ثقل په صحیح ذوق معلومېږي او کم معین قانون ورته نه شو ټاکلی.

د کلام فصاحت دا دی چې له فصیحو کلماتو یې ترکیب راغلی وي او دغه ترکیب په نحوي قانون برابر وي او څه ضعف ونقصان یې په تالیف کې نه وي، یعنې لکه چې د کلمې په فصاحت کې له صرفي او لغوي قانون سره مطابقت لازم دی دغسې په کلام کې هم د نحوي قانون مراعات ضرور دي.

که چېرې کوم کلام په ترکیب او تالیف کې څه نقصان ولري یا یې کومه کلمه په مقصودي معنیٰ واضح دلالت نه کوي، نو په کلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې تعقید پیدا کېږي او معنیٰ یې مبهمه کېږي، یعنې د فصیح کلام له تعریفه وزي.

د فصیح کلام په تعریف کې ځینې دا ټکي هم زیاتوي چې باید یې فایدې تکرار پکې نه وي.

بلاغت:

د بلاغت لغوي معنیٰ اخر و انتها ته رسېدل دي، نو که څوک پخپل عبارت او خپله وینا دخپل مقصد او مراد انتهایي حد ته ورسیږي دا هم بلاغت بلل کېږي او د ادب په اصطلاح همدغه د بلاغت معنیٰ ده.

بلاغت د کلام او متکلم صفت کېدی شي، مګر یوې کلمې ته بلیغه کلمه نه ویل کېږي د فصاحت او بلاغت بل فرق دا دی چې دفصاحت رجع لفظ ته ده او دبلاغت معنیٰ ته په هر بلېغ کلام کې ارومرو فصاحت موجود وي او بې فصاحته یوه کلام ته بلیغ نه شي ویلي، مګر بلاغت له فصاحت سره نه دی تړلی او بې بلاغته هم فصاحت موجود بېدلی شي او دا دواړه د بسیط او مرکب مثال لري یا لکه جنس او نوعه داسې دي.

دبلاغت په تعریف کې ویل شوي چې بلاغت دیوه کلام مطابقت دی له مقتضای حال سره، یعنې هغه کلام چې له محل او موقع د مخاطب او ویونکي له حال سره سم او مناسب وي هغه بلیغ کلام دی. د دې لامله چې د فصاحت او بلاغت بحث د ټولو ادبي فنونو په بحث کې شامل دي او مستقل کتاب غواړي او په دې باب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ليکل شوي هم دي، نو دغه د ادب د ګاڼې برخه (ادبي فنون او صنايع) پرېږدو او د ادب په بڼه او اصلي وجود څه خبرې کوو.

اوسني اديبان او ادب څېړونکي په ادب کې اصلي او جوهري شيان لکه د مخه وويل شوه عواطف او احساسات، تخيل او تمثيل ګڼي او د شعر او ادب تاثير او اغيزه هم په همدغو شيانو کې ګوري نه په صنايعو کې.

عواطف:

عاطفه هغه داخلي قوه ده، چې په نفس کې تاثير لري او نفسونه متاثر کوي، مګر دا هم بايد ووايو چې ټول هغه شيان چې په نفس اثر کوي حقيقي ادب يې نه شو بللی، ځکه چې ځينې شاعران او خطيبان چې عمومي اميال ور معلوم دي د عوامو په شعور لوبې کوي او د ځينو کلماتو په استعمال لکه: وطنيت، مليت، قومي لوړتيا... د دوی احساسات راوېښوي او متاثر کوي يې، مګر دا تاثير د اني اقتضاتو تابع وي، نو چې هغه اقتضاات بل راز شي د دوی وينا بيا هېڅ قيمت نه لري او في الحاله له اعتباره لوېږي، دغه راز عواطف چې يو ټينګ حقيقي اساس نه لري د بليغ ادب مميزه نه شي کېدای، نو په عواطفو کې څو شيه ضرور دي چې دلته پرې بحث کوو.

د عواطفو صدق:

د عاطفې صدق دا دی، عاطفه يو حقيقي اساس ولري او د شاعر د زړه غږ وي. که په يو شعر کې دا شی نه وي، نو ساړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبیهات، پیکه توصیفونه، تکلفي مبالغې څه تاثیر نه لري او ذوق ورځنې نفرت کوي.

بلیغ او عالي ادب کله چې ځینې کسان ګومان کوي په وهم او کذب نه دي، بلکې دعواطفو په صدق مبني دي. که تاسې یو غزل را وخلئ چې شاعر پکې د زړه په شعور د جمال لوړو مدارجو ته رسېدلی وي او دعاطفې صداقت پکې وي او له یوه بل غزل سره یې مقایسه کړئ، چې په تکلف او تصنع جوړ شوی وي او له مبالغو نه ډك وي رښتیاني عواطف پکې نه وي او محض لفاظي وي، درته معلومه به شي چې د تاثیر په لحاظ دځمکې او اسمان قدر فرق لري.

د ځینو عروضي شاعرانو ځینې اشعار چې د ادبي صنعتونو، تشبیهاتو او استعارو زور پکې لیده شي او له مبالغو نه ډك وي هغو ملي سندرو قدرته خوند او تاثیر نه لري، چې شاعرانو جوړې کړي او ډېرې ساده وي، ځکه چې په دې راز سندرو کې یوه صادقه مینه، یو رښتیانی جوش او عواطف موجود وي، چې په زړونو اثرکوي.

د مثال په ډول دا دوه نمونې وګورئ:

لومړی نمونه چې له صنعت او تشبیه پکې کار اخستل شوی:(۱)

روغ به نه شم بې وصاله راشه کښینه
څه خبر زما له حاله راشه کښینه
اخر کړې دی فرار رم سر شتانو
د وحشت په خوی غزاله راشه کښینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه مــراد د عنــدليب بــې وفــا ګلــه
جلــوه ګرشــوې پس لـه کالـه راشـه کښـينه
زه ارام لکــه بســمل پــه پرهــار مــومم
د خپـل يـار شـام وهلالـه راشـه کښـينه
نــازکې د يــار د طبــع کــړه موزونــه
اى شــيدا نازکخيالــه راشــه کښــينه

دوهمه نمونه د ملي سندرې يوه ټوټه:

نــن زمــا دپــاره تــه امېــل پــه غــاړه راځــه
لــه هوســه غورځــوه لســتوڼي دواړه راځــه
په کالو چې ځان سنبال کـړې زينـت ناکـه شې
تـه لـه نـورو بخونـو زياتـه ښـيوه ناکـه شې
د عاشــقو لړمانــه لــره قصــابه شــې
نــن زمــا دپــاره تــه امېــل پــه غــاړه راځــه
له هوســه..

***

چــې بورجــل لــره راځــي عــالم خبــر کــه تــه
پــه زلفــانو ورتــه پــورې مښـک عنبـر کـه تـه
يــو ځلــي خــو پــه عجــم ځــان برابــر کــه تــه
چــې مــوزي کــره شــوې بنــده ژاړه ژاړه راځــه
نــن زمــا دپــاره تــه امېــل پــه غــاړه راځــه
لــه هوســه..

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ! په دې دوه نمونه کې يوه ارزو او يو هوس ليدل کېږي په لومړۍ نمونه کې شاعر خپلې معشوقې ته وايي، چې راشه کښېنه او په دوهمه نمونه کې ورته وايي چې امېل په غاړه او په ډېر هوس راځه! مګر دوهم اواز، چې د زړه غږ دی ډېر خوږ لګي او يو بل شان اثرلري.

لومړنی شاعر له خپلې نازکخيالۍ کار اخلي او خپلې محبوبې ته رم سرشته غزال بې وفا ګل، د خمو ابرو او شهلا سترګو لرونکي او شام وهلاك وايي او خپله ځان ورته بسمل معرفي کوي، مګر سره له دې ټولو تشبيهاتو او اسعمارو بې له دې نه چې ووايو په دې شعرکې ميو مړاوي بې روحه جمال پروت دی نور به څه ووايو.

په دوهم شعرکې چې يو ه رښتيانۍ ارزو او حقيقي عاطفه موجوده ده او له ساختګي خبرو نه کارنه دی اخستل شوی لکه هر څه چې زړه غوښتي دي هغه ويل شوي. شعر يو مستي او جذابيت پيدا کړی او په عواطفو کې تحريك پيدا کوي.

يو شاعر بايد په دې پوه شي چې شعر او غزل د زړه له ارزو او احساسه د اثر اقتباس کوي نه له ادبي صنايعو او هماغه شعر په زړونو ډېره اغيزه کوي چې له زړه راوتلي وي، نو بايد سړی زړه د شعر ماخذ وګڼي او له احساساتو او عواطفو، قلبي تمايلاتو او رښتيانيو جذباتو په کې کار واخلي. په دې صورت کې نوتشبيه او استعماره، تخيل وتمثيل هم ورح پيداکوي او په ادبي صنعتونو کې هم يو حقيقي کيف پيدا کېږي، مګر که سړی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر کې یوازې ادبي فنون استخدام کړي او بې له کوم قلبي تاثره رنګین الفاظ پیدا کوي او سره نښلوي یې نظم به جوړشي، فن وصنعت به پکې وي، مګر د زړه متحس کولو او د بدیعي احساساتو دتحریك قوت به پکې نه وي.

همدغه ټکي ته (سرفلیپ سیدني) پریوتی دی چې وایي، ما غوښتل چې له خپل رښتیاني عشق نه یو غزل جوړکړم او خپل ټول رنځونه پکې ځای کړم ګوندې زما په عزیز اشنا اثر وکړ او زړه سوی پکې پیدا کاندي په دې فکر راپاڅیدم څه بدیعي صنایع چې ذوق خوښول هغه مې مطالعه کړه کتابونه مې ولټول چې څه ښکلي کلمات او تعبیرات پیدا کړم کلمات په ډېر تکلیف پیدا کېدل او هر کلمه د ذوق انتخاب ته اړه وه، بدیعي صنعت چې د فطرت مولود و د دقت او مطالعې په مخکې یې ځای نه درلوده، د نورو بحرونه او اوزان او د موسیقي څپې ماته نا اشنا ایسېدې، چې کتل مې زما طبعي د فصیحي وینا توان نه درلود او سرېې دعاجزۍ په میدان کښېښود، قلم مې په غاښ کړ او شونډې مې له قهره وچیچلې په دغه وخت کې راته ذوق وویل: لیونیه! خپل زړه ته رجوع وکړه او هرڅه چې وایي هغه لیکه! د دې نوموړي شاعر له وینا څخه هم پوره نه لټوي، چې ښکلي کلمات او تعبیرات پیدا کړي بې له دې نه چې قلم په غاښ کړي او شونډې وچیچي نور څه لاس ته نه ورځي، مګر که زړه ته مراجعه وکړي او د زړه د وینا ریکارډ ثبت کړي هغه چې هر څه وي ساده خبرې وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تشبیهات او استعارې وې په دوارو حالونو کې ورته شعر ویلی شو او تاثیر پکې وینو.

د مثال په ډول یو څو نور شعرونه هم وګورئ، چې په ځینو کې ادبي فنونو کې دومره ډېر نشته او یوازې دهمدې لامله چې دزړه نارې دي په زړه اثر کوي، مګر ځینې نور چې څه قدرته په تکلیف او د صنعت په زور جوړ شوي ښایست لري، خو دلبري او دلربایي نه لري:

لومړی قسم شعرونه: (۱)

په سرو لبانو دې پېزوان وهي ټالونونه کنه
زلفـــــــې جالونــــــــه کنــــــه
***

سترګې دې تورې جلی – زلفې سمسورې جلی
ستاپه تندي کې عجب خوندکاشنه خالونه کنه
زلفـــــــې جالونــــــــه کنــــــه
***

وخت د بهار دی جلی – وطن ګلزار دی جلی
راځه شا کړي ستا غمونه غرونه غرونه کنه
زلفـــــــې جالونــــــــه کنــــــه
***

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تا مې تاب وي کله – په ماکې اب وي کله
ما په شا کړي ستاغمونه غرونه کنه
زلفې جالونه کنه

***

د باره خان خبرې – درومرجان خبرې
زما د شعر نه قربان شه نور شعرونه کنه
زلفې جالونه کنه

(باره خان)

(۲)

چېې مې په زړه ځي دغم داسې داسې
ژوندون مې کړ تنګ ستا ستم داسې داسې
نه پاتې مجنون نه فرهاد نه شيرين شه
فنا شو په عشق کې عالم داسې داسې
سيلاب مې د اوښکو په مخ ځي هميش
بهيږي له سترګو مې نم داسې داسې
مين دې د در يم اى ماه جبينې
کړيږم مدام خورم قسم داسې داسې
غماز مې پريباسي د غم په خندق کې
زه غواړم مدام ستا کرم داسې داسې
نور وزه! مشال د عمل ځانته بل کړه
شته ځاى دخطر په تورتم داسې داسې

(نوروز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

مسته په خندا د جینکو په مخکې میره ځي
خیال یې په چا نشته دی د ټول مالت کجیره ځي

***

مسته چې منګی په تندي کښېږدي نېغه نېغه ځي
مخکې شي له نجونو ګودر غاړې ته بېدریغه ځي
واړه عاشقان یې له دنیا څخه بې تېغه ځي
دا لکه کوتره له دې ټولو هوا ګیره ځي

***

مه کوه خونکارې دومره کبر په خوارانو ته
رحم کرم بویه په بې وزلو عاشقانو ته
مه اخله ازار د کباب شوو پتنګانو ته
ودې سوم په شمع سرې لمبې مې د ضمیره ځي

***

وه د نجونو میرې ته لا څومره لوی دماغ لرې
زه د بن طوطي یم ته د سرو ګلونو باغ لرې
تا ته کتی نه شم په تندي کې بل چراغ لرې
نجونې د مالت واړه دا ستا د وروړسته ځیره ځي

***

وخت د پسرلي دی وطن ټول د ګل په خبر شنه
سخت ساعت د ژمي د هر چا له زړګي هیر شنه

ورې چې بلبل و د ګلاب په پرخه سیر شنه
نن د باغ په لوري هغه ستا اشنا خانمیره ځي

(خان میر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قسم اشعار چې دصنعت په زور جوړشوي:

(۱)

خط په مخ د صنم راغی که میاشت ګیر شوه په هاله کې
دا یې غاښ په خوله کې زیب کا که ژاله شوه په لاله کې
هسې رنګ سحر جادو کا په نظر د شهلا سترګو
نه یې سیال په هند کې شته دی نه ثاني په بنګاله کې
لکه ونښلي مرغی چې په سست دام د سلو لومو
هسې زه پرېشانو زلفو کې ایستم په کشاله کې
دا زما له غمه شین زړه پکې خیال د یار د زلفو
هسې رنګ زیب و زینت کا لکه مې په شنه پیاله کې
ما ویل عین ګنه ګل دی د غنچې په لمن نغښتي
که مې کوت یو ګل اندام و پروت په سبزه دوشاله کې
سر تر پایه تیغ د هجر لګهني سوری سوری کړم
ځکه یم مدام دا هسې په فریاد و په ناله کې
که یار غواړې هومره ژاړه څو درځي عبدالحمیده
دا په دا چې در مونده شي په دریاب نه په ناله کې
(حمید)

(۲)

دا حسینه پري مسته په خوا راغله
که دې مځکې ته سپوږمۍ د سما راغله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رونټوب زما د اوښکو شبنم نه دی
غنچې خوله چې د ګل رخ په خندا راغله
دجنون زنځير مې پريووت وګردن ته
چې په زړه مې ستا د زلفو سودا راغله
چې دې تيغ دغمزې واچاوه وځنګ ته
زه هغه ساعت شوم پوه چې قضا راغله
په ژړا به مې لمن لنده وي ډېره
که څرګنده مې په سترګو شهاراغله
خانګل ګل دمضمون ټول ترهسې حدکړ
چې بلبله د فارسي په ژړا راغله
(خانګل)

(۳)

دا په خوب کې راښکاره شو د دلبر مخ
که په ابر کې ښکاره شو د قمر مخ
چې يې وليده دا ستا جوهر د غاښو
پټ له شرمه پخپل اب کې کړ ګوهر مخ
له حيا دې غټ مخ ته کتی نه شم
کله ليده په خوړو سترګو شي د لمر مخ
را په ياد چې دې د سرو شونډو خواږه کړم
ټکوم لکه مګس عبث خپل سر مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلنــــدر د مبـــرا هلتـــه عاشـــق بولـــه
کـــه یـــې ونیـــو ســـتا بـــاڼو تـــه د ټـــر مـــخ
(قلندر)

لـه دې دوه ډولـه اشعارو څخه بـه معلومـه شـوې وي چـې ځينـې شاعران د ځينو اشعارو پـه جوړلو کې لکه صنعتګران فکرکوي چې يوه کلمه لـه يوه ځايه او بله ځايه را پيدا کړي او پيوند يې کاندي، نو وروسته تر ډېرو فکرونو او کوښښونو يو نظم جوړشي چې تکلف او صنعت پکې لـه ورا معلـوم وي او لکـه چـې يـو شاعروايي:

هـــر کـــه ســـخن را بســـخن ضـــم کنـــد
قطـــره ای از خـــون جگـــر کـــم کنـــد

***

دا منظومه هم پـه ډېرې جګرخونۍ او ډېرو فکرونـو جـوړه شـوې ده، نو دغسې شاعرته لکه چې خواجه حافظ وايي:

"صنعتګر است، اما طبع روان ندارد."

صنعتګر ويلې شو، مګر د روانې طبع خاوند يې نه شو بللی.

ځينـې نـور شـاعران داسې وي چـې دوی تـه دجمـال يـا حقيقـت پلوشه پـه يـوه شي کې ځان ښکاره کړي يا يـو بـل نفسي او قـوي عامل پيدا شي، نو عواطف او احساسات پـه جوش راشي او بې له څه بنـدش او تاملـه د زړه الهامـات پـه خولـه راځـي. دا راز اشـعار ساده وي او که رنګين پـه اوريدونکو اثرکوي، بلکې اثـر نـه چـې سحر وجادو وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز شعرونه لکه چې په ملي سندرو کې وينو د ديو ان د خاوندانو په اشعارو کې يې هم ډېرې نمونې مومو او د رحمان بابا او حميد، د خوشحال او د عبدالقادر، د علي خان او ډېرو نورو شاعرانو په ديوانو کې ډېرسوزان او موثر شعرونه شته او دا ثوك نه شي ويلی، چې عروضي اشعار له صادقو احساساتو او عواطفو خالي دي.

په ملي سندرو کې هم کله کله ډېر تشبيهات او استعمارات وي، مگر سړی پوهېږي چې په دې شعرکې سلاست او رواني، جوش او مستي عواطف او جذبات شته او د شاعر د زړه نغمه ده، د نمونې په ډول دا څو بيته وګورئ:

يا تيک ستا په جبين دی
يا ستوګه د سباده
ياجام د چين ماچين دی
يا سپينه خوله زيبا ده

***

يا عطر د ګلانو – يا ستا د مخ خولې دي
يا تورې د فولادو – يا سترګې د ليلې دي
يا کيف دی د شرابو – يا بنګ د بنګالي دي
ياهجر سخترين دی - يا تبه يا وبا ده

** *

يابغ د ښکلو ګلو – يا ستا ښکلي کاکل دی
اواز ی د بلبلو – يا زړه د حميد ګل دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا تېغ د غوڅولو – یا ستا خوني چارګل دی
یا دا مرغه زرين دی – یا هغه محبوبا ده
(حمیدګل)

بې له دغسې ملي اشعارو چې په ملي اوزانو کې ویل شوي دي په عروضي اشعارو کې هم ډېر ساده او بې تکلفه اشعار مومو، چې د زړه له تاثیره پیدا شوي او په زړه اثر کوي چې یوه نمونه یې داده:

سحر باده! د اشنا په کوڅه ورشه
زما دپاره په کې وګرځه کوتر شه
لوی وکم چې وي تول ووینه په سترګو
په احوال سره د هر یوه خبر شه
هر یوه چې زما له حاله پوښتېدلې
په ژړا ورته په اوښکو کې احمر شه
که خبرې زما دپاره درته وکړې
مخ راکوز کړه زما ولوري ته چپر شه
د نسیم په رپار دې ښه نه شي رحیمه
د دلدار په لور پخپله قلندر شه
(عبدالرحیم هوتك)

بله نمونه:

راشه راشه ستا تر دواړو سترګو ځار شم
هم مخ دې پروانه غوندې نثار شم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړه ولـې مـې پـه تاپسـې پـرې کيـږي
راتــه وګــوره قربــان دې تــر ديــدار شــم
شــېريني بــه دې د وصــل هيــره نــه کــړم
کــه هــر څــو غربــت زده او خــوار و زار شــم
چــې دې خيــال پــه زړه کــې رايشــي دننــه
اور مــې واخلــي پــه نــارو او پــه کوکــار شــم
د اختــر پــه ورځ کــه مــخ راتــه ښــکاره کــړې
قربــاني بــه دې پــه مينــه د رخســار شــم
جنتونــه پــه خــاطر کلــه را درومــي
چــې پــه شــوق ګــډ ستا د حسـن پـه ګلـزار شـم
ستا وصــال پــه بخــارا کــې رحــيم بيــا مونــد
صــدقه تــر ټولــو ځمکــو د بخــار شــم
(عبدالريحم هوتك)

دغه دوه ډوله شعرونه چې په يوه ډول کې رښتياني عواطف وي او په بل کې نه وي داسې مثال لري: لکه چې يو شاعر د خپلې محبوبې يا د خپل اولاد په مړينه کې مرثيه جوړه کړي او يو بل شاعر د کوم لوی او معتبر سړي په مرګ کې د مکافاتو دپاره مرثيه وليکي او کوښښ وکړي، چې ډېر اوصاف ورپورې وتړي او ډېر شعري صنعتونه پکې ځای کاندې، مګر هغه د زړه درد او رښتيانی عاطفه چې په لومړنۍ مرثيه کې وي په دې کې نه وي، يعنې دوهمه مرثيه نور هر څه لري، مګر د زړه رښتيانی تاثير نه لري او په پردي غم ژاړي، نو دا شعر هېڅکله هغسې نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدای او هغه مقام ته نه شي رسېدلی، ځکه چې هغه روحي اتصال او رابطه چې په لوړ شعر کې د مړي او شاعر ترمنځ موجوده ده دلته نشته او همدغه شی حقیقي او غیرحقیقي ادب یوله بله بیلوي او بیل بیل قیمت ورته ټاکي.

د عواطفو تجلي او ظهور:

کله یو شاعر د ډېرښه تامل او فکر خاوند وي، مګر دانه شي کولی چې نور خلك دخپلو افکارو او تاملاتو په ښه والي او ښایست متاثر کاندي، ځکه چې دد ده عواطف که څه هم صدق پکې وي مګر د تجلي او ظهور درجې ته نه وي رسېدلي. دلته تر یوه حده د موضوع خصوصیت هم دخل لري. ځینې موضوعات دي چې عواطف پکې لکه د اور لمبه رڼا کوي او ناري طبیعت لري لکه: وطنیت، حب، غم او داسې نور، مګر ځینې موضوعات لکه فلسفي افکار او اجتماعي نظریات یخ او ساړه وي، چې په هغه اندازه تودوالی او حرارت پکې نه پیدا کېږي، نو مونږ دانه وایو چې یو ادیب دې دغه راز موضوعات هم هغسې کړي او هغومره جذابیت او هیجان دې پکې پیدا کاندي، بلکې دا وایو چې په کومه موضوع کې چې دی داخلېږي څومره کیدای شي خپل لوستونکي دې له تاثیر لاندې راولي او یا په دې کېږي چې خپل تاثر پوره او واضح وښودلي شي.

په همدغه برخه کې ادیبان او شاعران یو له بله فرق او تفاوت لري د ځینو عواطف ډېر تیز او بارز وي د ځینو نه وي، په ځینو کې شعري طبیعت قوي وي او په ځېنو کې ضعیف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه تنه ادیبان به وي چې په تاریخي رجالو کې به په کوم یوه څه لیکلي یو به یې لکه یو مورخ داسې تصویر کړي، چې خپل دغه تاریخي نګارش ته به ادبي رنګ هم ورکړي هغه بل به ورته په شعري سترګه وګوري او نفسیت به یې په نظر کې ونیسي، لکه چې په سید جمال الدین ډېرې مقالې او نظمونه ولیکل شوه چې په ځینو کې ادبي خواته تمایل لیدل کېږي او په ځینو کې تاریخي خوا قوي ده او د هر چا شاعرانه مزاج پکې خپل خصوصیت ښیي.

د عواطفو ثبات او نه رالویده:

ځینې لیکونکي او شاعران وي چې عواطف یې ثبات او دوام نه لري، یعنې دیوه مضمون او یوه شعر اغاز او انجام یې ډېر فرق لري او کلام یې له خپل حسن او خوږوالي څخه ابتذال او پیکه توب ته رالوېږي، یو بیت یا دیوه مصرع یې ډېره ښه او موثره وي، مګر بل بیت او بله مصرع به یې هغسې نه وي او په وینا کې یې د ادبي قیمت په لحاظ لوړې ژورې، تیټ وپاس وموجود وي دلته مقصد دانه دی چې په دغه ډول یو راز والي هم د بلاغت له اصولو مخالفه خبره ده او لکه چې د کلام رالویده او ټیټوالی عیب دی یو رازوالی یې هم عیب دی او ملال راولي، نو په لیکونکي لازمه ده چې له یوه صورت نه بل صورت ته انتقال وکړي او پخپل کلام کې له تفنن څخه کار واخلي. دا کار البته په تغزلي اشعارو کې اسان معلومېږي، ځکه چې یو خو داراز اشعار لنډ وي بل پکې د یوه مطلب ارتباط ساتل هم لازم نه وي، مګر په قصایدو کې ګران ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال:

وایي چې خیال یوه قوه ده چې غیر مریي شیان او هغه شیان چې مشاهده یې نه شو کولی زمونږ له نظره تېروي، مګر دا تعریف پوره نه دی او دغه راز معاني په یوه منطقي تعریف کې راوړل کېږي هم نه.

نو وروسته به یې دبحث په ضمن کې رنګونه او ډولونه څه نه څه وښیو، خیال په ادب کې یو خاص مقام لري او په عواطفو کې ډېر تاثیر پیدا کوي که فرضاً کله مونږ یو خبر اورو، چې په کوم ځا ی کې څه طوفان پېښ شوی، چې دومره اثر نه کوي لکه چې دغه حادثه د کوم ادیب او شاعر له قلمه په ادبي رسم شي او تخیل نه پکې کار واخستل شي.

ادبي خیال په درې ډوله دی:

(۱) مبتکر خیال:

دا هغه شی دی چې د انسان ادراکاتو ته یو نوی صورت ورکوي او اکثره شاعران یې د تشبیه او استعارې په ډول پخپل کلام کې پیدا کوي لکه د حمید دابیت:

دا زما له غمه شین زړه پکې خیال د یار د شونډو
هسې رنګ زیب و زینت کا لکه می په شنه پیاله کې

***

مګر که څوك د کلام په موضوع او اسلوب کې دتخیل له ابتکار او نویتوبه کار واخیستلي شي نسبت هغه تخیل ته چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبیه او استعاره کې وي زیات اهمیت لري او دتخیل دغه راز بداعت ډېر لږ او نادر هم وي، چې یو مثال یې دیوه انګلیسي شاعر یو شعر دی، چې د دنیا لوی لوی خلك د سعادت په طلب کې په دې ډول تصویروي:

یو ښار دی چې دیوالونه یې ډېر جګ او دروازه یې ډېره وړه او تنګه ده، دا ښار د سعادت ښار دی، چې د جهان نوموړي او لوی لوی خلك ورپسې ګرځي. دې دروازې ته یو لوی حربي سړی راځي چې ډېر هېوادونه یې فتح کړي دي او په ډېرو دښمنو یې برې موندلی، مګر د دې لامله چې عسکري لباسونه او اسلحې یې په غاړه دي په دغه دروازه نه شي ننوتلی او حیران درېږي.

وروسته تر ده یو لوی عالم له خپل علمي لباس او غټو غټو تالیفاتو سره راځي او دی هم په دغه دروازه دخپل ځان ځاییدو امکان نهویني، په ده پسې نور د سیاست او مال خاوندان رارسېږي او هریو دلته حیران درېږي چې څه وکړي؟ په دې حال کې یوه کوچنۍ جنۍ راپیدا کېږي او په ډېرې خوشحالۍ په دغه دروازه ننوځي او بیا څه شېبه وروسته بېرته راوځي دوی ته وایي چې ولې ولاړ یاست؟ دوی وایي دروازه وړه ده او مونږ نشو ننوتلی. هغه وایي کالي او اسبابونه وغورځوي او ننوزي! دوی یو بل ته ګوري او متردد کېږي، مګر جینۍ اصرار کوي چې هلئ زرشئ، چې ډېر عجیب ښار دی او هرڅه پکې شته، په دې ډله کې یو تن خپل کالي غورځوي او ننوځي هغه نورهم چې ده ته ګوري هر څه له ځانه لرې کوي او ښار ته داخلېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

د دې شعر ښايست او جمال د تخيل له ابتکاره پيدا شوی او د تخيل ابتکار په اصل مضمون او د بيان په اسلوب کې ځای لري.
په پښتو کې هم چاپه ارزو باندې څه ليکلي چې خلاصه يې داده:
هلته لرې دغره په لمن کې د لمر پلوشو ته څه شی ځليده، ما ګومان کاوه چې کوم ډېر قيمتي څيز دی او له کوم معدن څخه کومه قيمت بها دانه راوتلې ده په همدې ګومان ور روان شوم او ډېر خوشحاله وم، چې هلته ورسېدم ګورم چې دښيښې يوه ماته ټوټه پرته ده او نور هېڅ نشته. دا وه زما ارزو او د ارزو اغاز او انجام.
دلته هم په اصل موضوع کې يو تخيلي ابتکار ليده شي.

(۲) مصور خيال:

څه شی چې يوا ديب په سترګو ويني او پرې پوهېږي، نو چې هغه د خپل خيال په مرسته تصوير کړي مصور خيال ورته وايي مثال يې دا دی:
يوه سړي د شپې له مخې تبې کولې او هره شپه به يې تر سبا پورې تبه وه چا ورځنې د احوال پوښتنه وکړه چې تبه دې څه وخت او څنګه وي؟ ده وويل يوه حياناکه ښځه ده چې د شپې په توره پرده کې زيارت ته راځي او سبا دوخته بېرته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مفسر خیال:

کله چې کوم ادیب په یوه شي کې څه روحي یا ادبي کیفیت حس کړي او له مادي مشاهداتو نه پټو او معنوي مشاهداتو ته انتقال وکړي، لکه چې ځینې ادبا د یوه سیند یا یوه غره له لیدو ځنې ځنې تاریخي واقعاتو ته ولاړ شي او د تېرو حوادثو او زاړه عظمت تجلیات پکې وګوري، نو دا مفسرخیال باله شي، چې یو مثال یې دا دی:

په لمن د تورو غرونو د خیبر وادي راګېره
لکه تور دیوان چې کښیني له پرې نه ګېرچاپېره
پټ پنهان هره ذره کې د خیبر خوني داستان دی
یو تاریخ یې په مخ لیک دی یو یاداشت دتېر دوران دی
ورو په ورو د غرونو خواکې یو کاروان روان سفر کړي
دا را یاد مې په زړګي کې تېر شوی دور منظر کړي
یوه ورځ به چېرې دلته د محمود کاروان روان و
ګرد غبار د ده د فوج به رسېدلې تر اسمان و
د تکبیر ناري اوچتې اوریدلې دې جهان وي
د دې ملک ذرې به له دهشته په لړزان وي
په دې خاوره دي تېر شوي د بابر، غوري فوجونه
ابدالي، نادر راغلی پرې به فخر کړي دا غرونه

سید رسول (رسا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته تردې چې د خيال ډولونه څه نه څه وښودل شوه بايد ووايو، چې تخيل د شعر يو داسې عنصر او رکن دی، چې که ووايو شعر په حقيقت کې بې له تخيله بل شی نه دی، هم ورسره ښايي. همدغه تخيل دی چې جهان او د جهان هره ذره شاعرته له نور عالمه په بل رازښيي، چې کله يې له لمر او سپوږمۍ سره په خبرو راولي او کله يې د ګل په خندا، د شمع په ژړا، د نسيم په پيغامونو پوهوي. يو وخت ورته ډك سيندونه لکه سراب بې ابه ښکاره کړي بل وخت ورته د يوه مظلوم څو قطرې اوښکې لکه يو سيلاب داسې وښيي. که دغه شاعرانه خيال له شاعر سره ملګری نه وي شاعر به هم لکه نور دغه جهان ته په عادي نظر ګوري او هيڅ شی به پرې دومره اثر نه کوي. همدغه خيال دی چې شاعر ته ډېر پټ او مرموز شيان ښکاره کوي او هغه څه چې عوام، بلکې خواص يې هم نه شي ليدای، دی بې وينې او تعبيرونه ورځنې کوي همدغه تخيل دی چې شعر او فلسفه دواړه ترينه پيدا کېږي او په شاعر و فيلسوف دواړو کې ليدل کېږي.کوم فلاسفه چې د ابتکار و ايجاد قوت لري هغه اروړمرو د تخيل خاوندان دي او له تخيل نه ډېر کار اخلي، نو ويلی شو چې په نيوتن او ارسطو کې هماغه قوي تخيل موجود و، چې په هومر او فردوسي کې موجود و، مګر د استعمال په طريقه کې فرق و او مقصد وغرض پکې بيل و. د يوه فيلسوف تخيل د مسايلو په حل کولو او تحقيق کې سرفېږي، مګر د يوه شاعر تخيل د احساساتو او عواطفو دتحريك دپاره په کار لوېږي. ځينې محققين وايي چې له شعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیلاتو نه فلسفه پیدا کېږي او له فلسفې نه بیا علم پیدا شي، یعنې شاعرانه خیالات او فلسفه او علم داسې مثال لري لکه د سپیدو چاودلو د وخت، د لمانځه د وخت او د لمر ختو رڼا، نو په دغه ترتیب هماغه شاعرانه خیالات چې څه قدر زیات روښانه شي فلسفه شي او فلسفه کې چې زیاته رڼا یې پیدا شي علم شي په دې اساس سړی حکم کولی شي، چې د بشر د معرفت تاریخچه له شعره څخه شروع کېږي او په علم ختمېږي.

هومر د یونان معروف شاعر په داسې عصر کې پیدا شو چې د فلسفې څه پته نه لګېده او دغه نوموړی شاعر له حکمت او فلسفې نه دمخه دنیا ته راغلی، مګر وروسته ترده ارسطو د ده د طبع له اکتشافاتو اقتباسونه کوي او د ده په کلماتو استشهاد کوي. کېږو د فرانسې یو لیکونکی لیکي، چې د هومر په اشعارو کې د انسان او عالم حقیقت او د هر شي اساس موجود دی.

که سړی څه قدر ته دقیق شي، نو د عقل او فکر مانۍ په خیال ولاړه ده او خیال په علومو کې زښت ډېر دخل لري، نور علوم خو لا پرېږده هغه علمونه چې د عقل په نزد بیخي منلی دی، لکه ریاضي او هندسه. دا هم دانسان له خیاله پیدا شوي دي، که چېرې له یوه ریاضي دان څخه (واحلم) د تعریف پوښتنه وکړو چې د ریاضیاتو ابتدا او انتها ګڼل کېږي یا د هندسې دیوه عالم څخه د (نقطې) تعریف و غواړو چې ټول خطوط ورځنې پیدا دي یقین دی چې دا دواړه شیان (واحد – نقطه) به یو داسې شی راوښیي چې بې له خیاله به بل وجود نه لري او یو تخیلي شي به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې مونږ یو کاڼی د حس او عقل په مرسته په تحجر او تجمد پېژنو داهم یو خیال دی. د انسان تخیل دغه صورت ورکړی دی.
تخیل سره له دغومره اهمیته چې په شعرو ادب کې یې لري که څوك یې په تشخیص کې وغولېږي او له اوهامونو یې فرق ونکړي شي یا یې بېځایه استعمال کړي، نو شعر بېخونده کوي او قیمت یې راټیټوي ځینې اوهام، چې ځینو شاعرانو پخپل شعر کې راوړي دي دومره بې لطفه دي، چې سړی ورته شعر نشي ویلی، بلکې واهمي کلام یې بللی شي لکه امرا القیس چې پخپل یوه شعر کې وایي:

اتقتلنـــــي والمشــــر فــــي مضـــاجعې
د مســـــنونة زرق کانیـــــان اغــــوال

مطلب یې دا دی چې رقیب به ماځنګه مړکړي، چې زما په خواکې د یمن مشرقي توره ایښې ده او داسې نېزې راسره دي لکه د غولانو داړې، نو دلته غول او د هغه داړې یو محض وهمي شی دی، چې ښایي بې امرالقیس بل څوك تړي ونه وېرېږي که څوك تخیل بې ځایه استعمال کړي، نو هم ښه نه ښکارېږي، مثلاً یو شاعر د بهار او پسرلي په صفت کې د دې په ځای، چې شنه چمنونه، زیړ او سره ګلان، ابشارونه وستایي او له تمثیل څخه کار واخلي د تخیل خواته زور وکړي او خیالي شیان تصویروي یا دیوه چا په مدح او ستاینه کې د هغه واقعي او حقیقي صفات پرېږدي او د تخیل په زور ورته خیالي اوصاف پیدا کوي او ورپورې تړي یې، چې هېڅ حقیقت او واقعیت پکې نه وي، نو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په شعر کې عیب باله شي او د خیال بېځایه استعمال بلل کېږي.

تمثیل:

تمثیل دې ته وايي، چې شاعر او ادیب یو مضمون یا یوه معنیٰ داسې بیان کړي چې اصلي صورت یې سترګو ته دربړي.

تمثیل هم په شعر کې یو اساسي جزګڼل کېږي او زښت ډېر اهمیت لري، ارسطو وايي چې شعر په تمثیل او محاکات ولاړ دی، نو که په کوم کلام کې دا شی نه وي هغه شعر نه بلل کېږي د همدې لامله پخپل کتاب الشعر کې لیکي چې یو له هغو شیانو څخه چې انساني غرایز بلل کېږي د تقلید حس او د تمثیل ذوق دی، نو هر کله چې شعر هم یو ډول نقل او تمثیل دی د انسان په طبیعت ارومرو اثر کوي او انسان ورځنې خوند و حظ اخلي، نو د ارسطو په نظر به د شعر د تاثیرسبب تمثیل دی.

کوم شعر چې له تمثیل نه پکې کار اخستل کېږي هغه د یوه رسم مثال لري چې باید د موضوع دقیق نکات په نظر کې ونیول شي او له اصل سره مطابقت ولري.

په تمثیلي شعر کې کله دشعر موضوع یوه منظره یا واقعه وي او کله داحساساتو او تمایلاتو تمثیل په نظر کې وي په دغه وروستي حصه کې شاعر له رسام څخه موفق دی او ځینې نفسي کیفیات شته چې په رسم کې نه راځي او په شعر کې راځي ځینې تمثیلي اشعاردي چې شاعر پکې له تخیل څخه هم ډېر کار اخلي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر په ځينو کې يوازې تمثيل وي او له تخيل نه هېڅ کارنه وي اخستل شوی.

په ځينو مواردو کې د شعر لوی صفت همداوي چې تمثيل ښه قوي وي او حقيقت په نظرکې ښه مجسم شي.

د تمثيل په باب کې که د شعر ښه نمونه ګورئ، نو د ښاغلي رښتين د باغ ننداره وګورئ چې د کابل مجلې په (۱۷۶) ګڼه کې نشرشوې او د تمثيل پوره اقتدار پکې معلومېږي.

د تخيل زور او قوت که په پښتو اشعارو کې لټوئ، نو د ښاغلي خادم په اشعارو کې يې ښې ښې نمونې شته، د احساساتو او عواطفو صدق او تجلي د ښاغلي بېنوا په (بې وزلي شرق) کې وګورئ، چې د شاعر درد او رښتيانۍ تاثر پکې له ورا معلوم دی او په همدغه شي دې شعر لوړ قيمت پيدا کړی دی.

د دې بحث خلاصه:

د شعر او ادب اصلي عناصر او اساسي اجزا دمعنويت په لحاظ دا دي:

عاطفه، احساس، خيال تمثيل، نو په هر شعر کې چې دغه شيان يا يو له دغو څخه موجود وي هغه شعر دی او په انسان باندې اثرکوي په کوم شعرکې چې دغه شيان نشته او يوازې رنګين الفاظ او شعري صنعتونه پکې دي هغه لکه يو تش ښايسته لستونۍ داسې وي او کوم حقيقي کيف پکې نه ليدل کېږي او ننداره به يې کوي، مګر څوك چې په شعر او ادب کې کومه معنیٰ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لتهوي هغه پرې نه قانع کېږي او يو له دغو معنوي اجزاو او عناصرو څخه پکې غواړي.

د پښتو اشعارو ته چې سړی ګوري او د صنعت او معنیٰ په لحاظ په کې غورکوي معلومېږي چې صنعت ته په ضمني نظر کتل شوي او د معنیٰ لورته زياته توجه موجوده ده، يعنې ضرور پکې يا نور عواطف او احساسات وي يا يو عالي تخيل او لوړه مفکوره پکې ليدل کېږي يا له ښه تمثيل او تصوير څخه پکې کار اخستل شوي وي او ځينې اشعار، خو لا داسې وي چې دغه ټول معنوي مزايا او ښېګڼې پکې سړی مومي او د بليغ او عالي ادب ښې نمونې يې ګڼلی شو.(۱)

عاميانه بلاغت:

څو کاله دمخه ديوه لوی سړي په مجلس کې د غرو د خلکو په پوهه او هوښيارۍ خبرې کېدې، دې سړي چې د هېواد په يوه غرنۍ حصه کې ديوه سترحاکم په حيث شپې ورځې تېرې کړې وې هغه خلك يې ډېر زيات ستايل او مکرر به يې ويل چې دوی په خبرو له هر چانه ښه پوهېږي، خو که څوك له دوی سره د دوی په ژبه وغږېږي او مفاهمه ورسره وکړي. په همدې غرو رغو کې داسې خلق شته چې سړی يې خبرو ته حيران پاته کېږي او د تعليم له خاوندانو نه يې په وينا کې څه فرق نه ليدل کېږي.

دا بحث لانه وقطع شوی چې د هماغه ځای څوتنه تور ږيرې او سپين ږيري راغلل او د مجلس خلك د دوی اوضاعو او خبرو ته د تېر بحث په اثرکې ښه متوجه شوه، چې ودرې دوی څه وايي؟ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه ګړېږي؟ دوی د خپل دغه حاکم له څه مودې مفارقت څخه چې د رنځورتیا په اثرکې پېښ شوی و خپل خپګان ښکاره کړ او بیا یې خواهش* وکړ، چې که صحت یې ښه وي بېرته ورشي او د دوی اداره پخپل لاس کې ونیسي، مګر دا مقصد یې په دې ډول ادا کړ، چې زمونږ په ملك کې مشهوره ده چې په یوه غره کې که تر(۷) کالو پورې د سړي غږ وانه ورېدل شي د هغه غرو ماران ښاماران کېږي او پخپل مینځ کې یو له بله سره خوري، نو که ستاسې غږ هلته نه وي له مونږ نه بل شی جوړېږي او یودبل غوښې خورو.

دې خبرې په ما اثر وکړ او زه یې دې لورې ته ملتف کړم چې عام خلك او هغه کسان چې په تورو ټکو نه پوهېږي او دفصاحت وبلاغت نوم یې هم نه دی اروېدلی پخپله وینا کې دبلاغت خاوندان دي او په خبرو کې یې شعري او ادبي کیف لیده شي.

وګورئ دغه سړی له یوه ادبي منطق او تمثیل او تشبیه نه څومره ښه کار واخیست او خپل مقصد او مطلب یې د بلاغت له اصولو سره سم داسې ادا کړ، چې د خپل مراد کنه او انتها یې حد ته ورسېده چې دیوه مقصد همدغه راز بیان ته بلاغت او ویونکي ته یې بلیغ ویل کېږي.

که څوك د پښتنو په جرګو او مرکو کې ناست وي او د دوی خطبې یې اورېدلي وي هغه ته به په عامیانه محاورو کې دغسې

---

* دښاعلي (مجروح)،(بېنوا)،(خادم)،(رښتین) اشعار د دې خبرې تصدیق په ښه شان کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې نمونې يادې وي او دا بـه ورتـه معلومـه وي، چې پښتانه پخپلو مرکو کې هر وخت لـه دغسې ښوښو تمثيلونو او ملي رواياتو کار اخلي. د خپل مقصد دپاره لومړى يو موافق تمثيل او ادبي استدلال پيدا کوي بيا خپلـه خبره پرې سپروي، د دوى دبلاغت زور او قوت په همدغو تمثيلو او رواياتو يا متلونو کې وي او تشبيهات او استعارې يې هم خورا قوي وي، هغه څوک چې په مرکو کې د خبرو حق لري او د ملي مجالسو خطيبان او بلغا بلل کېږي د خپل مقصد له شروع نه دمخه يو حکايت کوي يا لـه ملي رواياتو او عنعناتو څخه د خپل بيان دپاره يو ښه تمهيد پيدا کوي وروسته بيا خپل مقصد ته راځي او خپل مطلب بيانوي، نو په دې صورت کې د دوى وينا دومره قوت مومي چې څوك ورځنې انکارنشي کولى او هر څوك يې په معقوليت باور کوي. که څوك پـه دې مجلس کې د دوى د خبرې ترديد کوي او مخالفه نظريه قايموي هغه مجبور دى، چې د ده مدعا پـه خلاف بـه يو قوي تمهيد او حکايت پيدا کوي او خپله خبره بـه قوي ښيي. پـه دې وخت کې نو يوه ادبي مبارزه شروع شي او د ميدان وړلو دپاره زيات فصاحت او بلاغت پـه کار دى، مګر هغه بلاغت چې عوام پرې پوهېږي او په عاميانه ادب کې ځاى لري. پـه همدغـه قوت د مرکو مشران او وکيلان غټې خبرې اوروي او هرڅوك پخپل قوي منطق او ادبي استدلال قانع کوي. دپښتنو دمشرۍ راز هم په همدې کې دى، چې سړى بايد لـه ملي عنعناتو او رواياتو نـه ښه خبر وي، هغه خبرې چې دوى پرې قانع کېږي او هغه استدلال چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی په افکارو او روحیاتو قوي اثرلري ځانته معلوم کاندې دغه راز خبرې ښايي چې مونږ او تاسې ته هېڅ ښکاره شي، مګر په عامه طبقه ډېر اثر کوي، په ځينو مجالسو کې چې زه ناست وم او هلته د پښتنو د روغې د اصولو پوهان راټول شوي وو. ډېر ځله مې په داسې مواردو کې چې خلك به يې د خپلو عزيزانو احترام ته رابلل او دابه يې ورته ويل چې خپل کام اوخپل کام او خپلو عزيزانو ته په سپکه مه ګوري يو د بل عذر قبلوي او ننواتو ته په درنه سترګه ګوري، د يوه منلي او مسلم دليل په ډول به يې ويل چې لوخې د خپل کام سپکه غوښته سر يې په درياب کې وچ شو. دې خبرې به خلك ډېر متحس کړه او زيات تاثير به يې وکړ، زه د دې خبرې په سرو برنه يم خبرچې عنعنوي اصل او اساس به يې څه وي؟ مګر لوخې چې ګورم رښتيا په اوبو کې ولاړې وي او سرونه يې وچ وي، نو دا خبرې که څه هم څه اصل او حقيقت ونلري تاثير، خو لري او له يوې ډېرې صحيح فلسفې نه په عوامو باندې زيات اثرکوي.

که څوك غواړي چې خپل مخاطب او اوريدونکي د خپلو خبرو له تاثير لاندې راولي، نو بايد له هغه سره داسې وغږېږي چې منطق او ادب يې په هغه تاثير وکړي. تشبيهات او استعارات، تخيل او تصوير، استدلال او استشهاد يې د هغه له فکر او ذوق سره سم وي او په نظرکې يې له مسلمانو څخه وي.

زمونږ ادبا او شعرا بايد دې خواته ملتفت وي او په خپل شعراو ادب کې له عاميانه بلاغت نه چې د عوامو په ويناو، متلونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

روایاتو، قصو او افسانو کې ځای لري پوره کار واخلي، په هغو تشبیهاتو او استعارو خپل کلام رنګین کړي چې دوی ورسره اشنادي او پرې پوهېږي چې زمونږ ادب هم ملي رنګ پیدا کوي او د ملت په ذوق برابر شي.

د پښتو لنډۍ او چاربیتې چې په هر چاښې لګېږي او عمومي مقبولیت لري یو سبب یې همدغه دی چې له عامیانه بلاغت نه پکې کار اخیستلی شو او کلمات وتعبیرات داسې دي چې عام خلق پرې ښه پوهېدلی شي او هېڅ نا اشنایي پکې نه ګوري وینا یې هم د حال له مقتضا سره سمه وي او له حیات سره پوره تطبیق لري دمثال په ډول به یو څولنډۍ هم راوړو.

د پښتو څو لنډۍ:

کله چې مونږ کوچیانۍ لنډۍ او د ګوچیانو ټپې اورو پوهېږو چې دا لنډۍ د کوچیانو له حال او حیات سره څومره اتصال لري او د دوی حیاتي وضعیت څنګه ښه تصویروي لکه دا لنډۍ:

اوښـــانو بيـــا غــــاړې کـــــړې کــــړې
چې پرې سپرې دي سپينې خـولې زړه پېزوانونـه

که چاکله د کوچیانو روانې کډې لیدلي وي چې په اوښانو باندې پښتنې پېغلې سپرې وي او اوښان یوه خوا بله خوا غاړه کړوي او ترشاګوري هغه د دې لنډۍ په بلاغتي کیف ښه پوهیدلی شي چې دلته ویونکي څه شاعرانه او ساحرانه مهارت خرڅ کړیدی، چې له یوې خوا دغه منظره او وضعیت ډېر ښه تمثیلوي او له بلې خوادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې ته هم تلميح او اشارت کوي چې اوښان هم ددغو پېغلو د ښايست او جمال احساس کوي او د دوی ننداړو ته مخ راګرځوي.

په دغسې مواردو کې چې مطلب د دغو پېغلو ستاينه ده ښايې چې ډېر تعبيرات پيدا شي، مګر هر تعبير به دکوچيانوله حال او حيات سره دغومره موافق نه وي او نه به پکې دغومره بلاغت موجود وي.

په يوه بله لنډۍ کې يوه کوچۍ پېغله خپل اشنا ته وايي:

تــر دې خـــروړي ســـپې راتېـــر شـــه
تــر دې ملالـــۍ خـــولې بـــه زه درتېـره شـمه

په دې لنډۍ کې يو شرط او تعليق ليدل کېږي، چې بايد مين يې پرځای کړي او د ملالۍ خولې په مقابل کې يو ګران کار قبول کړي، چې هغه له خروړي سپي څخه تېريدل دي. په دې ځای کې البته ډېر مشکل شرطونه پيدا کېده چې بايد په مين تحميل شوي وای، مګر د کوچيانو له حال او ژوند سره به يې دغومره موافقت نه درلود لکه چې دا شرط يې لري.

يوه کوچۍ پېغله بايد هر څوک له خپل خروړي سپي څخه وډار کړي او خپل سپی لکه لېوه يا زمری خلکو ته وښيي. دلته ټوپك يا توپونه يادول له حيات سره مناسبت او موافقت نلري او نه دغه ادبي لطف پکې شته چې د خروړي سپي په لفظ کې موجود دی.

دا د همدغه لفظ اثر دی چې ځينې د تصوف خاوندان له دې لنډۍ نه د حقيقت په نامه يوه بله معنیٰ اخلي او وايي چې خروړی سپی نفس دی او له دې نه تېريدل خدای ته رسېدل دي که دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

توپ او توپخانې یادې شوې وای د دغسې تاویل دپاره به هم څه مجال نه و او دومره ظرفیت په دې لنډۍ کې نه پیدا کېده.

د دې لنډۍ په ځواب کې یوه د تورې خاوند او توریالی مین خپلې معشوقې ته وایي:

د سپینې خولې تن راته کېده
که د چړو په څوکو لار وي دربه شمه

دا هم یو بلیغ تعبیر دی او له ده سره مناسب ایسي، ځکه دچړو په څوکو تېرېدل انتهایي مشکلات قبلول دي او سړی پوهېږي، چې د دغسې سختې لارې یون دومره ګران دی چې له خوروړو سپو تېرېدل ورته هېڅ دي او څوك چې دا قبلوي هغه په خوروړو سپیو هم نه ایسارېږي.

که سړی په شعر و ادب کې ښه غور وکړي د دې فن ټوله ساحري په یوه ښه او بلیغ تعبیر کې مضمره ده که څوك د خپل مقصد دپاره یو قوي او لطیف تعبیر ومومي چې مبتذل او پیکه نه وي، دې سړی په یقین سره د شعر او ادب حق په ځای کړی او د بلاغت سکه یې قایمه کړېده. په دې تعبیر کې دا نه ده لازمه چې ارومرو به پکې اغراق او مبالغه وي، بلکې لازمه ده چې لطف او ملاحت او حسن به پکې وي او یو نوی تعبیر او ښه تصویر ورته ویل کېږي، لکه په دې لنډۍ کې:

مخ په مړوند کله پټېږي
ظالمه یاره سلامي ولاړه یمه

وګورئ دلته یوازې یو ښه تصویر او ښه تعبیر په سړي اثرکوي. دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حياناكو پښغلو عادت دی چې منګی به یې په اوږه وي او ګودر ته به ځي، نو چې څوك نارينه په مخه ورشي خپل مړوند مخې ته نيسي او درېږي، په دې وضعيت ښايي چې کوم اشنا متاثر شوی وي او څه ګله يې ورلېږلي وي، نو دا ورته وايي چې زه تاته سلامي ولاړه يم هسې نه چې خپل مخ پټوم، ځکه چې مخ په مړوند نه پټېږي. رښتيا وايي لمر چاپه ګوته نه دی پټ کړی دابه د سلامي په وضعيت ولاړه وي.

په يوه بله لنډۍ کې يو مين د خپلې ليلیٰ په پوزه سره نتکۍ ګوري او سپينې خولې ته يې زړه کېږي، نو خپله ارزو په دې ډول ورته څرګندوي:

ستا په نتکۍ کې شيطان ناست دی
هره شيبه مې ستا خولګۍ ته لمسوينه

داخو معلومه خبره ده چې دی په چل کې ورځني خوله غواړي مګر که ورته ووايي چې خوله راکړه يا مې ستا خولې ته ډېر زړه کېږي دابه يوه بې لطفه غوښتنه وي او شعر به نه وي، نو دا د شاعر کار دی، چې په دې خبره کې خوند پيدا کړي او شعر ورځني جوړ کاندي، نو اول نتکۍ ستايي بيا پکې شيطان کښيښوي، وروسته تردې نو ورته وايي چې ستاله خپله کوره دی چې ما په کراره نه پرېږدي او ستا خولګۍ ته مې لمسوي. ښايي چې خبرې د شعري سحر په مرسته په هغې اثر کړی وي او هغې هم ويلي وي:
د سپينې خولې واك مې درکړی......

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې اکثره لنډۍ داسې وي چې دغه راز نازکي او باریکې هم پکې نه وي او نه له دغسې پیرایو نه پکې کار اخستل شوی وي، مګر په زړه خوږې لګي او ښه لطف لري لکه چې یو مین خپلې مینې ته وایي:

کـــه دنیـــایي شـــرمونه نـــه وای
تـا بـه منګـی ووړ زه بـه تـش درسـره تلمـه

دا لنډۍ څومره ساده ده چې هېڅ صنعت هېڅ تخیل پکې نشته او بې له تشو تللو هغه هم هله چې دنیایي شرم نه وای نور څه نه لري، مګر مینه او محبت پکې ځای لري او د عاطفې ترجماني کوي، نو د محبت په لاره او دمینې دپاره تش تګ، بلکې د تګ ارزو هم لطف لري او په زړه اثر کوي.

په یوه بله لنډۍ کې یو عاشق خپلې معشوقې ته پیغام استوي چې زه ستا د خولګۍ په امید درځم او په هرقیمت چې وي غواړم یې وایي:

کـــه مـــې اجـــل ســـتا پـــه خـــولګۍ وي
ســـبا کفـــن پـــه ســـر تـــرم تالـــه درځمـــه

***

په دې لنډۍ کې هم د تشبیهاتو او نازکخیالۍ څه رنګ نشته، مګر رنګ یې څه کوې خوند یې ګوره! د خپلې محبوبې بورجل ته به ډېر خلك په مختلفو لارو تللي وي، خو په دغه ډول چې د دې لنډۍ خاوند او ویونکي ورځي بل څوك به نه وي ورغلي هر څوك چې چېرته ځي او سفر کوي، نو د لارې توښه او د سفر سامان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانـه سـره اخلـي، مګـر دی کفـن پـه سـرتړي او روانېـږي، دا تـګ شاعرانه تګ دی چې بې له شاعره دبل چا ورته نه پام کېږي او ده به هم له پتنګه زده کړي وي.

د مینې او محبت خبرې کـه هر ډول ساده او بې ساخته وي هغومره ښې وي پـه یـوه لنډۍ کې یو مین خپلې مینې تـه دکور ورانۍ ښېرا کوي او ورته وايي:

کــور دې نـــړدې دیـــدن دې لـــرې
دیېوال دې ړنګ شه چې وړیا دې ووینمه

مګر سړی پوهېږي چې دا ښېرا لـه مینې او محبتـه ده او پـه دې ښیراو کې عشق او محبت مضمر دی داهم هماغـه شان ښېرا دي لکه چې یوه مینه خپل مین ته وايي:

تـــوتې تـــوتې پـــه تـــورو راشـــې
چــې پرهارونـــه دې ګنـدم خولــه درکومــه

***

نوکوم زخمونه چې دغسې ملهم پیدا کوي سړی به پرې ولې نه خوشحالېږي او ولې به دغسې ښې دعاګانې ښیرا بولي؟ هم داده چې د مینې او محبت خبرې ډېرې خوږې دي کـه دا خبره هر ډومره مکـرره شـي بـد مـه وړئ، ځکـه چـې مینـه پـه همـدغو مکـررو توصیفونو ارزي.

په کومه خبره کې چې د مینې او محبت جلوه وي هغـه کـه پـه هر عبارت وي شعر دی او همدغسې خبرو ته شعر ویل کېږي.

یوه معشوقه بې له کومې تشبیه او استعاري خپل مین ته وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـــترګې مــــې تاتـــــه تـــــورولې
چـــې تـــه رانغلـــې پـــه ســـالويې پاکومـــه

***

څوك چې په مينه او محبت پوهېږي او د شعر حقيقت او هويت ته رسېدلي وي هغه به دا لنډۍ هېڅکله هېره نه کړي او د لوړو اشعارو نمونه به يې وګڼي، ځکه چې د عشق او محبت په عالم کې چاته سترګې تورول او د هغه د نه راتلو په سبب يې بېرته پاکول ډېر لوړ قيمت لري.

يو بل ځای يو ارمانجن مين وايي:

زمـــا جانـــان دې راســـــــــــره وي
پـــه مـــا دې تيـــرې د مېـــرو راچلوينـــه

سړی چې ګوري ډېر خلك ويني چې د پيسو دپاره تېرې چلوي او څوك ورته هېڅ نه ملتفت کېږي، مګر يو مين چې د خپل جانان د وصال په مقابل کې تيرو چلولو ته تن ږدي، د ده نارواوړې تيرې د عشق او شعر په مانۍ کې لکېږي او يو يادګار ورځنې پاته کېږي.

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی سبک او نوی ادب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدای قانون

مونږ د خپلو کورونو له څنګه په دېره کې ناست وو. له پاسه یو لاروی راغی، د ونی ډډ ته یې ډډه ولګوله، ډوډۍ یې له ملا نه پرانیستله په مزه مزه یې له څه شي سره خوړله مونږه ډېر وږي تږي وو، هغه ځان موړ کړ او یخې اوبه یې وڅکلې، مونږ روږه ووه هغه بوزه وه، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروي وویل: ماته د خوړلو اجازه شته تاسو ته نشته.

ماته خدای خواړه اوبه رواکړي دي په تاسو یې ایسار کړي دي.

دا د خدای قانون دی، د دې قانون په رمز او معنی تاسې نه پوهېږئ.

د خدای کارونه بې حکمته نه دي.

تاسې د دغه عملي تعلیم په اصلي معنیٰ ښه فکر وکړئ! تاسې ولې وږي یاست زه ولې موړ یم؟

زه په کار او او مقصد پسې روان یم، ناست نه یم زما په ژوند کې درېدل نشته، ځکه ما نه وږی کوي.

تاسې ځای په ځای پراته یاست ستاسې حرکت لنډ دی، ځکه یې وږي کړئ.

تاسې د خدای قانون منلی دی، مګر پوه شوی پرې نه یاست. زه د دې د پاره راو ګرزېدم، چې تاسې پوه کړم او له لوږې نجات ومومئ.

پاڅېږئ روان شئ او لرې ځای په نظر کې ونیسئ لوږه او تنده په توقف او سکون کې ده په حرکت کې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار فکر

د کور مېرمن ناروغه وه، د دوا پیسې نه وې، غله خلاصه وه ماشومان وږي وو، په کور کې څه نه وو پاته چې پیسې پرنغدې شي.

د کور خاوند یوه ورځ په پور پسې وګرځیده دوستانو، اشنایانو خپلوانو هېڅ ورنکړه، بله روځ په ګدایۍ پسې ووت، د سخیانو او غنیانو له کورونو نه نا امیده راغی.

درېمه ورځ ورته د کار فکر پیدا شو کار ته یې ملا وتړله په کار پسې روان شو، کار یې وکړ په دغه ورځ یې کورته دوا او ډوډۍ راوړه د کورمېرمن او ماشومان ډېرخوشحاله شوه.

چې رنځور جوړ شي او وږی موړ شي له دېنه لویه خوشحالي بله نشته.

که څوك خوشحالي غواړي په کار کې دې ولټوي.

د رنځورانو علاج په کار باندې کېږي.

چې وږي مړوي هغه کار دی.

چې سړی خوار شي او خپلوان ترېنه لاس واخلي.

چې څوك پور ورنکړي او اشنایان نا اشنا شي.

چې سخیان ورته ووایي خدای دې درکړي.

چې له هر چا او له هرې خوا ناامیده شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې کار په کار ېږي.
پلار خپل ځوی ته تر یوه وخته ډوډۍ ورکوي بیا یې له ځانه بېلوي.
چې ځوی لوی شو بیا مور هم شیدې نه ورکوي.
مګر د کار مهربانۍ او احسان په هر وخت کې وي.
د کار برکت په هېڅ کې نشته.
هغه چې د خان مزدوري کوي خان څه نه ورکوي کار یې ورکوي.
نو راشه، د کار سړی شه!
د کار سړی او د سردار سړی ډېر فرق لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه خبرنه وم

له خوبه راویښ شوم ډېر وږی وم.

تا زما له سرلاندې ډوډۍ ایښې وه مانه لیده په دسترخان کې پټه وه.

ما ستا دسترخان ونه لټاوه د خلقو درګاه ته ودرېدم.

زه خبرنه وم چې ډوډۍ زماله پښولاندې ده او ما پردي کور ته لاس نیولی دی.

زه ډېر وروسته پوه شوم، چې د ځمکې دسترخان له ډوډۍ ډک دی او زه ګدایي کوم.

که زه پوه وای ما به د ډوډۍ دپاره ځانته دومره باداران نه پیدا کول.

زه ستا د درګاه د خاورو په قدر پوه نشوم زه نه وم خبر چې پدې خاورو کې هرڅه شته.

هو! تا زمونږ دپاره ډېرڅه پیدا کړېدي، مګر مونږ نه یو پوه شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه چې د ځمکې د تیرو دپاره ډکې ویالې او ډك سیندونه بهېږي د ورو د پاره هم په هره پوله ډوډۍ ایښې ده.

هلئ! زر کوئ! دغه وړي فقیران خبر کړئ، چې د خدای دسترخان ولټوي.

ټول نعمتونه همد غلته دي.

له خلقو سره بې له کاره او بې له زیاره څه نشته.

تاسې د خدای په نامه له چانه څه مه غواړئ.

د خدای په نامه څه ورکړئ، ځکه چې خدای تاسو ته هرڅه درکړیدي. که تاسې هر څه ولټوئ په دغو خاورو کې یې ومومئ.

په لټولو هر څه پیداکیږي.

که تاسې وزګار کښېنئ اوهر څه له ځانه وغواړئ هر څه شته که ګدایي کوئ هېڅ نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیر خاوند

هغه خپله غوا په پولو او لښتیو پووله.

دهقانان پوهېدل چې دی پردی کښت په غوا باندې نه خوري.

غوا به کله کله د خلقو کښت ته خوله اچوله، مګر ده یې جلب نیوه.

دغه لږ زیان د قصد له مخې نه نه و، ځکه چاڅه نه ویل.

د غوا خاوند پوهېده چې په پولو او لښتیو باندې غوا ښه مړېږي.

که غوا خوشې وي او پردی شوتله خوري یا ټنډېږي یا لنډی او بوچی کور ته راځي. د ده غوا کټاره نه وه، ډېرې ښې شودې یې کولې، هر چا به ویل چې ډېره ښه غوا ده، د غوا شودې او شړومبې هغه یوازې نه خوړلې د مېلمنو، د مسافرو، د همسایه ګانو برخه هم پکې وه.

خلقوویل: دا سړی ډېر ښه سړی دی دا کور د خیر او برکت کور دی.

هو! څوك چې خپل نفس دغسې وساتي او جلب یې خوشې نکړي هغه د خیر او برکت خاوند دی.

د هغه ضرر چا ته نه رسېږي خیر یې رسېږي.

د هغه غوا هم ورېږې نه پاته کېږي او شودې یې ډېرې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیموکراسي

په شفتالو کې زړی دی په زړي کې د شفتالو ونه ده، د غنمو په وړو کې دانې شته په دانو کې همدغسې وړی شته.

په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه.

دغه یوه دانه پندانه چې ګورې تېل او پلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده، مګر ستا سترګې پټې دي دغه رڼا نه ویني.

ته نه یې خبر چې په یوه دانه او په یوه څاڅکي کې عالمونه پراته دي.

ته پخپله هم دغنم په دانه کې ویده وې بیا دې په یوه څاڅکي او بوکې لامبو وهله نن ځانته لوی سړی وایې او په لویه بېړۍ کې ناست په لویو سیندونو کې حرکت کوې.

څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی.

یا هغه چې تاته لوی ښکاري هغه هم لوی دی.

ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.

تاته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شوېده، دغه غټه هنداونه چې ګورې کال ته نشي پاته کېدای او عمر یې ډېر لږ دی.

دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کال تازه هندوانې درکوي.

د زړي قیمت له هندوانې نه لږ نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداونه په زړي کې ساتلې ده که زړی ورك شو هندوانه ورکېږي.

که میندې او پلرونه خپل واړه ماشومان ساتي واړه او کوچني هم قام او ټبر ساتي.

نو راشه! هېڅ شی وړوکی او کوچنی مه ګڼه، ځکه چې دلته غټ او کوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي یواځې خدای لوی دی او بس.

د نن ورځې دیموکراسي له همدغسې کتنې پیدا شوه او د ډېر دقت نتیجه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق

ته له ډېرقوت او ډېرو لښکرو سره په دغه ښار راغلې.
د دې ښار له خلقو سره دې ډېر جنګونه وکړه.
له دې خوا له هغې خوا ډېر خلق و وژل شوه، ډېرې وينې تويې شوې، ډېرې ککرۍ له پښو لاندې شوې.
ستا مخه چا ونشوه نيولی.
تا د ډېرو مړو به سرونو پښې کېښودې او په ډېر قوت له خپلو لښکرو سره د لوی فاتح په شان ښار ته راننوتلې.
ته ډېر په قار وې تا غوښتل، چې ښار لوټ کړې او قتل عام جوړ کړې، مګر دا کار تا ونشو کړای.
ستامخې ته د ښار يو ښکلې پېغله راغله ستا زړه يې ويووړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاخپل زړه د هغې له پنجو خلاص نکړای شو او له خپل ټول قوت سره یوې پېغلې ته تسلیم شوې.

تاپه ځان باندې د یو فاتح گمان کاوه، مگر فاتح بل څوك و.

ته نه وې خبر چې دننه په ښار کې بل راز قوت موجود دی.

تاپه ډېر زور او قوت ځان اسیر کړ او د خپل اسارت دپاره دې ډېرې قربانۍ ورکړې.

که له تا سره دغه قوت نه وای او شکست دې خوړلی وای ته نه اسیرکېدی، دعشق مقام ته رسېدل څه اسانه کار نه دی.

ته اوس دا ښار نشې لوټولی، دا خلق نشې وژلی، ځکه چې عشق او محبت اجازه نه در کوي.

ته باید د دوی خدمت وکړې او د دوی خدمتگار شې.

هو! عشق له پادشاهانو نه خدمتگاران جوړولی شي.

دلته سکندر بل راز کېږي او د جهانگېرۍ حرص نه پاته کېږي.

سنگر څوك نشي ماتولی دلته زور او قوت ماتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل

هغه خپله امساګکوله او بازار ته راغی.
په سترګو يې څه نه ليدل، خو په نامه يې هرڅه پېژندل.
له ده نه خپلو ماشومانو وځکي غوښتې وې.
دی په وځکو پسې راغلی و.
دغسې ډېر رانده بازار ته راځي او څه اخلي.
دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او پردي مالونه ورکوي.
ده ته يې هم له خاورو نه ډکې وځکې ورکړې او هرڅه پکې ګډ وو.
هغه روان وو او ځولۍ يې له لاسه خوشې شوه.
د هغه ارزو له خاورو سره برابره شوه.
هغه د زمکې په سرلاس وګرزاوه او هر څه يې ټول کړه.
هغه نه پوهېده چې خپل کور ته څه شی وړي؟
ده غوندې ډېر رانده دلته راځي او له ځانه سره څه وړي، چې د ورلو نه دي.
هو! د ړندو عمل همدغسې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ايمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی

چې ورړوکی و له شيشکو او پېريانو ډارېده.

چې لږ غوندې غټ شو د ملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده په کوروکلي کې له غليمانو په ښار کې له پوليسانو، د ايمان ځای زړه دی او دی ډېر بې زړه دی.

د شپې په خوب کې هم ډارېږي او خپسکی يې نيسي.

لويه خدايه! په کوم زړه کې چې دومره وېره وي ستا وېره ډېره نه ځايېږي، ستا خوف ته ډېر لږ ځای پاته کېږي.

که ستا ډار او د ظالمانو ډار په يو زړه کې يو شان موجود وي له دېنه لويه ګناه بله نشته.

کاشکې دوی يوازې له تا ډارېدلی او ستا دښمنانو ډار يې په زړه کې نه وای.

د خلقو ډار ستا وېره په زړونو کې کموي او ايمان ته زيان رسوي.

ستا ضعيفه بنده ګان يوازې له تانه نه وېرېږي له نورو نه هم وېرېږي دوی اوس د زورورو له ډاره حق نشي ويلی او ته دحق طرفداريې.

ته په دروغو خپه کېږې دوی له ډاره رښتيا نشي ويلی.

ستا ظلم نه دی خوښ دوی له وېرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي.

هغه مسلمان چېرته دی چې يوازې له تا ډارېږي او بس.

ستا بنده بايد د ډاربنده وي. د نمرود له ډاره يې سترګه ونه سوزي د فرعون په مقابل کې مغلوب نشي، له مرګه ونه وېرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ باغ

د دې باغ ونې ټولې زړې دي، ډډونه او ښاخونه یې وچ دي په میوو کې یې زښت ډېر فرق راغلی دی، میوو لاڅه چې سیوری هم نیم نه دی پاته، تازګي نشته، خیابانونه او چمنونه خراب دي باغ ټول اغزو او ناکاره بوټو نیولی دی.

د ګلانو یو نیم بوټی که وي هغه دربو او کبلو لاندې کړیدي دلته اوس طوطیان او بلبلې نه راځي، پدې چمن کې اوس ښاروي ځري، د ونو پاڼې په پسرلي کې زېړې ښکاري دا ونې د وهلو دي.

د دې زړو ونو نیلو او ریښو ټوله ځمکه نیولې ده د ځمکې قوت یې ډېر کم کړیدی، مګر ښانګو او ښاخونو ته یې فایده ډېره لږه رسېږي، دا ونې اوس بې ثمره او بې حاصله دي.

د باغ خاوند باید ټولې له بیخه وباسي، په ځای یې نوی نیالګي کېږدي. موږ باید ډېر انتظار وکاږو، چې دلته بیا سیوری او میوه پیدا شي، په دې باغ و بڼ کې بیا تازه ګي ووینو، که مالیار کال په کال چینجنې زړې ونې ایستلی او نوي نیالګي یې په ځای اینښودلی باغ به اوس هم هماغسې سمسور و.

د باغ عمر او د ونو عمر به یو شان نه و.

ونې به ورکېدی باغ به نه ورکېده.

اجتماعي ژوند به له فردي او شخصي ژوند نه نه قربانیده.

څوك چې زړې ونې په باغ کې ساتي باغ به یې همدغسې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تمیزي

ډېر ښه اس و، خو د بې تمیزو په لاس کې وو.
ځوک یې په قدر پوه نشو ه باوغان پرې موړه کېښوده.
د یابوکار یې ترې واخیست.
هغه خبر نه و، چې دغسې اس د پادشاهانو په کمند کې هم نشته او قیمت یې ډېر زیات دی.
چېرته چې علم او فراست نه وي خلق د اس او یابو فرق نشي کولی هلته عربي اسونه له موړو لاندې زخمیان شي او د خرو په غاړه د زرو کتپوری وي.
په دغسې وخت کې چې عمومي شعور ړوند وي او څه نه ویني.
حافظ د خلقو د بې تمیزي اعلان کوي:

اسپ تازی شده مجروح بزیر پالان
طوق زرین همه در گردن خر می بینم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظالم فلسفه

یو سړی د غلیمانو په خوله شل کاله بندي شو.

هر چا به ویل: حاکم ناروا وکړه. دومره ظلم هېڅوك نه کوي.

دلته عدالت نشته، قانون ته څوك نه ګوري، په بډو او رشوتونو هرڅه کېږي، مونږ له دې حاکم سره نور ګذران نشو کولی.

بندي چې له زندان نه را ووت د هنر او کمال نوم یې په وطن کې خپور شو او ډېر د کارسړی وخوت.

حاکم ویل: زه پوهېدم چې دی بې ګناه دی، مګر که مادی نه وای بندي کړی غلیمانو واژه یا به دہ څوك وژلي و، ده بې زندانه ژوند نشو کولی د ده حیات په خطر کې و، د ده دغه هنر او کمال د زندان برکت دی که دی پوه شي ماله ده سره ډېر لوی احسان کړی دی، انسان پخپل خیر و شر نه پوهېږي، ډېرځله په ښوباندې د بدو ګمان کوي.

که دی پوه شي بندیتوب د ده دپاره خیر و، ما د ده خیر په زندان کې لیده.

ډېرکارونه دي چې په ظاهره بد معلومېږي په حقیقت کې ښه وي د خلقو په نظر کې ظلم وي چې فلسفه یې ولټوي رحم او دلسوزي وي.

ناپوهه خلق خیرخواهان نه پیژني، په احسان نه پوهېږي، دوستي ورته دښمني ښکاري په مدرسه باندې د زندان ګمان کوي.

مونږ د دوی په خوشحالۍ پسې نه ګرزو د دوی په خیر پسې ګرزو.

دوی پخپل خیر نه پوهېږي او خپل خیر نشي سنجولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور العمل

خاص مجلس و، ټول غلي ناست وو، يو هم خبر نه و چې څه به وايي؟ دومره پوهېدل چې مطلب ډېرمهم دی.

پس له څه قدر سکوت نه، هغه وويل: غير له سرو او سپينو ډېر قيمت بها نه شته، چې جواهر او الماس هغومره قېمت نلري.

حکومت بايد هغه ډېر ټينګ وساتي.

که هغه و، هر څه شته، که هغه نه وهېڅ نشته، دحکومت اساس او بنياد هماغه دی، بې له هغه حکومت نشي قايمېدلی.

د خزانو ساتنه هغومره ضرورنه ده، د هغه شي ساتل فرض دي.

د سياست په دنياکې هېڅ شی هغومره قيمت نلري.

په دې خبره ټول په فکر کې شوه.

چا ګمان کاوه چې مراد عدالت دی حکومت بايد دغه شی ډېر ټينګ وساتي او له الماس نه يې بهتر وګڼي.

د ځينو دا خيال و، چې د مملکت استقلال له هر څه نه زيات قيمت لري. يو سياستمدار بايد د همدغه شي د ساتلو ډېره ټينګه توصيه وکړي.

څه نورو تصور کاوه چې مقصد دملت خوشحالي ده.

ديوه ديموکرات حکومت اساس همدغه دی جواهر او الماس دومره قيمت نلري.

پس له يو څه وقفې هغه خپل مطلب ښکاره کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پوهېده چې زما په خبرو پوهېدل څه اسانه کار نه دی.

هغه وویل: د حکومت ډار باید ډېر ټینګ وساتل شي او حاکمان له ډېر تشدد نه کار واخلي. د حکومت ډار که د خلقو په سترګو کې و خزانو ته څوک کاږه نشي کتلی له ګدامونو نه مږك هم غله نشي وړلی، سره او سپین که په ډاګ پراته وي څوك ورته نه ګوري. که دا ویره د خلقو په زړه کې وه ظلم ته به عدالت وایي بې رحمي به رحم ګڼي.

که ډار نه و او خلق سپین سترګي شوه، نو بیا ګذاره ډېر مشکله ده.

تاسې کوښښ وکړئ، چې دغه ډار د خلقو په زړونو او سترګو کې وساتئ او دا قیمت بها څیز ضایع نشي، د دې شي په قیمت باندې ښه پوه شي!

دا هغه شی دی چې په وینو تویولو، په کورونو ورانولو، په مالونو لوټولو لاس ته راغلي دي تاسې یې په اسانه مه ورکوئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي غل

ستا خوښه چې غل ورته وايې که د غلو مل؟ زه يې غل بولم.
د دې غله لاس قاضي يا مفتي نشي پرېکولی.
د ده له لاسه هر څه کېږي او ډېر قوت ورسره دی.
حاکمان ده ته څه نشي ويلی.
د پوليسانو زور په ده نه رسېږي.
د دې غله احترام قوماندان هم کوي.
دا غل ډېر زورور غل دی.
د ده مخه څوک د ورځې هم نشي نيولی.
دی د سرکار په مال کې هم برخه لري او په خزانه شريک دی.
په ده باندې حقه شاهدي اداکول ډېر ګران کار دی.
په ده باندې هېڅوک دعوه نشي کولی.
ده ته يوائې زه غل ويلی شم او بس.
دا هغه غل دی چې له سترګو نه رانجه نه پټوي سترګې پټوي.
غله پيسې پټوي.
دې غله پټوي. خيانتونه پټوي، ظلمونه پټوي.
اصلي غل همدغه دی.
نور غله د ده په سيوري کې پټ دي.
ترڅو دی ورك نشي غله نه ورکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غلو منطق

له ورځې نه شپه ښه ده او له رڼا نه تورتم.
شپه د راحت د پاره ده ورځ د زحمت د پاره.
د عیش او عشرت وخت شپه ده.
سازونه سرودونه په شپه کې وي.
وصالونه په شپه کې صورت نیسي.
ساقي او شاهد د شپې ښه ښکاره کېږي.
بزمي محفلونه د شپې وي.
د حیات اوبه په تورتم کې دي.
په تیاره کې د ستر او پرده پوشۍ راز پټ دی.
تاسې د تورتم په قدر نه پوهېږئ.
شپې لکه د خوبانو زلفې چې هر څومره اوږدې وي هغومره ښې وي.
په سپینو مخونو باندې باید تورې زلفې خورې وي.
ښکلي او ښایسته مېرمنې په تورو پردو کې پټې ښې دي.
مونږ او دوی د پردې ترشا په تیاره کې هر څه کولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زمونږ له عملونو پرده لرې شوه او هر چا په رڼا کې ولیدو مونږ ته به په نفرت وګوري.
زمونږ د پاره شپه ډېره ښه ده.
تاسې کوښښ وکړئ، چې د ورځې هم تورتم او تیاره وي.
د وهم او خوف تیاره د ورځو رڼا کموي.
له ظلم سره ظلمت او تورتم تړلی دی.
د وړو خلقو په سترګو باندې توره شپه وي.
د ناپوهۍ تیاره له شپې نه کمه نه ده.
باید تل ترتله تیاره وي، ځکه چې د حیات اوبه په تورتم کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غلو ډیوه

سپوږمۍ ورکه شوه، شپه ډېره تیاره وه، غله په تور نم کې راغله په کاله ننوتل.

دوی خبرنه و، چې ښه ښه مالونه چېرته ایښي دي، ځکه یې ډیوه ولګوله او مال یې لټاوه.

د کورو کلي خلقو چې رڼا ولیده را پاڅېدل دغلو مخه یې ونیوله او غله یې وپېژندل یوه وویل: له تورتم نه د غلو ډیوه هم ښه ده.

مونږ غله په رڼا کې ولیدل او راویښ شوو.

هو! مونږ غلو راویښ کړو.

زمونږ په کور کې غلو ډیوه ولګوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاکم اشتباه

دومره ظلم او ستم. دومره تغافل او بې روايي. دومره کبر او غرور.

داسې سخت زړه؟

بې رحمي او بې غوري انتها ته ورسېده.

د زړونو له ازاره هېڅ نه وېرېږي.

زما په ژړا يې زړه نرم نشو.

زما فريادونه نه اوري.

زما عذرونه او زارۍ تاثير نلري.

زه په ډېر اميد ورشم. زما په زړه کې ډېرې خبرې وي.

زه وايم خپل ټول عرضونه به وکړم.

هغه لکه برېښنا د سترګو په رپ کې له سترګو پناشي.

له ډېرې استغنا راته ګوري هم نه.

عاشق د معشوقې له لاسه دغه راز شکايتونه کول.

حاکم اشتباه وکړه، هغه يې سياستاً بندي کړ او په سياسي بنديانو کې حساب شو.

آه! د وطن مينان په دغسې خبرو زندان ته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه لري او څه نه لري؟

ځمکې لري، ژرندې لري، قلاګانې لري.
راډيو نه لري، موټرنه لري، چوکۍ نه لري.
سر لري، سترګې لري، زړه لري، غوږونه لري.
ذوق نه لري، فکر نه لري، شعور نه لري، احساس نه لري.
ټغرونه لري، توشکونه لري، رخت خوابونه لري.
جارو نه لري، څنډل نه لري، مينځل نه لري.
ګوخانې لري، طبېلې لري،تحويلخانې لري.
حمام نه لري، تشنات نلري، صابون نه لري.
جوار لري، غنم لري، وريجې لري، پيسې لري،
خيرات نه لري، زکات نه لري، صحت نه لري، راحت نه لري.
حرص لري، غم لري، سودا لري ظلم لري و ناروا لري.
قناعت نه لري، صبرنه لري فضيلت نه لري، رحم نه لري.
جهل لري، بخل لري، حسد لري، رقيبان لري، دښمنان لري.
علم نه لري، اخلاق نه لري، سواد نه لري.
زامن لري، نمسۍ لري، لونړې لري، ورونه لري.
مکتب نه لري، معلم نه لري، ملا نه لري، مېرزا نه لري.
کبرلري، غرور لري، بدبيني لري، بدګماني لري.
انصاف نه لري، ضمير نه لري، وجدان نه لري.
څوك؟
زمونږ خان او زمونږ ملك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آمر او مامور

زه به په تريو وچولي خبرې کوم.
ته به لکه مجرم کوږ اوښېږ ولاړ يې بلې صاحب به وايې.
زه به په هر کار کې کارلرم.
ته به زما په کار کې د فکر کولو حق هم نه لرې.
زه به هيڅ نه کوم، ته به زما په امر هر څه کوې.
خدمت به ته کوې نام نيکي به زما وي.
کار به زه ورانوم ملامت به ته يې.
منډې به ته وهې ستومانه به زه يم.
څومره چې له مرګه وېرېږي له مانه به هم ډارېږي.
په هره اندازه چې له ژوند سره علاقه لرې له ماسره به يې هم لرې.
يوازې محبت مې نه دی په کار زما له خوفه بايد زړونه ورپېږي.
زما په حضور کې بې له عجز، نيازه هيڅ خدمت نه قبلېږي.
که عاجزي او د غلامۍ خوی درسره و هر راز خيانتونه معافېږي.
پام کوه! چې پخپل خدمت او لياقت مغرور نشې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چې راځې که هر څومره مهم کارونه دې کړي و لکه ګنهګار سر ټيټی راځه!

خپل خدمتونه مه يادوه!

په قانون استناد مه کوه!

ماته ځان وسپاره، زما په خوشحالۍ کې هرڅه ولټوه! ستاترقي زما په اطاعت پورې تړلې ده.

ستا ترفېع په همدغسې تواضع کې پټه ده، ته خپل ځان او خپل حد وپېژنه.

ته ښه فکر وکړه چې زه څوك يم او ته څوك يې!

(c) ketabton.com: The Digital Library

توره پرده

سپوږمۍ چې په تورو وريځو کې پټه شي په جهان باندې توره پرده غوړيږي او هر څه په تور تم کې ورک وي.

په دغسې توره تياره کې د انسان بينايي کار نه کوي، ړانده او د نظر خاوندان يو راز وي، ښه مخونه او بد مخونه فرق نه لري، د سپين او تور تميز نشي کيدای خپل او پردي پېژندل کيږي.

د حقيقت او جمال رڼا له سپوږمۍ پټوالي په سترګو لاڅه چې په زړونو هم تياره راولي که دا تياره ورکه نشي او دغه رڼا لـه تورې پردې لاندې وي د ذوق او نظر د خاوندانو شپه نه سبا کيږي.

د شعر او ادب دنيا نه جوړيږي.

فکر، شعور او احساس نه ويښيږي.

د کار او حرکت اراده نه پيدا کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند نغمه

ټول غلي دي، هېڅوك څه نه وايي، د ژوند نغمه غلې ده په دغسې خاموشۍ کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کېږي، نشاط او فرحت لکه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.
زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرینده وغږوم دا سرینده ما دعشق له هېواده او دبلبلو له کوره راوړېده.
زما د سرينده اواز ډېرخوږ دی.
راشئ! کښېنئ زما نغمې واورئ!
زه نه غواړم چې ارزو ګانې مړې او زړونه ساړه وي.
زه د احساساتو اوجذباتو د ويښولو دپاره راغلم.
دغه ده ماخپله سرينده راواخيستله خپلې نغمې شروع کوم.
آه – داڅه وشوه؟ له دې سرينده نه خوهېڅ اواز نه پورته کېږي.
سوری نه خونه ده ما ته ښکاري تاورنه يې ټول په ځای دي.
دا ولې نه غږيږي! له دېنه لويه ضايعه بله نشته.
پوه شوم، وپوهېدم دا سرينده د بلبلو د کور ده او بې د ګلونو له خوا بل چېرته نه غږيږي.
دا سرينده له عشق سره تعلق او ارتباط لري. تارونه يې هم په هماغه مقام پورې تړلي دي.
زه بايد ګل زار ته ننووزم او د ګلونو په حرم کې د خپلې سرينديې اواز واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه بایـد د نـرګس سـترګې، د غـوټۍ خنـدا ، د چنـدڼو لښـتې، د سنبلو پرېشانه زلفې وګورم او د حسن په ګل زار کې خپله سرینده وغږوم بې له دېنه دغه خاموشي نه ورکېږي او خوشحالي نه پیدا کېږي.

دا توري وربځې باید دلمر او سپوږمۍ له مخې لري شي.

د بلبلانو پنجرې او قفسونه باید مات شي.

د بـاغ تړلـی ور بایـد ببرتـه شـي چـې خوشـحالي راشـي او ذوق وشعور سترګې وغړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحالي

ستا د شجاعت او شهامت ترانه ډېره خوږه ده.

دا ترانه ډېر مشهور شاعر جوړه کړه، سازندګانو ورته ډېر ښه اهنګ پیدا کړ اوس یې د وطن جونه او پېغلې په ډېر شوق وایي او ته یې په اورېدو ډېر خوشحاله یې.

ټول خلق تاته په ډېر قدر او احترام ګوري، دا نه هلته یو ځای بل ځای ستا د توري او سربازۍ صفتونه دي او ته له ډېرې خوشحالۍ په جامو کې نه ځایېږې.

په هغه ورځ چې ته د جنګ او جګړې له میدانه بریالی راغلی ستا په افتخار جشن ونیول شو په تا باندې له هر خوا ګلونه شیندل کېده ستا په غاړه کې خلقو د ګلو هارونه اچول ټولې سترګې تاته متوجه وې او په تا باندې خوشحالي ورېدله. دا خوشحالي تاله هغه ځایه راوړه، چې هلته دګولیو او بمنو باران ورېده او ژوند ډېر په خطر کې و، ته به هر ساعت له مرګ سره مخامخ کېدې او ډېر لوی غم درسره و.

هو! د مشرانو خوشحالي په همدغسې مشکلاتو او خطراتو او غمونو کې پټه وي او کو چنیان خوشې په خوشې خوشحاله وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړ خیالونه او ژور فکرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزادي

په کوم حق د هوا ازاد مرغان په پنجرو کې اچوي؟
څه حق لري چې دغه اسماني نغمه وال له ګوښه ځایونو، له چینو او لښتیو، د سپیدو له رڼا او د ونو له څانګو څخه بیلوي او د ژوند پانګه ترینه اخلي.
انسانه! ته په رښتیا داګومان لرې چې لوی خدای دغه ښایسته مخلوق ته دا وزرونه او ښکې د دې دپاره ورکړیدي چې ته یې وشکوې؟
ایا بې له دغه ظلم او ستمه ته ښه ژوند نشې کولی؟
اخر دغو بېګناهو څه کړیدي چې ټول عمر به ستا په زندان کې تېروي.
دا څه معلومه ده چې د دغو بیګناه بندیانو سرنوشت زمونږ له سرنوشت سره نه دي تړلي.
دا چاته معلومه ده چې د دغو مرغیو آه به د ظالمانو حاکمانو په څېر په مونږ راونه ګرځي او مونږ به ونه ځوروي.
آه- هېڅوك نه پوهېږي چې په دغه جهان کې زمونږ له کړو نه څه نتیجه ولاړېږي؟
زمونږ له هغو جنایتونو چې په خندا او خوشحالۍ انجام مومي د اسرارو په چارراهۍ کې څه پیدا کېږي؟
کله چې د شنه اسمان سپك وزره مرغان چې د دې لویې فضا الوتلو ته پیدا دي په پنجرو کې ایساروي، هغه وخت چې د اسمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نېلي درياب ښايسته لامبوزن د خپل ظلم په زندان کې اچوي دا فکر نه کوي چې يوه ورځ به د دوی په وينو لړلي نوکان له قفسونو څخه راووزي او تاسو ته به در ورسېږي.

ايا تاسو دا فکرنه کوئ چې هرچېرته چې يو بندي د ظلم او ستم له لاسه فرياد کوي خدای ورته په رحم او مهربانۍ ګوري.

د خدای دپاره د شنو فصلونو او کښتونو کونجي دغو بنديانو ته وسپارئ.

بلبلان ازاد کړئ مرغۍ خوشې کړئ.

دغه ښکلې پنجرې چې د زينت دپاره ستاسو په کورونو کې ځړېږي په ډېردقت وګورئ.

د جهان هغه تله چې تاسې يې نه وينئ دوه پلې لري.

همدغه د قفس نري او زري مزي دي چې د زندانو او جېلونو تور آهنين سيخونه ترينه جوړېږي.

د اسمانونو، د چمنونو، د سيندونو بې ازاره لارويو ته زيان مه رسوئ او ازادۍ ته يې په احترام وګورئ.

د دغو بېوزلو او بې ګناهو ازادي مه ايساروئ، چې د تقدير او سرنوشت قاضي اوحاکم ستاسو ازادي سلب نه کړي.

هغه چې د ظالمانو له ظلمه فرياد کوي پخپله هم ظلم او تېري کوي.

انسانه! ته په رښتيا ازادي غواړې او ازادي دې خوښه ده؟

که دغسې وي، نو بيا ولې دغه بندي او د خپل ظلم پته خوله شاهد پخپل کور کې ساتې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظالمه! ولې فریاد کوې چې په مابندې ظلم او تېری کوې.

لږ څه خو دغه بېوزلی بندي وګوره چې سیوری یې په تا باندې پرېوتی دی.

دغه قفس ته خو لږ غوندې ځیر شه، چې ستا په کورکې ځوړند دی او ته نه پوهېږې چې د دې پنجرې د سیخونو ترشا، چې اوس په کې یو بې ګناه مرغه نغمه سرایي کوي د یوه زندان اساس او بنیاد ایښودل کېږي.

(هو ګو)

اجتماعي عیبونه

هغه څوك چې له ټولو اجتماعي عیبونو، یعنې له خودپرستۍ، تعصب، خطاکارۍ او دروغو نه خلاص وي له اجتماع سره به دومره مخالف وي، چې بې له انزوا نه به هېڅکله ژوند ونکړی شي.

(ګوستاولوبون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل ويل

ګل بورا ته ويل:

زه او ته تقدير يو له بله بېل کړي يو. زه دلته پاته کېږم، مګر ته هرې خواته الوزې او هر لور ته تلی شې، سره له دې ما او تا يو په بل پورې زړه تړلی او له خلکو نه لرې خوا په خوا ژوند کوو.

زه او ته دومره يو بل ته ورته يو چې کله کله دواړو ته ګل ويل کېږي، افسوس دی چې ته له نسيم سره پرواز کوې او زه په زمکه کې زنداني يم.

ما څومره ارزو لرله چې له تاسره والوزم او ستا په مخکې خپله خوشبويي خپره کړم، مګر ته دومره لرې ځې چې زه درسره ملګرتيا نشم کولی.

ته همېشه په ګلونو کې پرواز کوې، زه يوازې د خپل سيوري ننداره کوم، چې د لمر له ګرزيدو سره زما شاوخوا ګرځي.

ته ځې او بيا راځې بيا بېرته ځې او د بل ځای قصد کوې، مګر ما وينې چې هر سحر پخپل ځای ټينګ ولاړيم او اوښکې تويوم.

بوراګله! د دې دپاره چې زما او ستا يارانه ټينګه پاته شي يا ته ما غوندې خپلې نيلې په زمکه کې خښې کړه يا ماته بڼې او وزرونه راکړه، چې تاغوندې والوزم او له تاسو سره پرواز کړم.

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ زره کاله پخوا

شپږزره کاله کېږي، چې سړی د سړو په وژنه لګیا دي.

...اسمان هر کله د زنبق د ګلونو او د ښایسته مرغیو د ځالو په صورت خپل استازي را استوي، چې دوی د صلح او محبت خواته راوبولي، مګر دغه د مینې پېغامونه د خلقو له زړونو څخه د لېونتوب اثر نه وړي.

له ډېره وخته د ځمکې د خلکو زوروره مینه له وژلو او وینو تویولو سره پیدا شوې ده. ډېره موده کېږي چې د ملتونو خوږه او جذابه موسیقي د جنګ او جګړې ساز او سرود دی.

ډېروخت دی چې افتخار د وېرونکي خپسکې بڼه پیدا کړې ده، چې په دیو هیکله ارابه په لاره تېرېږي او ښځې، نران، لوی، واړه له پښو لاندې چیتوي.

اوس زمونږ سعادت او نېکبختي له ډېرې مشکل پسندۍ نه کار اخلي او هغه وخت یې وچولی غوړېدلی وي، چې خلك ووایي (ځوځانو نه وژنو) اوس باید د سعادت ګټلو دپاره د جنګ نغاره وډنګېږي.

هر چېرته د پولادو برق په چلیدو دی، په هر ځای کې د بلو لمبو لوګي او لوخړې پورته کېږي.

هغه خلك چې ډلې ډلې د خلکو د وژلو دپاره د جنګ میدان ته روان دي د خپلو تورو شپو د روښولو دپاره د توپونو د خولو لمبو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ټول کارونه يوازې د قومونو د مشرانو د جاه طلبۍ د پاره دي.

هغوی لا په مونږ باندې خاورې نه وې اړولې چې زمونږ په قبرونو باندې د دوستۍ معاهدې کوي.

ځناور او مرغان لا د جنګ په ميدان کې زمونږ په وينو او هډوکو پسې ګرځي او دغه اقايان يو له بله سلامونه او احترامونه مبادله کوي.

زمونږ په ننني دنيا کې هېڅ ملت نه غواړي چې يو بل ملت خپل ګاونډ ووينې.

هغه کسان چې د دوی د حکومت دوام زمونږ د حماقت نتيجه ده هره ورځ د قهر او کينې احساس زمونږ په روح کې تقويه کوي او هغه اور ته لمن وهي چې دوی پخپله بل کړي دي.

ښايي چې له يوه سيوري لاندې ارام کښېنا ستل د يوې چينې خوږې اوبه څښل، له يوې ګڼې او ګورې ونې لاندې له خپلو رويا و سره مشغولا خوند او لذت ولري، مګر د نن ورځې انسان له دې ټولو خوندونو نه زيات خوند د خپلو ورونو په وژله کې مومي.

هغه وخت چې سپېدې چوي او د رڼا پيغام جهان ته راوړي، هغه وخت چې د سحر مرغه نغمه سرايي کوي دغه جګړه مار انسان د وژلو او وينو تويولو په فکر کې وي او له کينې نه کار اخلي.

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت محمد "ص"

هغه (ص) پوهیده چې د عمر وروستۍ سلګۍ ده او د ژوند رڼا کله د مازیګرزېړې لمر درنګ ساعت له سترګو پنا کېږي.

دی به تل په فکر کې ډوب و او په هېڅ‌چا به یې پړه نه اچوله.

چې په لاره به روان و. له هرې خوا سلامونه پرې ویل کېده، ده به هم هرچاته په مهربانۍ ځواب وایه.

په ږیره کې یې شل وېښتان سپین نه لیدل کېده او زهیرتیا یې ورځ په ورځ زیاتېده کله به چې اوښانو اوبه څښلې دی به ورته ودریده او هغه ورځې به یې په زړه ګرځېدې، چې ده به د خپل تره اوښان څرول.

هر وخت به د خدای په درګا کې په راز او نیاز مشعول و.

خوراك یې بېخي لږ و او ډېر ځله به یې په نس پورې تېږې تړلې.

پخپل لاس به یې خپلې مېږې لوشلې، چې جامې به یې و شکېدې په زمکه به کېناست او خپل کالي به یې پخپله ګنډل.

د ځوانۍ قوت یې نه و پاته، ډېرو روژو د ده بدن کمزوری کړی و. په ډېرو اوږدو ورځو کې به یې د رمضان ټولې روژې نیولې. د درې شپېتو کالو و چې ناځاپه تبه پرې راغله.

هغه قران چې د خدای له لورې پرې نازل شوی و، ټول یې ولوست د اسلام بېرغ یې سعید ته په لاس کې ورکړ او هغه ته یې وویل:

دا زما د ژوند وروستۍ ورځ ده ته په دې پوه شه چې بې له یوه خدایه بل خدای نشته، ته د هغه په لاره کې جهاد وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ډېر ارام معلومېده، مګر نظر يې د هغه لوړ پرواز عقاب غوندې و، چې د لوړې فضا په ترکولو مجبور شوی وي.

په دغه ورځ هم دی د هر وخت په شان د لمانځه دپاره مسجد ته راغلی او په حضرت علي يې تکيه کړې وه، مومنان او مسلمانان ورپسې را روان وو او په مخکې يې مقدس بېرغ رپېده.

چې مسجد ته ورسېده رنګ يې الوتی و او خلکوته يې وويل:

ای خلکو! که چېرې د پاك خدای ج اراده نه وای ما به له يو ړانده او ناپوه نه څه فرق نه درلود.

زمونږ سرنوشت يې د دې له سرنوشت سره په يوه ملکوتي پيوند کلك وتاړه، چې په غم او ښادۍ کې راسره وي.

په دغه ښکلي بخشش بايد ډېر خوشحاله شو او دا ښايسته حوره ډېره وستايو، د زړه په کور کې د کور د مېرمنې ځای بايد ديته پرېږدو او ډېر پام وکړو، چې هغه بد ګذرانه او بد خويه خوابښې، يعنې عقل د دې ښکلي نازنينې ناوې زړه ازار نکړي.

اوه! يوازې همدغه جنۍ په ما باندې نه ده ګرانه د دې له خور سره هم زه ډېره ټينګه علاقه لرم.

خور يې له دينه لږ څه لويه او جدي ښانته ده چې (اميد) ورته وايي:

څومره به ښه وي چې دغه مهربانه ملګرې چې له ډېرې مودې زما د سعادت پانګه ده تر هغه وخت راسره وي، چې زما د ژوند ډيوه مړه شي او ژوند خاتمه ومومي.

(ګوښته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مرګه نه وېرېږم

له مرګه نه وېرېږم، که څوک راته ووايي چې نن شپه مرې زه به
ووايم، چې د خدای رضا مې قبوله ده، مګر خدای دې نه کا چې
څوک راته ووايي د يوه تن ژوند ستا له لاسه تريخ دی.
(کانت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غم خوښي

زما دا خبره بې له پوهانو بل چاته مه کوئ، ځکه چې ناپوهان بې له ملنډو په نور څه نه پوهېږي.

زه غواړم هغه ثوك وستايم چې ځانته اور لټوي او لکه پتنګ سره اور ته ځان غورځوي.

د عشق په شپو کې چې د ژوند نیالګي کرل کېږي او د حیات ډیوه لاس په لاس ګرځي د سپنې سپوږمۍ په لیدلو ستا په روح کې یو مرموز هیجان پیدا کېږي، ته بیا خپل ځان د تورتم په زندان کې بندي کړې، ځکه چې هره ګړۍ د یوه مقام ارزو درسره وي.

ته بیا د اوږدې لارې او د ګران سفر له غمه خلاصیږې او خپله اروا په بیړه د نورو اوصفا چینې ته استوې، چې د شوق لمبه لکه پتنګ ځان ستي کړي.

ترڅو چې په دغه نکته پوه نشې (مړشه چې ژوندی شې) په دغه تورتم او تیاره جهان کې به لکه نوم ورکي مېلمه او سېږې.

(ګوېته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند لوبه

څه موده ما او تا یو له بله زړونه تړلي وو او په غم او ښادۍ کې ملګري وو.

په وارو وارو مو د ښځې او مېړه لوبه شروع کړه بې له دې نه چې خبره جګړو او دعوو ته ووزي.

ډېر ځله مو یو له بل سره وخندل د دوو مینو غوندې د بل په مخ د مینې لاسونه راښکېل، شوخي مو وکړه یو له بله مو خوله واخستله او خوله مو ورکړه.

په اخرکې مو د وړو په شان په ځنګلونو او کښتونوکې دا لاداد او پټپټاني لوبه شروع کړه او یو له بله داسې پټ شوو، چې تر اوسه مو سره نه دي موندلي. (هاینه)

پوهه

د پوهې قوت ته وزرونه مه پیداکوئ، بلکې څه سرپ ورپورې وتړئ. (بیکن)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چا وځورولم

ځينو پخپل عشق وځورولم، ځينو په کينه زما زړه ازار کړ.
چا د عشق په زهرو زما ډوډۍ ولړله.
چا زما د شرابو په پياله کې د کينې زهر توی کړه.
مګر له هر چانه هغه چا ډېر وځورولم چې نه يې را سره کينه پيدا شوه او نه مينه.

((هاينه))

زما ترانې

زما ترانې ټولې په زهرو لړلې دي.
ولې به نه وي لړلي، ايا تا زما د زندګۍ په جام کې زهر توی نکړه؟
زما ترانې ټولې په زهر ولړې دي، ولې به نه وي لړلي ايا زه پخپل زړه کې په زرهاو ماران نلرم؟
ايا له دغو ټولو مارانو علاوه ته زما په زړه کې ځای نه لرې، ای زما دلداره!

(هاينه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هوسونو مرګ

زما هوسونه مړه شوه، مګر زه لاژوندی یم.
ما خپل زړه له خوږو او خوندورو رویاو څخه وشکاوه او مړنه شوم.
اوس ماته بې له رنځ تېرولو او غم خوړلو نه نور څه نه دي پاته.
زما غلی او چوپ زړه د همېشه دپاره د امیدو له تودوالي محروم دی.
زما د سرنوشت طوفانونو زما د ژوند تر او تازه ګل مړاوی کړ
اوس زه یوازې له نا امیدۍ او افسرده ګۍ سره مخامخ یم او د نجات وروستۍ ګړۍ ته ګورم.
زه هغه وچه پاڼه یم، چې منی او خزان یې لیدلی، مګر دا لا په لغړ ښاخ پاتې ده او د ساړه ژمي بادونه یې رېږدوي. (پوشکین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر حال

ترڅو چې د هنر رب النوع تازه طعمه ونه غواړي شاعر غلی او ارام دی.
دی هم د نورو غوندې په خوړو او اوبو پسې هڅه کوي او د وګړو په شان په ډېرو وړو کارونو باندې بوخت وي.
د ده اسماني سرینده غلې وي او هېڅ غږ ترینه نه خیژي.
زړه یې له غم او رنځه فارغ وي او د ژوند له مبتذلو خوښیو سره یې تعلق وي.
لنډه دا چې د جهان بې هنره خلکو غوندې عادي ژوند لري.
کله چې ناڅاپه د هنر رب النوع د شاعر په زړه کې څه واچوي روح یې لکه ګربته، چې له درانه خوبه پاڅېږي ریږدي او له دغه احمقانه وخت تېرولو څخه خوابدي کېږي.
د جهان له عادي شور او غوغا څخه تښتي او خپل سر د خلکو ناڅیزه بوتانو ته نه ټیټوي، بلکې په ډېر قار او ټینګار له دغه عالمه کناره کېږي. د ډکو سیندونو په موجونو او د ځنګلو په شاعرانه زمزمو پسې روانیږي.

(پوشکین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ته

شاعره! د خلکو په ستاينه مه غولېږه! ځکه چې د مدح او تحسين نغاره ژرغلي کېږي.

د احمقانو او بېشعوره خلکو خندا او وينا ته غوږ مه ږده!

تل غلی، جدي او ټينګ اوسه!

ته پادشاه يې بايد د شاهانو غوندې په انزوا کې ژوند وکړې.

ته خپله لاره مه پرېږده او هغه ځای ته ولاړ شه، چې ستا ازاد طبيعت يې درښيي.

ته د خپلو هغو انديښنو او خيالاتو محصول، چې په تا باندې ډېر قدر لري خلکو ته وړيا ورکړه او په خپله دغه بخشش له چا نه مه غواړه.

اجر او مزدوري مه غواړه، ځکه چې ستا مکافات بې له تا نه بل څوك تا ته نشي درکولی.

ته پخپله د خپل ځان قاضي يې، ځکه چې هېڅوك ستا په باب کې تا غوندې سختګير نه دی.

ای مشکل پسند هنرمنده! ايا ته پخپل کار پخپله خوښ يې؟ ايا ستا زړه خوشحاله دی؟ که دغسې وي نو بيا څه پروا ده که خلك له تا سره دښمني وکړي او تاته بدوواييي.

پرېږده چې احمقان د هغه معبد په غولي کې لاړې توکړي، چې په محراب کې يې ستا د نبوغ اور لمبې کوي. پرېږده دوی د خپلې بې عقلۍ په وجه ستا د ځلاند مشعل پايې ولړزوي.

(پوشکين)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب او محبت

پام يې نه و، د دې په ځای چې په ډېر ادب راته (تاسو) ووايي، په ډېره مينه يې راته وويل: (ته)

په دغه وخت کې د خوشحالۍ او خوشبختي خيال زما مضطرب او پرېشانه روح ونمانځه او عاشقانه مچې يې ترې واخستله.

زه اوس د هغې په مخکې ولاړ يم او يوه شېبه ترېنه سترګې نشم اړولی.

په خوله وايم: ای ښکلې پېغلې (تاسو) څومره په ادب ياست، مګر په زړه کې وايم:

ته پر ما باندې څومره ګرانه يې.

(پوشکين)

د حقيقت اظهار

که زه د حقيقت په اظهار کې زيان ووينم پروا نشته، خو چې حقيقت زما د چوپوالي په وجه زيان ونهويني.

(مترلينګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر

د معنیٰ تنده او تلوسه راسره وه.

په چوپه او غلې بیدیا کې لالهانده ګرځېدم.

هغه پرښته چې شپږ وزرونه لري له پاسه راکوزه شوه او خپلې ګوتې یې چې له خوب او خیاله سپکې وې زما سترګو ته رانږدې کړې.

ما د وارخطا ګربتې غوندې خپلې سترګې رانونیستې.

د هغې لاس زما د غوږونو له څنګه تېر شو زما په غوږونو کې ناڅاپه یو مرموز اواز پیدا شو.

همدغه وخت ما د اسمان دړه د تپېدو اواز واورېده.

د دریاب له موجونو لاندې مې د بحري حیواناتو تګ راتګ ولیده.

د کورو په بوټوکې مې د تاك څانګې او پاڼې لیدې، چې وده کوي او لويېږي.

پرښته زما شونډو ته رانژدې شوه زما هغه ژبه یې رانه پریکړه چې کار یې نیش وهل وو.

بیا یې پخپلو لاسونو چې په وینو لړلي وو یوه بله ژبه زما په خوله کې کښېښوده.

زما په ځیګر یې تېره توره ومنډله زما رپیدونکی زړه یې راوایست او د اور سوځوونکې لمبه یې زما په سینه کې ننویستله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د یوه مړي په شان غلې او بې حرکته د بیابان په شګو کې پرېوتم دغه وخت مې ناڅاپه خدايي غږ تر غوږه شو، چې ماته يې ويل: پاڅېږه! سترګې وغوړوه، د خدای فرمان ته غوږ ونيسه او د اجرا دپاره يې سمدلاسه روان شه له بيابانونو او دريابونو نه تېر شه پخپلو خبرو د ايمان اور د خلکو په زړو کې بل کړه!

(پوشکين)

د نېکانو ارمان

د نيکانو لوی ارمان دا دی، چې د سړو جوړولو په کار کې برخه ولري که څه هم د دوی کار پټ پاته شي او څوک پرې پوه نشي.

(سپنسر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبر او ګل

قبرسره **ګل** ته ویل:

ای د عاشقانو ګله! هغه د اوښکو څاڅکي چې هره شپه د چرګ غږ او سحر له سترګو ستا په ښکلي بڼه راتویېږي ته پرې څه کوې؟

ګل وويل:

اول ته راته ووایه! هغه چې ته یې هر وخت خپلې ګېډې ته ننباسې څه ورسره کوې؟

قبروويل: **ګله!** زه له هرې اروا نه چې ماته یې سپاري پرښته جوړوم او اسمان ته یې لېږم.

ګل وويل: قبره! زه دغه اوښکې ورو ورو د عطرو او عسلو په صورت تبدیلوم او خلکو ته یې ورکوم!

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

افتخار

دا طلايي سکه چې د دنيا په بازار کې د افتخار په نامه چلند لري هېڅ ګڼمه.

هو! زه ورته په کرکه ګورم او له پښولاندې يې کوم.

هغه چې د خپل هنر مزدوري غواړي د ټيټ فطرت خاوند دی.

هغه چې د دغه بازار په سرو او سپينو پسې لېوال دی پرېږدئ، چې دې بې ارزښه سکې ته لاس وغځوي.

دا سکه هغه څوک اخلي چې ځان خرڅوي.

که ته غواړې چې دغه خلق وپېرې، نو راشه دوی ټول ځانونه خرڅوي.

ته بايد دوی ته يو مناسب قيمت وټاکې او خپله اميانۍ وشرنګوې.

که داسې ونکړې، نو د دوی په تقوی' اعتراف کوې.

اياته نه پوهېږې چې دوی ټول د تقوی' خاوندان دي.

افتخار او تقوی' تل اوږه په اوږه وړاندې ځي.

ترڅو چې دنيا شته خلق د تقوی' بها په افتخار تاديه کوي.

د افتخار د سکې اواز دې، چې دنيا يې په پښو ودرولې ده.

ما پرېږدئ، چې د جهان د پرهېزګارانو په مقابل کې بد معامله او سم.

پرېږدئ چې زه د افتخار خاوندانو ته هېڅ ښکاره شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه چې ځان د دغسې خلکو په مخکې وينم زړه مې خپلې اندازې نه زيات د حقارت تمنا لري.

زه دغه طلايي سکه چې د جهان په بازار کې رواج لري او د افتخار په نامه يادېږي هېڅ ګڼمه او په نفرت ورته ګورم.

زه اوس د افتخار او تقوىٰ غوندې ورو ځيزونو په مخکې نه يم ولاړ.

زه دغه وخت له ډېرو لويو حقايقو سره مخامخ يم، چې يا بايد غلى او چوپ پاته شم يا بايد ډېرې لويې خبرې وکړم.

اى زما پوهې او هوښيارۍ! راشه هغه څه ووايه چې د نورو په فکر کې نه راځي.

(نيچه)

څه غواړم؟

د ډېرو خلکو له پټو رازونو خبرشوم، مګر له ځانه لا خبرنه يم.

زما سترګې ماته دومره نږدې دي چې مانشي ليداى.

زما زړه غواړي چې له ځانه څه قدر لرې شم او خپله څېره ووينم، مګر دومره لرې نه لکه چې له غليم نه لرې يم.

اوس زما ډېر نژدې دوستان هم له مانه ډېرلري دي.

زه غواړم د دوست او دښمن ترمنځ يوه فاصله ولرم، ترڅو چې هغه څه په ځان کې وليدى شم چې په ماکې شته.

اوس پوه شوې! چې زما زړه څه غواړي؟

(نيچه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بډای فقر

لس کاله کېږي چې یو څاڅکی باران په ما باندې ونه ورېده.
د یوه سړي ورېمه په ما ونه لګېده، د مینې او محبت پرخه زما د زړه په کښت پرې نه وته، ځکه چې په دغه ځمکه هېڅکله باران نه ورېږي.
زما پوهې! زه اوس تاته مخ اړوم او تاته اسره لرم چې په داسې وچکالۍ کې ته وچتوب غوره نکړې.
له تا نه هیله لرم چې زما دپاره روح خوښونکي ورېمه، زړه خوشحالوونکي پرخه، ژوند پالوونکي او ریا شي.
پخوا تردې ما وربځو ته ویل چې زما له مخې نه لرې شي، چې د رڼا پلوشه په ما باندې ډېره پرېوزي او مخه مې ښه رڼا کوي.
اوس د هغو وربځو په لاره کې دامونه ږدم، چې ګوندې یوه شېبه زما په سر باندې سیورې شي او زما خبر واخلي.
پخوا له دېنه په تریخ حقیقت پسې ګرځېدم اوس د تصادف څېو ته لاس غځوم او غواړم، چې میلمه پالونکی شم، خپله برخه او دخپل وچولي لیك له ځانه ونه شړم، نن زرتش له خپلې سختې نه لاس اخستی دی او لکه تود باد، چې کنګل ویلې کوي خپل ملایمت څرګندوي.
تر اوسه لا پخپل کوهستان کې انتظار کاږي، مګر د غره له لوړې څوکې راښکته شوي دي له هغو کنګلو نه چې تل ترتله ساړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تړلي پاته کېږي یو قدم را ټیټ شوي دي ستومانه دي، مګر خوشحاله معلومېږي.

غلی شه! چې حقیقت لکه ټینګه وریځ زما په سر تېرېږي د ورېځې له زړه نه یو غیر مریي برق ځلیدونکی دی.

حقیقت ورو ورو له ډېرو لویو پټه پایو او پلو څخه زما په لورې رابښکته کېږي راشه! ګرانه حقیقته.

چوپ شه! دا زما حقیقت دی، چې په ځیرځیر او خواږه اضطراب راته ګورې او کتل یې لکه د ستورو کتل جذاب او شیطنت امیز معلومېږي ته به وایې چې زما د نېکمرغۍ راز یې پخپل حدس موندلی دی او پوه شوی دی، چې نن ولې د غره له لوړې څوکې رابښکته شوی یم، ولې ملایم او ارام یم؟ ته به وایې چې له لیدو او کتو یې یو ګلرنګه ښامارته خوله وازه کړېده.

غلی شه! چې زما حقیقت څه وایي:

افسوس دی ستا په حال ای زرتشته! ستا حال د هغه چا غوندې دی چې سوچه زر یې خوړلي وي، اخر به ستا ګېډه څېرې کړي او دغه زر به ترېنه وباسې.

زرتشته! ته له اندازې نه زیات بډای، له حده زیات د خلکو سترګې برېښوې او په زړونو کې ځانته حسد پیدا کوې.

زه د ستا د ځلیدونکي رڼا په مخکې دربډای نشم او سیوري ته پناه وړم او ربړدم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بډایه! څه ولاړ شه! څه روانېږه ای زرتشته له خپل لمر نه لرې شه!
ته غواړې چې له خپلې هغې رڼا نه چې له سره ډېره زیاته ده نورو ته په لپولپو څه ورکړې.

ته په دې نه پوهېږې، چې هغه شی چې له تا سره په رښتیا زیات دی پخپله ته یې.

که غواړې چې چاته څه ورکړې له ځانه تېر شه خپل ځان ورکړه ای زرتشته!

ته وایې لس کاله کېږي چې یو څاڅکی باران په ماباندې نه دی وریدلی. د یوه سړي وږمه را باندې نه ده لګېدلی، د مینې شبنم زما په زړه نه دی پرېوتی.

ته دا اسره لرې چې په مینه درته وګوري او تا ښه وګڼي.

ایا ته نه پوهېږې چې د خوشبختۍ پلوشو او حرارت شاوخوا ځمکه سوزولې هغه زمکه چې له بارانه محرومه ده له عشقه هم څه برخه نه لري.

اوس ستا ستاینه څوك نه کوي، بلکې ته د خپل دسترخوان د پوټو ټولوونکو ستاینه کوې.

زه تا پېژنم چې ډېر فقیر بډای یې.

ستا ډېر شته تا په عذابوي، ته خپل ځان په ډېره ورکړه ستومانه کوې، خپلې ارامتیا نه ګورې له خپل ځان سره علاقه نه ښیې.

ستا باطن همېشه هماغه شان په شکنجه کې دی، لکه چې په یو انبار کې له اندازې او ګنجایش نه زیات غنم واچول شي یا په یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه کې له حده زیاته مینه پیدا شي. ته خپل ځان قربانوې، خو ځوك ستا، ستاینه نه کوي!

ای بې پوهې هوښیاره! که غواړې چې په نورو ګران شې باید ډېر فقیر شي.

دا خلك له هغه چاسره مینه کوي، چې په زحمت کې وي هغه چا ته یوه مړې ډوډۍ ورکوي چې وږی وي.

ای زرتشته! که غواړې چې چاته څه ورکړې، نو خپل ځان ورکړه او له ځانه تېرشه! زما خبره واوره، زه ستا حقیقت یم!

(نیچه)

هېرول

هغه ځوك چې څه نشي هېرولی ښه سړی نه دی.

ځوك چې همېشه د بل د ملامتۍ له خاطره له ځان سره څه ساتي د ښه زړه خاوند نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هر چا نه لرې

رټل او رټل کېده یو هم ښه نه ګڼم او له دواړو نه کرکه لرم.

د چا اطاعت نشم کولی او له چانه اطاعت هم نه غواړم.

هغه چې له ځانه نه وېرېږي بل هم نه ویروي.

په نورو باندې هماغه ځوك حكومت كولی شي چې نور ویروي.

زه به ځنګه دغه کارته زړه ښه کړم چې د خپل ژوند په اداره هم نه یم خوښ.

زه غواړم چې د ځنګله یا د سیند حیواناتو غوندې یوه شیبه ځان هېرکړم چېرته یوازې کښینم.

له خپلو لرې اوږدو رویاو سره مشغول شم.

خپل ځان له ډېر لرې ځایه دلته راوبولم.

له ځانه زړه وشکوم او بې له ځانه له بل چاسره څه مشغولا ونه لرم. (نیچه)

د شاعر خوشبختي

د کلي رونق اوښتی دی، د خزان سیلۍ ټوله ښکلا له ځان سره وړېده، مګر شاعر د تېرو په یا د خپل غم سپکوي.

دی فکر کوي چې له داسې بدایعو نه یوه ښکلې تابلو جوړه کړي چې هېڅ خارجي وجود نه لري.

دی رښتیا ډېرخوشبخت دی چې برباد شوی ښایست دخپل خیال په دام کې نیولی او ساتلی شي.

(ایشندرف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تسلي

د ژوند پانه زیړه ده. اوس تا تورو خاورو ته سپاري او دی د خاورو اولاد دی، مګر غم مه کوه! ستاله خاورونه به یو داسې نیالګی زرغون شي، چې هر کال به نوي ګلونه نیسي او هر پسرلی به ستا په یاد عطر افشاني کوي.

(ورکرت)

هابيل او قابيل

د قابیل نسله! ته ارام ویده شه! ښه څکه، تل موړ او خوشحاله اوسه! ځکه چې ژوند تاته په ډېره مینه خاندي.

مګر ته ای د هابیل نسله! ټول عمر په خوارۍ او بدبختۍ کې غوټه اوسه او په زحمت مړ شه!

د قابیل اولاده! ډېرخوشحاله اوسه ځکه چې اسمان تاته په ډېرښه نظرکتلي دي او ته یې خوښ کړې یې.

د هابیل اولاده! ته همدغسې په غمونو، زحمتونو او سختیو کې تل ترتله ژوندکوه!

د قابیل زوزاده! خانده او خوشحالېږه، ځکه چې ستا کښت ډېر ښه راغلی او ستا رمې کال په کال زیاتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر ته ای د هابیل زوزاده! همدغه شان په لوږه شپې سباکوه او فریاد کوه.

د قابیل بچیو! تاسې تودو نغریو ته نږدې کښېنئ او ځانونه تاوده کړئ، مګر تاسې ای د هابیل بچیانو! لکه ګېدړان په سمڅو او غارونو کې له سړو نه ورېږدئ او ورپیږي خپل ټبر هم زیات کړئ او هرکال نوي اولادونه راوړئ.

مګر تاسو ای د هابیل نمسیانو! خپله اشتها وسېځئ او له خپلې کمپلې نه هېڅکله پښې مه باسئ!

د قابیل ټبره! ته د ځنګلونو د حشراتو غوندې تل خوره او غټېږه!

مګرته د هابیل ټبره! له خپلو اولادونو سره په کورونو او کوڅو کې سرګردانه ګرځه!

اه! د قابیل نسله! که ته مړهم شې ستا په غوښو و هډوکو به ځمکه تیاره شي او کښت به یې ډېر ښه راشي، مګر ته ای دهابیل نسله! په ژوند هم څه حاصل نه لرې او هېڅ لاس ته نه درځي.

مګر ګوره! ای د قابیل نسله سره له دغو ټولو شیانو یو لوی شرم هم ستا په برخه رسېدلی دی، هغه دا چې ستا په حکومت کې (پاله او کرکې د سرښېزي په مقابل کې مغلوبه ده.)

ته! ای د هابیل نسله، دا ځمکه پرېږده او اسمان ته خېژه ځکه چې ځمکه یې ستا دپاره نه ده پیدا کړې.

(بودلر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخاوت

سخاوت دا نه دی چې سړی چاته ډېر څه ورکړي، بلکې په ځای ورکړه سخاوت دی.

(لاربروبر)

بې اسرې

یتیم هلك وم، د دنیا له شتو نه مې دوه رڼې سترګې درلودې چې د زړه ارامتیا پکې لیدل کېده.

زه په ډېر امید د لویو ښارونو خلکو ته ورغلم، مګر دوی ماته څه اعتنا ونکړه ځکه چې دوی ته ډېر زرنګ ښکاره نشوم.

شل کلن وم چې یو پټ اور زما په زړه کې بل شو او یو ناڅاپه چې راته ټولې ښځې ښکلې او ښایسته ښکاره شوې زه په ټولو مین شوم، مګر په دوی کې یوه هم په ما مینه نه شوه او یوې ته هم زه ښکلی ښکاره نشوم. که څه هم ما وطن او پادشاه نه درلود، مګر بیا هم د جنګ میدان ته ورغلم چې مړشم، خو مرګ قبول نکړم.

زه اوس نه پوهېږم چې دلته څه کار لرم او د څه دپاره یم؟ ماته دانه ده معلومه چې دنیا ته پخواله وخته راغلی یم او که وخت رانه تېرشوی دی.

(ورلن)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلك او شاعر

یوه ورځ هغه لوی او پراخه میدان هغه لوړ او اوچت غره ته وویل:

«ستا په وچولي کې د ژوند نخه هېڅ نشته، ستا پرمخ باندې همېشه د سیلیو او بادونو څپېړې لګېږي»

په همدغه وخت کې د اولس خلکو شاعر ته وویل: ستا سرو کار تل له خیال او اندېښنو سره دی او ستا د وجود هېڅ نه دي په کار.

سنګین غره په ځواب کې وویل:

«زه یم چې ستاله سینې نه هر راز بوټي راکاږم، د غرمې سوځونکي تودوخه پخپل ساړه دم باندې سړومه، د طوفاني وربځو مخه نیسم پخپلو ګوتو د وارو بخري جوړوم او ذخیره کوم یې زما له سینې څخه د اوبو لښتي روانېږي او تاته د ژوند پیغام دروړي»

شاعرهم خلکو ته وویل: «پرېږدئ چې زه سر په زنګانه کښېږدم او فکر وکړم ایا تاسو نه وینئ، چې زما د زړه له چینې نه ډېرې خوږې اوبه راخوټېږي، چې د بشر تنده ماتوي.

(ګویته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان

همېشه وېرېدل، په هر وخت کې هیله او اسره لرل، هر کله د پخوانیو خاطراتو یادونه، دایمي شکایتونه، مسلسله ناراضایتي، د دروغو په لذت پسې افسوس او ارمان، په حقیقت پسې هېڅکله نه ګرځېدل، خپل ځان له خپل اصلي قیمت نه کله زیات او کله کم ګڼل، یوازې په غم او محنت کې ځان پېژندنه او د ګور په غاړه د ژوند په ماهیت پوهېدل.

دا دی د انسان حقیقت یا لږ تر لږه زما مفهوم او معنیٰ سره له دغو ټولو خبرو زه په خپل ژوند کې یو حقیقي افتخار لرم هغه دا چې د دروغو په شهرت پسې هېڅکله نه یم ګرځېدلی.

هېڅکله مې بې د عشق له درشله بل شي ته سرنه دی ټیټ کړی.

زه عشق همېشه له ځانه لرې کړی او بېل کړی یم او د ښه نامه تنده یې په ما کې پیدا کړېده مګر عشق او افتخار یوه هم تر اوسه پورې بې د زړه له غمه نور څه نه دي راکړي

(الفیري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انګلستان کې

د غم داستان بیانول او داسې څوک لرل چې په دغه داستان پوه شي او خپل پټ غمونه پکې ووینې د غمجن زړه د پاره ډېره ښه تسلي ده.

یوه وخت دغه تسلي زما په برخه رسېدلې وه، مګر کله چې ما دانګلستان په خاوره کې قدم کېښود.

هغه وخت چې ما د دې ځای خلك ولیدل، چې ډېر وتینګو او تورو وریځو د دوی له نظره شین اسمان پټ کړیدی، نو زه له دغې تسلی نه محروم شوم. دلته هېڅوك نشته چې د زړه په ژبه پوه شي.

اوه! دا ساړه خلك، دا یخ زړونه چې د خدای (ج) له نامه نه هم غافل پاته دي بې له طلاو څخه بل خدای نه پېژني او بې له پیسونه بل شي ته په تقدس نه دي قایل.

کشکې زما د زړه اهونه دومره پورته لاړ شي چې دالپ د کوهستان لمنو ته ورسېږي، ښایي چې هلته داسې خلك ومومي چې د عاشقانو د زړه په غمونو او رازونو پوهېږي.

(الفیري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوبي

ای د فصلونو او کښتونو پالونکیه!

ای وفادار خدمتګاره! ته د ډېر لوی او ارام قوت ښکارندوی یې.

زه له تاسره ډېره مینه لرم ته په ما باندې ډېر ګران یې.

له تاسره د صلح غوښتلو او عزة النفس روح موجود دی.

ته لکه یوه خاموشه مجسمه خپلې کروندې ته ګورې او د دې دپاره چې د فداکارۍ وظیفه ترسره کړې پخپله خوښه درانه جغ ته سر ټیټوې.

ته د انسان په خدمت کې د موقر فرمان بردار په ډول خپل عمر تېروې، هر وخت چې هغه تا وهي او ژوبلوي دې ته ورته سر راګرځوې او په صبر او تحمل ورته غلی او ارام ګورې.

ته پوهېږې چې د جهان ودانول ستا وظیفه ده.

ته دانسان دتېري په مقابل کې څه نه وایې او شکایت ستا عادت نه دی.

ته سرکشي او نافرماني نه کوې، مګر زه ستا د دردمند روح اواز اورم چې دبخار په ډول اسمان ته خېژي.

زه ستا د درد خفیفه ناله اوروم، چې د اسماني سرود او د فداکارۍ د سرود په شان په دغه فضا کې خپرېږي.

ستا حقیقت په دغه شنه او غلي کښت کې ځای لري.

زه په همدغه هنداره کې وینم ای وفا دار خدمتګاره!

(کاردوچې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاګور نغمې

هغه ماشوم چې ډېرې ښايسته شاهانه جامې اغوستې دي او د جواهرو قيمتي اميل يې په غاړه دی ډېر ښکلی ښکاري، مګر د نورو ماشومانو غونډې معصومانه لوبې نشي کولی او هغه خوشحالي ده هېره کړېده.

دی چې هر قدم اخلي ښايسته جامې يې په پښو کې نښلي.

له ده سره تل دغه ډار ملګری دی، چې کالي يې په خاورو نشي ځکه له نورو نه لېرې ګرځي او يوازې معلومېږي.

د ده حرکت ازاد نه دی او له خاورونه ډېره ډډه کوي.

د ماشوم مورې! د ماشوم دغه راز پاك ساتل چې دغومره قيد او تکليف ورسره وي ماشوم ته زيان رسوي او له ډېرڅه يې محروموي.

همدغه شی دی نه پرېږدي چې د ژوند په صحنه او د انسانانو په ډله کې داخل شي.

(۲)

چېرته چې زړونه له ډار او وېرې څخه په امن کې دي سرونه هر ځای ته هسکيدلي شي.

چېرته چې علم او فکر ازاد دی.

چېرته چې دغه لوی جهان په وړو وړو فکرونو نه کوچنی کېږي.

چېرته چې کلمات د حقيقت او راستۍ له کومي څخه راوزي.

چېرته چې بې نتيجې کوښښونه لاس غځوي او مطلب ته رسېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته چې د کار او عمل لاسونه نه دي تړلي.

هلته چې د استدلال د چينې رڼې اوبه د عنعناتو وچ ځنګله ته لاره نه لري.

هلته چې ذهنونه او دماغونه نشو و نما کوي.

لويه خدايه! ته ما په دغسې فردوس او ازاد جهان کې له خوبه رواينې کړه.

(۳)

لويه خدايه! زما مناجات دادي.

د افلاس نيلې زما نه زړه وشکوه او لرې يې وغورځوه.

ماته توفيق راکړه چې خپلې خوښۍ او مصيبتونه په اسانۍ وزغملی شم.

توفيق راکړه چې غريب او بېنوا له نظره ونه غورځوم او د ډېر بې باکه قوت په مخکې هم سرټيټ نه کړم.

زه دا توان غواړم، چې د دنيا له خسيسو شيانو نه ځان وژغورم او خپل قوت، خپله مينه ستا خوښې ته وسپارم.

(۴)

بس همدغومره ارزو راته پرېږده چې هر لورته تا پرې وليداى شم.

په هرڅه کې تا ووينم او بيله تا نه بل چاته خپله مينه وړاندې نکړم.

هو! زه همدغو مزه ارزو غواړم چې يوازې له تاسره زما تعلق وساتي نور څه نه غواړم، ايکې يو زور لانه غواړم چې ما ستا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضا پابند کړي او په دغه نیمګړي ژوند کې زما سروکار له تاسره وي.

دا زولونه د مینې او محبت زولنه ده.

هغه چې له ماسره مینه لري غواړي چې له هرې خوا نه زما مخه ځانته راوګرځوي ایا ستا محبت له ماسره دغه راز نه دی؟

ته پوهېږې چې ستا مینه له ماسره ډېره زیاته ده، مګر بیا دې هم زه ازاد پرېښی یم.

زما دوستان ما ځکه یوازې نه پرېږدي چې زه دوی هېر نکړم.

ډېرې ورځې وشوې، مګر ما یوځل هم ته پخپلو سترګو ونه لیدې.

که څه هم ما ستا نمانځنه په ځای نکړه او پخپل زړه کې مې تاته مناسب ځای جوړ نکړی شو، مګر بیا هم ستا مینه زما مینې ته انتظار لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر او پرښته

شاعر: د اسمان پرښتې! که زما د سترګو یوه اوښکه او زما د شونډو یوه بوسه ستا دپاره کافي وي زه دا دواړه له تانه نه دریغوم.

دا د دې دپاره چې که ته بېرته اسمان ته وخېژې، چې زما د عشق یادګار درسره وي، مګر له مانه دا امید مه کوه چې زه به دهیلې او اسرې دپاره یا د افتخار او سعادت دپاره حتیٰ، چې د رنځ او غم دپاره کومه نغمه سازه کړم.

زه غواړم چې خپله ژبه غلې وساتم او د زړه خبرې واورم.

پرښته: شاعره داڅه وایې؟ زه خو دخزان سیلۍ نه یم چې اوښکې خپله غذا وګڼم او دغه دغم اولاد د اوبو څاڅکي وبولم.

هغه بوسه چې ته یې ستایې له تانه نه غواړم، ځکه چې د بوسې درکولو دپاره زه تاته راغلې یم او غواړم چې ستا د وجود له کښت نه بیحاصله ګیاه لرې کړم، چې هغه د تنګدستۍ او تنبلۍ بوټي دي او د زړه غم نه دی.

ستا غم یوازې په خدای پورې تعلق لري.

که ستا غم هر څومره زیات وي ته د خپل زړه دغه مقدس زخم همدغسې پرېږده پټې او ملهم پرې هېڅکله مه ږده، ځکه چې د بشر د لویوالي دپاره لوی لوی غمونه په کار دي او بل هېڅ شی یې دغومره نشي لویولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعره! ته داګومان مه کوه چې د غم د ښکلا ادراک ته خاموشي ضرور ده، ځکه چې له ټولو نه ښکلې نغمه هماغه ده چې ډېره نا اميدي په کې وي.

د زړه شاعرانو جاويدانه اواز زما په ياد دی چې بوده او تنسته يې له اوښکو او اوهونو څخه اوبدلې ده.

ماهيخور مرغه سترې او ستومانه د ماښام په تياره کې خپل ځنګله او ځالې ته راشي او خپل بچې وږي ويني، چې د ساحل له څنډې ورته رامنډې وهي او خولې يې د طعمې دپاره نيولې وي، نو دی په يوه لويه تېږه کښېني او اسمان ته په ډېر حسرت ګوري.

دی پوهيږي چې بيهوده، د بيحاصله ساحل او خاموش درياب په سر باندې د طعمې دپاره پرواز کړی او هېڅ يې نه دي موندلي.

سره له دې بيا هم دی تش لاس نه دی راغلی او خپلخونين زړه ورسره شته، چې خپلو بچيو ته يې اخرينه طعمه کړي.

دا مرغه غلی او ارام په ګټه پر يوازې او خپل څېرې ځيګر خپلو وږو بچيانو ته وړاندې کوي په دغه وخت کې يې له څنګه وينې بهېږي او دی د مينې په ميو مست په ځمکه پريوزي.

په دې فداکارۍ کې کله د تدريجي مرګ له شکنجې لاندې سترى شي او ويره ورته پيدا شي چې د ژوند اخيرين رمق له لاسه ورنکړي، نو ځکه نيم ژواندی را پورته شي او خپل وزرونه وڅنډي په دغه وخت کې چې د شپې وروستۍ شومه وي د وداع يو داسې مرګاني فرياد له زړه راوباسي چې دريايي مرغان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحله تښتي او هغه مسافر چې د سیند په غاړه تېرېږي له وحشته رېږدي او خدای ته ځان سپاري.

شاعره! ته په دې پوه شه، چې د ټولو حقیقي شاعرانو سرنوشت همدغه دی چې د ماهیخور مرغه په شان د خپل زړه د وینو دسترخان خپورکړي او خلك په دغه دسترخان میلمانه او خوشحاله کړي.

کله چې شاعران له خاورو شوو اسرو، له رنځونو او غمونو له عشق او نا امیدۍ نه حکایت کوي د دوی خبرې که هر څومره ښکلي وي بیا هم له زړونو نه غم نه وړي.

د شاعر خبره لکه تېره توره داسې ده، چې په هوا کې حرکت کوي او یوه ځلانده حلقه تشکیلوي، مګر په څوکه کې یې همېشه د وینو څاڅي لیدی شي.

((الفرد دوموسه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم او خوشحالي

خوشحالي هغه غم دی چې پلو یې له مخه لرې شوی دی.

هغه چینه چې ستاسې خوښۍ او خوشحالۍ ترینه راخوټېږي په حقیقت کې ستاسو له اوښکو نه ډکه ده.

هرڅومره چې د غم شوکارې ستاسو د وجود لوښي وګروي او ژور ځای پکې جوړ کړي، هغومره پکې د خوشحالۍ دپاره ډېر ځای پیدا کېږي.

ایا ستاسو دغه کنډول چې له شرابو نه ډك دی د کلام په داش کې په اور باندې نه و ایښی؟

ایا دغه د دورې شپېلۍ چې په اواز یې ستاسې روح خوشحالېږي په تېره تېغ غوڅه شوې او جوړه شوې نه ده؟

کله چې جوړه شوې نه ده؟

کله چې پخپل زړه کې خوشحالي وینئ که خپل زړه وګورئ دا به درته څرګنده شي، چې هماغه څیز چې تاسو یې غمجن کړي یاست تاسې خوشحاله کوي.

کله چې ستاسو په زړه کې غم پیدا شي که پخپل زړه کې سترګې وغړوئ په دې به پوه شئ، چې د هاغه شي دپاره اوښکې تویوې چې تاسې یې خوشحاله کړي یاست.

ځینې خوشحالي لویه ګڼې او غم وړوکی، ځینې غم لوی ګڼي او خوشحالي ته په کمه سترګه ګوري. زه وایم دوی داوړه یو له بله بېل نه دي او دواړه یو ځای راځي کله یو له تاسو سره مخامخ کښیني هغه بل ستاسو په بستر کې ویده وي تاسې لکه د ترازو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهين د غم او خوشحالۍ ترمنځ واقع یاست کله چې د تلې پلې تشې وي تاسو غلي یاست.
کله چې زرګر په تاسو باندې خپل زرتلي، نو د غم یا خوشحالۍ پله درنیږي او سپکیږي.
((خلیل جبران))

پارلمان

پارلمان د دولت زړه دی او د حکومت مثال لري چې په ټولو غړو یې فرمان چلیږي. که دماغ له کاره ولویږي سړی ژوند کولی شي لکه لیونیان او احمقان چې ژوندي دي، مګر که زړه کار ونکړي شي ژوند ختمیږي.
((روسو))

ژوند

دا مه وایه چې ژوند یو دایمي بزم دی، ځکه چې دا خبره احمقان کوي.
دا هم مه وایه چې ژوند تل تر تله مصیبت دی، ځکه دا د بې زړه او ضعیفو خلکو خبره ده.
لکه چې د ونو شنې څانګې په پسرلي کې له خوشحالۍ رېږدي، خانده! لکه چې د سیند موجونه په لویو ګټو لګیږي او فریاد کوي. ژاړه! د جهان ټول خوندونه وڅکه او ټول دردونه وزغمه بیا ووایه هرڅه چې دي ډېر دي، مګر له خوب او خیال سره شباهت لري. ((پادیامانتوپولس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوت او جرئت

د سیند په اوبو کې مخ پورته تګ قوت او جرئت غواړي او د اوبو له جریان سره موافق تګ مړه کبان هم کولی شي.

تاریخ

هغه ماته لوی او واړه څه فرق نه لري چې هر څه ده پیدا کړي دي او د ټولو خالق دی. هر چېرته چې هغه شته هر څه شته او هېڅ ځای نشته چې هغه په کې نشته زه له دومره کوچنیتوب سره، چې هېڅ نه یم هرڅه یمه.

ځکه چې د ځمکې، د ستورو او د شمسي کال او لادیم.

زه له هغې خاورې پیدا یم چې د قیصر لاس، د افلاطون ماغزه، د مسیح زړه او د شکسپیر نبوغ یې په ذراتو کې ګډ دي. ((امرسن))

لوړه پایه

په دغه جهان کې د هر چا د لوړېدو دپاره یوه پله او پایه په کار ده، چې هغه درد او الم دی.

((اناتول فرانس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدبختي

بدبختي ده، چې عقل او پوهه تربيه کوي.
((هوګو))

عقل

که غواړې چې دعقل په زيان او ضرر پوه شې، دا ومنې چې عقل هغه قوتونه په سړي کې وژني چې ژوند پرې ولاړ دی.
ژوندون په عمل او اراده ولاړدی.
غوښتنه او اراده د هر پيشرفت اصل او اساس دی.
څومره چې عقل زياتېږي هغومره اراده ضعيفه کېږي.
که انسان په هرڅه پوه شي يقين وکړه چې بيابه هېڅ نه غواړي او هېڅ ارزو به ورسره نه وي، يعنې اراده به نه لري.
عمل له ارادې څخه پيدا کېږي او اراده له ارزو څخه.
دا دواړه له هغه شي سره نه يو ځای کېږي، چې د حکيمانو او فيلسوفانو په برخه رسېدلي دي، يعنې تردد او تامل.
زه ډېرې پوهې له ژوند څخه عاجز کړی يم.
ډېر فکر د سړي قوت او مقاومت کموي.
ناپليون، سزار او د دوی امثال هغه کسان نه وو چې ډېر فکر کوي، ځکه يې هغه څه وکړی شو چې زړه يې غوښتل.
((اناتول فرانس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي او تکامل

زه په دې عقيده يم، چې د بشر تکامل به په ډېر څنډ انجام مومي.

د دنيا سير ډېر بطي دی، د بشر نبوغ په تقليد کې دی، د ابتکار خونده يې نشته، لکه چې په فزيك کې د ثقل قانون موجود دی چې زمونږ تعلق د ځمکې له زړې کرې سره ساتي په روان شناسۍ کې هم دغه قانون وجود لري او زمونږ دلچسپي د زاړه جهان سره ټينګوي.

ګويټې هم ويلي دي چې خلق لا د اصلي ګناه د اتمي برخمې په اختراع نه دي بريالي شوي.

((اناتول فرانس))

د ژوند ضروري شرط

ناپوهي يوازې د نېکبختۍ لازمي شرط نه دی، د ژوند ضروري شرط هم دی. که مونږ په هرڅه پوه شو يو ساعت هم دژوند تحمل نشو کولی.

هغه احساسات چې ژوند مونږ ته ښه ښکاره کوي يا ژوند راته د تحمل وړ ښيي له دروغو څخه زېږي او په موهوماتو باندې تغذيه کېږي.

((اناتول فرانس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم او اخلاق

له علم څخه دیوې اخلاقي نتیجې امید لرل ډېره لویه اشتباه ده.

درې سوه کاله پخوا خلك په دې عقیده وو. چې ځمکه د خلقت او بدیا کېدو مرکز دی او نن مونږ پوهېږو، چې د لمر یوه منجمده ټوټه ده.

اوس پوهېږو، چې د ستورو په سطحه کې څه ګازونه سوځي.

په دې هم پوه شوي یو چې دغه جهان چې مونږ پکې د ګرد او غبار یوې ذرې غوندې یو تل د جوړولو او ورانولو په حال کې دی.

مونږ ته دا معلومه شوه چې پرله پسې ځینې ستوري پیداکېږي او ځینې له مینځه ځي، مګر دغو خارق العاده اکتشافاتو زمونږ په اخلاقو کې څه تغیر رانووست.

ایا نن میندې له خپلو بچیانو سره له پخوانه زیاته مینه لري؟

یا دغه مینه له پخوانه کمه شویده؟ ایا اوس دښکلا په احساس کې له پخوانه څه زیادت یا نقصان راغلی دی؟ ایا نن د زړورو قهرمانانو په زړه کې له پخوانه څه فرق لیدل کېږي؟

ځمکه لویه وي او که کوچنۍ وي د بشر په حال کې څه تغیر نه راولي. ځمکه لویه ده په دې شرط چې غم او رنځ پکې وي او عشق موجود وي.

غم او عشق د غیر فاني ښکلا جاویداني مرکزونه دي.

غم یو داسې نعمت دی چې قیمت نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ښیګڼې چې په ځان کې وینو او هغه څه چې ژوند زمونږ په نظر کې ښه ښکاره کوي د همدغه لوی نعمت اغېزه ده.

زمونږ ترحم، شجاعت شهامت او نور فضایل او ملکات د همدغه شي مرهون دي.

اخلاق طبیعتاً په احساساتو باندې تکیه لري او بس.

«اناتول فرانس»

فکر او احساسات

تاسې وایاست، چې د ټولو مصیبتونو او بدبختیو علت زمونږ فکر دی، که غواړئ چې د فکر په نحوست قایل شئ باید په قدرت او عظمت کې یې ډېره مبالغه وکړئ، مګر په دې خبره باید پوه شئ چې فکر په احساساتو او غرایزو باندې ډېر لږ تسلط لري.

هغه خلك چې د فکر له تاثیر لاندې ډېر زیات راغلي دي هغوی هم د نورو په شان متکبر شهواني او بخیلان دي.

چېرته چې تمدن ډېر وړاندې تللی هلته هم هغه کارونه ډېر لږ دي چې په فلسفې اصولو اجرا کېږي.

مونږ د غرایزو او احساساتو په مقابل کې دومره ضعیف او ذلیل یو چې زه هېڅکله یوه داسې شعوري حالت ته نه شم قایلېدلی چې له طبیعي حالت سره مخالف وي.

«اناتول فرانس»

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمسخر او ترحم

هر څومره چې د انسان په ژوندانه کې ډېر فکر کوم هغومره راسره دا عقیده ټینګېږي، چې باید د بنیادم د اعمالو شاهد او قاضي تمسخر او ترحم وي.

دا دوه ښه مشاوران یو پخپله د خندا ژوند زمونږ په نظر کې محبوب کوي او بل پخپله ژړا ژوند را ته مقدس ښکاره کوي.

هغه تمسخر چې زه یې لرم بې رحمه نه دی په عشق او ښکلا باندې ملنډې نه وهي، بلکې ډېر ملایم او نېکوکار دی.

د ده په خندا قهر سړېږي او مونږ ته داښيي چې باید د اشرارو او احمقانو په مقابل کې له تمسخر نه کار واخلو.

که دا حس له مونږ سره نه وي، نو زمونږ په زړه کې هرګوره نفرت پیدا کېږي

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو انتظار

خلك هر وخت په اجتماعي چارو کې ډېرو لويو تغييراتو ته انتظار لري.

دا هغه دايمي اشتباه ده چې دغيب ويلو له روح نه يې نشات کړيدی.

زه دامنم چې ژوند په رښتيا بې ثباته دی او ژوندي شيان تل تغيير کوي، مگر د تغير محسوس نه دي.

د دنياهره ترقي ډېره ځنډنۍ او منظمه ده.

ناڅاپي او سريع تغييرات هېڅکله نه دي پيدا شوي او نشي پيدا کيدای، ټول اقتصادي تحولات دطبيعي قواو په رحيمانه ځنډ انجام مومي.

دا خبره زمونږ له احساساتو سره مخالفه وي او که موافقه، مگر يو منلې حقيقت دی چې هرڅه هماغه شان دي چې پخوا وو.

زمونږ اجتماعي وضع دهماغه دماغو او کيفياتو نتيجه ده چې دمخه موجود و، لکه چې علت او سبب هغو احوالو ته ويل کېږي چې وروسته ترديې به موجود شي.

دا تسلسل تر ډېره وخته ديوه حال ثبات ساتي او په ژوند کې نظم او ارامتيا پيدا کوي.

دا خبره رښتيا ده، چې دغه حال نه هغه ارواګانې خوشالوي چې د نورو شيانو ډېره تنده ورسره ده او نه په هغو زړنو کې خوښي اچوي، چې شفقت په کې نشته، مگر د جهان نظم همدغه تقاضا لري اومونږ بايد تن ورته کښېږدو. مونږ بايد پخپل زړه کې يو څه حرارت او له ځان سره څه اشتباهات ولرو، مگر اني او عجيب وغريب موفقيتونه ونه غواړو او د معجزې انتظار ونه لرو.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطرناك

مونږ ته هغه کسان خطرناك ښکاري، چې روحیه یې زمونږ له روحیې نه مخالفه وي.
هغه چې زمونږ خوبونه پکې نشته مونږ ورته بدا اخلاقه وایو.
ځوك چې زمونږ په اشتباهاتو مبتلا نه دي مونږ ته شکاك معلومېږي او دا فکر نه کوو، چې هغوی به په نورو شبهاتو مبتلا وي.
(اناتول فرانس)

د ژوندانه مخ او څټ

ژوند لکه د زري ټوټو کې مخ او څټ لري. هغه ښکلا چې په مخ کې شته په څټ کې نشته مګر، د ټوټې اوبدانه (بافت) له مخ نه په څټ کې ښه لیدل کېږي.
(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیونتوب او حماقت

زه باور لرم چې بشر په هر وخت او په هرځای کې د خپل مصرف دپاره د جنون او حماقت کافي ذخیره لري.

دا سرمایه هر څنګه چې وي بې حاصله نه ده.

کله چې ګورم چې یوه پخوانۍ اشتباه ورکه شوه بې له دینه، چې په دغه کار خوشحاله شم د بلې اشتباه په باب کې فکر کوم چې د زړې اشتباه ځای نیسي.

زه په ډېر تشویش له ځانه پوښتنه کوم چې ایا دغه نوې اشتباه به له زړې نه ډېره خطرناکه نه وي؟ که ښه فکر وکړو زاړه اوهام او زاړه خرافات له نورنه لږ زیات دي، ځکه چې هغه د زمانې په مرور صیقل شویدي او ضرر یې کم شوی دی.

((اناتول فرانس))

په ځان باور

هر څوک چې په ځان باندې اطمینان او باور لري خلك د هغه ملګري کېږي. په ځان باور یو داسې صفت دی چې د هر چا خوښیږي.

خلك له قطعي او یقیني مطالبو سره مینه لري نه له دلایلو سره، دلیل او برهان د وګړو اندېښنې او پرېشاني زیاتوي.

اوس ساده ګي خوښوي او په ساده خبرو پوهېږي.

خلکو ته باید څنګه او څه راز ونه وایو، بلکې هو یا نه ورته ووایو او بس.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعصب

تعصب او عدم اغماض په هر عصرکې شته.

هر څه چې زمونږ خوښ وي زمونږ په نظر کې لوړ معلومېږي او نمانځنه يې کوو. که څوك مونږ ته زمونږ د بتانو عيب ښکاره کړي خوابدي کېږو.

خلك په مشکله دې ته حاضرېږي، چې د خپلو عقايدو په منشا او منبع کې لږ غوندې ايراد قبول کړي.

که چاپخپلو اصولو او معتقداتو کې غور او فکر کولی هېڅکله به نه وو معتقد شوي.

(اناتوس فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان و پېژنه!

دا خبره چې ځان و پېژنه د یوناني فلسفې له حماقتونو څخه یو لوی حماقت دی، مونږ به هېڅکله نه ځان و پېژنو او نه نور.

ټول مشکلات په همدغه ځای کې دي او په همدغې موضوع پورې ارتباط لري.

د دنیا جوړول دومره ګران کار نه دی لکه پېژندل یې چې ګران کار دی.

ښایې چې بشري نبوغ یوه ورځ دنیا جوړه کړی شي، مګر دا توفیق به هېڅکله ونه مومي چې پرې پوه هم شي.

د بشر په پوهه او نبوغ باندې دا ډېره لویه تعدي ده، چې د حقیقت په لټون کې به کار ولوېږي. څه شی چې له پوهې نه پکې استفاده کېږي د اشیاو لږ غوندې حقیقت پېژندل او ترینه خوند اخستل دي.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیت

مونږ غواړو چې خپل شخصیت له ځان سره هغه بل جهان ته هم یوسو ، له مونږ سره دا عقیده موجوده ده چې که څوك ځان هلته ونه پېژني هر سعادت چې د ده په برخه وي په ده پورې به څه ربط نه لري، بلکې د بل چامال به وي.

له دینه غافل یو ، چې زمونږ شخصیت دلته په دغه جهان کې هم محفوظ نه دی او په ژوندانه کې څوڅله یورا زاو بل راز کېږي.

زه چې اوس له اتیا کالو نه اوښتی یم له هغه شل کلن، ((موریس میترلینګ)) سره هېڅ شباهت نه لرم، بلکې هغه هېڅ نه پېژنم.

همدارنګه له هغه لس کلن هلك سره هم مشابه نه یم چې یوه شېبه هم په ځای نه و ناست او تل به په لوبه مشغول و.

ما ته اوس هغه پردې او بیګانه معلومېږي.

هرکله چې په دې نړۍ کې زمونږ شخصیت بدلېږي، نو بیا ولې دا انتظار لرو ، چې هغه بل جهان ته به یې هم له ځان سره وړو.

((مترلینګ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

بقا

پسونه طبیعت د سختیو په مقابل کې مقاومت نشي کولی که انسان دغه نوع د خپل خوراك دپاره نه وای ساتلی اوس به یې نسل ورك و، مگر اوس چې دغه حیوان په دنیا کې ژوندی پاته دی سعادت یې په برخه نه دی ځکه چې د وژلو او خوړلو دپاره یې ساتلي دي.

هر حیوان او هر یو بوټی چې دلته وینئ، سر نوشت یې هم دغه دی کانې او معدنیات هم دغه راز دي، مگر زمونږ غم دومره نه دی چې د دوی تغیرووینو او په بدبختۍ یې پوه شو.

((مترلینګ))

کب

هغه کب چې یوازې ژوند کوي او هغه کبان چې په یوه ځای کې ګډ ژوند کوي یوه اندازه پوهه لري، مگر سره له دې ډېر کبان شته چې یوازې نه اوسیږي.

مونږ نه پوهېږو، چې د دوی د اجتماع سبب څه شی دی؟

ښایې چې دوی به د ځینو ځناورو او بلاګانو له ډاره او د ځان ساتلو دپاره یو ځای شوي وي، مگر همدغه ګډ ژوند او یو ځای اوسې د دې سبب وګرځیده چې انسان یې ژر ښکار کړي.

((مترلینګ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چې دنیا ته رانغله

په ملیاردونو نطفې ضایع کېږي او په دې باب کې تاسې ډېر افراط کوئ.

ستاسو ښځې ډېرې لږې نطفې قبلوي چې هغه په انسانانو بدلیږي، هغه نطفې چې ضایع کېږي او څه ترینه نه جوړېږي ستاسو د خوابدۍ او خپګان موجب نه ګرځي، تاسو ته معلومه ده چې دغه په سلهاو زرو ملیاردونو نطفې، چې په هره پیړۍ یا نیمه پېړۍ کې له دې جهانه ځي او هېڅ ترینه نه جوړیږي د انسانیت توان په کې شته او بالقوه انسانان ورته ویلی شو، مګر دوی ته هغه چانس نه پیدا کېږي چې مونږ غوندې انسانان شي، لکه چې مونږ ته هغه چانس په لاس نه راځي چې د مشتري کره رانه جوړه شي او هغومره عمر ولرو.

ایا دغه بالقوه انسانان د فکري او معنوي ژوند خاوندان وو او که نه؟ که نه وو، نو څنګه ورته بالقوه انسانان ویلی شو؟

اوس چې دوی مړه شو او مونږ غوندې نشو ایا د دنیا په اوضاعو کې څه تغیر راغی؟ ایا د دوی ځای تش پاته شو او هغه کار، چې باید دوی سرته رسولی وای سر ته ونه رسېده.

((مترلینګ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه به یو؟

مونږ غواړو چې په هغه بل عالم کې هم خپل ځان وپېژنو او پوه شو، چې ته (اسمیت) یې زه (موریس) یم، مګر دا نه ده معلومه چې هلته به خپل کوم شخصیت غوره کوو؟
ایا ته به دا غواړې چې زمونږ د بدو کارونو سزا به زمونږ کوم شخصیت وینې؟ هغه موریس چې اوس له اتیاکالو نه اوښتی دی، که هغه شل کلن موریس به وي چې بېل شخیصت یې درلود.
په رښتیا چې مونږ تر اوسه نه یو پوه شوي، چې په څه صورت به د خدای حضور ته وړاندې کېږو، سپین ږیري به یو که ځوانان او که ماشومان.
(مترلینګ)

ستاسو فکر

ستاسې فکر چې هرڅه وي تاسو هماغه یاست.
هېڅ امکان نه لري، چې څوک له خپل فکره لوی شي یا د خپل فکر له حدودو څخه تجاوز وکړي.
(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که طبابت ترقي وکړي

ښايي چې يوه ورځ طبابت دومره ترقي وکړي چې طبيبان د سړي زړه او نور زاړه له کاره وتلي شيان بدل کړي او د سر په کوپړۍ کې هم نور ماغزه واچوي.

لکه چې زاړه ماغزه بدل شي، نو طبعاً د غه حافظه هم نه پاته کېږي چې د تېر ژوند پوهه او معلومات، کينه او مينه يانور خاطرات پکې ساتلي دي، چې دا حافظه لاړه شي هغه شخصيت هم درومي چې له دغې حافظې سره ټينګ تعلق لري.

په دغه صورت کې بيا څوک خپل ځان نشي پيژندلی او په دې نه پوهېږي چې زه څوک يم؟ يعنې د ده او ديوه مړي ترمنځ به څه فرق نه وي، مګر څېره او تنه به يې په کوڅو او بازارو کې حرکت کوي.

دا زيان چې د مغزو له بدولون څخه سړي ته رسيږي د مرګ او مړينې له زيات کم نه دي، دغه جسد چې وروسته تردې دلته او هلته ګرځي هغه پخوانی سړی نه دی بل څوک دی. هر تندر چې په ده پريوزي په هغه پخواني شخص پورې څه تعلق نلري، بلکې په يوه بل نا اشنا سړي پورې ربط پيدا کوي.

(مترلينګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه غواړئ؟

که پاك خدای له تاسو نه پوښتنه وکړي چې څه غواړئ؟
تاسو په ځواب کې څه وواياست؟
ايا داسې ژوند به وغواړئ چې تل ترتله او هېڅ زړښت او هېڅ راز بدبختې هېڅ تغير په کې نه وي.
دغسې ژوند خو عيناً د هغه غټ کاڼي حال ته ورته دی چې په مليونو کاله په يوه ځای پروت وي او هېڅ تغييراو تحول پکې نه راځي.
زه يقين لرم چې که تاسې د جاويداني عمر په حقيقت پوه شئ. هېڅکله به يې له خدايه ونه غواړئ.
جاويداني سعادت هم دجاويداني عمرپه شان دی يا په بل عبارت جاويداني بدبختي ده.
(مترلينګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه او ناپوه

دا چې پوه او ناپوه یو دبل په ژبه نه پوهېږي سبب يې دا دی چې پوه په هغه شي بدلېږي چې دی پرې پوه شوی دی.

دی هغه څه ناپوه ته نشې ویلي چې د ده به زړه کې ځای لري.

که تاسې یوه ورځ د جهان په اسرارو پوه شئ پخپله به هماغه اسرار شي او ماته به دخپل زړه خبرې نشي کولی!

لیونی ما ته وايي ته هم لیونی شوې يې لکه ځینې فیلسوفان چې په اخر د عمرکې لیونیان کېږي او چټیات وايي.

ښايي چې زه لیونتوب قبول کړم، ځکه چې تر اوسه پورې لا د لیونتوب او هوښیارۍ ترمېنځ عقلاً یې تفاوت نه دی موجود، مګر تاسو چې هوښیاران یاست فکر وکړئ چې څه وایئ؟

(مترلینګ)

مرګ

که مرګ په دنیا کې نه وای هېچا به د ژوندانه بارته غاړه نه وای ایښې همدغه د مرګ ویره ده چې مونږ ژوند کوو او د دغه ډار په وجه تر زړښته پورې د ژوندانه پیټې په اوږو وړو.

(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح

که له مانه پوښتنه وکړئ چې روح څه شی دی؟

زه تاسو ته څه ځواب نشم ویلی، مګر له تاسو نه به پوښتنه وکړم چې جسم څه شی دی؟ هر کله که مونږ جسم یا (ماده) وپېژنو د روح په پېژندلو به هم بریالي شو، مګر اوس چې یو هم نه پیژنو باید په دې باندې ځان خوشحاله کړو، چې روح د جسم حرکت دی او جسم د روح (شکل او صورت) دی.

(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

افلاطون

که د یونان افلاطون څه دپاسه دوه زره کاله پس مونږ ته راشي مونږ به کومه موضوع ده ته وړاندې کړو، چې د ده توجه واړوي او دی څه قدرته حیران کړي.

په اخلاقي، اجتماعي او سیاسي لحاظ که مونږ مریتوب لغوه کړیدی خو څو ډوله بل راز غلامي پیدا شوې ده، چې هغه ځای یې ډك کړیدی. مونږ کوم نوی شی نه لرو چې هغه ته یې وړاندې کړو.

زمونږ سیاسي، اجتماعي او اخلاقي دروغ د هغه دپاره کوم نوی مضمون نه دی او اوسني سلوك هغه ته څه نویتوب لري.

په فزیك، شیمي، ژوند پیژندانه طبابت او جراحۍ کې چې څه کشفیات شوي دي په اول کې به په تعجب کې واچوي، مګر د دې لامله چې هغه ډېر موشګاف او ځیر کېدونکي دي ډېر ژر به پوه شي، چې زمونږ کشفیاتو د روح دپاره کومه نوې غذانه ده پیدا کړې او د اسرارو له مخې پرده نه ده پورته شوې.

څه شی چې د هغه پوره توجه ځانته راګرځولی شي هغه یې سیمه موجونه دي، چې په یوه شیبه کې هرځای ته غږ رسوي. ممکنه ده چې دغه شی د ده ارتباط له هغو اسرارو سره پیدا کړي چې په مبهم ډول یې پخپلو کتابونو کې ورته اشاره کړې ده.

په هرحال کوم د توجه وړ شی چې په دوه زره کالو کې مونږ کشف کړی دی همدغه دی، چې د علت په ادراك یې لانه یو موفق شوي او دانه ده معلومه، چې دوه زرکاله وروسته به د توجه وړ څه شی کشف کړو.

(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پوهه

مونږ د فولادو په يوه تړلي خونه کې ژوند کوو، چې دوه وړوکي سوري لري او بس، له يوه سوري نه لږ غوندې رڼا راځي او له بل نه لږ غوندې اواز راننوزي، مونږ له همدغو دوو سوريو څخه د جهان اوضاع معلومو او همدغه وجه ده، چې بې له رڼا او بې له غږه په نور څه نه پوهيزو.

(مترلينگ)

بدې خبرې

بدې او ناوړه خبرې چې زيان او ضرر لري ډېرې ژر خپرېږي، ښې او حسابي خبرې چې فايده پکې وي ژرنه خپرېږي.

هو! بدې او ناکاره خبرې لکه تلونکي او خپريدونکي ناروغي له يوه نه بل ته او له بل نه بل ته ځي.

ښې خبرې لکه صحت او روغتيا له يوه نه بل ته نه درومي.

(مترلينگ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني سلوك

انسان باید هغه مینه چې له نورو سره یې کوي له ډېر لوړ ځایه واخلي او په ډېر لوړ همت له نورو سره وچلیږي.

ترڅو چې ممکنه ده چې خلکو ته دې د عشق په نظر وګوري، نه ښایي چې د خپل ترحم او شفقت سیورې په چا باندې وغورځوي.

ترڅو چې د عدالت له مخې چاته څه ورکولی شي نه ښایې، چې د احسان له مخې چاته څه وبخښي.

ترڅو چې د چا احترام کولی شي نه ښایي چې د احسان له مخې چاته څه وبخښي.

ترڅو چې د چا احترام کولی شي نه ښایې چې د هغه د لجویي او دلداري وکړي.

(مترلینګ)

انساني کمال

هغه لوی کمال چې د تحول او تکامل په لاره کې د ژوندیو شیانو په برخه رسېدلي دي قبلي عواطف دي، چې په انسان کې لیده شي. که څوک غواړي چې له حیواناتو نه لرې وي باید دغه عواطف چې رحم، مروت، کرم، شجاعت او نوعه پرستي ده په ځان کې وروزي. (ډاروین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکر روزنه

څه شی دی چې په بشر کې ژور فکرونه روزي؟
علم او پوهه نه ده، کار نه دی، د عواطفو او احساساتو هېجان هم نه دی، یوازې رنځ او مشقت دی، چې د انسان په فکر کې ژوروالی پیدا کوي او ښایي، چې د همدې لامله په دنیا کې غمونه او رنځونه ډېر شوي دي..

(هینر)

ښکلیتوب

کله چې ښکلیتوب د دعوې دپاره را ولاړ شي د هر ناطق ژبه کلي کېږي.

(شکسپیر)

ښایست

ښایست هغه مېمله دی چې په هر کور کې قدر او عزت لري.

(ګوېته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست مدار

که یو سیاستمدار جنایت وکړي ښایي، چې عفوه شي، مګر که د خبط مرتکب شي، نو د عفوې وړ نه دی.

(بیسمارك)

غولول

ټول تر یوه وخته غولېږي، ځینې د همېشه دپاره هم غولولی شي، مګر ټول د همېشه دپاره نه غولېږي.

(ابراهام لینکلن)

فکر په شعر کې

فکر باید په شعر کې داسې پټ وي لکه غذایي خاصیت، چې په میوه کې پټ دی. میوه هم غذا ده، مګر لذیذه چې د خوړلو په وخت کې له لذته ویلې شي، خو بدن ترینه غذایي ماده اخلي او دغه محسوس غذا په لذت کې پټه ده.

(پل والري)

بدبختي او شعر

د بدې ورځې خاوندان د مصیبت او ناکامۍ په وخت کې شعر ته مخه کوي او څه چې دوی له رنځ او غم نه زده کړي وي په اشعارو کې یې نورو ته وړاندې کوي.

(شیلي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق او سعادت

هغه ځوك ډېر نيكبخت دی، چې خدای ورته داسې زړه وركړی دی، چې د عشق او سوزو ګداز لايق دی.

چا چې د عالم اوضاع او د انسان زړه د عشق په دوه مخيزه هنداره كې نه دی ليدلی هغه هېڅ حقيقت نه دی ليدلی او په هېڅ نه دی پوه شوی.

(هوګو)

پوهه او عشق

پوهه د عقل په غېږكې پرورش نه مومي، بلكې د عشق په لمن كې وده كوي، د پوهې نيالګی بايد د عشق په ګلدان كې وكرل شي او د احساساتو په اوبو ابياري شي.

(مترلينګ)

ښوونځی

د علم او پوهې هر ښوونځی چې پرانيستل كېږي، د زندان دروازه تړل كېږي.

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکر پانګه

د فکر او پوهې تړوله پانګه باید روحي او اخلاقي عظمت ته تسلیمه شي.

(مترلینګ)

معرفت

معرفت هغه شی دی، چې وروسته د هرڅه له لوستلو او د هرڅه له هېرولو نه په دماغ کې پاته کېږي.

(ادوارد هریو)

عالم او علما

علم له خطا څخه خلاص دی، مګر علما تل په خطا کې وي.

(اناتول فرانس)

ځان ښودل

یا ځان هغسې وښیه، چې یې یا هغه شان اوسه چې ځان ښیې.

(بایزید بسطامي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښه کار علت

که زمونږ د ښو کارونو علت او سبب څرګند شي ډېر کسان پخپلو ښو کارونو خړ او خجل شي.

(ريواردل)

تاج او قلم

ترڅو چې د ادب قلم زما په لاس کې دی هېڅکله به ونه وايم، چې ولې مې شاهي تاج په سربانديې نشته.

(ولتر)

مطبوعات او تاريخ

مطبوعات د اوسني تاريخ اساس او بنياد دی. مونږ بايد خپل تاريخ مشوش نکړو، ځوك چې مطبوعاتو ازادي محدودوي د وطن او ملت تاريخ ته زيان رسوي.

(پوانکاره)

حکومت او روزنامه

که له مانه پوښتنه وکړي، چې په وطن کې بې روزنامې حکومت وي که بې حکومت روزنامه؟ زه به هرګوره دوهمه خبره غوره کړم.

(جفرسن)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځان سعادت

که یوازې خپل سعادت وغواړو څه ګرانه خبره نه ده، مګر مونږ غواړو چې له نورو نه زيات مسعود شو او دا کار ډېر مشکل دی، ځکه چې نور هغومره مسعود نه دي، لکه چې مونږ يې تصور کوو.
(مو نتيسکو)

ځان مسعود ګڼل

يوازې دا کافي نه ده، چې د سعادت خاوندان شو، بلکې په دې پوهيدل په کار دي چې مونږ د سعادت خاوندان يو.
(مترلينګ)

اجبار او اختيار

څومره چې د وجود مرتبه او درجه لوړېږي هغومره اجبار کمېږي او اختيار زياتېږي. همدغه سبب دی چې د کاڼي مجبوريت له بوټي او نيالګي نه زيات دی او حيوانات له نباتاتو نه هم زيات اختيار لري، انسان بيا له حيوان څخه هم پورته دی او ډېر اختيار لري.
(بوترو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل او زړه

عقل د زړه په خوښه کارکوي او زړه ته ګوري، هغه څه چې زړه يې نه غواړي عقل يکې لاره نشي پيدا کولای، يعنې زړه په سر باندې حکومت کوي او سر په زړه حاکميت نه لري.

(شوپنهاور)

کينه او مينه

کينه او مينه د نفسي احوالو او کيفياتو له اختلافه پيدا کېږي او په عقل پورې څه اړه نه لري.

(شوپنهاور)

احتمالي مصيبت

هرڅه پخواله وخته په نظر کې نيول او لرې کتل ښه کار دی، مګر د سبا ورځې په احتمالي مصيبت نن غمجن کېدل ښه کار نه دی.

له دېنه چې په هوا کې ځانته زندان جوړوو ولې يو ښه قصر نه جوړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیاقت لرل

که بتان مات کړې کوم ستر کار دې نه دی کړی.
حقیقي شهامت دا دی چې پخپل ځان کې د بت پرستۍ خوی ورك کړې.

(نېچه)

لوی خلك

لوی خلك له سیندونو نه خپل هدف ته بې لارې درومي او د دوی شهامت همدغه دی، چې له ګرانو پرُ پېبچه لارو څخه نه ډارېږي.

((نېچه))

اجتماع

په اجتماع کې داخل شه! ځکه چې په جمعیت کې سړی صیقل کېږي او ټینګېږي یوازیتوب سړی ملایم کوي او فاسدوي یې.

(نېچه)

د جنګ اساس

د غلیم غولول د جنګ اساس دی، ځکه زما هغه پټه زغره چې ما اغوستې ده د ګیدړ پوټکی دی.

(نیچه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجیبه غریزه

هغه غریزه چې له ټولو غرایزو نه نجیبه ده نجابت یې په ډېر احتیاط زیاتره، یعنې په هرکیلو محبت چې له نورو سره یې لرې یو ګرام نفرت له ځان سره زیات کړه.

(نېچه)

شهرت او شرافت

که په افتخار او شهرت پسې ګرځې، نو زما پند مه هېروه! هغه دا چې له شرافت نه لاس واخله!

(نیچه)

هدیه قبلول

زه د هغه چا له خوشبختۍ نه خبر نه یم، چې د خلکو له لاسه هدیه قبولي، ځکه چې له ما سره دا عقیده موجوده ده، چې له هدیې قبلولو نه غلا ښه ده.

(نېچه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېرول

هرڅه هېرکړه، هرڅه هېر کړه هېرول ډېر لوی هنر دی!
هغه درووند بار، چې تاسره دی له ځانه وغورځوه.
که غواړې چې والوزې، که ارزو لرې چې له لوړو او هسکو څوکو سره اشنا شې درانه او سنګين شيان سيند ته وغورځوه، دغه دی سيند، هله ژر شه خپل ځان سيند ته وغورځوه د هېرولو هنر ډېرلوی هنر دی.

(نیچه)

ځان غوښتنه

خودخواهي او ځان غوښتنه په مطلق ډول له ژوند سره موافقت نه کوي.
یوازې ځان غوښتل په حقيقت کې ځان محدود کول او له ځانه څه کمول دي.
که جود او فیض نه وي ژوند نشته.
په حقيقت کې بشپړه او کامله خودخواهي په پوره غيرخواهۍ کې پټه ده او اخلاق هېڅکله انفرادي کېدلی نشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکررات

په دغو ګڼو کې چې علم او پوهه ډېره زیاته ښه یې څه وینې؟
سترګې وغړوې او ښه وګورې چې غیر له مکرراتو نه نور څه وینې؟
ایا دا ټولې خبرې چې په یو قسم موضوعاتو کې اورې بې د سبك او انشاء له تنوع او بې د شواهدو او مثالونو له رنګینۍ یا د چاپ له ښکلیو به نور څه لري؟
د دې خبرو حقیقي تاثیر، عمق او ارزښت همدغه دی چې په راز راز پیرایو کې بیابیا ویل کېږي او له یوه دمخه په بل مخ اوړي، نو په دغه ظاهري ثروت کې فقر او لوږه پټه ده او په دغه روژه کې د مړښت احساس کېږي.

(بیکن)

نېکي

په سترګو کې د لیدلو قوه یوازې نه ده کافي.
که زمونږ سترګې بینا هم وي او په اشیاو کې رنګونه هم موجود وي بیا هم رڼا ته محتاج یو او په تورتم کې څه نشو لیدلی.
همدغه رڼا ده چې د لیدلو قوه له اشیاوو سره مربوطوي او د دې باعث ګرځي چې مونږ څه ووینو.
لمر پخپله د لیدو قوه نه ده، د لیدو وسیله ده، د همدغې وسیلې له برکته مونږ د بینایي احساس کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په دې پوه شه، چې لمر د نېکۍ ثمره ده او له نيکۍ سره شباهت لري. هماغه نسبت چې په ليدلي جهان کې يې د بېنايي قوت له ليدولو شيانو سره لري د ادراك په جهان کې يې د فهم قوه هم له هغو شيانو سره لري چې د پوهيدلو وړ دي.

څنګه چې په تياره کې څه نه ليدل کېږي او سترګې رڼا ته اوړي د دې روح هم هغه څه نه ويني، چې د حقيقت رڼا پرې نه وي پريوتې. څه شی چې د معرفت وړ شيان په حقيقت پورې مربوطوي او روح ته د پوهېدو استعداد ورکوي د نيکۍ تصور دی چې د علم او حقيقت علت بلل کېږي او انسان حق لري چې په ليدلې دنيا کې رڼا او د ليدلو قوه له لمر سره مشابه وګڼي، مګر که لمر يې ګڼي نو لويه اشتباه کوي. همدارنګه د ادراك په عالم کې انسان حق لري چې علم او حقيقت د نېکۍ نظير وګڼي، مګر که عين نېکي يې ګڼي داهم اشتباه ده، ځکه چې د نېکۍ مقام له دينه ډېر پورته دی.

لمر ليدل شو شيانو ته يوازې دليدل کېدو قابليت نه بخښي، بلکې په پيدا ايښت او نشو ونما کې يې هم تاثير لري او غذا ورکوي.

همدغه شان د پوهېدلو وړ شيان له نېکۍ نه يوازې همدغه استفاده نه کوي، چې د پوهېدلو وړ وګرځي، بلکې په ماهيت او پيدا ايښت کې يې هم دخل لري.

(افلاطون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طبیعت قوانین

د طبیعت قوانین واجب او ضروري نه دي. د جهان اصل او اساس تغیر او حرکت دی، هرکله چې دغه تغیر مکرر شي، نو عادت وګرځي او د قانون نوم پیدا کړي.

د یوه خوړ اوبه په اول کې یوه معینه مجرا نلري او د خپل جریان په وسیله ځانته لاره او مجرا پیدا کوي وروسته بیا دغه مجرا د اوبو سیر او حرکت قاعده او قانون بلل کېږي، ډېر امکان لري چې دغه مجرا بدله شي او یوه بله مجرا ورته پیدا شي په همدغه لحاظ د طبیعت چارې د یوه معین او ضروري قانون تابع نشو ګڼلي.

(بونرو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني تکليف

ښه نيت او نېکه اراده د خير او نېکۍ مبدا ده.

نېکه اراده او ښه نيت دا دی چې انسان خپل تکليف وپېژني او پيروي يې وکړي.

کليف بايد خاص دپاره په ځای کړ شي، يعنې د ګټې او زيان لحاظ په کې نه وي.

تکليف هغه عمل دی، چې د يوې کلي قاعدې متابعت دپاره وي او محض د قانون په احترام اجرا شي.

هغه څوک چې يو کار د قانون دپاره کوي او هغه چې کار يې له قانون سره موافق وي يو راز نه دي.

د دوهم سړي عمل ته مشروع ويلی، شو مګر خير او اخلاقي عمل ورته نشو ويلی.

د دې دپاره چې د يوه سړي کار اخلاقي ارزښت پيدا کړي يوازې دا کافي نه ده، چې عمل يې له تکليف سره موافق وي، بلکې دا لازمه ده چې تکليف دپاره وي.

د ځان ساتنه له تکليف سره موافق کار دی، مګر د دې لامله چې طبيعت ورته ميلان لري اخلاقي عمل ورته نشو ويلی.

هغه څوک چې د بېر زړه سواندی او د رقت په وجه له چا سره احسان کوي ښه کوي، مګر اخلاقي عمل نه اجرا کوي که همدغه سړی له خلقو نه جفا ويني زړه به يې سخت شي او احسان په لاس واخلي، مګر که څوک له خلکو نه جفاګانې ويني او د تکليف په ځای کولو دپاره احسان کوي هغه يو اخلاقي عمل اجرا کوي.

(کانت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند

ژوند زما په نظر کې غوښتل دي او هره غوښتنه له یوه احتیاج یا محرومیت څخه پیدا کېږي، یعنې له غم او درد څخه.

که د یوه سړي هره ارزو په اسانه او سمدلاسه حاصله شي کسالت ورته پیدا کېږي، چې له رنځ او غم نه لوی مصیبت دی.

د انسان ژوند همېشه د غم او کسالت ترمینځ واقع دی.

سړی چې هر څومره غم څخه لرې شي هغومره کسالت ته نژدې شي په هره اندازه چې مونږ له کسالت څخه ځان وساتو په هماغه اندازه له غم سره قرابت پیدا کوو.

دا دوه افتونه یو د بل ضد دي، که انسان له یوه څخه خلاص شي د بل په منګولو کې لوېږي.

څنګه چې غم او رنځ له احتیاج او محرومیت څخه پیدا کېږي کسالت له راحت او رفاهیت څخه پیدا کېږي.

هر چېرته خواران او غریبان له احتیاج او محرومیت سره په جګړه اخته دي او بډایان له کسالت سره په مجادله کې دي.

همدغه کسالت دی، چې د عېش او راحت خاوندان یې په ښکار او قمار په افیونو او نورو نېشو مشغول کړي او مجبور کړي دي یا یې د دوی مخه تزییناتو او تجمل ته ګرځولې ده.

د انسان استعداد او قوت دا غواړي، چې احتیاج او محرومیت لرې کړي او د ژوند په جګړه کې په کار ولوېږي، نو کله چې احتیاج او محرومیت له مینځه لاړ شي او په دغه مبارزه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معطلي راشي دغه عاطل قوت پخپله یو مونډ پيتي شي او انسان مجبور کاندي، چې بې هوده يې صرف کړي او له کسالت څخه ځان وژغوري.

(کرلوس) د بډايانو بدبختي داسې بيانوي: (یو د دې دپاره چې له کسالت نه وتښتي خپله ښايسته ماڼۍ پرېږدي او په تفريح پسې يوه خوا او بله خوامنډې وهي. بل په ډېره بيړه له خپلې ښځې او اولادونو څخه چېرته لرې درومي، مګر مقصد ته نه رسيږي او بيرته له هماغه دښمن، يعنې کسالت سره بيا کورته راځي او چاره ترينه ورکه وي.

(شوپنهاور)

هېرول

هغه څوك چې څه نشي هېرولی ښه سړی نه دی. څوك چې همېشه د بل د ملامتۍ خاطره له ځان سره ساتي د ښه زړه خاوند نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکمت او سعادت

ارسطو وايي: حکيم او عاقل هغه څوک دی چې خپل غمونه او دردونه لږ کړي، نه دا چې په ډېرو لذتونو پسې هڅه وکړي.

زه هم د حکمت ډېره ټينګه او قوي پايه همدغه ګڼم، چې سړی له غمونو او دردونو څخه وتښتي، نه دا چې په لذت پسې منډه واخلي.

يعنې سعادت به هغه ګريز (تېښته) کې دی، نه په دغه شتاب (هڅه) کې. هغه کسان ډېر غوليدلي دي، چې ارزوګانو ته رسېدل سعادت ګڼي، ځکه چې له ارزوګانو سره وداع کول او بې نيازي ته رسېدل سعادت دی.

هرڅومره چې د خواهشاتو تله سپکه وي انسان هماغومره سعادت ته نژدې وي. که حقيقت ته وګورو يو روغ او جوړ فقير له يوه رنځور غاړې بډايي څخه ډېر نيکبخته دی.

سقراط وايي: ډېر کسان دي چې نه جواهر لري نه سره سپين، نه يې ډېر ښه لباس په غاړه کې شته نه به لوړو ماڼيو او ښو قصرونو کې استوګنه لري، مګر سره له دې له بډايانو نه خوشحاله ژوند کوي.

شکسپير وايي: ځينې کسان لکه توتيان داسې دي چې د خندا ننداري يې نشي خندولی.

دا زمونږ خپل خوی او طبيعت دی، چې زمونږ د ژوند او سعادت اساس ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ باید د سعادت تومنه په ځان کې ولټوو او په دې پوه شو، چې د هر چا نېکبختي پخپله په ده پورې مربوطه ده.

په ځان باندې اتکا او نورو ته نه متوسل کېده له ډېرو قیدونو او احتیاجاتو څخه ځان خلاصول او خپله ازادي زیاتول سعادت دی.

هغه څوک چې په باطن کې غني دي له خارجي جهان څخه یوه منفي هدیه غواړي او بس چې هغه فراغت دی.

د هغه مهمه ارزو داده چې له خلقو نه لرې او په څنګ وي چې په دغه وسیله له ځانه استفاده وکړی شي.

لوی خلك له هرڅه نه فراغت خوښوي او خپلې ازادۍ ته ډېره توجه لري، یعنې همدغه شی سعادت ګڼي.

ارسطو وايي: سعادت په فراغت او ازادۍ کې دی.

سقراط هم ازادي او فراغت ستر نعمت ګڼلی دی.

څومره چې د یوه سړي فکري او عقلي پانګه زیاتېږي هغومره یې تعلق له دنیا نه او د دنیا له خلکو څخه کمېږي.

هغه بیا خپل سعادت د دنیا په نعمتونو کې نه لټوي، بلکې لکه معنوي لذتونو څخه خوند اخلي او حقیقي سعادت ته رسیږي.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انشاء

د هر لیکونکي انشاء د هغه د فکر ایینه ده.

که غواړې، چې د یوه لیکونکي حقیقي ارزښت ځانته معلوم کړئ، د بېته مه ګورئ چې ده څه موضوع کې فکرکړی دی یا د ده د فکر محصول څه شی دی.

د یوه مولف او لیکونکي د مقام پېژندلو دپاره همدغه کافي ده چې مونږ پوه شو چې ده څه راز فکرکړی دی او دفکر کولو طرزیې څنګه دی؟

د هر لیکونکي انشاء لکه خمیره داسې ده، چې مختلف شکلونه او صورتونه قبلوي، مګر دا صورتونه که هر څومره مختلف وي بیا هم خمیره یوه ده.

(شوپنهاور)

مطالعه او تفکر

څنګه چې ډېره زیاته مطالعه فکر وسعت او ودې ته نه پرېږدي ډېر لیکل او ډېر لوستل هم د حقایقو د معرفت مخه نیسي.

د دنیا ډېره لویه کتابخانه چې بې نظمه او بې ترتیبه وي هغه ارزښت نه لري، چې یوه کوچنۍ منظمه کتابخانه یې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه راز ډېره زیاته پوهه چې په ذهن او دماغ کې ښه هضم شوې نه وي له هغو لږو معلوماتو نه لږ قیمت لري چې په جزئیاتو کې یې ډېر غور او دقت نه وي شوی.

په حقایقو باندې سړی هغه وخت پوهېدلی شي چې د علیت په قانون پوه شي او په جزئیاتو کې مطالعه ولري.

څنګه چې انسان مطالعې ته ضرورت لري تفکر ته یې هم لري، مطالعه او تفکر د انسان په ذهن کې دوه متضاد تاثیرونه لري، چې که یو زیات شي هغه بل کمېږي.

مطالعه د سړي ذهن دهغو افکارو او عقایدو له تاثیر لاندې روالي، چې ممکنه ده د انسان له ذاتي احتیاجاتو سره مخالفت ولري.

ازاد تفکر، یعنې د هغه طبعي او حرکت تعقیب چې محیط او ضروري مسایل یې د انسان په ذهن کې پیدا کوي د مطالعې په شان څه خاص شی په ذهن کې موجود نه وي، بلکې د فکر کولو تومنه ذهن ته سپاري همدغه سبب دی چې ډېره زیاته مطالعه د شخصي فکر د پرورش مخه نیسي او سړی څه قدر سطحي او ناپوهي کوي.

علماء او پوهان هماغه کسان دي چې ډېر کتابونه یې لوستي دي، مګر نوابغ او د فکر خاوندان، چې د انساني مدنیت لارښودونکي دي او د بشریت قافله د ترقۍ خواته بیایي هغه کسان دي چې د جهان په کتاب کې یې غور کړی دی او د نورو په خبرو کې یې خپل فکر نه دی بایللی.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوي او خصلت

د انسان خوي هېڅکله تغییر نه کوي، هر سړی په زلمیتوب او زړښت کې هماغه دی چې په کوچنیتوب کې و.

د ده ډېر لوی هنر دا دی چې کله کله فریبنده (غولونکي) صورت اختیاروي او د افسون نقاب پخپل مخ غوړوي.

که غواړئ چې دغه حقیقت د تجربې له مخې ځانته معلوم کړئ، نو د هغه اشنا او ملګري په حرکاتو او رفتار کې ښه دقت وکړئ، چې ډېر کلونو ترینه بیل شوي یاست، وروسته له دغه غور او دقت څخه به دا ومنئ، چې د ده خوی او خصلت هېڅ تغیر نه دی کړی او هماغه شی دی چې دمخه و.

ځینې کسان په ظاهره انکار کوي او دا خبره نه مني، مګر په باطن کې پوره باور لري چې د انسان خوي او خصلت تغییر نه قبلوي.

همدغه سبب دی چې څوك له چانه څه ټګي برګي ووینې په هغه باندې بیا اعتماد نه کوي.

که څوك د چا په نظر یو ځل ښه ورغی د هغه په باب هم خپله نظریه نه بدلوي د انسان خوی او خصلت فطري شی دی او همدغه یې د لوړوالي معیار دی. که څوك د فطرت په لحاظ لوی نه وي، نو واړه اشخاص په مصنوعي وسایلو لویېږي.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانه مناسبت

سړی د ځوانۍ په وخت کې دا فکر کوي چې د انسانانو مناسبات په یوه ښه اساس او په حقیقي اصولو ولاړ دی، مګر کله چې د ژوندانه یو څه مراحل طي کړي، نو بیا پوه شي چې بشري مناسبات بې له شخصي ګټې په بل شي نه دي ولاړ.
هرڅوک چې ډېر مال لري او د لوړ مقام خاوند دی هغه په خلکو کې محبوب او محترم دی، هغه بل چې د ښه نېت او ښو احساساتو خاوند دی، مګر په دوستۍ کې یې څه ګټه نشته څوک ورسره مینه نه لري.
(شوپنهاور)

بدي او ضرر

څومره چې لوړ او عالي مبادي په یوه بد سړي کې فاسد شویدي، په ځناورو کې هغومره نه دي فاسد، بدي په هغه شي کې لږه ده چې د ابتکار مبدا په کې نشته، ذکاوت چې د ابتکار مبدا ده بدي زیاتوي او ضرر یې ډېر وي. د یوه ظالم انسان ضرر زر ځله د یوه مضر حیوان له ضرر نه زیات دی، لکه چې د یوه جماد ضرر له حیوان نه لږ دی او ظالم له ظالم نه ډېر بد دی.
(ارسطو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لويه اشتباه

څوك چې دا فكر كوي چې پوهه او فضيلت د سړي قيمت او مقام په جامعه كې لوړوي ډېره لويه اشتباه كوي، ځكه چې دغه شی باالعكس كينه او دښمني پيدا كوي نه مينه او محبت.

د علم او فضل اظهار بل شی نه دی د نورو د ناداني تاييد دی، څنگه چې ثروت او مقام د سړي قيمت په جامعه كې لوړوي علم او عقل د نورو د كينې او نفرت موجب گرځي.

پوهان او هوښياران د خلكو مينه او محبت نشي جلبولی، بلكې بدبيني او تمسخر ځانته جلبوي.

(شوپنهاور)

افتخار

هغه افتخار چې لكه د څپې، ونه په ډېر وخت كې وده كوي او غځېږي دوام او پايښت يې هم ډېر وي.

هغه بل افتخار چې لكه د پسرلي بوټی ژر پيدا كېږي او ژرلويږي له يوه فصل نه زيات دوام نه لري او ډېر ژر له مينځه ځي.

د هنر خاوند چې له ابديت نه هر څومره زياته استفاده وكړي، يعنې په ټول انسانيت پورې تعلق ولري هماغومره له خپل عصر

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه پردی وي، دا ځکه چې د هغه اثر د هغه په عصر پورې اختصاص نه لري، بلکې د بشر د تاریخ یو جز وي، د همدې لامله معاصرین ورته ښه نه ګوري، بلکې بالعکس په هغو کتابونو پسې هڅه کوي چې ورځني مسایل په کې وي.

(شوپنهاور)

غضب او شهوت

هغه بې اعتدالي چې په غضب کې وي له هغې بې اعتدالۍ نه ښه ده، چې په شهوت کې وي، یعنې د غضبي قوې افراط د شهواني قوې له افراط څخه ښه دی.

قهر او غضب د عقل غږ پوره نشي اوریدلی او داسې مثال لري، لکه چې یو نوکر د خپل بادار امر لږغوندې واوري او د تعمیل دپاره منډه واخلي، یعنې امر ته تر اخره غوږ کښېنږدي او په کار پسې وځغلي، مګر شهوت د عقل یا حسن په یوه اشاره دخوند او لذت په لوري هڅه کوي او امر ته هېڅ نه ګورې.

د غضب خاوند مکار نه دی او غضب هم مکرجن نه دی.

مګر له شهوت سره تړلی دی او د شهوت کار دی.

همدغه سبب دی، چې د غضب په ډېروالي کې دومره رسوایي نشته لکه چې د شهوت په ډېروالي کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستي

دوستي يوازې يو ضروري امر نه دى، بلکې يوه ډېره شريفه او ابرومنده عاطفه هم ده، ځينې وايي چې دوستي يو ډول مشابهت دى او هماغه اشخاص يو د بل دوستان وي چې يوله بله مشابهت لري، د همدې لا مله باز له باز سره او کوتره له کوترې سره الوزي.

ځينې نور په دې عقيده دي چې که دوه تنه يو کار او يوه پېشه لري، نو هغه هېڅکله نشي دوستان کېدلى.

څوك چې د فطرت په قوانينو استناد کوي، لکه (اوريپيدس) هغه وايي: د وچې ځمکې باران خوښ دى او باراني وربځې دا غواړي چې په ځمکه باران واوري.

هراکلېس په دې فکر دى، چې ضديت د نزدې کېدو موجب دى او ډېر ښه موافقتونه له مخالفتونو څخه پيدا دي.

دا خبرې به پرېږدو او دا به ووايو چې د دوستۍ موضوع څه شى دى؟خيرکه لذت منفعت؟

هغه کسان حقيقي دوستان نه دي، چې د منفعت دپاره دوستي کوي او په ګټه مين دي. د دوى دوستي به تر هماغه وخته وي، چې يو له بله ګټه کوي او د ګټې اميد موجود وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چا دوستي چې په لذت بنا ده او په خوند پسې ګرځي هغه هم له حقيقي دوستۍ نه خبرنه دی، د هغه دوستي هم بې بنياده ده، ځکه چې لذت هم لکه منفعت بې ثباته دی او ژر ژر بدلېږي.

په دې دواړو دوستيو کې دوست بالذات مقصود نه دی، بلکې لذت يامنفعت اصلي مقصد دی.

پوره او حقيقي دوستي هغه ده چې د ښو خلکو ترمېنځ پيدا کېږي او په ښه والي بنا ده.

هغه خلك چې د خير خاوندان دي او د بل خير غواړي مينه يې بويه بل ذاتي او حقيقي ده.

دا دوستي په خير او فضيلت بنا ده او پايه يې ډېره ټينګه ده.

دوست هغه دی چې د دوست خير غواړي او خير ور رسوي.

په دوستۍ کې دا شرط دی، چې يو له بله له عواطفو ډك احساسات ولري او دا احساسات او عواطف دواړو خواو ته معلوم وي.

په دوستۍ کې اميزش او الفت ناسته ولاړه ضروري ده.

دوستۍ د مساوات په اساس ټينګېږي، چې هر يو د بل حق ادا کړي او هر يو د بل محب وي.

ډېر خلك دا غواړي چې د نورو محبوب شي او پخپله د هېچا محب نه وي په همدغه وجه خپل متملقين په ځان راغونډوي، مګر دوستان نشي پيدا کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

متملق هماغه دي چې خپل ځان ټيټ ګڼي يا لږ تر لږه خپل دوست ته داښيي، چې زه په تا دومره نه يم ګران لکه چې ته پر ماګران يې، ځکه دغسې کسانو ته دوستان نشو ويلی.

دوستي هغه مينه ده چې له دوست څخه بيرته انعکاس کوي او له يوې خوا نه نه وي، همدغه سبب دی چې د انسان مينه له سرو او سپينو سره يا له ښو جامو او ښو خوراکونو سره دوستي نه ده، ځکه چې له يو خوا ده او بيرته انعکاس نه کوي.

په دوستۍ کې مقابله بالمثل په کار ده او بې مساواته دوستي دوستي نه ده.

مينه له يوې خوا پيدا کېدای شي، مګر دوستي له يوه طرفه هېڅکله نه وي. دوستي که د لذت يا منفعت په اثر وي کېدای شي، چې بد خلك له بدو خلکو سره يا ښه اشخاص له بدو کسانو سره دوستان شي، مګر که خير او فضيلت د دوستۍ اساس وي، نو د ښو او بدو ترمېنځ دوستي نه پيدا کېږي.

حقيقي دوستي هماغه ده، چې د نېکانو او ښو خلکو په پاکو زړونو کې ځای لري او په خير او فضيلت بنا ده.

(ارسطو)

ښکلا

ښکلا يوه منطقي قضيه ده چې صغري يې سترګې دي او کبر يې زړه دی، نتيجه يې عشق دی.

(سقراط)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحشي او مدني انسان

عمومي نظریه دا ده چې وحشي انسان په هېڅ ډول اخلاقي اصولو پابندي نه لري، بلکې هر وخت د خپلو غرایزو تابع وي او هر کله د خپل میل او خواهش رضا غواړي. انسان پېژندونکي پوهان دا نظریه نه مني او وایي:

وحشي هغه دی چې د ادابو او رسومو ډېر پابند وي او په ناسته ولاړه تنګ او راتنګ، بلکې په اقدام او هغه خبره کې د خاصو اصولو او مقرراتو پېروي کوي، یعنې وحشي انسان هغه مریی دی چې پخپل رفتار او کردار کې د یوې طایفې د عاداتو دلاس اله وي او متمدن انسان دغه راز نه دی.

(جان دیوي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابل مجله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا شان

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بد وکړم د بدو سزا راکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې پیدا شي په محبت راته ګوري.
که زه بې مینې شم ستا مهرباني کمېږي.
ستا د رحمت بارانونه په ماباندې هغه وخت وربږي، چې زما په زړه کې رحم وي.
زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې را سره کوې.
که څوك په عذاب کړم په عذابوې مې. که ستا په امر او ستا په نامه چاته څه ورکړم په عوض کې ډېرڅه راکوي.
زما نېك بختي زما په عمل اړه لري او جنت یا دوزخ ته تګ زما د ښه عمل او بد عمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تا ته پخپله آیینه کې وګورو ستا په باب دغه راز فکر کوو ، که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شانته وګورو ته زمونږ له خیال او فکر نه ډېر لوی یې او ستا لویي مونږ پوره نه شو لیدی.
ستا ذات او ستا شان زمونږ له عقل او فکر نه ډېر اوچت دی.
مونږ چې د ځان غوندې خلکو د پاره کالي نیسو او هغه د سر په سترګو نه وینو یا لنډ وي یا اوږده. ستا کارونه زمونږ په خیال او فکر کې نه راځي او بس همدومره پوهېږو ، چې ته مونږ غوندې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې، مونږ ډېر واړه او کوچني یو او ته ډېر لوی يې، چې په وهم او قياس کې نه ځايېږي.

دا زمونږ کار دی، چې د ښو په مقابل کې ښه وکړو او د بدو په مقابل کې بد، که مونږ څوك ووهو حاکمان مونږ وهي، که مونږ د ځمکې په لمن کې غنم وشيندو او اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي او زمونږ اب و دانه ځمکه بې عرضه نه پرېږدي.

که د یوه نيالګي پالنه او روزنه وکړو ډېره خوږه ميوه او يخ سيوری راکوي که سوداګر ته پيسې ولېږو څه چې وغواړو راکوي يې، که له يوه ماشوم سره مينه وکړو له مونږ سره مينه کوي ستا شان له مخلوق نه اوچت دی. ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نه ده.

ستا کړه زمونږ له کړو نه پيدا کېږي.

ستامحبت زمونږ له محبت نه وروسته نه دی.[۱]

---

(۱) - کابل مجله ۱۳۳۶ کال، ګڼه، دپښتنې دويم مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مدرسې نه ایستل

استاد وویل: ځان وړوکی وګڼه او د لویوالي خیال له سره لرې کړه!

شاګرد حیران غوندې شو او په ډېر احترام یې وویل: که سړی ځان صغیر وګڼي او روژه وخوري، څوك به یې نه ملامتوي؟ ایا د حقیقت په مخ پرده اچول څه بد کار نه دی؟

استاد: ته زما په مقصد پوه نه شوې، زه وایم لویي ښه نه ده:

ځانته په حقارت کتل ښه کار دی، سړی باید خپل ځان له هر چانه ټیټ او ښکته وګڼي، که غواړې چې په رښتیا لوی سړی شې په مانا کې ځان وړوکی وګڼه او په لوی نظر ځانته مه ګوره!

شاګرد: دا څنګه کېدای شي چې سړی یو ځل پوه شي چې لوی یم او بیا پخپل نظر کې ځان کوچنی ماشوم کړي که دا کار ممکن وي او په رښتیا یوه لوی سړي ته ځان وړوکی او حقیر ښکاره شي، نو بیا هېڅ کله نه شي لویېدای.

هغه چې ځانته په درانه نظرنه ګوري، په سپکو کارونو نه شرمېږي او لوی لوی کارونه نه شي کولی. سړی باید ځان لوی وګڼي او لوی مسولیت قبول کړي. شاګرد ته استاد یوڅه وویل او عصر و زمانې بل سبق ورکاوه، استاد په تنګ شو او خپل شاګرد یې د شیطان په نامه له مدرسې نه وایست.[۱]

---

[۱] - کابل مجله ۱۳۳۴ کال ۶ ګڼه، پښتی (۳) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان څه غواړي؟

کوم انسان او څنګه انسان؟ د پوښتنې سرې باید معلوم شي، چې څوک دی او څه دی او څه شی ته زیات احتیاج لري. که موږ دا پوښتنه له کوم ړانده نه وکړو خبره دمخه فیصله ده، چې ړوند له خدایه څه غواړي؟ دوه سترګې، همدرانګه یو وږی په اوبو پسې هڅه کوي رنځور وایي:

روغ صورت پاچایي ده او د صحت خاوندان نور څه غواړي.

دا پوښتنه ډېرې ډډې او اړخونه لري، تاسې هېڅکله داګمان مه کوئ، چې لیکونکی د کوم مریض تپوس کوي یا له کوم وږي تږي سره کړېږي.

دا سوال له دغسې ضروري او بدیعي خوایجو نه هغه خوا ځای لري. د عشق په لېونیو پورې هم ځه ارتباط نه لري، ځکه چې د هغوی لیلې مغلومه ده او پوهېږو، چې د ګلزار بلبلې سره ګلونه او پتنګان بلې ډیوې غواړي.

دا پوښتنه له هغوکسانو څخه ده چې په تن پټ او په نس ماړه دي، د عقل او بصیرت دعوې کوي او په انساني مطالبو کې لږه ډېره مطالعه لري یا په ملایي تعبیر له ماکولاتو نه معقولاتو ته رسېدل دي، مګر دلته هم ښایي چې ټول یو راز جواب رانه کړي یو به وایي زه د ملت او وطن سعادت غواړم بل به خبره دبشریت خواهۍ ته ورسوي او له عصري ریا کارۍ نه به کار واخلي، دغه راز غټې دعوې هر څوک په ریښتیاو نشي کولی او په دنیا کې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لږ خلک دي، چې دغه راز عالي شعور به لري، نو د دې دپاره چې د دغسې لويو دعو مخه ونيول شي، يو ټکی په خپله پوښتنه کې زياتوو او وايو:

ته د خپل ځان دپاره څه غواړې؟ ډېرې پيسې؟ که نوم او شهرت؟ عزت او اعتبار ته ډېر احتياج لرې، که له دې حده تېر شوې يې او غواړې چې د عالم له شور و شره ځان لېرې کړې او د علم او معرفت په دنيا کې د حقيقت رڼا ولټوې، هغه خوند چې دنيادار يې په جاه وجلال، زينت او ارايش، خوږو او خوندور شيانو کې پيدا کړي؟

رښتيا ووايه! چې ته څوک يې او څه غواړې؟ دا وروستۍ دعوه هر څوک نه شي کولی او هر سړی دغسې نه شي کېدای له ډېرو ډوډۍ غړپو او وچو ماديونو څخه اورو" تواضع کم کن و در مبلغ افزای) ځينې نور لا وايي (مرا نان ده، کفش بر سر بزن) همدغه راز اشخاص دي، چې په دنيا کې عموميت او کثريت لري يا په بل عبارت وطنونه ترې ډک دي په هر ځای او هره طبقه کې چې ګورو په همدغه شي پسې هڅه کېږي او د ټولو کوښښونو غايه همدغه شی دی. چې مال او دنيا يې بولي، که تاسې د هر چاڼه ته غوږ ورنژدې کړئ په ډېرو سينو کې همدغه څه ترينه غواړي، هر زيارت لره چې ځي مراد يې همدغه شی وي او په بتخانه او حرم کې همدغه ورکه لټوي. څوک يې د دلبرو د صدقې دپاره غواړي او څوک يې اصلي معشوقه بولي. ډېر لږ کسان دي چې د مال او دنيا په سيوري کې نوم او شهرت عزت او اعتبار هم لټوي او د چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوښو ته سرونه نه نیسي، یعنې د نورو تواضع او پیسې دواړه غواړي او په یوه کمبوت هم نه راضي کېږي دا راز خلک خپل ځان له تش مادیت نه پورته ګڼي او په یوازې پیسو نه خوشالېږي، مګر له پیسو هم زړه نه شي صبرولی او په تش نوم نه غوړېږي دوی وايي.

هغه نه یم چې په مال به افتخار کړم
یا د تش نامه دپاره به هر کار کړم

دوی مال او دولت د راحت او اسایش، عیش وعشرت دپاره غواړي او د افتخار دپاره یې نورو ځیزونو ته زړه کېږي.

دا هغه خلک دي چې په دنیا کې دوه برخې غواړي، یعنې له شلو زامنو سره دنجلۍ مېرمن هوس هم لري، دوی په ظاهره وايي (ادمی فربه شود از راه گوش) مګر د نوش فکر هم تل ورسره وي او ثنا وصفت سره مال او دولت ګډ او مخلوط غواړي، همدغه راز خلک په دنیا کې اکثراً کامیاب وي او د مهارت خاوندان بلل کېږي، د دوی شاوخوا ډېر خلک راټولېږي او له هر چا سره سر خوځوي، د دوی په مجلس کې خواږه او تروه شیان، کتاب او کباب، د اخرت فکرونه او دنیايي نعمتونه هرڅه وي او هر ډول خلک ورته راځي، د داسې کسانو مستخدمین زښت ډېر وي، مګر هغوی په ځان نه پوهېږي او نه وي خبر چې مونږ ځومره خدمت کوو او له څه راز تسخیر لاندې راغلي یو همدغه طبقه ده چې د جهان ګډې وډې ښه او بد د دوی لاس کې دي او څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړي هغه کوي، همدوی د نورو خلکو ولیان او وصیان وي او د دنیا ظاهري متصرفین ورته ویلی شو.

له دې کسانو نه چې تېر شو او سترګې وغړو، چې له دې دوه صنفونه هغه خوا هم څوک شته چې دریم صنف وباله شي که یه؟ نو ډېر لږ او بیخي لږ کسان وینو چې هغه له دې سطحې نه ډېر پورته دي، مګر له عمومي نظره لویدلي او هرڅوک یې نهویني، دا راز خلک هماغه کسان دي چې یوه علمي فکر کې ډوب تللي او نور هر څه یې هېر کړي دي، په ظاهره په دې نړۍ کې اوسېږي، مګر شپې ورځې یې په بل عالم کې تېرېږي، په هغو شیانو چې مونږ خوشحالېږو یا خپه کېږو دوی نه خبرېږي او څه چې نور خلک یې ارزو لري دوی یې نه غواړي دغه راز فلسفیانه یا شاعرانه مزاج، چې په هر چا کې پیدا شي هغه بیا له دې عالمه د شوق و ذوق په لحاظ بېلېږي هغه د دې عالم په بدبختیو او غمونو ژاړي، مګر د خپلو اوښکو اجرا له دوی نه نه غواړي، د هغه ټول کوښښ د پوهېدلو دپاره وي او پوهه پخپله یو داسې حقیقت ګڼي چې نور ټول خواهشات او لذتونه مغلوبوي، څوک چې دغه ذوق او دا تصور رښتیا پیدا کړي هغه بیا په دنیا کې بل هېڅ شی د لوړوالي او ټیټوالي معیارنه ګڼي، دغه بډایي یا دنیوي عزتونه او عبارات چې نورو ته د تعظیم سرونه ټیټوي د ده په نظر کې هېڅ قدر او قیمت نه لري او نه په دغسې شیانو کې له چاسره رقابت او حسادت پیدا کوي، دا راز کسان هېڅکله خپله پوهه او معرفت چې د لوی خدای یوه لویه عطیه ده او له قراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

هدایاتو نه رښا اخلي ددنیا په قلیله متاع او لږو پیسو نه خرڅوي، ځکه چې له دغسې زیانمن تجارت څخه خدای هم انسان منع کړی دی. علم او پوهه د انسان هغه شرف دی چې خرڅول یې لوی عیب دی. هغه کسان چې دې تجارت ته زړه ښه کوي او خپله بینایي خرڅوي ړانده دي او د بینایۍ په قدر نه پوهېږي. یو پتنګ هېڅکله یوه بله ډیوه د دنیا په مال نه پلوري، ځکه چې په ده توره شپه راځي او په تورتم کې ژوند نه شي کولی او هېڅ وخت هغه کیف د دنیا په سروګلوکې نه شي پیدا کولی.

اوس ډېرکسان په دې عقیده دي، چې د انسان اصلي او حقیقي فایده مال دی او ځینې نور ورسره جاه و جلال هم ملګري کوي، دوی وایي: نور ټول شیان د همدغې غایې پټ او ښکاره وسایل دي، چې د همدغه مقصد دپاره انسان استخداموي.

څوک چې دا وایي ښایي چې هغه به خپلې آینې ته ګوري او د عامو وګړو په روش او خوي او مزاج باندې په استناد کوي.

نو راشئ چې د انسان په فطرت او طبیعت کې مطالعه پیل کړو او وګورو، چې انسان څوک دی او څه غواړي؟ دا خو څرګنده ده چې د مال حب او د تملک مینه د ده په غرایزو کې داخله ده، په خپل ژوند او حیات کې دغه شي ته احتیاج او ضرورت لري.

دی هېڅکله داسې نه شي کولی چې په تشو نندارو یا تصوراتو شپې ورځې تېرې کړي او له نغري نه یې هېڅ دود پورته نه شي، مګر له دې حقیقته هم انکار نه شو کولی چې د ده په غم او خوشحالۍ، سعادت او شقاوت کې نور شیونه قوي تاثیر لري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې مال دی نه شي قانع کولی، د نورو ملتو حال احوال يوې خواته پرېږدئ يوازې د پښتنو ژوند تحليل کړئ، چې دوی د دنيا مال ته په څه نظر ګوري او څه راز تعبيرات ورځنې کوي. زه دلته يوازې د خوشال خټک يا حميد او نورو پښتنو شاعرانو په بيتونو استناد نه کوم، چې هغوی پښتانه راښيم چې په دنيا پسې شپه او ورځ سرګردانه دي په هلو ځلو او ډېرو خواريو يې لاس ته راولي، مګر د ننګ وغيرت په ځای کې دخپل عمر ټوله خواري بربادوي او هېڅ ورته نه پاته کېږي، نو لږ څه ښار او بازار ته واوزئ او د ملت په طبيعت کې ننوزئ يوازې د دوی د دنيا سرګرداني په نظرکې مه نيسي، بلکې د سرښندلو او مال قربانولو په وخت کې يې وګورئ، چې دوی څه غواړي او څه کوي؟ يوه وړه طعنه يا يو شاباس او افرين په دوی څومره اثر لري او څه راز ايثار او قربانۍ ته يې حاضروي.

نو د اکثريت او عموميت په لحاظ هم ويلي شو، چې خلکو په مال او دنيا ايمان نه دی راوړی او اصلي غايه نه ده، ډېر خلک شته چې له خوارۍ ژرنده، ستايي او له کبره مز نه اخلي، مال او دنيا دلاس خېري او د هندو ږيره بولي، دپښتون او پښتونولۍ په مفهوم کې نور شيونه داخل ګڼي او هغه بدايان چې يوازې پيسې لري په نورو نومو يادوي، د انسان شرف او اهميت په نورو حقايقو پېژني او يو شتمن سړی مجبورېږي، چې د مال په قربانۍ خپل ځان هغې اصلي غايې ته ورسوي، دغسې چې يو مسلمان په خپل مخکې يوه قبله او کعبه لري، چې د مال په زاد و راحله ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسوي او هغه د خپل سير او سفر غايه گڼي. هر ملت پخپله ذهني او معنوي دنيا کې هم يوه لوړه غايه لري، چې د مال توښه ورته ضرور ايسي او د مال پيدا کولو علت يې غايه گڼل کېږي، په ډېرو ممالکو او ملتو کې گورو چې ډېرکسان خپل لوړ منصبونه او لوړ مراتب پرېږدي، مگر خپله يوه نظريه او مفکوره چې ښايي هېڅ مادي منافع به پکې نه وي نه پرېږدي.

وروسته تر دغسې ډېرو فکرونو، چې په انساني نړۍ کې يې کوو او مختلف طبقات په نظر کې نيسو، يعنې له زيد و عمر نه تيرېږو او بشري مفهوم ته گورو حيرانېږو، چې انسان څه غواړي او څه غايه لري؟ که په يوه ملت کې دغه غايه درک شي او د يوې عميقې مطالعې په اثر کې دغه نفسي او روحي راز او شر ښه تعين شي، نو د هغه ملت په نهضت او ويښولو کې ښه کار ورځنې اخيستل کېږي او همدغه راز نبض پېژندل د يوه ملت د پوهانو او رهبرانو اصلي وظيفه ده، چې په اجتماعي حيات کې خورا ډېر دخل او تاثير لري، ځوک چې د يوه ملت شايق کېږي هغه بايد په دې پوه شي، چې دغه ملت څه غواړي؟ او له همدغه پوهې استفاده وکړي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۴ کال، ۱ گڼه ۱۰،۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونه

ځینې کلمات شته، چې که سړی ورځنې به نورو کلماتو تعبیرکوي او حقیقت یې لټوي معنیٰ یې ګرانېږي او داسې مثال لري لکه چې سړی دلاس غوټه په خوله خلاصوي یا له رڼا نه تیارې ته ځي، دا ځکه چې د بشر پوهه او معرفت بې د الفاظو د زده کړې څه بل شی نه دی، نو که انسان الفاظو او کلماتو ته قانع نه شي یو اسانه او عام فهمه مفهوم هم مشکلېږي او د هغو کلماتو تعبیر، چې لوی او واړه، پوه او ناپوه یې په ورځ کې له سلو ځلو نه زیات وایي هم څه اسانه کار نه دی.

کار هم له همدغسې کلماتو څخه یوه کلمه ده چې که تعبیر یې په فعل او عمل سره وکړو په لوی لاس یې معنیٰ پټوو او د بني اسرائیلو غوا ورځنې جوړېږي.

که ووایو کار د غړو او لاس و پښو حرکت دی، نو یو ګوځنه وهلې سړي خو شپه او ورځ په حرکت کې وي، مګر څوک یې کاریګر نه بولي، ډېر خلک دي چې خوشحال ګرځېدل کار نه ګڼي او خبرې هم د کار جانب مقابل ګڼي، مګر ځینې کسان یوه ځای ته د چا خبرې وړي او وایي هلته کار لرم. یو سړی ځای په ځای ولاړ وي او د یوه شي حفاظت او مراقبت کوي، مګر دغه درېدل اوکتل که څه هم هېڅ حرکت به پکې رانه شي کار باله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که وواېو د انسان هغه عمل او حرکت دی چې د يوې فايدې دپاره وي دلته له کارنه د فايدې پېژندل ګرانېږي او ډېر بې فايدې کارونه چې خلک کار بولي کار له تعريفه وزي.

که کار ته په لغوي او صرفي عينکو وګورو، نو ځينې صرفي او ګرامري افعال د کار د فعل په معنیٰ شته چې د انسان قصد او اراده په کې هېڅ دخل نه لري، لکه لوېدل، رنځورېدل، مړه کېدل چې څوک يې په کار کې نه حسابوي، بلکې ځينې افعال لا بيخي په انسان پورې هېڅ ربط او تعلق نه لري، لکه د کاڼو ماتېدل، د پاڼو رژېدل، د بوټو لوېېدل او داسې نور.

که ځينې فکري او دماغي کارونه په نظر کې ونيسو، نو بيا مجبورېږو، چې تصور ته هم کار ووايو او په يو خيالي وجود ورته قابل شو، چې د حادثې او واقعې له دايرې نه هم کار خارج وبولو.

دا لغوي بحث او تحقيق به په همدغه ځای پرېږدو او کارته به د اجتماعي مفاد او مصليت په سترګه وګورو چې کار څه شی دی؟ دا چې خلک وايي فلانکی د کار سړی دی يا د ملت، جامعې او مملکت دپاره ښه کار کوي څه معنیٰ؟

په دې لحاظ نو کار يو بل راز مفهوم پيدا کوي او ډېر افعال لکه خوب و خندا څښل او خوړل د کار له مفهوم وزي او يوازې همدغه افعال پاتي کېږي، چې په اجتماعي نظام کې پوره دخل او اغېزه لري. که يو سړی يوې کوي يو بل هم قلم را اخلي اخبار ته مقاله ليکي هغه بل ناست وي د اجتماعي چارو د بهبود دپاره فکر کوي هر يو کار کوي او د کار سړي بلل کېږي.

هو! دا ټول کارونه دي، مګر د ټولو اهميت يو راز نه دی ځينې کارونه به وي، چې خولې په کې نه تويېږي، غړي به پکې ډېرنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترې کېږي، مګر قدر او قیمت به یې ډېر وي، دغسې دنیا کې سره او سپین جوار او غنم خر مُهرې او نعلونه تفاوت لري، د انسانانو کارونه هم جګ او ټیټ قیمتونه لري او ټولې چارې یو له بله برابرې نه دي.

هغه کارونه چې پوهه او فکر په کې خرڅېږي له پنډونو چلولو او کاڼو ماتولو نه زیات اهمیت لري، کوم کار چې هرڅوک یې کولی شي او هغه کار چې ډېره موده تعلیم غواړي هېڅکله نه برابرېږي.

د کارونو د قیمت دپاره دوه اصلي معیاره موجود دي، یو ضرورت او احتیاج بل دکار کوونکو ندرت او لږوالی.

ضرورت او احتیاج په یوه ملک کې فرق کوي کوم خلک چې له علم او معنیٰ سره ښه نه وي اشنا شوي او عرفاني ذوق نه وي پیدا کړی هغوی علم و معرفت ته خپل ضرورت او احتیاج پوره نه حس کوي او عرفاني رجال په کې ډېر قدر نه شي پیدا کولی، هغه جوامع چې د وضعیت په قیمت نه وي پوه شوي هلته د نفیسو صنایعو خاوندان له نورونه څه زیات امتیاز نه لري.

په یوه محیط کې چې هر څوک په مادیاتو افتخار کوي هلته د فضیلت خاوندان حقیر وي، ځکه چې احتیاج ورته نه لیدل کېږي که څه هم انسان په هر وخت کې ورته احتیاج لري، نو که د ضرورت او احتیاج په ځای د ضرورت او احتیاج احساس او لیدل معیار کړو بهتره به وه، ځکه چې بې احساسه احتیاج هېڅ تاثیر نه لري. په ځینو ځایو کې چې خلک دیوه مکتب معلم ته خپل ضرورت او احتیاج نهویني او په دې نه پوهېږي چې علم او پوهې ته شدید ضرورت موجود دی هغوی تعلیم او ښوونه کوم قیمتي او مهم کارنه ګڼي او په اصلي کارونوکې یې نه حسابوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی چې دیوه مملکت علمي، ادبي، اداري او عملي کارونه په نظر کې ونیسي او د هر کار په قیمت او اهمیت کې غور وکړي هغه پوهېږي، چې په محیط کې کوم ډول کارونه اصلي ګڼل کېږي او کوم فرعي دي. اداره مهمه ده که علم؟ ادب ډېر قدر لري که معرفت؟ نو په دغو چارو کې چې هر کار مهم او اهمیت يې هم زیات وي. له همدې لامله هغه ځوک چې په غرونو کې د رمو اداره کوي له هغه چانه زیات اهمیت لري چې په کور کې مېږې او رمې ساتي. په کوم محیط کې چې خلک د کامل تهذیب او صحیح تربیت خاوندان وي هلته د یوې قوي ارادې خاوند ته دومره احتیاج نه وي، لکه په غیر مدني اقوامو کې چې وي، همدغه سبب دی چې په علمي دوایرو کې اداره خپل قیمت کموي او علمي اقتدار زیات اهمیت پیدا کوي.

همدغه شان په کومو هېوادونو کې چې ادب په علم او احساس تعقل غالب وي هلته ادب له علم نه زیات اهمیت لري او ادبي رجال له علماو نه بر کښېني، یعنې لکه چې په یوه مکتب او مدرسه کې دیوه عالم او معلم وینا قیمت لري په یوه باغ کې د بلبلو نارې قدر لري او د محل ومحیط کارونه لوړېږي او ټیټېږي. څومره چې په یوه سیند او دریاب کې موجونه او طوفانونه زیات وي هغومره د کښتۍ او کښتیبان اهمیت زیات وي، مګر په وچه ځمکه کې ورته هغه قدر نه پاته کېږي؟[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

وده او تکامل

بابه جانه! هغه وخت چې زه نه وم ته وې، مګر د چا پلار او بابا نه وې.

هو ، تـه همـاغـه وخت بابا او دادا شوې چې مونږ راغلو او ستا شاو خوا راټول شوو ، خلک وایي چې بې اولاده هم څوک پـلار کېدای نه شي او نه څوک بې لمسیانو بابا کېدی شي. رښتیا چې په اجتماعي دنیا کې یوازې توب هېڅ مانانه لـري او مشرهم کشر تـه زښت ډېر محتاج دی. هغـه وخت چې تـا کـور او کډه زامـن او لمسیان نه درلـودل تـه دغـه څوک نه وې، چې نـن یې، تـه پـه هغـه وخت کې یـو زړی وې، مګـر نـن سمسـور بـاغ شوې او خونـدورې خوږې میوې لرې.

ته اوس د بلبلو کور او ستا په ګلزار کې د ژوندانه شور او غوغـا پیدا شوه، مګر پخوا لکه یو مړ جسد پـه خـاورو کې پـروت خـورا کوچنی وې.

څنګه چې پخواله مانه پـلار او بابا نـه وې دغسې د کوچنیتـوب پـه وخت کې ځلمی او د نطفـه تـوب پـه وخت کې ژونـدی نـه بلـل کېږې.

که دغه څانګه او شاخونه له تانه لرې شي بیا هم تاته څوک ونـه، نه وایي او ستاپه حیات کې هېڅ برګ و بار نه پاتـه کېـږي تـه بیـا د پسـرلي لـه فضـانه څـه برخـه لـرې او نـه د هـوا مرغـان دغسـې سـر پرېکړو ونو ته رانښکته کېږي، پـه رښتیا چې ستا ژونـد پـه مـونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې دی او بې له مونږ نه ژوند نه شي کولی، لکه چې مونږ بې له تانه خپله تازګي او حیات نه شوساتلی، که کله زه ستا د مهربانۍ شکریه کوم او ځان بېل ګڼم دا به زما لویه ناپوهي وي، ځکه چې زه له تانه هېڅ بېلتون نه لرم او په هېڅ راز نه شم بېلېدلی.

د دې شینکې باغ ټولې ونې له همدغې ځمکې پیدا شوي له په همدغه خاورو کې ووده کړې ده، مګر د دې ځمکې ښایست او قدرهم په همدغو ونو پورې تړلی دی، که دغه نیالګی دلته نه وای روزل شوي، دې وچو او سپېرو خاورو به دا قیمت نه درلود، نو د دې ځمکې څه احسان په دې ونو نه شته، بلکې دا ځمکه له سورې لاندې ژوند کوي.

که کومه غټه ونه خپلو څانګو او ښاخونو ته وده (نشو ونما) قوت ورکوي نه په خپله غټوالی او لویوالی کې کوښښ کوي، هسې نه چې له کوم بل شي سره احسان کوي دغه راز مرسته، خو زړه هم له نورو غړو سره کوي، مګر څه احسان نه باروي، دې نه باید فیاضي ونه وایو، بلکې غټېدل او لویېدل یې تکامل بولي. د باغ خاوند په دې ښه پوهېږي چې دغه ونه د ښورې په ځای سړې ته خوږې میوې ورکوي، ځکه ورته انبارونه راچلوي او تربیه یې کوي.[1]

---

[1] - کابل مجله. ۱۳۲۳ کال، ۱۲ ګڼه ۱ - ۱٦ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومان

مونږ ناست وو. ماشومان زمونږ له څنګه نژدې په لوبو مشغول وو.

کله به يو له بله په هسې خبره ونښتل، چيغې به جګې شوې، ژړا انګولا به وه، کله به د خندا شور او زوږ دومره او چت شو، چې په عذاب به يې کړو.

يوه به چې د بل د لوبو شيان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو کنځلې به يې کولې او هرڅه به يې ويل.

زمونږ پام نه و يو راپاڅېده د بل مخ يې شوکارې کړ د هغه پر مخ ويني روانې شوې او له مستۍ نه جنګ جوړ شو.

مونږ ويل خبر دې واړه دي نه پوهېږي.

هو! ماشومان واړه دي، مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې د لوی خدای په حضور کې کوچنيان يو، د ماشومانو پوهه له مونږ نه لږه ده، مګر زمونږ پوهه د هغه په نسبت ډېره لږه ده زمونږ لوبې هم د وړو غونډې دي زمونږ خندا او ژړا هماغسې ده، ماشومان پوهېږي چې دوی واړه دي، مګر مونږ په خپل کوچنيتوب هم نه پوهېږو په رښتيا چې مونږ له ماشومانو نه واړه يو او زمونږ خدای ډېر لوی دی.

مونږ بايد خوشحاله اوسو، ځکه چې خوشحالي د ماشومانو مال دی.[1]

---

[1] - کابل مجله ۱۳۲۶ کال،٦ ګڼه،دپښتې دويم مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریا کاران

د کاغـــذ پـــه ګـــل بلبلـــې نـــه ټـــولېږي
بـــې مېـــوې دی بـــاغ وبـــڼ د ریـــا کـــار

ریا کار یوازې هغه نه دی چې په ډېرو نفلونوځان ستړی کړي او بې له دې نه چې خلکو تـه ځـان وښیي پـه کـې یـې د عبادت سره هېڅ مینـه نـه وي، هغـه څوک چـې لـه خپـل کـار او وظیفـې سره اصلي علاقه نه لري او یوازې د خپل امر یا ځینو نورو کسانو د غولولو دپاره خپل ځان د کار شین ټاکو ښیې داهم ریا کاري ده، خو دومره خبره ده چې هغه لـه خدای سره او دی لـه خلکوسره پـه خپـل ګـمان چل او ټګي کوي، ډېر کسان شته، چې په مجلسونو کې له ډېر کار نه شکایتونه کوي او ځان داسې ښیي چې ټول کارونه همدی کـوي او دنیا د ده په ښکر ولاړه ده، دغه راز خلک هم اکثراً ریا کـار وي او په حقیقت کې هېڅ نه کوي. ځینې نور دا راز اشخاص هم شته هر ځای په یو مخصوص وضعیت چې یو عالم درد او تاثیر ورسره ملګری وي اجتماعي بحثونـه شروع کـړي او دا څرګنـدوي، چـې یوازې همدې د وطن خواهۍ او وظیفه شناسۍ او پاکنفسۍ غوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمونه ده او بس. هر څوك ګمان كوي چې كه دغسې صحيح اشخاص او باحرارته ځلميان زيات شي ټول كارونه به ښه شي او هر څه به ترسره شي، مګر خداى خوخبر دى چې د ده په زړه كې بې دځان له مينې نور هېڅ نه وي او غير له شخصي اغراضو او مطالبو نور څه نه پېژني دا هم رياكاران دي او د دې اصل ريا كاري همدغه شى دى.

په هر وخت كې يو ملت او مملكت ځينې شيان ښه ګڼي او په ښه ستر ګه ورته ګوري.

هغه وخت كې فضايل ګڼل كېږي نور هرڅوك چې فضيلتونه لري يا ورسره علاقه لري جامعه هغو اشخاصو ته په ښه نظر ګوري او روزي يې دا راز فضايل او ښېګڼې چې جامعه يې له اشخاصو څخه غواړي ارومرو لږ څه مشكل كار هم وي او هرڅوك يې نه شي كولى، نو له يو خوا دغه اشخاص او له بل خوا دغه ديوې اجتماعي ترغيب او د رياكارۍ او منافقت فكر پيدا كړى او ځينې كسان مجبور شي چې ځان په هماغه رنګ جمعيت او ټولنې ته وښيي چې هغوى يې خوښوي او په شعر ورته ګوري.

دا كار تر يوې اندازې پورې اسان هم ايسي او چلند هم لري، ځكه چې انسان سره له ډېر عميق او دقيق فكر ظاهر بين هم دى يو ډول سادګي هم په كې شته په جمعيت كې د دقيق او عميق فكر خاوندان هم ډېر لږ وي، نو اكثريت د هغو كسانو وي چې هر چا او هرشي ته له ورا او له لرې وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ټولو خبرو په اثر کې نتیجه دا شي چې اشخاص او هغه کسان چې د عقیدې له مخې اجتماعي فضایل پېژني ډېر لږ او نادر وي، مګر ریا کاران زښت ډېر پیدا شي او مظاهره کوونکي مخلصینو ځای ونیسي دغه راز کسان چې میدان ته راوځي (ځایونه) ونیسي هلته کارونه په حقیقي ډول نه اجراکېږي او هر څه یو نمایشي صورت لري، په دغسې ځایونو کې جدیت او فعالیت هم دا معنیٰ نه لري چې سړی ډېر کار وکړي یا یو کار په ښه ډول اجرا کړي، بلکې هغه څوک جدي او فعال ایسي چې په مظاهراتو او ریا کارۍ کې مېړنی وي. دا راز کسان چې لکه اوښتې په توره شپه کې الوزي او خلک د اور د شجرې ګمان پرې کوي یوازې همدومره رڼا لري، چې خپل ځان خلکو ته وښیي او بس، یعنې هېڅکله داسې نه کېږي چې کومه تیاره خونه رڼا کړي یا څوک ورځنې خپله ډیوه ولګوي.

دا حال ترهغه پورې په یو مملکت کې دوام کوي چې دهغوی توره شپه سبا شي او اجتماعي شعور خپلې سترګې ښې پوره وغړوي، یعنې خلک لکه هلکان په تشو خبرو ونه غولېږي او هر چاته یا هر شي ته په اني او سرسري نظر ونه ګوري.

دغه د ریاکارۍ دوره چې په کوم وطن راشي او حقایق لاښه نه وي پېژندل شوي سړی غل او کارواني نه پېژني او له لاسو پښو، دماغ او نورو اعضاو څخه ژبه ډېر کار کوي. سړی چې په ځینو ادارو یا لارو او کوڅو کې ګرځي او په ریا کارانو پسې سترګې غړوي ډېرې عجیبې نمونېویني او داسې ایسي، چې دا مرض د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مني له ريزش نه هم عام دی. ډېر خلک دي چې په خپلو کوروکې له خپلـو ملګـرو او اشـنايانو دوسـتانو او خپلوانـو سـره د دروغـو کيسې کوي او په دغو کيسو کې خپل ځان هغوی ته داسې ښکاره کوي چې د هېواد لوی لـوی خلک ده تـه پـه درنـه سترګه ګوري او دی په هغوی کې مخصوص مقام لـري، دغـه راز کسـان کـه دغسـې خبرې ونکړي او ځان په بل ډول چاته ښکارنه کاندي ځوک يې بيـا سلام هم نه عليک کوي او هېڅ قدر ورته نه پاتي کېږي، ډېر زامـن شته چې په لارو او کوڅو کې له خپلو ملګرو او همزولـو سـره دغـه ډول اوسي، مګر د پلار په مخ کې بيخي بل څوک وي او بل شان خوي لري، ځکه چې د ځينو کسـانو حضور کې ځان ډېر مطبع او مخلص ښکاره کوي، مګر پسې شا به ورپسې سل خبرې کوي، نـو که وواېو چې د انسان فطرت ځان بل راز ښيي څه ډېره مبالغه به نـه وي، ځکه چې انسان په اصل خلقت کې داسې پيدا شوی چې هم ځينې ټيټ خواهشات او حيواني شهوات لري هم يو شعور خدای ورکـړی، چې ښـه او بـد پـرې پېژني او د خپلو نقايصو احسـاس کوي، نو دی مجبور دي چې خپل مصايب پټ کړي او ځان بل شان وښـيي عـلاوه پـه دې دا اجتمـاعي مخلـوق لـه يـوې ټـولنې سـره ژونـدون او معاملـه لـري، نو بايـد خپـل ځـان ټولنې تـه ښـه معرفـي کړي او پـه دغسې ځان ښودنه ورځنې ښه استفاده وکړي. د دغسـې ملا د خطابو په اثر کې سړی ويلی شي، چې انسان له ريا نـه بيخي ځان خلاص کاندي. ډېر ځلې داسې پېښېږي چې په يوه مجلس کې يو شی بدګڼل کېږي او هغه ښه وي. سړی دا نشي کولی چې هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه کړي او عقیده یې وګرځوي دی خپله عقیده بل راز ښکاره کړي او مخالفت وکړي ډېر ضرر وینې په دغسې واقعو کې خپل مخالفت پټول او چپوالي سره خپل ځان موافق ښودل دي، مګر دا بده نه ده خپل فضایل او ممیزات ښودل او ښکاره کول هم په یو ښه صورت وي جایز څه، بلکې ښه مغیرکار دی. که یو معلم یا عالم د تعلیم او تدریس په ذریعه خپل علمي اقتدار او لیاقت خلکو ته ښیي، دغه راز اظهار او ښودنه که څه هم د لغوي معنیٰ په لحاظ ریا بلل کېږي، مګر ریا نه ده، همدارنګه هغه ملت خواهان او وطن غوښتونکي چې عملاً دغه عالي عشق او مینه دخدمت او ایثار او فدایت په رڼا کې خلکو ته ښیي دغه راز حقیقي او واقعي مظاهرات ډېر ښه او د تقدیر وړ دي. کومه ریا چې حقیقت بلل کېږي او زیان لري هغه عبارت دی له هغو مظاهراتو او ځان ښودنې څخه چې د خلکو غولونې او سترګې تړل په کې مقتدر وي، لکه چې ځینې ډېر خلک یې په خپلو صحنو کې کوي او دیو ه جمعیت په سترګو کې خاورې اچوي.

په ډېرو مجالسو کې ګورو چې هماغه کسان خیانت او خیانت کارانو ته ډېر بد وایي چې په خپله په کې هر چانه ډېره برخه لري همدغه راز بډې او رشوت هم هماغه اشخاص ډېر بد بولي، چې په خپله یې خوري له منافقت نه هم هماغه څوک ډېرسر ټکوي چې په دغه مرض په خپله اخته وي، یعنې اکثراً داسې پیښېږي چې هر څوک هماغه عیب ډېر ګڼي چې دی یې په پخله لري او هماغه صفت ستایي او دعوا یې کوي چې دی یې نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته زه هم په ځان ويرېږم، چې د ريا په موضوع کې ليکل ريا کاري نه شي او همدغه شی باعث شوی نه وي، له دغسې قومي او لساني ريا کارۍ نه چې واوړو د عمل په ساحه کې هم په څو ډوله ريا او ډېر ريا کاران ليدلی شو، چې څوک په يو راز او څوک په بل راز خپل ځان جدي او کارګير ښکاره کوي، مګر د کار هېڅ پته نه معلومېږي. تاسې به ځينې ناراحته مزدوران ليدلي وي، چې د نګران سترګو ته ګوري او په هماغه شېبه کار کوي، چې څوک ورته ګوري، دغسې چې په دغه طايفه کې د چا ليدنه او کتل تاثير لري په نورو طبقو کې هم له ډېرو خلکو سره د کار کولو فکر دومره نشته لکه د کار ښودنې ورسره دي، لکه چې په ځينو مواردو کې ځينې مامورين او کاتبان ټوله ورځ په کيسو او خبرو تيروي، مګر په هم هغه وخت کې چې يو امر په دواړو وګرزي، نو خپل سر په کار باندې دومره ټيټ کړي، چې که هغه څو دقيقې د ده د ميز په منځ کې ودرېږي هم دې يې نه ويني او نه ورته ګوري.

د دغسې ريا کارۍ اصلي علت دا دی چې دغه راز امران او کار غوښتونکي خپل لاس لاندې مامور ته ګوري، چې په کار بوخت دي او که نه، نوکه چېرې د ميز په سر يو کاتب چې شخصي خط يا د رخصتۍ رقعه ليکي هغه هم په کار کې حسابيږي او د ده جديت ښيي، مګر که سړی کار ګوري چې شوی او که نه؟ او د چا کار چې د کولو په وخت کې چانه وې ليدلی پټ پاتې نشي څوک دغسې ريا کارۍ ته نه مجبورېږي او نه دغسې چمونه کوي، نو د دې مرض اساسي چاره دا ده چې يوازې حرکتونه ونه ګورو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې نتيجې، د کار کم وکيف ته وګورو ، ځکه چې څوک هر څه وينې او هرڅه خوښوي خلک هماغه ور ښيي او په څه چې نظر جلبېږي هماغه شی ميدان ته راوزي.

مونږ ښايي دغسې ډېر امراض ولرو ، چې بايد اساسي علاج يې وشي او علتونو ته يې متوجه شو ، ډېر نقايص به وي چې مونږ يې په نورو کې ګورو او هغه په حقيقت کې مونږ ته عايدوي. که مونږ او تاسې ظاهربين نشو څوک ريا کاري نشي کولی او نه يې کوي، نو ريا په حقيقت کې زما د ظاهر بينۍ عکس دی چې په بل کې يې ګورم او بد ورته وايم. که څوک غواړي چې يو سړی په بل رنګ ونه وينې رنګه عينکې دې له سترګو لرې کړي او هرڅه دې په خپلو سترګو وګوري.[۱]

---

[۱] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال.۱۰ ګڼه ۷،۱۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپنو کېږدۍ

د غره په لمن کې په جګه غونډۍ توره کېږدۍ ولاړه ده یو لور ته یې په ښنترو او څېړیو پټ هسک غر ښکاري او بل لور ته یې شین بڼ د سړي ترسترګو کېږي. د غونډۍ په خوا کې یو لوی ځوړ دی او سپینې اوبه، چې د غره له یوه جګ ځایه راتوییږي کړې وړې پکې بهېږي او له ځان سره څه وایي.

د کېږدۍ څښتن یو کنډک وزې لري، چې یو زوی یې وزې او بل ورغمي هر ورځ د څړ دپاره بیایي، مازیګر مهال چې وزې راشي او د ورغمو سترګو پرې ونښلي یو بل ته داسې نارې وهي، چې د میندو او بچو مینه ترې له ورایه څرګندیږي.

کله کله، چې ځول او وربځې وي د کېږدۍ څښتن څه نور پیځولونه له کېږدۍ سره ونښلوي او خپلې وزې ترې لاندې پنډې کړي.

دا کېږدۍ چې د دې سړي او د وزو دپاره یو ښه سبب دی د همدې وزو له وزغمو جوړه شوې ده.

هو! دا کېږدۍ د همدغو وزو له وزغمو څخه جوړه شوې ده، خو وزغمي د وزو په شا باندې نورې هم شته چې د کېږدۍ کار ورځنې نه اخیستل کېږي او نه د ړلۍ د ګاټو مخه نیوای شي.

کوم وخت چې دې سړي د وریو له شاد او زغنې پرې کولې زه په دې نه پوهیدم، چې دا به یوه ورځ د همدغو وزو په ښه راشي مابه ویل چې دا سړی د دې وزو په پیسو او وزغنو دواړو باندې خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه کوي او په وزو باندې هېڅ زړه سوی نه لري، خو داسې نه ده
دی خپلې وزې ډېرې ښې روزې، ده هېڅکله د خپلو وزو غوښو
ته زړه نه کېږي، یوازې پې ورځنۍ اخلي او خپل ښه پرې کوي،
پې هم تولې نه ترې اخلي د وزو په غولانځو کې دومره څه
پرېږدي، چې بچي یې ورباندې ښه ماړه شي. دا پې هم دی وړیا نه
خوري، دی ترڅو وزې ښې مړې نه کړي د پیو اسره نه کوي، نو
سړی ویلای شي چې پې هم دی د وزو په غولانځو کې اچوي چې
د ورغمو ښه هم ورسره کېږي. دی پخپلو وزو دومره زهیر دی چې
یا یې پخپلو زامنو پیایي یا ورته داسې سړی نیسي، چې هغه لکه
لېوه د وړو وینو ته تږی نه وي او ډېر زړه سوانده وي چې تولې شپه
په ویښه تېروي او لېوان د وزو داړلو ته نه پرېږدي. دی ډېر پام
کوي چې وزې یې داسې بوټي ونه خوري، چې هغه ورته ښه نه وي
او نه یې په داسې لاره بیایي چې ګړنګونه او پاڼې نه وي او د
لویدلو ډار پکې وي.

وګورئ! د وزو خاوند له خپلو وزو څنې څنګه ښه ګټه کوله او
څومره ښه یې ورسره کول، د یوه قام پیاوړي او پوه مشران هم له
خپل قام سره همداسې کوي، نو دغسې زړه سوانده مشرتوب ولې
سړی خپل ځان نه سپاري، بې له دغه راز مشرانو خو د یو قام
ژوندون هم ډېر ګران دی په تېره بیا په دې وخت کې چې ویښو او
پیاوړو مشرانو ته ډېر اړولي لیدل کېږي..(۱)

---

(۱) کابل مجله ۱۳۱۹ حمل، ۳ ګڼه، ۶-۷ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قضاوت شعور

ځینې کسان دي چې په خپله پړه نه شي پوهېدلی او تل نور خلک په خپل حق کې ملامت بولي، دوی هرڅه کولی شي مګر په ځان باندې د ملامتۍ حکم نشي کولي او خپله ګناه ورته د نورو له سوابه ښه ښکاري، دوی په خپل ځان او په خپلو کړو کې هېڅ قصور نهويني او داسې معلومېږي، لکه چې د دوی سترګې د ځان د لیدو دپاره نه وي د دوی تر ډیوې لاندې همېشه تیاره موجوده وي او هغه څه چې باید په ځان کې وګوري په جهان کې يې ويني، دوی چې په خپل ګریوان کې سرښکته کړي او ځانته متوجه شي یوه وړه ملامتي نه شي لیدلای، مګر چې بل ته متوجه شي ډېر واړه شیان په نظر کې غټ ورځي او په لړمانه کې هډوکي پیدا کوي، د دغسې اشخاصو انساني شعور ډېر کمزوری دی او د وجدا ن سترګې يې ړندې وي، دا راز خلک د انصاف او عدالت په پوله هم کله نه وي تېر شوي او بل آس له خپل ټټو سره هېڅکله نه برابروي، دغسې انسانان چې د خپل عیب او قصور له لیدلو عاجز دي او دغه توان نه لري چې د خپل سهوه او خپل نقسان اعتراف وکړي، د خپل ځان اصلاح هېڅکله نه شي کولی او خپل عیب ورته هنر معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه قضاوت شعور چې په حیوان کې نشته او په انسان کې شته سړی مجبوروي، چې خپل ښه او بد وسنجوي او هغه وخت چې د ده معامله له نورو سره پیدا شي ځان ته ترخځونه وهي او ډېره ښه منصفي وکړي، هغه وخت چې انسان د ځان او د بل حق کې حکمیت کوي او ځانته د قضاوت په حق قایلېږي. باید خود خواهي او خود غرضي پرېږدي، د ځان مینه له زړه نه وباسي، د خپل او پردي فرق ونه کړي، د حق په ستوني پښې کېږدي او له حق څخه تېر نشي، عدالت او حقانیت له انسان نه همدغه تقاضا لري او د قضاوت شعور دا غواړي چې انسان به له ځانه سترګې نه پټوي او په خپل قصور به اعتراف کوي.

زه دا نه وایم چې څوک په هېڅکله کوم بد یا ناوړه کار نه کوي، هېڅکله به د چا په حق کې ګرم او ملامت نه وي او نه به د نفس او شیطان په لار درومي، ځکه چې زه په دنیا کې د یوه معصوم انسان انتظار نه لرم او د انسانانو په هېواد کې پرښتې نه غواړم. زما ارزو یوازې همدغه ده چې انسان یو اصلاحي احساس او د تفاوت صحیح شعور ولري، چې خپل نفس محاکمه کړی شي او په خپله ګناه اعتراف وکړي. کله چې انسان له ځانه سره یوازې کېږي او په خپل ګرایون کې سرښکته کوي باید خپل عیبونه خپل نقصانونه ولیدای شي او ندامت وکړي. همدغه پښیماني او ندامت انسان اصلاح کوي او پاک خدای پرې خوشالېږي.

انسانان هم هغه انسانان ډېر ښه ګڼي چې په حق اعتراف کوي او خپله پړه مني، هغه څوک چې ګناه کوي او ځان ګناهکار نه بولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته په قهر او نفرت ګوري او د خدای د رحم او مهربانۍ مستحق نه ګڼل کېږي. د انسان او شیطان فرق همدغه دی چې یو په خپل قصور او پخپله ګناه اقرار کوي او مغفرت غواړي هغه بل د خپلې سرکشۍ او نافرمانۍ دپاره دلایل پیدا کوي او ځان ګرم نه بولي.

د عصیان او بغاوت فرق هم همدغه دی او هغه شی چې له ګناه نه لوی جرم بلل کېږي، په خپله ګناه نه قایدل او خپله پړه نه منل دي.(١)

(١)کابل مجله، ١٣٣٣کال، ٦ګڼه، ١– ٢ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختوره

دا ښځه ځلوېښت کلنه ده، مګر په خواره جامه کې اوسي او خوراک يې هم خوار دی، ځکه له خپل عمر نه زياته پخه معلومېږي.

دا غريبه په خوارۍ او مزدورۍ شپې ورځې تېر وي او خپل بچي په هلوځلو، د يوه او بل په مزدورۍ ساتي، مګر په همدغه حال کې يې خپل يو زوی په مکتب کې اچولی او د اولاد تعليم ته يې هم توجه شته.

زه د دې ښځې له حاله ډېر خبر نه يم که څه هم دواړه د يوه کلي يو او يو وخت مو کورونه ډېر نږدې وو، ځکه چې زه ډېره موده پخوا دغه کلي نه ښار ته راغلم او د کلي ژوند مې پرېښود سربېره پردې په مونږ کې دا خوی هم شته، چې که څوک لږ غوندې معتبر شي هغه بيا د مځکې خلک نه ويني او د خوارو غريب په حال ړوند او کوڼ شي.

مګر بيا هم په ړندو کې د يوې سترګې خاوند پاچا دی او دغه راز پاچايي زما په برخه رسېدلې ده، زه تر ډېره حده زيار کاږم، چې د کوڼو ړندو او خواروغريب له زړه نه خبر شم، د همدې له امله د دغې ښځې حال راته لږ غوندې معلوم دی او دومره خبر يم چې د دې يو مېړه مړ شو، نو هماغه کلي کې د هغه ترېره پرې نکاح وتړله، چې له دېنه ډېر مشر و او خپل عمر يې خوړلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه بوډا شازلمی اوه کاله پس په حق ورسېده او دا بختوره ښځه بیا کونډه شوه، یوه ځوانه یا نیمزالې ښځه، چې د زاړه بوډا له قید خلاصه شي ستاسو خوښه چې بختوره یې ګڼئ او که نه؟ زه خو ورته بختوره وایم (که څه هم اصلي نوم یې بل دی).

هو! بختوره دوهم ځل بیا کونډه شوله او دغه نیک بخته یا بدبخته کونډه یوه ورځ سرماتې او لاس ماتې محلي حکومت ته راغله او دخپل مظلومیت عرض و داد یې کاوه، دا کیسه ډېره اوږده ده زه یې له نورو برخو تېرېږم، مګر یوه خبره نشم هېرولی، هغه دا چې هغې وویل: زه کونډه یم، ځکه مې خلک سرماتوي.

د بختورې شپږکلن زوی هلته ولاړ او مورته یې وویل: ولې (لالی) دې مېړه نه دی؟ قاضي صیب خو د ماشوم خبره وانه وریده، ځکه چې د ماشومانو شاهدي نه ده قبوله او په همدغه وجه مشران د کشرانو خبرې نه اوري، مګر په ماکې دومره لرې نه و، چې ماشوم غږ مې غوږ ته ورسیږي. ما د ماشوم خبره بې څه ونه ګڼله، ځکه د حقیقت په لټون کې شوم او دا راته معلومه شوه، چې د بختورې دوهم مېړه چې مړشو، نو د هغه تربرونو بختورې ته وویل:

د پښتنو کونډه، مېړوښه ده.

ته باید له دې ځایه بل ځای ته په خوارۍ او غریبۍ پسې لاړه نه شې، نه چې ته له بل قامه کوم مېړه وکړې او مونږ ته سپکه را واړوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختورې وويل: زه هېڅ کله بل مېړه نه کوم هر چېرته چې يم کونډه به يم زما زړه له ميړه نه داسې تور دی، چې بل ميړه ته به هېڅکله زړه ښه نه کړم.

تاسې ما ازاده پرېږدئ، چې خپلو بچو ته نفقه او جامه پيدا کړم.

تربرونو دا خبره ونه منله او پخپله خبره ټينګ وو، اخره کې بختورې د هغوی په کورنۍ کې د لسو ورځو په هلک (لالي) غږ وکړ، چې لالی زما مېړه دی زه به د ده په نامه ناسته يم.

تربرونه په دې قانع شوه او پوه شول، چې دا اوس بل مېړه نشي کولای، ځکه يې ازاده پرېښوده.

وګورئ! يوه ځلوېښت کلنه ښځه هم د لس ورځې هلک ميرمن کېدای شي چې د لسو ورځو هلک قبول کړي او په دغه ډول د خپل تېر عمر تلافي وکړي. اوس بختوره پوره ازادي لري او په خواری مزدوری پسې، له خپل مېړه او بې د هغه له اجازې لرې ځايو ته مسافرت کولای شي د عصرې ژوند يوه کامله نمونه ده.

په همدغه وجه زه دغې ښځې ته بختوره وايم او په همدغه نامه يې معرفي کوم. [1]

---

[1] کابل مجله، وری، ۱۳۴۰ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۹ – ۲۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان ساتل

يــوه ورځـــې ســحر ووې پــه خنـدان کـــې
دا قـــانون مـــدام جـــاري دی پـــه دنيـــا کـــې
چـــې ضـــعيف د زورور خـــواکې ورکېـــږي
لکه ورکه چې سپوږمۍ شوه د لمر خوا کې

هو! سپوږمۍ چې هرو خت دا خپل نيمګړی استقلال لـه لاسه ورکړی او د لمر په خواکې ځای ونيسي، خو خپل موجوديت بايلي او د لمر پـه پلوشو کې ورکـه شي، لکـه ضعيفان چې د قـوي او زورورو پـه خواکې ورکېږي او محوه کيږي يا لکـه هغـه قـوم چې د بل قوم لاس لاندې وي او د هغوی د علم وعرفان په رڼا کې د دوی ذات او جمال ترې نيسي (علم و عرفان که څه هم د بشريت مشترک مال دی، مګر يو قوم يې د خپلې ژبې په واسطه خپلولی شي)).

خيـر دا بـل بحث دی مـونږ بيرتـه خپلـې موضـوع تـه راګـرزو او دقوت په ټکي رڼا اچوو.

دا خو طبيعي قانون دی چې د حيات ماشين يې د ضعيفانو لـه خوږو په بل شي نه چليږي او ترڅو يو مړنشي بل نه مړيږي.

وګوره! مرغومی او تنکی وری.... پـه شنه ګيـاه چـاغ او تيـار شي او بيا د يوه قوي جنس د پـاره غـوړه او خونـدوره مړۍ جوړه شي. بزګر هم چې پخپـل کښت کې للون کـوي ضـعيف بـوټي باسـي او قوي پرېږدي، لکه چې ضعيفان پـه دنيـا کې هـېڅ حق د بقـا نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور او قوت تل ليوانو ته په رمو کې برخه او د درياب کبانو ته په چنجيو باندې د رزق حواله ورکوي؟

هو! دا د طبيعت کرشمه ده چې له يوې خوا داړونکي ليوان او له بلې خوا د مظلوميت نمايندګان لکه پسونه او نور بې وسلې حيوانات پيدا کړي، ترڅو چې د ځمکې مخ په وينو سور او رنګين شي، نو ويلی شو چې د ځمکې مخ د خونړيزۍ صحنه او د زور ازميلو ميدان دی.

نه يوازې ځمکه، د اسمان لمنې هم کله کله لکه کربلا په وينو رنګينېږي او فضا هم د جګړو او کار زار دپاره مستعده ګرزي، زور او قوت تل خپل ښتن ته دضعيفانو وينې لکه اب حيات ښکاره کوي او مجبوروي يې چې يا د چا اوښکې توېې کړي او يا يې وينې وبهوي، ځکه چې وقوت باغ او بڼ يې له وينو په بل شي وده نکوي او بايد د قصاب غولی او د لېوه پنچې دواړه په وينو سره وي دا ځکه چې له غوښو نورشيان لکه: غنم، وريجې، خوږې ميوې، شودې او داسې نور د انسان متلون ذوق او هوس نشي قانع کولی او نه د لېوانو غذا کيدای شي، نو انسان به ترينه دمدنيت په مرسته مړی جوړوي او پس له ډېرو تحولاتو او څو رازه تغيراتو به يې خوري او لېوه به يې د خپلو پنجو په فطري زور ترخولې کوي.

نو انسان ته خدای د غوښو خوراک روا کړی دی او ليوه هم چا ندی منع کړی که نه دا څېرونکې پنجې به يې نه درلودلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دا څرګنده خبره ده او هر څوک يې منلی شي، چې زور او قوت ژوندون وقايه او د حيات د بنړ دپاره يو ښه پسرلی دی او دا هېڅ ممکنه نه ده چې د هر چا حيات بې د بل له استهلاک څنې محفوظ وساتل شي، ځکه چې نباتات هم يو قسم د حيات او به نشوې نمايي قوت لري، چې استهلاک يې د انسان او حيوان د بقا دپاره ضرور دي، نو لازمه ده چې بعضې د بعضو دپاره قربان شي.

په حيواناتو کې خو طبعاً همدغه قانون دی چې ضعيفان قربانېږي او قوي باقي پاتې کېږي. انسانان که څه هم لدې قانونه بيخې نشي خلاصيدلی، مګر لکه سپي په خپلو مينځوکې يو په بل ښکاره خولې نه لګوي او غوښې يې نه خوري اګر که اکثره حيوانات هم د خپلې نوعې د غوښو نه پرهېز دي او دا کار يوازې په انسانانو پورې خاص ندی، مګر صحيح انسانان برسيره پدې چې د خپلو هم نوعانو غوښې نه خوري او ابرو يې نه تويوي، يو له بله سره مرسته او ملګرتيا هم کوي چې دا خوي د حيات د ساتلو دپاره ډېر ضرور دي او همدغسې قوم بايد باقي پاتې شي.

خير د انسان د فضليت دلايل خو زښت ډېر دی، مګر څه شی چې د ده د بقا د ضرورت دليل کېدای شي هغه دا دی، چې ټول موجودات د ځمکې حاصل او کښت بلل کېږي، نو هرڅوک چې د ځمکې د ابادۍ وړ او د کره ارض معمار او ابادوونکي باله شي هغه حق لري، چې بعضې موجودات خپل بقا دپاره قربان کړي او دا خو نه يوازې انسان دی چې له وچو ميرو نه شنه باغونه او لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی ښارونه جوړوي او د ځمکې مخ په هر راز بوټو او کوکیو ښایسته کوي.

هو! دا یوازې د انسان لاس دی چې د دنیا بازار ته یې رنګ و روغن ورکړی او د تمدن په نقش ونګار یې ښایسته کړی دی.

بلبل او بورا یې په ګلو خوشحاله کړی او پتنګ ته یې لکه شمع با حرارته معشوقه پیدا کړېده، زراعت او فلاحت خو د ده په توجه دومره ترقي کوي، چې د مرغانو خولې یې په باغو کې په هر راز میوو خوږې کړې او حیوانات یې په شنه او تنکۍ ګیاه ماړه کړي دي.

طوطیان د شنو ونو په سروکې د ده شکریه ادا کوي. عندلیب او قمري د ده د سعې او کوشش ثنا او صفت کوي چرګان د ده د دسترخوان پوتې خوري، مېږیان او نور حشرات هم د ده غلې له امباره بېنوا نه ځي. انسان دی چې د زراعت او فلا په هنداره کې د کال څلور فصلونه د فلمونو په صورت ښیي او دنیا لکه یوه سینما د ساعت تېرۍ ځای ښکاره کوي که نه په سپیره ځمکه او وچ ډګر بهار او خزان هېڅ فرق نه لري او نه زمانه بې شپو او ورځو نور رنګونه پیدا کولی شي، نو زمان او مکان د ده مرهون دی او مدنیت وعرفان د ده د فکري قوت او استعداد مظاهر ه بلل کېږي.

ښه! نو دغسې یوه شریفه نوعه چې وجود ته یې دنیا ډېر احتیاج او ضرورت لري او پخپل زیار او کوښښ مړه او سپیره ځمکه ویښوي او دومره څه پکې پیدا کوي، چې د حیواناتو ښه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره کېږي ايا هغه ته عقل او شريعت د ځمکې په پيداوار کې دومره حق نه ورکوي، چې خپل حيات پرې محافظه کړي.

ايا هغه پسه چې انسان د هغه حيات اداره کړی دی دابه ورته ښه وي، چې په غوښو او وينو يې يو ليوه موړشي او د نورو پسونو ځېرولو او داړلو ته لاقوت پيداکړي او که دا چې د انسان په وجود کې تحليل شي او د يوه شريف مخلوق جز وګرزي؟ نو د انسان اصلاحي او تعميري قوت ده ته په حيواناتو کې د تصرف حق ورکوي او د ده د باداری جغ د نورو په غاړه ږدي که دانه وي انسان او ليوه څه فرق نه لري دواړه د پسه ورمېږ ماتوي او غوښې يې خوري، ليوه يې لا اومه خوري او دی يې په اور هم کړوي.[1]

[1] کابل مجله. ۱۳۱۸ کال، ۱۱ ګڼه ۸. ۱۰، مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټوری

هغه څوک چې هېڅ نه لري هم څوک مېلمه کوي؟ هو! يوه ورځ زه يوه داسې سړي کره ميلمه وم چې پوله او پټې يې هېڅ نه درلود په لو او لور يې خپلې شپې تېرولې او د کاله ټول خځوړي يې دومره نه و، چې د يوه بډای او شته من سړي د غاړې کالي پوره کړي. پدې کاله کې بې له سپوږمۍ بله ډيوه نه وه او د هر چا سروېږدی خپل لاس و.

دې سړي په دغه ورځ برسېره پدې چې خپل زوی (کټوري) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ اخستې کورته يې هم څه غوښه راوړې وه کټوري چې وروسته له ډېرو وختونو خولۍ موندلې او نوې سدرۍ يې اغوستې ده له هلکانو سره لوبې کوي او داسې منډې وهي لکه چې نور هلکان پلي او دی سپور وي، کله چې کاله ته راشي او د غوښو کټو په نغري باندې ووينې په منډه بيرته ځي او نور هلکان خبروي، نه زيری پرې کوي، نورو هلکانو که څه هم پدغه ورځ لا څه چې ډېرې ورځې يې غوښه په سترګو نه ده ليدلې، خوښېنتانه دي او ورته ښه نه ښکاري چې د دوی له کاله د بل په کور کې ښه څه پاخه شوي وي. هو! هېڅکله دوی دانشي زغملی چې بل څوک له دوی نه پورته او لوړ وي، نو هر يوه چا لړمون او چالرې او کلمې ښودلې يوه يوه به لا ويل چې مونږ غلمينه ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چرګ پوخ کړی دی، دا خبرې دوی په داسې خوند کولې لکه چې لګیاوي خوري یې، نه خدا یږو په خوړلو کې یې لا دومره خوند نشته، کټوری یوازې له هلکانو سره دا خوږې خبرې نه کوي موږې یې هم د ښځو په ډله کې ناسته ده او وایي: وئ! لاړه شم چې د غوښو کټو مې ونه سوزي، غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټو تر خولې له اوبو ډکه ده هغه تر سبا هم نه وچیږي، خو دا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي.

د کټوري پلار هم چې خپل ګلالی زوی په ښو کالیو کې ویني من من غوښه اخلي او په کالیو کې نه ځایږي، خو له بلې خوا چې د خپلې ښځې زاړه ټیکرې او شکیدلي کمیس ته ګوري سور او تور تول په زړه کې ګرزي، خو داسې څوک نشته چې د ده زړه پرې ورشي او څه پور تري وغواړي، سره له دې تر اوسه پورې ما دغسې خوښې په ډېرو لویو او شتمنو کورونو کې ونه لیدله، ځکه چې د شتمنو او بډایانو زړونه هغه څه غواړي چې هېڅکله یې لاس نه ور رسیږي د دوی خوښې دومره وړیا نه ده، چې په دومره وړو وړو خبرو لاس ته راشي، د دوی سترکې په ټوله نړۍ هم نه مړېږي. د لویو کورو لوی لاڅه چې وړو ته یې هم ډېر خوندور ښېزونه بې خونده او وریښمینې ټوټې، لکه بیستې داسې ښکاري، د دوی نړۍ وریجې که هر څومره غوړې او غوښې پکې ډېرې وي د نورو د تناره له تک سور سکړک او شیدو سبو یا شړومبو ځنې په خوند کې ببرته پاتې کېږي نه پوهېږي چې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې؟ سپين ږيري خو وايي چې د دوی په نګولي کې پرښتې خوند ږدي پرښتې دي چې دوی سره خو دومره ښه کوي.

نه ښه دی که ښه ځېزونه د نورو په مخکې ایښي وي خوند د دوی په برخه رسېدلی دی، ښه چې خوند د دوی په برخه رسېدلی او خوښي هم د دوی په کور کې ډېره ده، نو دوی نور څه غواړي.

دوی خو دومره ډېر ناروغه کېږي هم نه، چې لکه بډایان په لوړو وریجو او لږ کلکو غوښو نس خوږی شي، دوی خو بې ترو ځېزونو ښایسته ډېره ډوډۍ خوړلی شي او که نور څه ونه مومي د غره شنې مومانې، نانګه، پرګي او نور هم خوړلی شي، ځکه چې دوی لا د پستو او خوندورو ځیزونو خوند نه دی لیدلی، دوی په لږ څه ډېر خوښیږي او د چا ښه هېڅکله نه هېروي، نور ښه خو لاڅه کوې دوی د یوه سړي په تشه خبره دومره خوښیږي ته به وایې چې ټوله نړۍ د همدوی شوه، دوی له هغو لویو سړیو چې دوی سره کله کله په خلاصه تنده خبرې کوي ککرۍ هم نه سپموي، وش (وی) د دوی ککرۍ ځومره وړیا دي ښایي، چې دوی په لږ څه دومره خوښیږي او بډایان په ډېر څه هم نه خوښېږي، نو ولې څوک له دوی سره ښه نه کوي.[1]

---

[1]- ۳۱۸ کال ۹، ګڼه ۳۰، ۳۱ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر مقام

ای د سوي زړګي خاونده! ته د دنیا هغه قلندر یې: چې د دوهی په غاړه د سطانی خوبونه وینې او د اسمان په ستورو حکمونه او نازونه کوې ته، هغه څوک یې چې زړه دې د ښکلو او نازولو پښو لاندې دی، مګر د ماغ دې په اسمانو کې لوبې کوي.

هو! ستا زړه او دماغ یو له بله ډېرلېرې دي او ته هر وخت په دوه نړیو کې ژوند کوې، ته لکه یو بې پروا پادشاه له ډېرو شتو سره دې نیمګړي بازار ته راغلې، مګر ستا شته دلته هېڅ قیمت نه لري او پدې بازار کې نه چلېږي، دلته څوک د نستر نوزر په دوه پیسونه اخلي او نه هغه سرې اوښکې، چې شاعر یې د یاقوتو و مهماني بولي څه بها لري.

ته رښتیا وایې:

که مې څوک په فقیری شمېري فقیر یم
که مې څوک په امیری شمېري امیریم
د کاملې عقیدې له برکته
د دوهی په غاړه ناست شاه جهان یم
گدای میکده کیست وقت مستي بین
که ناز بر فلک وحکم برستاره کنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مـــاغ برفلـــک ودل بزیـــر پـــای بتـــان
زه سـبا چـه میطلبـي دل کجـا دمـاغ کجاسـت
نقـــد شـــاعر در خـــور بـــازار نیســـت
نـــان بـــه ســـیم نســـترن نتـــوان خریـــد

ستا پېغامونه بیا راغله او ستا د سرو اوښکو مهماني راورسیده ته وایې څومره به ښه وکه زما سریندې د نداڧانو د ډانډس کار کولی شوای یا د بلبلو د نغمو قدرکیدلی.

دا سندره تاپه ډېر خوند وویله او ستا د رباب خواږه غږ ته د هوا مرغان هم راښکته شو ، مګر هغه اوښان چې پرې خپل بار وړي د دې نغمو په خوند نه پوهېږي او بې له وښو نه نور څه نه پېژني. تاله ما نه پوښتنه کړې، چې د شاعر مقام چېږ ته دی؟ زه نه پوهېږم چې ته پدې پوښتنه کې د څه راز جواب ارزو لرې؟ که غواړې چې خپل مقام د خلکو په نظر او هغه ځای کې وپېژنې، چې ته په کې ژوند کوې او خلک په کې په ځایونو او مقامونو جګړې کوي، نو راشه!! چې در ویې ښیم:

په هغه شپه چې مونږ او تاسې وویل چې سبا به ته...بجو...ځای ته ځو.

سبا زه او ته راغلو خو هغه دوه نور...لا نه وو راغلي، موټروان ته مو ډېر وویل چې دمخه ځای راکړي، خو هغه ته د ... مدیرصاحب او د... سرکاتب ویلي و، چې سبا مونږ...ځای ته ځو د موټر په مخکې به بل څوک نه کښینوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی هم څه شېبه وروسته راغلل او معلومه شوه چې زمونږ ملګري وو، دوی مونږ ته ډېر وویل چې راځئ تاسې دمخه کښېنئ، مګر مونږ ته موټروو ان په کوز سرکې ځایونه تعین کړي وو.

مونږ هغه وخت پدې نه پوهیدو، چې بر ځایونه خدای د ډېرو خلکو دپاره پیدا کړي دي او نه زمونږ په نظرکې دې خبرې څه معنیٰ درلوده، چې یو ملګری به له بله نه په پټه د ځای په نیولو کې کوښښونه کوي یا به موټروانان په پټه ګوري.

څه ساعت وروسته د موټر خلک پوره شوه او موټر وخوځیده - د لارې ګردونه په خیر تېر شوه، مونږ هم یوه کلي ته ورسیدو چې هلته باید شپه تېره کړو، هلته هم زمونږ د ناستې کوټه له موټر نه کمه نه وه او بر سر و کوز سر یې هماغه مثال درلود.

دا شپه هم په خیر تېره شوه او سبا د سیل و تفریح اصلي ځای ته ورسیدو، د هغه ځای مشر او د واک خاوند خپل کور ته وبللو، چې د دغه ځای طبیعي ښایست او ښکلو مناظرو مونږ غوندې څو تنه نور هم رابللي وو او په همدې کور کې میلمانه وو.

دا دوه ډولې که څه هم بیل بیل راز خلک وو، خو بیا یې هم له لیرې څه نه څه اشنایي لرله او په نومونو یې یو له بله پېژندل.

که چېرې په دنیا کې دروغ ویل رواج نه وي او ظاهري خبرې اعتبار ولري، نو ویلی شم چې نصب العین او ایده ال یې هم یو او مشترک و، چې د وطن لوړتیا او د ملک سعادت یې بولي. پدې کور کې هم زمونږ د موټر وړاندې ناست ملګري د هغه رسمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارتباط په اثر کې چې له کوربه سره يې درلود ښايسته نمانځل کېده او هغو نورو هم د خپل اعتبار او معتبرۍ په اندازه ځايونه نيولي و، چا چې لوړو مقاماتو ته زياته لاره درلوده او ډېر صاحبان يې پېژندل هغه له ټولو نه وړاندې ناست و او غټوغټو بالښتونو ته يې اړخ لګولی و په خبرو کې بې هم غټ خلک زيات يادول او هرساعت به يې د هغوی د صحبتو خبرې اترې کولې، تابه ويلې چې ټول عمر يې له همدوی سره تېر شوی دی او هېڅ کله يې له کوم خوارو غريب سره د خدای په جات هم کومه خبره نه ده کړې.

زما شاعره وروره! په دغه شپه ماته هغه شپه راپه يادشوه چې زه او ته ماښام له ببرې نه ښکته شوو او د ببرۍ له نورو ملګرو سره يو ځای د خان هجرې ته ولاړو، مونږ د خپلې ببرۍ ملګري نه و پېژندلي، چې څوک دي او څه کار لري؟ مګر د خان په حجره کې مو وپېژندل چې د سور ځنډي لونګۍ خاوند د...ځای خان او د خان په حجره کې يې ډېر قدر او عزت کېده هغه بل هم، چې د علاقه دار ميرزا و ډېره نمانځنه يې کيدله او له نورو ملايانونه يې ډېر فرق درلود.

هغه بل مور سوداګر، چې ببر پوستين يې اغوستی و او هرساعت به يې د پوزې نسوار کول هر چابه ورته څنګ وڅټ واهه او په ښو ښو نومونو به يې ياداوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا به هم په یاد وي، چې زه او ته څنګه ایسیدو؟ او په کوم ځای کې ناست وو؟ له ما او تا نه چې پوښتنه وشوه مونږ څه وویل چې څوک یو او څه کار لرو؟؟

زه تاته د لوی خدای په بې نیازۍ سوګند خورم، چې ما ستا په معرفۍ کې ستا د تحقیر اراده نه درلوده او دا راته نه وه معلومه، چې شاعر به په دې حجره کې د سازنده معنیٰ لري او موسیقي ته به په سپک نظر کتل کېږي، ځکه چې پدې تحقیر کې زه هم درسره شریک وم.

سحر چې زه او ته له کلي راووتو او خپل ځانونه مو د خلکو په نظر کې ولیدل ډېر خپه وو.

تاته په همدغه شپه دا سودا پیدا شوه چې له خپل ذهني او خیالي اسمانه راښکته شې او همدغو خلکو غوندې شې، مګر د دې دنیا دا عادت دی، چې که سړی د ځان لوړتیا دپاره کوښښ کوي پچه ورته پیچومی کېږي او که له ګړنګه ځان غورځوي په ډېر زیار یې هم نه مومي ته به هرڅه شې، مګر د هغه میرزا ځای به ونه نیسې.

تا ما ته وویل په کوم هېواد کې چې انسان په دباندیني وضعیت پېژندل کېږي او د غټو خلکو پېژندنه او اشنایي پکې اکسیر وي هلته باید سړی په معنوي فضایلو او پټو ښېګڼو پسې ونه ګرزي او نه خپل عمر د نفس په تزکیه او تربیه کې تیرکړي.

دا مطلب تا په ډېرو جذابو پیرایو کې ونغښت او ودې ویل هغه څوک چې نه یو ورېي مړولی شي او نه یو بربنډ پټولی شي، نه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهل او تکول له لاسه پوره وي او نه د چا د لښتې په مخکې سپر کيدی شي د هغه به څه قدر او څه قيمت وي؟؟

تالکه يو هوښيار زړه سواندې ماته د دې دنيا د استوګنې لارې ښودلي او ويلي دي:

څه کېږي که څوک يوه داسې سړي ته غاړه ټيټه کړي، چې په سلو ځايو او حجرو کې ورته سرونه ټيټېږي او هر څوک ورته په ښه سترګه ګوري.

پدې تجارت کې، خو هېڅ تاوان نشته او په هرحساب يې ګټه تر زيانه ډېره ده، ماهم دا خبره له تاسره ومنله او په تاپسې روان شوم چې ناڅاپه د شعر جذبه راغله او شاعرانه تخيلاتو له تانه بيل کړم، زه نه يم خبر چې کوم ځای ته ولاړم او چېرته ورسېدم؟

خو دومره پوهېږم چې هلته د دې ټيټو خلکو دود او دستور هېڅ نه و او نه دا فکرونه او خيالات پکې چليدل.

هلته هېڅ انسان د بل په کمال نه شو تېريدلی او نه د يوه سړي غټوالی په بل کې حلول کولی شو. د هر چا قدر او قيمت د نفسي او ذاتي موجوديت په لحاظ و او هېڅوک د چا په ښو ګڼلو او بد کتلو نه بل راز کيده.

زما په زړه کې د دغسې شهرتونو او اعتباراتو احساس او شعور مړ شو او لکه يو ګنهکار بنده خدايي محکمې ته وړاندې شوم، چې هلته بې له خدايه د بل چابندګي ډېره بده ايسيدله او د نورو ثنا ويل لويه ګناه وه، ځکه زما په اراده ډېر لغتونه وويل شوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وپوهېدم چې سړی تل د خان په حجره کې نه او سېږي او نه په هر کور کې د دغسې مېلمنو قدرت زيات وي.

ماته بې له الفاظو دا وويل شوه چې دځمکې او اسمانو خاوند بې د انسان له نفسي حقيقت او اعمالو نه بل شي ته نه ګوري او د حق په حضور کې دغه باطل رنګونه او اعتبارات نه پاته کېږي.[1]

[1]-کابل مجله ۱۳۲۳ کال،۱ ګڼه، ۸- ۱۱ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه ژوند کوو ؟؟

هغه ورځ په کور کې ناست وم، چې دروازه وټکیدله او ورپسې متصل د زنځیر شرنګهار پورته شو، په بیړه له کوره راووتم او له خپل یوه دوست سره مخامخ شوم وروسته تر یوه مختصر روغبړ څخه معلومه شوه، چې د ده د زوی واده دی او زه باید خپل اشنا دکاندار ته ورسره ولاړشم، چې ټوکري وربانديې ګران خرڅ نکړي او په سودا کې یې ونه غولوي.

د دوستانو خبره سړی په ډاګ نشي غور ځولی، نو بې له کومې بانې او پلمې ورسره وخوځیدم په دکان کې مو لا سودا نه وه تمامه کړې، چې کټوری راپیدا شو او ډېر وارخطا معلومیده له هغه نه مو چې پوښتنه وکړه پخپل کورو کلي کې یې له چاسره خپړې لګولې وې، چې د ده له لاسه عریضې ته تللی و او پخپل سر یې خاورې باد کړې وې.

له کټوري سره تګ لا ډېر ضرور، چې له وهلو ټکولو نه خلاص شي او څوک ورسره ګوتې ماتې نکړي، که زه ورسره نه یم خدایزده چې څه به ورسره وشي او څومره به زیانمن شي، زه باید په غم او خوشحالۍ کې له خپلو دوستانو سره مرسته وکړم او ورسره وځغلم، هغه څوک چې پنځه تنه یې پېژني او اشنایان پیدا کړي د هر چامخ ور اوړي او هر څوک ورځني یو ځای او بل ځای ته تګ غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه چې مود ده کار خلاص کړ او بیرته را وګرزیدو په لاره کې
راته زلمی ولاړ و، چې باید ډاکتر ورته وګورم چې کور ته ورسره و
لاړشي او د زوی علاج یې په ښه شان وکړي.

دا کار هم بې زما د لحاظ خرڅولو نه نه کیده او واسطې ته پکې
ډېر ضرورت لیدل کېده له ناکامه بیا بېرته وګرزیدو او د ډاکتر
کوټې ته ورغلو هغه خپل تګ که څه هم ډېرګران خرڅاوه، خو
زمونږ خبره یې ځمکې ته ونه غورځوله او راسره روان شو په دغه
وخت کې نه پوهېږم څه پیښ شوي و، چې ګاډي وانان په سلو
روپو هم نه راضي کیدل، خو ښه و چې کلي ته ننوتو ګورو چې د
میراجان په کور خړې اوښتې وې.

د کلي کور خلکو ته مو وویل، چې خدای دې انصاف درکړي،
ولې په یوه سړي باندې په نا حقه ګوتې لګوئ او بد ورته وایئ،
اخرمسلماني ده او د قیامت ورځ مو په مخکې ده، خپل خدای ته
به سبا څه جواب ورکوئ، یو مسلمان په ناحقه ځورول څومره بد
کار دی.

هغوی وویل مونږ څه وکړو؟

ګلاجان د یوه او بل په کاله ننوت، چې تاسې به ضرور بد پرې
وایئ او ګوتې به پرې لګوئ. هغه بله ورځ چې علاقه دار غوښتې
وو هغه هم وویل زه یې پېژنم، چې بد سړی دی او تاسې یې پرده
کوئ که چاپه تحقیق کې چشم پوشي وکړه زه به ورسره ګورم.

نو مونږ څه وکړو ګلاجان هلته هم خپله خبره پخه کړې وه او مونږ
ته یې هم ځینې خبرې وکړې، چې که تاسې پرې بد ونه وایئ سبا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ تاسې ته بدېږي او جرم درباندې راځي. په دغه وخت کې زه لږ څه د حيات او ژوندانه کيف او ډول ته ملتفت شوم چې مونږ څنګه ژوند کوو؟ او په ژوندون کې څه شی ته ډېر محتاج یو؟ که کله یوه ډاکټر ته ورځو او علاج ته مو ضرورت پېښ شي، نو هم به اشنايان ور ولو او که په يوه دکان کې سودا کوو يا يوه ځای ته په ګاډی کې ځو هلته هم اشنايۍ او پېژندګلوۍ ته ضرورت ليدل کېږي.

په تحقيقاتي او جزايي امورو کې هم اشنايي دومره اغيزه لري چې ښه بد کړي او بد ښه کاندي، ځکه چې دوستي او اشنايي په ټولو حقايقو غلبه لري او د طلا په نرخ خرڅېږي. همدغه سبب دی چې مونږ په اشنايۍ او پيژندګلوۍ، پسې لکه باښه لوړې ژورې لټوو او سرونه پرې ماتو، د يوه سړي کمال او لياقت شخصيت او لويوالی په همدغه معيار سنجوو، چې څومره او څنګه خلک يې پېژني او د اشنايۍ په برکت څه کارونه کولی شي.

غوښې د هر چا خوښې دي، مګر د پيشکې ورپسې زړې دی، اشنايي په هر ملک کې ښه ده، مګر په دې ځای کې د کيميا بوټی دی کوم کارونه چې دلته په اشنايۍ کېږي. هېچرې نه کېږي او په هېڅ شي نه کېږي د همدې له امله وايي:

يارمې هندو زه مسلمان يم د يار دپاره درمسال جاروکومه

يار د يار دپاره خوري د غويي غوښې

هر کله چې د يارۍ او اشنايۍ دپاره هندو د مسلمان او مسلمان د هندو چمونه کوي او ناحق د حقو ځاي نيسي، ته ووايه! چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړي به دبدو خلکو په اشنايۍ کې له څومره ګناهونو سره اشنا کېږي او د هغوی د خواهشاتو دپاره به څه څه کارونه کوي.

ځينې کسان وي چې له خپلو دوستانو او اشنايانو کله کله داسې کارونه هم غواړي، چې نه په عقل برابرېږي، نه له شريعت او قانون سره موافقت لري، په ځينو وختوکې بايد يو اشنا له بل اشنا سره په ناحقو دعوا او جګړو کې داسې ملګری شي، چې هم به ورسره منډې رامنډې وهي او هم به په سلو دروازو او سلو کوڅو ورسره ګرزي، ځکه چې دغسې وسايلو او وسايطو ته هرڅوک محتاج دي او هرسړی مجبورېږي، چې خپل اکثر کارونه په دغسې وسيلو اجرا کړي.

ټول کارونه او ټول شيان لکه د نان وای ډوډۍ داسې نه دي، چې په يوه معين نرخ او معين مقدار د هر چالاس ته ورشي او کومې واسطې ته پکې ضرورت نه وي يا لکه د جمعې لمونځ هر څوک يې بې د ملا امام له اشنايۍ وکړی شي، ځکه چې زمونږ اکثر اجتماعي کارونه چې په يوه او بل اړه لري د اشخاصو په کيفي وضيعت او اني حالتونو موقوف وي، که کله د يوه سړي طبيعت ښه او پام يې په نيکو وي غرونه د سړي په مخکې اواروي، مګر که په چپ اړخ را پاڅيدلی وي، نو بيا يې هېڅوک لارې ته نشي راوستلی او سړي ته پچه پېچومی کوي، د همدې له امله افراد هم پخپلو کارو کې په ځان اعتماد نشي کولی او نه د محض معقوليت او حقيقت په ډاډ کوم کار ته وړاندې کېدی شي، هره ورځ د يوې ورځې دپاره د يوه او بل معقول او نامعقول مراعاتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او د دې دپاره چې بل څوک د ده بېځایه لحاظونه وکړي، دی هم د هر چا لحاظ کوي او په همدغه مراعات او لحاظ کې خپل پېشرفت او خپل تجارت هم ګوري، همدغه شی ده ته دور اندیشي او عاقبت سنجي معلومېږي، نو ځکه د ضرورت په وخت کې هر راز بې قانونه او بې لارې کارونه کوي، مګر لحاظ او مراعات په هېڅ حال کې نه پرېږدي، که کله کوم سړی په یوه ښه نیت او پاک فکر له دغسې مراعاتونو او لحاظونو سره مبارزه او جګړه شروع کړي خلک ورپسې سل خبرې کوي او په سلو نومو یې ستايي، هر څوک یې ملامتوي او د هر چا په نظر کې بد ایسي، هېڅوک ورته په ښه سترګه نه ګوري او د ټولو د سترګو اغزي شي.

که څوک غواړي چې هرعیب یې پټ وي او ډېر دوستان ولري باید د دوست او اشنا مراعات ولري او هرڅه چې هغه ووايي دی یې ومني که دیوه دوست خواهش په قانون برابر وي او که نه، ګناه وي او که خیانت ګران وي او که اسان سړی باید پکې نه وننه وايي او د یار دپاره درمسالونه جارو کړي.

مونږ له خدایه هېڅ کله په دعا کې دا نه غواړو، چې یا له اسمانه پخه ډوډۍ راته را ولېږي یا د الوتلو وزرونه راکړه چې مونږ وروخیژو، مګر د یوه دوست او اشنا څخه په ځینې کارونو کې دغسې مرسته او معاونت هم غواړو او د غرو قدر بارونه وربانديې ږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ په مدني کار او اجتماعي حیات کې دا خبره ډېره ضرور ایسي، چې د دغسې اشنایۍ لمن ټنډه کړو او خلکو ته دا وښیو، چې رسمي او اجتماعي امور د یوه قانوني او وظیفوي شعور په اثر په یوه مثبت ډول او مقرر صورت اجراکېږي، چې هېڅوک او هېڅ شي پکې متاثر نشي او هېڅ راز اشنایي یا مخالفت او موافقت پکې تغیر نشي پیښولی.

که مونږ پدې موفق شو، چې د قضاوت او حکمت په وخت کې پخپل ورور باندې رحم او په دښمن قهر ونکړو باید په دې پوه شوو چې اشنایي په شخصي او اخلاقي امورو کې تاثیر لري او له خپلو حدودو نه هغه خوا حقوقي مسایلو ته تجاوز نشي کولی بیا به هېڅکله دغسې چمونه نه کو او نه به په واسطو او وسیلو پسې ګرځو، نو څه به کوو؟ د احتیاج په وخت کې به ورته قرض یا بخشش پیسې لېږو، مګر د هغه دپاره به د دروغو شاهدان کېږو نه او نه به له حق او حقیقت سره جنګ او جګړه کوو، له خپل ملګري سره به په لور، یوو او غاښورو کې مرسته کوو، مګر پردی پولې به ورته نه وهو.

زمونږ ارواحو له لوی خدای سره عهد کړی، چې په نیکۍ او تقویٰ کې به له نورو سره مرسته کوو، مګر په ظلم وګناه کې به د چا نه ملګري کېږو [1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ کال، ۱ ګڼه، ٦ – ۹ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ

په باغ کې بعضې ونې او بوټې زاړه او ورک شي او بعضې نوي پيدا شي، کله پرې ږلۍ وشي ميوه يې خرابه کړي او کله پرې سختې سيلۍ راوالوزي لوی لوی ښاخونه پکې مات کړي، کله يې پاڼې زيړې، کله بيخي نه وي، د بېرخزانونه پرې راځي او تېرېږي، مګر باغ لاهماغه شان ځای پر ځای وي، ونې بدلې شي، ميوې بعضې ورکې او بعضې نوې پيدا شي، خو د باغ نوم نه ورکېږي، نو څوك چې په دغه راز پوهېدلې وي، هغه لکه باغوان د باغ خدمت کوي او په يوه بوټي يا يوې ونې پورې زړه نه تړي. کورنۍ هم همدغه شان بهار او خزان زړښت او ځواني لري هر راز طوفانونه او مصيبتونه پرې راځي، مګر نوم يې باقي وي، خلک يې بيخي بدل شي، خو اصليت يې نه بدلېږي.

وګورئ! د پښتنو په کورنۍ کې اوس هغه پخواني پښتانه يو هم نشته سره لدې پښتانه يادېږي، داځکه چې دا پښتانه هم د هماغو ونو نيلې دي، چې اوس ونې شوې دي، د دې ونو ميوه که څه هم پخوانی خوند نه لري او نه پکې هغه غټوالی شته، مګر نوعيت يې نه دی بدل شوی.

دا د باغ خاصيت دی چې د ونو له نيلو نور نيالګي پيدا کېږي او له هغه څخه نور، خو په ميوو کې يې هغه مزه نه پاتې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د باغ د میوو خوند ساتل ډېر مهارت غواړي که یو باغ د چا د ودانۍ د سیوري لاندې شي هم میوه یې بېخونده کېږي، نو لکه څنګه چې یوه کورنۍ د علم و عرفان رڼا ته احتیاج لري همدا رنګه باغ هم د لمر او سپوږمۍ رڼا ته ضرورت لري.

که په باغ کې بعضې ونې دومره جګې شي چې له نورو ونو نه د لمر او سپوږمۍ تاثیر ایسار کړي، د ټیټو ونو په میوو کې مزه نه پاتې کېږي او لکه هغه کورنۍ چې د بل چا سیوري لاندې شي او یا پخپل منځ کې یو په بل دومره لوړ شي چې طبیعي فیوضات یو له بله منع کړي هرومرو پکې هغه پخوانۍ خوند نه پاتې کېږي، نو څرګنده ده چې نباتي او انساني حیات ډېر نږدې او ټینګ مناسبت سره لري. څنګه چې غټې ونې د ضعیفو چینجیو له لاسه خرابېږي همدغه شان د کورنیو او ملتو حال هم دی.

بعضې داسې چینجي شته چې په سترګو نه لیدل کېږي او د لویو کورنیو سته له بېخه باسي، دا چینجي هغه کیسې او اوهام دي چې خلک د سعې او عمل له میدانه راګرزوي او د مایوست خواته یې بیایي، داسې کیسې خپله نه پیدا کېږي، زورور قومونه یې په راز راز وسایلو په ضعیفو قومونو کې نشروي او د هغوی مخه د ارتقا او کامیابۍ له لوري راګرزوي.

کوم قوم چې د وهم پرستۍ په مرض ګرفتار شي او بې اساسه خیالات پکې ځای ونیسي هغه که څه هم په ظاهر روغ رمټ معلومېږي، مګر لکه چینجنه ونه پکې هېڅ نه وي پاتې، داسې قوم د جدوجهد په اثر هېڅ نه وي قایل. په هر کار کې شګوم نیسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هر څه د تصادف نتيجه بولي، په بعضې ورځو کې ورته سفر لوی خطر ښکاري او د چرګ بې وخته اذان يا د سپي انګولل، د مصيبت پيغام او د بدې پېښې قاصد ګڼي. دوی تل خپل حاجتونه د قبرو له مړو او جنډو څخه غواړي، زيار او کوشش ته هېڅکله مراجعت نه کوي، نو دغسې يو قوم چې جدوجهد ورته حرص اوعدم قناعت معرفي شوی وي، سعيه ورته شنډه ونه او بېهوده شی ښکاري، ضرور بايد لکه خس و خاشاک ځانونه د زمانې شديد طوفان او تند باد ته وسپاري، چې هر لور ته يې ويسي او ځمکې له مخ يې ورک کړي دا راز افکار، چې د قوم د ورکوالي سببونه دي او يو قوم د بدبختۍ په ميدان کې لاس تر زنې کښېنوي اول د هغه قوم په ادبياتو کې او وروسته د خلکو په ذهنيت کې ځای نيسي، هو! په شعر کې دا تاثير شته، چې يو فکر هم د خلکو په نظر کې ښه او ښايسته ښکاره کړي، شعر دا اقتدار لري چې بودائيت، مسيحيت د تصوف په نامه په اسلام کې داخل کړي.

خدای پاک وايي چې انسان هر څه د خپلې سعي په اثر کې مومي، مګر شعر وايي:

(سعی خود نتوان برد پی بګو هر مقصود
خيال باشد کنی کار بی حواله برايد)

شردی چې خلک انزوا او ګوشه نشينۍ ته رابولي او وايي:

(به بر زخلق و زعنقا قباس کار بګير
که صيت ګوشه نشينان زقاف تا قافست)

(c) ketabton.com: The Digital Library

((جدا ورکه گذر گاه عافیت تنگست))

هر څوک چې دا لاندیني بیتونه واوري:

(غم دنیائی چند خوری باده بخور
حیف باشد دل دانا که مشوش باشد)
(ازین رباط دو درچون ضرور است رحیل
رواق طاق معشیت چه سر بلند وچه پست
(به هست ونیست مرنجان ضمیر و خوش مباش
که نیستی است انجام هر کمال که هست)

هغه که دنیا سره هر څومره علاقه او دلچسپي لري باید بې علاقې شي او په بد نظر ورته وګوري، ښه ده رحمان بابا خو په دې موضوع کې د نورو په لارنه دی تللی او دنیا یې پدې شان معرفي کړې ده:

(ښه ده ښه ده دا دنیا چې توښه ده دعقبیٰ)

خوشحال خان هم بالعکس د نورو شعراو په څېر د سعې او عمل طرفداري کړیده او خلکو ته یې داسې درس ورکړی:

(که غوټې پسې وهې په لاس به درشي
چا ویل چې په دریاب کې ګوهرنشته)

نه یوازې خوشال، حمید هم د تنبلۍ په اړه پدې ډول پرېکړه کوي او وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**دهمه بلاووسرتن اسايي ده   خرڅاوه شي لټ غويي پرقصابانو**)
نو د ننيو اديبانو او ليکوالو کار دی چې خلکو ته يوه داسې ادبي دنيا پيدا کړي، چې اساس يې عزم وهمت، جدوجهد، سعيه او عمل وي او هغه کسان چې له ډېرې مودې د همای د سيوري په انتظار شل او شوټ ناست دي راپاڅوي، د زيار او کوشش لمن په لاس کې ورکړي، دغه اوهام ترېنه هېر کړي، هو! دا اوهام د اديباتو له لارې راغلي او په همدغه لار بايد ببرته ووزي.
د دې بيت اثر:

(**مصلحت ديد من آنست که ياران همه کار**
بگذارند وخم طره ياری گيرند)

بايد پدې راز بيتونو کې:

(**وختو اسمان ته په وزر د ازادۍ بشر**
ته لابند په زلفو يې دا خيال خوشې عبث دی)
(خادم)

له دماغونو وزي او ورک شي، دغه شان نوې نغمې که دخلکو غوږو ته ورسېږي ژر به انشاالله دمقصد لارمونده کړي او ور روان به شي، اديبان او ليکونکي کولی شي چې هماغه د شمعې سوزېدل او د فرهاد او شيرينې نوم دخلکو غوږونو ته پدې شان ورسوي:

لکه شمع که ځان وسيزې په اور ته
نوبه هله کړې رڼا مينه او کور ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

که فرهاد غوندې دې غرونه سوري نکړه
د شيرين وطن په عشق کې يې نام تور ته

اوس بايد د دې ډول بيتونو په غرض:

(په ګلګو نه چهره څاڅکي دخولو چې ترنظر شي
د شبنم په رنګ کې وينم دګلابو طوفان کله)

خلکو ته داسې وويل شي:

(په خولو يې د تندې که ابيارې کړي
د وطن د ګلو باغ به کړې سمسور ته)

اوسني ليکونکي بايد د دې وخت ضروريات په نظر کې ونيسي او د خلکو رهبري وکړي، لکه څنګه چې يو د زمانې نبض شناس شاعر وايي:

(هره ورځ د زمانې احوال بدليږي
هره شپه نوي خوبونه نوی تعبير)

همدغه شان بايد د شعرا نغمې هم بدلې او په شعري او ادبي دنيا کې نوي افکار ځای ونيسي داسې نوي هم نه چې له محيط سره هېڅ نه تطبيقېږي، ځکه دا خو له بارانه پاڅېدل او ناوې ته کښيناستل دي او شاعر بايد خپل کام ته د امن ځای وښيي او پخپلو دردونو يې خبر کړي، د شاعر دا وظيفه ده چې دکام په غم وژاړي او هغوی هم وژړوي هسې نه چې خزان ورته پسرلی ښکاره کړي يا په غم کې ورته سرينديې ووهي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۱۸ ل کال، ۱۲ ګڼه، ۵۲ – ۵۴ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکرونه هم تغیر مومي

غټ او واړه شیان څه چې په دنیا کې دي بعضې ډېر ژر او بعضې څه موده وروسته تغیر مومي. انسان هم سره له ډېرو صفاتو د همدغه تعبیر په لار کې واقع دی، عقل، ذوق او هر څه یې تغیر کوي او په نورو شیانو کې هم تغیر پېښوي، که سړی د تاریخ پاڼو او موزیم خانو ته مراجعت وکړي او د انسان مختلف حالات او اثار تر نظر لاندې ونیسي پدې به پوه شي، چې انسان هېڅکله په یوه حال نشي قانع کېدلی او همېشه پخپل حال کې تحول او تلون غواړي، د انسان همدغه تحول غوښتونکی طبیعت چې په هېڅ حال نه قانع کېږي، کله د خپل کاله په نقشه کې تغیر پېښوي او کله پخپل لباس کې تحول پېدا کوي. د دنیا د ابادۍ او د انسان د ټولو پیشرفتونو لوی سبب، نو انسان طبعاً د تجدد خواته مایل دی او همېشه زاړه شیان په نوو بدلوي او یو ډول تر اخره پورې نه پالي، که سړی یوازې د انسان لباس په نظر کې ونیسي او په مختلفو اقسامو یې غور وکړي پوه به شي چې خیاطانو د تن په جامو کې څومره تحولات او تغیرات کړي دي او لا کوي یې.

د خیاط لیاقت پوهه او ښه والی همدغه دی چې هر وخت د خلکو خواهش ته وګوري او هغسې جامه جوړه کړي، یعنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

محیط په خوښه کار وکړي، هسې نه چې خلک یو څه غواړي او دی نور څه کوي.

د انسان فکر هم لکه د خیاط ماشین داسې دی، چې باید هر وخت داسې کار وکړي، چې خلک یې غواړي او خوښوي یې، د انسان قابلیت هم دېته وایي، چې خپل فکر د خلکو او محیط له تقاضا سره تطبیق کړی شي، همدغه شي ته ذکاوت او هوښیاري هم ویل کېږي او د یوه سړي د قابلیت پوره سند کېدلی شي.

هر څوک چې له خپل فکره داسې کارنشي اخیستلی، چې د خلکو له احتیاجاتو او د محیط له مقتضې سره سم وي هغه هېڅکله په دنیا کې د خوشحالۍ ژوندون او ښه زیست نشي کولی او نه په اجتماعي حیات کې څه برخه لري، څومره انسانان چې په یوه مملکت کې اوسیږي او یو ملت ورته ویل کېږي، دوی ټول د یوه لوی ماشین په ډول دي چې واړه واړه څرخونه او مختلقې پرزې لري، چې باید ټول د یو مقصد دپاره حرکت او کار وکړي او خپله وظیفه اجرا کړي، پدې څرخو کې که هر څرخ له عمومي ارادې سره سم کارنشي کولی، نو هغه بېکاره او خراب ګڼل کېږي، بلکې نور هم له کاره باسي.

نو دا هم معلومه شوه چې ښه والی او هوښیاري په حقیقت کې همدغه شی دی، چې سړی خپل افکار له محیط سره تطبیق کړی شي او له عمومي ارادې سره سم د مشترك مفاد دپاره کار وکړي، هر څوک چې خپل افکار له محیط سره نشي تطبیقولی هغه، لکه یو بې خبره دهقان داسې دی، چې د زراعت وخت او موسم ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دی معلوم او بې وخته پخپل پټې کې څه کري، چې هغه هېڅکله نه شنه کېږي او تخم هم ضايع کېږي.

د دې سړي کار که څه هم په اصل او په خپل وخت کې ډېر ښه کار دی، مګر دی ورځنې هېڅ نتيجه نشي اخيستلی او خلکو ته خپل لېونتوب ښيي.

څوك، چې يوازې د خپل فکر په محيط کې ګرځي او عمومي نظر نه لري، يعنې خپل افکار يې له محيط سره نه وي تطبيق کړي د هغه فکر په هر ځای او د هر چاپه نظر کې صحيح نه وي.

يو وخت يو ظريف سړی چې په سره رود کې اوسېده بازار ته روان و، چا ورته وويل چې ماته يوه ټوټه راوړه چې ابي رنګ يې وي او ساده وي هغه، چې له بازاره راغی، نو سره شپرچايي ټوټه يې ورته راوړه او وريې کړه د ټوټې خاوند ورته وويل، چې ما خو ابې ټوټه غوښتې وه او تا سره بخنه ټوټه راوړه، ظريف ورته په خندا شو چې د سره رود او به خو همدغه شان رنګ لري.

څوک چې عمومي نظر نه لري او يوازې د خپل فکر په غولي کې خاپوړې کوي، يعنې خپل افکار يې له عام محيط سره نه وي تطبيق کړي، چې د خپل کاله د اوبو رنګ ابي رنګ ګڼي او نور ځايونه په نظر کې نه نيسي، نو هر څوک که غواړي چې حقيقت ته ورسېږي او افکار يې په هرځای کې صحيح وګڼل شي هغه بايد خپلو افکارو ته وسعت ورکړي، دې خبرې ته بايد اديبان او ليکونکي زيات ملتفت شي او ډېره توجه ورته وکړي، ځکه چې دوی له خپل محيط سره زيات فکري ارتباط لري او تل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریات خلکو ته وا ړندې کوي، نوکه د دوی افکار له محیط سره موافق نه وي او څوک ورته خپل احتیاج نه حس کوي هېڅوک یې نه قبلوي او شنډ پاتې کېږي، نو دوی هم باید لکه نور کسبګر د خلکو د ذوق او ډول رعایت وکړي، یعنې ښه شیان په ښه لباس کې خلکو ته وړاندې کړي او محیطي احتیاجات په نظر کې ونیسي، څه چې لیکي باید پخواله لیکلو څخه سترګې ښې وغړوي او په خلاصو سترګو څه ولیکي، نو د ده افکار هرو مرو عمومي رواج پیدا کوي او خلک یې ښه قبلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرانه خيال

چپه چپي او قراره قراري وه، سپوږمۍ د ځمکې په مخ رڼا غورزولې وه، هېڅ طرف زوږ او زوږ نه و.

يو ژور لښتی په شنه ګياه پټ او پېچلی له اوبو نه ډک او غلی روان و.

هر چا چې دا وضعيت ليده ګمان يې کاوه، چې دا اوبه بې شعوره نه دي، په عزم او اراده کوم طرف ته ځي، ماهم دا خبره حس کړه او ورپسې روان شوم، څه ساعت وروسته ګورم چې به شنه باغ کې قدم وهم پدې باغ کې هر راز بوټې ولاړ دي دا اوبه چې ډېره موده پخوا هم دې باغ ته راغلې وې د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو ميوو ښايسته ګلانو کې يې حلول کړی، دا شين بڼ تازه چمن يې د انسانانو، مرغانو، حيواناتو دپاره ساز کړی و، دا اوبه لکه دتاک په رګو کې ننوتې وې، ډېر خلک يې په خپل خوند مست کړي او د ډېرو نشه يې د ښکو په پاڼو زياته کړې وه، په يوه بوټي کې ځان لکه عسل خوږ کړي او په بل کې يې د سرکې تريووالی پيدا کړی و، په ګني کې يوراز او په مرچ کې يې بل راز مزه ايښې وه دا اوبه برسيره پردې چې د دې ميوو او ګلانو د وجود سبب ګرزېدلې وې په تعمير او ودانۍ کې يې هم برخه اخيستې، د دې باغ ديوال او ګردچاپير سرايونه يې سرته رسولي وو. دې اوبو يوازې د ځمکې په مخ تردد نه وکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه چې د همدردۍ حرارت یې په زړه کې پیدا شوی، دا اقیانوس له دریابه جګې شوي او په وچو جزیرو باندې یې د رحمت څاڅکي شیندي او لکه د ګل له پاڼو هوا ته هسکې شوې دي، کله یې په لویو دریابو کې د انسانانو بېړۍ او درانه جازونه په سر ګرزولي او د څاروي وظیفه یې اجرا کړې ده، دا اوبه که څه هم د ونو جګوجګو څوکو ته رسېدلې دي، خو خلک د ځمکې په سر ګرزېدلی شی، څه شی نه ډوبوي، دغه اوبه چې کله یخ کې ځای نیسي او د تورې اب په ځا ی او کله دګل په پاڼو (ښایسته جامه) کې ننوزي د حسن او جمال مظاهر ه کوي او ځینې وخت د صدف په صاف زړه کې ځان تربیه کوي او د جوهري په دکان کې د تجارت بازار تودوي، ودې شي چې شاعرانه خیال هم دغسې یو شی دی.[۱]

[۱] - کابل مجله، ۱۳۱۸ کال، ٦ ګڼه، ۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیاره او رڼا

نه پوهېږم خوب دی که بیداري، خیال دی که حقیقت، دنیا په تیاره او ترږمۍ کې واقع ده، له شرقه ترغربه تور ټیکري غوړېدلي هر څومره چې یوه خوا بله خوا ګورم هېڅ نه ګورم.

هر لور ته تورتم او تپه تیاره ده. زه ګمان کوم په داسې کره کې یم، چې د انسان هوس په کې هېڅ نه دي کرلي او نه د تمدن لاس په کې څه نقش او نګار کړی او دا یوه طبیعي او ساده منطقه ده، چې د فکر او کار اثر پکې نشته. ټول مخلوق ویده او دنیا په هماغه پخواني حال پاتې ده، هېڅ تغیر پکې نه دی پېښ شوی، ځکه چې زه څه نه وینم. زما په نظر کې دنیا په خوب ویده او خپه خپه ښکاري.

زه ګمان کړم چې دنیا د خوب زانګو ده او خلک پکې غلي پراته او یو په بل اړه او غرض نه لري، زه تصور کړم چې دنیا یو سپیره ډاګ او وچه بیدیا ده هېڅ پکې نشته د هر چالاس تش او خالي دی، خبر نه یم چې څه شته، خو زه د جهل په تیاره کې پټې سترګې پروت یم څه نه وینم او دا هغه دنیا ده چې دبشریت معموره ګرزېدلې او بله شوې، زه په همدې تیاره او بې خبرۍ کې، چې یو ناڅاپه سپینه رڼا پیدا شوه او د دنیا بازار راته ښکاره شه.

نه پوهېږم دا رڼا له څه شي پیدا شوه، د حقیقت معشوقې مخ ښکاره که او که علم لمر پخوا وختونه د صبح صادق قاصد راولېږه او که دبشر د حکمت برق او برېښنا وه خیر هرڅه چې و خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوې دنيا يې له هر شي ډکه پکه راوښوده، چې هرڅوک يې محتاج او هرڅوک له مانه بې نياز و، هر چا څه درلوده او هرشي نوی رنګ پيدا کړی و، ميخانيکي اسبابو په کايناتو کې عيجيب او غريب تحول څرګند کړی او د هنر کيميا وسپنې ته پښې او وزرونه ورکړي، په دنيا کې بله دنيا جوړه شوې د دماغ د زړه خونه نوې شوې، نوی فکر، نوی خيال پيدا شوی، زه علاوه پدې چې په ماديا تو کې برخه نه لرم يو سر او دوه غوږه يم په معنوي هستۍ کې هم لکه الف هېڅ نه لرم زه داسې ښکارم چې له کومې بلې کرې ځمکې ته نوی راغلي يم.

هو! زه د بېخبرۍ او بېکارۍ له دنيا د علم او عمل دنيا ته نوی راغلی يم.

زه له خوبه نوی راپاڅېدلی يم. پس له دې به لکه د وړوکي هلک د يوه شي او بل شي نوم زده کوم او هرشي ته به د تعجب په سترګه ګورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله دنیا

نیمه شپه ده هېڅوک له ځایه حرکت نکړي، مګر زه لکه سر سام بې ارادې روان یم په مخ کې مې غرونه او سیندونه راځي، خو زما مانع کیدای نشي په لوړو او ژورو لکه نسیم یا بریښنا څرخنده تېرېږم هېڅ شی مې په مخ کې حایل کېږي نه.

یوه شیبه وروسته نه یم خبر، چې ما د څومره مودې لار په څو دقیقو کې قطع کړې، خو له دغې دنیا چې زه ورسره اشنا وم وتلې او یوې نوې دنیا ته د تعجب په سترګو ګورم زما او د دې خلکو ترمنځ دومره بعد او فاصله ده لکه چې د اولې ورځې انسان یې د دې وخت له انسان سره لري. دلته هر څو نوي او هغې دنیا سره چې زه ترې راغلی یم هېڅ مشابهت نه لري. حسن او جمال ټول همدلته جمع شوي، عیش او عشرت د همدې خلکو په برخه رسېدلي دي، د دې ځای وګړي چې لکه د یوه چمن ګلان یو شان تر او تازه ښکاري. ماته هغه تفاوت او توپیر و پا س چې ما د انسانانو په ډله کې لیدلی رایادوي او هغه کسان چې د فقر او ضعف نمایندګان وو، راته وې دلته که هر څومره میخانې او د ساعت تېرۍ وسیلې ډېرې دي، مګر خلک یې دومره نه دي بیخوده کړي چې له اینده حیات نه غافل او په دې شعر قانع شي، ګویا دې ځای ته لا د قناعت لغت نه دی رسېدلی او حرص بد نه دی معرفي شوی، هر طرف ته کارخانې او فابریکې جارې دي، نوي نوي کشفیات او اختراعات کېږي، خو افسوس چې زه د دې ځای د شیانو نوم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژنم او تعبیرتريِ نشم کولی، مګر دومره پوهېږم چې دټولې دنیا د تسخیر دپاره کفایت کړي. د دې ځای په کتاب کې ډېر شیان چې ما ته بد معرفي شوي و ښه ښودل شوي او د اخلاقو په غټو عنوانو کې لوی تغیر او تبدیل پیدا شوی دی، دلته په عوض د تواضع او امیدواری، دعزة النفس درس ورکول کېږي او دصداقت په ځای سیاست ستایل کېږي، زه پدې ښایسته وینا کې ښکته او پورته ګرزم د بشریت د امراضو دوا، لکه همدردي او نور...لټوم خو بې له زهر داروغازو او جهانسوزه اوربل څه نه وینم او وروسته له ډېرو پوښتنو راته ویل کېږي، چې ته د شرق موزیم خانو ته مراجعیت وکړه ګوندې د شلو قرنو پخوا ارمغان دهغه ځای په زړو او شکیدلو پاڼو کې پیدا کېږي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۱۸ل کال، ۵ ګڼه، ۳۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشريت قافله او منزل مقصود

نن چې د بشريت قافله او د انسانيت کاروان، د مدنيت او عرفان په بازار کې قدم وهي او د حکمت په رڼا د مهجولاتو په تورتم کې اوبه د حيات لټوي، له اوسپنې د هوا مرغان او له فولادو نه د درياب کبان جوړوي، له لوبونه بريښنا (برق) او له هوا نه وينا اخلي، نن چې له شرقه ترغربه د انسان ژغ هر غوږ ته بې کاغذ او لفافې او بې ټکسه د پوستې رسي.

نن چې هر سړی ددنيا په حال احوال او د لرې لرې خلکو په کاروبار خبر دی، د يوه او بل په حق کې پيشگويي کوي، نن چې د بشرله سترګو پردې لرې شوي، لرې او نږدې وړې وړې ذرې وينې او له ډېره عقله وبښته چوي دا ټول د نن او پرون ورځې د زيار او زحمت نتيجه ده او ديوه قرن محصول نه دی، دا معنوي سرمايه د بشر د اولې ورځې پانګه ده، چې ورو ورو زياته شوه او په مرور د زمان له يوې دانې درمندونه او له يوه زڼې باغونه جوړ شوي، د بنيادم فکر لکه طفل ډېره موده دحيات په غولي خاپوړې کوي او د حرکت او عمل په ميدان او د تجربو په ګدۍ ډېر کار ته پاڅېدلي او سر په څېړۍ لګېدلي، پس له ډېرو پرزېدلو يې يو يا دوه قدمه د ترقۍ لور ته اخيستي. دا طفل په بيابان د دنيا کې چې هېڅ لور لار او رڼا نه وه او هر طرف مارکنډېو او اغزيو ډک و لوڅې پښې يوه خوا او بله خوا لکه سودايي او تندې يې تېرې کړې، په کنډو او کپرو په خطر کې وليدلې، لکه يو سف (ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمريې په څاه او زندان کې تېر شوی، د زمانې له مصايبو نه يې د سر په کاسه کې اوبه څښلي.

کله د تصادف په ګام او کله د تدبير په قدم وړاندې تللی.

ډېرې ککرې پدې ارمان کې خاورې شوي چې يوه غوره د پښې تجزيه کې يا له يوې هسې تيل وباسي او له بلې پلته تاوده کې، خپله تياره کوټه پدې رڼا او خپله توره خونه پدې روښانه کې.

لنډه دا لکه څنګه چې بنيادم دا اوسني صورت او قدوقامت پس له ډېرو تحولاتو موندلی، اول ځل له غذايي موادو مائيت ته راغلی (مني شوی) او پس له هغه د مينې پرچې (علته) ګرزېدلي او بيا يې دغوښې شکل پيدا کړې او په تدريج سره هډوکي جوړ او په غوښه کې پټ شه، وروسته تردې يې زړه، سترګې، غوږونه او بې حسابه اجزا د بدن او پزې يې د وجود، چې ځانته يو علم (تشريح) پکې تدوين شوي دي په کار خانه د قدرت کې جوړ شوي او يو مکمل وجود، چې خدای په اشرف المخلوقات سره ستايلی د خدای په قدرت دنيا ته راغلی، همدارنګه يې فکر هم د تحول پايه ختلي او دې اوسني مقام ته رسېدلی دی، بنيادم ډېره موده په صحرا تنهايۍ او نادانۍ کې په ډار او ترس ګرزېدلی او لکه ښاپېرک په سمڅو او غرو کې پټ شوی، هر ساعت له مختلفو اوازو د حيواناتو او غرهار د تالندې وېرېدلی او له ډاره يې يوه او بل شي ته سجدې کړې، پس له ډېره وخته د ملګرتيا او تعاون په فايده پوه او د غلو له ډاره د کلي او کور شو، له همدې وخته د قوميت، نوعيت، قرابت، نيلی په ځمکه کې چلېدلی، د محبت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفقت، جمعیت سلسلې اوږدې شوې او د بنیادمو قافلې او کاروانونه د ترقۍ له لارې مخ پر وړاندې د منزل مقصود طرف ته تللي او هرې طایفې ځانته یوه پناګاه لټولې او ځان یې څه شی او ډېر ترسیه کړې.

چا د غربیت په خونه کې اړولي او چا د قومیت په مرغانچه کې ځان ځای کړی. مسلمانان په فراخ باغ د دین او دیانت کې پراته او د یوه باغوان لاس لاندې تربیه کېږي، پدې باغ کې هرقسم بوټي او هر راز ګلان او ونې چې هر یو بېله مزه، بېله میوه، علیحده رنګ او ګوښې فایده لري موجود دی، تر انګورو پورې د هر ځای میوه پیدا کېږي او د هر چا خوله پرې خوږېږي.

دا باغ خصوصي نه دی. د هر چا زړه چې ورته وشي په یوه کلمه کلپ ورته خلاصیږي او ور ورته بیرته کېږي.[1]

---

[1] - کابل مجله ۱۳۱۷ کال، ګڼه ۴۵ – ۴۶ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محبت لېوال

راشه چې زه خپل زړګي ته مراجعت وکړم، چې په دغه حساسه نړۍ کې د مینې او محبت څه یادګارونه پاتې دي او که نه! دغه زړګی چې د محبت په هر راز لوموکې نښتی او د عشق په پنجرو کې یې ډېر ریاضتونه ایستلي دي ګوندې د عشق او مینې تېرحالونه لکه د سینما فلمونه یو یو راته ښکاره کړي او دا راته وووایي، چې عشق او محبت په انسان باندې څه کوي، ترڅو چې د دنیا په مخ د حسن او جمال مظاهر لیدل کېږي او د انسان په سترګو کې د لیدلو او کتلو احساس وي هرومرو به د انسان په زړه کې یو ډول مینه او د یو شي محبت وي، مګر محبتونه دي چې ډېر ژر د انسان له زړه محوه کېږي او هېڅ اثر یې نه پاتې کېږي.

هو! انسان کله کله خپل زړه له لمر او سپوږمۍ او د اسمان په ستورو هم بایلي، مګر کوم وخت چې هغه ورته لویدونکي او پریوتونکي ښکاره شي، نو ډېر ژر ورځنې بېزاره شي او په یوه داسې ذات پسې ګرځي، چې هغه هېڅکله نه محوه کېږ او تل ترتله وي.

دا راز محبت د انسان جسم او روح دواړه داسې رڼا کوي، چې بیا لمر او سپوږمۍ هم ورته له شرمه کتلی نشي، مګر دا محبت په هر زړه کې نه پیدا کېږي او نه د هر چا لاس ور رسېږي، دا پاك

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبت دی او په داسې زړه کې ځای نیسي چې هلته بل هېڅ محبت لاره نه لري.

هرکله چې محبتونه راز راز او ډول ډول دي او په هېڅ وخت کې د انسان زړه، چې د محبت نړۍ ورته وواېو له مینې تش او خالي نه وي، نو زه به اوس خپل زړګي ته رجوع وکړم او هغه ټول محبتونه به یو یو راپه زړه کړم، چې په دغه نړۍ کې پیدا شوي او بیا ورک شوي دي.

ښه مې په یاد دي کله چې زه په کوڅوکې له وړو سره ګرزېدم او کور کې به مې څه کول زما په زړه کې بې له محبته بل هېڅ شی نه و، زه په همدغه وخت کې محبت د خپل مور له غېږې او د کاله له خلکو بېل کړی او له پردیو هلکانو سره یې ملګری کړی وم.

زه به هغه وخت د خپلې مور له څنګه پاڅېدم او په منډه به دباندې تلم، که هغې به ماته هر څومره نارې وهلې مابه سترګې نه وراړولې، ځکه چې خپلو ملګرو ته به ورتلم او هغوی به مې لټول.

زه به د هغوی خوږې مرکې ته داسې په شوق ورتلم لکه یو مین چې په نیمه شپه کې د خپلې معشوقې حضور ته په څه طمع ځي او بل هیڅا ته یې پام نه وي، مګر کوم امیدونه چې یو مین خپلې معشوقې د وصال په وخت کې لري زما په زړه کې به هغه شان یوه ارزو هم نه وه او نه به مې د دغسې شیانو تصور کولی شو، زما محبت په دغه وخت کې په هېڅ راز مادي او معنوي اغراضو بنا نه و. په دغه حین کې ما هر راز مرسته او ښېګڼه د محبت دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله، مگر د هېڅ شي دپاره به مې له چاسره محبت نه کاوه، زما محبت په دغه وخت کې يو پاک او مجرد محبت و، چې په هېڅ ډول اغراضو نه ووککړ شوی، مگر څه موده وروسته چې ما د خپلو همدغو ملگرو په ښکلو مخونو او معنادارو سترگو کې بعضې کيفيتونه وليدی شوه، نو زه له يو بل شان محبت سره اشنا شوم او زما په زړه کې د هغوی په نسبت يو بل راز مينه پيدا شوه پدغه وخت کې زما زړگی لکه يوه وړه کښتۍ دمحبت په درياب کې ولويده، چې د مينې او عشق موجونو او چپو ورباندې لوبې کولې.

له دې محبت سره زښت ډېر اظطراب او ناقراري ملگرې وه، چې همېشه به زه له مشکلاتو سره مخامخ کېدم، مگر دغه ټول مشکلات مينې او محبت زما په نظر کې دومره اسانه کړي وو چې ما به ورځنې خوند اخستلو.

پدې وخت کې زما په زړگي کې مينې او محبت داسې تنده پيدا کړې وه، چې د دغه درياب ټولې اوبه يې وڅښلې او په وچ ډگر پاتې شو.

څنگه چې دغه اضطراب او ناقراري ورکه شوه او زما زړگی لکه مړی يا ويده لږ څه له سرگردانۍ خلاص شو، نه پوهېږم چې بياله کومې خوا د محبت نسيم را والوت او زما په زړه کې يې لکه د پسرلي هوا بيا د مينې احساس ژوندی کړ، پدې وخت کې زه د خپل مفاد دپاره هر طرف لېوال او سرگردا نگرزېدم چې يوه شيبه به هم قرار نه کيناستم، زما زړگی په دې حال کې هم د محبت له پنجو خلاص نه و، مگر دومره شوي و، چې زما په نظر کې يې له هر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې مفاد ښایسته کړی و، چې ما خپل زړه کلک ور پورې تړلی و
او هر طرف ته به په همدغه نښت ګرځېدم.

زما زړګی پدې وخت کې هم هېڅکله نه دی قانع شوی او لکه د
ملنګانو کچکول هرڅومره چې به پخپلو خواهشاتو ډکېده سمدلاسه
به بېرته تشېده او نور څه به یې غوښته. پدې محبت ما هر راز ذلت او
تحقیر قبلولو او د خپل مفاد دپاره به تل د نوموړو او غټو خلکو په
وره کې ولاړوم، چې دوی به راته له هر چا ځینې ښه ښکاره کېدل او
له همدوی سره به مې مینه لرله.

مګر دا مینه اساسي او اصلي نه وه، ترڅو چې ما خپل (مفاد) د
دوی په کور کې لیده، له دوی سره به مې مینه درلوده او د دوی
احترام به مې کاوه او کله به مې چې دغه طمع د دوی له وره پرې
شوه، نو بیا به مې پېژندل هم نه.

کوم وخت چې دا حرص یا دا محبت زما په زړه کې سوړ شو او زه
ورڅنې خلاص شوم د دې دنیا هرڅه راته فاني او تېریدونکي ښکاره
شوه، نو خپله مینه مې ورڅنې وشکوله، د دنیا هر څه مې نورو ته
پرېښودل او ماله یو بل عالم سره لاره پیدا کړه، هغه پخوانی محبت
مې له زړه ومینځل شو او یو بل ډول محبت پکې ځای ونیولو.

پدې محبت کې هېڅ قسم اضطراب نه شته، بلکې زیاته ډاډینه او
قراري پکې لیدله کېږي، دا محبت هېڅکله نه محوه کېږي، ځکه
چې له فاني او محوه کیدونکو شیانو سره تعلق او رابطه نه لري.

اوس که زه په دې عالم کې هم له چا سره محبت او مینه لرم هغه به
له داسې شیانو دپاره وي، چې هېڅکله نه ورکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! زه خو اوس لکه بلبل او بورا داسې نه یم، چې په ظاهري ښکلیتوب وغولېږم او د دې جهان په هغو ګلانو پورې زړه وتړم چې ډېر ژر فنا کېږي او د مني باد یې هرې خواته وړي، زه د داسې څه دپاره له چا سره د لرې مودې دپاره مینه نه پیدا کوم، زه اوس په دنیا کې له داسې خلکو سره مینه او محبت لرم، چې هغوی یوه داسې پټه او معنوي پانګه لري، چې په هېڅ شان نه ضایع کېږي او د زمانې سیلاب یې نه شي وړلی، دا پانګه د انسان هغه معنوي او اخلاقي موجودیت دی، چې په هېڅ وخت کې خپل حسن او قیمت نه بایلي، مګر هر څوک یې نه لري او نه د هر چا په برخه کېږي.

دا انسان هغه ثروت دی، چې په دنیا کې وربانديې ښه نوم او عام محبوبیت ګټي او په اخرت کې وربانديې د خدای رضا لاس ته راولي، نو که څوک غواړي چې په دنیا کې د زړونو مملکت لاندې کړي او دغه راز جهانګیري یې په نصیب شي، هغه باید په همدغه شي د خلکو زړونه خپل کړي او خپل مینه پکې ځای کاندي.

په دنیا کې بل هېڅ نشته چې د انسان په زړه کې لکه ښه اخلاق بادوامه او عمیق تاثیر وکړی شي، همدغه شی دی چې انسا ن ته د نورو د تسخیر دپاره ورکړشوی او دی وربانديې له نورو امتیاز پیدا کوي.[1]

[1] - کابل مجله ۱۲۱۹۰کال ۱۱ ګڼه ۳،۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهه او معرفت

کله چې د تورو شپو په تورتم کې راته سل راز شيشکې او پيريان ښکاريدل او زه به ورځني په خوب کې هم وېرېدم، نن هغه شيان يو نه وينم – نه پوهېږم چې څه وخت زما نظر بل راز و او که دغو پټو مخلوقاتو راسره اشنايي درلوده، ما پخپلو سترګو د ښاپيريانو رانجه پورې کړي وو، که مې د کوم پير او فقير خولۍ په سر کړې وه، هرڅه چې و او هرګمان چې ته کوې، خو زه چې کله ماخستن يوازې له کوره ووتم کانې، بوټې به راته د پيريانو لښکر جوړ شو او هر شي به زما په نظر کې بل راز جوله کوله.

يوه شپه چې يوازې له کاله ووتم او له کلي بهر شوم نا څاپه راته يوه توره بلا راښکاره شوه او زما په زړه کې يې عجيب او غريب حرکت پيدا کړ، هرې خواته چې مې سترګې اړولې د خوف او وېرې نا اشنا ښځه مې په مخکې ولاړه وه، د پلرو او نيکونو هديره راته د بلاګانو مېنه او د پېريانو کور ښکاره کېده. له هرې شناختې راته سل پيريه جوړ شو او زه يې په سل رازه موهومو عذابونو سره وېرولم، د وطن کانې او بوټې راته روې او شيشکې شوې، چې زما زړه يې له ګوګله ايسته او هر ډول ويروونکې خيالات او تصورات يې راته پيدا کول، هېڅ نه پوهېدم چې له ما سره به څه کېږي او څه به راته پيښېږي، مګر څومره چې توره بلا راته نژدې کېده هغومره زه د مرګ او فنا لور ته وړاندې کېدم او يقين مې درلود، چې په هېڅ راز ور څخه نشم خلاصيدلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې دا هماغه بلاوه چې د کلي ټول هلکان ورځني وېرېدل او هره شيبه به يې د لوبو په ميدانو کې د دوهۍ په غاړه يا د تناره په سرکيسې او خبرې کيدلې.

همدغه شېبه زما د ژوندون وروستۍ ساعت او اخره برخه وه، چې بايد له خپلو ټولو ارزوګانو سره واع وکړم او ځان د مرګ بېرحمه پنجو ته وسپارم.

ډېر افسوسونه مې وکړه، چې پدې وخت کې ولې له خپل کوره را ووتلم او د دغې بدبختۍ استقبال مې کاوه، مګر په افسوس او حسرت نو څه کېږي، څه شی چې سړي ته تقدير پيښوي هغه پېښيږي او دا وروستی عقل له هېچا سره ړومبي نه وي، ډېر ځله سړی په ځينو ارادو پسې له کوره بهر شي، مګر نه پوهېږي چې په لاره کې ورته څه پېښېږي او څه کېږي. که چېرې انسان دغه راز پېښې پخوا له پېښېدو ليدلې وي هېڅکله به يې د خپلو ټولو ارادو تعقيب نه کاوه او لکه يو شل به ځای په ځای ناست و، هېڅکله به له کنډو کپرو او ګړنګو څخه نه لويده، ځکه چې تل د سکون په يوه داسې کړنګ کې پروت و، چې راپورته کېدی به نشو.

د دغې شپې او دغه حال تصوير زه داسې اوس ښه نشم کولی او نه يې تاسې هغسې احساس کولی شئ، زما افکار په دغه وخت کې ټول د خوف يوې تورې نقطې ته متوجه و او بې له خوفه مې نور هېڅ نه ليدل، هېڅوک نه و چې زه يې له دغې بلا خلاص کړی وای، يا ورته دا اميد شوی وای، پخپل وطن کې له خپل کور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي څخه څو قدمه هغه خوا زه بې وزلی، بې اسرې او بېکسه وم، هېچاته مې څه هیله نه درلوده، له خپلو او خپلوانو، ملګرو او اشنایانو، مور او پلار څخه امید قطع شو او په تمامه معنیٰ راته ځان یوازې او بې مرستې ښکاره شو.

نه پوهېږم، چې کله به په تاسې باندې دغسې حال راغلی وي، چې اوس د دې کلماتو په معنیٰ پوه شې او زما په تېر شوي حال لږ څه رحم وکړئ که یه؟ که تاسې له دغسې زمان او مکان سره اشنا نه یاست او دغه راز مو نه دی لیدلی، زما خبرې به خدا ېږو، چې څه وبولئ، د افادې قوه هم دلته ډېره ضعیفه ده، د هغه حال د تصویر او تقریر دپاره لا تر اوسه کلمات نه دي وضع شوي او که وضع شوي هم وي زه یې د استعمال په چل نه پوهېږم، ددغسې فجیح حال تصویر راته ډېر ګران ښکاري، زه هېڅکله دېته نه یم حاضر، چې د خیال په عالم کې بېرته هغه حال ته رجوع وکړم او بیا تاسې ته د دې کیسې جزیات او واړه ټکي پوره بیان کړم، که چېرې دنیا تکرارهم قبول کړي او زه بېرته کوچنی شم، هماغه شپه بیا راشي او زه په هماغه تورو شپو تورو پردو کې دا حال بیا وونیم یقین دی، چې په هغه حال کې هېڅوك نشم پوهولی. که دا هم وشي او دا ټول غیرممکن شیان امکان پیدا کړي بیا هم یقین نه لرې چې د اوریدونکو زړه به زما په حال وسوزي او څه چې په ما تېر شوي وي دوی به یې په اورېدلو هغسې متاثر شي. د لیدو او اوریدو دومره فرق دی لکه د ړانده او بینا، نو بیا ویلی شم، چې د هر بدبخت حال ستاسې په نزد له یوې کیسې او افسانې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات اهميت نه لري، هميشه او په هرځای کې د بدې ورځې د خاوندانو حال د نورو دپاره قال شي، په هر ځای کې ځمکه هماغه سوزي چې اور پرې بلېږي، په هر هېواد کې پردي غم نيم اختر وي، هېڅکله داسې نه دي شوي، چې د سترګو کار له غوږو واخيستل شي يا د يوې سترګې په ړوندوالي د بلې سترګې بينايي لږه شي دا ټول هغه ممتنعات دي، چې فرض يې هم ممتنع دی، نو زه هېڅکله له تاسې دانه غواړم چې تاسې دې زما د حال داسې احساس وکړئ لکه چې ما کړی دی، زه همدومره غواړم چې زما په حق کې يې يو مشکل حال قبول کړئ او د وېرې سخت عذاب وګڼئ، زه په دغه وخت کې نور له خپله حاله خبرنه شوم او ونه پوهېدم، چې ځمکه مې له پښو نه کومې خواته ولاړه او زما د وينو په جريان کې څه تغير راغی، خو هرڅه رانه هير شوه او نور مې د خوف احساس هم ونکړای شو، تاسې فرض کړئ چې زه هم لکه يو بې حس او بې شعوره کاڼی په دغه بيديا کې پرېوتم، چې عقل او شعور، احساس او خيال هر څه رانه ولاړل او بېخي يوازې پاتې شوم، دا حال که څه هم يو موقتي مرګ و، چې څوک به يې نه خوښوي او جمادي حالت به يې بولي، خو زه يې له دغسې مهيب او وېرونکي ژوندون خلاص کړم او د ټولو غمونو په مخ کې حايل شو.

څه شېبه وروسته چې دا حال هم لکه د انسان نور ښه او بد حالونه له سترګو پناه شو او ما خپلې سترګې وغړولې بې له دېنه، چې خپل ورور مې تر څنګ ناست و او زما تلي او لاسونه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبل بل هېڅوک او هېڅ شی نه و ، کومې تورې بلا چې زه یې یوه شېبه مخکې وېرولم او ژوندون یې راته یو لوی غم او سخت عذاب ګرزولی و ، هغه مې سکنی ورور او د خپل کاله سړی و.

وګورئ!! کله کله سړي ته خپل خواخوږي او خپلوان بلا کېږي او په بله بڼه یې ویني، یعنې لکه یوسف خپل ورور لېوه شي او په بلاګانو یې خوري.

دغه راز تیاره او تورتم چې په هرځای کې وي هلته سړي ته دغسې حالونه پېښېږي چې له خپلو ورونو څخه هم وېرېږي او هغه څوک چې د ده مټ او بازو وي د خپل بدګمان په اثر کې ورته لکه بلا داسې ایسي، د دغسې تیارې نسبت که څه هم په ظاهره تورو شپو ته کېږي، مګر په حقیقت کې له ناپوهۍ او نه پېژندلو څخه پیدا کېږي، په کوم ځای کې چې د جهل او نادانۍ تورې پردې د خلکو په سترګو غوړېدلې وي هلته سړي ته هر څوک نا اشنا ایسي او د خپل کوروکلي خلک ورته د راز راز بلاګانو په ډول معلومېږي، هر چا نه یې په زړه کې وېره کېږي او په شپانه باندې د لېوه ګمان کوي، بې له وېرې بل شي نه پېژني او بې له بدګمانۍ او د خوف له تخیل څخه نورڅه نلري، همدغه سبب دی چې ناپوهو وګړو ته (چې په کوم ځای کې وي) یو حاکم داسې ښکاري لکه په توره شپه کې، چې سړي ته خپل ورور له لیرې ځان وښیي او دی یې نه پېژني، یعنې هغه څوک چې باید دوی یې د خپلو حقوقو او خپل ځان حامي وګڼي په زړه کې ورسره مینه او علاقه پیدا کړي، لیرې لېرې ورځنې ګرزي او له ډاره ورته نږدې کېدی نشي، ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هغه ورته خپل ځان نه وي معرفي کړی او نه د پېژندلو په اثرکې ورته بل شان ښکاري.

بې علمه خلکو ته معارف هم داسې په نظر ورځي لکه چې يو عالم جهل او ناپوهي ته ګوري، مګر هغه کسان چې له علم او معرفت سره اشنا شي او معارف وپېژني، لکه تږي ورپسې وچې شونډې ګرځي او هرې خواته ورپسې هڅه کوي، په رښتيا چې اشنايي او پېژندنه د خلکو ميل او محبت ډېر ښه جلبوي او هغه لوی خلک چې پدې راز پوه شوي دي ډېره ښه استفاده ورځنې کولی شي.

تاسې به ډېر شيان او ډېرخلک ليدلي وي چې په اول کې ورځنې وېرېدلئ او ښه درته نه ښکاره کېدل، مګر وروسته چې ورسره اشنا شوي ياست او پېژندلي مودي اوس به درته محبوب او ښه ښکاره کېږي، يو وخت و چې انسان په دنيا کې له هر څه وېريده، دا سمان له ستورو او لمرو سپوږمۍ څخه يې هم ډار درلود، د تالندې له اوازه او له برېښنا څخه به په ځمځو او غارو کې پټېده، مګر اوس ورته يو شاعرانه منظر ايسي او شعرونه پرې وايي، ځکه چې پوهې او معرفت علم او پېژندګلوي د ډار او وېرې طلسمونه مات کړه او انسان ته يې ډېر زيات جرائت ورکړ، د همدې لامله اوس څوک له اور او اوبو څخه نه وېرېږي او نه ستورو او ارباب الانواعو ته هغسې سجدې کوي.

هو! پوهه او معرفت علم او پېژندنه يو قوت دی، چې په دريابونو کې يې نهنګان او په غرو کې يې پړانګان او لېوان ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه، د اوهامو او خرافاتو د تورو کېږدیو مراندې یې پرېکړې، د دېوانو او ښاپېریانو کیسې یې ورکې کړې، د شیشکو او روو ډار یې د خلکو له زړه نه وایست او د مرګ وېره یې هم په زړونو کې کمه کړه، د مصر د فرعونیانو او ارباب الانواعو کیسه ختمه شوه او د جوګیانو خونې هم جوړې شوې، د اور هغه لمبې مړې شوې چې خلکو به یې بندګي کوله او د کوډګرو بیرغونه هم رنګ او نسکور شوه.

کوم ملت چې غواړي خپل هېواد کې هر راز مکروبونه ورک کړي او دغه ټولې بلاګانې ووژني، زړونه له دغه راز تصوراتو څخه او خیالات له موهومو اندېښنو څخه وژغوري جرات او شجاعت وروزي او انسان کې یو روحي او معنوي قوت وپالي د بدو ګمانونو او ویرونکو تخیلاتو ښه علاج وکړي او انسان ته هرڅه په رڼا کې څنګه چې وي هغسې وښیي هغه هرګوره د علم او پوهې د رڼا په خپرولو کې کوښښ کوي او دغه راز تیارې پخپل وطن کې ورکوي.

زما د وېرې کیسه که څه هم زما د کوچنیتوب د شپو او ورځو د لویې افسانې یا ډرامې یوه وړه برخه او کوچنۍ صحنه ده، مګر د اجتماعي حیات مرموز اسرار او رازونه پکې پراته دي، چې د حال په ژبه یو لوی تعلیم او مهم درد بلل کېږي.

که سړی د دنیا واقعاتو او خپلو مختلفو حالاتو ته په بې اعتنایۍ نه ګوري او له هغو رویاو څخه چې په ویښه یې ویني نتایج اخلي، یقین دی چې ډېر ښه ښه عملي اساسونه لاس ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځي، چې سړی يې په ډېرو نظري مطالعاتو کې نشي پيدا کولی، همدغه قيمتي اساسونه دي چې د نن ورځې تازه او مهم علوم پرې بنا شوي دي او سړي ته په ژوندانه کې نوې نوې لارې ښيي، نو هېڅکله دغسې واقعاتو ته په عادي نظر مه ګورئ او بې نتيجې اخيستلو يې مه پرېږدئ، د ژوندانه راز پخپل ژوندون کې ولټوئ او د علم دتجربو مخ هم د حيات په هنداره کې وګورئ!!!.

تاسې به ډېرځله د يوې علمي مسلې په ډول اورېدلي وي، چې انسان د مجهول شي دښمن دی او په کوم شي چې نه پوهېږي يا يې نه پېژني هغه ورته ښه نه ښکاره کېږي، ماهم له ډيرو خلکو يوه فلسفي کليه (المرعدولما جهل) اورېدلې ده، مګر هغسې پرې نه يم پوهېدلی، چې د ژوندانه معلم او ښوونکي راته دا مبهمه معنیٰ وښودله او زما په زړه کې يې لکه د کاڼي نقش ثبت او رسم کړه. څه شی چې يو عالم يا فيلسوف پرې پوهېږي، هغه ما لکه يو صوفي په سترګو وليد او څه شی، چې يو عالم بلل کېږي زما دپاره حضوري علم وګرزېده، هغه څه چې ځينې خلک يې وايي او پرې پوهېږي، نه زما دپاره يوه نه هېرېدونکي خاطره شوه، چې هېڅکله يې نه هيروم او که رښتيا ووايم هېڅکله يې نه شم هېرولی.

زما په ژوندانه کې دغسې ډېر اسرار او رموز شته، چې زه يې بې کلماتو او الفاظو په ځينو شيانو پوه کړی يم ماته يې په توره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپه او داسې ځای کې، چې سترګه په سترګه نه ښکاريده ډېر څه را ښودلي دي او زه يې ملاکړی يم.

هغه څه چې خلک يې د کتاب په پاڼو کې ويني ما د زړه په سيپاره کې ولوستل، که څوک غواړي چې دغه بې صوته تعليم حاصل کړي او لکه طوطي له نورو نه تشې خبرې زده نکړي پخپل ګرېوان کې دې سرښکته کړي او د خپلو خاطراتو په دفتر کې دې د ژوندانه په اسرارو ځان پوه کړي، يعنې له نحوي ضمير څخه دې نفسي ضمير ته مخ راوګرزوي او هر څه دې له ځانه وغواړي د همدغه ضمير حالات دې ځانته معلوم کړي او له همدغې کړکۍ څخه دې پوهې او معرفت ته لاره پيدا کړي.[۱]

[۱] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال، ۱ ګڼه ۵- ۸ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړه پوښتنې

په هغه تور تم کې چې غل او کاروانې نه پېژندل کېږي د حیات اوبه څه قیمت لري؟ هغه پوهه چې د شیطان له کوره وي، هغه اودس چې د مظلوم په وینو یا د یتیم په اوښکو کېږي، هغه کتاب چې د ناحقو دعوو د پاره پکې لارې لټول کېږي، هغه ملګری چې سړی له ځان سره په کږو لارو بیایي....

څه یې وبولو؟

کوم ړوند، چې د امسا په ځای تورو مارانو ته لاس اچوي، کوم کوڼ چې خبره نه اوري او ورته خاندې، هغه سپوږمۍ چې غلو ته لاره ښیي او په مینو پسې مشالونه ګرزوي...

څه په کار؟

هغه لوی سړی چې د وړو مرغانو په دام کې نښلي یا د غټو په جال کې بندېږي او د خوشامدګرو د تشې وینا له اغیزې ځان نشي خلاصولی څوک دی؟

کوم زړه چې د احساس په اور کړیږي او دا سوي په پټه خوله زغمي، کوم فکر چې پخپل مخکې فولادي دیوالونو ویني، هغه تږي چې په اوبو کې وژونکي زهر ګوري... د هغو په حال رحم نه دی په کار؟

هغه کسان چې سترګې لري او ژبه نه لري، په غوږو اوري او په زړه کې نه پوهېږي، هغه څوک چې د خپل کور ماران او لړمان نشي وژلی، هغه کورونه چې د زورور سیلاب په لاره کې دي ایا د رحم او شفقت حق نه لري؟؟[1]

[1] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال، ٦ ګڼه ۲۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوندانه روح

ته خپل زړه کې ښې سترګې وغړوه او خپل اشنایان په غړولو سترګو وګوره! چې تا دوی په کوم صفت غوره کړي دي؟؟
ټول د علم او فضل خاوندان دي؟ مال او دولت یې ډېر دی؟ د هېواد له مشرانو او غټانو څخه شمېرل کېږي؟ له نورو نه پکې پوهه او هوښیاري زیاته ده؟ که بل داسې صفت پکې شته چې په نورو کې نشته او یوازې همدوی یې لري؟
هر یو د دنیا له لوړو او عالي مکتبونو راوتلي دي؟ هر یو د لوړې څوکۍ او ستر مقام خاوند دی؟
له عیبونو او نقایصو نه خلاص دي؟ او هېڅ نیمګړتیا نه لري؟؟ نه نه هېڅکله داسې نه ده او په هېڅ ډول زه دا نشم منلی.
ته هم پوهېږې او ماته معلومه ده، چې ستا په اشنایانو او دوستانو کې هم هغه عیبونه پیدا کېږي، چې په نورو کې شته – ستا اشنایان هم له نورو انسانانو نه څه فوق العاده امتیاز نه لري او نه له اسمانه راښکته شوي دي، مګر مینه او محبت یې ورته ښکلی او ښاغلی ښیي. ستا په ملګرو او دوستانو کې بې علمه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیسواده خلک هم شته، مګر نور بېسوادان ستا حضور ته لاره نه لري.

ځینو پوهانو ته د اشنايۍ او قدر په سترګو ګوري مګر، ځینې نور په نامه پېژني او بس. ټول بډایان هم تا ته یو راز نه ښکاره کېږي، له یوه سره مینه لري او له بل نه نفرت کوي. د لوړ رتبو او منصبو خاوندان هم تا ته یو راز نه ایسي. په هره طبقه کې اشنا او ناآشنا درته ډېر فرق لري. دلته خوار او بډای کمالدار او بې کماله هېڅ معنیٰ نه لري او نه ستا اشنايي له دې شیانو پیدا شوې ده، مینه تل له مینې پیدا کېږي او اشنايي له دې شیانو هغه خوا یو بل شی غواړي، چې کله یې سړی په بې نامه او بې نشانه خلکو کې پیدا کوي او کله د علم وکمال مال او دولت په خاوندانو کې ولیدل شي.

کله یو عادي او معمولي سړی د چا په نظرکې ګران او ښاغلی شي او کله ښوښو خلکوته سړی د نفرت په نظر ګوري.

هر کله چې تا ته سره له هغو احتیاجاتو چې ته یې لرې په یوازې علم تش جاه و جلال ځوک نشي ګرانیدلی او په تنها مال او کمال ستا اشنايي د چا په نصیب کېږي، نو په هغه بې نیاز ملکوتي مقام کې به دا شیان څه قیمت ولري، چې هلته دې شیانو ته هېڅ احتیاج نشته او بې له اخلاص او مینې بل شی ځان نشي ښکاره کولی، ځنګه چې ته هېڅ ناآشنا له اشنا سره نه برابروې او هېڅ شی بې له مینې او محبته نه خوښوې، ګمان مه کوئ چې ستا جمال او کمان به بې له مینې او محبته څه ځای ونیسي یا به چاته ګران شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د لوی خدای په حضور کې هغه مقام غواړي چې د خدای د دوستانو په نصیب کېږي، که د شاهانو او مشرانو په دربار کې قرب او منزلت لټوي، که له یوه خوار او غریب نه د ربنتیانې ملګرتیا ارزو لري پخپل زړه کې مینه او محبت پیدا کړه.

هر سړی په هر وخت کې د مینې او محبت وړی دی او لوی خدای هم د مومنانو شدید محبت ستایي. هغه راز ژوندون چې هر څوک یې ارمان کوي او نه یې شي پیدا کولی.

هغه شی چې خلک یې سعادت او خوشحالي بولي، هغه خوند، چې سړی یې په سرو او سپینو یا خوندورو خوراکو کې نشي موندلی، په یوه شي کې پیدا کېږي چې د ځمکې، خلک ورته محبت وایي او په اسمانو کې د ژوندانه روح بلل کېږي..[1]

[1] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال،٦ ګڼه ۲۳ -۲۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرانو عشق

ځوک چې لوی شي او د مشرتوب لوړې درجې ته ورسېږي هغه بیا په دغسې ډیوو، چې په یوه یوه کورکې بلېږي ځان نه سیزي او نه لکه کشران او واړه افراد په کو م سپین مخ یا ملالو سترګو زړه بایلي.

هو! دغه زړه دومره وړیا نه وي، چې په دغسې عادي شیان مبتلا او په فاني ګلونو پسې لېوال شي، هغه هېڅکله د دنیا په سرو او سپینو داسې نه مین کېږي، چې لکه یو په مال مین سوداګر شپه اورځ په دغه غم کې ورک شي او بل هېڅ شي ته یې پام نه وي، مال لا څه چې د خپل ځان، خپلې کورنۍ، خپلو لوڼو، زامنو په مینه او دوستۍ کې هم دومره ځان ورکوي، چې نور هېڅ نه پېژني او هرڅه هېر کړي، بلکې دغه ټول محبتونه چې واړه خلک یې لري په یوه محبت باندې قربانوي، چې هغه د ټولنې او ملک عشق بلل کېږي او پدې لاره کې هر راز زیار او زحمت قبلوي او هېڅ راز موانع ته اهمیت نه ورکوي، د همدغه عشق په اثر کې د ملتو مشران پخپل ملت باندې د هر راز اطاعت حق ثابتوي او دا وربانديې لازموي، چې تر پېړیو پېړیو خپل ځان د دوی مرهون او مدیون وګڼي، ځکه چې دغسې مشر د یوه ملت د پلار او بابا مثال لري، چې د ټولنې هر فرد دغه راز معنوي پلار ولې پیژني او احساس یې کوي، یعني لکه چې یو طفل پخپل طفلانه حالت او داسې وخت کې، چې له معانیو او مفهوماتو سره ښه نه وي اشنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پلار پېژني او خپل ځان غېږکې وغورځوي، تولنه هم که د لوړ تعلیم خاونده وي او که نه وي، د تهذیب او تمدن لوړې درجې ته رسېدلي وي او که نه، د خپلو خواخوږو او زړه سوانده مشرانو د مینې او پېرزوینې احساس کوي او خپل ځان سره له ټول مادي او معنوي موجودیته د دوی د عاطفې او شفقت په غېږکې اچوي او خپل مقدرات ورسپاري، ځکه چې عشق او محبت اړومرو د معشوق او محبوب په زړه اغېزه کوي او د مینې په حقوقو یې پوهوي. دلته باید تاسې عشق او مینه د حسن او جمال له عشق څخه بېل کړئ او هغه منظره له سترګو لرې کړئ، چې د ګل او بلبل یا د مجنون او لیلې په مینه کې یې ګورئ.

زمونږ مقصد دلته هغه رازمینه ده چې د پلار او زوی د خوږو ملګرو، د مرشد او مرید، د استاذ او شاګرد، د مشر او کشر په زړونو کې وي، چې بې له غمخورۍ او خیر خواهۍ څخه نور مظاهر نه لري په دې عشق کې ناز ونیاز، هجرو وصال بې پروایي او تغافل نه ځایېږي او نه پکې رقیب او ریبار شته، دا مینه له هغې مینې څخه فیض او رڼا اخلي، چې یو رښتیانی بنده یې له خپل خدای سره لري او د یوه حقیقي صوفي په زړه کې ځای لري.

له دې مینې سره رحم و عاطفه، متانت او ثبات، همدردي او شفقت ملګري وي او له هر راز تهمتونو څخه یې لمن پاکه وي، دلته لېونتوب او لېونیان د صحرا ګرزېده له خپلو او پردیو بېلېده هېڅ نه وي او نه پکې د معشوقو له لاسه شکایت یا له رقیبانو سره حسد لیدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې مينې سره انسان د مور په غېږ کې او د پلار په څنګ کې اشنا کېږي، مګر د ښکلو مينه له ګل او بلبل څخه اخيستل کېږي، چې بهار او خزان پکې لوی دخل لري او فريادونه، اغزي د غوټۍ دلتنګۍ هر هرڅه پکې شته او د شکايت هنګامه ورځنې پيدا کېږي. پدې مينه کې د روح اشنايي او توافق په کار دی، مګر په مينه کې د سترګو قبول او کتنه تاثير لري.

هلته پتنګان په بلو ډيوو ځانونه سيزي، مګر دلته مينان يو د بل په سر سيوري کېږي، د غمجنو زړونو دپاره پټۍ جوړوي او د تورو شپو خاوندانو ته ډيوې بلوي.

هو! سړی تر يوه وخته بې له رنګونو او ښکلو څېرو څخه نور څه نشي ليدلی او د همدغې مينې جاذبه يې ځانته راکاږي، ځينې کسان لا بې له ماديا تو او مال دولت څخه بل شی نه پېژني او همدغه شی خپله فايده بولي، بعضې په ځينو نومونو پسې لېوال وي او د شهرت په بنګو پسې ګرځي، چې دا ټولې مرحلې طی شي او سترګې ښې پخې شي، يعنې د دغه بشري کوچنيتوب دوره تمامه شي او انسان معنوي بلوغ ته ورسېږي يا په بل عبارت د لويوالي او مشرتوب حق پيدا کړي، هغه ته بيا خپل کوروکلی، خپل ټبر او خپل هېواد تش الفاظ نه معلومېږي، بلکې دغه کلی او پايدار مفهوم يې په نظر کې يو بل راز جلوه کوي، چې د خپلو غرو په څوکو، د صحرا په لمنو، د وطن په کاڼو او بوټو کې يوه يوه داسې تجلي ويني، چې هر څوک يې نشي ليدلی او هر چاته ځان نه ښيي، يعنې څنګه چې يو ښاپېرک ځلانده لمر نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلی، یو کوچنی د زلمیتوب احساس نشي کولی، یو کارغه لکه یو بلبل د ګل ښایست نه ویني، د دې ټیټو ډیوو پتنګان د ستورو ډیوو ته نه رسېږي، بې درد زړونه د دردمنو له حاله نه خبرېږي، یو مورنی ړوند د رنګونو امتیاز نشي کولی، همدغه شان دغه لیلې هم د عادي خلکو له نظره پټه وي او هر څوک یې مخ نه ویني.

همدغه سبب دی، چې د وطن مینه، د ملت عشق د ځینو کسانو دپاره یو ه خوشې خبره معلومېږي او دا باور نشي کولی، چې څوک دې د وطن په عشق او د ملت په مینه کې عشقانه بڼه پیدا کړي او رښتیانی مین دې ورته وویل شي، دا د ډېر تعجب خبره ده چې یو سړی د یوې ښکلې پېغلې په عشق او مینه کې فرهاد یا مجنون کیدی شي، چې د خپل سرو مال، وقار او اعتبار، خپلو او پردو څه او څه...هېڅ پروانه کوي او په دغه لاره کې هرڅه قربانوي او یو کامل انسان د ملت دوستۍ په اغیزه دې حد ته نشي رسېدلی، چې د یوې جامعې په مینه کې د یوه مین او عاشق حیثیت پیدا کړي!!!

په کوم هېواد کې چې دغه راز پتنګان نه لیدل کېږي او دا حقیقت ورته دومره نا اشنا وي، چې منلی یې هم نشي، یقین دی چې هلته وګړي د عشق او مینې په ابتدایي منازلو کې پاتې دي او انساني شعور یو طفلانه او ابتدایي وضعیت لري، د دغسې ټبر په حال ډېر افسوسونه په کار دي، چې لوی سړی یې لکه کوچنیان بې له خپل شخصي او فردي کوره یا له خپلو ورونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوپندو نور څوک نه پېژني او له خپلې کوڅې ماسوا دکلي نورې کوڅې ورته پردۍ ښکارېږي.

پدې عصر کې د يوه ملت حقيقي او معنوي پانګه، چې د هر راز پيشرفت او پرمختګ حامل بلل کېږي.

همدغه د وطن عشق او د ملت مينه ده، چې د ملتونو د اجتماعي شعور، دماغي انکشاف، لوړ تعليم او عالي تربيې صحيح معيار باله شي، د دې مينې وړانګې او پلوشې لومړۍ ځل د هېواد د مشرانو او لويانو په زړونو رڼا غورځوي او بيا يې نورخلک عملاً له دوی څخه زده کوي او عموميت پيدا کوي، مونږ بايد دا مينه پيدا کړو او دغه عالي عشق له خپلو مشرانو څخه زده کړو، دا عشق هم پټ نه پاتې کېږي او مبنک خپل ځان پخپله ښيي، نو ځکه يې څوک په تشو دعو نشي ګټلی، بلکې عملي مظاهرې غواړي، يعنې دا عشق په يوازې آه و فرياد او مصنوعي وضعيتونو نه ثابتېږي، بلکې له خپل راحت، له خپلو شخصي اغراضو او د ضرورت په وخت کې له سر او ماله تېريدل او سل رازه ايثار او قرباني غواړي، راشئ! چې د دې عالي مينې رښتيانۍ مظاهرې وکړو او خپلو مشرانو ته دا ثرګنده کړو، چې مونږ ستاسې له پاکو زړونو څخه د دغې رڼا اقتباس کړيدی او د وطن او مليت په صحيح مفهوم او حقيقي عشق پوهېدلي يو.

راشئ! چې د خودخواهۍ او تيتو مينو مراندې او تناوونه پرې کړو او د لمروسپوږمۍ په خوا کې خپلې خيمې ودروو. راشئ! چې اوس له دې کوچنيو ځالو والوزو او لوړ پروازونه وکړو، ترڅو پورې به لکه کوچنيان شخصي کور په محدود غولي کې خاړپوڅې کوو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشئ! یو ملي او وطني شعور پیداکړو او د وطن غرو، رغو، کاڼو، بوټو ته د پښتو ملت لوی او واړه، خوار او بډای، پوه او ناپوه ته د عشق او مینې په نظر وګورو، لکه چې یو پلار خپل زوی، یو ورور او یو خواخوږی مشر خپلو کشرانو ته ګوري، که دا شعور او دا احساس ژوندی شي بیا به تاسې ته خپل هېواد بل راز ښکاري او اورومرو به یو له بله ځاربېږئ، خوارو غریب، ړوند او شل د زړو او شلېدو جامو خاوندان به درته محبوب او د مینې وړ معلومېږي، هېڅا ته به څوک په نفرت نه ګوري، یو بډای به د خوارانو دلداري کوي، یو عالم به ناپوهانو ته ښه لاره ښيي، یو طبیب به د مریضانو په علاج پسې لکه یو مین لېوال ګرد ګرزي او یو پیاوړی غښتلی زلمی به د یوه ضعیف او ناتوان پیتی په اوږو اخلي.

راشئ! چې همدغسې وکړو او د دغې مینې خوند وګورو، کوم خوند چې د یوه حساس زړګي خاوند او یو زړه سواندی سړی د یوه یتیم د اوښکو له پاکولو څخه اخلي، یا هغه خوشحالي چې یو د عواطفو او شفقت خاوند یې د بې وزلو او مظلومانو په مرسته او ملګرتیا کې مومي، هېڅکله یې پتنګان په ځان سیزلو، بلبلان دګلو په عشق کې نه مومي.

کوم کیف او لذت، چې سړی یې په رحم او عاطفه، د زړه او ضمیر په پیروۍ کې حاصلوي، هغه څوک په ننداررو او تماشو کې نشي پیداکولی او نه یې د هواوهوس خاوندان احساس کولی شي.[١]

---

[١] - کابل مجله، ۱۳۲۳ ل کال، ۳ ګڼه، ۵ – ۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر قوت

څوک وايي مال دی او څوک يې په صنعت او تخنيک کې لټوي، ځينې وايي چې علم دی او ځينې يې په ډېرو افرادو غواړي، مګر کله کله چې سړی له دې ټانکونو هغه خوار ددې ډېرو لښکرو ترشا له هوايي طيارونه پورته نظر کوي، يو داراز قوت ويني چې پدې ټولو قوتو زورور او غښتلی دی، له دې قوت سره نه اور او اوبه مقاومت کولی شي او نه په توره او علم ورسره مقابله کېږي. دا قوت هغه عقيده ده چې انسان هر راز ايثار او قربانۍ ته تيار وي او له يوه ملت نه بل شی جوړوي، که دا قوت له يوه ملت سره نه وي او نور هرڅه وي، ته يقين وکړه چې هېڅ يې نه په کار بېږي او هرڅه يې پردي دي.

بې عقيدې انسان هېڅ نه دي کړي او هېڅ نشي کولی نه به يې وروسته تردې وکړي، څوک چې له خپل ژوندون او سر و مال نه سوا يو داسې شی نه پېژني، چې دا ټول ورځنې ځار کړي هغه ته د لويو کارو هيله هېڅ وخت نه کېږي.

عقيده په انسان کې يو فعال عقل، نه ويريدونکی عشق، فرهادي عزم او يو سيلابي حرکت پيدا کوي، چې هېڅوک او هېڅ شی يې مخه نشي نيولی.

د نړۍ په غولي کې چې څه حق او ناحق جنګونه شويدي او کوم کام يا ملت پکې خپل ستر قوت او فوق العاده مقاومت ښودلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ارومرو په يوه عقيده بنا دى، چې من حيث عقيده ورته ستر قوت ويلى شو. عقيده په اصل کې د انسان او حيوان حد فاصل دى، چې د خپل شعوري ماهيت او متين موجوديت په لحاظ د ډېرې ستاينې حق لري، مګر وروسته چې يو خارجي موجود او جزيي مفهوم پيدا کوي، نو په دوو نوعو بېلېږي، چې حق او باطل عقايد ورته وايي او په دواړو صورتونو کې ورته قوت ويلى شو.

همدغه عقيده ده چې د چا دپاره ايمان او د چا دپاره مسلک شي، څوک يې خپل نصب العين بولي او د ځينو دپاره عشق او مايه وګرزي.

داچې نن ځينې قومونه د مليت او وطنيت په نامه سرونه ورکوي بې له دې نه، چې يوه عقيده ورته ووايو بله معنىٰ ورته نشو پيدا کولى، همدارنګه کومو ملتونو، چې د حق او حقيقت بېرغ اوچت کړى او د دين دپاره يې جنګونه کړي هغوى هم هر څه د عقيدې په زور کړي دي.

همدغه سبب دى چې تر اوسه پورې د دنيا ژونديو او قوي ملتونو هېڅکله عقيده نه ده بايللې او هېڅ وخت نه دى بې عقيدې شوى او نه د عقيدو مرکزونه زړګونو کلو په دنيا کې وران شوي دي، همدغه يوه کعبه شريفه ده چې پکې خلکو بتانو ته سجدې کړې دي او هم ورځنې د اسلامي عقيدې خاوندان طوافان کوي، همدغه اروپايي ملتونه دي، چې يو وخت يې د صليب دپاره سرونه ورکول او نن د وطن او مليت دپاره خپلې وينې تويوي، نو ويلى شو چې دوى عقيده ورکه کړې نه ده، بلکې بدله کړې يې ده، ځکه چې عقيده بدلېږي، مګر ورکېږي نه، که تاسې د دنيا پاڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زاړه ملتونه وګورئ، هلته په هر وخت کې د يوې عقيدې رڼا ځلېږي او هېڅکله پکې دا ډيوه نده مړه شوې.

پدې حاضر عصر کې هم هر ځای او په هر ملت کې يوه عقيده موجوده ده، چې خلک ورځنې قربانېږي، که تاسې کوم داسې ملت چېرته ګورئ، چې هلته د عقيدې پابندي او د عقيدې دپاره هر راز ايثار او قرباني نه وينئ يقين وکړئ، چې هغه ملت هېڅ وجود نه لري او لکه د اوبو ځګ په يوه آن کې ورکېدونکي دي، بې عقيده ګي هر وخت د خامۍ او طفلۍ دليل دی، په هر ځای کې چې د مليت اساس نه وي ټينګ شوی او يا بيخي تشکيل شوی نه وي هلته عقيده هم څه موجوديت نه لري. که سړی د روح خوشحالي او د زړه اطمينان لټوي، نو نه يې په مال او دولت کې موندلی شي، نه يې د علم او فلسفې په رڼا کېويني، نه په لوړو ماڼيو کې پيدا کېږي، نه يې سړی په زيبو زينت، جاه وجلال او نورو افتخاراتو کې ليدلی شي، مګر د عقيدې خاوندان يې د خپلې عقيدې په لاره کې په هر قدم کې مومي او هرساعت يې استقبال کوي.

څوک په يوه شي عقيده لري او کوم اصل ته د عقيدې په سترګو ګوري هغه شی له نورو ټولو شيانو لوړ او پورته ګڼي او هېڅ ورسره نه برابروي، همدغه سبب دی چې ځينې کسان د عقيدې دپاره خپل ځان اور او اوبو ته غورځوي او په ټولو خطراتو غلبه مومي، ځينې کسان به ځينې عقايد د اخرت دپاره مفيد ګڼي، مګر زه خو يې په دنيا کې هم لوی دولت او ستر قوت بولم، بلکې د انساني شعور يو قوي سند يې بولم، کوم کسان چې نه په ديني اساسونو ايمان لري او نه په اخلاقي او روحاني نواميسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګروهیدلي دي، نه یې په نظر کې ملي شعایر څه قیمت لري او نه په ژوند او حیات کې کومه معینه لاره او ټاکلی نصب العین لري تاسې یې هېڅ مه بولئ او په هېڅ یې حساب کړئ، ځکه چې انسان په اصل کې هغه چا ته نه وایي چې ظاهري بڼه لري او د انسانانو جامې یې اغوستې دي، دغسې کسان چې له خوراک او څکاک نه هغه خوا نور څه نه پېژني او له خوند ولذت غیر بله قبله او کعبه نه لري هغه باید د هوا د مرغانو په شمېر کې راولو او داسې یې وګڼو، چې دوی په دنیا کې یې له دېنه چې یو څه دانې او څه مېوې وخوري او ګڼو بوټو کې وګرزي نور هېڅ کار نه لري او د هېڅ کارنه دی، بې عقیدې کسان هېڅ وخت او په هېڅ کار کې ثبات او استقامت نشي پیدا کولی او نه یو اساس موجودیت لري، بلکې لکه د لارو او کوڅو خځلې داسې دي چې هوایي بادونه یې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي.

څوک چې عقېده لري او پخپله عقیده ټینګ وي هغه ارو مرو د عزت او ارادې خاوند وي او د نمرود له کارو دپاره یې تربیه کولی شي، همدا عقیده ده چې په انسان کې خوف و رجاه اخلاص او ایثار، مقاومت او ټینګار پیدا کوي، چې نه بیا سړی د خپل اعتقاد په لاره کې له مشکلاتو ویره لري او نه د سرو مال څه پروا کوي، دا د عقیدې کار دی، چې د سر دښمن ورونه کوي او دوه ورونه سره غلیمان کوي، ځکه چې دا قرابت او اشتراک په نورو ټولو کې نسبتاً غالب دی او دوستۍ او دښمنۍ باندې هم حاکمیت لري، کوم ملت چې هلته ټول افراد په یوه عقیده روزل شوي وي او په یوه عقیده ورغونډېږي هغه د سکه ورونو مثال

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري او هر يو د بل داسې ملګرى وى، چې مرګ او ژوند يې سره تړلي وي.

همدغه پيدا کوي او کوښښ کوي چې هغه عقيده په ټولو افرادو کې ټينګه کړي، ځکه دوى باور لري چې بې له عقيدې نه يو ملت نشي ملت کېدى او يو معنوي قوي اتصال پکې نه پيدا کېږي، د همدې له امله ټينګار هم د هغوى د عقيدې په ټينګوالي کې اټکلوي او په همدغه اعتبار ورته ګوري.

پدې وخت کې ځينې کسان چې د اقتصاد ډېر طرفدران دي او له حد تېر اهميت ورکوي هغوى ګمان، بلکې يقين لري چې د يوه ملت د اتصال دپاره د منافعو اشتراک خورا زيات ضروري دي او پدې وخت کې بې له اقتصادي منفعت څخه بل شى د انسان شايق او وړاندې بيوونکي نشي کېدى، ځکه چې دوى دا عصر مادي عصر بولي او ګمان کوي، چې نن ورځ انسان هېڅکله د عقدې دپاره قرباني نشي ورکولى او نه په خيالي طلسمونو پورې زړه تړي، مګر دېته نه ګوري، چې انسان د دنيا په زرګونو کالو عمر کې د عقيدې له تاثيره ځان نه دى خلاص کړى او که اوس دا اراد هم ولري، نو له دغسې اوږدې او طولاني سلطې نه ځان خلاصول هم ډېر وخت غواړي او په اسانه نه کېږي، که فرضاً دا خبره ومنو، چې انسان په رښتيا بې له مادي منفعت څخه نور څه نه پېژني او هرڅه د مادي منفت دپاره کوي، نو بيا دا ګمان نشي کيدى چې يو ملت دې د خپلې ازادۍ او خپلواکۍ دپاره د سر او مال قربانۍ ته حاضر شي او يوه سلطه ونه مني، چې هغه يوازې د دوى معنوي موجوديت ته صدمه رسوي او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم وخت کې چې يو ملت د سر او مال قربانۍ ته تيارېږي او د خپل استقلال په مدافعت کې هر راز تاوانونه ګالي همدغه د دې خبرې پوره دليل دی، چې انسان لا ښخي مادي شوی نه دی او يوه معنوي عقيده ورسره موجوده ده، چې دغسې قربانۍ ته يې حاضروي، ځکه چې د مادي منفعت دپاره څوک ځان نه وژني او نه خپل سرونه ښندي، د سربازۍ دپاره يا ټينګ ايمان په کار دی يا يوه داسې عقيده، چې د عشق په مرتبه کې وي او معنوي عالي عشق وبلل شي.

د عقيدې پيداکول او ټينګول خوشې په خوشې نه کېږي، بلکې يو قوي او مقتدر روزونکي غواړي، چې عملاً د عقيدې په نشر او تحکيم کې برخه واخلي او پخپله د خپلې عقيدې عاشق وبلل شي.

که چېرې يو سړی غواړي، چې په تش تبليغ يوه عقيده په خلکو کې پيدا او ټينګه کړي، لکه د يو مليت او وطنيت عشق يا د کوم مسلک پېروي او پالنه، دا کار هېڅکله نه کېږي او نه کومه صحيح نتيجه ورځنې اخيستل کېږي، ځکه چې پداسې ځايونو کې له غوږونو نه سترګې زيات دخل لري او خلک له دې لارې ډېر متاثر کېږي همدغه سبب دی چې هېڅوک اورېدل او ليدل يوراز نه ګڼي او د ديده وشنيده ترمنځ فرق کوي.

که چېرې يو سړی ديو مظلوم يو مفجيح او بد حال په سترګو ووينې، د هغه په حال يې زيات زړه سوزي او ډېر متاثر کېږي، مګر کله يې که چا نه واوري، که څه هم هغه سړی پخپله وينا کې يو سحري او ادبي تاثير هم پيدا کړی بيا هم هغومره زړه سوی او تاثير نشي پيداکولی، د همدې لامله اوس ځينې پاخه او مقتدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکونکي خپل مهم مطالب د ډرامې او تمثیل په صورت په صحنو او تیاترونو کې ښیي، چې په لیدونکو باندې مجسم اثر وکړي او حاضرین د سترګو او غوږ و دواړو حواسو په احساس متاثرشي نو هغه فایدا او لېدر چې یوه عقیده او یو فکر عملاً خلکو ته ښیي او په ژبه هم په موثر ډول تبلیغ وکړی شي، چې د ده احساسات او جذبات پکې راڅرګندوي، هغه ارومرو په نورو اثر کوي او یو قسم هیجاني امواج د خلکو په احساساتو او روحیاتو کې پیدا کوي، که دا دوه شیه په یوه تبلیغ او تلقین کې نه وي هغه د عادي خبرو مثال لري او هېڅ پرې نه مرتبېږي، لکه چې د ورځې په زرګونو خلک یو بل ته وایي (ښه کوئ بد مه کوئ) مګر هغوی بد کوي او ښه نه کوي.

په هر ملت کې د فکري او روحي اجتماع او اشتراک دپاره د لویې عقیدې او مفکورې نشر او تبلیغ خورا ضرور او حتمي ایسي، مګر د دې کار دپاره دغسې مبلغین، چې په ژبه او په عمل پر نورو باندې اثر وکړی شي لا ډېر ضرور ایسي او د یوه ملت لومړنی احتیاج ګڼل کېږي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ل کال، ٦، ۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کار سره علاقه

زمونږ په رسمي دوايرو کې ښايي چې دا ټکی (له کار سره علاقه) ډېر واورئ او همدغه شی د يوه مامور په پېشرفت او سوانحو کې ډېر اهميت لري، که واړه دوايرله نظره لېرې کړو او د مملکت کارونه په مجموعي ډول په نظر کې ونيسو او وګورو، چې دغه کارونه څنګه او په څه راز کېږي؟ ښه دي او که خراب؟ بيا هم دا ټکی (له کار سره علاقه) تر سترګو کېږي او د سړي په زړه کې دا فکر اچوي، چې ترڅو مامورين او هغه کسان چې رسمي او اجتماعي وظايف لري له کار سره علاقه پيدا نکړي کارونه نه ښه کېږي او هېڅ نه کېږي. دا خبره ما په وارو وارو ستا او د بل له خولې اورېدلې او هر څوک چې لږ او ډېر د اجتماعي درد اظهار کوي همدغه ځای د خاربښت ځای ګڼي او ګروي يې، که رښتيا ووايم تشخيص بد تشخيص نه دی خلکو مرض را له پېژندلی دی، مګر په علاج کې نه دي ګرېدلي ما په يوه نيم اجتماعي کتاب کې هم ليدلي يا د ځينو په تعبير په کتابو کې يې هم راوړي دي چې له کار سره علاقه خورا ضروري ده او همدغه علاقه د دې باعث کېږي، چې د سړي ټول فکر د کار خواته تمرکز پيدا کړي او همدغه د فکر تمرکز د کارونو د اصلاح، د اشخاصو د دقت او د اسې نورو فضايلو سبب ګرزي، هرڅومره چې له يوه کار سره علاقه زياتېږي هغومره سړی هڅه کوي، چې هغه کار پخپله موقع کې په صحيح ډول اجرا شي او هېڅ راز نقص پکې پاتې نشي، که د دې خبرې دليل هم غواړئ څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانه خبره نه ده، که په علمي فورمولونو ستاسې قناعت لږ څه ګران وي په ولسي خبرو هم ستاسې قانع کول امکان لري.

کله که تاسې د خپل کور په ابادولو او عمران کې پخپلو مزدورانو پسې څار کړی وي درته به معلومه شوې وي، چې يو مزدور له کار سره څومره چل ول کوي او خپله ورځ څنګه تېروي، دا خو مشهوره خبره ده چې ناراسته لوګری خپل لور په لوټه تېره کوي او دا بې له دېنه چې دوی له کار سره علاقه نه لري بل سبب نه لري. ډېر خلک دي چې سړی ورځنۍ پوښتنه وکړي چې څه حال دی؟ وايي شکر دی شپې تېرېږي، نو ته ووايه څوک چې محض د شپو او ورځو تېرېدل غنيمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کارته په څه نظر ګوري او د هغه به له يوه کار سره څه علاقه وي؟ زما په ګمان ډېر کسان دي چې ښه ښه ساعتونه د همدې دپاره اخلي، چې مازديګر په دايره کې کومه دقيقه زياته تېره نه کړې، ډېر لږ کسان به وي، چې د سهار د حاضرۍ فکر به هم لري، مګر يوازې حاضري څه کړو څوک چې يوازې حاضرۍ سره علاقه لري هغه د دغه اجتماعي مرض علاج نشي کولای، مونږ له کار سره علاقه غواړو نه له تشې حاضرۍ سره.

دلته دا مقصد نه دی، چې زه نو حاضرۍ ته په درنه سترګه ګورم، بلکې دا وايم چې بايد په حاضرۍ ټينګوالی د کار دپاره وغواړو او له کار سره علاقه څنګه پيدا کېږي؟ که يو رياست او يا وزارت وغواړي چې مامورين يې له کارسره علاقه پيدا کړي څه به کوي؟ په يوه مملکت کې څه عوامل بايد پيدا شي چې خلک له کار سره صحيح علاقه پيدا کړي او وظيفه د وظيفې په لحاظ وپېژني؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې غټو تپوسونو جواب، چې ډېر فکر او سنجش غواړي. اصلاً يوه داسې موضوع ده چې بايد د افتراح په ډول د ډېرو پوهانو فکر ته وسپارل شي او ډېر څه پکې وليکل شي، ځکه چې د کوم سړي که يوې خواته پام شي بله خوا يې له نظره ليرې پاتې کېږي په دغسې پوښتنو کې هر چاته يو شی ډېر مهم معلومېږي او ټول زور په هماغه خوا اچوي، علاوه پدې د هر کار علل او اسباب هم په يو شان ښکاره نه وي، ځينې علتونه ډېر پټ او ډېر موثر وي، نو اکثره اشخاص ښکاره څرګندو شيانو ته ګوته نيسي او د پټو پلټنې نه کوي، نو زه که دلته څه وايم هغه به هم دغسې شی وي او د دې پوښتنې پوره جواب به نه وي.

د اجتماعي وظايفو او مملکتي امورو د علاقه مندی د پاره ډېر شيان ضرور دي، چې ځينې يې ډېر عمر او ډېر وخت غواړي، چې بايد يو ملت وروسته تر ډېرو مراحلو، چې تشکيل يې نسج او پوخوالی ومومي او د تعليم وتربيې په اثر کې يو اجتماعي شعور پيدا کړي چې مملکت ورته خپل کور ښکاره شي او د مزدورانو چم ونکړي، دې حد ته رسېدل د ډېرې مودې کار دی او يوه طولاني عرفاني نقشه غواړي، زه په دغسې عللو کې اساسي بحث نشم کولی او تش همدومره وايم په کوم ځای کې چې صحيح کار نه پېژني او همدغه شی د پېشرفت سريع عامل وي، هلته له کار سره اړو مرو علاقه پيدا کېږي، يعنې دغسې چې يوه مامور ته حاضرۍ و معاشات استحقاق معلومېږي که کار او له کار سره رښتيانی علاقه څه اجر ولري اړو مرو خلک له کار سره علاقه پيدا کوي. دلته بايد

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مقصد توضیح شي او ووایم چې د کار مبصرین کولای شي په لاس لاندې مامورینو کې د کار علاقه پیدا کړي، مګر دا هله چې کار لیدونکي ظاهربین نه وي او څوک یې په هغه دغه نشي غولولی، یعنې محض حرکت او منډې رامنډې د دوی په مخ کې نه حجاب کېږي او د هر چا په کار کې ډېر واړه ذرات هم لیدی شي او پوهېږي، چې دا کار علاوه په کمیت څومره صحت او کیفي حسن لري او په دې هم پوه وي، چې د دغه سړي په نظر کې چې دومره ډېر کار کوي څه غایه موجوده ده؟

څومره چې د ده د کار هنګامه ده هغومره کاریګر دی که یه؟

څوک چې د ده کارونه راته ستاییي هغوی تش کار او ظاهري حرکاتو ته ګوري که په کیفیاتو کې هم تعمق کوي؟

ځینې وختونه سړی د خلکو له خولې(چې عمومي نغاره یې باید وبولو اوري چې فلانکی...هېڅ په کار ستړی کېږي نه او له فولادونه هم سخت او کلک دی، هغه بله ورځ چې سخته سیلۍ وه څوک له یوه کلي بل کلي ته نشو تلای، مګر ده له خپل ماموریته څوکوره لیرې فلانکي ځای ته، چې نه پوهېږم هلته څه پېښ شوي و، ځان ورساوه او په هماغه ورځ بېرته هم راغی، اکثراً دغسې اوازې لویو لویو ځایو ته هم ورسېږي او دغسې ځینې نور عوامل هم پیدا شي، چې سړی جدي او فعال معرفي کړي، مګر چې سړی ورپسې څار وکړي هغه په هغه ورځ همدغه مقصد، یعنې هنګامې اچولو دپاره دا کار کړی وي او نور کسان، چې پدې سُر پوه شي هغه هم له دغسې تظاهر او عصري ریا کارۍ ځنې کار اخلي او خوشې په خوشې هرې خواته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسونه ځغلوي، نو دېته سړی له کار سره علاقه یا رښتیاني فعالیت نشي ویلی او نه په دغسې جدیتونو او حرکاتو کارونه ښه کېږي.

دلته بیا مجبورېږو چې ووایو په هرځای کې چې د کارونو په لیدو کې ډېر دقت کېږي او صحیح کار قدر او قیمت لري هلته خلک له کار سره علاقه پیدا کوي او ښه کار کوي، ځکه چې انسان یو ترقي خواه موجود دی او له خپل پېشرفت او ارتقا سره ټینګه علاقه لري، که د ده په مخکې نورې لارې بندې شي چې په دروغو او ریا، تملق او چاپلوسۍ، غلا و فریب او نورو غیر مشروعو وسایلو پیشرفت ونکړی شي او پدې هم پوه شي، چې دلته کاریګر او بیکاره پټ نه پاتې کېږي، سړی د چا په سترګو کې خاورې نشي اچولی د وړاندې تګ دپاره یې بې له همدغې یوې صحیح لارې بله لارنشته. په شخصي اعتباراتو او اشنایي ګانو سړی نشي چلېدلی ځوک له چا نه سترګې نه پټوي او نه په چل ول کار کېږي.

ارومرو صحیح کار ته ملا تړې او له کارسره علاقه پیدا کوي، مګر که سړی وګوري، چې په ځینو نورو وسایلو سړی ډېر ګرانېږي او د پېشرفت په لاره کې صحیح کار اوله درجه عامل نه دی، ځوک چې یوازې کار کولی شي او د پېشرفت دپاره نور وسایل نه لري د هغه غابن هم ځوک نه ګوري هلته، نو په افرادو کې یا نور فعالیتونه پیدا کېږي، چې هغه زرنګي، چالاکي څه وڅه غواړي یا خو داسې شی، چې په شپو ورځو تېرولو شکرونه باسي او هېڅ نه کوي، بلکې اکثریت او عمومیت دې خواته میل کوي او په عوض کې یاس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدبینۍ ځای نیسي، د صحیح پېشرفتونو مثالونه او نمونې له خلکو ورکې شي او غلطې نمونې تر نظر لاندې وي.

د دې ټولو خبرو مقصد دا دی، چې انسان په اجتماعي حیات کې د مقایسې او نسبت په اصولو ډېر کلک دي ښه او بد حق او ناحق د کامیابۍ او ناکامۍ په رڼا کې ویني او د نتایجو له مخې حکمونه کوي، څوک چې ورته په حیات کې لږ څه کامیاب معلومېږي د هغه پیروي او تعقیب کوي او لکه چې وایي: (ختکی له ختکي نه رنګ اخلي) اشخاص هم یوله بله متاثرکېږي او تقلید کوي، نو که چېرې هغه کسان چې له کار سره علاقه لري وپېژندل شي او ښه وګڼل شي، د پیشرفت دپاره نور غیر معقول مسایل ختنیٰ شي او یوازې صحیح کارکول له کار سره علاقه لرل یو قوي موثر عامل وبلل شي. څوک چې خپله وظیفه په ښه شان اجرا کوي دېته محتاج نشي، چې خپل کار وستایي ځان یوه او بل ځای ته ورسوي او د دلربایۍ دپاره له سلو نیرنګو کار واخلي. ارومرو له کار سره صحیح او رښتیانۍ علاقه پیداکېږي او څوک خپل لور په لوته نه تېره کوي، نه هغه فعالیت او لیاقت چې باید په کار او وظیفه کې صرف شي بلې خواته صرفېږي او نه غلط مجري پیداکوي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۴ل کال، ۴مه ګڼه، ۴ -۶ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې غرور

هغه څوک چې پخپله پوهه مغرور دي او هر څه د پوهې په رڼا کې غواړي زښت ډېر غولیدلي او د ژوندانه په ضروریاتو، د کامیابۍ په اسرارو، د خوشبختۍ او خوشحالۍ په وسایلو کې یې هېڅ فکر نه دی کړی. د انسان له پوهې او هوښیارۍ هغه خوا نور شیان هم شته چې د ده په کامیابۍ او شخصیت کې ډېر دخل او تاثیر لري، مګر خلک دغه تاثیرات د ده د پوهې او هوښیارۍ محصول او ګمان کوي، چې ټول کارونه په عقلي او علمي لیاقت باندې کېږي.

همدغه سبب دی چې ځینې کسان یوازې د علم په زور هر څه غواړي او بل هېڅ شي ته توجه نه کوي. دلته د علم او عقل له فضیلت او اهمیت نه څه انکار نه کوم او پدې پوهېږم، چې دغه انکار جهل او ناپوهي ده، مګر د دې دپاره چې ځینې کسان نورو شیانو ته هم ملتفت شي او د علم و عقل له غروره نجات ومومي وایم، چې د انسان په خوشبختۍ او خوسحالۍ، لوړتیا او کامیابۍ کې ځینې نور شیان دخل لري، چې باید څوک ورځنې سترګې پټې نکړي او په بې اعتنایۍ ورته ونه ګوري.

ډېر ځله دوه تنه له یوه مکتبه را اوزي او په یوه دایره کې کارکوي، مګر هغه څوک چې په مکتب کې اول نمبر وي دلته ببرته پاتې کېږي او هغه بل وارندې ځي او حق هم لري، چې وړاندې ولاړ شي، ډېر طالبان له یوه ملا نه د ملایۍ پګړۍ وتړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر یو په جامعه او محیط کې ښه ومنل شي او هغه بل چې په حاشیو او نکتو ښه پوهېده هغومره اعتبار نکړي پیدا ، ډېر اشخاص شته چې پخپله پوهه او لیاقت ځانته دوستان پیدا کوي، خلکو ته سمه او صحیح لاره ښیي او پخپله هم په ښه لاره درومي، مګر ځینې نور پر لور کارونه کوي او هرڅوک ورته په بد نظر ګوري.

په دې کې هېڅ شک نشته، چې پوهه او علمي لیاقت د انسان جمال او کمال دی او د هر چا په نظر کې ښکلې ایسي، مګر هر چا ته به پخپل ژوند او حیات کې معلومه شوې وي، چې په هر ښکلي څوک زړه نه بایلي او په یوازې ښکلیتوب دلبري او دلربایي نه کېږي.

د انسان په پېشرفت او کامیابۍ کې ډېر واړه شیان، چې هېڅ په نظر کې نه راځي ډېر تاثیرات لري چې هغه باید له پوهې او لیاقت سره یو ځای شي. کوم سړی چې علم او پوهه لري، مګر ښه اخلاق او صحیح کرکټرنه لري په حقیقت کې هېڅ نه لري، هغه څوک چې دا هم لري، مګر د یوه خوږ صحبت او بیان قوت نه لري هغه هم نیمګړی دی او ځینې اشخاص ترینه وړاندې کېږي، څوک چې دا ټول صفتونه او مزایا پیدا کړي، مګر د نظافت او معاشرت د اصولو پابند نه وي بیا هم د چا نه خوښېږي او په حیات کې ځینې ناکامۍویني، که دا نقیصه هم رفع شي او دا ټولې نیمګړتیاوې پوره کړي سره له دې هم که سړی زحمت کښي او فعالیت نه لري دی بېرته پاتې کېږي او نور خلک دمخه ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غېر له دغو شیانو ځینې نورې خبرې هم شته چې په یوه او بل محیط کې فرق کوي او د هر ځای د خصوصیت تابع وي، په هر ځای او هر محیط کې یو څه معنوي صفات او مزایا شته چې په سړیتوب او انسانیت ورځنې تعبیر کېږي، دا صفتونه باید مونږ په یوازې پوهه او هوښیارۍ، جاه و جلال، تروث او تمول، بلکې د انسان په اخلاقي او نفسي کیفیاتو کې یې وګورو.

زه دامنم چې سړیتوب، پوهه اوهو ښیاري غواړي، مګر یو شی نه دی او په ځینو مواردو کې سره بېلېږي، ځینې کسان به وي چې علم او پوهه به نه لري او سړیتوب به لري، کله به یو سړي پوه او هوښیار وي، مګر د سړیتوب دعوه به نشي کولی.

څنګه چې پوهه په بېلوبېلو موارودو کې فرق لري یو سړی د کتابو په تورو ښه پوهېږي، بل د خلکو په اوضاعو ښه پوره وي، ځینې په منطقي اصطلاحاتو او فلسفي مباحثو کې ډېر معلومات لري، ځینې نور په اولسي خبرو او کارونو ښه پوهېږي، دغسې د سړیتوب مفهوم هم په هر ملک او هر محیط کې بیلېږي او د اشخاصو جمعیتونو په نزد ډېر ثابت او معین صورت نه لري، مګر دومره پوهېږو چې تهذیب او ترتیب د سړیتوب په مفهوم کې مهمه برخه لري او همدغه شی د یوه انسان دپاره ترهرڅه دمخه ضروري دي.

د سړي معنیٰ دانه ده چې ارومرو به زیات علم او معلومات لري یابه په کوم فن او صفت کې ډېر ماهروي، دا رازصفات چې په علمي لیاقت یا پوهه ورځنې تعبیرکېږي دیوه سړي انساني

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیثیت او سړیتوب ته قدر کوي او ښه مرسته ورسره کوي، مګر یوازې همدغه شی سړی نشي مسعود کولی او نه تش علمي قابلیت سړیتوب بلل کېږي، که لږ څه نور هم تعمق وکړو یوازې سړیتوب هم د یوه انسان د خوشبختۍ او خوشحالۍ دپاره کافي نه دي.

دلته زما مطلب له خوشبختۍ څخه همدومره شی دی، چې یو انسان په اجتماعي حیات کې خلکو ته موفق او مسعود ښکاره شي او دی هم خپل ځان ناکام ونه ګڼي او مایوس نه وي، د دې مطلب د حصول دپاره البته د یوه سړي پوهه او سړیتوب ضرور دی چې په خپله پوهه او لیاقت ځینې کارونه وکړی شي او د سړیتوب او انسانیت په جامعه کې خپلې شپې ورځې ښې تېرې کړي، چې څوک ورته په بد نظر ونه ګوري، مګر یوازې دا چې سړی کار وکړی شي او د سړیتوب او انسانیت په جامعه کې خپلې شپې ورځې ښې تېرې کړي، چې څوک ورته په بد نظر ونه ګوري، کفایت نه کوي، سړی باید د یوه او بل د توجه جلبولو او د ځان د محبوبیت دپاره ځینې نور شیان هم ولري، یعنې د امېزش قوه، نشاط او بشاشت، د ملګرتیا تمایل، د محبت جاذبه، ښه خبره، صمیمیت ښودنه، د محبت دپاره ایثار، صداقت او کرامت نفس، وقار او متانت جدیت او فعالیت او داسې نور صفتونه هم په کار دي.

دغه راز ټول شیان، چې جمع شي د یوه سړي شخصیت ورځنې تشکل مومي او دغه مقبول او محبوب شخصیت د انسان په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې د ژوند ټولې کندې کپرې اواروي او په صحیح پیشرفت کې ورسره مرسته کوي. د دې ټول بحث نتیجه دا ده، چې باید سړی د یوه صفت په لرلو لکه علم او عقل یا ښه سړیتوب او فعالیت مغرور نشي او د تش لیاقت تر غرور لاندې رانشي.

ډېرکسان شته، چې په اجتماعي وظایفو کې داخل شوي دي او پخپل پېشرفت نه دي قانع، ځینې کسان په تصور کې راولئ، چې هغوی ورته له ځانه ټیټ معلومېږي او په دغه حکمیت یا مقایسه کې یوازې یو شی په نظر کې نیسي، مګر دېته نه ګوري چې په یوه ګل هېڅکله نه پسرلی کېږي.

سړی باید په حیات کې دقیق او عمیق شي او وپوهېږي، چې انسان ډېرو شیانو ته ورې پرزې په سیر و حرکت کې ورسره مرسته کوي، یو انسان هم په یوه یا دوو شیانو کې که څه هم ډېر مهم او قیمتي وي، خپل پېشرفت ته ادامه نشي ورکولې، دغه راز لیاقتونه چې نور معاونه صفات نه لري، بې له یاس او بدبینۍ بله نتیجه نه لري. دغه راز کسان خپلې نیمګړتیا ته نه ګوري او بې دقته په محیط او جامعه پړه اچوي او د یوه ناقص او بې تعمقه حکمت په اثر په حیات کې د اجتماع او اجتماعي جریاناتو په نسبت بدبین او مایوس شي.

که څوک غواړي چې اجتماع ته نژدې شي او له اجتماع نه استفاده وکړي، د علم او لیاقت غرور دې له ځانه لیرې کړي، خپله هوښیاري او د بل ناپوهي دې په منځ کې حایل نه ګڼي، سړیتوب او انسانیت دې نه هېروي، بلکې رادې شي او له اجتماع سره دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل غم شریک کړي او خپله خوشحالي دې هم د نورو له خوشحالۍ سره یوځای کاندي، خپل زړه او فکر دې له دوی نه بېلوي، یو ځای دې ورسره خاندي او یوځای دې ژاړي، د دوی په خوښه دې کار کوي، چې د ده په خوښه هم کار وشي خپل ځان، خپلې جامې خپل، فکر خپل ژوند ، خپل ذوق، خپل شعور او هرڅه دې د محیط او جامعې په څېر رنګ کړي او دغه صیغه دې په ځان کې پیدا کاندي، ځکه چې خوشحالتیا او کامیابي همدلته ده او هېڅوک یې بل چېرته نشي پیدا کولی، هر څوک چې له اجتماع نه لیرې شو او خپل زړه او فکر یې له دوی نه بېل کړ هغه په اور کې لوېږي او شپه ورځ سوزي!

د (من شذ شذ في النار) همدغه معنیٰ ده او د دنیا دوزخ همدغه دی.[1]

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۴ ۵،گڼه ۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل، قانون، غرایز

انسان که څه هم د عقل او تمیز خاوند دی او په همدغه شي خپل ځان له نورو حیواناتو بېلوي، مگر په خپلو کړو کې د عقل په نغوته دومره نه ځي، لکه چې غریزه یې یوې خوا او بلې خوا ته بیایي، کوم کارونه چې یو انسان په شپه او ورځ، میاشت او کال یا پخپل عمر کې کوي اکثراً یې د غریزې په قومانده اجرا کړې وي او ډېر لږ خورا بیخي لږ کارونه داسي وي، چې د عقل او سنجش په اثر کې شوي وي- دا چې مونږ کله یو شی ښه گڼو راته بد ایسي، کله گرزو او کله کینو، کله خاندو کله ژاړو، له ځینو شیانو وررېږو او په ځینو خوشالېږو، اکثره د غریزې کار دی او د عقل مشوره وکړي، عقل هم د اوبو څښل مصلحت گڼي او اجازه ورکوي، مگر دی د گټې او فایدې تر سنجولو او صحت ساتلو له فکره پخوا د غریزې په امر کنډول په سر را اړوي او اوبه څښي، نو مطلب دا نه دی، چې ټولې غریزې او افعال له عقل او مصلحت نه مخالف دي یا هر څه چې انسان د غریزې په تقاضا کوي هغه عقلاً ممنوع او غیر مفید وي، بلکې مقصد دا دی چې انسان پخپلو کړو کې د غریزې تابع دی او عقل د غریزې غوندې سابق نه دی، د انسان په ژوند کې ډېر لږ کارونه پېښېږي، چې هغه د خیر و شر سنجولو او فکر کولو په اثر اجرا کېږي.

ډېر کارونه دي چې انسان یې د مینې یا غضب د پاره کوي او عقل سړی ورځنې منع کوي، مگر د غریزې په مقابل کې یې څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خوله پیاز هم نه خوري، ځکه چې غریزه د انسان په اعصابو او عصبي جهاز کې نسبت عقل ته ښخ ځای او قوي حاکمیت لري او دغه حاکمیت په اطفالو او هغو کسانو کې چې طفولیت ته نږدې وي، یعني معنیٰ کوچنی بلل کېږي او عقلي قوه پکې ښه نه وي قوي شوي، زیات لیدل کېږي، که مونږ په کلي، کور، وطن او هېواد، بلکې په نړۍ او دنیا کې سترګې وګرزوو او ځان د لویو او وړو اشخاصو له حال احوال او ژوندانه څخه خبر کړو راته به څرګنده شي، چې په دنیا کې لږ خلک تېر شوي یا فعلاً شته چې په ځینو مسایلو کې په غریزه بریالي شوي او د عقل په مشوره یې له غریزې نه مخالف کار کړیدی، په ډېرو لویو شخصیتونو کې سرې دغه نادر صفت موندلی شي او پوهېږي چې د عشق او غضب خواهشاتو او احساساتو له سکندر سدونو څخه اوښتل او د عقل په نغوته تلل څه اسان کار نه دی، چې هر څوک یې وکړی شي او هر یو پرې وستایل شي.

ترڅو پورې چې بشري نوع د عمومیت او اکثریت په لحاظ یوه معنوي رشد او عقلي بلوغ ته ونه رسیږي او علم لکه رزق او روزي هر چا ته لږ او ډېر ونه رسیږي هېڅ امکان نلري، چې عقل د غرایزو ځای ونیسي او په دنیا کې یو حقیقي عدالت قایم شي، مګر د دې خبرې دا معنیٰ نه ده چې مونږ به له ځانه نا امیده کېږو او هېڅ کوښښ به نه کوو چې ځان له هغې خوا نه دې خوا ته لږ څه نږدې کړو، ځکه چې په دنیا او د دنیا په تاریخ کې مونږ څو قرنه پخوا داسې نمونې او مثالونه پیدا کولی شو، چې د عدالت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیام او د حقیقت خوشحالتیا دپاره یې د عقل په مشوره داسې کارونه کړي، چې له غرایزو نه بیخي لیرې معلومېږي، ډېر د واک او حکم خاوندان تېر شوي دي، چې د حکمت او قضاوت په وخت کې یې د زوی او د ځان مینه هم هېره کړې ده او خپل ځان و پردی ورته یو شان ایسېدلی دی، داسې هم پېښ شوي دي چې عشق هم په دغه لاره کې مغلوب شوی او انسان له دغسې شخړو څخه بریالی راوتلی دی، نو دا کار د انسان دپاره څه غیر ممکن او محال نه دی او کېدی شي، چې انسان په اجتماعي او رسمي امورو کې د عقل او شریعت قانون او ټاکلو اصولو په لاره ولاړ شي او خپلې مینې او محبت، نفرت او عداوت ته څه اعتنا ونکړي، د همدې لامله انسان د شریعت لخوا د یو څه قوانینو په منلو مکلف شوی او په ځینو بدو کارو باندې، چې دی یې بې د عقل او مصلحت له مشورې د خپلو احساساتو او خواهشاتو یا غرایزو په اثر کې وکړي جزا مومي، د هر ملک او هر هېواد په اساسي قانون کې هم څه اصول او ضوابط شته چې انسان به د هغو نه مقابل کې په غرایزو پښې ږدي او خپل طبیعي او شخصي میل ته به نه ګوري، یعنې څنګه، چې یو سړی خپل مریض زوی ته، چې ډېر ورته ګران هم وي یوه داسې غذا نشي ورکولی، چې هغه ورته ضرر کوي، که څه هم هغه یې ډېره تقاضاکوي او په ژړلو یې غواړي، دغه راز یو خزانه دار هم خپلوخپلوانو ته بې رسمي برات او حوالې څه نشي ورکولی او نه یې یو حاکم او قاضي یو امر او واکدار د خپل ورور او خپل دوست هغه راز مراعات کولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، چې اصول او قانون يې روا نه بولي. ډېر څه د انسان زړه غواړي، مګرکولی يې نشي او نه يې کوي، ځکه چې سړی پرې ملامتېږي او خلک ورته بد وايي، مونږ خپلو غرايزو او خپلو خوښيو ته په شخصي امورو کې تابع يو او غاړه ورځنې نشو غړولی، مګر د اجتماعي مسئوليت په ځای کې بيا ورسره په مجادله مکلف يو.

دمثال په ډول وايم که يو معلم په يوه مکتب کې څوتنه خپل او پردي شاګردان لري، چې په زړه کې د ځينو شاګردانو لوړتيا غواړي او لورينه يې په هغوی باندې زياته وي. دی دا کولی شي، چې بې له رسمي اوقاتو هغوی ته ته تعليم ورکړي او له نورو نه زيات څه ور وښيي، مګر دانشي کولی چې دتعليم په وخت او دمکتب په کوټه کې خپله ټوله توجه همدوی ته وقف کړي يا د لمبرو ورکولو په وخت کې خپلوان او اشنايان پالي، ځکه چې پدې وخت او په دغسې ځايونو کې محبت او عاطفه ګناه ده او د عدالت ملا ماتوي د دغه راز مراعاتونو او غرايزو له جغ لاندې په دغه ډول تګ په اجتماعي لحاظ يوه لويه تباهي ده، چې زيان او ضرر يې زښت ډېر دی او د خلکو مخه هم يوې صحيح اوسمې لارې څخه بلې خواته را اړوي، هر څوک کوښښ کوي چې په کږو لارو خپل مطلب ته ورسېږي او د دې په ځای، چې حقيقت وپالي اشخاص پالي او د وسايلو درګاه ته لاس غزوي هيڅاته د اعتماد بنفس او سعی عمل قوه نه پاتې کېږي او نه پداسې ځای کې سړی دجرياناتو په لړکې څه انتظام او معقوليت ليدی شي. دلته ښايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک دا ګمان وکړي چې په هرځای او هرهېواد کې ارومرو یو څه قوانین او اصول وي، چې څوک د غرایزو اطاعت یا د مینې او غضب پیروی ته نه پرېږدي او هرسړی مجبور وي چې دوست او دښمن چې حق کې لکه یو قانوني کتاب یو ډول حکم وکړي او هرچاته په یوه سترګه وګوري. دلته نو ضرور ایسي، چې سړی په قانون خبرې وکړي چې قانون څنګه شی دی او څه کولی شي؟ په اجمالي ډول خو همدومره ویلی شم چې قانون په یوه ملک کې داسې مثال لري لکه برق چې ټول ښار او ټول کورونه رڼا کوي، مګر که چېرې وشلېده نو ډېر کورونه هم سېزي او مسول یې هم نه پېژندل کېږي، یعني په عین رڼا کې تورتم لري او له ګټې سره یې زیان هم تړلی دی.

د دې دپاره چې خبره ښه روښانه او سپېڅلې شي جزئیاتو ته به راشو او مثالونه به وښیو.

دوه تنه شاهدان که دیوه سړي په بدوالي شاهدي ورکړي هغه شرعاً او قانوناً بد ګڼل کېږي. که دکلي، کور خلک په یوه سړي بد ووایي یا دیوه ځای حاکم او علاقه دار د چاپه حق کې د بدوالي نظریه ورکړي هغه ته ارومرو سزا ورکول کېږي. پدې قانون باندې هېڅوک څه اعتراض نشي کولی، ځکه چې که قانون د انسانانو قول او وینا ته څه اعتبار ورنکړي او سند یې ونه بولي د دنیا معاملې او کارونه ټول بې اجرا پاتې کېږي او د ژوندانه چارې معطلېږي، نو ضرورت او احتیاج عقل او نقل د همدې خبرې تائید او تاکید کوي چې باید د یوه انسان او مسلمان خبره اعتبار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولري او دهمده په وينا حقيقت وپېژني، نو که چېرې هغه شاهد او هغه خلک چې يوه سرې ته بد وايي پخپله بد وي او د عناد له مخې د هغه په حق کې څه وايي يادحکم د خاوند د دغسې پټو ظلمونو مخه ونيول شي او هېڅ واک په هيچاڅه ظلم ونکړی شي، نو د دغسې ملاحظاتو په اثرکې ويلی شو چې قانون ديوی غذا مثال لري، چې يو فاسد وجود کې فاسد مواد ورځنې جوړېږي او بد تاثيرکوي، مګر که نه وي نو سړی ژوندون هم نشي کولي دهمدې لامله ځينې کسان ځينې خلکو ته خپل کارونه په داسې وخت کې وړاندې کوي، چې د هغه طبيعت ښه وي او پام يې په نيکو وي همدغه راز خلک اکثراً موفق هم وي او موقع شناس ورته ويل کېږي، ځکه چې په ډېرو خلکو کې د طبيعت ښه والی او بدوالی دومره تاثيرلري چې ښه يې له پامه بدېږي او بد ورته ښه ښکاره کېږي، که څوک به څه مجبور وو، چې د کار لپاره به يې د چا وچولي نه کتل بيا به يې دوستان او اشنايان پرې جرګه کول.

که چېرې څوک د خپلو تاثر او احساساتو تر اثر لاندې راتلای او هرچا دحق او حقيقت په تقاضا او دقانون دصحيح استعمال په خوښه کارکولای څه به خلکو ديوه او بل ناوړه مراعاتونه کول، ولې به خلکو ويلې، چې مربي لرې مربا خوره، د څه لپاره به يوه او بل ويلې چې زه بې وسيلې يم، زه واسطه نلرم هرڅه په واسطه کېږي، داټولې خبرې خو بې څه نه دي او خوشې په خوشې خلک دا نارې نه وهي. کوم کار چې ځينې کسان يې په يوه ساعت غوړه مالی‌يا په لحاظ او خاطر کوي هغه د کوه قاف ديوان هم نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی، نو ترڅو پورې، چې خلک په لحاظونو پسې ګرزي او په خوشامدو خوشحالېږي، ترکوم وخته چې خوشحالتیاپه انسان حاکمیت لري او مراعات په حق اوحقیقت غالب وي قانون او عدالت به مهم داشنا او نااشنا شعور لري او کارونه به ډېر ځله داشخاصو په کیفي او نفسي اغیزو، دوخت او موقع په تقاضا، د یوه او بل په سفارش اجراکېږي. دا حال البته دیوه ملت داجتماعي حیات رنځورتیا او او بدوالی ښي، مګر د دې رنځورتیا علاج هم ډېرګران دی او یوه اساسي مجاد له غواړي، ډېرشیان په کاردي چې دیوه ملت په اجتماعي حیات کې تغیر او تحول پېښ کړي یا په بل عبارت بد عادتونه ورک کړي او دخلکو مخه له کږو لارو راوګرزوي.

دیوه ملت لوړه او عالي رتبه په غرایزو باندې د مامورینو حاکمیت، د اداري چارو پوره لټون، د کار کوونکو اشخاصو مجبوریتونه رفع کول، دښو او بدو نه ورکیدل او نه پټیدل، دچاپه ظواهرو نه غولیدل، بد او ضرري خلکو ته مخه نه ورکول، داټول ددغسې اجتماعي اصلاحاتو دپاره ضرور او په عین حال کې ډېرګران کارهم ایسي. دلته باید د ډېرو خبرو دنتیجې په ډول ووایو چې انسان طبعاً د خیرخواته مایل او خیر خوښوونکی پیدا شوی دی، مګر په طبیعت کې یې دلوړتیا ارزو او ځینې نفسي خواهشات هم شته چې که دی په ښه لاره نشي ور رسیدلی او موانع یې په مخکې وي، نو بیا به په پټو او کږو لارو هم ځان ور رسوي او دځینو مجبوریتونو په اثرکې بد او ناوړه کارونه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، نو د دې دپاره چې له انسان څخه بداو ناوړه سلوک ونه لیدل شي لازمه ایسي چې د ده لپاره یوښه سرک او سمه لاره جوړه شي چې خپلو مطالبو او مقالبو او مقاصدوته پرې ورسېږي او لارې کړو لو ته خپل مجبوریت حس نکړي، دا لاره باید ډېره او ږده هم وي چې دی بېې د اوږدوالي په سب بله له اغزو ډکه لاره او پېچومی غوره کړي. دغه لار دې باید را وښودل شي چې په تاپسې بیناسترګې هم څار کوي او ستاښه وبد په هېڅ شان نه پټېږي او نه څوک دربانديې غولېږي، نور خلک هم باید له هغه لنډو لارو منع شي، ځکه چې انساني رمه هم لکه مېږې او پسونه داسې ایسي، چې که یو له لارې کوږ شي نور هم ورپسې ځي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ کال، ۹ ګڼه، ۵ – ۸ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعي نظام

کارونه او وظایف دوه ډوله دي، یوه قسم ته انفرادي او بل ته اجتماعي ویل کېږي. دا چې یو سړی د یوه فرد لپاره خدمت کوي د شخصي او انفرادي کارونه په حساب کې راځي، مګر هغه څوک چې د خپل مملکت او ملت لپاره کار کوي د اجتماعي وظایفو په نامه یادېږي.

هر کار او هره وظیفه په دغو دوو لحاظونو د قدرو قیمت په لحاظ فرق کوي او رنګ یې بدلېږي که یو عالم د یوه فرد تعلیم لپاره استخدام شي هغه بیل حیث لري او که په یوه مکتب یا مدرسه کې څو تنو ته تعلیم ورکوي هغه په بل نظر لیدل کېږي که څه هم دواړه یوه وظیفه اجرا کوي، چې نوم یې تعلیم او ښودنه ده هغه سړی کور ساتنه کوي او دیوه شخص نوکروي بیل نوم لري، مګر څوک چې د مملکت په عسکري نظام او دهېواد ساتونکو په جمعیت کې داخلېږي بل نوم او بل نشان پیدا کوي انفرادي. کارونه له یوې صحیح موازنې لاندې نه راځي او نه یو معین قیمت پیدا کوي، مګر اجتماعي وظایف ځانته یو معیار او میزان لري، هغه کاتبان چې د مفردو اشخاصو لپاره کارکوي په معاشونو کې یې ښایي چې ډېر فرقونه ولیدل شي، مګر د دوایرو کاتبان او سرکاتبان ماموران او مدیران ټاکلي معاشونه لري او څوک پکې تغیر نشي کولی همدغه شی دی چې معاش له مزدورۍ او اجورې نه معناً او کیفاً بیلوي او یو اغرازي حیثیت او اعتبار ورکوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر دغه اعتباري رنګ دومره قوي او پوخ دی، چې د دغو کارونو نوعیت او حقیقت بیلوي او د هر چا په نظر کې یې بل بل راز ښيي، هغه څوک چې معاش اخلي او هغه څوک چې مزدوري او اجوره اخلي ډېرفرق لري او بیل بیل اشخاص ګڼل کېږي.

دغه معنوي قیمت چې په معاش کې شته لږ معاش کې شته لږ معاش ته په ډېره اجوره ترجیح ورکوي او یو مامورقانع کوي چې په ډېره مزدورۍ پسې ولاړنشي او دخپل خدمت نوعیت بدل نکړي، یعنې له رسمي دوایرو او اجتماعي وظایفو څخه شخصي خدمتونو او نوکریو ته زړه ښه نکړي او ماموریت په مزدورۍ بدل نه کاندي، څنګه چې یو فرد نورو افرادو ته ضرورت او احتیاج لري او د اجورې یا څه نفع او فایدې په مقابل کې خپل کارونه په یوه او بل اجرا کوي دغه شان اجتماع هم ډېرکارونه او ضرورتونه لري چې له افرادونه یې غواړي او په مقابل کې معاشونه ومنافع ورکوي، مګر دومره فرق شته چې یو فرد له خپل شخصي ثروت څخه هرڅومره چې وغواړي چاته یې ورکولی شي.

پخپلو تصرفاتو کې دکوم قانون او معین نظام تابع نه وي، مګر اجتماع ځانته یو نظام او قانون لري او پخپلو کارو او اجرااتو کې بې انتظامي نه خوښوي، ځکه یې دلته افراد داسې حقوق پیداکوي چې اجتماعي نظام په عدالت او منظمو اجرااتو مکلف کوي دهمدې لامله په رسمي دواېروکې یو معیار موجود دی او بې د وظایفو قیمت نه د رتبو معاش څه فرق نلري یو کاتب ۲. (مثلاً) په هر وزارت او هر ولایت کې یو اندازه معاش لري او دیته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مجبوریږي چې د معاش د پاره د خپلې تبدیلۍ کوښښ وکړي د دې موازنې ساتل ځکه ضرور دي چې یو خواجتماعي عدالت نه ساتل کېږي او بل د وظایفو تقسیمم هم خرابېږي او هر څوک هغه ځای ته هڅه کوي چې د ده کار هلته زیات قیمت لري، دلته مقصد دانه دی چې ټول کارونه دې یو قیمت ولري، بلکې مطلب دادی چې یوکاردې په یوه او بله دایره کې فرق نه لري یو محاسب یا یو د تحریر کاتب باید په هره داېره کې یو راز استحقاق ولري هسې نه چې یو معلم اویوکاتب دې سره برابروي، ځکه چې دلته د کار او وظیفې جنس بدلېږي او هر یو د خپل اهمیت او تکالیف په لحاظ بېل قیمت پیداکوي غیرله دغې موازنې چې باید په معاشونو کې وساتل شي لکه چې ساتل شوې ده یوبل شی هم ډېر ضرور دی او دخپل ضرورت په اندازه ګران هم دی ځینې کارونه په ځینو دوایروکې شته چې هلته دځینو غیرمشرعو استفادو مجال هم شته، نو که د دغه راز استفادو مخه ونه نیول شي، د یوه اخبار کاتب (مثلاً) کوښښ کوي چې د یوې علاقه دارۍ کاتب شي دلته که څه م هم په معاش کې فرق نشته، مګر په معیشت کې فرق شته هغه ورځ زما یو دوست دخپل صحبت په ضمن کې وویل څو کاله مې تعلیم وکړ پس له هغه چې کلي او کورته راغلم واده مې وکړ او مجبور شوم ځانته معاش پیدا کړم، زه او زما یو خیښ چې دباجه او سانډو په نامه یادېږي دواړه راغلو او په دوایرو کې ماموران شوو، زه دتعلیم خاوندوم یو کتاب راته میسر شو او هغه سواد نه درلود په یوه دایره کې تحویلدار مقرر شو، مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحویلداري یې داسې وه چې مصرف یې زیات درلود او د ناوړې ګټې مجال پکې وځوکاله وروسته زه یوې رتبې ته ورسیدم او نوم مې وګاټه، مګر هغه ډېرې پیسې او پولې پټې پیدا کړه هغه بله ورځ چې زما زوی هغه کره ورغلی و، چې بېرته راغی راته ویلې یې ترور کره مې یوه داسې ښه راډیو وه او داسې ښه سازیې کاوه، په کورکې یې ډېرې ښې ښې قالینې هم اوارې وې او ښه ښه چپرکټونه یې لرل د ترور زوی مې راته ویلې چې تاسې ولې راډیو نه اخلئ ؟

دلته زما دوست راته وویل چې زه له خپل نصیب او قسمته کوم شکایت نلرم او دانه وایم چې دتحویلدار صاحب بېسوادي له مانه ښه شوه، ځکه چې که ماته هماغه تحویلداري سره له هغه مفاده راکړه شي زه به یې دځان لپاره عار او تنزیل وګڼم.

مګر دانه وایم چې دغه راز مظاهرپه ځینو اشخاصو تاثیرکوي او ځینې کسان له معنویت نه مادیت او له صداقت نه خیانت ته را کاږي، په اجتماعي نظام کې باید دغسې غیر شعوري بې عدالتي هم رانشي او داسې ونشي چې یو د تعلیم خاوند او یو بېسواده په معشیت کې دومره فرق ولري چې اطفال هم پرې پوه شي یو اجتماعي نظام که یو نویسنده او دعلم خاوند ته له یوه بېسواده تحویلدارنه زیات معاش ورکوي او پدې باب کې دحق سنجش او دکارقیمت ته قایلېږي غرض به پکې همدغه وي چې دهغه معشیت له دې بل نه ښه شي او امتیاز یې راشي نو که نتیجه بالعکس شي او دغه راز اجتماعي نواقص په ځینو دوایرو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفع شي او څوک يې جلو ګيري ونکړي دمعاشونو عدالت هېڅ نشي کولی او اجتماعي نظام د چاشکايت نشي رفع کولی. د اجتماعي نظام مهمه وظيفه داده چې په يوه ملک کې عدالت قايم کړي او هرچا ته د خپل کار د قيمت او اهميت په قرار برخه ورکړي؟او د سنجش او موازنې په اثرکې هرڅوک دخپل استحقاق په اندازه وروزي که يوه سړي ته يو فرد له خپل ماله هرڅومره شی ورکړي يايو تن له خپل پټي او تجارت څخه هر څومره ګټه وکړي بل سړی څه ګله نه کوي او نه د اعتراض حق ځانته ورکوي، مګرکه اجتماعي نظام بې له کوم حق او استحقاقه يو ته زياته برخه ورکوي ډېر نور خوابدي کېږي او له خپلو وظايفو سره يې علاقه کمېږي. دلته ښايي څوک ووايي چې تحويلدارته اجتماعي نظام دغه راز لوړ معشيت نه دی ورکړی او دا دغسې مثال لري لکه چې يو غل په غلا او يو بډې خور په بډو ډېرمال پيدا کړي او له يوه بل مامور نه بډای شي، دا خبره رښتيا ده چې اجتماعي نظام هغه ته دومره مال نه دی ورکړی، بلکې هغه له اجتماعي نظام نه غلاکړې ده مګر که يو قاسم او ويشونکی (چې بايد يوشی په څوتنو داسې وويشي چې هرچاته خپل حق ورکړي او هېڅ بې عدالتي پکې رانشي) په تقسيم کې وغولېږي او ځينې کسان ترينه له خپل حق نه زيات څه پټ کړي هر څوک ورځنې شکايت کوي او عدالت هم ناراضه کېږي د دغسې غلاګانو مخه نه نيول علاوه پدې چې په ځينو مامورينو کې دشکايت فکراو شعور پيداکوي او ځينې کسان په بدولارو بيا يې دا اجتماعي نظام

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصور او بې پروايي هم ښيي د دغسې اصلاحاتو لپاره يو اساسي فکرپه کار دی چې بايد په حسابي او شعوري سيستم کې اساسي اصلاحات وشي او محاسبين لکه د حساب ماشينونه داسې نه وي چې حساب او شمېر صحيح وښيي، مګر نظر او بصيرت هېڅ ونلري ښايي چې په ځينو دوايرو کې ډېر داسې تحويلداران پيدا کړو چې په څوکالو کې يې له خپل معاشه يو په لسه زيات ګټه کړې او پخپل حسابي تخصص درلود ای ښايي چې اوس مې په حساب کې ډېرا اصولي نواقص ښودلي وای او دا ثابته شوې وای چې په حسابي امورو کې ځينې ناقص شته چې بايد رفع شي.

د مثال په ډول وايم يوه رسمي دايره چې د ځينو شيانو اخيستلو ته ضرورت لري، نو له تحويلدار سره يو دوه تنه د هئيت په ډول مقرر کړي چې هغه شيان په بازار کې واخلي او رايې وړي د غه هئيت که هغو شيانو ته په هرڅو مره زيات قيمت قايل شي او د دکاندارانو کلانتريې تصديق وکړي حسابي دواير پکې څه نه وايي او دا کار اصولي ګڼي، مګر د هغې دايرې يو سړی هماغه شيان که په بازار کې په نيم قيمت واخلي دا کار د مسئوليت موجب ګرزي او د خيانت اتهام پکې پيدا کېږي نو د غه راز تحويلدار چې ديوه شي قېمت د دوه درې تنو په خوشحالولو او خوله خوږولو يو په لسه زيات ښودلی شي، نشي کولی؟ چې ناوړه استفادې وکړي او ځان بې مسوليته موړ کاندي، کولی يې شي کړي يې دي او وبه يې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغسې مواردو کې که زموږ اجتماعي نظام مکمل وي، په بازار هرڅه معين او ټاکلي نرخ ولري بې له دېنه چې هيئتونه وټاکل شي او تصديقونه واخيستل شي، تحويلدار هېڅ نشي خوړلی او هرڅه پخپل اصلي قيمت اخيستل کېږي.

دلته ديوه حکايت په ضمن کې ديوه مامور او يو تحويلدار خبره منځ ته راغله او د بحث د مرکزيت حيث يې پيدا کړ، مګر اصلي او اساسي مطلب دادی چې په اجتماعي وظايفو کې بايد يوه موازنه او شعور موجود وي او دهر چا وظيفه او کار د يوه صحيح معيار له مخې قدرو قېمت ولري هغه څوک چې اجتماع ته علمي او معنوي خدمتونه کوي له هغو کسانو چې د الاتو او ادواتو وظيفه اجرا کوي اومنډې رامنډې وهي هم دمعاش او معشيت په لحاظ، هم د اهميت او اعتبار له حيثه لوړوالی او تفوق ولري او مادي ومعنوي تقدير يې وشي چې هېڅکله دعرفاني وظيفې خاوند خپل ځان له اداري رجالونه کم ونه ګڼي او خپل اهميت داجتماعي نظام په نظرکې لږ محسوس نه کاندي.

هغه کارچې اشخاص يې کولی شي له هغوکارونونه چې ډېره موده تعليم او تحصيل غواړي بې اهميته معلوم نشي او په لحاظ قدر وقيمت ولري. که داسې نه وي نو علمي او عرفاني خواکمزورې کېږي او هرڅوک اداري چارو ته ميل کوي. يو اجتماعي نظام بايد خپل مامورين پدې هم پوه کړي چې هرڅوک هرکارنشي کولی نو که يود علم او معرفت خاوند ځانته اداري کارپيدا کړي هغه پيشرفت چې هلته کوي ښايي چې دلته هغومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موفق ښکاره نشي او په عادي اشخاصو کې وګڼل شي، دا پوهول د ژبې او وینا کارنه دی باید په اجتماعي وظایفو کې هرڅوک چې کوم امتیاز او فوق العاده مهارت په کومه خواکې لري هغه وپېژندل شي او قیمت پیدا کړي، یعنې دا سې ونشي چې هرڅوک پزه توره کړي او ځان اهنګر وبولي، دغه راز شعور او بصیرت چې په اجتماعي نظام کې وي هرڅوک دیته مجبور وي چې دخپل استعداد او لیاقت له مخې یو کارانتخاب کړي نه دکاراو وظیفې دقیمت په لحاظ، ځینې کارونه چې خرابیږي او دبې صلاحیته اشخاصو لاس ته ورځي سبب یې همدا وي چې اشخاص خپل ځان او خپل استعداد ته نه ګوري او هرڅوک هماغه کارته ورانديې کېږي چې زیاته ګټه یا ډېرقدرلري، نو ورو او ناوړه اشخاص هماغه وظیفه اشغال کړي او کار لیدونکي هم دومره ډېر ښو او بدو ته نه ملتفت کېږي او په یوه نظر ورته ګوري دا وضعیت طبعاً د اجتماعي وظایفو موازنه خرابه وړي او ټول خلک یوه لورته زور کوي چې بیا سړی ځینو کارونوته په اعلانونو هم څوک نشي پیدا کولی، مګر په یوه بل کار هرڅوک سرونه ماتوي او وسایل ورته ګوري.[۱]

[۱] - کابل مجله،۱۳۲۴ کال،۹ ګڼه،۳-۶ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځان مینه

سپوږمۍ کله کله په هاله کې ایساربږي، مګرانسان هر وخت د حب ذات نفس په دایره کې راګیردی او هیڅکله له دې دایرې نشي وتلی.

دا دایره په ځینو باندې دومره تنګه وي چې بې له ده نه بل هیڅوک او هیڅ شي ورسره نه ځایږي، مګر په ځینو کسانو باندې دومره پراخه وي چې عالمونه پکې ځایېدلی شي، څنګه چې وګړي ځینې په ورو او ځینې په لویو کورونوکې اوسېږي، څوک د خپلې استوګنې ځای یو کلی ګڼي او څوک یو ښار یا یو مملکت خپل کور او ټاټوبي بولي، دغسې دخلکو دمینې او محبت دایرې هم لویې او ورې دي، مګردا دایره که هرڅومره لویه وي بیا هم اصلاً د سړي له خپله ځانه چاپېره ده او نورپکې طفیلي وي.

که تاسې په ظاهره یو سړی وینئ چې له یوه او بل سره ډېره مینه کوي یا خپل ځان د کوم میلمه او دوست و اشنا په خدمت کې ستړی کوي دا مینه هم په اصل کې له ځان سره ده او دځان مینه ورته ویلی شو، ځکه چې نفع یې ده ته راجع ده او ګټه یې بېرته د ده کاله ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که وواېو چې هر انسان په ځان مين دی او له ځان سره مينه لري يا د انسان په هرمحبت کې چې له هرچا او هرشي سره وي دځان مينه پټه پرته ده دروغ يې مه بولئ، ځکه چې له خپل ځان سره مينه او محبت د انسان په غرايزو کې حسابېږي او هېڅوک ترينه نه دی خلاص، ځينو شاعرانو که پخپلو اشعارو کې خپلو معشوقو ته ويلي دي چې په ائينه کې مه ګورئ چې په ځان مين او زموږ رقيبان نشئ، غوليدلي دي ځکه چې دا عشق او دا مينه له حسن وجماله يا له محسانو او فضايلو بې نيازي لري او هېڅ مادي يامعنوي صفات نه غواړي.

که څوک ښکلی وي او که نه وي، ښه وي او که بد، جوړ وي او که ناجوړ، عالم وي او که جاهل، خواروي او که بډای له ځان سره مينه او په ځان پيرزوينه لري، مګر دا مينه د هر چادفکر او ذوق په لحاظ بېل بېل رنګونه او مختلف مظاهر لري.

يو به وي چې ځانته به ښه ډوډۍ پيدا کول له ځان سره مينه ګڼي او دځان مينه به ورځنې خيټواو دخيټې خدمتګار جوړ کړي، بل به ګمان کوي چې په ښو جامو کې ځان پټول له ځان سره مينه او په ځان پېرزوينه ده.

څوک به عزت او اعتبار ګټل له ځان سره مينه بولي او ځينې به په ډېرو پيسو او جايدادونو کې دغه مينه لټوي.

چاته به دابنه ښکاري چې ځانته عيش وعشرت برابر کړي او ځينې به فضايل پيدا کول که څه هم ډېرمشقتونه پکې وي حب نفس ګڼي او رياضت يادنفس تذليل به ورته په ځان لورينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومېږي، نو ويلی شو چې دا محبت د انسان د فکر او ذهن په اعتبار خپل شکل او صورت بدلوي او دانسان شخصيت ورځينې تشکيلېږي په هره اندازه، چې افکار لوړ او عالي وي هرڅومره چې انسان له لوړو معانيو سره اشناشوی وي هغومره يې حب نفس او د انسان مينه هم يو ښه صورت او ښه مظهر پيدا کوي، مگر که فکر او نظر ټيټ وي او څوک ځانته په ټيټ نظر گوري نو د ځان مينه يې مخ په ځوړ بيايي او په کنډو کپرو کې يې غورځوي.

غرض دادی چې په دې باب کې دځان معرفت ډېر تاثيرلري که څوک دځان په پېژندنه کې يوه لوړ او عالي معيارته نه وي رسېدلې او بې له خپل جسمانيت نور خپل نفسي خواهشات پوره کړي، مگر که چا عقلاني او روحاني شعور پيدا کړی وي او ځان له جسمانيته ماورا يو بل شي بولي هغه بيا په نوو روحي او معنوي لذايذو پسې گرزي او بل راز ارزوگانې ورته پيدا کېږي.

ځينو کسانو ويلي(فکرهرکس بقدرهمت اوست) مگر کيدای شي چې حقيقت بل راز وي او د هر چا همت دهغه دفکر او شعور احساس ادراک په اندازه وي، نو په هر صورت چې فکر دهمت په اندازه وي او که همت دفکر په اندازه وي، خو د فکر او همت ترمنځ يوه داسې رابطه شته چې بايد يوله بله سره برابر وي او دځان مينه هم دهمدې دواړو معنوي عواملو په اعتبار يو عالي يا ادني مظهر پيدا کړي او کله کله دځان مينه په يو داسې رنگ کې وليدل شي چې سړی ورته حب غير يا د بل مينه وايي. څه موده دمخه دکابل مجلې يوه فاضل ليکونکي ښاغلي خادم د خير د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزيزې ترعنوان لاندې دخپل يوه دوست حکايت رانقل کړی و ، چې هغه لس کاله له يوه فاضل سره چې په محيط کې علمي او فلسفې شهرت لري پدې خبره بحث کړی و چې د ارادې محرک څه شی دی؟

دغه فاضل وايي په ټولو کاروکې دانسان دارادې محرک د ده د (حب ذات)غريزه ده او هغه هرڅوک چې وي وايي انسان بايد دومره خود غرضه نه وي او له حيوانه د (حب نفس)په غريزه کې فرق ولري، يعنې بايد په انسان کې د خير غريزه موجوده وي چې د خير لپاره ايثار وکړي او کله کله له خپلو شخصي اغراضواو منافعوتېرشي. په دې بحث کې ښاغلي خادم د دواړو جانبو دلايل راوړي او په اخرکې يې دخير دغريزې داثبات لپاره دخپل دوست له خولې دوه دليلونه راوړي او وايي چې يوه ورځ په بازار کې تيريدم او يوه داسې سړي چې ښی معتبره جامې يې اغوستې وې له يوه داسې چاسره جنګ درلوده چې زاړه او شکيدلي کالي يې په تن کې و زه د غريب سړي په خواشوم، يعنې د هغوښو جاموخاوند مې ملامت کړ او غريب سړی مې ترېنه خلاص کړ حاضرينو له ماڅخه تشکر وکړ او ماخپله لپاره ونيوله.

(۲)بله داچې يو دښې دريشۍ خاوند په باسيکل سپور او له يوه دهاتي سړي سره يې تصادم راغی او دابېچاره يې په ځمکه راوغورځاوه او علاوه پدې له بايسکله راکوز شو او دغه سړی يې نورهم واهه زه چې دلته حاضر وم وروړاندې شوم ويل مې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغا! ته ملامته يې او كه داسړى؟ ته لاله ده نه معافي نه غواړې او وهې يې كه ته داسړى نه پرېږدې، نو زه ورڅخه جداً مدافعه كوم.

وروسته تردې دوه حكايتونو بيا وايي چې دا باطني عامل او دغه ذهني محرك چې زه يې په دغوڅايو كې د دوه مقتدرو سړو په مخكې ودرولم څه شی و؟ وروسته تردې پوښتنې د جواب په ډول وايي يو قسم دترحم او دحق دمرستې احساس په ماغلبه كړې وه او دځان د خطر او ضرر احتمال سره يې دمظلوم په مدافعه كې ودرولم او په دغو حادثو كې مې هېڅ اغراض او منافع خپل ونه ليدل. د مقالې په اخركې ښاغلی خادم ليكي: دا و زما د ملګري تقريرزه پخپله هم په همدغه عقيده يم چې دغسې يو اساس په انسان كې شته چې ددغې غريزې په اثركې انسان دخير، حقانيت او وظيفې لپاره ايثار كوي. زه له ښاغلي خادم سره داخبره پوره منم چې انسان ډېر د خيركارونه هم كړيدي، مګر د ده له دوست سره يو څوخبرې لرم:

اول خو دغه دوه مثاله چې ده دخپلې مدعا د اثبات لپاره راوړيدي خورا ضعيف دي او دجانب مقابل د دلايلو په مقابل كې څه موجوديت نه لري، دی وايي د ترحم او دحق دمرستې احساس په ما غلبه كړې وه او دځان د خطر او ضرر له احتمال سره يې د مظلوم په مدافعه كې ودرولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته د ځان خطر نشته او په دغسې بازاري جنګونو او ګفتګوی کې کومه خبره د خدای له پاره کول یا څه خدای جاتي مداخله د ضرر احتمال نه لري.

البته محتاطوکسانوته به داغتمه خبره ښکاري او زیات زړورتوب به یې ګڼي، مګرځینې نور یې ښایي چې قابل ذکرهم ونه بولي.

بله داچې وایې په دغو حادثو کې مې هېڅ اغراض او منافع خپل ونه لیدل، مګر لومړۍ حادثې په اخرکې ویې چې حاضرینو له ماڅخه تشکر وکړ، نو دغه دحاضرینو تشکر یا غرض او نفع نشي کیدای پدې کې هېڅ شک نشته چې دانسان په ژوند کې دغه راز منافع ډېرقیمت لري او آن د همدغسې منافعولپاره ډېر ډېر کارونه کوي، مګرزما د دوست دوست که دانفع په نظر کې نه وي نیولې او د ترحم یا د حق د مرستې لپاره یې داکار کړی وي، نو دغسې کسانو سره خو اورمرو داخرت فکرونه وي او دخدای لپاره دغسې خطرونه او ضرورنه ته وړاندې کېږي، نو بیا هم نشي ویلی چې پدې کې دځان دپاره څه منانع نه و، موږ خو دمخه وویل چې دځان مینه دهرچاد فکر او نظرپه لحاظ مختلف مظاهر پیدا کوي.

یو مسلمان چې په خدای او قیامت عقیده لري هغه اخروي ګټه له دنیایې ګټې نه ښه ګڼې او خپل نفس ذلیلول، روژې نیول، ځان شهیدول د ځان لپاره نفع بولي او دځان مینه همدغسې کارونو ته وړاندې کوي، نو دغه د خیرغریزه او د خیر ذات غریزه څه تضاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

نلري لکه چې ده خیال کړیدی اولس کاله یې له یوه فاضل او عالم سره پدې بحثونه کړي دي.

یو سړی به وي چې د خیر او نیکۍ په مینه کې به دځان خیرګڼې او حب ذات به یې دخیر کارونو ته وړاندې کوي، نو دلته د حب ذات غریزه او دخیرغریزه اتفاق لري او یوله بله منافي نه دي، په دغسې مواردو کې خیرخواهي او خود خواهي څه فرق نلري او دواړه یو شی بلل کیږي دغسې کسان چې دحق اوحقیقت په طرفدارۍ راپاڅیږي او له حقیقي خطرونوڅخه هم نه ویریږي ارومرو یوه معنوي نفع د دوی په نظر او شعور یا ماتحت الشعور کې وي، که چیرې په دنیا کې یو ښه شهرت یاشخصیت ګټل د ده په نظر کې نه وي او نه غواړي چې دخوارانو او غریبانو یا عامې طبقې په نزدځان مقبول او محبوب کړي او ښه نوم پیداکړي ضرور به ورسره خدایي فکرونه او د اخرت سودا ملګرې وي او یوبل راز ګټه به چې د ده په نظر کې به ډېراهمیت لري که څه هم نور یې احساس نشي کولی ده ته ځان ښکاره کوي، نوڅوک دانشي ویلی چې ده ته په دغه کارکې دځان منافع او قایدې وي، مګر دانفع او فایده به کله مادي وي او کله معنوي، موږباید دځان مینه او حب ذات یوازې دا ونه ګڼو چې سړی به ارومرو دجسماني خواهشاتو او دنیوي عیش وراحت لپاره کارکوي، ځکه چې ځینې انسانان دفکرو عقیدې، مسلک او مذهب تربیې او تعلیم په اثرکې دځینو معنوي او روحي ګټو لپاره خپل سراو مال قربانوي او همدغه قرباني له ځان سره مینه او په ځان پیرزوینه ګڼي. په اسلام کې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغسې اشخاص شته چې په (ویوثرون علی انفسهم) باندې ساتل شوي دي، مګر د دې معنی داده چې دغه ظاهري ځان او مادي وجود دیوې عالي او لوړې مفکورې دپاره قربان کړي او دخپل روحاني وجود ګټه او فایده یې په نظرکې نیولې ده، نو که سړی په انساني اعمالو او افکارو کې ښه دقت وکړي په هر کارکې یو ډول فایده په نظر کې وي او دیوه عاقل سړي هیڅ ارادي حرکت بې دځان د فایدې نه نه وي. کوم کارونه چې موږ یې دخیردغریزې په اثر کې بولو او خیریې ګڼو هغه اورومرو د انسان لپاره کومه معنوي ګټه لري او د انسان د ذهنیت په اعتبار یوډول احتیاج باله شي.

د انسان لپاره خودخواهي او دځان مینه چې حب ذات یا حب نفس ورته وایي عیب نه دی، بلکې صفت دی مګر دا هله چې انسان خپل ځان معناً او مادتاً وپېژني او دځان مینه یې د لوړتیا او فضایلو خواته بوزي، یعنې داسې ونکړي چې نفس او نفسي شهوات وپالي او عقل و ورح چې د انسان اصلي او معنوي ذات ورته ویلی شو له نظره وغورځوي او هیڅ مینه ورسره ونلري.

که یو سړی خود خواه وي او دغه خودخواهي په ده باندې باعث شي چې ځانته علم و فضیلت، نېک شهرت او اخلاقي اعتبار له نورونه زیات پیداکړي او خپل معنوي اوحقیقي تفوق په نورو باندې وغواړي دا خود خواهي یاځان سره دغه راز مینه یولوی صفت دی، مګر که خود خواهي خپله مجرا بدله کړي او په بده لارکې صرف شي، نوبیا ترېنه لوی عیب په عیبونوکې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښاغلي خادم دوست ويلي چې انسان ولې دومره خود غرضه اوسي او ولې دی حيوان او انسان د (حب نفس) په غريزه کې فرق نلري؟ پدې خبرو کې که د ده مقصد داوي چې انسان دې خود غرضي بيخي پريږدي، خو دا هډو ممکنه نه ده او داسې نشي کيدای چې انسان له اغراضونه بيخي لاس واخلي، مگر دا کيدای شي چې خپل اغراض ښه کړي او دبدو اغراضوپه ځای ښه اغراض ځانته پيدا کاندي همدارنگه د حب نفس په غريزه کې له حيوانه داسې فرق پيدا کولی شي چې دی حب نفس دخير او فضايلو په لټون اوحصول کې وکټهي اوحيوان دحب نفس په اثرکې دخپل حيات دساتنې لپاره ديوه او بل په پټهي کې ځان موړ کړي، مگر داسې نه کېږي چې حب نفس بيخي پرېږدي او خوشې په خوشې خپل ضررته ملاوتړي.

ځوک که دانسان لپاره دخيرپه غريزه قابلېږي او د دې غريزې په اثريې له نورو حيواناتو بيلوي ضرور بايد د دې غريزې منشا او ريشه عقل و ادراک وبولي او يو عاقل هرکارکې دځان يوه مادي معنوي، دنيوي يا اخروي گټه په نظرکې نيسي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۵ کال، ۱ گڼه،۶- ۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان جریده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خان ناظر

خان د ډېر ځمکو او جايداد خاوند و ، ځکه يې مزدوران دهقانان او اجاره داران هم ډېرو او ډير نوکران يې درلودل چې چا ورته اسونه ساتل چابه ټوپک ګرزول او چابه دتازيانو او بازو بانبو ساتنه په غاړه درلوده.

خان به په ولس کې سترګې غړولې او داسې سرې به يې دناظرۍ او بالابينۍ لپاره پيدا کاوه چې کال په کال په اجاره دارانو باندې اجارې زياتې کړې او د دهقانانو په خوارې خوارۍ ځمکې ابادې کړي.

ناظر به دخان دخوشحالۍ لپاره له اجاره دارانو ، دهقانانو اومزدورانو سره ډېربد سلوک کاوه او خلک به يې له لاسه ډېرپه عذاب وو.

د ناظر اصلي منظور د خان خدمت و چې بايد ډېرخلک د يوه تن دګټې او خوشحالۍ دپاره په کار واچوي او دغه استثماري وظيفه په ښه شان سرته ورسوي.

ډېرښه ناظربه هماغه و چې خواران نور هم خوار کړي او دخان خاني نوره سم چاغه کاندي، دکورو کلي خلک له خان، نه خپه نه و او له ناظرنه به يې ډيرسرتکاوه، هرچاويل خان پخپله ډېرښه سړی دی خود ناظردې بچې مړه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ناظرچې به څه موده ناظري وکړه او خلک به يې پوزې ته راوستل خان به هغه لرې کاوه او بل به يې راپیدا کاوه.

هغه به له پخواني ناظرنه دخان لپاره ډیرې تودې منډې وهلې، ځکه چې (نوکر نو اهو بدو میگیرد) ډېره پخه خبره ده.

هغه به پخواني ناظرته نه کتل چې خلک ورته په څومره کرکه ګوري او څوک يې اوس سلام هم نه اخلي، نه پوهېږم دخان طالع بیداري وې او که د خلکو بخت ویده وچې هرنوی ناظر به په خان پرستۍ کې له بل نه وړاندې ټوپ واهه او د استثماري نقشو په جوړولو کې به يې خپل ایمان زیات خوا راوه مګرخان یوناظر هم له دوه کالونه زیات نه ساته او خپل خیریې په همدې کې لیدلی و.

په رښتیاچې دریم ناظر به له دوهم نه هم تیرېږه واړوله او دخان ګټه به يې اسمان ته ورسوله. دی به هم څه موده وروسته د نورو له سرنوشت سره مخامخ شو او د ډېرو خلکو دښمني به يې په څو ورځو خپل اولاد ته پرېښوده.

دا سلسله همدغسې جاري وه او د ناظر په بدلون به څه قدر دخلکو تسکین کیده او زاړه خاطرات به په نوو امیدونو بدلیدل.

د اولس نخبه اشخاص به دناظرۍ په طمع دخان په شا و خوا څرخیدل او په لطافت الحیل به بې دهغه توجه ځانته جلبوله. په دې مسابقه کې علاوه په چاکرانه اهلیت او لیاقت دخان اعتماد ډېرزیات اهمیت درلود او دغه دبخت باز دهر چاپه سر نه کښیناسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناظرۍ عمر که لنډ و د ستاژ دوره يې ډېره اوږده او په ډېر خدمت دغه عزت او حرمت ګټل کيده.

کجيرخان چې هوښيار او ځيرک سړی و وروسته له ډېر انتظار څخه د ناظر په منظور پوه شو او د غلو دانوکلي ګانې ور وسپارل شوې.

دا ناظر له نورو نه په عقل او فکر پوخ و، ځکه يې د ناظرۍ طرز بدل کړ او خلکو ته يې ځان بې واکه او بې اختياره وښود.

ده به چې هرڅه هرچا سره کول هغه به يې په دې پوهاوه چې دی د خان فکر او اراده تمثيلوی او د يوه تواچي حيثيت لري.

دی پخپله هېڅ نشي کولی، هرڅه چې کوي خان يې کوي، خلک بايد هرڅه له خانه وګڼي او ناظر معذور او مجبور وبولي.

دغه وخت هرڅوک په دغه راز پوه شو چې خبره په کوم ځای کې ده، امر او نهې د چا کاردی.

وروسته تردې بيا چا ونه ويلې چې خان پخپله ډېر ښه سړی دی خو د ناظردې بچي مړه شي.

خلک پدې وپوهيدل چې د ناظر بچي هېڅ ګناه نلري، بلکې پخپله ناظر هم اصلي ګنهکار نه بلل کېږي، هوښيار ناظرکه نور څه ونکړه او د خلکو په حال کې يې کوم ښه بدلون رانه وست د خلکو سترګې يې څه قدر خلاصې کړې او اصلي ناظريې هرچا ته په ګوته کړ.

ديته وايي: غير مستقيم خدمت.[1]

[1] - افغان جريده، د۱۳۵۱ کال د وري د ۲۱ نېټې ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیت پېژندنه

نورخلک دکیفیت په تشخیص کې هم ډېرماهر وي او زه د کیفیت په تمیزکې هم غولېږم یا حیرانېږم، د دې لپاره چې تاسې خپل حیرت ته حیران غوندې کړم ځینې مثالونه به درته وړاندې کړم. زما مثالونه ډېرساده دي، مګر زه تر هغو ساده یم او د ډېرې سادګۍ په وجه راته عام فهمه شیان هم مشکل شي.

مثلاً یو سړی په شپه کې شل رکاته نفل په نیم ساعت کې کوي او یوبل یې په یوه ساعت کې کوي او یو بل په یوه ساعت کې دوه رکاته نفل کوي، یعنې یو په یوه رکات کې سورت بقرلولي او هغه بل پکې دفیل سورت.

زه نه پوهېږم چې د رکاتونو په حساب شل رکاته ډېرعبادت وګڼم که دوخت په اعتبار یو ساعت عبادت له نیم ساعت نه زیات وبولم.

یوسړی دکوم شرعي عذر به وجه د جوزا په میاشت کې چې د روژې له میاشتې سره مصادفه وي روژې خوري او بیا دقوس په میاشت کې قضایي روژې نیسي دلته ورځ د یوځل طلوع او غروب په اعتبار دکمیت په تله برابرې دي او که دساعتونو او دقایقوپه حساب سنجول کېږي.

په ژورنالیستۍکې هم دکمیت مسئله پېچیده ګۍ پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ليكوال يوې جريدې ته يوه اوږده مقاله چې دوه مخه نيسي يوبل دوه ورې مقالې چې نيمه صفحه نيسي.

په دې مورد کې هم دکميت په لحاظ دا سوال پيدا کېږي چې دکوم يوه برخه په جريده کې زياته ده ايا د کميت معيار دمقالو الفاظ او کلمات دي که د مقالو عنوانونه.

په رسمي او ادارې چارو کې هم دکميت مسئله مشتبه کېږي.

په يوه وزارت کې يومامور خارج ته سفر کوي اوڅلور مياشتې تيروي يوبل مامور درې ځله خارج ته ځي او هرځل يوه هفته هلته تيروي.

ديوه سفرخرځ به زر ډالر کېږي او دبل له سوونو څخه تجاوز نه کوي دلته هم حېرانيږم، چې دکميت معيار دسفرونوکرات او مرات دی که ورځې او مياشتې يا د ډالرو حساب د شوری د تقنيني دورې حساب هم رانه ورکېږي.

دا دوره په قانون کې څلور کاله ده په هرکال کې اوه مياشتې دکارموده ده په هره مياشت کې که له عمومي تعطيل سره تصادف ونکړي دولس ورځې دعمومي جلسولپاره تخصيص شويدي چې په دغه حساب ديوې دورې عمومي مجلسونه له (درې سوو څخه) تجاوز نه کوي، نو که چېرې ولسي جرګه په يوه دوره کې څلور سوه عمومي جلسې دايرې کړي او په يوه بله دوره کې درې سوه جلسې هم پوره نکړي يادمشرانو جرګه په يوه دوره کې خپل يو دوه مياشتې اجلاس اصلاً داير نکړي، نو دا دوه دورې به دکميت په لحاظ مساوي ګڼو که څنګه؟ يعنې دکار د ورځو په حساب به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه دوره له بلې نه کمه ګڼو او که معاش اخیستلو ته به وګورو او دواړه به مساوي وبولو؟

که یو سړی لکه لیمو کوچنی او بل لکه چکوتره غټ وي ایا دوی دواړه د کمیت په لحاظ یو دی که څه دیوه کرتۍ د بل لپاره واسکټ هم نشي کېدای.

که نه د جسامت په لحاظ دیوه اوښ قرباني له اوه پسونو سره مساوي ګڼلی شو او د کمیت معیار سرشماري نه ده.

که څه هم (عقل بسر است نه به سال).[1]

[1] - افغان جریده، ۱۳۵۰ کال دلیندۍ ۲۲ نېټه، ۱٦ ګڼه، ۴۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداري سیاست

یوه ملګري راته خپله کیسه داسې شروع کړه:

د انتظار په کوټه کې زما غوندې ډېر خلک د ملاقات په امید ناست وو او دروازې ته به یې ترېښولاندې کتل.

له نورو نه خبرنه یم چې په څه چورت کې وو، خو ما پخپل زړه کې خبرې جوړولې او ځان سره به مې کرل او رېبل چې څه به وایم او څه به اورم؟

کله به مې زړه د زمري کړ او په دې فکرکې به شوم چې راشه له اخلاقي شجاعت نه کار واخله خپل قانوني حق په صراحت وغواړه، ځان د شخصیت او کرکترخاوند وښیه او د اهلیت و لیاقت په ښودلو جلالتماب تر معنوي نفوذ او تاثیر لاندې راوله ! ګوندې په درانه نظر راته وګوري او مناسب کار در کړي.

بیا به مې ویل هسې نه چې دا راز خبرې په جنابعالي بدې و لګېږي او د سرکار کچرې و تورېږي یاکله شخ ورته ښکاره شم او په چپیانو کې مې وشمېري نو ښه به داوي چې اداب او نزاکتونه په نظر کې ونیسم او د اخلاص او عقیدې په څرګندولو دهغه شخص اعتماد او حسن نظر ځانته جلب کړم.

د دې غلامانه فکرتراغېزې لاندې مې د تملق او چاپلوسۍ الفاظ او کلمات لټول او د ماهرانه جملوپه جوړولو بوخت وم چې پېشخدمت راغی او زه یې د جلالتماب لوړ حضورته دعوت کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په قد نما ائینه کې مې ځانته ونه کتل چې نکتایي او نوره وضع مې څنګه ده او په اول نظر کې به څنګه ورشم؟ په دغسې جنجالي حال کې په دروازه سرکوزی ور ننوتم او په ټیټ سر مې د ارادت لاس ور وړاندې کړ ښاغلی جلالتماب د مهربانۍ له خوا لږ غوندې له ځایه جګ شوی شانته و او خبرې یې له ماسره کریمانه وې.

د کوټې لوکس فرنیچر او نفیس سامان د جلالتماب له عطوفت سره زه ترعجیب تاثیرلاندې راوستم او حیران وم چې د تشکرحق څنګه ادا کړم؟

عادي او معمولي الفاظو نشو کولی چې زما احساسات څنګه چې غواړم هغسې څرګند کړي، ځکه مې د حال او وضع په مرسته خپل عجزاو انکسار تمثیل کړ او حرکاتو سکناتو مې وښودله چې زه څومره ترتاثیرلاندې راغلی یم.

هغه څه چې ښاغلي جلالتماب زما د حال او وضع په هنداره کې ولیدل نو رحیمانه عواطف یې راویښ غوندې شول او په طولاني صحبت کې یې د برخه راته وویل چې ځینې ټکي یې دادي:

د وطن مینې او احساس زه مجبور کړم چې دا درنه وظیفه په دغسې مشکلو حالاتو او شرایطو کې ومنم او د خدمت په مقابل کې سپکې سپورې واورم، په جرایدو او مظاهراتو کې راباندې تورونه ولګول شي او بشري کرامت مې تر پښو لاندې شي.

د افسوس ځای دی چې دلته وچ او لامده یو شان سوزي او خلک پدې نه پوهېږي چې زه په مجلس کې څه وایم او څه رازپېشنهادونه وړاندې کوم څه وکړم زه بېخي یوازې یم او نور ټول مې یوې خواته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رغړي زه تاغونديې منور اشخاص ښه ګڼم او قلبي علاقه ورسره لرم، اهليت او لياقت ته په احترام ګورم مګر ته پخپله هوښيار سړی يې او په نيمه پوهېږې.

زه تاته ډاډ درکوم چې ستاپه کار کې به خپل نهايي کوښښ ونه سپه وم، زه ستاپه سر جنګ ته هم ولاړيم، ته شل ورځې پس خبر واخله، مګر يو ځل... صاحب او... صاحب هم وګوره.

د ده له حضوره چې مرخص شوم دنورو صاحبانو دليدو په فکر کې شوم او لوړ جناب ته ورغلم، داخل زه دلويانو له حضور سره لږ غونديې بلد شوی وم او په دوهم نقش کې مې مهارت نور هم زيات شوی و. لويان خدای په لويه ورځ پيدا کړي او يو جنس غونديې خلک دي، ځکه يې کړه وړه خبرې او طرز تفکر ډېر مشابه وي.

دغه اعلي جناب هم زه پخپلو خبرو له ځانه ډېرخوشحاله کړم او خپل نظريې زما په باب ډېرښه وښود، خو دا يې وفرمايل چې زه بس ستادکارپه باب... صاحب ته وايم ته هغه ته ورشه او ورسره په تماس کې شه (!) خدای به هرڅه اسانه کړي. ده کنايتاً زه په دې پوه کړم چې عقل فعال بل دی او (خورد کلانکار) هم بل څوک دی.

دغه وخت ماته هغه وخت راپه يادشو، چې يوه زيارت ته څوتنه ورغلو او منجور راته وويل: تاسو بايد اول هغه وړوکي زيارت ته ورشئ، چې دلوی زيارت شاته و، ځکه چې لوی صاحب همدغسې ويلي و چې دحاجت خاوندان بايد اول هغه ته ورشي او خپل حاجت دهغه په وسيله له لوی زيارت څخه وغواړي.

دا امرمې هم په ځای کړ او واړه کلانکار ته ورغلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رښتيا چې هغه په سياسي هنر او مهارت کې په نورو مخ اړاوه او زه يې ډېره موده د خوف ورجاء دياس او اميد ترمنځ په اعراف کې وساتلم.

په دغه موده کې يې زه دفوټبال دتوپ په شان يوه بل ته غورځولم او زه هم له ډېرې خوشحالۍ په هوا ګرزيدم، ترڅو چې دوی ستړې شول او زه هم له سرګردانۍ خلاص شوم، مګر په دې پوه نشوم چې کار څوک کوي او دعا چيرته قبليږي.

زما طالع چاټرلي دي او دتوبې ور کوم دی؟ دا هم راته معلومه نشوه چې ښاغلي جلالتماب زما په سرله چاسره جنګونه وکړل او په دغه جنګ کې څه تلفات پيښ شول.

پاک خدای دې زما دغه ګناه راعفوه کړي چې زما په سبب دهغې سنګرمات شو او جلالتمابان يوله بله خوابدي شول.

دغه صاحبان چې زه يې په زيارت څوځو ځله مشرف شوم او هريوه راته خپل نظر ډېر ښه ښوده د نورو لپاره هر يو ټک وپټری وه.

هرچابه ويل فلانکی دهغه صاحب په پېرزوينه او توجه د ولايت يا رياست خاوند شو او هغه بل معينۍ او معونۍ ته ورسېده.

دا يوازې زه وم چې دټولو په توجه مديريا مامور هم نشوم.

د ملګري خبرې چې دغه حدته ورسېدې، نو يوه هوښيار سړي ورته وويل:

زيارتونه اکثراً همدغسې وي چې يوه ته مواد ورکوي او بل ته نه.

زيارت ته بايد سړی يو شی يوسي چې څه ترېنه راوړي.

چې تش ځې تش به راځې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیارتونه نذرغواړي.

ځوک چې د زیارت نغري نه تودوي نغری به یې همدغسې سوړ وي.

یوبل سړی چې له اداري سیاست سره اشنا و هغه خبره له بلې خوا راګزکړه او ویې ویل:

زه تاسوته څه وایم، مګر تاسې به یې هیچاته نه وایاست او زما خبرې به ټینګې په غوږ کې نیسئ، هغه موږ له قسمه تېرکړو او بیایې وویل:

د اداري سیاست تقاضا همدغه ده او له نامطلوبو اشخاصو سره همدغسې کوي.

یعنې وزیر په معین لاس پاکوي او معین په وزیر.

دغسې ساده ځوانانو ته هر یو خپل ځان مهربان او خیرخواه معرفي کوي او بل ورته شیخ میر، یعنې مناع الخیرښیي.

همدغه سیاست دی چې مقام دخپل بام واورې په بل اچوي او قسم قسم خلک اعلی او عالي العال مقام ته بدبینه کوي.

داخبره هم دیوه سیاستمدار خبره ده ښایي چې داهم د اداري سیاست په تقاضا منځ ته راغلې وي او څه چل پکې وي چې لیکونکي او اخبار چلوونکي به هم پرې نه پوهېږي، ځکه یې خپروي.[1]

---

[1] - افغان جریده، ۱۳۵۱ کال، دغویي ۱۸ نېټه، ۳۵ ګڼه، ۱ - ۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشتباه

کله د اشتباه له مخې داسې هم شوي دي چې د جنګ په محاذ کې یوه جبهه په بلې باندې غالبه شوې وي، مګر دغه د فتحې او غلبې خبرچې دغالبې جبهې مشرته ورکړل شوی هغه بل راز پوه شویدی او ګمان یې کړي چې غلبه د جانب مقابل په برخه ده ځکه سم دلاسه تبنتېدلی او ګټلی میدان یې بایللی دی.

دا راز تاریخي اشتباه ګانې به بل وخت ته پرېږدو او سیاسي اشتباهات به هم نه څېړو.

اوس به هغه اشتباه ګانې په ګوته کړو چې لویانو ته جزیې او بې اهمیته ښکاري او تاریخونه یې هم غالباً نه ثبتوي.

وایي چې یو سړی له ځان سره لګیا او ویل یې:

په زړه کې رحم او عاطفه نلري، له ډېرې استغنا چاته نه ګوري، دچاپه ژړا او فریاد یې زړه نه سوزي.

دومره ظلم او ستم، دومره کبراو غرور، دومره تغافل او بې پروایي له هیچاسره نه ښایي.

زه په څومره امید ورغلم، مګر زما عرض یې وانورېده او زماهیلې یې تر پښو لاندې کړې.

خدای دې هغه ماغوندې کړي چې زما دزړه حال ورمعلوم شي.

عاشق دخپلې معشوقې له لاسه دغه راز شکایتونه کول، مګر مخبر اشتباه وکړه او دغه خبرې یې په سرکار والا پورې مربوطې وګڼلې، ځکه یې دهغه په باب ډېر بد رپوټ حکومت ته وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړاو په دغسې اشتباه دعشق محجور د سیاسي محبوس په حیث په زندان کې ولوید او ډېر کړاوونه یې وګالل.

تعجب مه کوئ! دغسې اشتباهاتو ډېرخلک د توپ خولې ته تړلي او ډېر کورونه یې وران کړیدي.

وایي چې په تېرو زمانو کې یو جنت مکان، مغفور او مرحوم امیر د منې په ورځو کې په کوم باغ کې ناست وو، د باغ تر شایو لاروی تېرېده او دا بیت یې په لوړ اواز له ځان سره وایه:

ای زاغ دریـــن بـــاغ تماشـــا چـــه میکنـــی

گـل رفـت وسبزه رفـت تـو تنهـا چـه میکنـی

دا غږ چې دمبارک غوږ ته ورسیده دا اشتباه پیدا شوه چې لاروی امیرصاحب په غوږ وهي او د شعر په ژبه ناوړه نسبت کوي، ځکه یې هغه د دغه منحوس بیت په ویلو په بیت الاحزان کې بندي کړ.

داهم وایي چې زړه زمانه کې یو سړي خوب ولیده چې سرې جامې یې اغوستې دي او په اس سپور دی. د خپل خوب په معنی نه پوهېده ځکه یې خپلو ملګرو ته وایه.

یوه ملګري یې د خوب تعبیر په دې ډول وکړ چې ته به پادشاه شې، ځکه چې اس دا قبال نښه ده او سرې جامې سرخ رویي ده.

دا ناوړه خوب او دغه بد تعبیرکوم خبر امیرصاحب ته ورساوه هغه یو قضایي هئیت د دغه لوی جرم اوستر خیانت لپاره وټاکه چې په نتیجه کې خوب لیدونکی ته داعدام جزا تعین شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې هغه وخت د خوب په تعبير او تفسير کې معبر اشتباه نه واى کړى او د غه غلط تعبيرمنځته نه واى راغلى خوب ليدونکى به ولې وژل کېده.

که معبر ويلى واى چې سرې جامې دشهادت علامه ده او په اس سپريدل د سرکارسپاهي کېدل دي نه به داخبره کوم ځاى ته رسېدلې وه او نه به ورته قضايي مجلس ټاکل شوى و.

څنگه چې معبر د خوب په تعبير کې اشتباه وکړه قضائيه هئيت هم پخپل قضاوت کې له اشتباه سره مخامخ شو. مقصددانه دى چې داعدام جزا درنه او سنگينه ده.

د دغسې لوى جرم په مقابل کې ښايي چې دا جزا ډېره خفيفه وي.

د قاضيانو اشتباه دا وه چې په خوب کې سرې جامې اغوستل او په اس سپرېدل جرم نه دى حتى په ويښه هم هغه کار جرم نه گڼل کېږي.

اصلي جرم هغه غلط او ناوړه تعبير و چې سرې جامې اغوستل او په اس سپرېدل يې پادشاهي وگڼله او سرى يې دتوپ خولې ته وتاړه.

قاضيانو د دې پرځاى چې معبرته سزا ورکړي د خوب خاوند يې په جزا محکوم کړ او د مجرم په تشخيص کې يې اشتباه وکړه.

اشتباه که هرڅنگه وي او په هر ځاى کې وي د عفو وړ ده.

خداى دې سړى بې له اشتباه گناه څخه ساتي.

هغه څوک چې اشتباه نه کوي او گناه کوي لويه خطا کوي.[1]

[1] - افغان جريده، ۱۳۵۱ کال، دتلې د ۱۰ نېټې گڼه ۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان او بډای

نه پوهېږم چې اصلي نوم یې څه و ، مګر خلکو عمرا ناصر باله.
زموږ په علاقه کې ده غوندې بل بډای نه و.
هرچابه ویل چې دقارون سر یې ګرولی دی.
ده به خپلې پیسې په ګرویو او سودونو بندولې او بیابه یې دفصل په وخت کې دګټې بې حسابه غلې راټولولې.
خلک ورته محتاج و ، مګر هرچاروته په درانه نظر نه کتل.
هغه وخت سود خواره خلکو بد ګڼل او هر چاته سپک ښکارېدل.
دا متل به زښت ډېراورېدل کېده چې هندو پیسې ګټي او پښتون کیسې ګټي.
د دنیا مال ته به خلکو دهندو ږیره ویلې.
عمرا ناصرکه فقیر نه و ، نو حقیر خو هرګوره و.
دی بډای و مګر خان نه و او بې پیسو یې نور څه نه درلودل.
جاه وجلال، وقار او اعتبارؤ ، د اولس مشرتوب د اولس له خان ښاغلي کریم خان سره و عمراهم دخان ترحمایت لاندې ژوند کاوه او دخان تابع و.
دائکه چې خان د ستر خان درلود ، حجرې او مهمانخانې یې لرلې، نوکران او مزدوران یې په مخکې ګرزېدل چې تنخاا و ډوډۍ به یې ورکوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان به خیراتونه کول، بخششونه او انعامونه به یې ورکول او له خوارو غریب سره به یې مرسته هم کوله.

دعمران شوندې به هم دخان په کاسه غوړېدې او پخپل کورکې به یې خوله نه خوږېده.

نه یې په نس خوړله نه یې په تن لګوله.

هغه خپل حساب زیاتاوه او مره یې پوره کوله.

ده خپل نوم ښه کاوه او شان وشوکت یې ساته. لنډه دا چې هغه حریص او دی کریم و.

خاني د خلکو په نظر کې معززه او محترمه وه.

بډایي لکه ډمه که هرڅومره ښایسته وه هغومره بدنامه هم وه.

یوهندو هم بډای کېدای او سپېټ کېدای شو، مګرخان کېدی نشو.

مشري او واکمني له خانۍ سره تړلې وه.

له بډای سره له پیسو پرته نورڅه نه وو، که ونوهغه وېره وه.

داحال په مرور دزمان ورور ورو بدل شو.

خان دخانۍ خوی او عادت هېرکړ.

دی هم په پیسو مین شو او حرص پرې غلبه وکړه، اوس خان هغه خان نه دی چې پرون و.

اوس د خان سترګې پیسو ته وږې دي او همدغسې قبلې ته یې سرپه سجده ایښی دی.

دی اوس زر نه خاورې کوي، بلکې د زرو دپاره خپل ځان او نوم خاورې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رحمان باب دا بیت ده ته بېهوده او بې معنی ښکاري چې وایي:

داهنردی چې خاورې څوک سره زرکا
چې زر خاورې کړي رحمانه هنر دادی

د پروني خان زوی نن تاجر او قاچاقبردی.

هغه سودونه چې عمرا خوړل اوس يې دی خوري او لوی سیټ ورنه جوړ شویدي.

دی اوس سره او سپین لعل و جواهر ډېرلري، مګر هغه پخوانی جوهر، وقار او جلال نلري.

خاني چې حامله شوه بډايي ترېنه وزېږېده.

بډايي به هر څه لري، مګر په خلکو کې محبوبیت نلري.

خواران او غریبان که له ناکامه دبډایانو نوکري او مزدوري کوي له بډایانوسره ډېره سخته دښمني هم کوي.

داسې دښمني چې پخلاکېده پکې نشته.

خان که بډای او منفور شو خیر دی.

خدای دی حاکم او حکومت له دغه حاله ساتي.

حاکمانو ته نه ښايي چې بډایان شي او خپله شخصي سرمایه زیاته کړي.

د ولس مشران او زمامداران که دخلکو خدمتګاران کېدای نشي، نو اقلاً باید خانان شي نه هغه سیټان او بډایان چې کرکړې دلته وهي او هګۍ لرې مو له مخه په کوم بل ځای کې اچوي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۵۱ کال، تله، ۷ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولس جریده

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه حاکم ؟ رښتیا وایم

زه دلته نه وم بل چېرته وم، هلته خلک بل راز وو، کارونه بل رازو، کورونه بل رازو، هلته ما هغه څه ولیدل چې تاسې به نه وي لیدلي هغه څه مې واورېدل چې تاسې به نه وي اورېدلي هلته چا پسونه نه حلالول، مګر د انسانانو ونډې به یې کله کله کوله زما څوومه ورځ وه چې یو ښکلی زلمی په رڼا ورځ دڅو تنو په مخ کې چا وواژه مګر دا دظلم واقعه دومره عادي او معمولي تېره شوه چې لوی حاکم خو پرې خبرهم نه شو، وړوکې حاکم خبرشو خو ورته رانه غی، دتحقیق دپاره یې دوه تنه راولېږل، په ولس کې هم څوتنه پیدا شول، چې قاتل یې وښوده او حقه شاهدي یې پټه نه کړه.

مګر د کلي خان او ملک د قاتل له پلاره (پنځلس) زره روپۍ واخیستې او له وایمه، وایم چې په حاکم په قاضي په چا او چا یې وویشلې، څه دوی وخوړې او څه نورو، دوه زره پکې د مړي پلار واخېستې او په محکمه کې یې مجاني ابرا وکړه، ځکه چې نور ټول په بله خوا وو او د ده له لاسه یوازې څه نه کېدل، مقتول له خپل پلاره د نورو زیات سکنی و، ځکه هغوی خونبها زیاته واخیستله په قاتل باندې یو کال قید وخوت، مګر پلار یې په یوه او بل پسې ګرزېده چې دا بېګناه بندې خلاص کړي، دا واقعه خو مو واورېده اوس بله واورئ زمونږ په کلي کې داسې خبرې ډېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي هغه بله ورځ له ملا صاحب سره ناست وم يو سړی راغی چې دخدای په لحاظ په حاکم يو خط راکړه چې نور مو ونه ربړه وي، زما زوی سيندوړی پخپل اجل مړ دی، مګر حاکم وايي چې چا وژلی او تاسي قاتل پېدا کړئ، ځکه مو په وهلو قايله وم، دغه دی اوس يې زه او زما کډه غوښتي يو، داخبره ماته عجيبه غوندې ښکاره شوه او دحاکم صاحب په عقل وتميز خندا راغله وروسته چا وويل چې په رښتيا د ده زوی چا وژلی او په سيند کې يې غورزولي دی، مګر پلار يې پوهېږي چې څه مې له لاسه نه کېږي، نو ولې ځانته دښمني زياتوم داراز خبرې د بړې دي زه ټولې نه کوم او له مړو نه تېرېږم ژوندو ته راځم.

يوه ورځ يو زلمی راسره ملګری شو ماله ده نه پوښتنه وکړه چې څه کار کوې ده دخپلې پرېشانۍ کيسه داسې شروع کړه:

مونږه دېرش څلوېښت جريبه ځمکه درلود نورو ټول رانه ظالمانو واخيست اوس دوه جريبه را پاتې دی په دې کې هم مونږ څوک په قراره نه پرېږدي پلانکی صاحب وايي ستاسو په تره مې شپږزره روپۍ دي او درې نيم زره يې سود کېږي، ځکه مې ورور دا درې مياشتې وشوې چې بندي دی. ماوويل کوم شرعي سند په منځ کې شته ويل يې نه، خو وايي چې عرفي سندلرمه، زمونږ تره که څه هم مړدی او حقيقت راته نه دی معلوم، مګر که هماغه شپږزره واخلي او له سودنه تېرشي وربه يې کړم ماتعجب کاوه چې څنګه حقوقي دعوه کې يو سړی بې له شرعي سنده درې مياشتې بندي کېږي هغه زما تعجب رفع نکړ، بلکې نور يې هم زيات کړ او ويې ويل کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کوم مشر سړی راځي او مجس ګوري حاکم زما ورور له پهره دارسره چېرته لېږي لېږي او بیا یې بېګاته بیرته په زندان کې اچوي، زموږ په بندي خانوکې که دغسې دغلابندیان شته چې بې له رسمیته په مجس کې پراته دي ځینې داسې رسمي بندیان هم شته چې د ورځې په زندان کې وي او دشپې کورته ځي دا افراط او تفریط چې یو نوم یې نه اخلم او حقیقت ته دکیسې رنګ ورکوم.

هم دغومره ده زموږ مطبوعاتي ازادي او له دېنه پورته خپله دیموکراسي اجازه نه کوي.[1]

[1] - ولس جریده، ۱۳۳۰ کال دسرطان ۱۸ نېټه، ۴ ګڼه، ۱-۲ مخونه.
دامطلب داستاد الفت په مستعار نامه (محتاط) نشرشوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر او کار

په موږ کې ډېر لږ خلک شته چې هم فکرکوي هم کار کوي او اکثره داسې دي چې کار کوي فکر نه کوي چې فکر کوي کار نه کوي. د همدې له امله زموږ اکثره کارونه خراب دي او يوه سمه صحيح نتيجه نشو اخيستلای.

زموږ دا عادت دی چې يو کار په داسې پيمانه شروع کوو چې زموږ له توان او استعده سره تناسب نلري، وسايل او اسباب يې نه وي موجود، لاره او طريقه يې نه وي معلومه، موانع و مشکلات مونه وي سنجولي او ډېرورسته پوه سو چې زموږ پدې فکرکې غلطي وه، د قرغې بند، دلته بند سرک ته د بخارا نهر او دا راز نور کارونه د دې خبرې شواهد دي.

موږ ډېر ځله له خپل معارف څخه شکايت کوو او وايو چې د ۱۲ صنف په اطلايو کې داسې کسان شته چې املا يې غلطه ده او بې سواده پاتې دي، مګر په جواب کې اورو چې موږ دومره ډېر صحيح او لايق معلمين نلرو چې ټولو مکتبونو ته ورسيږي او تعليمات صحيح شي.

دومره پيسې هم په بودجه کې نشته چې ټولو شاګردانو ته کتابونه او تعليمي وسايل مهيا شي. که موږ داومنو چې دغه عذرونه صحيح دي او صحيح معلمين نشته نو بايد وزرات معارف له ابتدا څخه هماغومره مکتبونه تاسيس کړي وای چې لايق او صحيح معلمين او کتابونه پيدا کيدل او پالنه يې ممکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه، مگر دا مکتبونه باید په یوه ښار او په یوه ولایت کې نه وای، بلکې په ټول افغانستان کې وای وروسته چې هرڅومره وسایل او اسباب زیاتیدلای هغومره به یې مکتبونه هم زیاتول او تناسب مراعات به یې کاوه که چېرې دوی اوس هم شل مکتبه په صحیح صورت اداره کولای شي او سل مکتبونه تاسیسوي زماخو گمان دی چې ډېره لویه سهوه کوي، ځکه چې له هغسې شلو مکتبونو نه سل تنه پوهان راوتلی شي، مگر له دغسې سلو مکتبونو نه شل تنه هم لایق کسان نه راوزي زموږ دغسې کارونه داسې مثال لري لکه چې سړی یوه ژرنده اوبه لري او دوه ژرندې ورته ږدي، نو په تنیجه کې یادواړه ودرېږي یا خوداسې گرزي چې دیوې ژرندې کارنشي ورکولی، مگر ژرنده گړی دوه کوټې دوی ژرندې، پلونه او ناوې یو په دوه تهیه کېږي او له گټې یې تاوان ډېر وي فایده یې داده چې خلک وایي چې فلانکی خان دوه ژرندې او ژرنده گړي لري زموږ تشکیلات همدا منشا لري دیوه سړي کار ته څلور تنه نیسو، دیوه مدیریت وړکار نه ریاست تشکیلوو.[1]

[1] - اولس جریده ۱۳۲۰ کل، داسد ۸ نیټه، ۷ گڼه، ۱ او ٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطن

یو ماشوم په خپل کور کې خارپوځې کوي او لکه د مرغۍ بچی په خپله ځاله کې اوسي د هغه وطن ډېر وړوکی او ډېر محبوب دی.

د هغه د کورغولی چې هرڅومره وي وطن یې هم هغومره دی چې نه پکې غر شته نه سیند، نه ښار او نه ډېر خلک وروسته چې هغه ماشوم لویېږي او غټېږي وطن یې هم په همغه اندازه وسعت پیدا کوي او علاقه یې زیاتېږي.

د ده علاقه اول له خپل کلي، بیاله ښار او ورپسې له سمت او ولایت سره پیدا کېږي او چې دغه ابتدایي مراحل طی کړي، نو بیا دخپلې پوهې او اجتماعي تربیې په اندازه د وطن مفهوم او معنی سره اشناشي، یعنې څومره چې پوهه زیاته شي او انسان عقلي رشد او بلوغ ته ورسېږي هغومره یې فکرانکشاف کوي او علاقه یې له وطن سره زیاتېږي بالعکس څومره چې یو سړی له علم او له پوهې څخه لرې پاتی شي او لکه کشمیر اکا په ټول عمر کې له لغمان او سره رود ته نه وي تللی د هغه وطن یوازې لغمان دی او اسمان یې هم همغه دی چې په لغمان کې لیده شي.

دغه شان سپین ږیری هم له ماشوم نه کم نه دی او په ډېر تنګ اومحدود وطن کې اوسېږي کشمیراکا خو دیرش کاله پخوا مړ شوي دی، مګر ما څلور کاله پخوا په مشرقي کې یو حاکم ولید چې پخپله هم دهمدغه ولایت سړی و.

ده ویل پخپل وطن کې حکومت ښه نه دی او سړی ښه اجرا ات نه شي کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه پدې خبره خپه نشوم چې حکمران صاحب ولې یوازې مشرقي خپل وطن ګڼي او د افغانستان نور ولایات ورته پردی وطن معلومیږي یا ولې دغه سړی له دومره لږې پوهې سره دغومره لویې رتبې ته رسیدلی دی؟ بلکې زه ډېرخوښ شوم چې حکمران صاحب یوازې خپله علاقه وطن نه ګڼي، بلکې ټول ولایت ورته خپل وطن ښکاره کېږي او له کشمیر اکا نه د ده وطن لوی او پراخه دی په دېرش کالو کې دغومره عرفاني ترقي زمونږ لپاره بس ده او په ډېرې خوشحالۍ ارزي.

ځینې کسان به وایې چې دیوه حکمران او یوه دهقان مقایسه صحیح نه ده دهقانان به اوس هم یوازې سره رود یا لغمان ته وطن وایي او بس، مګر زه دا خبره نه کوم او پدې ښه پوهېږم چې رتبې د پوهې او عقل په حساب نه دي ویشل شوي ډېرخلک شته چې رتبې لري یا یې رتبې مړې دي، مګر پاک خدای ډېرعقل او زیاته پوهه ورکړې ده او یو بل چې د رتبې له برکته په تېز رفتارموټر کې ګرځي له عقله پیاده دی، نو کیدای شي چې نن یو دهقان د وطن په معنی پوه شوی وي او یو حاکم لانه وي پوه شوی او اوس هم په پردي وطن او اجنبي ملک کې حاکمي غواړي، موږ باید په ظواهرو ونه غولېږو او په رتبو یا جاموتېر نه وزو ډېر خلک شته چې دماموریت نوې خولۍ یې په سر کړېده، مګر په سرکې یې څه نشته. د ډېرو اشخاصو پګړۍ او خولۍ زړې دي مګر په سر کې یې نوي او تازه فکرونه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له موضوع نه لږ غوندې هغه خوا ولاړم، مګر ژر ملتفت شوم او بیرته خپل مطلب ته راګرزم.

د وطن په معنی باندې پوهېدل علم او پوهه غواړي او له وطن سره عشق او علاقه پیدا کول اجتماعي رشد او بلوغ ته ضرورت لري.

وطن یوه کور ته ویل کېږي په یوه کلي باندې د وطن نوم ایښودل مناسب نه دي، یوه ښار یا ولایت ته وطن ویل د خندا وړ معلومېږي په یوه وطن کې ډېر کلي، ډېر ښارونه، ډېر ولایتونه موجود دي او راز راز هوا پکې وي.

ځینې ځایونه ډېر تاوده، ځینې ډېر ساړه، ځینې معتدل وي وطن وړوکی کور یا کلی نه دی، بلکې ډېر لوی او ستر کور دی او لوی خلک یې لوی ګڼي د ماشومانو او ناپوهانو په نظر کې البته وړو کې راځي او یوازې همدوی پکې ځایېږي.

یو کابلی، ننګرهاری، جنوبي وال، کندهاری، فراه وال، هراتی، میمنه وال، مزازی، بدخشی، بغلانی په یوه کور، په یوه کلي په یوه ښار او یوه ولایت کې نه دي، مګر په یوه وطن کې دي او دیوه وطن دي.

د دغه وطن نوم افغانستان دی چې په ټولو یو شان حق او ټول پکې یو شان حق لري، دوطن په سیوري کې ټول ځایېږي او دوطن په اوبو دټولو تنده ماتیږي وطن د ټولو دی، په ټولو حق لري او ټول پکې حق لري.[1]

---

[1] - اولس جریده، ۱۳۳۰ کال، دسنبلې ۲۶- ۲۷ نېټې ګڼه، ۱-۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملت

زه غواړم دملت په معنی باندې هغه څوک پوه کړم چې په کتابي خبرو باندې نه پوهېږي او پوهول يې ګران کار دی د یوه وطن ټولو خلکو ته چې دیوه پادشاه رعیت وي ملت ویل، یعنې څومره خیلونه او قامونه چې افغانستان کې دي دا ټول یو ملت دی او په یوه نامه یادېږي چې هغه نوم افغان یعنی پښتون دی.

تردې نامه لاندې لکه چې خوګیاني، شینواري، مهمند، سلیمانخیل، تره کي، اندړ، ځاځي، احمدزي، بارکزي، غلجي او دراني ټول راځي دغه شان ازبک، ترکمن، هزاره، نورستاني،تاجک او نورپه دغه نامه کې شریک دي او ټولوته افغان ویل کېږي. د افغانستان ټول خلک په هره ژبه چې خبرې کوي او هر رنګه کالي چې اغوندي څادرونه لري او که چپنې څپلۍ په پښوکوي که پنې یاموزې کندهاری وي که کابلی، ننګرهاری، وي که هراتی، دمزار وي که دمیمنې دجنوبي وي که دشمالي دا ټول یودي او یو ملت ورته ویل کېږي چې نوم يې افغان دی.

دا نور نومونه چې د افغانستان بیلابېل قومونه او خېلونه يې لري لکه بارکزي، اڅکزي، منګل، ځدران، دېګان، ایماق او نور داسې مثال لري لکه دیوه سړي لاس، پښه، خوله، پوزه،سترګه،غوږ، زړه او نور غړي چې ډېر نومونه لري، مګر د سړي نوم یودی چې احمدیا محمود ورته وایي، نو څنګه چې یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجود په دغو ډېرو نومونو باندې نه دوه کېږي او يو سړی سره له دې ددوه لاسونه، دوه پښې، دوه سترګې، دوه غوږونه لري يو تن بلل کېږي يو ملت هم که څومره قامونه پکې وي لکه يو وجود اويوتن باله شي او اصلي نوم يې يو دی.

هماغه شان چې يو وطن څوقسمه هوا لري او يوځای يې بل ځای غوندې نه وي يو ملت هم څوقسمه خلک لري چې څوک يوراز او څوک بل راز معلومېږي، هغه څوک چې دملت په معنی پوهېږي هغه ته دا معلومه ده چې له دغوخېلونو او قامونو نه پورته يو بل نوم شته چې ټول قامونه پکې شريک دي او ډېره لويه لمن لري.

څنګه چې له سيندو څخه ويالې او له ويالونه لښتي بېلېږي څنګه چې په يوه ونه کې شاخونه اوپه يوه شاخ کې څانګې وي دغسې په يوه ملت کې قامونه په يوه قام کې کندې او تپې شته دسيندونو، ويالو او لښتيو مثال لري، نوکندې ياتپې به بېلې وې، مګر قام به يو له بله بيل وي، خو ملت به بېل نه وي.

وګورئ دپښتنو څومره ډېر قامونه دغلجي يادراني په نامه يادېږي، مګر غلجي او دراني دواړه بيا پښتون او افغان په نامه بلل کېږي د افغانستان ټول اوسېدونکي بايد په دې خبره باندې پوره وپوهېږي چې ديوه ملت خلک ټول يوشان ورونه دي او پښتون وفارسي وان، سني او شعيه غلجي او دراني، هراتي، ننګرهاري، کندهاري، مزاري په دغو بېلوبېلو نومونو له بله نه بېلېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور په خپل وطن کې د هرې کورنۍ وینو چې څه یوه ژبه کوي او څه بله یو ورور چې په کابل کې اوسېدلی دی هغه فارسي وایي او بل ورور چې په ننګرهار کې اوسي هغه پښتو وایي، مګر دواړه ورونه دي او هریو هغه بل خپل ورور ګڼي په یوه کور کې داسې ورورنه او خویندې هم شته چې پلار يې پښتو او مور یې فارسي وایي یا یې مور په پښتو او پلار په فارسي خبرې کوي.

داسې کورونه هم شه چې یو مسلمان خاوند او یوه نامسلمان مېرمن پکې ژوند کوي او دواړه دیوه اولاد مور پلاربلل کېږي، نوهرکله چې یومسلمان او یونامسلمانه چې په ژبه په دین په وطن او نسل کې بېل دي په یوه کاله کې خوږ ژوند کولای شي، نو په یوه لوی وطن کې به ولې سني او شعیه، پښتون او بل دیوه ملت په شان نشي اوسېدلی.[1]

---

[1] - اولس جریده، ۱۳۳۰ کال، دمیزان ۱۳ -۱۴ ګڼه ۱- ۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقي غل

په رښا ورځ يې د ډېرو خلکو په مخکې ډېرخه له موږ نه پټ کړه،
ستا خوښه چې غل ورته وايې که نه!
زه خويې غل بولم.
هو! غل دی مګر د پوليسانو په نظر کې نه.
د دې غله لاس قاضي او مفتي نه پرېکوي.
هېڅوک دا غل نه نيسي او نه يې بندي کوي.
د دې غله په ږيره خلی نشته.
ده ډېرخه له موږ نه پټ کړي دي او ډېر زيان يې را اړولی دی ده
له موږ نه سره و سپين نه دي پټ کړي.
دی ډېرلوی غل دی.
د ده غلا ډېره لويه او ستره غلا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی مال نه پېژني.

د ده غلا ته په عادي نظر مه ګورئ!

دی زموږ پیسې نه پېژني.

ده ته د مال او د پیسو غل نه شو ویلای.

دی موږ نه خپل ځان او خپل بد بد کارونه پېژني.

دی خپل حقیقت او ماهیت پېژني.

ځان او حقیقت پېژندل ډېره لویه او ستره غلا ده دا غلاد یوه ملت او مملکت کور ورانوي او ملکونه بربادوي.

په سترګو ننوزي.

له سترګو سره دښمني لري.

هو! دا غل له سترګو نه رانجه نه پېژني، سترګې پېژني دي له مونږ نه ډېر حقیقت پېژني او د حقیقت غل دی، ده ته باید حقیقي غل ووایو.[1]

---

[1] - پښتو نثرونه ۱۳۵۰ کال، ۷۹ -۸۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیوانه

ماسـتابندیان ولیـدل، سـتازندان هماغـه شـان لـه خاینـانو اومجرمانو نه ډک دی.
ستاپه زندان کې ډېر رشوت خواره او دخیانت خاوندان واچول شول، مګر رشوتونه او خیانتونه ورک نه شول.
په هېواد کې ورځ په ورځ د دوی ډله زیاتېږي.
په دوایرو کې د رشوت بازار هماغسې تود دی او اجراات خراب دي.
اصول او قوانین که هرڅومره سختې سزاګانې تعین کړي جرایم نه ورکېږي.
اوس څه بله چاره او بل فکر په کار دی.
د مملکت درد په دغو سزاګانو دوانه شو.
وهل، ټکول، بندیانول او وژل بې تـاثیره شـول. خلـک پـه دغـو عذابونو او تکلیفونو عادي شول او د زندان وېره له سترګو لاړه،
اوس بل علاج وکړه او بله چاره وسنجوه!
زندان او بندیتوب موږ اصلاح نه کړو.
حبس او توقیف موږ له بدو کارونو له خیانتونو، له رشوتونو او غفلتونو راونه ګرزولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشه! چې زه او ته په دې باب کې غور وکړو او د اصلاحاتو لپاره یې موثرعلاج پیدا کړو.

ما په دې فکر کې ډېرې شپې سبا کړي او د حل لاره مې موندلې ده که زمامنې راشه!

هغه بې ګناه بندي چې په هغه توره کوټه کې پروت دی خوشې کړه او له زندانه یې راوباسه!

که هغه ازاد شي دغه ټول مجرمین او خاینین به که خدای کول بې بندي توبه په سمه لاره روان کړي او کارونه به ښه شي.

ته نه پرېږدې او په توره شپه کې د کارنقص او عیب موندلی شي.

د هغه دید او نظر ډېرتېز دی او خیانت ترې نه ډېر په ویره کې دی د هغه ازدي دعلم، د ترقي او دفکر د پالنې دپاره ډېر ضرور دي.

راشه ! دغه بې ګناه بندي د خدای لپاره او د مملکت دخیر اوبهیود لپاره ازاد کړه.

که ته هغه نه پرېږدې زه حاضریم چې د هغه په عوض زندان قبول کړم او زنداني شم.

زه پوهېږم چې ترڅو لیکونکي او شاعران (هغه چې نقادان دي او متملقین نه دي) زندان قبول نه کړي او د مجرمینو په ځای دوی په جېلخانو کې ونه لوېږي یو مملکت ښه ورځ نه شي لیدلی، دا د لیکوالو وظیفه ده چې زندان ته ننوزي او د ده بندي راوباسي.

که په یوه مملکت کې حق او حقیقت مختنق وي او څوک څه نه شي ویلی. که انتقاد او رښتیا ویل لکه یو مجرم او خاین په زندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وي هلته عدالت او دیموکراسي هېڅ نه شي راتلی او سعادت لکه وحشي مرغه له هغه ملکه تښتي.

هغه خاموشه فضا او تاریک محیط چې دحق ویلو ګنګوسې پکې څوک نه اوري او د حقیقت رڼا دوړو کې هومره لیدله کېږي دجنایتونو او دخیانتونو لپاره ډېر مساعد معلومېږي او د فاسد عناصر ډېر ښه پالي.

که زندانونه هرڅومره لوی او پراخ شي مملکت به زندان شي، مګر ودان به نه شي ځکه چې ودانې بې له حق ویلو او انتقاد کولو هېڅ امکان نه لري، ترڅو چې فکر ازاد نه شي او انتقاد ازادي پیدانکړي د دې خلکو ښه کیدل او په سمه لاره روانیدل محال معلومېږي.

انتقاد دبشریت ډېرلوی مصلح او صحیح رهنما دی.

کوم عقل، کوم منطق، قانون، کوم دین او مذهب دی په مجرمینو کم قبول کړی او په زندان کې یې اچولی دی؟ که انتقاد کول او حق ویل په دنیاکې نه وي دا دنیا ډېره ژر ورانېږي حق او باطل ګډېږي.

د ښو او بدو تمیزله منځه ځي. په ملک او وطن باندې داسې تیاره راځي چې خاین او صادق نه پېژندل کېږي، ظلم دعدالت ځای نیسي او له انسانانو نه ځناور جوړېږي.

بندیوانه!

هغه وخت، چې مځکه وه او انسان په کې نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت چې حیواني ژوند لکه چینجي په تورو ختو او اوبو کې ډوب و ، ونو او بوټو د ژوند ورمې ته انتظار درلود.

هغه وخت چې پاک خدای(ج) دانسان دپیدا ایښت اراده وکړه او داسمان پرښتې یې خبرې کړې هغوی د لوی خدای په حضور کې په ډېر جرئت ووې.

ته هغه څوک پیدا کوې چې په ځمکه کې فساد کوي او وینې تویوي دانتقاد تاریخچه له همدغه وخت نه شروع کېږي.

پرښتې سره له خپل لږعلمه دخپل مالک او خالق په کړو کې خبرې کوي...

هغه وخت چې انسانان پیدا شول او له انسانانو نه فرعونیان جوړشول حضرت موسی(ع) له یوې امسا سره دفرعون په مقابل کې ودرېدا و د ده په کارونو او لویو دعوو یې انتقاد کاوه. فرعون د خدایی دعوه وکړای شوه، مګر د انتقاد مخه یې ونه شوای نیولی او حق ویل ازاد و. [1]

[1] - پښتو نثرونه، ۱۳۳۵ کال، ۹۹- ۱۰۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح ورځپاڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي ناموس

نن د هر ملت په نظر کې خپل ملي استقلال د یوه ډېر لوی ناموس حیثیت لري او له دېنه لوی افتخار بل نه شته.

د دغه مقصد لپاره خلک سرونه ورکوي، مالونه او اولادونه قربانوي او بې استقلاله ژوند ډېر لوی ذلت ګڼي.

که چېرې ملي احساس او ملي شعور په ډېر قوت موجود نه وای د استقلال قیمت به ډېر لږ او د دنیا لویې امپراتورۍ به نه ړنګېدې، استعمار به دغسې بد ه قیافه نه درلوده او یو ملت به د بل ملت تر سیوري لاندې خوشحال و.

دغه ملي جشنونه چې هر مستقل ملت یې د خپل استقلال په یاد کوي او په ډېر قدر ورته ګوري د ملیت تجلیل او احترام پکې پروت دی او هم دغه معنی لري چې یو ملت د بل ملت حاکمیت په ځان نه شي منلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ باید پدې خبره ډېر فکر وکړو چې ملي استقلال د ملي احساس او شعور محصول دی.

هره څومره چې دغه حس قوي وي هغومره به زموږ استقلال هم قوي وي.

د استقلال ساتنه د ملت قوي جذبې ته ډېر شدید ضرورت لري که دغه احساس په یوه ملت کې کمزوري شي هغه د استقلال په قدر او قیمت نشي پوهېدلی او د همدغسې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نه شي.

موږ باید خپل امتیازات ملي شعور او ملي احساس ډېر ټینګ وساتو او د خپل استقلال تقویه ور پورې مربوطه ګڼو.[1]

[1] - اصلاح ورځپاڼه، کابل ۱۳۴۰ کال د سنبلې (۵) نېټه ۱۰ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي رنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتون د ملت نوم دی د قام نوم نه دی

د لیکوالو اول کار دا دی چې لغات او کلمات په ځای استعمال کړي او د معنې ډېر لحاظ وساتي.
څوک چې دغه کار نه شي کولی هغه ته ادیب ویل بې ادبي ده.
یوه ورځ د ادیبانو په یوه ټولنه کې چا پوښتنه وکړه چې خوټېدلې اوبه، اېشېدلې اوبه، سړې اوبه، تودې اوبه او ترمې اوبه کومې کومې دي؟ یوه ادیب په دې باب کې دومره خبرې وکړې چې یوه مقاله ترې جوړېږي. دغه شان لغوي تدقیق د ژبې د پوهانو او لیکوالو کار دی، نو خلک له دغو مره دقت او تدقیق نه بې برخې دي. له عوامو نه اورو چې بې اسرافي ښه نه ده، مګر غرض یې دا وي چې اسراف ښه نه دی.
دوی کاتب او سر کاتب په فرق لا ښه نه دي پوه شوي او د هرچا چې توره پخه په سر وه میرزا صاحب ورته وایي د امیانو په نظر کې د ځوان او زلمي، دزاړه او بوډا د اخند او ملا فرق نشته، دوی ډېر خله چنچڼي ته مرغۍ وايي او مویز مېوه بولي، ډېر خلک شته چې ډوډۍ ته غله و وايي او جوار یا غنم دانې بولي د عام او خاص د کلمې او جزیي فرق کول د پوهانو او هوښیارانو کار دی.
که بل څوک وي خو خیر، مګر که لیکونکي او پوهان د کابل او خورد کابل فرق و نکړي او پښتون لکه ځاځی یا احمدزی د قام نوم وګڼي له دېنه لویه غلطي بله نشته، د ادب او پوهې په جهان کې دغه راز سهوه او دغه شان اشتباه لویه ګناه ده چې څوک یې نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عفوکولی. ماته داسې برېښي چې ځيني ليکوال او پوهان پښتون هم لکه ازبک، ترکمن، هزاره له څوقومونو نه يو قام حسابوي قام دملت په معني نه، بلکې په هغه خاصه معني چې دتنګ نظرو په نظر کې جلوه کوي، هغه چې دملتوټولنې ته د مجلس اقوام وايي او قام دملت په معني استعمالوي نور خلک دي، موږ نه يو دلته قام دمفهوم او معنی لحاظ ډېروړوکی دی چې په متې له قبيلې نه لږ غوندې لوی معلومېږي.

ځنې بېل بېل قومونو ګڼي، سره له دې چې دواړه خېلونه ديوه قام يعنې احمدزي څانګې دي او د دوه ورونو مثال لري که موږ د خپلو خلکو معتدل ذهنيت او متوسط نظر په نظرکې ونيسو، نو قام بايد له دغسې خېلونو نه پورته وګڼو او ټول احمدزي له جبارخېلو او معروف خېلو سره يو قام وبولو، دغسې قامونه چې مختلف خېلونه پکې ځايېږي پښتنو کې ډېرزيات دي چې زه ټول نشم شمېرلی، مګر داکولی شم چې هغه ډېر مشهور او لوی قامونه يو څه تاسو ته معرفي کړم لکه: مومند، ساپي، اپرېدي، اورکزي، يوسفزي، خټک، وزير، مسعود، شينواري، خوګياڼي، بارکزي، پوپلزي، الکوزي، نورزي، علي زي، کاکړ، اڅکزي، مامونـد، سالارزي، وردګ، سليمان خېل، وتمانخېل ځاځي، منګل، ځدراڼ، بنګښ، دوړ، اندړ خروټي، ناصر تره کي، توري احمدزي، توخي، هوتک ځيني نور واړه قامونه چې زما په تخمين په افغانستان او پښتونستان کې له سلونه زيات نومونه لري هغه اوس پرېږدم او يوازې د دغو ذکر شوو قامونو په باب وايم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرقام دتعداد او نفوسو په لحاظ په زرګونو او لکونو کورونه لري او په ډېرو څانګو او ښاخونو وېشل کېږي او ډېرې پښې ترېنه بېلې شوې دي. اپرېدي چې مادلته يو قام وګڼه هغوي څانونه ډېرقامونه ګڼي چې (زخه خېل، قمبرخېل، کوکي، اکاخېل، ملک دين خېل) يې بولي شينواري پرڅو وړو قامونو وېشل شوي دي لکه منديزي، سه پای، سنسګوخېل، علي شېرخېل، احمدخېل، حسن خېل، لياس خېل، رحيمدخېل، او داسې نور...

همدغه شان مومند او نور قامونه درواخله چې هريو ډېرې څانګې او ډېرښاخونه لري او هرهر ځای پراته دي دغه ټول لوی او واړه قامونه چې په افغانستان او پښتونستان کې له هرات، ميمنې او بدخشان نه نيولي ترکشمېر، سند او بلوچستان پورې په غرونو ډاګونو، ښارونو، درو او ناووونو کې مېشت دي او پنځلس شپاړس ميلونه نفوس ترې جوړېږي ټول د پښتون په نامه يادېږي او دا نوم دومره لوی او دروند نوم دی چې پرتويې له امونه تراباسينده پر ډېره لويه او پراخه ځمکه پروت دی. سره له دغه عظمت او لويوالي که څوک پښتون ديوملت نوم نه ګڼي او قوم يې بولي نو غره ته به غونډۍ وايي او وطن ته به کلی، سره له دې خبرې چې پښتون قام د اباسينداو امولـه سيمې څخه دباندې هم تيې، تيې پروت دی.

پښتانه بايد په دې پوه شي چې پښتون له قام او قبيلې نه ډېرلوی او ډېرستر دی دا نوم دومره وړو کی او کوچنی نه دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه چې ځینو ګومان کړی دی او په ډېر محدود نظریې ورته کتلي دي.

د پښتنو په نظر کې غلجي او دوراني هم هغه نومونه دي چې هريوه ډېرلوی لوی قامونه په غېږ کې نيولي دي او لمن يې دقام له لمنې نه ډېره پراخه ده نو پښتون خوپه هېڅ شان دومره نشي وړوکی کېدای چې زموږ دملک په اصطلاح څوک ورته قام ووايي او دځينو وړو قامونو په قطار کې يې راولي هغه څوک چې قام او ملت په يوه معني اخلي هغه پښتون يو قام ګڼلی شي، مګر په هغه بل حساب داخبره هېڅکله دمنلو نه ده چې ډېرلوی سړی دکوچني په ورښي او زړوکي کې تاو کړای شي او د ماشوم په ځانګو کې يې ځملوي، پښتون هغه څوک دی چې په يوه مملکت کې هم نه دی ځای شوی او دوه مملکتونه: افغانستان او پښتونستان پرې ډک دی، نو که دغومره مختلف او متعدد قامونه ملت ونه ګڼو او پښتون دملت نوم ونه بولو ډېرې لويې هستۍ ته په کم نظرګورو او لويه ګناه کوو.

افغان او پښتون هغه دوه لفظونه دي چې د معنی سراو بر-دېخوا ، هغه خوايي لکه ديوې تلې دوه پلې يو برابر دي او هېڅ زيات وکم پکې نشته.

هماغه شان چې افغان دقام نوم نه دی دملت نوم دی د پښتون اطلاق هم پريوه ملت باندې کېږي او دا دوه لغتونه يو دبل ترجمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه باید له خېل، اوزي، له قام، او قبیلې نه پورته یوه لویه هستي، یعنې پښتون وپېژني او لکه د مرغۍ بچي په هګۍ یا ځاله کې ایسار پاته نشي. ځان ته په کم نظرونه ګوري او ځان ورو کی ونه ګڼي موږ دامنو چې بارکزي یا احمدزي همدارنګه سلیمانخېل یاتره کي لکه هزاره، ازبک، ترکمن، ایماق، نورستاني اونور د دې وطن لوی لوی قامونه دي او هریو دافغان ملت په تشکیل کې ستره برخه لري، مګر پښتون ددغه ملت له دغسې اجزاو او اعضاو څخه نه دی، بلکې د دغه ملت یو بل نوم دی چې له افغان سره مترادف ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نوموړې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د ((پوهندوی)) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکې دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جمهوري رياست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لويو جنګسالارانو او ځينو تنظيمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زيات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد يون ته وړانديز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد يون ونه منله او خپلې استادۍ ته يې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته يې د ځينو ملګرو په زيات ټينګار او غوښتنه، د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د رياست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد يون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده يې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد يون د خپلواک ليکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راديويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د واقعيتونو او حقايقو د څرګندبيان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خوښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او ګټورو نظرياتو ته هم غلط رنګ او تعبير ورکوي، دا ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس دمشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اېښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

«دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې» او«د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې» د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې،سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې

• هیلې	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کلیات	داستاد الفت نثرونه	درېیم ۱۳۸۷
• سیندونه هم مري	د اسحق تنګیال شعري منتخبات	دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ژباړنې

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  دپوهنوال روستارتره کي اثر دويم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي ميراثونو ته يوه کتنه
  د نينسي دوپرې اثر دويم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنايتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر دويم ۱۳۸۷

د- يونليکنې

- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- دپښتناګون ترڅنډو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې

- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيار د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری دويم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود دويم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زيانونه دويم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
- ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لويه جرګه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
- انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مرکه او مرکې — لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال — لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په ورېمو کې — لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې — لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون — لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ — لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ — لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسېلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

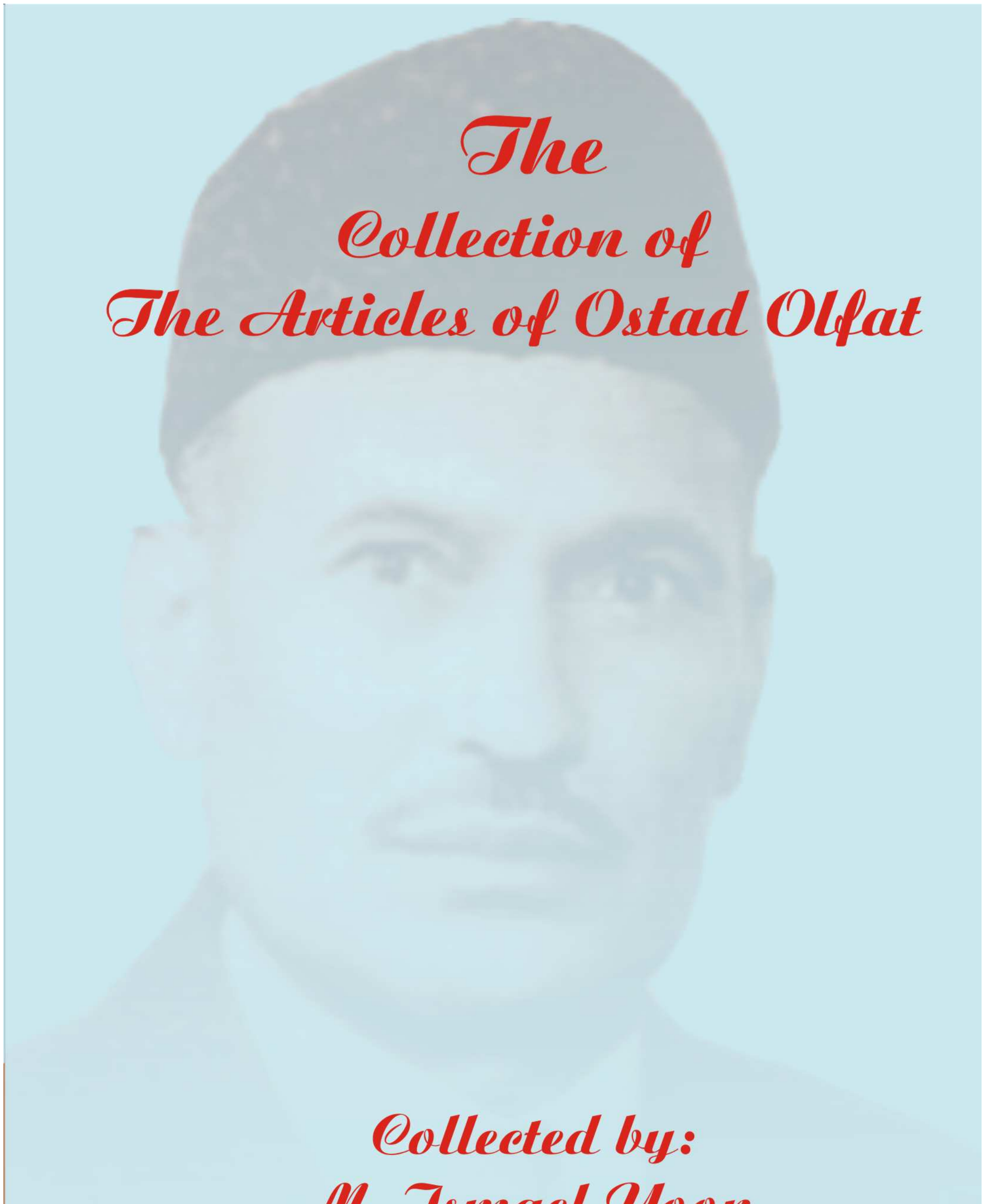

The
Collection of
The Articles of Ostad Olfat

Collected by:
M. Ismael Yoon

ISBN 978-9936-500-05-1

9 789936 500051 >

د خپرونو لړ: (٦)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library